III.620.417/2,1-2.

MATERIAŁY DO HISTORII WOJNY 1918 — 1920 R.

2024

BITWA WARSZAWSKA

TOM II

BITWA NAD WISŁĄ

7.VIII — 12.VIII 1920

KSIĘGA 1 CZĘŚĆ II

DOKUMENTY

WARSZAWA — 1938
WOJSKOWE BIURO HISTORYCZNE

BITWA WARSZAWSKA

MATERIAŁY DO HISTORII WOJNY 1918 — 1920 R.

BITWA WARSZAWSKA

TOM II

BITWA NAD WISŁĄ

7.VIII — 12.VIII 1920

KSIĘGA 1 CZĘŚĆ II

DOKUMENTY

WARSZAWA — 1938
WOJSKOWE BIURO HISTORYCZNE

III.620.41f/2,1-2

Główna Drukarnia Wojskowa. 1937 r. — Nr 2181 — 2000

WSTĘP.

Przygotowując do druku dokumenty do „Bitwy Warszawskiej" tom II „Bitwa nad Wisłą" księga 1, — Wojskowe Biuro Historyczne oparło się na tych samych metodach, jakie zostały zastosowane przy wydawnictwie dokumentów do „Bitwy Warszawskiej" tom I „Bitwa nad Bugiem". Niemniej doświadczenia uzyskane przy opracowaniu tomu I zostały, w miarę możności, wyzyskane w pracy nad niniejszą częścią. Poza tym zastosowano wprowadzoną w międzyczasie obowiązującą nową pisownię.

Zebrane w „Bitwie Warszawskiej" tom I „Bitwa nad Wisłą" księga 1 część II dokumenty obejmują czasokres od 7 — 12 sierpnia 1920 roku i są związane z przegrupowaniem wojsk do bitwy warszawskiej. Oprócz tego, jak to we wstępie do tomu I (część II) zapowiedziano, podstawowy rozkaz Naczelnego Dowództwa do przegrupowania Nr 8358/III z 6 sierpnia 1920 roku i rozkazy podległych dowództw, oparte na powyższym rozkazie Naczelnego Dowództwa, które ukazały się przed 8 sierpnia 1920 roku, zostają opublikowane w tomie II, celem zachowania zwartości i jednolitości.

W tomie II „Bitwy Warszawskiej" drukowane są dokumenty większej ilości dowództw w stosunku do tomu I ze względu na udział nowych jednostek w bitwie nad Wisłą.

W związku z tym dla uzyskania ciągłości rozkazodawstwa umieszczone zostały w tomie II również rozkazy i rozmowy juzowe od dnia 7 sierpnia Dowództwa Frontu Południowo-Wschodniego i Dowództwa 3. Armii. Ponadto w tomie II znalazły miejsce rozkazy Dowództwa Grupy Poleskiej do czasu jej zlikwidowania.

Opuszczono natomiast w księdze 1 dokumenty operacyjne wydane przez Gubernatorstwo Wojskowe Warszawy. Rozkazy Gubernatorstwa Wojskowego Warszawy, odnoszące się do okresu od 7—12 sierpnia 1920 roku, dotyczą prac przygotowawczych przeważnie o charakterze

technicznym, prowadzonych łącznie przez Naczelne Dowództwo i Ministerstwo Spraw Wojskowych na tyłach walczących oddziałów. Rozkazy te umieszczone będą w księdze 2 tomu II.

W ten sposób dokumenty zebrane w części II księgi 1 tomu II „Bitwy Warszawskiej" tworzą zamkniętą całość i odnoszą się do przegrupowania wojsk do bitwy nad Wisłą.

W księdze 1 tomu II (część II) zostały zebrane akta operacyjne, meldunki sytuacyjne i wywiadowcze oraz rozmowy juzowe:

a) Naczelnego Dowództwa,
b) Dowództwa Frontu Północno-Wschodniego,
c) Dowództwa Frontu Południowo-Wschodniego,
d) Dowództwa Grupy gen. Baranowskiego, powstałej z grupy gen. Roji, a następnie wcielonej do 5. armii,
e) Dowództwa 5. Armii,
f) Dowództwa 1. Armii,
g) Dowództwa 2. Armii,
h) Dowództwa 4. Armii,
i) Dowództwa Grupy Poleskiej,
j) Dowództwa 3. Armii.

Rozkazów i rozmów juzowych Dowództwa 6. Armii zasadniczo nie umieszczono. Nieliczne wyjątki odnoszą się do czynności związanych z przegrupowaniem oddziałów 1. dywizji piechoty Legionów, względnie oddziałów grupy operacyjnej jazdy.

Celem zobrazowania planu przygotowań do bitwy warszawskiej w dziedzinie kwatermistrzostwa i służby łączności umieszczono wyjątkowo rozkazy Naczelnego Dowództwa Nr 41000/IV z dnia 7 sierpnia i Nr 2733/Łącz. tj. z dnia 9 sierpnia.

Prócz dokumentów dowództw polskich zamieszczono w tomie II księga 1 szereg dokumentów Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce oraz Oficera łącznikowego Francuskiej Misji Wojskowej do Dowództwa Frontu Północno-Wschodniego.

1. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny) Oddział III Nr 8358/III [1]). Warszawa, dn. 6.VIII.1920 [2]). Ściśle Tajne, tylko do rąk adresatów i ich szefów sztabu.

Rozkaz do przegrupowania. ✪ I. Szybkie posuwanie się nieprzyjaciela w głąb kraju oraz jego poważne próby przedarcia się przez Bug na Warszawę skłaniają Nacz. Dtwo do przeniesienia frontu północno-wschodniego na linię Wisły z jednoczesnym przyjęciem wielkiej bitwy pod Warszawą. ✪ Jako zasadniczą linię obrony Nacz. Dow. wybrało: linię rzeki Orzyc — Narew z przyczółkiem mostowym Pułtusk — przyczółek Warszawa — Wisła — przyczółek Dęblin — Wieprz i dalej na Seret lub Strypę. Linia ta pozwoli na ustawienie wojsk własnych w schody, dogodne do uderzenia na flanki i komunikacje posuwających się grup nieprzyjacielskich. ✪ Charakter terenu, ugrupowanie i cele nieprzyjaciela oraz własne zadania dzielą ten front na 3 zasadnicze odcinki (fronty): ✪ a) północny od granicy niemieckiej do przyczółka Dęblin wyłącznie, ✪ b) środkowy od Dęblina włącznie po Brody wyłącznie, ✪ c) południowy od Brodów włącznie do granicy południowej Państwa. ✪ II. Przewodnią ideą operacyjną Nacz. Dtwa na najbliższy czas jest: ✪ 1) wiązać nieprzyjaciela na południu, przesłaniając Lwów i Zagłębie naftowe, ✪ 2) na północy nie dopuścić do oskrzydlenia wzdłuż granicy niemieckiej oraz osłabić rozmach nieprzyjaciela przez krwawe odbicie jego oczekiwanych na przyczółek warszawski ataków, ✪ 3)centrum ma zadanie ofensywne: szybkie zebranie na dolnym Wieprzu armii manewrowej, która by uderzyła następnie na flankę i tyły nieprzyjaciela, atakującego Warszawę, i rozbiła go; grupa wojsk na górnym Wieprzu, zebrana początkowo dla ochrony koncentracji armii manewrowej od wschodu i południowo-wschodu, dołączyłaby się następnie do akcji armii manewrowej

w kierunku północno-wschodnim. Wtedy też współdziałanie wojsk odcinka północnego jest brane pod uwagę. ✪ III. Charakterystyka i zadania odcinków: ✪ 1) p ó ł n o c n y pod dowództwem gen. broni Hallera najbardziej zagrożony ze względu na dążenie nieprzyjaciela do opanowania stolicy bądź w uderzeniu czołowym, bądź przez ruch okrążający od północy; nie są też wykluczone próby sforsowania Wisły na południe od Warszawy. Dlatego też odcinek północny rozpada się na 3 pododcinki: ✪ a) od granicy niemieckiej do Pułtuska włącznie — pododcinek 5. armii pod dowództwem gen. ppor. Sikorskiego. Zadanie: trzymać przeprawy przez Narew, względnie Narew i Orzyc i przez kawalerię działać aktywnie na prawe skrzydło nieprzyjacielskie. Wszelkie próby przedarcia się nieprzyjaciela rozbijać; ✪ b) od Serocka włącznie do Karczewia włącznie przyczółek warszawski — pododcinek 1. armii pod dowództwem gen. ppor. Latinika, obecnego wojskowego gubernatora Warszawy. Zadanie: odbicie ataków na Warszawę i zadanie nieprzyjacielowi możliwie wielkich strat celem osłabienia jego odporności bojowej; ✪ c) od Góry Kalwarii włącznie po Dęblin wyłącznie — pododcinek 2. armii pod dowództwem gen. por. Raszewskiego. Zadanie: obserwacja i trzymanie linii Wisły. ✪ 2) ś r o d k o w y pod dowództwem gen. por. Rydza-Śmigłego ma być tą grupą manewrową, która, wykorzystawszy zmęczenie nieprzyjaciela wskutek ataków na przyczółek warszawski oraz skrzydłowe ugrupowanie, energicznym uderzeniem zada klęskę bolszewickim siłom głównym. Odcinek ten rozpada się na 2 pododcinki: ✪ a) od Dęblina włącznie po Kock włącznie — pododcinek 4. armii, będącej główną grupą uderzeniową pod dowództwem gen. ppor. Skierskiego. Zadanie: skoncentrowanie się w rejonie Dęblin — Łysobyki — Kock z ugrupowaniem rezerw w głąb i uderzenie w ogólnym kierunku na Mińsk Mazowiecki; ✪ b) od Kocka wyłącznie po Brody wyłącznie — pododcinek 3. armii pod dowództwem gen. por. Zielińskiego. Zadanie: przykrywanie początkowo koncentracji 4. armii oraz wiązanie za pomocą własnej kawalerii jazdy nieprzyjacielskiej, następnie, gdy 4. armia rozpocznie atak, uderzenie w schodzie piechotą w kierunku na Łuków, zasłoniwszy się od wschodu kawalerią. ✪ 3) p o ł u d n i o w y pod dowództwem gen. broni Dowbór-Muśnickiego ma za zadanie przesłonięcie Wschodniej Małopolski w kierunku Hrubieszów — Rawa Ruska. Ma do tego 2 pododcinki: ✪ a) od Brodów włącznie do granicy, której Nacz. Dtwo ściśle nie określa, pododcinek 6. armii pod dowództwem gen. por. Iwaszkiewicza, ✪ b) południową część odcinka frontu zajmuje armia gen. Pawlenki. ✪ IV. Ogólne wytyczne: ✪ 1) Od nieprzyjaciela odłączyć się na noc; pierwszą noc wykonać od razu bar-

dzo duży przemarsz zostawiając tylko słabe ariergardy kawaleryjskie lub piechotę na wózkach z karabinami maszynowymi, które zostają na miejscu i dopiero pod silnym naciskiem nieprzyjaciela ustępują. Te wskazówki tyczą się głównie grupy poleskiej i obecnej 4. armii. ✪ 2) Tabory i zakłady od razu rozpocząć ewakuować licząc się z tym, że ilość przepraw na Wiśle i Wieprzu jest ograniczona; porządek w taborach utrzymać, by nie zapchały dróg i przepraw. ✪ 3) Część oddziałów, które według Ordre de Bataille wychodzą ze składu armii i przechodzą gdzie indziej, od razu starać się wyciągnąć i skierować tak, by drogi dla następnych cofających się jednostek były wolne. ✪ 4) Nowe rejony zwłaszcza zaś linie na przyczółku warszawskim i na Wiśle starannie na czas i w porządku obsadzić. Szczegółową instrukcję wyda w tym celu Dowództwo Frontu Północnego po porozumieniu się z gen. ppor. Latinikiem. ✪ 5) Liczyć się z tym, że w nowych rejonach dywizje będą musiały się szybko uporządkować i wchłonąć dużo uzupełnień w formie baonów ochotniczych i marszowych. ✪ 6) Na Wiśle istnieją następujące przeprawy: — mosty żelazne — Modlin, Warszawa (adaptowane do ruchu kołowego), Dęblin, Sandomierz, — mosty kołowe — Warszawa, Dęblin, — mosty drewniane — Puławy, Annopol, — mosty pontonowe ciężkie — Modlin. — W budowie: Warszawa — most pontonowy lekki będzie gotowy 12.VIII, Góra Kalwaria — most na berlinkach będzie gotowy 15.VIII; — promy parowe — Jabłonna i Góra Kalwaria będą czynne od 8.VIII. ✪ V. Wykonanie: ✪ A. Odwrót armij frontu północno-wschodniego rozpocznie się dnia 7 b. m. na noc. Musi być wykonany w ten sposób, aby grupa gen. Roji i szczególniej lewe skrzydło 1. armii jak najdłużej powstrzymało napór nieprzyjaciela w kierunku Małkinia — Warszawa i nie dopuściło w żadnym wypadku do zepchnięcia naszych sił, osłaniających Warszawę, na pozycje przyczółka Warszawy wcześniej jak 12 b. m., t. j. kiedy umocnienia tych pozycji będą ukończone. ✪ Dlatego też lewe skrzydło 1. armii musi pozostać tak długo na wysokości Wyszkowa, aż reszta frontu na południe nie osiągnie linii rzeki Liwca — Siedlec — Łukowa — Tarkawicy — rzeki Wieprz. Przy dalszym odwrocie oddziały nasze na pozycjach przyczółka Warszawy muszą odpierać wszelkie ataki nieprzyjaciela aż do czasu, kiedy koncentracja 4. armii na południe od Wieprza będzie ukończona, t. j. koło 16 b. m. ✪ Lewe skrzydło 3. armii cofa się w ścisłej łączności z grupą poleską na linię Wieprza w ten sposób, aby oddziały jej były na wysokości tylnych straży grupy poleskiej zabezpieczając tym samym jej odwrót. Dowództwa obu obecnych frontów porozumieją się szczegółowo co do uskutecznienia nakazanego odwrotu. ✪ Nowy podział na armie

wchodzi w życie z chwilą osiągnięcia przez cofające się oddziały końcowej linii odwrotu, przy czym 4. armia aż do ukończenia koncentracji podlegać będzie w dalszym ciągu gen. Hallerowi. ✪ B) Ugrupowanie na ostatecznej linii odwrotu: Odcinki poszczególnych armii są wskazane w p. III). ✪ 1) 5. armia. ✪ Oprócz dotychczasowej grupy gen. Roji otrzymuje oddziały z północnego skrzydła 1. armii (patrz Ordre de Bataille) oraz 17. dyw. piech., której odtransportowanie do rejonu Pułtuska Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego zarządzi jak najwcześniej. ✪ 2) 1. armia. ✪ Na przyczółku mostowym Warszawa prócz cofających się oddziałów z 1. armii i 15. dyw. piech. będzie miała do dyspozycji: ✪ a) znajdujące się obecnie w reorganizacji 11. dyw. piech. i 7. brygadę rezerwową, ✪ b) 18. dyw. piech., która obecnie znajduje się w transporcie z 6. armii. ✪ c) oddziały podległe już obecnie Wojskowemu Gubernatorowi Warszawy. ✪ 3) 2. armia: w składzie: ✪ a) 2. dyw. Leg., 4. dyw. piech., które przejdą Wisłę pod Dęblinem i Warszawą lub też pod Górą Kalwarią, o ile most do tego czasu będzie tam gotowy, ✪ b) kawalerii, która zostanie dodatkowo przydzielona. ✪ 4) 4. armia ✪ w składzie: ✪ a) 14., 21., 16. dyw. piech., XVII bryg. piech., ✪ b) 6. dyw. piech., wycofanie brygad której z odcinków Dtwa Frontów Południowo-Wschodniego i Północno-Wschodniego zarządzą jak najprędzej i zadyrygują je transportami kolejowymi do Dęblina. ✪ 5) 3. armia w składzie: 6. dyw. ukraińskiej, 7. dyw. piech., oddziałów gen. Bałachowicza i jednej brygady jazdy [a]). ✪ 6) 6. armia w składzie: 13., 12. i 5. dyw. piech., brygady jazdy i armii gen. Pawlenki. ✪ VI. Otrzymują: Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego, Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego, Gubernator Wojenny Warszawy, M. S. Wojsk. Wiceminister, Generał broni Dowbór-Muśnicki.

Szef Sztabu Generalnego W. P. (—) Rozwadowski generał porucznik. ✪ Za zgodność: szef oddz. III N. D. (—) Piskor pułk. szt. gen.

---

[1]) Podano wg czystopisu. Do rozkazu zostało dołączone następujące pismo. „Naczelne Dowództwo W. P. Warszawa 6 sierpnia 1920 r. Do..... Z rozkazu Szefa Sztabu podaję, że załączony rozkaz służy wyłącznie do użytku dowódcy frontu i jego szefa sztabu. ✪ Dokładny Ordre de Bataille jako załącznik do rozkazu zostanie w najbliższym czasie nadesłany specjalnym kurierem. Z r. Szefa oddziału III Nacz. Dtwa (—) Borkowski por. adi[utant] szt. gen.".
[2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 7.VIII g. 9.30 Teka Nr 557.
[3]) Punkt ten został uzupełniony w dniu 7.VIII następującym zarzą-

dzeniem. „Natychmiast. Do rąk szefów sztabu Dtwa Fr. Płnc. Wsch. i Dtwa Fr. Płdn. Wsch. W rozkazie N. D. 8358 w punkcie V i w jego 5 należy dodać 1. i 3. dyw. Leg. ✪ Punkt ten będzie brzmiał: „3. armia w składzie 6. dyw. ukr., 7. dyw. piech., oddziałów gen. Bałachowicza, jednej brygady jazdy, 3. dyw. Leg. i 1. dyw. Leg. Z r. (—) Borkowski". Podano wg minuty.

2. NACZELNE DOWÓDZTWO ODDZIAŁ I. AKTA ORGANIZACYJNE. TEKA NR 2385.

Zarządzenia organizacyjne.

Naczelne Dowództwo W. P. Sztab Generalny Oddział I. Nr 10177/I [1]). Poczta pol. 53 dn. 7 sierpnia 20 r.

W ślad za rozkazem Nr 8358/III Nacz. Dow., który wyszedł do Dow[ództw] Fr[ontów] gen. Dowbora i gen. Latinika, N. D. zarządza: ✪ 1) Dow. Fr. Północnego powstaje z dotychczasowego Dtwa Fr. Półn. Wschodniego wraz z komp. sztabową i pocztą pol. ✪ 2) Dow. 5. Armii gen. Sikorskiego z części dotychczasowego sztabu grupy poleskiej i sztabu gen. Roji. Reszta dotychczasowego sztabu gen. Sikorskiego pozostanie w 9. dyw. piech. ✪ 3) Dotychczasowe Dtwo 1. Armii wraz z komp. sztab. i pocztą pol. zostaje oddane gen. Latinikowi jako dow. 1. armii. ✪ 4) Dow. 2. Armii powstaje z dotychczasowego Dtwa 2. Armii. Rozkazy przeniesienia tego sztabu wyda osobno III Oddz. N. D. ✪ 5) Dow. Fr. Środkowego powstaje z dotychczasowego Dtwa Fr. Południ. Wschodniego wraz z komp. sztabową i pocztą pol. ✪ 6) Dow. 4. i 3. Armii pozostają jak dotychczas. ✪ 7) Dla utworzenia Dtwa Fr. Południowego oddaje się gen. Dowbór-Muśnickiemu dotychczasowe Dtwo Gr. Op. Jazdy wraz z wszystkimi wprost podległymi oddziałami i zakładami. ✪ 8) Dow. 6. Armii pozostaje jak dotychczas. Rozkazy co do przydziału wprost podległych oddz. i zakładów wyjdą oddzielnie. ✪ Szkicowe Ordre de Bataille wychodzi równocześnie. ✪ Otrzymują: Dtwa Fr. Południ. Wschodniego i Półn. Wschodniego. Dow. 1., 4., 3., 2. i 6. Armii i Gen. Latinik.

Szef Sztabu Generalnego (—) Rozwadowski generał porucznik. ✪ Za zgodność: w z. szef I oddziału N. D. (—) Więckowski ppłk p. d. szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu.

3. NACZELNE DOWÓDZTWO ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Obrona rejonu Warszawy.

Naczelne Dowództwo W. P. Sztab Generalny Oddz. III L. 8393/III. Ministerstwo Spraw Wojskowych Oddz. I Sztabu L. 32904/Mob. Org.[1]). Warszawa, dnia 7.VIII.1920[2]). Operacyjne, pilne, tajne. Mapa 1:300000.

Pkt 1. — Rozkazem N. Dow. W. P. 8358/III z dnia 6.VIII b. r. zarządzone zostało ogólne przegrupowanie frontu północno-wschodniego i przeniesienie tego frontu na linię Wisły celem wydania tutaj rozstrzygającej bitwy. ✪ Odwrót armii frontu półn.-wsch. rozpocznie się nocą dnia 7 b. m., przy czym lewe skrzydło pierwszej armii jak najdłużej powstrzymać musi napór nieprzyjaciela, by nie dopuścić [do] zepchnięcia tej armii na pozycję przyczółka Warszawy przed 12 b. m. Dlatego też lewe skrzydło tej armii tak długo wytrwa na wysokości Wyszkowa, aż reszta frontu nie osiągnie linii rzeki Liwiec — Siedlce — Łuków — Tarkawica. ✪ Pkt 2. W kierunku na rejon obronny Warszawy będą się cofać: grupa gen. Żeligowskiego (8., 10. dyw. i oddziały do niej przydzielone: 35. p. p., 41. p. p. i 201. p. p.) 17. i 1. lit. biał. dyw. oraz 15. dyw. piech. z 4. armii. Poza tym jest w transporcie na Warszawę 18. dyw. piech. z IV.[3]) armii. ✪ Pkt 3. W trójkącie obronnym M. Z. W.[4]), będącym obecnie pod rozkazami gen. ppor. Latinika, jako wojsk. gub. Warszawy, stoi załoga bezpieczeństwa na następującej linii: a) odcinek „Miłosna" gen. Faliwicza[5]) od Wisły przez Karczew — Wiązowna — Okuniew do potoku Zonza[6]) (4 baony, 11. p. strz. gran. z odpowiednią artylerią), b) Odcinek „Radzymin" pułk. Jaźwińskiego od potoku Zonza[6]) przez Radzymin do Narwi pod Serockiem wyłącznie — (11. dyw. piech. i 3 baony z odpowiednią ilością artylerii), c) Odcinek „Zegrze" admirała Porębskiego od Serocka (włącznie) wzdłuż Narwi włącznie z przyczółkami Zegrze i Dębe aż do wioski Poddębe (7. bryg. rez. i 6. p. strz. gran. z odpowiednią artylerią), d) Odcinek „Modlin" pułk. Malewicza od Poddębia wzdłuż Narwi i dalej linią zewnętrzną obrony obozu warownego Modlin. Do tej grupy należy też obsada Wyszogrodu i Płocka. Razem 5 i ½ baonu z artylerią. e) Ponadto pod Górą Kalwarią na zachodnim brzegu Wisły stoi ochrona południowego skrzydła (1 baon z artylerią). ✪ Pkt 4. Celem skoordynowania ruchu odwrotowego sił frontowych i zasadniczego uregulowania obrony rejonu Warszawy, zarządza N. Dow. W. P. wspólnie z M. S. Wojsk., co następuje: każda

z cofających się dywizji otrzymuje jedną główną marszrutę w kierunku na Warszawę a mianowicie: a) 10. dyw. piech. — szosa Wyszków — Serock — Zegrze. Z 10. dyw. odchodzą też nie należące do niej organizacyjnie oddziały grupy gen. Żeligowskiego (35. p. p., 41. p. p., 201. p. p. i tp.) aż do okolicy Serocka, skąd należy je skierować na Pułtusk do dyspozycji Dtwa 5. Armii. Podporządkowanie tych pułków ureguluje Dtwo 5. Armii we własnym zakresie, b) 8. dyw. piech. Niegoń [7]) — Radzymin — Marki. c) 17. dyw. piech. Janów [8]) — Kupy [9]) — Krzywica — Kobyłka — Ząbki, skąd winna być skierowana przez Bródno — Żerań — Jabłonna i Dębe na Pułtusk. Ze względu na to, iż 17. dyw. piech. jak najśpieszniej musi być skoncentrowana w rejonie Pułtuska, należy ją z chwilą przybycia frontu na linię rzeki Liwiec bez zatrzymania skierować dalej, według wyznaczonej dla niej wyżej marszruty, przy czym nocleg dywizji należy przewidzieć w rejonie Kobyłka — Ossów — Ząbki, to znaczy w każdym razie w przestrzeni między linią obronną a Pragą. Szybkie wycofanie 17. dyw. piech. jest również nieodzowne celem uniknięcia ewent. skrzyżowania się jej z innymi dywizjami wzgl. ich taborami w rejonie obronnym. d) 1. lit. biał. dyw. piech. Pniewnik — Stanisławów — Okuniew. e) 15. dyw. piech. — Kałuszyn — Nowo-Mińsk [10]) — Miłosna. Oprócz tych głównych linii marszu, którymi winny być kierowane wszystkie tabory, i które to linie ze względu na nieobliczalne skutki ewent. skrzyżowań muszą być bezwzględnie przestrzegane, Dtwo 1. Armii wyznaczy w uwzględnieniu sytuacji bojowej uzupełniająco pewne, ściśle określone strefy, którymi poszczególne dywizje będą się cofać, oczywiście zachowując jako osi ich ruch[ów] marszruty podane wyżej. ✪ Pkt 6. Poza tym należy wyłonić z poszczególnych dywizji (z wyjątkiem 17. dyw.) silne arie[r]gardy, zdolne do szybkiego manewrowania (też na wozach), wyposażone dostatecznie w k. m. i pojedyncze armaty, które by przez manewrowanie a choval [11]) wzdłuż linii odwrotowych nawet przez poświęcenie się uzyskały niezbędny czas dla należytego ugrupowania się gros dywizji tuż poza linią obronną przyczółka, oraz spokojnego odpływu taborów i zakładów dywizyjnych przez mosty w Warszawie na prawy brzeg Wisły. ✪ Pkt 7. Należy wszelkimi siłami dążyć do tego, by po przekroczeniu linii obronnej przez poszczególne dywizje mogły one być jak najśpieszniej użyte do wzmocnienia załogi bezpieczeństwa poszczególnych odcinków celem bezwarunkowego odbicia nieprzyjaciela. Strefa obronna Warszawy składa się z dwóch linii częściowo już ufortyfikowanych, a mianowicie: I linia: Karczew — Wią-

zowna — Okuniew — Radzymin — Serock — Narew w górę, aż do zetknięcia się z 5. armią, który to punkt ustalony zostanie przez Dtwo Frontu. II linia biegnąca od Nowej Wsi (prawe skrzydło) przez Aleksandrów — Miłosna — Rembertów — Pustelnik — fort Beniaminów — Ostrów do Narwi i dalej Narwią w dół do zewnętrznej linii obronnej obozu warownego Modlin. ✪ Pkt 8. — a) Jako obsadę odcinka „Miłosna" wyznacza się 15. dyw. piech. i 1. lit. biał. Odcinek ten po wzmocnieniu jego obsady przez 10 [12]) dywizję należy podzielić na dwa odcinki dywizyjne zwijając obecnie [13]) dtwo tego odcinka. b) 8. dyw. piech. — w rejonie Pustelnik — Marki [14]) — Jabłonna pozostaje [15]) jako rezerwa Wojsk. Gub. Warszawy (dcy 1. armii), przy czym 10. dyw. stosownie do potrzeb może być zadyrygowana do Modlina. W tym wypadku dca tej dywizji obejmuje cały ten odcinek. Dca obozu warownego tym samym zostanie mu podporządkowany, c) 18. dyw. piech. [16]), która będzie wywagonowywać swe oddziały na wschodnim brzegu Wisły (na Pradze), tabory zaś dywizyjne na prawym brzegu, winna być użyta jako rezerwa wzgl. obsada najważniejszego odcinka Radzymin w tym ostatnim wypadku odcinek ten należy podzielić na dwa odcinki dywizyjne 11. dyw. piech. i 18. dyw. piech. d) brygada syber., która w ciągu dnia 8 i 9 b. m. przy[bę]dzie do Warszawy, pozostanie na razie na zachodnim brzegu Wisły jako ogólna rezerwa Dtwa Armii. ✪ Pkt 9. Wszystkie luźne bataliony załogi bezpieczeństwa trójkąta M. Z. W. wejdą zasadniczo w skład tych dywizji, które w myśl powiedzianego wyżej mają objąć odnośne odcinki w ten sposób, że w razie gdy sytuacja na to pozwoli, zostaną one rozwiązane i natychmiast wcielone do poszczególnych pułków, wchodzących w skład danej dywizji wzgl., o ile nie będzie możności natychmiastowe[g]o przeprowadzenia tego, zostaną one w całości jako baony przydzielone do poszczególnych pułków dywizji aż do czasu, gdy sytuacja na rozwiązanie ich jako jednostek taktycznych pozwoli. ✪ Należy przyjąć jako zasadę, że żaden z baonów, stanowiących obecną załogę trójkąta, nie może pozostać poza związkiem dywizji. ✪ Pkt 10. Tabory dywizyjne wszystkich zaangażowanych w rejonie obronnym Warszawy dywizji oraz zbędne części taborów pułkowych winny być skierowane na lewy brzeg Wisły do następujących rejonów tab.: dla 15. dyw. — Sielce — Wilanów (na płdn. Warszawy), dla 1. dyw. lit. biał. Mokotów — Inielin [17]) (na płdn. Warszawy), dla 8. dyw. — Rakowiec — Zaliski [18]) (płd. zachód), dla bryg. syber. — Wola — Włochy (zachód), dla 18. dyw. piech. — Koło — Groty (zachód pod Warsz.) — dla

11. dyw. piech. — Powązki — Wawrzyszew (płn. zachód), dla 7. bryg. rezerw. — Kiełpin (naprzeciwko Jabłonny), dla 10. dyw. — Kazuń Polski (na południ. od Modlina), dla innych taborów armii: Ożarów — Pruszków, Grodzisk — Błonie. Na prawym brzegu Wisły mogą jedynie pozostać części bojowe taborów pułkowych i czołówki sanitarne. ✪ Pkt 11. Celem osiągnięcia tych rejonów należy uwzględnić nadal trudne warunki wynikłe z powodu tego, iż na razie tylko dwa mosty, a mianowicie most Kierbedzia i przerobiony do ruchu kołowego most kolejowy, są do użytku. Dopiero od dnia 10 b. m. będzie prawdopodobnie do dyspozycji również i most pontonowy między mostem Kierbedzia i zburzonym mostem Poniatowskiego. W uwzględnieniu [ewent.] nieprzewidzianych okoliczności, gdyby most pontonowy nie był w tym czasie gotów, ustala się następujący porządek przemarszu taborów przez Wisłę: most Kierbedzia: dla 15. dyw. i 1. lit. biał.[19]), most w Modlinie dla 10. dyw. piech., 7. bryg. rezerw. — przeprawa pod Jabłonną, gdyby zaś ta nie wystarczała, również most w Modlinie. ✪ Zakłady i tabory bezpośrednio podległe Dtwu Armii, a które mają być kierowane przez Radzymin i Kobyłkę wzgl. marszrutą 8. dyw. piech. i 17. dyw., przechodzą przez most kolejowy. ✪ Tabory 11. dyw. piech. i 7. bryg. rezerw. mają natychmiast zająć przepisane rejony, by ruchy te ukończyć już przed przybyciem innych dywizji wzgl. ich taborów z frontu. ✪ Z chwilą gdy most pontonowy będzie gotowy, przeznacza go się dla 15. dyw. piech. ✪ Odnośnie [do] oddziałów 2. dyw. Leg., która przez Pragę — Warszawę tylko przechodzi, Dtwo [1.] Armii skieruje [ją o] jed[e]n dzień marszu wcześniej na most Kierbedzia, skąd dalej przez Piaseczno odejdzie ona na Górę Kalwarię do dyspozycji Dtwa 2. Armii. ✪ Pkt 12. W celu ścisłego uregulowania nadzoru nad ruchem z kierunku wschodniego do Warszawy i na odwrót, jak to już było nakazane rozkazem M. S. Wojsk. Nr 8798/Org. pkt 14., ustanowi Wojsk. Gub. Warszawy natychmiast na wszystkich szosach, biegnących od linii frontu do Warszawy, posterunki oficerskie. Zadaniem tych posterunków będzie kierowanie całego ruchu z góry wyznaczonymi drogami (patrz pkt 4.) na właściwe mosty. Przy samych mostach należy również z obu stron postawić dwa współdziałające posterunki oficerskie, które baczą na to, aby na samym moście ruch odbywał się bez wszelkiego zatoru i zatrzymania. ✪ Ponadto w odpowiednich miejscach na rozgałęzieniach ulic w samym mieście, jak np. na Placu Zamkowym w Warszawie, należy[20]) ciągnącym taborom drogę do właściwych rejonów (patrz pkt 10). ✪ Dla każdej głównej linii marszu przez

dany most należy wyznaczyć jednego oficera szt. gen. lub oficera sztabowego jako kontrolującego całość ruchu na danej linii. Wszyscy oficerowie, regulujący ruch na posterunkach, winni być zaopatrzeni w piśmienne plenipotencje, upoważniające ich do wydawania w tym kierunku bezwzględnie obowiązujących rozkazów wszystkim przeciągającym oddziałom i dcom bez względu na ich szarżę oraz nadające im prawo aresztowania niestosujących się do ich zarządzeń. ✪ Najważniejsze posterunki, regulujące ruch, winny być telefonicznie połączone z oficerem kontrolującym całość ruchu odnośnej głównej linii. ✪ Posterunki te winny funkcjonować bez przerwy tak w dzień jak i w nocy, należy zatem przewidzieć luzowanie ich. ✪ Odnośnie [do] uchodźców ze wschodu należy dążyć do tego, by tych, którzy mają wozy lub pędzą bydło, nie przepuszczać przez Warszawę, lecz jeszcze na wschodnim brzegu Wisły kierować na Modlin, a dalej na Wyszogród lub Płock do odnośnego rejonu koncentracyjnego. ✪ Uchodźcy piesi mogą być przepuszczeni przez mosty w Warszawie chodnikami dla pieszych. Należy zwrócić baczną uwagę, by nie zatrzymywali się oni w Warszawie, przekazując ich Policji Państwowej celem odkonwojowania poza obręb miasta. ✪ Pkt 13. Z chwilą przybycia cofających się dywizji na linię obrony przyczółka Warszawy dtwo nad 1. armią przyjmuje gen. Latinik uzupełniając sztab 1. armii w Warszawie swoim obecnym oddziałem operacyjnym. Objęcie wzgl. oddanie Dtwa 1. Armii należy zameldować do N. Dow. W. P. Oddz. III i M. S. Wojsk. Oddz. I Org. Mob. Sztabu. ✪ Z chwilą otrzymania niniejszego rozkazu przechodzi generał Latinik pod rozkazy N. Dow. W. P., przy czym winien on niezwłocznie udać się do obecnego miejsca postoju 1. armii celem zorientowania się co do stanu bojowego armii oraz stosunków personalnych. Z objęciem Dtwa 1. Armii [przez] gen. Latinika D. O. Gen. Warszawa pozostaje nadal podporządkowane Dtwu Armii tylko pod względem służby bezpieczeństwa na terenie D. O. Gen. — we wszystkich zaś innych sprawach podlegać będzie b e z p o ś r e d n i o M. S. Wojsk., administrując podległe sobie oddziały i zakłady czy stacjonujące na terenie O. Gen., czy też eksterytorialne stosownie do ogólnie obowiązujących w tym względzie zasad. ✪ Pkt 14. Otrzymują: Dtwo Frontu Płn. Wschodn., Dtwo 1. Armii, Gen. Latinik, D. O. Gen. Warszawa, Szef Oddziału I N. Dow. W. P., II N. Dow. W. P., III, IV, V, Szef Oddziału I M. S. Wojsk., V M. S. Wojsk., Departamenty M. S. Wojsk. I, II, V, VI, VII, Minister Spraw Wojskowych, Generalna Adiutantura — Wiceminister Spraw Wojsk. ———————————

(—) Sosnowski generał porucznik. Szef Sztabu Generalnego (—) Rozwadowski generał porucznik.

---

[1]) Podano wg depeszy, sprawdzono wg czystopisu. [2]) Otrzymano w 1. armii 8.VIII g. 5, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 8.VIII g. 6.50. [3]) Ma być: 6. armii. [4]) Modlin — Zegrze — Warszawa. [5]) Gen. Falewicz. [6]) Rządza. [7]) Niegów. [8]) Jadów. [9]) Kury. [10]) Mińsk Mazowiecki. [11]) A cheval. [12]) Wg czystopisu „te dywizje". [13]) Obecne. [14]) Opuszczono: „zaś 10. dyw. w rejonie Michałów — Józefów stacja kolejowa...". [15]) Pozostają. [16]) Rozkazem Nacz. Dow. Nr 8441/III z dn. 8.VIII.20 18. dyw. piech. została skierowana do Modlina. [17]) Imielin. [18]) Załuski. [19]) Opuszczono w depeszy: „M o s t k o l e j o w y: dla 8. i 11. dyw. piech.". [20]) Opuszczono w depeszy: „postawić również posterunki oficerskie, które wskazują...".

---

4. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ IV. TEKA NR 0207.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny) Nr 41000/IV [1]). Warszawa, dnia 7 sierpnia 1920. ✪ Ściśle tajne. ✪ Bardzo pilne.

Z a r z ą d z e n i e w z a k r e s i e k w a t e r m i s t r z o s t w a.

W ślad za rozkazem Nr 8358 III z dnia 6 b. m. zarządza się pod względem kwatermistrzowskim: ✪ Powodzenie nakazanego przegrupowania i akcji zaczepnej zależeć będzie niezawodnie w pierwszej linii od należytego materialnego przygotowania i uporządkowania rozluźnionych jednostek i ich zakładów pod względem administracyjnym. ✪ Naczelne Dowództwo oczekuje w tym kierunku wytężenia wszystkich sił organów kwatermistrzowskich a zwłaszcza gospodarczych i uzbrojenia oraz sanitarnych. ✪ I. P e r s o n a l i a: ✪ 1.) K w a t e r m i s t r z e f r o n t ó w: południowego: płk szt. gen. Zemanek, środkowego: płk szt. gen. Kalicki, północnego: płk szt. gen. Starzewski. ✪ 2.) S z e f o w i e o d d z i a ł ó w IV f r o n t ó w: południowego: ppłk Pieracki, środkowego: mjr szt. gen. Zwisłocki, północnego: por. p. d. szt. gen. Chmura. ✪ 3.) K w a t e r m i s t r z e a r m i i: 4. armia: ppłk Kamiński, 1. armia: ppłk szt. gen. Młodzianowski, 3. armia: vacat, inne armie na razie kwatermistrzów nie otrzymują, a funkcje tychże spełniać będą szefowie oddziałów IV. ✪ 4.) S z e f o w i e o d d z i a ł ó w IV a r m i j: 6. armia: kpt. szt. gen. Kordzik, 3. armia: kpt. p. d. szt. gen. Wiatr, 4. armia: kpt. Kurmański, 2. armia: mjr szt. gen. Ratuszyński, 1. armii: mjr szt. gen. Pepłowski, 5. armii: mjr szt. gen. Jakub-

ski. ✪ 5.) Odejście na nowe miejsca przeznaczenia natychmiast. ✪ 6.) Wszystkie inne personalia uregulowane zostaną oddzielnie. ✪ II. Ewakuacja: ✪ 1.) Nakazaną ewakuację strefy IV z zakładów i urządzeń, jeszcze niepotrzebnie armię obciążających, należy zasadniczo przeprowadzić podług dotychczasowych rozkazów (nie uwzględniając przegrupowania) do wyznaczonych centr ewakuacyjnych, tj. 6. armia i część 2. armii do rejonu Rzeszów — Tarnów — Nowy Sącz. 3. armia i część 2. armii do rejonu Radom — Kielce, 4. i 1. armie do rejonu Łowicz — Łódź — Kutno. ✪ 2.) Komisje Ewa 6. armii we Lwowie z ekspozyturami Krasne i Stanisławów, 2. i 3. armii wspólna w Lublinie z ekspozyturami Chełm i Zawada, 4. i 1. armii wspólna w Warszawie z ekspozyturami Tłuszcz — Mińsk Mazowiecki i Dęblin, przechodzą pod bezpośrednie rozkazy Dowództw Frontów: południowego: Ewa Lwów, środkowego: Ewa Lublin, północnego: Ewa Warszawa. ✪ 3.) Ewa Lublin ewakuuje zasadniczo nie przez Dęblin, lecz na Rozwadów — Nadbrzezie — Skarżysko. ✪ 4.) Przewodniczącymi Komisji są: Lwów — ppłk Sopotnicki, Lublin — ppłk Adamski, Warszawa — ppłk Kustroń. ✪ Obsady ekspozytur wyznaczą odnośne Dowództwa Frontów. ✪ 5.) Zaznacza się, że Komisje te nie są identyczne z Komisjami, względnie z referatami „Ewy" przy D. O. G. i przeznaczone są jedynie do ewakuacji majątku armii i etapów, nie zaś majątku wojskowego lub cywilnego z obszaru podległego M. S. Wojsk., którą kierują odnośne D. O. G. ✪ 6.) Stosunek tych trzech Komisji i ich ekspozytur do Centralnej Komisji Ewakuacyjnej (C. K. E.) przy Min. Kolei Żelaznych i jej organów wyraża się w zależności wyłącznie pod względem technicznego przeprowadzenia i uzyskiwania pomocy. Ppłk Sopotnicki we Lwowie i ppłk Kustroń w Warszawie oraz przewodniczący ekspozytur Ewa w Tłuszczu, Mińsku Mazowieckim i Dęblinie są równocześnie wojskowymi członkami ekspozytur C. K. E. Członków wojskowych do wszystkich innych ekspozytur C. K. E. wyznaczy M. S. Wojsk. ✪ 7.) Zwraca się ponadto uwagę, że przesunięcie zakładów armii do ich podstaw etapowych nie jest bynajmniej równoznaczne z pojęciem ewakuacji i że podstawy etapowe nie są wszędzie zgodne z centrami ewakuacyjnymi, zatem transporty tego rodzaju uważać należy za operacyjne, a nie ewakuacyjne, na co szczególnie należy zwrócić uwagę organom C. K. E. ✪ 8.) Kwatermistrze frontów winni czuwać nad tym, aby bezwzględnie wszystkie zbyteczne armiom do życia zakłady i urządzenia oraz zapasy kierowane były nie do podstaw etapowych, lecz do centr ewakuacyjnych, gdzie muszą być bezwzględnie natychmiast

rozładowane i zasadniczo przekazane organom M. S. Wojsk. ✪ III. Podstawy i linie etapowe: ✪ 1.) Po przegrupowaniu przyjmą armie następujące miejscowości, względnie rejony za podstawy etapowe: ✪ 6. armia i armia gen. Pawlenki: Przemyśl z pomocniczymi podstawami Lwów i Stanisławów. ✪ 3. armia: Tarnobrzeg z pomocniczymi podstawami Lublin i Jarosław. ✪ 4. armia: Skarżysko z pomocniczymi podstawami Dęblin i Lublin. ✪ 2. armia: Radom z pomocniczą podstawą w Grójcu, zaopatrywaną z Warszawy. ✪ 1. armia: Łódź z pomocniczą podstawą w Warszawie. ✪ 5. armia: Toruń z pomocniczymi podstawami w Mławie i Sochaczewie i ewentualnie w Modlinie. ✪ 2.) Dtwa Frontów uregulują uporządkowanie podstaw podług nowego składu armii i dopilnują, aby podstawy te zawierały tylko niezbędne zakłady i urządzenia. C. S. R. A. muszą natychmiast być przeniesione wzgl. utworzone w wymienionych podstawach. ✪ 3.) M. S. Wojsk. po porozumieniu z Naczelnym Dowództwem przygotuje w tych podstawach odpowiednie zapasy żywności i innych środków materialnych. ✪ 4.) Linie etapowe czyli dowozu z podstaw i odpływu wyznacza się, jak następuje: ✪ 6. armia: Przemyśl — Lwów i Przemyśl — Stanisławów. ✪ 3. armia: Tarnobrzeg — Lublin i Tarnobrzeg — Przeworsk — Jarosław. ✪ 4. armia Skarżysko — Dęblin i Dęblin — Lublin. ✪ 2. armia: Radom — Lublin, poza tym kołowo kolumnami samochodowymi i taborowymi wzgl. kolejką z Warszawy do Góry Kalwarii. ✪ 1. armia: Łódź — Warszawa. ✪ 5. armia: Toruń — Mława i Toruń — Łowicz — Sochaczew oraz drogą wodną Wisłą do Modlina. ✪ 5.) Szczegółowe zarządzenia co do oczyszczenia i wykorzystania linii kolejowych oraz rozładowania transportów w centrach ewakuacyjnych i podstawach etapowych wyda Szef Kol. Pol. oddzielnie. ✪ 6.) Dtwa Frontów przeprowadzą niezwłocznie odpowiedni przydział środków transportowych, kolumn samochodowych i taborowych podług telegraficznego zarządzenia Nacz. Dtwa Oddz. IV, przy czym żadne reklamacje Dowództw nie będą uwzględnione. ✪ Opróżnić należy bezzwłocznie wszystkie zajmowane przez sztaby armii i dywizji wagony, tzw. pociągi sztabowe, i oddać je do dyspozycji Zarządów Kolejowych. ✪ IV. Ewakuacja rannych i chorych: ✪ Front południowy: ✪ Stacja zborna chorych i rannych i K. T. Ch.[2]) frontu — Przemyśl. ✪ 6. armia: Stacja zborna chorych i rannych i K. T. Ch. armii — Lwów. Armia gen. Pawlenki: Stacja zborna chorych i rannych i K. T. Ch. armii — Stanisławów. ✪ Front środkowy: ✪ Stacja zborna chorych i rannych i K. T. Ch. frontu w Radomiu. ✪ 4. armia: Stacja zborna

chorych i rannych i K. T. Ch. armii — Lublin. ✪ 3. armia: Stacja zborna chorych i rannych i K. T. Ch. armii — Rozwadów. ✪ Front północny: ✪ Stacja zborna chorych i rannych i K. T. Ch. frontu — Warszawa (dworzec wileński Praga i dworzec kaliski). ✪ 5. armia: Stacja zborna chorych i rannych i K. T. Ch. armii — Nasielsk. ✪ 1. armia: Stacja zborna chorych i rannych i K. T. Ch. armii — Tłuszcz. ✪ 2. armia: stosownie do potrzeby urządzi własną stację zborną chorych i rannych i K. T. Ch. armii w Grójcu, zresztą obsługiwana będzie przez stację zborną i K. T. Ch. frontu środkowego. ✪ Ustawienie ekspozytur K. T. Ch. i armii i stacji zbornych dla chorych i rannych dywizyjnych zarządzą Dtwa Armii. ✪ Grupa sanitarna K. T. W. pozostaje przy kierownictwie transportów wojskowych. ✪ V. Obszar wojenny i bezpieczeństwo etapów. ✪ 1.) Punkt I rozkazu Nr 39710/IV z dnia 4 b. m. pozostaje w mocy z tym, że rejon Wojskowego Gubernatorstwa Warszawa wciela się również do obszaru wojennego. ✪ 2.) Przypomina się równocześnie, że D. O. G. Lwów, Lublin, Warszawa podporządkowuje się tym samym tym Dtwom Armii, które na ich obszarze operować będą, pod względem służby bezpieczeństwa w tych oddziałach, które wyznaczą D. O. G., oraz pod względem przygotowania danego obszaru do obrony. Pod względem organizacyjnym, wyszkolenia i personalnym podlegać będą te D. O. Geny nadal bezpośrednio M. S. Wojsk. ✪ 3.) Przydział żandarmerii i uregulowanie kordonów nastąpi oddzielnie. ✪ 4.) Dtwa Frontów dołożą wszelkich starań, aby wszystkie wojska etapowe wyciągnąć z frontu w celu użycia ich do właściwej służby etapowej, i zameldują odwrotnie ich „Ordre de Bataille", po czym Naczelne Dowództwo ureguluje przydział tychże. ✪ 5.) Obozy koncentracyjne armii dla rozbitków i dezerterów należy jak najsprężyściej zorganizować, a mianowicie: 6. armia: Przemyśl. 3. armia: Zamość. 4. armia: Puławy. 2. armia: Grójec. 1. armia: Praga. 5. armia: Płock. ✪ Należy zameldować odwrotnie nazwiska dowódców obozów. ✪ 6.) Jako miejsca postoju stacji zbornych wyznacza się: dla 6. armii: Przemyśl, 3. armii: Tarnobrzeg, 4. armii: Skarżysko, 2. armii: Radom, 1. armii: Warszawa — Praga, 5. armii: Mława (Toruń). ✪ Dowódcy stacji zbornych mają bezwzględnie znać miejsca postoju wszystkich dywizji i grup. ✪ 7.) Dowództwa Armii wyznaczą w swoim zakresie energicznych oficerów jako inspektorów etapów. Obowiązkiem ich jest dopilnowanie ścisłego wykonania rozkazów etapowych Dowództw Armii. ✪ VI. Ogólne. ✪ 1.) Specjalne zarządzenia odnośnie [do] zdobyczy wojennej będą uregulowane osobnym rozkazem.

✪ 2.) Wszystkie inne szczegółowe zarządzenia wydadzą oddzielnie zainteresowane oddziały i służby Nacz. Dow. ✪ 3.) Urguje się jeszcze raz wykonanie wszystkich rozkazów Nacz. Dow., tyczących się uruchomienia dywizji i przystosowania ich do walki ruchomej. ✪ 4.) Nacz. Dow. kładzie specjalny nacisk na obowiązkowe i terminowe składanie meldunków, tyczących się sytuacji i zmian materialnych zaopatrzenia.

Główny kwatermistrz (—) Norwid-Neugebauer gen. ppor. ✪ Za zgodność: szef oddziału IV (—) Kwaśniewski ppłk szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Kierownictwo Transportów Chorych.

5. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47.

Dnia 7 sierpnia 1920 r. godzina 11. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: mjr Krechowiecki — ppłk Kutrzeba.

Kutrzeba: Jest p. mjr Krechowiecki? ✪ Krechowiecki: Jest. ✪ Dzień dobry, tu Kutrzeba. Proszę pana zapytać gen. Śmigłego, czy zna już rozkaz Nacz. Dow. dotyczący odwrotu, moim zdaniem: a) jest wykluczone pozostawić 6. armię na Serecie lub Strypie, b) jest koniecznością na górnym Wieprzu oprócz 7. dyw. skoncentrować jeszcze 3. dyw. Leg. i 1. dyw. Leg., bo inaczej nie mamy gwarancji, że potrafimy zasłonić koncentrację 4. armii. Można by więc puścić 7. dyw. na Lublin, 3. na Krasnystaw, 1. na Zamość, a między Zamościem a 6. armią zostawić tyle jazdy, ile nam Nacz. Dow. pozwoli zostawić. Ta kombinacja wytwarza jednak między Wieprzem a Lwowem dziurę, która nie jest piechotą trzymana, czyli że 6-ta armia musi się liczyć na oskrzydlenie od północy, a 3. armia mogłaby zrobić jeża [w] trójkącie Lublin — Krasnystaw — Kraśnik. Proszę dalej zameldować gen., że DOG Lublin nic nie ewakuowało, Chełm jest przepełniony i poborowi jeszcze nie wzięci, było by korzystnie przetrzymać parę dni na Bugu i wygiąć tylko lewe skrzydło na Parczew. Czy 3. armia to potrafi zrobić, tego nie wiem i właśnie to omawiam. 3. dyw. opuściła Włodzimierz i cofnęła się w kierunku na Hrubieszów; pod Dorohuskiem przeszedł nieprzyjaciel, lecz został odrzucony. Na ogół można powiedzieć, że lada chwila jest Bug przez poszczególne grupy przekraczany. Proszę za-

meldować to gen. z tym, że po omówieniu sprawy z 3. armią jeszcze raz go uwiadomię i poproszę o ostateczną decyzję. Krechowiecki: Dobrze. Cześć!

---

6. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 12 i 47.

Dnia 7 sierpnia 1920 r. godzina 11. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: płk Piskor — ppłk Kutrzeba.

Tu płk Kutrzeba. Dzień dobry, panie p[u]łk[owniku!]. Rozkaz 8358 otrzymałem dziś o godzinie 9.30, jesteśmy w bardzo trudnym położeniu, bo nim się nasze rozkazy przedostaną do wojsk, będzie noc. Rzecz naturalna, że nie potrafimy ani jednego wagonu ewakuować, tylko trzeba będzie spalić. Jak nasza taktyczna sytuacja na rozkazanej linii, szczególnie między Wieprzem a Brodami, wyglądać będzie po wyciągnięciu 6. dyw., to gen. ustnie zamelduje, ja tylko dodaję, że odwrót będzie pod naciskiem. 3. dyw., zaatakowana we Włodzimierzu, odeszła na Hrubieszów. Pod Dorohuskiem walki, w których wyrzucono bolszewika na wschodni brzeg, lecz przyczółka nie odzyskano. Sytuacji między Dorohuskiem a Włodzimierzem nie znamy. Grupa poleska odeszła, nie wiemy dokąd, w każdym razie w Chodyniu [1]) jej już nie ma, a w Terespolu stoi sztab 10. dyw. sow., z którą mamy połączenie telefoniczne. Wobec tych warunków za regularny odwrót nie mogę ręczyć, tak samo jak o planowej ewakuacji mowy być nie może. Aby w ogóle wojska doprowadzić w nakazany rejon, musi prawe skrzydło grupy poleskiej hamować. Nie mogę się dotąd w tej sprawie rozmówić z Zagórskim, bo jeszcze dokładnie rozkazu Nacz. Dow. nie przestudiowałem. Rozkaz północny przyszedł do nas, ten mówi tylko, że początek jest 7.VIII, ale nie mówi nic, w jakim tempie się odbędzie. Powtarzam jeszcze raz, że tak późno dostarczony nam rozkaz może mieć fatalny skutek. ✪ Piskor: Cześć panu płk. Spóźnienie rozkazu nastąpiło z tego powodu, że od tygodnia prawie jest dysputowany z Francuzami w sztabie, co dzień były inne projekty tak, że pomimo nacisku aby się [z] wydaniem rozkazu spieszyć i dać czas dow. do ewakuacji [i] odpowiednich zarządzeń, rozkaz [został] dopiero w nocy w ostatecznej formie przyjęty. Bardziej szczegółowo mówi się o fr. północ. Tempo odwrotu zwłaszcza gr. poleskiej musi być duże, gdyż ma przeszło 2 razy większą drogę od

lewego skrzydła 1=ej armii, a chodzi znów o to, by 1. armia nie była zepchnięta na Warszawę wpierw, nim gr. poleska i części 4. armii będą na odpowiedniej wysokości, to jest Siedlce — Radzymin. Fr[ont] połudn. ma tylko dostosować ruch swego lewego skrzydła do północy, to jest do gr. poleskiej, która według meldunku wczoraj już pod naporem cofnęła się na Kodeń — Piszczac i Janów. W dzisiejszym meldunku nic o niej nie ma. Postaram się jednak dowiedzieć i zaraz dam wam znać, co ta gr[upa] robi i gdzie jest. Zadanie, jakie wypadło zarówno dla 4. armii jak i dla waszego frontu, jest trudne i ryzykowne wobec niskich stanów i przemęczenia. Sądzę, że gen. osobiście tę sprawę poruszy z Komendantem i jest to odpowiedni... zmiany mogą być przeprowadzone. Jedno tylko zdecydowane: mianowicie zejście z linii Bugu na Wisłę. Trudność tutaj zachodzi z związaniem Wisły z Galicją Wschodnią. Zróbcie nacisk, panie pułk., by transp. 18. dyw., rozłożone na 5 dni, przynajmniej punktualnie odchodziły, bo dyw. ta jest tutaj potrzebna. Kiedy następnie 65. p. p. będzie wagonować i gdzie? ✪ Kutrzeba: W sprawie 18. dyw. zrobiliśmy wszystko, co tylko było możebne i sądzę, że dyw. [jak] raz rozpocznie, to potem już szybko pójdzie. Największe trudności to zawsze przy początku, bo tu bałamuci sprawa luzowania i ubezpieczenia. Prosiłbym o podanie nam strefy działań, od południa powiedziano nam tylko Brody wyłącznie, a nie wiemy linii dalej na zachód. 65. p. p. wagonować będzie również w Brodach. Co do połączenia Wieprza ze Strypą to osobiście uważam tę kombinację tylko za przejściową, szczególnie po odejściu jednej dyw. za niewykonalną. 6. dyw. ukr. w składzie 3=ej armii de facto nie ma, bo 500 Ukr. stanowi tylko osłonę taborów i dział. Chcemy tę dyw. przerzucić do Galicji. Gen. będzie referował. Czekam jeszcze na strefę działań i proszę bardzo wskazać nam te miejsca na zachodzie, które się nadają na miejsca postoju frontu i armii. Mam tu na myśli stosunki łączności, bo te rozstrzygają. Naturalnie zaawizujemy Lublin i zarządzimy, o ile się to da, ewakuację planową. ✪ Piskor: W rozkazie chwilowo tych rzeczy nie podaliśmy, gdyż wy na miejscu znacie stosunki i wasze zarządzenia będą bardziej odpowiadały celowi. Ja jeszcze się rozejrzę w mapie i podam panu pułk. swoje propozycje, sądzę jednak, że rozstrzygać tu będzie gen. z Komendantem na konferencji, na którą w tym celu został wezwany. ✪ Kutrzeba: Dobrze będę jeszcze wołał po opracowaniu rozkazu, szczególnie gdybym potrzebował gen[erała]. Zmiana miejsca postoju jest o tyle potrzebna do zadecydowania, bo łączność musi się urządzać. Południowa strefa potrzebna mi jest, aby 6. armia wiedziała

jak ma wyginać i proponuję Rawa Ruska po stronie 6. armii. Odpowiedź proszę w formie noty po rozpatrzeniu sprawy. ✪ Piskor: Dobrze, cześć panie pułk. ✪ Kutrzeba: Cześć.

[1]) Kodeń.

7. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Dtwo Frontu Plnc. Wschodn. Oddział III. Nr 3202/III [1]). M. p. dn. 7.VIII.1920 g. 3. [2]).

Rozkaz operacyjny. ✪ 1.) Naczelne Dowództwo nakazuje ze względu na ogólną sytuację odwrót armii frontu na linię Ostrołęka — Rożan — Nowa Wieś — linia rzeki Liwiec aż do Siedlec — dalej na Łuków — Ulan — Kock. Tu prawe skrzydło frontu półn.-wschodn. Front 3. armii biegnie dalej wzdłuż Wieprza. Początek odwrotu w nocy z 7 na 8-go. ✪ 2.) Grupa poleska wycofa się na linię Kock (wł.) — Ulan — Łuków (wł.). — Linia graniczna między nią a 3. armią: Kodeń — Huszcza — Wohyń — Kock — wszystkie miejscowości dla grupy poleskiej. Granica z 4. armią: Janów — Huszlew — Zbuczyn — Wiszniów [3]) (na południe od Siedlec) wszystkie miejscowości dla 4. armii. ✪ 3.) 4. armia zajmie linie: Wiszniów [3]) — Siedlce — linię rzeki Liwiec aż do miejsc. Stara Wieś wyłącznie. Linia graniczna z 1. armią: Telaki — Tchórzewo — Stara Wieś, wszystkie miejscowości dla 1. armii. ✪ 4.) 1. armia zajmie linię: rzeki Liwiec od Starej Wsi aż po ujście, dalej linię: Brańszczyk — Nowa Wieś — Przetycz — Lubiel oraz odcinek Narwi aż do ujścia rzeczki Orz wyłącznie. ✪ 5.) Grupa gen. Roji linię rzeki Narwi aż do Ostrołęki oraz linię rzeki Omulew aż do granicy Państwa. ✪ 6.) Odwrót rozpocznie się zasadniczo w nocy z dnia 7 na 8 b. m. Tej nocy musi grupa poleska oraz prawe skrzydło 4. armii wykonać znaczny odskok celem natychmiastowego oderwania się od nieprzyjaciela, a mianowicie: W dniu 8 b. m. wieczorem osiągną główne siły cofających się kolumn grupy poleskiej oraz prawego skrzydła 4. armii linię: Radzyń — Łuków — Siedlce. Należy przy tym w jak największym zakresie robić użytek z środków transportowych, (kolei, samochodów ciężarowych, furmanek). ✪ Straże tylne (cała kawaleria z plutonami artylerii, słabsze oddziały piechoty oraz k. m. na wozach) trzymać będą linię: w dniu 8 b. m. Tuczna — Biała — Huszlew — Łosice, w dniu 9 b. m.: Komarówka — Między-

rzec i o ile możności Kosmy oraz Mordy. ✪ 7.) Lewe skrzydło 4. armii oraz prawe 1. armii odpiera w ciągu 7, 8 oraz 9-go b. m. ataki nieprzyjacielskie możliwie w linii, którą osiągają w myśl dyspozycji w nocy z 6 na 7-go b. m., cofając się jedynie, po przeprowadzeniu wszystkich kontrataków i przy najintensywniejszym wyzyskaniu ognia artyl. ✪ 8.) Linia podana, na którą front się wycofuje, musi być po jej ostatecznym obsadzeniu trzymana uporczywie. ✪ 9.) Taborom i czołówkom należy wydać już dziś w nocy konkretne i jasne dyspozycje oraz cele na poszczególne dni, by bezwzględnie uniknąć zanadto szybkiego ich odwrotu, błąkania się oraz utraty przez nich łączności z oddziałami. ✪ 10.) Dow. 4. Armii w Nowomińsku [4]), Dow. 1. Armii w Radzyminie, Dow. Grupy gen. Roji — Maków. Dowództwo Frontu przeniesie się do Pragi. Termin będzie podany. Z ustaleniem łączności z nowymi miejscami postoju należy dziś już rozpocząć. Dow. Grupy Poleskiej otrzyma osobnym rozkazem dalsze instrukcje, tyczące się samego Dowództwa. ✪ 11.) Dtwa Armii przedłożą własne zarządzenia jak najśpieszniej do wiadomości Dtwa Frontu. ✪ Otrzymują: Dtwo 1. i 4. Armii, Dtwo Grupy Poleskiej, Dtwo gen. Roji, do wiadomości Nacz. Dtwo III, Dtwo Frontu Południowo-Wschodniego i Dtwo 3. Armii.

Dtwo Frontu Płnc. Wschodn. Nr 3202/III. (—) Haller gen. broni.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dla Dtwa Frontu Płd. Wsch., gen. Roji i 3. armii 7.VIII g. 4.40, w 1. armii 7.VIII g. 4.20, w grupie poleskiej 7.VIII g. 4.10, w 4. armii 7.VIII g. 4.45. [3]) Wg mapy 1:300.000 Wiśniew, wg Skorowidza miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 1924. Główny Urząd Statystyczny — Wiszniów. [4]) Mińsk Mazowiecki.

---

8. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Dtwo Frontu Płnc. Wschodn. Oddział III Nr 3208/III [1]). M. p. dn. 7.VIII.1920 [2]).

Rozkaz operacyjny. ✪ W ślad rozkazu Dow. Frontu Nr 3202/III i na rozkaz Nacz. Dow. Nr 8358/III zarządza Dow. Frontu: ✪ I.) Dow. 4. Armii zarządzi możliwie w przeciągu dzisiejszego dnia wydzielenie II bryg. Leg., załadowanie jej na najbliższej stacji kolejowej i odesłanie przez Nowo-Mińsk [3]) — Dęblin do stacji wyładowczej Garbatka. ✪ II.) Dow. 1. Armii zarządzi analogicznie

załadowanie możliwie jeszcze w ciągu dzisiejszego dnia IV bryg. Leg. wraz z artylerią i Dow. Dywizji. Stacja wyładowcza jak w punkcie I. ✪ III.) 2. dyw. Leg. koncentruje się zatem w rejonie Kozienice. Dow. Dywizji nawiąże łączność z centralą Dow. Frontu Warszawa — Praga, skąd otrzyma dalsze rozkazy. ✪ IV.) 17. dyw. p. z przynależną artylerią przesunie Dow. 1. Armii do wieczora 9 b. m. na lewe skrzydło grupy gen. Żeligowskiego do rejonu Lubiel — Przetycz — Rząśnik. ✪ V.) Po osiągnięciu linii Liwiec — Siedlce — Łuków zarządza Dow. Frontu następujące przegrupowania: ✪ 1.) 15. dyw. p. przechodzi w skład 1. armii. Linia rozgraniczająca między 1-ą a 4-ą armią przebiegać będzie Mokobody — Oleksin — Dąbrowa — Siennica — Kołbiel — Otwock Wielki — Tarczyn, wszystkie miejscowości po stronie 1. armii. Wykonanie we wzajemnym porozumieniu się. ✪ 2.) Dow. 4. Armii przegrupuje się do wieczora dnia 10 b. m. następująco: ✪ 4. dyw. p., XII bryg. p., aeronautyczny pułk w rejonie Siedlce pod jednolitym dowództwem — mniej więcej od linii rozgraniczającej z 1. armią do linii Stopki — Wyrki [4]) — Domanice. Na południe od tej linii ugrupowana po Stoczek w głąb 14. dyw. p. w łączności z lewym skrzydłem 16. dyw. p. na północ od Łukowa. ✪ 3.) Dotychczasowa grupa gen. Sikorskiego wchodzi w skład 4. armii. Dow. 4. armii obejmie dowództwo nad grupą w ciągu dnia 9 b. m. w miejscu postoju gen. Sikorskiego we wzajemnym porozumieniu się. Łączność 14. dyw. p. oraz grupy Siedlce w tym kierunku przygotować. ✪ 4.) Gen. Sikorski po oddaniu dow. odejdzie wraz ze sztabem do Nacz. Dow. do Warszawy, gdzie otrzyma dalsze rozkazy. ✪ VI.) Dow. Frontu ponownie zaznacza z całym naciskiem, że linia zajmowana według dyspozycji L. dz. 3202/III z dnia dzisiejszego musi być bezwzględnie aż do 9 b. m. wieczór utrzymana. W tym celu wydzielą 1. i 4. armie za swe wewnętrzne skrzydła możliwie silne odwody. Linia Liwiec — Siedlce — Łuków — Radzyń musi do wieczora dnia 11 b. m. bezwzględnie być utrzymana. ✪ W ciągu dnia 8 b. m. wyjdą dalsze rozkazy. ✪ Otrzymują: Dow. Grupy Poleskiej Biała, Dow. 4. Armii Siedlce, Dow. 1. Armii Łochów, Dow. Gr. gen. Roji Warszawa, Kwatermistrz Frontu, Nacz. Dow. O. III., Dow. Fr. Płdn. Wschodn. Dtwo Frontu Płnc. Wschodn. Nr 3208/III. (—) Haller gen. broni.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 7.VIII g. 16.30, w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 8.VIII g. 1.15. Teka Nr 557, w 1. armii 7.VIII g. 14.20, w 4. armii 7.VIII g. 15.25, w grupie poleskiej 8.VIII g. 7. [3]) Mińsk Mazowiecki. [4]) Borki-Wyrki.

9. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO - WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

[W y s y ł a:] Dtwo Frontu Płnc. Wschodn. Oddział III Nr. 3209/III[1]). M. p. dn. 7.VIII.1920.

[O t r z y m u j e:] Dowództwo 1. Armii Hughes.

Aż do przybycia na lewe skrzydło grupy gen. Żeligowskiego 17. dyw. p., pozostaje w odmianę tut. rozkazu Nr 3208/III z dnia dzisiejszego IV bryg. p. Leg. w rejonie powyższej grupy. ✪ Natomiast Dow. Dywizji uda się jak rozkazano do Kozienic i wykona samo za siebie rozkaz Nr 3208/III z dnia dzisiejszego.

Dtwo Frontu Płnc. Wschodn. Nr 3209/III z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty.

10. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO - WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

N o t a d l a g e n e r a ł a R y d z a - Ś m i g ł e g o.

[W y s y ł a:] Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział III [1]). M. p. dn. 7.VIII.1920 r. [2]).

[O t r z y m u j e :] Odd[ział] III. [Naczelnego Dowództwa] dla gen. Śmigłego, zaraz doręczyć:

Dostosowując się do rozkazu [Dowództwa] Frontu Północnego Nr 3202/III [3]) proponuję następujące zarządzenia: ✪ 1). 3. armia pozostaje na ogół na Bugu, zaginając swoje lewe skrzydło na Wisznice i Parczew. ✪ 2). Dnia 8.VIII detaszuje 3. armia grupę nie mniej jak 3 baony z artylerią do Wisznic. Grupa trzyma [się], jak długo może, i cofa [się] pod naporem na Parczew — Lubartów. ✪ 3). Jeżeli 3. armia nie może wytrwać na Bugu, to może odejść na linię Wieprz — Krasnystaw — Hrubieszów. ✪ 4). D. O. G. Lublin obsadzi 8.VIII Lubartów [4]). ✪ 5). 2. armia niezmieniona, odtransportowuje jazdę w dalszym ciągu. ✪ 6.) Zarządzenie do ostatecznego ugrupowania jak też lepszego skoncentrowania 3. armii na Wieprzu (czyli ewentualny transport 1. dyw. Leg.) mogą wyjść jutro. ✪ 7). 3. armię uwiadomiłem informacyjnie. D. O. G. Lublin ewakuuje. ✪ 8). Na przyszłe miejsce postoju Dow. Frontu proponuję Skarżysko lub Kielce. ✪ 9). Proszę o decyzję co do punktów 1 — 6.

(—) ppłk Kutrzeba.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Przyjął dla gen. Śmigłego-Rydza, który przybył do Warszawy na wezwanie Naczelnego Wodza, kpt. Künstler z oddz. III Nacz. Dow. dnia 7.VIII g. 15.30. [3]) Z dnia 7.VIII. Rozkaz ten został przekazany do Dtwa Fr. Płd.-Wsch. przez Naczelne Dowództwo. [4]) Przez baon alarmowy 8. p. p. Leg.

---

11. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III [1]). M. p. dnia 7.VIII.1920 r. [2]). B. pilne. Natychmiast doręczyć.

Nota dla mjra Künstlera.

Proszę o bezwzględne odszukanie natychmiast gen. Śmigłego i przesłanie decyzji, czy generał zgadza się na mój projekt [3]).
(—) Kutrzeba ppłk.

---

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dnia 7.VIII g. 17.49. [3]) Odpowiedź gen. Śmigłego znajduje się w rozmowach juzowych — patrz dokument Nr 13.

---

12. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 554.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego Oddział III. Nr 2436/III [1]). M. p. dnia 7.VIII.1920 r. [2]).

Rozkaz operacyjny Nr 32. ✪ 1) Front płn. odchodzi w nocy z dn. 7-go na 8-go b. m. na linię Ostrołęka — Rożan rzeka Liwiec — Siedlce — Łuków — Ulan — Kock pozostawiając w straży tylnej słabsze oddziały piechoty, artylerii i kawalerii: w dn. 8 b. m. na linii Tuczna — Biała — Huszlew — Łosice, a w dn. 9 b. m. na linii Komarów — Miedryn — Międzyrzec [3]) i o ile możności Mordy. ✪ 2) W związku z tym odwrotem zagina front płd. lewe skrzydło 3. armii pozostając jak najdłużej w dotychczasowych rejonach. ✪ 3) W tym celu detaszuje 3-cia armia dnia 8.VIII grupę złożoną z nie mniej jak 3 baony z artylerią do Wisznic. Grupa ta musi się trzymać jak najdłużej, kryjąc lewą flankę armii. W razie niemożności utrzymania się wycofuje się ta grupa krok za krokiem na Parczew, Lubartów będzie obsadzony począwszy od dnia 8.VIII przez oddziały z D. O. G. Lublin. ✪ Dowódca 3-ciej armii, licząc się z jednej strony z koniecznością utrzymania 3-ciej armii w zwartej całości, ale mając równocześnie na uwadze potrzebę zyskania czasu dla ewa-

kuacji Chełmszczyzny, zamelduje Dowództwu Frontu termin, kiedy musi rozpocząć odwrót na linię Wieprz — Krasnystaw — Hrubieszów — Sokal. Rozkazy o ugrupowaniu w nowych rejonach wyjdą dn. 8.VIII. ✪ 4) 2-ga i 6-ta armia niezmieniona.

(—) Rydz-Śmigły gen. por., dca frontu płd. wsch.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 8.VIII g. 0.30, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 7.VIII g. 23.25, w Dtwie 2. Armii dn. 7.VIII g. 21, w Dtwie 3. Armii dn. 7.VIII g. 21.05, w Dtwie 6. Armii dn. 7.VIII g. 20.10. [3]) Komarówka — Międzyrzec wg rozkazu Dtwa Fr. Płn. Wsch. Nr 3202/III.

13. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47.

Dnia 7 sierpnia 1920 r. godzina 18. ✪ Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: gen. Śmigły-Rydz — ppłk Kutrzeba.

Tu Kutrzeba. ✪ Śmigły-Rydz: Panie pułkowniku, zasadniczo zgadzam się na przesłany mi plan. Trzeba w każdym razie, aby 7. dyw. przez jutrzejszy dzień trzymała się na Bugu, zaginając wedle projektu pana pułkownika północne skrzydło. Musimy się liczyć poza tym z koniecznością uderzenia przed decydującą akcją 3. dyw., aby się odłączyć od nieprzyjaciela. Rozkaz Nacz. Dow. nie jest dość ścisły, a więc Komendant zdecydował, że w początkowej fazie uderzenia grupy środkowej ja muszę być osobiście przy gr.[1]) 1. dyw..... Komendant sam ma zamiar przenieść się na ten czas do Lublina, by objąć kierownictwo obydwóch grup środkowych, poza tym z rozmowy z Komendantem wywnioskowałem, że kawalerię naszą częściowo trzeba pozostawić Iwaszkiewiczowi, częściowo ja z sobą ją zabiorę. Do czasu skoncentrowania się 6. armia mnie także podlega. Proszę wydać rozkazy potrzebne na jutrzejszy dzień. Ja w nocy wyjeżdżam. Dalsze rozkazy wyda się jutro rano. ✪ Kutrzeba: Rozumiem, panie generale, rozkaz wydam na jutrzejszy dzień. ✪ Śmigły-Rydz: Doskonale, czy ma pan pułkownik jeszcze jakie kwestie? ✪ Kutrzeba: Właściwie nic, bo sądzę, że pan generał potrafi mi na wszystko po powrocie odpowiedzieć. ✪ Śmigły-Rydz: Więc w takim razie do widzenia! ✪ Kutrzeba: Cześć panu generałowi!

[1]) Prawdopodobnie: grupie.

14. ROZMOWA JUZOWA. TEKI ROZMÓW JUZOWYCH NR 35 i 47.

Dnia 7 sierpnia 1920 r. godzina 9.35. ✪ Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego — Dowództwo 3. Armii. ✪ Rozmawiający: ppor. Szram — ppłk Bortnowski.

Tu ppłk Bortnowski. ✪ Tu ppor. Szram, adiutant szefa sztabu. Cześć panu pułkownikowi. Z rozkazu szefa sztabu, który [jest] obecnie bardzo zajęty, proszę o łaskawe podanie sprawy, [o] której pan pułkownik życzył sobie mówić z szefem sztabu. ✪ Bortnowski: Dzień dobry panu por. Czy gen[erał] pojechał do Warszawy? ✪ Szram: Tak jest, wyjechał wczoraj o godzinie 18-ej z adiutantem i oficerem ordynansowym automobilem do Warszawy. ✪ Bortnowski: Ja chciałem zameldować, że sytuacja u nas coraz bardziej wymaga zasadniczej decyzji. 3. dyw. wczoraj wieczorem meldowała, że Włodzimierz Wołyński jest atakowany ze wszystkich stron, dziś wiem tylko z centrali, że aparaty telefoniczne we Włodzimierzu Wołyńskim zostały zdjęte i że 3. dyw. cofa się do Hrubieszowa. Co się dzieje na północ od Włodzimierza Wołyńskiego nie wiadomo. Na południe od Husynne nieprzyjaciel przekroczył rzekę Bug. 7-ma dyw., wobec tego że jest związana w rejonie Dorohusk — Uhrusk, nie mogła przeprowadzić ugrupowania w myśl rozkazu operacyj[nego] naszego i pozostała w tym rejonie, wysyłając ostatnie dwa bataliony na Husynne. Dorohusk został wczoraj zaatakowany i zajęty przez nieprzyjaciela. Kontrakcją 11. p. p. nieprzyjaciel został wyrzucony na wschodni brzeg rzeki, jednak przyczółka mostowego nie odzyskano. Oddziały bolszewickie, które przedostały się wczoraj na północ od Dorohuska, doszły na głębokość stacji kolejowej Ruda — Opalin. [Nieprzyjaciel] został wyrzucony kontrakcją 7. dyw. Na północy mjr Hozer został wczoraj zaatakowany na przyczółku Włodawa, odparł atak na zachodnim brzegu rzeki i przeszedł do kontrataku, wziął 30 jeńców, 6 karabinów maszynowych, naliczył 50 trupów bolszewickich i poszedł przez Piszczę na Czersk do Sławaty[cz]. Wobec tego, że 7-ma dyw. zaangażowana nie może nic wysłać do Włodawy, marsz ten spowoduje otwarcie luki, której nie ma czym zatkać. Jeszcze dalej na północ w Sławatyczach, nie wiem, co się dzieje. Wczoraj wieczorem Sławatycze nie miały połączenia z Kodeniem. Grupa poleska zawiadamiała, że cofa się na linię Kodeń — Piszczac — Janów, jednak nie ma o niej obecnie wiadomości. Prosiłbym o podanie, co się dzieje z grupą poleską. Prosiłbym wobec możliwości

wymuszonego odwrotu o podanie tego miejsca, czy tego kierunku, w którym można by się było skoncentrować. Zaznaczam, że dziś nie ma mowy o tym, żebyśmy zajmowali jakiś określony front, możemy jedynie bronić albo kierunku Chełm — Lublin — Dęblin, albo Chełm — Zamość. Wobec bliskości frontu konieczne jest przystąpienie do natychmiastowej ewakuacji zakładów i urządzeń wojskowych. Muszę wiedzieć kierunek, w jakim ma[m] te rzeczy wysyłać, muszę wiedzieć również kierunek, w jakim wysłać ciężki sztab i przygotować do wyjazdu sztab ścisły. To są rzeczy, które musiałyby być rozstrzygnięte zaraz, w przeciwnym razie sytuacja zmusi nas do zadecydowania, a potem trudno jest odrobić. Proszę pana porucznika o odpowiedź na te rzeczy. ✪ Szram: Natychmiast przedłożę niniejszy meldunek szefowi sztabu. Cześć panu pułkownikowi.

---

15. ROZMOWA JUZOWA. TEKI ROZMÓW JUZOWYCH NR 27 i 47.

Dnia 7 sierpnia g. 9.45. ✪ Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. — Dowództwo 3. Armii. ✪ Rozmawiający: ppłk Kutrzeba — ppłk Bortnowski.

Kutrzeba: Tu szef sztabu, dzień dobry, otrzymałem pana informację, lecz nie byłem w stanie szczegółowo ją przestudiować. Otrzymałem w tej chwili nowy rozkaz Nacz. Dtwa, który w kilku słowach podam. Zaznaczam, że rozkaz jeszcze nie jest przestudiowany i że w tej sprawie nie mówiłem też z Nacz. Dow., bo w tej chwili kurier rozkaz przywiózł. Nakazano odwrót na linię Wisła — Wieprz — Brody — Strypa albo Seret. Odcinek 3. armii Kock na kolanie Wieprza wyłącznie, Brody wyłącznie. Siły jak obecnie, tylko nie dyw. tylko brygada jazdy [z] zadaniem osłonięcia koncentracji 4-tej armii między Kockiem a Dęblinem jako grupy uderzeniowej. Początek odwrotu noc z 7 na 8. Zdaje się, że grupa poleska już wygięła swoje skrzydło. Wiem doskonale, jakie będą trudności, i chcę je, o ile mi się uda z Nacz. Dow. rozmówić, przynajmniej trochę zmniejszyć. Biorę się do opracowania rozkazu, który nieprędko wyjdzie, bo jest masa rzeczy do przygotowania. Na ogół nic się nie zmieni. 6. armia oddaje 6. dywizję, a otrzyma 1 brygadę jazdy. Na lewo sąsiaduje z wami w ostatecznym ugrupowaniu 4-ta armia generała Skierskiego. Najtrudniejszą kwestią będzie ewakuacja, którą

po prostu nie da [się] uskutecznić. Chcę mówić z Nacz. Dow., aby nam grupa poleska jednym tchem nie uciekła. ✪ Bortnowski: O ewakuacji nie ma mowy. Ani jednego wagonu na dworcu, cały tor zapchany. Tutaj w Chełmie szpitale i instytucje zasypują nas zapotrzebowaniami, a magazyn żywnościowy 3. armii ma 300 wagonów żywności niezaładowanych, trzeba będzie spalić. Proszę pana płk., może by się dało ten rozkaz odwrotu otrzymać trochę prędzej. Nie wiem, czy do wieczora zostaniemy na obecnej linii. ✪ Kutrzeba: Dobrze. Tak jak obecnie 99 procent nie można rozkazem nakazać. Liczę na to, że dostosujemy się do tego trudnego rozkazu. W każdym razie musi wasze miejsce postoju odpowiadać z punktu łączności. Dokąd i kiedy ja się przeniosę, jeszcze nie wiem, bo nie znam łączności, stosunków, tymczasem do widzenia, cześć. ✪ Bortnowski: Do widzenia panu pułk.

---

16. ROZMOWA JUZOWA. TEKI ROZMÓW JUZOWYCH. NR 27 i 47.

Dnia 7 sierpnia 1920 r. g. 15. ✪ Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego.—Dowództwo 3. Armii. ✪ Rozmawiający: ppłk Kutrzeba — ppłk Bortnowski.

Tu ppułk. Bortnowski. Dzień dobry panu ppłk. ✪ Kutrzeba: Dzień dobry, rozglądnąłem się w sytuacji i doszedłem do następującego wniosku, my dziś Bugu opuścić nie możemy, bo DOGen. nie ewakuowało i wszyscy poborowi zostaliby w kraju, co by nam odebrało możność dalszego prowadzenia wojny. Było by wskazane na ogół pozostać w obecnych rejonach, a tylko lewe skrzydło zagiąć w ten sposób, że się detaszuje grupę na Wisznice, a w dalszym ciągu na Parczew, w każdym razie musi być Włodawa utrzymana, bo to jest przypuszczalnie główny kierunek nacisków. ✪ Bortnowski: Panie pułk., mogłaby być mowa o zagięciu skrzydła, kiedy to skrzydło było zagrożone, a front trzymał, tymczasem obecnie jest na odwrót, skrzydło się nie skarży, a front się cofa. Jeżeli nie otrzymam dyrektyw co do odwrotu, to może być bałagan, bo jednak trzeba przyznać, że utrzymanie takiego frontu jak my obecnie, to jest pewnego rodzaju sztuka. Nie ma mowy o tym, żeby można było dziś rozpocząć odwrót planowy, jednak może się zdarzyć konieczność do zarządzenia odwrotu jeszcze dziś, dlatego wolałbym mieć rozkaz w kieszeni, żeby w razie alarmu wiedzieć, czego się trzymać, a w razie planowego odwrotu przygotować go.

Zagięcie skrzydła mogłoby być jedynie fazą przejściową i przedstawia tę trudność, że lewe skrzydło musi wyjść w rezultacie na Kock. Gdybyśmy mieli rezerwy, rezerwami moglibyśmy obsadzić kierunek na Lublin, a później zagięte lewe skrzydło ściągać w kierunku południowym, inaczej północna kolumna musiałaby defilować przed nieprzyjacielem, atakującym z północy, a dziś faktycznie nie można ręczyć w takim wypadku za to, że się ta kolumna nie rozleci. Dziś mamy tak mało wojska, że każdego oddziału szkoda. Na każdej nowej linii mamy wojska mniej. ✪ K u t r z e b a: Już jest wszystko w porządku, mnie głównie o to chodzi, żebyśmy nie wiali z Bugu, tylko w porządku odeszli wtedy, jeżeli nie potrafimy się utrzymać. Lewe skrzydło można śmiało zagiąć na Wisznice, a to dlatego że z Lublina wyślę naprzeciw do Lubartowa obsadę chociaż niedużą, ale pod dowództwem oficera, poza tym przyszły front grupy poleskiej biegnąć będzie od Kocka na Radzyń, Łuków, kierunek na Lublin trochę się odciąży. Moim zamiarem jest ściągnąć 3. dyw. na Krasnystaw, 1-szą na Zamość, aby w tym kącie mieć porządną siłę. Sprawa ta nie jest zatwierdzona przez generała. Dla orientacji donoszę, że 3. dyw. w Hrubieszowie jeszcze nie mam, że wszystko tam było spokojnie, przypuszczam, że 3. dyw. stanęła ze wstydem na Bugu pod Uściługiem. Podam panu teraz wyciąg z rozkazu [Dtwa] Frontu Północnego w tych częściach, które nas dotyczą już dzisiaj: grupa poleska wycofa się na linię Kock (włącznie) Ulan — Łuków (wł.). Linia graniczna między nią a 3-cią armią: Kodeń — Huszcza — Wohyń — Kock — wszystkie miejscowości dla gr. poleskiej. Odwrót rozpocznie się zasadniczo w nocy z dnia 7.VIII na 8.VIII. Tej nocy musi grupa poleska oraz prawe skrzydło 4. armii wykonać znaczny odskok celem natychmiastowego oderwania się od nieprzyjaciela, a mianowicie w dniu 8.VIII wieczorem osiągną główne siły cofających się kolumn grupy poleskiej oraz prawego skrzydła 4. armii linię: Radzyń — Łuków — Siedlce. Należy przy tym w jak największym zakresie robić użytek ze środków transportowych. Straże tylne (cała kawaleria z plutonami art., słabsze oddziały piechoty oraz k. m. na wozach) trzymać będą linię w dniu 8.VIII Tuczna — Biała — Huszlew — Łosice, w dniu 9.VIII Komarówka — Międzyrzec i o ile możności Kosmy oraz Mordy. Tyle mówi rozkaz Hallera. ✪ B o r t n o w s k i: Panie pułk. rozejrzę się w tej sytuacji zaraz i zameldуję zarządzenia wydane, aby się do tego zastosować. Czy mogę liczyć, że rozkaz zasadniczy otrzymam dziś po południu. Bezwarunkowo, jedyną rzeczą jest skoncentrować się na następnej linii. Bez tego nie ma mowy o utrzymaniu żadnej linii. Widzę to

z obecnej naszej sytuacji nad Bugiem. Berbecki cofnął się do rejonów Strzyżów — Uściług — Horodło. Gdzie będzie Dow. Frontu? ✪ Kutrzeba: Dow. Frontu, nie wiemy, gdzie jeszcze przeniesiemy, przypuszczalnie Skarżysko. Łączy się to z naszym przyszłym zadaniem, waszym miejscem może być tylko Lublin albo Kraśnik. Rozkaz do was wyjdzie po południu na pewno. Myśl przewodnia będzie: zostajemy na Bugu, jak długo się da. Ostateczna linia Wieprz — Krasnystaw — Hrubieszów — Sokal na Brody lub Kamionkę. Na jutro detaszuje się grupę do Wisznic, która w razie silnego naporu [cofnie] się na Parczew i potem możecie po mału zwijać, dążąc do tego aby możliwie pięć dni na Bugu przetrwać, albo odchodząc iść krok za krokiem, a nie odskakiwać na daleką metę. W tym to czasie chciałbym 1. dyw. ściągnąć bliżej do was, projekt tego rozkazu przedłożę panu gen. do Warszawy. Na jutro ważne [jest, że] zostajemy na Bugu [i] detaszujemy na Wisznice. Czy chcecie pułk kozacki i gdzie go wam dać, jest on w Hrubieszowie. ✪ Bortnowski: Niech tam stoi panie pułk. Ten rozkaz jest dobry w razie, jeżeli nie dostaniemy w skórę między Włodawą a Włodzimierzem Wołyńskim, w przeciwnym razie możemy wiać. Co do miejsca postoju Dow. to miałem zamiar wybrać Zamość, gdyż z Lublina albo z Kraśnika nie będę miał możności porozumienia się z prawym skrzydłem, w każdym razie czekam na rozkaz i chciałbym go możliwie szybko dostać i opracować. Tymczasem moje uszanowanie, bo jestem głodny jak dziki pies. ✪ Kutrzeba: Ja zupełnie tak samo, już lecę na obiad. Po obiedzie piszę. W skórę brać wam nie wolno, nie jest do pomyślenia, bo Biernacki może bić przeciwnika Szuberta, a my wszyscy razem pójdziemy pod Warszawę. Do miłego widzenia. ✪ Bortnowski: Cześć.

---

17. ROZMOWA JUZOWA. TEKI ROZMÓW JUZOWYCH NR 47 i 27.

Dnia 7 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. — Dowództwo 3. Armii. ✪ Rozmawiający: mjr Ketling — ppłk Bortnowski.

Ketling: Czy jest pan pułkownik Bortnowski? ✪ Tu płk Bortnowski. ✪ Ketling: Cześć panu pułkownikowi. Z rozkazu szefa sztabu chcę pana pułkownika poinformować o sytuacji fr. półn. Otóż na linii w dzisiejszym rozkazie podanej pozostaną oddziały 4. armii i grupy poleskiej do 11 bm. Dyw. pod-

halańska i XVII brygada odejdą z rejonu Sławatycze przez Wisznice na Kock i skoncentrują się na zachodnio-południowym brzegu Wieprza naprzeciwko Kocka. Płk Kutrzeba sądzi, że przez ruch i koncentrację tych oddziałów północne skrzydło naszego frontu będzie w części odsunięte [1]). Równocześnie płk Kutrzeba kazał mi się zapytać pana pułkownika, czy 3. armia nawiązała już łączność z 1. dyw. Leg. Według rozkazów Nacz. Dow. Dow. 2. Armii ma odejść już 9 bm. do Białobrzegów, a zatem 3. armia musi już od dnia jutrzejszego objąć odcinek 2. armii. O ile [nie ma] łączności drutowej z grupą jazdy i 1. dyw. jazdy, to należało by utrzymać ją przez radio. Pan pułkownik polecił mi się zapytać, czy radio 3. armii funkcjonuje i czy ma łączność z grupą jazdy? ✪ Bortnowski: Z grupą jazdy łączności żadnej nie ma. Nasze radio nie może się jazdy dowołać, zdaje się, że jazda nasza ma radio ale w taborze. Łączność z 1. dyw. mamy, prosiłbym o podanie mi depeszą tych jednostek jazdy, które oprócz 1. dyw. jazdy mają do nas wejść czasowo i kiedy mają one być odtransportowane. Na jakiej linii pozostaje grupa poleska do 11-go? ✪ Ketling: Otóż główne siły gr. poleskiej oraz 14. dyw. dojdą w dniu jutrzejszym do linii Siedlce — Łuków — razem [2]). Straż tylna natomiast złożona z trzech gatunków broni pozostanie w dniu 8 bm. na linii Łosice — Huszlew — Biała — Tuczna, w dniu zaś 9 bm. na linii Mordy — Kosmy — Międzyrzec — Komarówka. W dniu dzisiejszym wycofa się ona na linię Siedlce — Łuków — Radzyń tak, że prawe skrzydło przyszłej 4. armii przekroczy dnia 12-go linię Wieprza. Później prześlę panu pułkownikowi w formie noty ordre de bataille 1. dywizji jazdy i innych oddziałów, wchodzących w skład 3. armii poza 1. dyw. Leg. ✪ Bortnowski: Panie majorze, teraz sytuacja u nas. Pod Pławanicami 12 klm na wschód od Chełma jest obecnie walka. Wysłaliśmy 6. dyw. ukr. dla zlikwidowania oddziałów bolszewickich, które się dostały pod Husyniami [3]) na zachodni brzeg rzeki. Pod Świerzem i Hniszowem bolszewicy pod osłoną ognia artyleryjskiego przeprawili się również, kontrakcja w toku. Więcej nowych wiadomości nie mam żadnych. Kiedy otrzymamy rozkazy? Przyślijcie nam wcześniej, bo chroniczną naszą chorobą jest, że oddziały za późno otrzymują rozkazy, dzięki temu nie są zorientowane, a to przy warunkach łączności, które nie pozwalają na wydawanie konkretnych rozkazów, a jedynie dyrektyw, bardzo się odbija na rezultatach. Tymczasem dziękuję bardzo. Nad 1. dyw. Leg. objęliśmy już dow. i nad 1. dyw. jazdy również, mimo że nie mamy z nią łączności ani radio, ani juzem. Co do przyszłego miejsca

postoju 3. armii, to ani Lublin, ani Kraśnik, ani Zamość nie nadają się. Możliwy jedynie jest Rozwadów lub Jarosław, zależy to od dalszych kombinacji. Kiedy otrzymamy rozkaz? ✪ Ketling: Właśnie chodzi nam o dalsze kombinacje, które ma przywieźć generał z Warszawy. Oczekujemy z Warszawy, oczekujemy go, spodziewam... ✪ Bortnowski: Dziękujemy. ✪ Ketling: Posłuszne uszanowanie panu pułkownikowi.

[1] Prawdopodobnie: odsłonięte. [2]) Prawdopodobnie: Radzyń. [3]) Husynne.

18. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 44.

Dowództwo 1. Armii Nr 3874/III [1]). M. p. dn. 7.VIII.1920.

Rozkaz operacyjny. ✪ Na rozkaz Nacz. Dow. i Dow. Frontu Płnc. Wschodn. linia zajmowana obecnie — w myśl tut. rozk. Nr 3845/III musi być bezwzględnie utrzymana do dnia 9 b. m. wieczór. ✪ W tym celu zarządzam: ✪ 1) Gr. gen. Osińskiego osiąga jeszcze w ciągu dzisiejszej nocy nakazaną linię, organizując ją możliwie szybko w sensie defensywnym, mając jednak na uwadze że tylko aktywna obrona daje dobre rezultaty. ✪ W częściowej zmianie tut. rozk. Nr 3845/III — 8. dyw. p. oddaje się do dyspozycji gen. Osińskiego, w zamian za to gen. Osiński wydzieli silniejszą brygadę i dyon artylerii 1. dyw. lit. biał. jako rezerwę armii w rejon Sadowne — Sokółka. Rezerwa ta podlegać będzie Dtwu Armii przez gen. Osińskiego. Ewentualnym jej zadaniem będzie uderzenie przez przyczółek mostowy Brok na flankę nieprzyjaciela atakującego gr. gen. Żeligowskiego. ✪ Oddziałami 8. dyw. p. należy najpóźniej do dnia 8.VIII godz. 12 zluzować z odcinka 17. dyw. p. wraz z przynależną jej artylerią (również 2 dyony 2. p. a. p.), po czym skierować do miejscowości Dębe — Maliszewa. Tam piechota załaduje [się] najpóźniej do godz. 17 na specjalnie przygotowane przez Dtwo Armii wozy i wraz z artylerią uda się pośpiesznym marszem do rejonu st. Zieleniec, z której bezzwłocznie odjedzie koleją do rejonu Wyszków — Dalekie. Daty transportowe nadesłać bezzwłocznie, uwzględniając że tabory pójdą marszem pieszym przez Łochów — Wyszków. Przejeżdżając przez st. Tłuszcz dowódca 17. dyw. p. zamelduje się w Dtwie Armii po bliższe rozkazy. ✪ Dtwo Armii kładzie wielki nacisk na jak najszybsze i ścisłe przeprowadzenie powyższych zarzą-

dzeń. ✪ Celem urzymania bezwzględnej łączności z lewym skrzydłem 4. armii gen. Osiński trzymać będzie silną rezerwę za swym prawym skrzydłem w rejonie [m.] Maliszewa. ✪ Należy nawiązać ściślejszą łączność z prawym skrzydłem gr. gen. Żeligowskiego biorąc pod silną obserwację odcinek Bugu od m. Stary [2]) do Brańszczyka wyłącznie. ✪ M. p. gen. Osińskiego — Zieleniec. ✪ 2) Gr. gen. Żeligowskiego poczyni odpowiednie zarządzenia, by konieczność obrony zajmowanych stanowisk była głęboko pojęta przez wszystkich dowódców i szeregowych — i by organizacja tej obrony była sprężysta i silna, utrzymywać będzie łączność z oddziałami w Rożanie i patrolować Narew na zachód. ✪ Rezerwę grupy trzymać na lewym skrzydle. ✪ W częściowej zmianie tut. rozkazu Nr 3845/III. Zważywszy wyrzucenie nieprzyjaciela z rejonu Przetycz i obsadzenia z powrotem dawnej linii okopów — oddziały IV bryg. Leg., przybywające do Wyszkowa, pozostają w rejonie jako rezerwa armii aż do przybycia do rejonu Wyszków — Dalekie 17. dyw. p., po czym IV bryg. Leg. z rozkazu Nacz. Dtwa odejdzie do 2. dyw. Leg., podlegając Dtwu Armii przez gen. Żeligowskiego. ✪ 3) Na rozkaz Dtwa Frontu Nr 3209 — Dtwo 2. Dyw. Leg. wraz ze wszystkimi przynależnymi oddziałami z wyjątkiem IV bryg. Leg. oraz dwóch dyonów 2. p. a. p., które pozostają przy 17. dyw. p., odejdzie transportami kolejowymi na miejsce przeznaczenia. Szczegóły transportowania załatwi Dtwo 2. Dyw. Leg. w porozumieniu z Szefostwem kolejnictwa 1. armii. ✪ Po przybyciu na miejsce przeznaczenia Dtwo 2. Dyw. Leg. nawiąże łączność z centralą telefon. Dtwa Frontu Płnc. Wschodn. Warszawa — Praga, skąd otrzyma dalsze rozkazy. ✪ Otrzymują: gr. gen. Osińskiego, gr. gen. Żeligowskiego, 2. dyw. Leg., Dtwo Frontu Płnc. Wschodn., Dtwo 4. Armii, gr. gen. Roji. ———

Dowódca 1. armii (—) Jędrzejewski gen. por. ———

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Stare Raźny. ———

19. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 44. ———

[W y s y ł a :] Dowództwo 1. Armii. No 3889/III [1]). M. p. dnia 7.VIII.1920. ———

[O t r z y m u j ą :] gen. Osiński, gen. Żeligowski. ———

Naczelne Dowództwo przystępuje obecnie do przegrupowania frontu dla zgromadzenia w odpowiednim miejscu znacznych sił, by nimi rozpocząć akcję zaczepną na wielką skalę. ✪ W całokształcie zamia-

rów Naczelnego Dowództwa spada na 1. armię zadanie powstrzymania za wszelką cenę nieprzyjaciela. Skuteczne i zwycięskie przeprowadzenie zamiarów Nacz. Dow. zależy przede wszystkim od tego, jak się 1. armia z jej powierzonego zadania wywiąże. ✪ Z radością stwierdzam, że tężyzna i duch w armii podniósł się. Świadczą o tym chlubnie akcje wypadowe pod Małkinią i Brokiem. ✪ W wyższej mierze niż kiedykolwiek muszą zadania powierzone grupom być spełnione. Duch zaczepny musi ożywiać zastępy 1. armii, nie może w niej być miejsca na ludzi słabej woli. ✪ Wzywam Panów Generałów, D-ców Grup, by z całą bezwzględnością usuwali nienadających się komendantów i z całą stanowczością i twardą ręką tępili bezład, brak karności i nieścisłość w wykonywaniu rozkazów. ✪ Dtwo Armii musi mieć bezwzględne przeświadczenie, że rozkazy jej są ściśle i punktualnie wykonywane. ✪ O ile opieszałych i niezdolnych wytępić i usunąć należy bez pardonu, o tyle proszę Dców Grup by za czyny bojowe o wysokiej wartości niezwłocznie podawali do odznaczenia. Dotychczas Dtwo Armii wniosków takich nie otrzymało. ✪ Mianowanie zasłużonych bojowo podoficerów i podchorążych oficerami podniesie ducha żołnierza. Dotyczący rozkaz dołączam i oczekuję odpowiednich wniosków. Jest zrozumiałe, że zbytnia hojność tak samo nie doprowadzi do celu jak zbytnia oszczędność. ✪ By rozkazodawstwo mogło się oprzeć na konkretnych podstawach, musi Dtwo Armii rychło i dokładnie być powiadomione o sytuacji. ✪ Łączność wszelkimi środkami i dokładność meldunków jest podstawą operacji. ✪ W tym względzie stosunki w 1. armii pozostawiają wiele do życzenia. Usterki te muszą być z całą energią i jak najbardziej stanowczo usunięte. ✪ Mimo wysłania oficerów do oddziałów Dtwo Armii dotychczas nie mogło otrzymać prawdziwego „Ordre de bataille" i liczebnego stanu oddziałów. Utrudnia to w najwyższym stopniu zaopatrzenie oraz uniemożliwia doprowadzenie do porządku grup i dywizyj. ✪ Nakazuję, by najdalej do 9.VIII Dtwa Grup przedłożyły mi szczegółowe „Ordre de bataille" i raporty stanów wykazując wszelkie baony, baterie, szwadrony i inne oddziały. ✪ Nie uznaję trudności w tym względzie, gdyż przy odpowiedniej woli musi raport ten być wykonany w oznaczonym terminie. ✪ Upoważniam d-ców grup do przyłączania luźnych mniejszych oddziałów do wyższych dowództw, by uzyskać jednolite i możliwie proste rozkazodawstwo. O wydanych zarządzeniach należy meldować Dtwu Armii. ✪ By oszczędzić oddziałom długiego maszerowania polecam stworzenie kolumn podwodowych bądź to w rozporządzeniu dowództw grup, bądź to przy dywizjach. Tabory poszczególnych

oddziałów są tak wielkie, że z łatwością rozkaz ten może być w najkrótszym czasie wykonany. ✪ Proszę Panów Generałów, by jak dotychczas tak i nadal trzymali ścisły kontakt z linią. Obecność dcy — cudy działa. Proszę również o bezustanne staranie się, by wojska nabrały coraz to większego hartu i bitności, ożywione duchem zaczepnym i przekonane o swej wyższości nad wrogiem! ✪ Armia zadania swe spełnić musi i spełni; wola ta musi przeniknąć do ostatniego żołnierza.

Dowódca 1. armii (—) Jędrzejewski generał porucznik.

[1]) Podano wg czystopisu.

20. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223.

Zarządzenia do odwrotu 4. armii.

Dowództwo 4. Armii Nr 12903/III [1]). Gł. poczta polowa Nr 4, dn. 7.VIII.20 [2]).

1.) Nacz. Dow. nakazuje ze względu na ogólną sytuację odwrót armii frontu na linię rz. Liwiec aż do Siedlec dalej Łuków. Początek odwrotu w nocy z 7-go na 8-go. ✪ 2.) Grupa poleska wycofa się na linię Ulan — Łuków; linia graniczna między nią a 4. armią Janów — Huszlew — Zbuczyn — Wiszniów [3]) na południe od Siedlec (wszystkie miejscowości dla 4. armii). ✪ 3.) 4. armia zajmie linię Wiszniów [3]) — Siedlce, linię rz. Liwiec aż do miejsca Stara Wieś wyłącznie. Linia graniczna 1. armii Telaki — Tchórzewo — Stara Wieś (wszystkie miejscowości dla 1. armii). ✪ 4.) 1. armia zajmuje linię rz. Liwiec od Starej Wsi aż po ujście tejże. ✪ 6.) Odwrót zaczyna [się] zasadniczo w nocy z dn. 7-go na 8-go. Tej nocy musi grupa poleska oraz prawe skrzydło 1. armii [4]) wykonać znaczny odskok celem natychmiastowego oderwania się od nieprzyjaciela, a mianowicie: w dniu 8-ym wieczorem osiągają główne siły cofających się kolumn grupy poleskiej oraz prawego skrzydła 4. armii linię: Radzyń — Łuków — Siedlce. Należy przy tym w jak największym zakresie robić użytek ze środków transportowych kolej., samochodów ciężarowych, furmanek. Straże tylne, cała kawaleria z plutonem artylerii, słabsze oddziały piech. oraz k. m. na wozach trzymać będą linię Biała — Huszlew — Łosice, w dniu 9-go linię Międzyrzec — o ile

możności Kosmy oraz Mordy. ✪ 7.) Lewe skrzydło 4. armii oraz prawe 1. armii odpiera w ciągu 7-go na 8-go oraz 9-go b. m. ataki nieprzyjaciela możliwie w linii, którą osiągają w myśl dyspozycji w nocy z 6-go na 7-go b. m., cofając się jedynie po przeprowadzeniu wszystkich kontrataków w najintensywniejszym wyzyskaniu ognia artylerii. ✪ 8.) Linia podana, na którą front się wycofuje, musi być po jej ostatecznym obsadzeniu trzymana uporczywie. ✪ 9.) Taborom i czołówkom należy wydać już dziś w nocy konkretne i jasne dyspozycje oraz cele na poszczególne dni, by bezwzględnie uniknąć zanadto szybkiego ich odwrotu, błąkania się oraz utraty przez nich łączności z oddziałami. ✪ 10.) Dtwo 4. Armii w Nowomińsku [a]). Dtwo Frontu przeniesie się do Pragi. Termin będzie podany. Z ustaleniem łączności z nowymi miejscami postoju należy już dzisiaj rozpocząć. ✪ 11.) Na podstawie powyższego zarządza Dtwo 4. Armii: ✪ a.) Grupa gen. Junga (skład: 15. dyw. wlkp., II bryg. Leg., batalion 223., batalion etap. warszawski, szwadron 2. p. uł., 4. p. a. c. i świeżo przydyrygowany pułk 31.) utrzymuje bezwzględnie zajmowaną linię od Telaki wyłącznie przez Ząbków — Krasów — Bielany — Jarosławy — Patrykozy — Nakory — Uziembły — Krynki. Dtwo Grupy gen. Junga przenosi się po nadejściu Dtwa gen. Konarzewskiego z Mordy do Mokobody. 31. p. p. należy przez Dtwo gen. Konarzewskiego w myśl wydanych wczoraj dyspozycji transportem z Mord do st. Kotuń przesunąć, skąd tenże pułk maszeruje bezzwłocznie przez Polaki do Mokobody do dyspozycji gen. Junga. ✪ b.) Grupa gen. Konarzewskiego (skład według dyspozycji Nr 12818/III wycofuje się w ścisłej łączności z grupą poleską według poniżej podanego planu na linię Borki — Żabokliki — Ujrzanów — Borki — Jasionka — Dziewule i po obsadzeniu tej linii ma ją bezwzględnie utrzymać. ✪ Plan odwrotu: ✪ I.) W nocy z 7-go na 8-go należy wycofać się prawym skrzydłem dwoma pułkami 14. dyw. wlkp. w ścisłej łączności z lewym skrzydłem grupy poleskiej do linii Łosice — Huszlew. W tym samym czasie należy linię Krynki — Kukawki — Górki — Rzewuski — Zawady przez 15. p. uł., VII bryg. p. i 57. p. p. wlkp. trzymać. XII bryg. p. należy wycofać do Mordy i za pomocą przygotowanego składu pośpiesznym transportem odtransportować do Nowomińska [a]), gdzie za pomocą przybyłych marszówek zostanie retablowana. Grupę gen. Kosteckiego (VIII bryg. p., 2. bryg. jazdy) należy wyciągnąć i nią w ciągu 8-go obsadzić linię Liwiec — Wyczółki — Stopki — Pióry — Kosmy. Jeden pułk wlkp. należy pozostawić jako rezerwę do Mordy. ✪ II.) W dn. 8-go należy linię wyżej wyznaczoną t. j. Krynki —

Kukawki — Rzewuski — Łosice — Huszlew tylną strażą utrzymać. ✪ III.) W nocy z 8=go na 9=go należy 14. dyw. wyciągnąć i nią obsadzić linię ostatecznego głównego oporu t. j. Jagodne — Żabokliki — Ujrzanów — Borki — Jasionka. Główna rezerwa co najmniej jeden pułk — Siedlce. ✪ IV.) W przeciągu 9=go należy na linii Liwiec — Wyczółki — Stopki — Pióry przez 15. p. uł., VII bryg. p., VIII bryg. p., 2. bryg. jazdy jako tylną straż utrzymać. Grupa gen. Junga wycofuje się w ścisłej łączności z grupą gen. Konarzewskiego, II bryg. Leg. na linię Nakory — Krześlin jako tylna straż. ✪ V.) Dtwo gen. Konarzewskiego przenosi się w nocy z 7=go na 8=go do Siedlec pozostawiając Dtwo 4. Dyw. w Mordach. ✪ VI.) W nocy z 8=go na 9=go należy Dtwo 4. Dyw. i VII bryg. p. wycofać jako rezerwę do Mingosy. Po osiągnięciu tego rejonu podporządkuje się Dtwo 4. Dyw. z VII bryg. p. bezpośrednio Dtwu 4. Armii. Odtransportowanie tej dywizji do Nowomińska [5]) celem retablacji będzie oddzielnie rozkazane. ✪ VII.) W nocy 9=go na 10=go należy VIII bryg. p. i 2. bryg. jazdy wycofać jako rezerwę, a mianowicie: 2. bryg. jazdy w rejon Zaułków [6]) — Wołyńce. VIII bryg. p. w rejon Nowe i Stare Iganie jako tylną straż, pozostałe części 14. dyw. ugrupować według postanowień Dtwa gen. Konarzewskiego. ✪ VIII.) Grupa gen. Junga w ciągu 7=go, 8, 9=go [odpiera] ataki nieprzyjacielskie możliwie w linii, którą osiągnęła w myśl dyspozycji w nocy z 6=go na 7=go, t. j. Telaki — Ząbków — Brzozów — Bielany — Brzozów. W ciągu nocy z 8=go na 9=go należy linię rz. Liwiec obsadzić rezerwami od Stara Wieś wyłącznie do Chodów wyłącznie i w ciągu 9=go wyżej wyznaczoną linię Telaki — Brzozów trzymać jako tylną straż i dopiero w nocy z 9=go na 10=go wycofać oddziały straży tylnej jako rezerwę w rejon Liw i w rejon Kopcie. ✪ c.) Dtwo 4. Armii przenosi się w nocy z 7=go na 8=go do Nowomińska [5]). Dtwo Grupy gen. Konarzewskiego dn. 7=go do Mordy, skąd w nocy z 7=go na 8=go przenosi się do Siedlec. Dtwo Grupy gen. Junga przenosi się 7=go do Mokobody, a 8=go do Grębków. Dtwo 4. Dyw. pozostaje 8=go w Mordach, przenosi się w nocy do Polaki. ✪ d.) Linia rozgraniczająca między grupą gen. Junga a grupą gen. Konarzewskiego Krynki — Krześlin — rz. Liwiec (miejscowości dla gen. Konarzewskiego) — Niwiski — Ziomaki — Gałki — Stawiska (miejscowości dla grupy gen. Junga). ✪ e.) Tabory dywizyjne i tabory drugiego rzędu należy w ciągu 8=go dyrygować: 15. dyw. i II bryg. Leg. do Pniewnik i Zimnowoda, 14. dyw. do Kałuszyna, 4. dyw. i XII bryg. do Nowomińska [5]), 2. bryg. jazdy do Skórzec. Czołówki prowiantowe i amunicyjne 14. dyw. Kotuń, 15. dyw. Kalu=

szyn, 4. dyw. Nowomińsk [5]), 2. bryg. jazdy do Kotuń. ✪ f) Ruch odwrotowy w Siedlcach, specjalne dyrygowanie kolumn taborowych dla 15. dyw. na rutę Siedlce — Mokobody, dla 14. dyw. i 4. dyw. rutę Siedlce — Kałuszyn, dla 2. bryg. jazdy na Siedlce — Bug reguluje Dtwo 14. Dyw. za pomocą podporządkowanej żandarmerii. Ekspozytura żand. pol. przy Dtwie 4. Armii dostaje specjalną instrukcję, że taborom ciężkim i dywizyjnym nie wolno linii przekroczyć Pniewnik — Zimnowoda — Kałuszyn — Skórzec. ✪ g.) Powyższy plan będzie na podstawie dziennych sytuacji rozkazami Dtwa 4. Armii uzupełniony. Należy bezwzględnie dołożyć wszelkich starań, żeby przeprowadzenie powyższego planu przez akcję nieprzyjacielską nie doznało przeszkód. ✪ Otrzymują: Dtwo Grupy gen. Junga, Dtwo Grupy gen. Konarzewskiego, Dtwo 4. Dyw., Dtwo XII Bryg., Dtwo XXIX Bryg. Wlkp., Dtwo XX Bryg. P., Kwatermistrzostwo 4. armii, Ekspozytura żand. pol. przy Dtwie 4. Armii, w wyciągu Szef Łączn., Szef Kolejn., Szef Lotnictwa, Dtwo 1. Armii, Dtwo Grupy Poleskiej do wiadomości i przedkłada się jako sprawozdanie do Dtwa Frontu. ———

(—) Skierski gen. ppor. i dca armii. ———

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Frontu Płn. Wsch. 7.VIII g. 16. Nadano z Dtwa Frontu do 1. armii 7.VIII g. 22.15. Otrzymano w gr. poleskiej 7.VIII g. 15.55. [3]) Wg mapy 1.300000 Wiśniew, wg Skorowidza miejscowości R. P. — Wiszniów. [4]) Ma być: 4. armii. [5]) Mińsk Mazowiecki. [6]) Żelków. ———

21. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223. ———

Podporządkowanie grupy poleskiej Dowództwu 4. Armii ———

Dowództwo 4. Armii Nr 12907/III [1]). M. p. dn. 7.VIII.1920 [2]). ——

Do Dowództwa Grupy Poleskiej Łuków ———

Rozkazem Dow. Frontu Nr 3208/III została grupa poleska podporządkowana Dtwu 4. Armii. W związku z tym Dow. Grupy Poleskiej wyśle bezzwłocznie po przyjeździe do Łukowa oficera z dokładną sy-

tuacją oddziałów grupy poleskiej, ordre de bataille itd. do Dowództwa 4. Armii w Siedlcach.

Dowództwo 4. Armii Nr 12907 III z r. (—) Rybak płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano do grupy poleskiej 7.VIII g. 19.20.

22. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223.

Reorganizacja 4. armii.

Dowództwo 4. Armii Nr 12909/III [1]), M. p. dn. 7.VIII.1920 [2]).

Dtwo Frontu rozkazało po osiągnięciu linii rzeki Liwiec — Siedlce — Łuków. ✪ 1) Dotychczasowa grupa poleska przechodzi pod rozkazy Dtwa 4. Armii. ✪ 2) 15. dyw. p. przechodzi pod rozkazy Dtwa 1. Armii. ✪ 3) Linia rozgraniczająca między 1. armią a 4. armią zostaje na nowo ustalona; tworzyć się będzie linia Mokobody — Oleksin — Dąbrowa — Siennica — Kołbiel — Otwock Wielki — Tarczyn, wszystkie miejscowości dla 1. armii włącznie. ✪ 4) Celem nawiązania łączności z prawym skrzydłem 1. armii w okolicy Telaki a 15. dyw. p., ma 15 dyw. p. wlkp. pod sądową odpowiedzialnością dowódcy bezwzględnie powrócić na stanowiska Ząbków — Krasów, nawet gdyby linia ta była zajęta przez nieprzyjaciela. ✪ Na podstawie rozkazu Dtwa Frontu zarządza Dtwo Armii: ✪ 15. dyw. wlkp. z oddziałami XXIX bryg. p. i zluzowanym 62. p. p. wlkp. przy współudziale pociągu pancernego „Hallerczyk" — przeprowadzi kontrakcję celem zajęcia stanowisk na linii Ząbków — Krasów i bezwzględnego utrzymania tej linii. W uwzględnieniu rozkazu Dtwa Frontu i z tymże związanym przegrupowaniem w odmianie rozkazu Nr 12903/III zarządza Dtwo Armii w szczególe: 1) odchodzący transportem 31. p. p. wyładowuje na stacji Podleśna [3]) i ma po zluzowaniu części 62. p. p. wlkp. zająć odcinek Brzozów — Strusy. Pułk ten pozostaje nadal pod rozkazem gen. Konarzewskiego. 2) II bryg. Leg., stojąca w rejonie Hołubla, należy w ciągu przedpołudnia dn. 8.VIII zluzować przez stojący w Mordach jako rezerwa 55. p. p. wlkp. oraz przez 15. p. uł. II bryg. Leg. odmaszerowuje bezzwłocznie do Siedlec i odchodzi stąd transportem przez Nowo Mińsk [4]) — Dęblin (Iwangorod) do st. Garbatka. 3) XII bryg. p. po wywagonowaniu w Siedlcach i po wcieleniu do Siedlec kompanii marszowych grupuje się w rejonie Iganie — Nowe i Stare. Składy kolejowe tej brygady należy użyć do odtran-

sportowania II bryg. Leg. ✪ Otrzymują: gen. Konarzewski, gen. Jung, Dtwo XXIX Bryg., Kwatermistrz 4. armii i Dtwo Frontu.

(—) Skierski m. p. gen. ppor. i dca armii. ✪ Za zgodność: (—) Rybak płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Frontu Płn. Wsch. 8.VIII g. 2.30. Nadano do 1. armii 8.VIII g. 11.30. Nadano do 15. dyw. piech. 8.VIII g. 2.30. [3]) Podnieśno. [4]) Mińsk Mazowiecki.

23. DOWÓDZTWO GRUPY POLESKIEJ. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 3426.

[Dowództwo Grupy Poleskiej. Oddział III. Nr 5701/III] [1]). [M. p. dn. 7.VIII.1920 r. g. 8.45].

Do Dtwa 4. p. s. p. (na drodze do Kodenia).

4. p. s. p. niezwłocznie zmieniając kierunek marszu pójdzie najkrótszą drogą do Wisznic, gdzie nocuje i otrzyma dalsze rozkazy od Dtwa I Bryg. Podhalańskiej.

(—) Sikorski gen. ppor. i dca grupy.

[1]) Podano wg telefonogramu nadanego przez Dtwo XVII Bryg. Piech.

24. DOWÓDZTWO GRUPY POLESKIEJ. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 1499.

Dowództwo Grupy Poleskiej Nr 5703/III [1]). Poczta polowa 24, dn. 7.VIII.1920.

Rozkaz operacyjny. ✪ I.) Nieprzyjaciel jest u kresu swoich wysiłków, dowodem tego jest brak ofensywnego rozmachu pod Brześciem, nawet wówczas gdy haniebna ucieczka I/50. pułku strz. kres. ułatwia mu sytuację. W rejonie Janowa 17. dyw. piech. sow. przysłała delegatów z propozycją poddania się, motywując swój krok ogólnym przemęczeniem. Dwa pułki tej dywizji 152-gi i 153-ci poddały się ubiegłej nocy. ✪ Bolszewicy kontynuują energicznie swoją ofensywę na Warszawę, wykorzystując w pierwszej linii brak odporu ze strony własnych oddziałów. Na reszcie całego frontu nieprzyjaciel wszędzie ponosi porażki. ✪ II.) Celem skonsolidowania całej linii frontu własnego oraz zorganizowania pewnej zasłony Warszawy, nakazało Nacz. Dow. ściągnięcie całego frontu na linię: Ostrołęka —

Nowoles [2]) — linia rzeki Liwiec — aż do Siedlec — dalej Łuków — Ulan — Kock. Tu prawe skrzydło frontu północno-wschodniego. Front 3. armii biegnie dalej wzdłuż rzeki Wieprz. Linia graniczna między grupą poleską a 3. armią: Kodeń — Huszcza — Wohyń — Kock (wszystkie miejscowości dla grupy poleskiej). Linia graniczna z 4. armią: Janów — Huszlew — Zbuczyn — Wiszniów [3]) na południe od Siedlec (wszystkie miejscowości dla 4. armii). ✪ III.) W wykonaniu powyższego rozkazu nakazuję następujące przegrupowanie: ✪ 1) 15. p. p. częściami stojącymi obecnie w Białej ładuje i odchodzi koleją do stacji Dziewule (na linii Łuków — Siedlce), gdzie stanie na odcinku: Zbuczyn, Krasusy — Smolanka, jako zabezpieczenie lewej flanki grupy poleskiej. ✪ Dtwo XVII Brygady Piechoty odjedzie również natychmiast na lewe skrzydło, gdzie przeprowadzi organizację odcinka. ✪ Ppłk Paszkowski odda Dtwo Grupy „Janów" ppłk. Tarwidowi, sam zaś z I/22. p. p. odjeżdża koleją dnia dzisiejszego o godz. 18 do Białej i następnie do Łukowa, skąd odchodzi na pozycję według dyspozycji Dtwa XVII Bryg. Piech. ✪ 2) Dtwo Dywizji Górskiej skieruje natychmiast do Białej II 22. p. p. i III/22. p. p., które odejdą transportami kolejowymi do dyspozycji XVII brygady piechoty. ✪ 3) Dowództwa Dywizji odeślą niezwłocznie wszystkie treny bojowe, z wyjątkiem kuchni polowych, za linię Siedlce — Łuków — Kock, przy czym treny 9. dyw. piech. koncentrują się w rejonie Grzęzówka — Jagodne (8 klm na płn. zachód od Łukowa). Treny 16. dyw. piech. w rejonie Tuchowicz (6 klm na połud. zach. od Łukowa). Treny dywizji górskiej w rejonie Wojcieszkowa (15 klm na zachód od Radzynia). ✪ Treny nie mogą być bezwarunkowo wożone koleją; z pułkami jadącymi koleją odchodzą tylko kuchnie polowe. Tren amunicyjny idzie drogą kołową, zaś każdemu żołnierzowi wydać 220 naboi. ✪ 4) III/15. p. p. i baterię z nim idącą odeśle Dtwo Dyw. Górskiej w ciągu najbliższej nocy do dyspozycji Dtwa XVII Bryg. Piech. na st. Dziewule. ✪ 5) Dnia 7.VIII pod wieczór wydzieli Dtwo Dyw. Górskiej jeden silny baon i pluton dział z I bryg. górskiej dla osłony swego prawego skrzydła, zaś jeden baon z plutonem dział z II bryg. górskiej dla osłony szosy Łuków — Biała — Brześć. ✪ Płk Ładoś wyznaczy jeden baon z plut. dział do rejonu Rokitna. ✪ Ppłk Tarwid wydzieli jeden baon z plut. dział dla osłony Janowa. Lewe skrzydło grupy poleskiej osłaniać będzie 4. p. uł. w komplecie. ✪ Przy każdym detachement, zasłaniającym odwrót, znajdować się powinno przynajmniej 6 k. m. na wozach celem łatwego przerzucania tychże. ✪ Linię kolejową zasłania poc. panc. „Danuta", któremu w ra-

zie potrzeby dyw. górska przydzieli silniejszą osłonę piechoty. ✪ Poc. panc. „Poznańczyk" przechodzi do dyspozycji XVII bryg. piech., która go ściągnie na swoją linię. ✪ IV.) Nowa linia obronna zorganizowana będzie w następujący sposób: ✪ 1) Dywizja górska w pełnym swoim składzie oraz I/50. p. p. zajmie odcinek od Kocka włącznie po Aleksandrów wyłącznie. ✪ I/50. p. p. rozwiązać, żołnierzy wcielić do pułków. ✪ Linia rozgraniczenia od 16. dyw. piech. Kijowiec — Grabanów — Rogoźnica —— Międzyrzec — Ruska Wola (włącznie) — Aleksandrów wyłącznie dla dyw. górsk. ✪ 2) 16. d y w i z j a p i e c h o t y — dca płk szt. gen. Ładoś. Skład: 63. p. p., 64. p. p., 65. p. p., (po nadejściu), 66. p. p., I/111. p. p. i etap. baon poznański. ✪ Odcinek: od Aleksandrów (włącznie) do Dębowica (włącznie). ✪ Zadanie: obrona Łukowa. ✪ Linia rozgran. z 9. dyw. piech. — Rogoźnica — Żabce — Trubieszów [4]) Dombrowica [5]) — Zalesie (wszystkie miejscowości dla 16. dyw. p.) ✪ 3) 9. d y w i z j a p i e c h o t y — dca płk bryg. Trojanowski. Skład: 15. p. p., 22. p. p., 32. p. p. Odcinek: od Dębowicy do Zbuczyn (włącznie). ✪ 4) R e z e r w a g r u p y p o l e s k i e j. ✪ Do rezerwy grupy poleskiej odeśle 9. dyw. piech. dwa baony 32. p. p. do Wiszniowa [3]). ✪ 4. p. ułanów odchodzi do rejonu Sięciaszka — Zalesie (na zach. od Łukowa). ✪ 5) Baon zap. 34. p. p. i obóz ćwiczebny płk. Słupskiego odchodzą niezwłocznie do Dęblina. ✪ 6) Wszystkie dtwa dywizji wydzielą odpowiednio silne lokalne rezerwy, podejmując obronę przydzielonych odcinków w sposób ofensywny i grupowy. 7) Zarządzenia co do artylerii wyda dtwo artylerii grupy pol. ✪ V.) Przejście na nową linię obronną odbędzie się poza wyżej podanymi zarządzeniami w sposób następujący: ✪ 1) Dywizja górska po wydzieleniu wyznaczonych detachement wymaszeruje 8.VIII przed świtem gros swoich sił, wyzyskując dla tego celu jak najszerzej furmanki, wzdłuż osi Piszczac — Radzyń, przy czym dwa baony 1. p. s. p. załadują się w ciągu nocy w Białej i odjadą na nowe stanowiska w myśl dyspozycji Dtwa Dywizji. ✪ 2) Gros oddziałów 16. dyw. piech. skoncentruje się o godz. 3 dn. 8.VIII w Białej, skąd odejdzie transportami kolejowymi do Łukowa. ✪ 3) Większość 32. p. p. odmaszeruje przed świtem 8.VIII do Międzyrzeca, gdzie przed wieczorem załaduje i odjedzie na st. Dziewule. ✪ 4) Straże tylne zajmą dn. 8.VIII b. r. o godz. 8 linię Wisznice — Łomazy — Białka — Hrud — Konstantynów, by w ciągu nocy odejść na linię Wohyń — nad rzeczką Złotą Krzywulą (na wschód od Międzyrzeca), Mostów. Linia ta ma być trzymana do dnia 9.VIII godz. 21, po czym straże tylne odchodzą poza linię stałą. ✪ VI.) Prawoskrzydłowe detachement posuwa się w myśl dyspozycji Dtwa Dy-

wizji Górskiej, detachement, pozostawione na drodze Biała — Brześć, osłania tę drogę aż do Międzyrzeca, po czym schodzi na linię Międzyrzec — Kąkolownica — Ulan. ✪ Detachement 16. dyw. piech. cofa się po linii Rokitno — Hrud — Łukowce — Swory — Międzyrzec, gdzie obejmuje obronę drogi Międzyrzec — Łuków. ✪ Detachement 32. p. p. odchodzi wzdłuż osi Janów — Bordziłówka — Mostów — stacja Dziewule. ✪ 4. p. uł. drogą Konstantynów — Kornica — Mostów, gdzie łączy z detachement 32. p. p. i pod dtwem starszego rangą odchodzi na Dziewule. ✪ Odchodząca na nowe pozycje artyleria musi mieć zawsze przykrycie piechoty. ✪ VII.) Na dowódców straży tylnych wyznaczyć najlepszych oficerów. ✪ Dowódcy detachement zwrócą baczną uwagę na utrzymywanie podłużnej, a przede wszystkim poprzecznej łączności oraz na ścisłe dotrzymywanie terminów, za co są dowódcy poszczególnych detachement osobiście odpowiedzialni. ✪ VIII.) Organizacje odcinków przeprowadzić w ten sposób, aby osłaniające oddziały przechodziły po osiągnięciu odcinka do rezerwy. ✪ IX.) Kwatermistrzostwo grupy wyda zarządzenia materialne oraz dopilnuje, aby pociągi były podawane dla odjeżdżających oddziałów ściśle według terminów. ✪ X.) Dców transportów i dców pułków czynię osobiście odpowiedzialnymi za jak najszybsze załadowywanie i rozładowywanie transportów, zaś władze kolejowe za jak najszybsze przepuszczanie pociągów na stacjach wyjściowych i pośrednich. ✪ Oficer rozdzielczy i dowódcy dworców dołożą wszystkich starań, aby służba kolejowa funkcjonowała nienagannie, gdyż od tego zależy szybkie skonsolidowanie odcinka. ✪ XI.) Miejsce postoju sztabu szerszego grupy poleskiej — Dęblin, sztab ścisły zostaje przejściowo w Łukowie. ✪ Otrzymują: Dtwo Dywizji Górskiej, Dtwo 16. Dywizji Piechoty, Dtwo 9. Dywizji Piechoty, Dtwo Artylerii Grupy Poleskiej, Kwatermistrzostwo Grupy Poleskiej, Oddział II Grupy Poleskiej, Dtwo Frontu do wiadomości.

(—) Sikorski w. r. gen. ppor. dowódca grupy poleskiej. ✪ Za zgodność: (—) Wolikowski ppułkownik, szef sztabu.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nowa Wieś. [3]) Wg mapy 1:300000 Wiśniew, wg Skorowidza miejscowości R. P. — Wiszniów. [4]) Trzebieszów. [5]) Dębowica.

25. DOWÓDZTWO 3. ARMII ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III L. 23001/III.[1]). Główna poczta pol. III dn. 7.VIII.1920[2]).

Meldunek sytuacyjny poranny z dnia 7.VIII. ✪ 1. Od dnia 6.VIII nieprzyjaciel atakuje znacznymi siłami Włodzimierz Woł[yński] usiłując go okrążyć. Patrole nieprz. krążą wzdłuż linii Bugu, przeprawiając się częstokroć na zach. brzeg. Dnia 7 bm. silniejszy patrol kawaleryjski przeprawił się przez Bug pod Husynnem. ✪ Kontrakcja zarządzona. ✪ Na skutek silnego naporu nieprzyjaciela na Włodzimierz Woł[yński] 3. dyw. Leg. rozpoczęła odwrót na linię Bugu. Szczegółów brak. ✪ 7. dyw. piech. kontrakcją 27. p. p. wyparła brygadę jazdy bolszewickiej, która się wdarła do Rudki na wsch. brzeg Bugu. Straty nieprz. znaczne. Szczegółów z tej akcji brak. ✪ Grupa mjr. Hozera w odpowiedzi na atak bolszewicki na przyczółek w Sławatycze dokonała dn. 6 bm. o godz. 19 wypadu poc. panc. „Zagończyk" wzmocnionym 4 plut. piech. z Włodawy na Domaczewo, zmusiła 508. p. p. do cofnięcia się, zadając nieprz. straty około 100 rannych i zabitych i biorąc jeńców. Nad ranem dn. 7.VIII rozpoczął nieprz. silny atak przy współudziale 3 armat na przyczółek mostowy Włodawa. Energicznym kontratakiem nieprz. odparto i wzięto 30 jeńców i 6 k. m. ✪ Jeńcy — z drugiej kawal. bryg., wchodzącej jakoby w skład 13. dyw. Są to oddziały piesze. Własne straty: ciężko ranny ppor. Strzelecki. ✪ 3. Bez zmiany. ✪ 4. Deszcz.

Dowództwo 3. Armii (—) Zieliński, gen. por. i dca.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. dn. 7.VIII g. 11.10, w Nacz. Dow. dn. 7.VIII g. 12.

26. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III L. 23002/III[1]). Główna poczta pol. III dn. 7.VIII.1920[2]).

Meldunek sytuacyjny z dnia 7.VIII godz. 12. ✪ 1 i 2. Oddziały nieprzyjacielskie, które przedarły się na zach. brzeg Bugu w rejonie Husynnego, kontrakcją oddziałów 7. dyw. piech. zostały wyparte, przy czym oddziały własne w pościgu za nieprzyjacielem przeszły na wschodni brzeg Bugu z zadaniem odzyskania przyczółka m. Dorohusk. ✪ Meldunków z tej akcji brak.

✪ 3. dyw. Leg. na skutek silnych ataków nieprz. wycofuje się do rejonu Strzyżów — Uściług — Horodło. ✪ Meldunków brak. ✪ 3 i 4. Bez zmiany.

Dowództwo 3. Armii (—) Zieliński, gen. por. i dca.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. dn. 7.VIII g. 19.

27. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III L. 23003/III [1]). Główna poczta pol. III dn. 7.VIII.1920 [2]).

Komunikat sytuacyjny z dnia 7.VIII godz. 18. ✪ 1. Włodzimierz Wołyński atakowany był w ciągu dnia 6 bm. od wschodu przez 72. bryg. 24. dyw., od północy przez oddziały 44. dyw. wraz z grupą jazdy. W ataku brały udział 4 baterie nieprz. ✪ W nocy z 6 na 7 wdarł się nieprzyjaciel do miasta, gdzie wywiązała się krwawa walka uliczna. Wzdłuż linii Bugu ustawiczna ożywiona działalność wywiadowcza nieprzyjaciela, który przedostając się na zachodni brzeg ustawicznie niepokoi nasze oddziały. ✪ 2. Luźna obsada frontu, pozwalająca na wdzieranie się oddziałów nieprzyjacielskich na tyły własnych wojsk, nieprzyzwyczajonych do prowadzenia tego rodzaju operacji, zmuszających do samodzielnych decyzji, opartych jedynie na dyrektywach ogólnych, daje też bardzo różne wyniki, zależnie od wartości oddziałów jak również i zdolności partyzanckich dowódców. ✪ Na odcinku Sławatycze atak nieprz. w dniu 6.VIII prowadzony z południa i północy na przyczółek Leplówka, przy jednoczesnych próbach przeprawienia się na zachodni brzeg Bugu, doprowadził do wycofania się oddziałów własnych na zachodni brzeg. ✪ Po nieudanych próbach sforsowania Bugu pod Sławatyczami przeprawił się nieprz. przez Bug siłą 3 komp. piech. i oddziału jazdy pod Jabołoczno [3]), kontrakcją oddziału własnego został jednak wyparty. ✪ Planowany na dzień 7.VIII wypad grupy majora Hozera z Włodawy na Piszczę ze względu na sytuację ogólną został odwołany, zarządzono jedynie słabszy wypad siłą jednej komp. ✪ Wobec niewyjaśnionej sytuacji na odcinku Uhrusk — Husynne i lokalnych przerw przez słabsze oddziały nieprzyjacielskie, nakazany na 7 bm. przemarsz wzdłuż wschodniego brzegu Bugu XIII bryg. piech. z rejonu Uhruska do

Włodawy i XIV bryg. piech. z rejonu Husynnego do Uhruska nie został wykonany. XIII bryg. pozostała w uprzednio zajmowanym rejonie, 11. p. p. w rejonie Świerze — Okopy, 27. p. p. w rejonie Husynne. Dowództwo 7. Dyw. we wsi Okopy. ✪ 3. dyw. Leg. wycofała się z Włodzimierza Wołyńskiego i ma obsadzić: 23. p. p. rejon Matcze, 7. p. p. Leg. rejon Uściług, 8. p. p. Leg. Gródek, 9. p. p. Leg. Kryłów. ✪ Dowództwo dywizji Hrubieszów. ✪ 3. Bez zmiany. ✪ 4. Pogoda zmienna.

(—) Zieliński w. r., generał por. i dowódca.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 8.VIII g. 2.30. [3]) Jabłeczna.

28. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 142.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III L. 23007/III [1]). Główna poczta polowa III dn. 7.VIII.1920.

Rozkaz operacyjny Nr 107. ✪ I. Na całym odcinku 3. armii rozpoczął nieprzyjaciel energiczne ataki celem odrzucenia własnych oddziałów z linii Bugu. ✪ 1. dyw. jazdy w rejonie Łopatyna utrzymuje łączność między prawym skrzydłem 3. armii a lewym skrzydłem 6. armii. ✪ 1. dyw. piech. Leg. wraz z 3. i 7. p. uł. na linii Łokacze — Świniuchy — Kobyłki [2]) — Horochów — Boroczyce. ✪ Celem odrzucenia atakującego nieprzyjaciela zarządziło Dow. 1. Dywizji wypady na własne przedpole. ✪ 3. dyw. piech., wyparta z rejonu Włodzimierz Wołyński, obsadza Bug w rejonie Kryłów — Uściług — Matcze. ✪ 7. dyw. piech. zajmuje linię Bugu od Husynne do Włodawy wyłącznie, wszystkie ataki i lokalne przerwy na odcinku 7. dyw. zostały odparte. ✪ Grupa majora Hozera na odcinku Włodawa włącznie — Kodeń wyłącznie energicznymi wypadami odparła próby nieprzyjacielskie sforsowania rzeki Bug. ✪ W związku z przegrupowaniem na północy Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego nakazało grupie poleskiej zajęcie w pierwszej fazie planowego odwrotu linii Huszcza — Biała — Łosice. ✪ II. 1. dyw. piech. i 1. dyw. jazdy przechodzą pod rozkazy Dowództwa 3. Armii. ✪ III. Zamiarem moim jest trzymać nadal linię Bugu i przez odgięcie lewego skrzydła utrzymać łączność z grupą poleską oraz przez wysunięcie samodzielnego oddziału zabezpieczyć lewe skrzydło armii od obejścia. ✪ IV. Wykonanie: a) 1. dyw.

jazdy po ukończeniu akcji wypadowej 1. dyw. koncentruje się w rejonie Radziechowa z zadaniem osłonienia kierunku Kamionka-Strumiłowa oraz utrzymywania łączności między 1. dyw. piech. w rejonie Sokala i prawym skrzydłem 6. armii w rejonie Brody. ✪ Strefa działania 1. dyw. jazdy ograniczona jest: od południa — południową granicą armii, od północy — linią rzeki Lipa — Drużkopol wyłącznie — Mosty Wielkie włącznie. ✪ b) 1. dyw. piech. po ukończeniu akcji wypadowej w rejonie Horochowa przechodzi na Bug w rejon Sokala z zadaniem obrony kierunku Sokal — Tomaszów. ✪ Strefa działania ograniczona jest: od południa — północną granicą 1. dyw. jazdy, od północy linią Tomaszów — Hołubie — Torczyn, wszystkie miejscowości dla 1. dyw. piech. ✪ c) 3. dyw. piech. zarządzi w związku z wypadem 1. dyw. Leg. energiczny wypad na Włodzimierz Wołyński celem rozbicia sił tam skoncentrowanych i opanowania Włodzimierza Wołyńskiego. ✪ Strefa działania i zadanie jak dotychczas. ✪ d) 6. dyw. ukr. maszeruje natychmiast po otrzymaniu tego rozkazu do Dubienki z zadaniem obrony kierunku Dubienka — Krasnystaw, przez akcję wypadową w kierunku północnym odciąża prawe skrzydło 7. dyw., nie dopuszczając do przejścia Bugu na południe od toru. ✪ Ciężkie tabory, chorych i kompanie techniczne należy skierować do Krasnegostawu. ✪ e) 7. dyw. piech. w rejonie Świerze — Uhrusk z zadaniem jak dotychczas. Przez akcję w kierunku północnym starać się odciążyć prawe skrzydło grupy majora Hozera oraz nie dopuścić do przejścia nieprzyjaciela przez Bug między Uhruskiem a Włodawą. ✪ Granice strefy działania: od południa: jak w rozkazie oper. Nr 106, od północy: linia Piszcza — Włodawa — Ostrów, wszystkie miejscowości wyłącznie. ✪ f) Grupa majora Hozera w składzie: I i II/5. p. p. Leg., III/157. p. p., bateria 7. p. a. p., grupa majora Grabowskiego i poc. pancerny Zagończyk, zajmie w ciągu dzisiejszej nocy linię Włodawa — Wisznice. Zadanie: przez skoncentrowanie silnego oddziału w Wisznicach zasłonić lewe skrzydło armii i bronić kierunku Brześć Lit.[a]) — Parczew. Przez obsadzenie silnym oddziałem węzła dróg Włodawa bronić kierunku Włodawa — Lublin. Kawalerią i słabszymi oddziałami utrzymywać łączność pomiędzy węzłami obronnymi Wisznice — Włodawa. Osłaniając się w kierunku wschodnim należy większą uwagę zwrócić w kierunku północnym i przez zachowanie się ofensywne w kierunku Sławatycz nie dopuścić do przejścia nieprzyjaciela linii Włodawa — Wisznice, oraz przez akcję w kierunku Huszcza — Łomazy nie dopuścić do posuwania się nieprzyjaciela w kierunku na Parczew

i zagrożenia tyłom 3. armii. Granice strefy działania grupy mjr. Hozera: od południa: północna granica 7. dyw., od północy: linia Kodeń — Wohyń wyłącznie. Dowództwo Armii zaznacza, że przewidziany jest dalszy odwrót grupy poleskiej na linię Radzyń — Łuków. ✪ g) Grupa gen. Bałachowicza wyrusza natychmiast po otrzymaniu tego rozkazu w kierunku na Włodawę tak, aby w ciągu dnia 8.VIII osiągnąć rejon Janówka — Wygnanka — Dańce (na zachód od Sławatycz), po czym przerzuci się w rejon Rossosz — Lubiny [4]). Zadaniem grupy w ciągu nocy z 8 na 9 — przez działania na tyły nieprzyjaciela, posuwającego się od Kodenia i Sławatycz, umożliwić grupie majora Hozera spokojne ugrupowanie się na nowej linii, następnie przez przerzucenie się w rejon na północ od Wisznic zasłonić lewą flankę armii i nie dopuścić do posuwania się oddziałów nieprzyjacielskich z północy w kierunku na Parczew. ✪ Meldunki przesyła grupa gen. Bałachowicza do Parczewa, gdzie otrzymywać będzie także dalsze rozkazy. ✪ Do Parczewa wyśle grupa gen. Bałachowicza jednego oficera łącznikowego. ✪ V. Łączność: Dywizja jazdy łączy się Hughesem z Radziechowa przez Sokal. ✪ 1. dyw. piech. z Sokala przez Rawę Ruską do Chełma. 3. dyw. piech. z Hrubieszowa telefonicznie do Chełma, dyw. ukr. do chwili wybudowania linii Białopole — Dubienka urządzi składnicę meldunkową z oficerem przy centrali telefonicznej w Białopolu. ✪ 7. dyw. piech. jak dotychczas i Hughesem. Grupa majora Hozera z Włodawy telefonicznie z Wisznic przez Parczew. ✪ Dywizja jazdy zamelduje odwrotnie, czy posiada radiostację. ✪ Dowództwo Armii kładzie nacisk na jak największe przestrzeganie łączności i przypomina, że nawiązywanie łączności z Dowództwem Armii jest obowiązkiem podległych oddziałów. Przypomina się również obowiązek punktualnego przysyłania meldunków, by Dowództwo Armii mogło być stale poinformowane o sytuacji. ✪ Otrzymują: według rozdzielnika XI, 1. dyw. piech. Leg., 1. dyw. jazdy, grupa majora Hozera.

(—) Zieliński w. r., generał por. i dowódca.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Prawdopodobnie Kołpytów. [3]) Brześć nad Bugiem. [4]) Prawdopodobnie Lubieńka.

29. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 1441.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III L. 23105/III [1]). Główna poczta pol. dn. 7.VIII.1920 r.

Rozkaz operacyjny Nr 108. ✪ I. W związku z sytuacją na północy zarządziło Dowództwo Frontu celem nawiązania prawego skrzydła armii z lewym skrzydłem 6. armii i lewego skrzydła armii z prawym skrzydłem grupy poleskiej odwrót z linii Bugu na ogólną linię Radziechów — Sokal — Tyszowce — Grabowiec — Krasnystaw — Biskupice — Łęczna — Lubartów — Kock. ✪ II. Zamiarem moim jest wykonać odwrót w zwartych kolumnach, by nie dopuścić do rozbicia armii, oraz skoncentrować się na nowej linii silnymi oddziałami, by móc prowadzić dalej dotychczasowy sposób walki. ✪ Dowódcy dywizji winni odejść z dotychczasowej linii zwartymi kolumnami i wyznaczonymi drogami oraz dojść bezwzględnie na wyznaczone miejsca. W razie gdyby nieprzyjacielowi udało się zastąpić którejkolwiek kolumnie drogę, należy go bezwzględnie rozbić, nie pozwalając zepchnąć się z nakazanego kierunku. ✪ III. Wykonanie: ✪ a) 1. dywizja jazdy w rejonie Radziechowa, detaszując silny oddział do Stanisławczyka. ✪ Zadanie i strefa działania jak dotychczas. ✪ b) 1. dyw. piech. Leg. wykona odwrót dowolną drogą dowolnymi etapami w rejon Sokala. ✪ Zadanie jej i strefa działania jak w rozkazie Nr 107. Akcji na Włodzimierz Wołyński jako zbyt eksponowanej należy zaniechać. ✪ c) 3. dyw. piech. wykona odwrót dwoma kolumnami, koncentrując jedną kolumnę w Tyszowcach, drugą w Grabowcu. ✪ W pierwszym etapie mają osiągnąć kolumny południowe węzeł dróg Hrubieszów; północna: węzeł dróg Uchanie. ✪ Jako drugi etap miejscowości Tyszowce — Grabowiec. ✪ Granice strefy działania: od południa: linia Hołubie — Tomaszów — wyłącznie, od północy: Białopole droga Surchów — Olchów Drewniany [2]) — Izbica — Kraśnik wyłącznie. ✪ d) 6. dyw. ukr. jedną kolumną do Krasnegostawu, jako etapy wyznacza się: pierwszy etap — węzeł dróg Sielec, drugi etap — Siennicka Wola, trzeci etap — Krasnystaw. ✪ Granice strefy działania: od południa — północna granica 3. dywizji piech., od północy — Chełm włącznie — Rejowiec wyłącznie, Borowica wyłącznie — Bychawa włącznie. ✪ e) 7. dyw. piech. dwoma kolumnami: południową na Chełm do Biskupic, północną przez Sawin do Łęcznej. ✪ Jako etapy wyznacza się: dla południowej kolumny: Chełm, drugi etap Siedliszcze, trzeci Biskupice. ✪ Dla północnej kolumny: Sawin, drugi etap: węzeł dróg Wólka Cycowska, trzeci etap: Łęczna. ✪ Granice strefy działania: od południa — północna granica 6. dyw. ukr., od północy — linia: Włodawa wyłącznie — Lubartów wyłącznie — Kurów wyłącznie. ✪ 7. dyw. broni możliwie długo Chełma, by ułatwić ewakuację. ✪ f) Grupa majora Hozera

w dwóch kolumnach. Południowa przez Holę — Sosnowicę — Ostrów, z kolumny południowej należy detaszować oddział drogą przez Kołacze do osłony drogi Włodawa — Chełm. Północna kolumna Wisznice — Parczew — Firlej. ✪ Jako etapy wyznacza się: dla południowej kolumny: miejscowość Kołacze — Hola, jako drugi etap: miejscowość Ostrów, jako trzeci etap: Lubartów; dla północnej kolumny: pierwszy etap Parczew, drugi etap miejscowość Firlej. ✪ g) Grupa generała Bałachowicza przerzuci się w miarę możności na lewe skrzydło armii i osłaniać będzie odwrót, operując w rejonie Wohyń — Czemierniki. ✪ Dalsze rozkazy otrzyma grupa w miejscowości Firlej. Odwrót rozpocząć należy dnia 8.VIII o godzinie 21 w jednodniowych etapach. Taborom 7. dyw. nie wolno zatrzymywać się w miejscowości Chełmie. ✪ IV. Zaznaczam, że cofamy się z własnego kraju. Wszyscy dowódcy zwrócą uwagę, by odwrót odbył się w jak największym porządku i bez nadużyć. Za dokonane gwałty i rabunki odpowiedzialni będą dowódcy i oficerowie poszczególnych pododdziałów. ✪ V. Objekty wojskowe ważne, mosty drogowe, kolejowe, dworzec itd. mają być przemijająco niszczone tak, żeby je w krótkim czasie można naprawić, więc rozbierać i materiał chować. ✪ VI. M. p. Dtwa Armii tymczasowo Lublin.

(—) Zieliński, generał por. i dowódca. ✪ Za zgodność: (—) Bortnowski, ppłk p. d. szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Orłów Drewniany.

30. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ II. ZESTAWIENIE WIADOMOŚCI O NIEPRZYJACIELU. TEKA NR 2795.

Zestawienie wiadomości za czas od dnia 7 sierpnia 1920 r.

Naczelne Dowództwo (Sztab Generalny) Ew/5 Nr 34296/II [1]). Warszawa, dnia 8.VIII.1920 r. [2]). ✪ Bardzo pilne.

Odcinek 4. armii. ✪ 34/12. dyw. strz. posuwa się na Mławę wzdłuż pogranicza. ✪ Sztab III korp. 7.VIII w Kadzidle (przy drodze Ostrołęka — Myszyniec). ✪ 10. dyw. jazdy posuwała się 6.VIII drogą Myszyniec — Przasnysz; 15. dyw. jazdy drogą Ostrołęka — Przasnysz. 15. dyw. jazdy 7.VIII zajęła Przasnysz, dokąd przechodzi sztab korpusu. 15. dyw. jazdy skierowała się na Ciechanów. ✪ 54. dyw. strz. przypuszczalnie przeszła do rezerwy za prawym

skrzydłem armii. ✪ 18. i 53. dyw. strz. skierowały się celem przekroczenia Narwi: 18. dyw. strz. do Ostrołęki, 53. dyw. strz. do Lachowicz [3]) (na płn. wschód od Ostrołęki). ✪ Kierunek operacji 4. armii zmierza do osiągnięcia linii kolejowej Mława — Ciechanów (Warszawa) i następnie do wyjścia na linię rzeki Wisły w dół od Modlina. ✪ Odcinek 15. armii: ✪ Sztab operacyjny 15. armii na st. Racibory (linia kolei Białystok — Warszawa na wschód od Mazowiecka [4]). ✪ W linii: 4. dyw. strz. na północo-zachód od [m.] Grochowa, 16. dyw. strz. w rejonie [m.] Grochowa, 11. dyw. strz. w rejonie Długosiodła. ✪ W rezerwie 33. dyw. strz. ✪ 15. armia posuwa się na Rożan i Pułtusk w ogólnym kierunku Modlina. ✪ Odcinek 3. armii: ✪ 5. dyw. strz. operuje na przedpolu Broku (nad Bugiem), mając na prawym skrzydle 6. dyw. strz. ✪ Oddziały, przypuszczalnie 87./29. dyw. strz. w rejonie kolei Białystok — Warszawa nad Bugiem. ✪ 56. dyw. strz. w rejonie rzeki Cetyni; łączność z 16. armią przerwana. ✪ Między oddziałami 29. i 56. dyw. strz. działa 21. dyw. strz. 3. armia walczy na linii Bugu i w rejonie kolei Małkinia — Sokołów w ogólnym kierunku na Warszawę. ✪ Odcinek 16. armii: ✪ Sztab polowy armii w Hajnówce. ✪ Sztab 27. dyw. strz. w Drohiczynie; 79./27. dyw. strz. zajęła Sokołów. Rozciągłość frontu dywizji ca 80 klm. Łączność dywizji z prawo i lewoskrzydłowymi dywizjami zerwana. ✪ 17. i 8. dyw. strz. na wschodnim brzegu Bugu; dywizje te zniechęcone do walk wskutek znacznych strat i braków w zaopatrzeniu. ✪ Na południe od 8. dyw. działają w kolejnym porządku od północy do południa 2. i 10. dyw. strz. ✪ 16. armia rozszerza swe sukcesy na zachodnim brzegu Bugu w kierunku Siedlec i na zachód od Brześcia dążąc do opanowania węzłów kolejowych Siedlce i Łuków. ✪ Odcinek grupy mozyrskiej: ✪ Istnienie grupy mozyrskiej (nie poleskiej) zostało stwierdzone pod datą 6.VIII. W skład grupy wchodzi nadal 57. dyw. strz., łącząca na północ w rejonie Brześcia z 10. dyw. p. 16. armii, oraz samodzielne oddziały. Grupa nie podlega Dowództwu 16. Armii. ✪ Odcinek 12. armii. ✪ Oddziały 12. armii zajęły Włodzimierz Wołyński i posuwają się na zachód na linię Bugu. ✪ Przednie oddziały jazdy nieprzyjacielskiej zdołały się przeprawić przez Bug pod m. Gusenne [5]) (północny wschód od Hrubieszowa). ✪ Sztab 44. dyw. strz. 7.VIII znajdował się w Łucku. ✪ Odcinek armii konnej: ✪ 24. dyw. strz. dn. 7.VIII otrzymała rozkaz wyjścia na linię Torczyn — Michałówka. ✪ 14. dyw. jazdy ma jednocześnie wyjść na linię Michałówka — Szczurowice. ✪ 11. dyw. kaw. odeszła na wschód Brodów. ✪ 9. dyw. kaw. operuje w rejonie Podkamienia. ✪ 45. dyw. strz., rozbita przez własne oddziały i zdemoralizowana,

odeszła z rejonu Brodów na południowy wschód. ✪ Oddziały armii konnej uległy demoralizacji na skutek ostatnich niepowodzeń oraz przewlekania obiecanego pokoju. ✪ Odcinek 14. armii: ✪ Oddziały 14. armii prowadzą walkę z kontratakującymi z linii Strypy własnymi wojskami.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano: w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 9.VIII g. 9.30, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 8.VIII g. 14.30 — Teka Nr 3635. [3]) Laskowiec. [4]) Wysokie Mazowieckie. [5]) Husynne.

31. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Oddziały techniczne na przedmościu Warszawy.

[Wysyła:] Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny) Nr 8421/III [1]). Warszawa, dnia 8 sierpnia 1920 r. [2]).

[Otrzymują:] Dtwo Frontu Płn. Wsch., Gubernator Wojenny Warszawy.

Dtwo Frontu Północno-Wschodniego zarządzi, aby wszystkie jednostki tak 1. jak i 4. armii, które mają się wycofać do rejonu obronnego Warszawy, skierowały tam już obecnie na swe przyszłe odcinki jak najszybciej swe oddziały saperskie celem przyspieszenia robót fortyfikacyjnych. ✪ Oddziały te kierować należy do dyspozycji Gub. Woj. Warszawy, gen. Latinika. Odejście zgłosić telefonicznie.

Nacz. Dow. Nr 8421/III. (—) Kuliński, gen. ppor.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 8.VIII g. 11.50.

32. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE FRONTU WSCHODNIEGO. TEKA NR 0182.

Komunikat operacyjny frontu wschodniego.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny) Oddział III Nr 8430/III [1]). Warszawa, dn. 8 sierpnia 1920 r. ✪ Tajne.

Front północno-wschodni: ✪ Grupa poleska: Na południowym odcinku grupy poleskiej nieprzyjaciel, rozwijając swą akcję ofensywną, w dalszym ciągu atakuje zacięcie od-

działy dywizji podhalańskiej. Oddziały tej dywizji wycofują się na linię Kodeń — Piszczac — Kijowiec — Rokitno — Wierchus[2]) prowadząc z tylnymi strażami ciężkie walki. Nieprzyjaciel poniósł poważne straty. Pod Gnojnem przeszły na naszą stronę 2 pułki piechoty bolsz. Ogólna ilość jeszcze nie obliczona. ✪ 4. armia: Oddziały XXVIII bryg. obsadziły linię Sarnaki — Platerów — Myszkowice — Łysów — Wólka. Oddziały 4. dyw. piech. na odcinku Kamianka — Trębice Dolne i Górne. XXIX bryg. zajmuje linię od m. Paczuszki przez Walerów — Chmielów — Ząbków — Wólka Miedzyńska — Wrzoski — Wrotnów. Nieprzyjaciel na tym odcinku zachowywał się w ciągu wczorajszego dnia biernie. Pociąg pancerny „Hallerczyk", patrolujący linię Siedlce — Sokołów, rozproszył piechotę nieprzyjacielską pod Sokołowem, zdobywając 1 k. m. ✪ 1. armia: Oddziały XXXIV bryg. piech. wyrzuciły nieprzyjaciela z m. Białobrzegi, zadając mu niezwykle ciężkie straty. Wzięto jeńców 20 i 1 k. m. Oddziały 8. i 10. dyw. piech. w rejonie Małkini przeszły do kontrakcji i wyrzucając nieprzyjaciela zajęły m. Zaręby — Niemiry — Daniłowo — Błędnica; zdobyto 1 kulomiot oraz wzięto kilkudziesięciu jeńców. Po przeprowadzeniu tej akcji oddziały wycofały się na południowy brzeg Bugu. Na odcinku grupy gen. Żeligowskiego kontrakcja na Przetycz doprowadziła do zajęcia tej miejscowości i przywrócenia pierwotnej sytuacji. ✪ Grupa gen. Roji: III korpus jazdy bolsz. zajął Przasnysz i posuwa się na Ciechanów. Nasza piechota zgrupowana w rejonie Rożana i Załuża. 8. bryg. jazdy z rejonu Makowa kieruje się na Przasnysz celem wyrzucenia stamtąd nieprzyjaciela. ✪ Front południowo-wschodni: ✪ 6. armia: Oddziały gen. Pawlenki trzymają zasadniczo linię Dniestru i Strypy próbując w poszczególnych punktach posuwać się naprzód. Dywizja chersońska obsadziła Żeżawę, Uścieczko i Iwanie (na północnym brzegu Dniestru); 3. dyw. ukr. — Zaleszczyki[3]) — Pomorce — Trybuchowce — Pyszkowce. Wykorzystując lukę, jaka się wytworzyła pomiędzy armią ukraińską a 12. dyw., nieprzyjaciel sforsował Strypę pod Osowcami, uderzył na Kurdwanówkę. Wedle ostatnio otrzymanych wiadomości atak ten odparto. Również na odcinku 12. dyw. przerwa, jaka się wytworzyła w związku z atakiem nieprzyjaciela na Chodaczków, znajduje się w fazie likwidacji. 51. p. p. obsadził odcinek Kozłów — Denysów i pod osłoną akcji rtm. Abrahama, który ze swoim detachement przeprowadza atak z Płotyczy na Chodaczków, atakuje w kierunku wschodnim. Na odcinku 13. dyw. piech. odparto ataki nieprzyjaciela na [m.] Nakwasza i Popowce. Oddział bolszewicki w składzie dwóch szwadronów

z artylerią, który dnia 7 bm. zajął przejściowo Kutyszcze, ogniem naszej artylerii został wybity i rozproszony. Według meldunku 6. dyw. piech. oddziały Budiennego koncentrują się między Dubnem i Krzemieńcem. Ludność zeznaje, iż oddziały te są w wysokim stopniu zdemoralizowane. ✪ 2. armia: 1. dyw. jazdy skoncentrowała się w rejonie Chmielno — Łopatyn — Stanisławczyk. 1. dyw. Leg. dnia 6 bm. zajmowała linię Boroczyce — Gorochów [4]) — Kołpytów — rzeka Ługa, zachowując słaby kontakt z nieprzyjacielem. ✪ 3. armia: 3. dyw. Leg. po opuszczeniu Włodzimierza Wołyńskiego cofała się na Bug. Na odcinku 7. dyw. piech. silniejszy oddział kawalerii nieprzyjacielskiej, który przeprowadził się pod Husynnem na zachodni brzeg Bugu, został wyparty. Poza tym oddziały 7. dyw. znajdują się w kontakcie z nieprzyjacielem, który wskutek luźnej obsady przedostaje się ustawicznie na zachodni brzeg.

Szef Oddziału III Nacz. Dow. W. P. (—) Piskor, płk szt. gen. ✪ Za zgodność (—) Regulski, por. p. d. szt. gen.

[1]) Podano wg litografowanego czystopisu. [2]) Wierzchlas. [3]) Prawdopodobnie Zaleszczyki Małe. [4]) Horochów.

38. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Przeniesienie miejsc postoju Dowództwa Frontu Północno-Wschodniego i Dowództwa 1. Armii.

[Wysyła:] Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny) Nr 8439/III [1]). Warszawa, dnia 8 sierpnia 1920 r. [2]).

[Otrzymują:] Dtwo Frontu Północno-Wschodn. Hughes, Gub. Wojenny Warszawy pisemnie.

Ze względu na lepsze warunki łączności miejsce postoju Dtwa Frontu Półn.-Wsch. należy przenieść do Warszawy, a miejsce postoju Dtwa 1. Armii do Marek (Marki).

(—) Kuliński, generał pporucznik. Nr 8439/III.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 8.VIII g. 14.03.

34. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Zabezpieczenie linii kolejowej Siedlce — Łuków — Parczew — Lublin.

Naczelne Dowództwo (Sztab Generalny) Nr 8440/III [1]). Warszawa, dnia 8 sierpnia 1920 r. [2]).

I. W ślad rozk. Nacz. Dtwa N. 8358/III zwraca się uwagę na konieczność zabezpieczenia linii kolejowej Siedlce — Łuków — Parczew — Lublin aż do 11-go sierpnia wieczorem, ze względu na ewakuację terenów opuszczanych i przerzucanie wojsk transportami kolejowymi. ✪ Dtwa frontów po obopólnym porozumieniu wydadzą odnośne zarządzenia. ✪ II. Otrzymują: Dtwo Frontu Południ. Wsch., Dtwo Frontu Północno-Wsch. i do wiadomości Szef kolejn. polowego.

(—) Kuliński generał pporucznik 8440/III.

[1]) Nadano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 8.VIII g. 14, w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 8.VIII g. 12.

35. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Skierowanie sztabu gen. Krajowskiego do Modlina.

[Wysyła:] Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny) Nr 8441 III [1]). Warszawa, dnia 8 sierpnia 1920 [2]).

[Otrzymują:] Dow. 6. Armii Hughesem, Gub. Woj. Warszawy pisemnie, K. T. W. pisemnie.

Z powodu sytuacji, jaka wytworzyła się na północ od Modlina, gen. Krajowski ze swym ścisłym sztabem ma jak najszybciej udać się do Modlina, a w przejeździe przez Warszawę zameldować się w Nacz. Dtwie. Oddziały jego dywizji zostały już do Modlina skierowane. ✪ Gen. Krajowski pozostawi na miejscu tylu oficerów sztabu, ilu jest koniecznych do jak największego forsowania transportów dywizji.

Nacz. Dow. Nr 8441/III. (—) Kuliński gen. ppor.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano: w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 8.VIII, g. 16.30, w Dtwie 6. Armii 8.VIII g. 14.30. Na egzemplarzu depeszy do 6. armii znajduje się notatka: „Zawiadomiono 18. d. p. oraz Nacz. Dtwo por. Kowalski 8.VIII g. 16".

36. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Pogotowie bojowe załogi w Modlinie.

[Wysyła:] Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny) Nr 8443/III [1]). Warszawa, dnia 8 sierpnia 1920. ✪ B. pilne.

[Otrzymują:] Gub. Woj. Warszawy pisemnie 1, M. S. Wojsk. Szt. Oddz. I pisemnie 2, Misja francuska odpis.

1) Według meldunków własnych oddziałów kawaleria nieprzyjacielska obsadziła Przasnysz i atakuje obecnie Ciechanów, który jest broniony jedynie przez załogę własną i 203. p. ułanów. Grupa gen. Roji znajduje się obecnie w Rożanie, część jej pod dowództwem pułk. Zarzyckiego miała się wycofać do Makowa, 8-ma brygada jazdy ma atakować Przasnysz od strony Makowa. ✪ 2) Wobec prawdopodobnego zamiaru Dowództwa bolszewickiego prowadzenia dalszego ruchu oskrzydlającego na północ od Wisły Nacz. Dtwo wskazuje na konieczność postawienia odcinka płk. Malewicza na stopie pogotowia bojowego.

[1]) Podano wg minuty.

37. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Transport 18. dywizji piechoty, brygady syberyjskiej i 65. pułku piechoty.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny) N. 8452/III [1]). Warszawa, dnia 8 sierpnia 1920 r. [2]).

I. Transporty 18. dyw. piech. kierować jak najśpieszniej przez Warszawę do Modlina. ✪ II. Transporty 65. p. p. wywagonować mają w Dęblinie. ✪ III. Transporty syb. bryg. ze Skierniewic kierować śpiesznie do Zegrza. ✪ IV. O przejeździe transportów wyszczególnionych pod I. i III [3]) przez Warszawę meldować do Oddz. [III]. ✪ V. Otrzymują: Dtwo Frontu Północno-Wschodniego, M. S. Wojsk., Oddział I, gen. Latinik, Szef Kolejnictwa i K. T. W.

Nacz. Dow. 8452/III. (—) Gen. por. Rozwadowski.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 8.VIII g. 19. [3]) Wg czystopisu: II.

38. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Koncentracja 2. dywizji piechoty Legionów.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny) Nr 8454/III [1]). Warszawa, dnia 8 sierpnia 1920 [2]).

Zawiadamia się, że w porozumieniu z Dtwem Frontu Północno-Wschodniego 2. dyw. Leg. koncentruje się w rejonie Kozienic. Stacja wyładowcza Garbatka. Jako pierwsze transporty tej dywizji idą: brygada jej z 4-ej armii [3]) i jednocześnie Dtwo Dywizji wraz z artylerią z 1. armii. IV brygada 2. dyw. Leg. znajduje się na razie jeszcze w dyspozycji 1. armii i będzie skierowana przez 1. armię do tegoż rejonu, jak tylko sytuacja na to pozwoli. Otrzymują: Szefostwo Kolejnictwa i do wiadomości Dtwo Frontu Północno-Wschodniego.

Nacz. Dow. Nr 8454/III (—) Rozwadowski gen. por.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 8.VIII g. 21.20. [3]) II brygada Leg. z grupy płk. Gałeckiego.

39. ROZMOWA JUZOWA. TEKI ROZMÓW JUZOWYCH. NR 22 i 13.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: por. Czopp — por. Michalski.

Tu por. Michalski z III [oddziału]. ✪ Tu por. Czopp, dobry wieczór. Czy szef sztabu już śpi? ✪ Michalski: Tak jest, panie por., już śpi, a jeśli sprawa pilna, w tej chwili go rozbudzę? ✪ Czopp: podam panu syt. na skrajnym naszym skrzydle i sam pan oceni ważność. Będę podawał po kolei meldunki, które otrzymałem w rozmowie telefonicznie. O godz. 10-ej wieczór dowódca komp. czy baonu 201. p. dołączywszy się do linii telef. na drodze Rożan — Pułtusk meldował mi, że pod Ostrykołem przeprawiła się kawaleria nieprzyjacielska i zaatakowała go od zachodu. Rożan o godz. 12 w południe był w ogniu działowym nieprz. O godz. 23 rozmawiałem z mjr. Kudryckim [z] Mławy. Należy do gr. płk. Habicha. Podał mi telefonem, że miejscowości Krasnociejsk [1]) — Drążdżewo — Jednorożec — Chorzele — Przasnysz są zajęte przez nieprzyjaciela. O godz. 2 w południe komp. 65. p. p. wraz z szwadronem [2]) 7. p. ułanów wycofały się po przebiciu się [na] Grudusk. W naszych rękach są miejscowości Krzynowłoga Mała i Wielka.

Nasze patrole podsuwają się z Krzynowłogi pod Chorzele. Główna kolumna nieprz. prawdopodobnie idzie na Ciechanów, skąd naprzeciwko mu idzie 203. p. ułanów. Nacz. Dow. przyśpiesza i dyryguje transp. 18. d. piech. na Modlin — Zegrze. 1-sze transp., to jest 3 baony 145. p. p. i bat., nadejdą prawdopodobnie dzisiaj wieczorem, to jest 8-go. Dzisiaj rano t. j. 8-go wysyłamy eskadrę lotn. dla wywiadu i ewentualnie ostrzelania do rejonu Przasnysz — Wyszków. To by było wszystko. Proszę o poinformowanie o sytuacji 1-ą armię, ponieważ mam mało czasu. Czy mogę liczyć na to? Jeszcze jedno. Według tego samego meldunku Rożan został prawdopodobnie przez nas opuszczony. Widziano baon morski maszerujący z Rożana w kierunku zachodnim. ✪ Michalski: Panie por. sytuacji 1-szej armii świeżej nie mamy. ✪ Czopp: Chodzi o to, aby to co przed chwilą panu podałem, podał pan. ✪ Michalski: Dobrze, panie por., tylko w jaki sposób, jest dla mnie niezrozumiałe, baon morski mógł maszerować z Rożana, gdyż tam on nigdy nie był? ✪ Czopp: Podaję to, co mi dano, jednakże zdaje mi się, że on tam był, a zdaniem pana gdzie on był? ✪ Michalski: Koło Nowosiółek [3]). Razem z kowieńskim pułkiem miał odzyskać Przetycz. ✪ Czopp: Nie wiem, może meldunek ten podawał mjr Kudrycki na podstawie zeznania naszego rannego szofera. Zdaje mi się jednak, że w Rożanie baon stał. ✪ Michalski: Jeśli stał, to w takim razie błędnie nas informowała 1-sza armia, ale mniejsza o to, jest to drobnostka. Zaraz podam sytuację 1-szej armii. Czy ma pan por. jeszcze coś? ✪ Czopp: Nic więcej, ale czy mogę rachować, że 1-sza armia otrzyma tę sytuację? ✪ Michalski: Mam ją na aparacie i może pan być spokojny. ✪ Czopp: Dziękuję panu, cześć. ✪ Michalski: Bardzo proszę, cześć.

[1]) Krasnosielc. [2]) Zapasowym. [3]) Prawdopodobnie Nowa Wieś.

40. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 13.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: por. Czopp — płk Zagórski.

Tu por. Czopp, cześć, panie pułkowniku. ✪ Tu płk Zagórski, cześć, panie por. Mam do pana prośbę. Wydawszy nasze zarządzenia na skutek ostatniego rozk. Nacz. Dow. napotykamy znów w szefo-

stwie kolejnictwa Nacz. Dow. pewne trudności. Chcą oni nam przesuwać nasze pociągi po swojemu, nie uwzględniając dostatecznie potrzeb operacyjnych i obecnej sytuacji bojowej. Bardzo pana proszę, żeby pan był łaskaw spowodować polecenie III oddz. do szefostwa kolejn., aby się w miarę możności stosowali do naszych życzeń, a w żadnym razie nie suwali sami naszymi pociągami. Czy mogę na to rachować? ✪ Czopp: Tak jest, panie pułkowniku, dawny [pierw]szy ofic. 2. bater. haubic przyjmuje prośby jak rozkazy. ✪ Zagórski: Bardzo panu dziękuję. Musicie sobie zdać sprawę, że te przesunięcia, które żądacie, są w obecnej sytuacji niesłychanie trudne i że trzeba nam wiele szczęścia obok zręczności, aby się wszystko udało. Będzie przez parę dni trochę kaszy i mieszaniny, ale mam nadzieję, że z tego wyleziemy. Do widzenia i dziękuję ✪ Czopp: Czy pan pułk. zna swoją sytuację na lewym skrzydle? Ostrołęka puszczona, cofają się na Przasnysz i Maków. Na południe od Rożana nieprzyjaciel przeszedł Narew. Kontrakcja w toku. Wysłaliśmy z oddziału III ofic. dla zorientowania się [w] sytuacji. Skoro wróci, zdamy szczegółowe sprawozdanie? ✪ Zagórski: Tylko co się dowiaduję od was, bardzo mnie to smuci. Na to już nie mam ani człowieczka swobodnego, to już wy musicie załatać, tym bardziej, że nie ma tam bardzo znacznych sił. ✪ Czopp: Oczywiście, cześć panu pułkownikowi. ✪ Zagórski: Cześć i do widzenia.

---

41. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 13.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 18.30. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: płk Piskor — gen. Haller.

Tu ppłk Piskor. ✪ Tu jenerał Haller. Chciałem pomówić z jenerałem Rozwadowskim w sprawie nowej sytuacji nieprzyjacielskiej przed moim lewym skrzydłem. Jak panu wiadomo, zgrupowana jest większa ilość dywizji z kierunkiem na Ciechanów i Mławę. Otóż zdaje mi się, że było by możliwe skutecznie uderzyć właśnie w czasie, gdy siły nieprzyjacielskie są w ruchu na zachód. Uderzenie takie od południa 2-ma dywizjami mogło by wprowadzić zamieszanie. Wyobrażałem sobie kierunek na Pułtusk — Maków, a nawet nieco na zachód od tej linii. Naturalnie, że, nie wiedząc czy macie tam siły do dyspozycji, daję to tylko jako moje spostrzeżenie do wiadomości. Jak wam wiadomo, ja sam nie posiadam nic i dlatego nie mogę nawet

lokalnych mieć sukcesów, choć sytuacja dzisiejsza była bardzo zapraszająca, a z drugiej strony Dow. Frontu znajduje się w wykonaniu rozkazu Naczelnego Dtwa. Ruch nieprzyjacielskich dywizji, o którym mówiłem, jest bardzo nieprzyjemny dla sytuacji Żeligowskiego, którego lewa flanka jest narażona, gdyż pomimo cofnięcia się grupy Roji nakazałem trwanie na dotychczasowej linii, którą znacie z meldunku sytuacyjnego. Proszę o odpowiedź, jak się na ewentualną taką kontrakcję zapatrujecie? ✪ Piskor: Cześć, panie generale! Właśnie niedawno zapadła decyzja na naradzie Komendanta, Szefa i generała Weyganda, aby ruch 4-ej armii nieprzyjacielskiej na zachód sparaliżować przez uderzenie z rejonu Modlin — Pułtusk. W tym celu została skierowana 18. dyw. piech. do Modlina. Pierwsze jej transporty będą tam dzisiaj o północy, następnie syberyjska brygada ze Skierniewic skierowana do Zegrza, częściowo już jedzie. Z Zegrza ma iść do Pułtuska. Prócz tego dwa pułki jazdy wagonują na południu. 11. rano grupa cała będzie gotowa do uderzenia, przy czym ruch energiczniejszy pomyślany jest na lewym skrzydle. Pułtusk będzie osią tego ruchu. Cel operacji: rozbicie 4-ej armii, której oddziały maszerują schodami, a następnie wyjście na linię Omulew — Rożan — Zegrze, co z jednej strony zabezpieczy naszą lewą flankę oraz komunikację z Gdańskiem, po drugie pozwoli na uderzenie na tyły wojsk bolszewickich, idących na Warszawę. Ta ostatnia zresztą kombinacja wymagałaby znacznego powiększenia sił na północy i mogła być przeprowadzona tylko wtedy, gdyby zaniechać planu operacji, podanego w rozkazie pisemnym. W każdym razie akcja na 4. armię bolszewicką jest zarządzona i transporty już są w ruchu. Te rzeczy zostały zrobione wprost przez Nacz. Dow., gdyż chodziło o pośpiech wydania rozkazu, a Dowództwo Frontu łączności bezpośredniej z grupą północną nie posiada. Ostatnie mamy wiadomości, [że] pod Mławą toczy się bitwa. ✪ Haller: Dobrze — więc widzicie, że tylko z powodu braku rezerw Dow. Frontu różnych nadających się sposobności wyzyskać nie mogło, ale jestem rad, że taka decyzja i bezpośredni rozkaz nastąpiły. Jeszcze jest jedna sprawa: czy wiadomem jest Nacz. Dtwu, że odnośnie do planu w pisemnym rozkazie, który bezwarunkowo nie powinien być zmieniony, M. S. Wojsk. pierwszy oddział bez podpisu, a zatem prawdopodobnie płk Prych, wydał zarządzenia bezpośrednio do Dtwa Frontu. Nieskoordynowanie takich rozkazów może tylko wprowadzić zamieszanie, na co pozwalam sobie zwrócić uwagę i proszę by ewentualne rozkazy M. S. Wojsk do Dtwa Frontu lub armii szły drogą służbową, a zatem przez Nacz. Dow.,

czy dobrze? ✪ P i s k o r: Tak jest, panie generale, muszę dodać tylko wyjaśnienie, że rozkaz ten wyszedł dziś w nocy po rozmowie między szefem sztabu a wiceministrem i dlatego ma 2 podpisy. Odnosi się [to] do grupy gen. Latinika, która podlegała Ministerstwu Spraw Wojskowych, a została oddana Dow. Frontu. Chodziło zatem o skoordynowanie tych rzeczy, które już zrobiono na przyczółku przez M. S. Wojsk, a tymi rzeczami, które w pierwszej armii są. Szef sztabu co do miejsca postoju Dow. Frontu zdecydował, że będzie Warszawa, może więc było by wskazane, by pan generał przysłał już teraz kwatermistrza do DOGenu dla omówienia spraw pomieszczenia i łączności. ✪ H a l l e r: Dobrze, wyszlę dzisiaj jeszcze, gdyż jednego oficera już wysłałem na Pragę. Co się tyczy tego rozkazu, o którym mówiłem, to są w nim dyspozycje operacyjne i taktyczne, których nie mogę zastosować, dlatego wysłałem o tym meldunek Naczelnemu Dtwu pod liczbą 3311 III. Zresztą o tym pomówimy za widzeniem w Warszawie. Czy dla mnie nie ma jakichś rozkazów lub wskazówek w celu współdziałania w dniu 11-go? ✪ P i s k o r: Nacz. Dow. zarządziło tylko przygotowania dla pościechu. Samo zaś przeprowadzenie akcji i kierownictwo należeć będzie do pana generała, zwłaszcza po przeniesieniu się do Warszawy, skąd łączność będzie ułatwiona. To tylko polecił mi omówić szef sztabu. ✪ H a l l e r: Więc dziękuję, cześć i do widzenia. ✪ P i s k o r: Cześć, panie generale.

---

42. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 14.

D n i a 8 s i e r p n i a 1920 r. g o d z i n a 20. ✪ N a c z e l n e D o w ó d z t w o — D o w ó d z t w o F r o n t u P o ł u d n i o w o - W s c h o d n i e g o. ✪ R o z m a w i a j ą c y: p o r. L i e b i c h — m j r T y s z k i e w i c z.

Tu por. L i e b i c h. ✪ Tu major T y s z k i e w i c z. Proszę o gwałtowne załatwienie wniosku Dow. Frontu Nr 2576/III. Pułk. Piskor obiecał załatwienie dać zaraz. Rozkazy Dow. Frontu nie mogą być wydane bez tej decyzji. Pułk. Piskor sam odebrał o godz. 11 nasze wnioski. ✪ L i e b i c h: O ile się nie mylę, Nr 2576 dotyczy 6. dyw. — raczej jednej brygady. ✪ T y s z k i e w i c z: Tak i ugrupowania frontu. ✪ L i e b i c h: Pułkownik Piskor jest szalenie zajęty powyższą sprawą, wobec tego referuje właśnie obecnie major Krechowiecki, który jest u szefa sztabu.

---

43. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 12 i 47.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: por. Liebich — ppłk Kutrzeba.

Por. Liebich przy aparacie. ✪ Tu płk Kutrzeba, muszę pana poprosić o załatwienie mi do jutra następ. sprawy, na którą dotychczas odpowiedzi nie dostałem. Tak zwana kadra frontowa gr. jazdy stoi w Zamościu i rzecz naturalna wobec syt. pozostać tam nie może, tym bardziej że część pułku [1]) odchodzi na północ. Kadry tych pułków, które odchodzą, idą do szwadronu zapasowego, ale nie mamy dotąd żadnych wskazówek, dokąd wysłać kadrę frontową pozostałych pułków. Nie chcę się sam rządzić i wysyłać tej kadry według własnego uznania, bo wiem, że wymaga to pewnego kawaleryjskiego namysłu. Proszę zatem poprosić gen. Kaweckiego o decyzje. ✪ Liebich: Rozkaz, panie płk., kiedy najpóźniej pan płk życzy sobie mieć odpowiedź. ✪ Kutrzeba: Im później ją dostanę, tym mniej planowo odbędzie się ewakuacja, proszę zatem o pośpiech. Dziękuję bardzo. Dobranoc. ✪ Liebich: Cześć, panie pułkowniku. ✪ Kutrzeba: Proszę jeszcze por. Liebicha. ✪ Liebich: Jestem. ✪ Kutrzeba: Jeszcze jedno pytanie. Dokąd należy odesłać sztab gr. jazdy przeznaczony dla gen. Muśnickiego i kiedy on ma być na miejscu. ✪ Liebich: Wyjaśnię w porozumieniu w 1-szym oddz. Mam wrażenie, że to sprawa jeszcze niezdecydowana. ✪ Kutrzeba: Dobrze, proszę również o rychłą odpowiedź. ✪ Liebich: Postaram się jeszcze dziś w nocy. ✪ Kutrzeba: Dziękuję.

[1]) Pułków.

44. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 557.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 19.20. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: por. Liebich — mjr Tyszkiewicz.

Tu por. Liebich [z] III oddz. ✪ Tu Tyszkiewicz. Jenerał Krajowski będzie jutro u was i opowie wam wszystko o Budiennym. Czy chcecie jeszcze ode mnie o Budiennym specjalnie wiedzieć? ✪ Liebich: Cześć, panie majorze, sądzę, że kwestia Budiennego

na razie nie jest zbyt aktualna, interesują nas natomiast straty jazdy oraz zdobycz z całego okresu ostatniej operacji. Poza tym jedna jeszcze sprawa, major Wiszniewski prosił nas przed chwilą o interwencję w sprawie pozostawienia II baonu 223., który DOG. Lublin chce zadyrygować do Puław. Otóż M. S. Wojsk., wychodząc z założenia że decyzja wiceministra zapadła w porozumieniu z szefem sztabu gen., jest nieprzejednane i na pozostawienie baonu absolutnie się zgodzić nie chce. ✪ Tyszkiewicz: Dobrze, zaraz mu to powiem.

---

45. ROZMOWA JUZOWA. TEKI ROZMÓW JUZOWYCH. NR 12 i 47.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 23. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: płk Piskor — gen. Rydz-Śmigły.

Tu gen. Rydz-Śmigły. Cześć panu pułk.! Nawiązując do wczorajszej rozmowy chcę pana płk. zapytać, czy mogę uważać jako rzecz zdecydowaną, że tylko jeden pułk kawalerii odsyłam na północ? ✪ Piskor: Cześć, panie generale! Powiedziałem to na podstawie słów Komendanta, który był zdania, by jak nawięcej kawalerii zostawić panu generałowi. Nawet płk. Jaworskiego w Lublinie Nr 212 [1]) ma pozostać do dyspozycji pana generała. A teraz na górze u Komendanta omawiamy sprawę kawalerii, więc gdyby zapadła decyzja inna, niż ta jak wczoraj mówiliśmy, to zarazbym jeszcze dzisiaj dał znać panu generałowi, sądzę, że nie zajdzie tego potrzeba. ✪ Śmigły-Rydz: Zwracam uwagę, że decyzję muszę mieć dzisiaj. To mi jest potrzebne do moich rozkazów. Podkreślam też konieczność posiadania kawalerii dla osłony i dla ataku. Na Rómmla nieprzyjaciel naciska, zajął Radziechów. Z tego wynika, że dla osłony kaw[aleria] jest nam koniecznie potrzebna. Idzie tam 47-ma dyw. piech. sow. Poza tym 7-ma dyw. nasza dziś została wyrzucona z linii Bugu, przerwana w kilku miejscach i jest w odwrocie. Kazałem ją wstrzymać między Wieprzem a Bugiem, atakować nieprz. w współdziałaniu z 3. dyw., ażeby jak najpóźniej dopuścić nieprz. do linii Wieprza, która jest zbyt blisko rejonu koncentracyjnego, 1-szą dyw. chcę transportować koleją i koncentrować w samym Lublinie. Poza tym czy nie zapadła zmiana decyzji co do 6-ej dyw. 6-ta armia gwałtuje, chce się już cofać na zachód. Cóż dopiero będzie, jak się zabierze 6-tą dyw. Wreszcie było by bardzo pożądane, by gen. Dowbór objął

jak najprędzej swoją grupę, bym miał swobodniejszą głowę dla przygotowania akcji tutaj. Kiedy to może nastąpić? ✪ Piskor: Dzisiaj był gen. Dowbór u Komendanta. O wyniku dam panu generałowi znać razem z wiadomością i decyzją o kawalerii. Teraz odchodzę do Komendanta i zamelduję. Cześć panu generałowi. ✪ Śmigły-Rydz: Dobrze, cześć.

[1]) 212. p. uł.

46. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 23.30. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: por. Liebich — ppłk Kutrzeba.

Tu por. Liebich dla płk. Kutrzeby. Czy pan pułkownik przy aparacie? ✪ Kutrzeba: jestem przy aparacie, słucham. ✪ Liebich: Cześć, panie pułkowniku. O ile mi wiadomo, pan pułkownik wzywał majora Krechowieckiego jeszcze o godz. 21-ej, jestem w jego zastępstwie. Przy sposobności korzystam, aby zameldować co do decyzji w sprawie 6. dyw. Szef sztabu sprawę załatwił odmownie. Płk Piskor, licząc jednak na ewentualną zmianę decyzji w Belwederze, gdzie obecnie odbywa się konferencja, wstrzymał wysłanie rozkazu. ✪ Kutrzeba: Dobry wieczór. Oprócz sprawy 6-ej dyw. rozchodzi nam się przede wszystkim o ostateczną decyzję w sprawie jazdy, a mianowicie Dow. Fr. proponuje w myśl rozmowy d-cy frontu z płk. Piskorem oddać tylko jeden dobry pułk na front północny, a resztę pozostawić na froncie południowym. Sprawa ta jest dlatego nagła, że dziś w nocy wychodzi nasz rozkaz przegrupowania i w związku z tym musi nasza jazda nareszcie dostać ostateczne rozkazy. Proszę zatem jeszcze dzisiejszej nocy o decyzję. ✪ Liebich: Sprawa jazdy również niewątpliwie czeka na ostateczne rozstrzygnięcie Komendanta. Czy pan pułkownik nie życzyłby sobie połączenia bezpośrednio z Belwederem, gdzie płk Piskor się znajduje? ✪ Kutrzeba: Mnie jest wszystko jedno, chciałbym tylko mieć decyzję w formie rozkazu, proszę więc albo telefonować do Belwederu, albo mnie łączyć z Belwederem. ✪ Liebich: W takim razie ja sprawę załatwię i w ciągu nocy, mam nadzieję, rozkaz będę mógł panu pułkownikowi przysłać. ✪ Kutrzeba: Jeżeli to tak długo potrwa, to ja rozkazu nie mogę wydać, a tymczasem musimy bez Nacz. Dow. zdecydować, ponieważ między 6-tą armią a gr. jazdy wciska się znowu Budienny, który musi być znowu odrzucony, bo

inaczej nie możemy przejść do nowego ugrupowania. ✪ Liebich: Nie omieszkam sprawę przyśpieszyć i niezwłocznie z płk. Piskorem się skomunikuję. ✪ Kutrzeba: Może będzie lepiej jeżeli rozmówimy się wprost z Belwederem? ✪ Liebich: Jak pan pułkownik rozkaże! ✪ Kutrzeba: Proszę mnie połączyć z Belwederem, bo sprawa nagli. ✪ Liebich: Rozkaz!

47. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 12.

Dnia 8 — 10 sierpnia 1920 r.[1]). ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: mjr Künstler — Oficer Dowództwa Frontu Południowo-Wschodniego.

Tu major Künstler za płk. Piskora. ✪ Oficer Dtwa Fr. Płd. Wsch. Dzień dobry. W myśl rozmowy Komendanta z gen. Śmigłym miał odejść 1. pułk szwol. do Warszawy z tym jednak, że miał być skierowany ze Lwowa na Lublin, a to dla ewentualnego użycia przez Dow. Frontu Środkowego w razie nieodzownej potrzeby. Tymczasem Nacz. Dow. wysłało ofc. łącz. do Lwowa dla przypilnowania, by pułk ten odszedł przez Kraków. Jest to dla nas wprost niemożliwe obejść się bez tego pułku przy naszych kalkulacjach operacyjnych, które jak sami wiecie, nie mogą ścierpieć najmniejszej zwłoki. Proszę więc o natychm[iastowe] spowodowanie albo odwołania ofc. łącznikowego, albo skierowania pułku przez Lublin w myśl postanowienia Komendanta. Kiedy mogę mieć odpowiedź. Jest to sprawa b. pilna. ✪ Künstler: Pułk ten jedzie do Warszawy i będzie tworzył 9-tą brygadę, która na duże[2]) jest niezbędna wobec sytuacji pod Sierpcem i Bielskiem, i w żadnym razie nie może być oddany Dow. Fr. Środkowego. ✪ Oficer Dtwa Fr. Płd. Wsch.: Sądzę, że transport tego pułku przez Kraków spowoduje w każdym razie zwłokę w jego użyciu na północy [w] decydującym momencie, tymczasem dla nas nie ma tego niebezpieczeństwa zwłoki z powodu znacznie krótszej drogi. ✪ Künstler: Przeciwnie transporty 1-sze dochodzą już Warszawy i trzeba by je zawracać, co by znacznie dłużej trwało. — Pułk ten będzie dziś wieczór lub jutro rano gotowy do użycia. ✪ Oficer Dtwa Fr. Płd. Wsch.: W takim razie trudno.

[1]) Dokładnie daty ustalić nie można. 1. pułk szwoleżerów ładował się w czasie od 8 do 10 sierpnia 1920 r. [2]) Prawdopodobnie: na górze t. j. na północy.

48. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 14.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 1. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo 1. Armii. ✪ Rozmawiający: ppłk Kleeberg. ———

Proszę płk. Piskora do aparatu oddz. III. dla płk Kleeberga. ✪ Dyżurny telegrafista: Dobrze, zamówiłem. ✪ Kleeberg: To proszę zanieście mu tę notę: proszę, by jutro lotnicy pracowali specjalnie przed lewym skrzydłem Żeligowskiego, a więc Długosiodło — Przetycz — Marianowo i drogi tamtędy wiodące. Poza tym na szosie Wyszków — Ostrów pożądane, by możliwie wcześnie zaczęli. Sytuację u Roji proszę możliwie rychło i nam każdorazowo podawać, jak również meldunki lotnicze, których zupełnie nie otrzymujemy. Koniec i zanieście to zaraz płk. Piskorowi. ✪ Dyżurny telegrafista: Dobrze, notę odesłałem ———

---

49. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 14.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 14. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo 1. Armii. ✪ Rozmawiający: płk Piskor — płk Kleeberg. ———

Kleeberg: W zasadniczym rozkazie są niejasności: 1) Czy 2-ga [dyw.] Leg. ładuje i jedzie koleją do Garbatki, czy maszeruje do Góry Kalwarii marszem pieszym? Stoi ona na razie, to znaczy dow. i artyleria, w Tłuszczu, IV-ta bryg. Leg. na płn. od Wyszkowa. 2) 17-ta dyw. piech. ma być jednym rozkazem [1]) przerzucona na lewe skrzydło Żeligowskiego, [a] zasadniczy rozkaz [2]) wyznacza jej marszrutę pieszą. W tym ostatnim wypadku jestem raczej za drugą koncepcją, bo warunki bojowe (walka na linii Kossówki), rychłe wyciągnięcie prawdopodobnie uniemożliwi. 3) 10-ta d. p. idzie do Miłosny czy do Modlina? 4) Dow. Armii ma teraz ugrupowania: 1-sza lit. biał. na płn., a na płdn. 8-ma d. p. To przegrupujemy przez stopniowe zmienianie rezerw i obsadzenie rezerwami tylnych odcinków już na właściwym miejscu. 5) Proszę o przysłanie ewentualnie Hughesem rozkazu M. S. Wojsk. org., o którym jest mowa w zasadniczym rozkazie przy regulowaniu ruchu i t. p. 6) Proszę o przysłanie szkiców odcinkowych i decyzji, które pododcinki dywizje z frontu przychodzące zajmą? 7) Proszę o przysłanie dokładnego planu wraz z połączeniami dla Dow. Arm. 8) Kierownictwo 15-ej d. p. z Radzymina i Tłuszcza bardzo utrudnione ze względu na brak dobrych połączeń, koniec. ✪ Dyżurny telegrafista: Wołam

jeszcze raz pana gen., ponieważ nie przyszedł jeszcze. ✪ K l e e b e r g: Proście też pułk. Piskora do aparatu, bo większa część jest dla niego. Tu jeszcze 9). Czy 18-ta d. p. poszła na Modlin i kto ją zastąpił na przyczółku, ewentualnie czy wróci w terminie. ✪ Tu pułk. P i s k o r, cześć. Na pytania mogę dać następujące wyjaśnienie. 1) 2. dyw. Leg.: ta bryg., która stoi w Tłuszczu. ✪ K l e e b e r g: W Tłuszczu nie ma brygady tylko dow. dyw. i art. ✪ P i s k o r: Dow. i artyl. skierować do Garbatki, dokąd również została wydelegowana II brygada przez Dow. Frontu. IV bryg. musi na razie zostać za waszym lewym skrzydłem, tak jak wczoraj mówiliśmy, potem dopiero zostanie odesłana do reszty dywizji. ✪ K l e e b e r g: Jeszcze pytanie, odesłanie marszem czy koleją, bo garniturów nie otrzymaliśmy? ✪ P i s k o r: Jeśli nie ma garniturów, to lepiej skierować marszem przez Warszawę do Góry Kalwarii, w każdym razie zdecydować to musi Dow. Fr., które w odpowiedni sposób chce sobie na Wiśle ustawić dywizje. 2) 17-ta dyw. miała iść do 5-ej armii gen. Roji, jednak wobec kierowania tam 18. dyw. pozostanie na przyczółku Warszawy. Dla omówienia szczegółów rozlokowania dyw. na przyczółku Warszawy otrzymał rozkaz gen. Latinik bezpośredniego porozumienia się z wami. Chodzi o to, aby ograniczyć ilość przesunięć i przemarszów i aby dyw. najbliższymi drogami i bez krzyżowań doszły na swoje odcinki. 4) Szkice odmarszu i odcinków ma gen. Latinik i on wam je dostarczy. Zaraz będę z nim mówił, aby sprawę przyspieszyć. 5) Dla 15. dyw. musicie jak najprędzej znaleźć połączenie, gdyż Dow. 4. Armii zająć się musi swoim nowym planem. 6) Dla przykrycia waszego lewego skrzydła kierujemy dzisiaj przez Zegrze do Pułtuska syberyjską bryg., która dziś odjeżdża do Skierniewic w pełnym składzie. ✪ K l e e b e r g: Ze Skierniewic, czy do Skierniewic? ✪ P i s k o r: Ze Skierniewic. 7) Pierwsze transporty 18. dyw. przybywają wieczorem do Modlina. Tam dyw. otrzyma 1500 uzupełnień. 8) Dla waszych dyw. przygotowują się takie same uzupełnienia, które w Warszawie będą dnia 10-tego. 9) Na miejsce 18. dyw. wejdzie na przyczółku 17. dyw. 10) Forsujemy teraz nasze lewe skrzydło, aby przywrócić w najwyższych [3]) dniach dogodną i krótką linię Omulew — Pułtusk — Zegrze — gdyż inaczej walki na przyczółku warszawskim byłyby trudne, mając nieprzyjaciela w rejonie Przasnysza lub dalej w głąb kraju. Wreszcie na zakończenie chcę zaznaczyć, że szczegóły tych przegrupowań zależą od Dow. Fr., i nie chciałbym tymi zarządzeniami pokrzyżować im planów. Jeszcze jedna rzecz, zwracam uwagę, że w Poznaniu mamy 10 moździerzy

21-centymetrowych z amunicją (10.000 strzałów), co można by z korzyścią użyć i już nimi zaopiekował się gen. Rodziewicz na korzyść przyczółka. ✪ Kleeberg: 17. d. p. jest gorsza jak 18. Jest jedną z najsłabszych naszych dyw. moralnie i liczebnie. ✪ Piskor: Jak się da, to po osiągnięciu linii Omulew — Pułtusk 18. dyw. wróci na przyczółek. Teraz jesteśmy zmuszeni, mając sytuację jak nad Marną, wyzyskać ją tak samo, to jest uderzyć lewym skrzydłem w dodatku da nam to skrócenie frontu na północy? ✪ Kleeberg: Dobrze, dziękuję bardzo. Czy Roja, czy Sikorski będzie dowodził? ✪ Piskor: Zdaje się że Sikorski. ✪ Kleeberg: Do widzenia, pułkowniku. ✪ Piskor: Do widzenia.

[1]) Dtwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3208/III. [2]) Nacz. Dow. Nr 8393/III. [3]) Prawdopodobnie: najbliższych.

50. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 13.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 17.30. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Grupy Poleskiej. ✪ Rozmawiający: por. Liebich — mjr Rostworowski.

Tu major Rostworowski, cześć. — Otrzymaliśmy depeszę z Nacz. Dow. Nr 8441/III, skierowaną do gen. Krajowskiego, dowódcy 18. dywizji, która jakoby miała jechać przez Łuków do Warszawy. Zwracam uwagę, że jedyna linia kolejowa do Łukowa z południa przez Parczew, znajdzie się jutro w myśl rozkazu o ogólnym przegrupowaniu na linię Łuków — Radzyń — już właściwie na przedpolu. Nie jest mi zrozumiałe, czy tr[an]sp[orty] 18. dywizji będą szły nią, czy nie, przy tej sposobności proszę o wywarcie jeszcze raz nacisku na władze kolejowe, by przyśpieszyły przekucie torów Łuków — Dęblin, gdyż wojska tutaj stojące po ewentualnym przerwaniu linii na Parczew — znajdą się bez linii etapowej. Linia do Dęblina ma być gotowa dopiero we środę. ✪ Liebich: Cześć, panie majorze, tr[an]sp[orty] 18. dyw. na Łuków kierowane nie będą, jedynie co do osoby gen. Krajowskiego i jego najbliższego sztabu otrzymaliśmy wiadomość z 6. armii, że wyjechał na Łuków. Gdyby się to sprawdziło, pan major zechce zarządzić, aby generała zawiadomiono, że ma się możliwie szybko stawić w Nacz. Dow. Sprawę kolejową poruszę. ✪ Rostworowski: Dziękuję, cześć.

51. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. TEKA NR 091.

Raport wywiadowczy.

Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego Oddział II Nr 652/II [1]). Mp. dnia 8.VIII.1920 [2]).

Raport wywiadowczy Nr 27. ✪ Odcinek 4. armii. 34. bryg. 12. dyw. 6.VIII.20 dotarła do rzeki Omulew pod Berdowe Łąki [3]). III korpus jazdy zajął Przasnysz 7.VIII.20, kierując się na Ciechanów — Mława. Sztab III korpusu przechodzi do Przasnysza. 12. dyw. (35. i 36. bryg.) posuwając się z Łomży na Ostrołękę minęła w ciągu 6.VIII Miastkowo. 18. dyw. 6.VIII.20. zajmowała Kuleszka — Puchały. 53. dyw. w rejonie tego odcinka. W dalszym ciągu 18. dyw. ma się posuwać przez Ostrołękę, a 53 dyw., działając razem, przeprawić się pod Laskowcem. 54. dyw. w rezerwie, prawdopodobnie za frontem 18. dyw. 33. dyw. w rezerwie w rejonie Ostrowi. Ruch 4. armii zarysowuje się w kierunku linii kolejowej Mława — Ciechanów — Warszawa. ✪ Odc[inek] 15. armii. 4. dyw. zbliżyła się do Narwi między 18. i 16. dyw. 16. dyw. 6.VIII: 47. bryg. — prawe skrzydło, 48. dyw. [4]) — lewe, zajmując linię Rembisze [5]) — Goworowo — Ponikiew — Józefowo — Góry. 46. dyw. [6]) w rezerwie (w rejonie Wysocze 10 klm na wschód od Goworowa). 11. dyw. prawym swym skrzydłem posuwała się do Narwi, lewym na południe od Długosiodła. ✪ Odcinek 3. armii. 6. dyw. operuje wzdłuż szosy Ostrów — Wyszków. 5. dyw., przekroczywszy tor kolejowy Małkinia — Ostrołęka między Ostrowią a rzeką Broczysko, operuje na przedpolu przyczółka mostowego Brok. Pułki 5. dyw. liczą od 300 do 400 bagn. Niektóre baterie z powodu złego stanu koni pozostają w tyle za dyw. o cały dzień marszu. Nowym d-cą 5. dyw. został były członek Rady Rewolucyjnej Grynsztejn bez wykształcenia wojskowego, stąd oburzenie dców tej dyw. Dalej wzdłuż Bugu 21. dyw., licząca ostatnio 3000 bagn., łączy z 56. dyw. (3000 bagn.), zajmującą odcinek wzdłuż rzeki Cetyni. Kawaleria dyw[izyjna] 56. dyw. w rejonie Sokołowa liczy ca 300 szabel. ✪ Odc. 16. armii. Sztab polowy 16. armii w Hajnówce. 27. dyw. szczególnie silna, przeciętnie po 800 bgn. na pułk, zajmuje odcinek frontu 80 klm. Sztab 27. dyw. w Drohiczynie. ✪ Różne. Artyleryjskie bazy dywizyjne posuwają się o 20 — 25 klm za dywizją zaopatrzone w kolumny wozów cywilnych po ca 800 wozów. Bazy prowiantowe zaopatrują obecnie dyw. tylko w chleb, wypiekany przez ludność na miejscu z mąki rekwirowanej.

(—) Beck kpt. szt. gen. i szef Oddz. II. Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr 652/II.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 8.VIII g. 22.10. [3]) Brodowe Łąki. [4]) W rzeczywistości 48. brygada, która wchodziła w skład 16. dyw. strz. Prawdopodobnie omyłka. [5]) Wg Skorowidza miejscowości R. P. — Rembisze, wg mapy 1:300000 Rembiszcze. [6]) W rzeczywistości 46. brygada z 16. dyw. strz.

---

52. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 597.

Meldunek sytuacyjny.

[Wysyła:] Dtwo Fr. Płnc. Wschodn. Oddział III Nr 3301/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 [2]).

[Otrzymują:] Nacz. Dow. Oddział III, Dow. Fr. Płdn. Wsch., Dow. Grupy Poleskiej, Dow. 1. Armii, Dow. 4. Armii.

Grupa poleska. ✪ Oddziały grupy poleskiej są w dalszym odwrocie na nakazaną linię. Szczegółowych meldunków brak. Dow. Grupy przeszło do Łukowa. ✪ 4. armia. Poc. panc. „Hallerczyk" patrolując linię Siedlce — Sokołów rozproszył piechotę nieprzyjacielską pod Sokołowem, zdobywając jeden k. m. Artyleria nieprzyjacielska uszkodziła lokomotywę. Jeden oficer załogi i maszynista zabici. Oddziały grupy gen. Konarzewskiego wycofują się w myśl wydanych rozkazów na nową linię obronną. 31. p. p. zostaje odtransportowany do st. Podnieśno celem zluzowania 62. p. p., który obecnie prowadzi akcję celem zamknięcia powstałej luki pomiędzy grupą płk. Gałeckiego i grupą płk. Wrzalińskiego (XXIX bryg.). Oddziały grupy płk. Wrzalińskiego zajmują linię od Przywózki na południowy zachód od Sokołowa przez Walerów — Chmielów — Ząbków — Wola Miedzyńska [3]) — Wrzoski — Wrotnów. Łączności z 1. armią nie nawiązano. Nieprzyjaciel na tym odcinku zachowywał się w ciągu dnia wczorajszego biernie. ✪ 1. armia. Na prawym skrzydle grupy gen. Osińskiego sytuacja bez zmiany. Oddziały 1. dyw. lit. biał. i 8. dyw. p. łącznie z baonem mjr. Matczyńskiego po przeprowadzeniu pomyślnych wypadów z przyczółka mostowego Małkini na Zaręby i Kaczkowo jak też [z] Brok na Laskowizna wycofały się na południowy brzeg Bugu. Zdobyto 5 k. m. oraz więto do niewoli 4 oficerów i 32 szer. Akcja wypadowa grupy gen. Osińskiego w znacznej mierze przyczyniła się do powodzenia kontrakcji oddziałów gen. Osińskiego na Przetycz. Szczegółowych dyslokacji gen. Osińskiego na razie brak. Miejsce postoju dowództwa nie zmienione. Na odcinku grupy gen. Żeligowskiego kontrakcja na Przetycz doprowadziła do

przywrócenia pierwotnej sytuacji. Oddziały 10. dyw. p., 2. dyw. lit. biał. i 41. p. p. stoją na linii Brańszczyk — Nowa Wieś — Przetycz. W celu utrzymania rejonu między [m.] Przetycz a Narwią sformowano grupę manewrową w składzie 1 baonu 24. p. p., 13. p. uł. i 5. bat. 10. p. a. p. Łączności z grupą gen. Roji nie nawiązano. Miejsce postoju grupy gen. Żeligowskiego i Dow. Armii nie zmieniono. ✪ 3. i 4. Bez zmiany.

Dow. Fr. Płnc. Wsch. Nr 3301/III z r. (—) Zagórski płk i szef szt.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 8.VIII g. 13.28, w Nacz. Dow. 8.VIII g. 11.40. [3]) Prawdopodobnie Wólka Miedzyńska.

53. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 597.

Meldunek sytuacyjny wieczorny.

[Wysyła:] Dowództwo Fr. Płn. Wsch. Oddział III. Nr 3301-a/III[1]). Mp. dn. 8.VIII.1920[2]).

[Otrzymują:] Nacz. Dow. Oddział III., Dow. Fr. Płdn. Wsch. Dow. Grupy Poleskiej, Dow. 1. Armii, Dow. 4. Armii.

Grupa poleska. ✪ Oddziały grupy poleskiej są w dalszym odwrocie. Tylne straże znajdują się obecnie na linii Wisznice — Łomazy — Białka — Gród[3]) — Konstantynów. Gros sił odchodzi na odcinki: dywizja podhalańska od Kocka (włącznie) do Aleksandrów (włącznie), 16. dyw. p. od Aleksandrów (wyłącznie) do Dębowica (wyłącznie), XVII bryg. p. od Dębowicy (włącznie) do Zbuczyn (wyłącznie). Do rezerwy grupy poleskiej odchodzą do Wiśniewa dwa baony 32. p. p. i do rejonu Sięciaszka — Zalesie na zachód od Łukowa (4. pułk. uł.). ✪ 4. armia. ✪ Oddziały 14. dyw. p. osiągnęły linię: XXVII bryg. p. Chuszli[4]) — Włosuce[5]), 57. p. p. i 7. bryg. p. linię Rzewuski — Zawady — Górki — Krynki. Dow. Dyw. przeszło do Siedlec. 31. p. p. odszedł z Siedlec w kierunku północnym do rejonu Strusy (15 klm na północny wschód od Siedlec) celem zluzowania oddziałów 62. p. p. — XII bryg. p. do rejonu Iganie Stare — Nowe, gdzie po wcieleniu marszówek pozostanie na razie w rezerwie. II bryg. Leg. została zluzowana przez 55. p. p. i 15. p. uł. i znajduje się w marszu do Siedlec, skąd odchodzi transportem do st. Garbatka. Dow. 4. Dyw. P. w Mordach. Dow. 15. Dyw. P. przeszło z Mokołady[6]) do Grębkowa. Od 15. dyw. p. meldunków brak.

✪ 1. armia. ✪ Na odcinku grupy gen. Osińskiego od rana nieprzyjaciel silnie napierał w rejonie Krupy i Treblinka. Oddziały własne pod silnym naporem przeciwnika zagięły skrzydło grupy gen. Osińskiego na linię Krupy — Wólka [7]) — Stare [8]) — tor kolejowy — wzgórza na wschód od Prostyń. Kontrakcja 1. dyw. lit. biał. w kierunku na Treblinkę w toku. Na odcinku grupy gen. Żeligowskiego piechota własna wsparta ogniem artylerii i poc. panc. zdobyła 1. linię nieprzyjacielską, dalszy atak na drugą linię nie powiódł się. Oddziały własne zajmują obecnie linię od Brańszczyka wzdłuż okopów do węzła dróg polnych (1 klm na zachód od Kalinowa mapa 1:100000) — Stasin. Otrzymano wiadomość, że oddziały grupy gen. Roji opuściły Rożan o godzinie 3-ej, o godzinie 9-ej zajęły linię Chyliny — Szelków (20 km na północny wschód od Pułtusk), 13. p. uł. ma nawiązać łączność między grupą gen. Roji a lewym skrzydłem 1. armii. ———

Dow. Fr. Płnc. Wsch. Nr 3301-a/III. z r. (—) Zagórski płk i szef szt.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 8.VIII g. 21.10, w Dtwie 4. Armii 8.VIII g. 21.10. Nadano do Dtwa Grupy Poleskiej 8.VIII g. 23, do Dtwa 1. Armii 8.VIII g. 22.20. Teka Nr 596. [3]) Hrud. [4]) Prawdopodobnie Huszlew. [5]) Prawdopodobnie Łosice. [6]) Prawdopodobnie Mokobody. [7]) Prawdopodobnie Wólka-Okrąglik. [8]) Prawdopodobnie Stare Grądy. ———

---

54. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600. ———

Dtwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3304/III [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920 [2]).

W ślad tutejszego rozkazu Nr 3208/III. ✪ Gen. Sikorski wraz ze ścisłym sztabem po oddaniu tymczasowo dowództwa grupy gen. Konarzewskiemu odejdzie przez Nowo-Mińsk [3]) do Warszawy pozostawiając na miejscu jedynie sztab niezbędny. ✪ Resztę sztabu grupy poleskiej należy skierować przez Warszawę i Modlin do Ciechanowa. ✪ Oddanie dowództwa grupy przeprowadzić jak najśpieszniej. ✪ Otrzymują: Dow. Gr. gen. Sikorskiego, Gen. Konarzewski, Dow. 4. Armii, Dow. 1. Armii i Nacz. Dow. Oddział III.

Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr 3304/III. z r. (—) Zagórski płk. ———

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 8.VIII g. 12.45, w Dtwie 1. Armii dn. 8.VIII g. 11.45, w Dtwie 4. Armii dn. 8.VIII g. 11.40. Nadano do Dtwa Grupy gen. Konarzewskiego dn. 8.VIII g. 15.40. Teka Nr 2831. [3]) Mińsk Mazowiecki. ———

---

55. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Dowództwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3307/III [1]). Mp. dn. 8.VIII.1920 [2]).

Dow. 4. Armii zarządzi natychmiastowe przesunięcie swojego lewego skrzydła do rejonu Telaki, gdzie nawiąże łączność z prawym skrzydłem 1. armii. ✪ Jednocześnie wdroży Dow. Armii dochodzenia sądowe przeciwko ponoszącym winę za ustawiczne i przedwczesne opuszczanie przez oddziały 15. dyw. p. nakazanych pozycji. ✪ Szczegółowy wynik zameldować Dow. Frontu. ✪ Otrzymują: Dow. 4. Armii i do wiadomości Dow. 1. Armii.

Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr 3307/III. (—) Haller gen. i dow.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii dn. 8.VIII g. 11.40, w Dtwie 4. Armii dn. 8.VIII g. 11.35.

56. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

[W y s y ł a:] Dowództwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3308/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920.

[O t r z y m u j ą:] Dowództwo 1-ej Armii, Gen. Latinik. Hughes.

Generał Latinik ma się jak najśpieszniej zameldować u dowódcy frontu północno-wschodniego.

Dow. Frontu Płn.-Wschodn. Nr 3308/III z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg odpisu maszynowego.

57. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Dtwo Fr. Płnc. Wsch. Nr 3309/III [1]). Poczta polowa Nr 61 dn. 8.VIII.1920. ✪ Ściśle tajne.

Na rozkaz Nacz. Dtwa Nr 8358/III i w ślad za rozkazem Dtwa Frontu Nr 3208/III: ✪ I) Szybkie posuwanie się nieprzyjaciela w głąb kraju oraz jego poważne próby przedarcia się przez Bug na Warszawę skłoniły Nacz. Dow. do przeniesienia frontu północno-wschod-

niego na linię Wisły z jednoczesnym przyjęciem wielkiej bitwy pod Warszawą. ✪ Jako zasadniczą linię obrony wybrano Mława — Ciechanów — Pułtusk — przyczółek Warszawa — rzeka Wisła — przyczółek Dęblin — Wieprz dalej na Seret lub Strypę. ✪ II) Na powyższej linii przypada podległemu mi frontowi odcinek od pruskiej granicy po Dęblin (wyłącznie) pod nazwą front północny. ✪ Zadaniem frontu jest niedopuszczenie do opanowania stolicy bądź przez ruch okrążający z północy, bądź uderzeniem czołowym oraz uniemożliwienie sforsowania Wisły na południe od Warszawy. ✪ III) W tym celu zarządzam: ✪ 1) Rozdział na odcinki: ✪ a) 5. armia pod dowództwem gen. ppor. Sikorskiego. ✪ Skład: Dotychczasowa grupa gen. Roji, 17. dyw. piech., oddziały północnego skrzydła 1. armii (41. p. p., 135. p. p., 201. p. p.). ✪ Odcinek: Od granicy pruskiej do linii Rząśnik — Pniewo (wyłącznie) — Pokrzywnica — Nasielsk (włącznie) — Modlin (wyłącznie). ✪ Zadanie: Osłona lewego skrzydła przez aktywne działanie w szczególności kawalerii na prawe skrzydło nieprzyjacielskie w celu osiągnięcia przynajmniej linii rzeki Orzyc. ✪ Miejsce postoju Dowództwa zaproponuje gen. Sikorski po zbadaniu istniejących połączeń i możności najszybszego nawiązania jej [2]) z Dow. Frontu. ✪ b) 1. armia pod dow. gen. ppor. Latinika, obecnego wojskowego gubernatora Warszawy. ✪ Skład: Dotychczasowy skład 1. armii bez 2. dyw. lit.-biał., 17 dyw. piech., IV bryg. Leg. i oddziałów północnego skrzydła odchodzących do składu 5. armii. 15. dyw. piech., załoga bezpieczeństwa przycz. Warszawa, 11. dyw. piech., 18. dyw. piech., 7. bryg. rezerw. ✪ Odcinek: Na południe od 5. armii do linii w myśl rozkazu Dow. Frontu 3208/III z dnia 7 b. m. ✪ Zadanie: Odbicie ataków na Warszawę i zadanie nieprzyjacielowi możliwie wielkich strat celem osłabienia jego odporności bojowej. ✪ Miejsce postoju dowództw: Warszawa — Praga. ✪ c) 2. armia pod dowództwem gen. por. Raszewskiego. ✪ 2. dyw. Leg., 4. dyw. piech., 2. bryg. jazdy, pułk aeronautyczny. Odcinek: na południe od 1. armii wzdłuż Wisły do linii Mędrzyca [?] — Radom (włącznie). ✪ Zadanie: obserwacja i bezwzględne utrzymanie linii Wisły. ✪ Miejsce postoju: Białobrzegi lub Falenica [3]) (20 km na południowy zachód od Warki). ✪ 2) Przyczółek mostowy Warszawa. ✪ Strefa obronna Warszawy składa się z dwóch linii, częściowo już ufortyfikowanych, a mianowicie: ✪ P i e r w s z a l i n i a: Karczew — Wiązowna — Okuniew — Radzymin — Serock — Narew — w górę aż do zetknięcia się z 5. armią. ✪ D r u g a l i n i a: Nowa Wieś — Aleksandrów — Miłosna — Rembertów — Pustelnik — fort Beniaminów — Ostrów do Narwi do wewnętrznej linii obozu warownego Modlin. ✪ Obecna załoga

bezpieczeństwa, podporządkowana por. Latinikowi jako wojskowemu gubernatorowi Warszawy, jest ugrupowana jak następuje: ✪ a) Odcinek Miłosna pod dowództwem gen. Falewicza od Wisły przez Karczew — Wiązowna — Okuniew do potoku Zonza [4]) w składzie czterech baonów 11. p. strz. gran. z odpowiednią artylerią. ✪ b) Odcinek Radzymin pod dowództwem płk. Jaźwińskiego od potoku Zonza [4]) przez Radzymin do Narwi pod Serockiem (wyłącznie). ✪ Skład: 11. dyw. piech. trzy baony z odpowiednią artylerią. ✪ c) Odcinek Zegrze pod dowództwem admirała Porębskiego od Serocka (włącznie) wzdłuż Narwi w dół przyczółkami Zegrze i Dębe aż do wioski Poddęba [5]) (włącznie). Skład: 7. bryg. rezerwowa, 6. p. strz. granicznych z odpowiednią artylerią. ✪ d) Odcinek Modlin pod dtwem płk. Malewicza od Poddębia [5]) (wyłącznie) wzdłuż Narwi dalej linia obronna zewnętrzna obozu warownego Modlin w sile pięciu i pół baonów z artylerią. Do tej grupy należy też obsada Wyszogrodu i Płocka. ✪ e) Ponadto stoi pod Górą Kalwarią na zachodnim brzegu Wisły jako ochrona południowego skrzydła jeden baon z artylerią. ✪ 3) Wszystkie luźne baony załogi bezpieczeństwa wejdą zasadniczo w skład tych dywizji, które w myśl późniejszej dyspozycji mają objąć odnośne odcinki na przyczółku w ten sposób, że w razie gdy sytuacja na to pozwoli zostaną one rozwiązane i natychmiast wcielone do poszczególnych pułków, wchodzących w skład odnośnych dywizji. O ile nie będzie możności natychmiastowego przeprowadzenia tego zamiaru, zostaną one w całości jako baony przydzielone do poszczególnych pułków. Należy przyjąć jako zasadę, że żaden z tych baonów nie może pozostawać poza związkiem dywizyjnym. ✪ IV) Wykonanie: Odwrót frontu na wyznaczone linie w p. 1-szym rozpocznie się zasadniczo dnia 11 b. m. o godz. 20-ej z linii, wyznaczonej rozkazem 3208/III, a mianowicie: ✪ 1) 17. dyw. piech. wzdłuż osi Rząśnik — Pułtusk. ✪ 2) 1. armia łącznie z 15. dyw. przy uwzględnieniu następującego zamierzonego ogólnego ugrupowania na przyczółku warszawskim, a mianowicie: ✪ a) Odcinek Miłosna — 15. dyw. i 1. dyw. lit.-biał., ✪ b) Odcinek Radzymin — 18. dyw. (która wywagonuje na Pradze) i 11. dyw. p., ✪ c) Rezerwa Dtwa Frontu 10. dyw. w Modlinie, 2. dyw. lit.-biał. w rejonie Żbików — Pruszków. Jako rezerwa 1. armii w rejonie Radzymin — Marki 8. dyw. ✪ 3) Obecna 4. armia w składzie jak w rozkazie 3208/III a mianowicie: a) 4. dyw. p., XII brygada piech., 2. bryg. jazdy i pułk aeronautyczny wzdłuż osi Siedlce — Latowicz — Parysów — Osieck z boczną kolumną przez Seroczyn — Borowie — Garwolin — na Górę

Kalwarię, gdzie przechodzi na zachodni brzeg Wisły. b) Reszta 4. armii z 14. dyw. na lewym skrzydle zachodzi lewym skrzydłem i głównymi siłami przez Żelechów na Dęblin, prawe skrzydło jako pivot w rejonie Kocka i koncentruje się na południowym brzegu Wieprza na odcinku Dęblin (włącznie) — Kock (włącznie). Po skoncentrowaniu na wyznaczonym odcinku przechodzi 4. armia pod rozkazy Dow. Frontu Środkowego. Rozkaz do koncentracji będzie wydany odrębnie po porozumieniu się z Dow. Frontu Środkowego. ✪ 4) Dnia 12 b. m. osiągną główne siły dywizji przy wydatnym użyciu kolei, samochodów ciężarowych i furmanek zasadniczą linię obronną, pozostawiając tylko straże z artylerią i kar. masz. na linii Kock — Żelechów — Garwolin — Nowomińsk [0]) — Tłuszcz — Wyszków. ✪ 5) Nowy podział frontu na 5-tą, 1-szą i 2-gą armie wchodzi w życie dnia 12 b. m. godz. 12. Do tego czasu wydają wszystkie zarządzenia i są za nie odpowiedzialne dotychczasowe dowództwa. ✪ 6) Ściągnięcie tylnych straży na zasadniczą linię obronną zarządza Dtwo Armii we własnym zakresie. ✪ 7) Nowe rejony zwłaszcza zaś linie na przycz. warszawskim i na Wiśle obsadzić starannie na czas i w porządku. W tym celu wysłać natychmiast oficerów dla szczególnej i dokładnej orientacji oraz takich, którzy w miejscach przepraw dyrygują nadchodzące oddziały. ✪ 8) Na Wiśle istnieją następujące przeprawy: ✪ Mosty żelazne: Modlin — Warszawa (adaptowane do ruchu kołowego) i Dęblin. ✪ Mosty kołowe: Warszawa, Dęblin. ✪ Mosty drewniane: Puławy, Annopol. ✪ Mosty pontonowe ciężkie: Modlin. ✪ W budowie: Warszawa — most pontonowy lekki będzie gotów 12 b. m. ✪ Góra Kalwaria — most na berlinkach będzie gotowy 15 b. m. ✪ Promy parowe — Jabłonna — Góra Kalwaria będą czynne od 8 b. m. ✪ 9) Porządek przemarszu dywizji przez Wisłę: ✪ a) 10. dyw. piech. — most w Modlinie. b) 4. dyw. piech. XII. bryg. p. i pułk aeronautyczny: prom i most na berlinkach koło Góry Kalwarii. c) 14. dyw. p. i 16. dyw. p. most w Dęblinie. ✪ 10) Dowództwo 4. Armii przenosi się po objęciu dtwa dotychczasowej grupy gen. Sikorskiego przez gen. Konarzewskiego do Dęblina. Przejście 4. armii pod Dow. Frontu Środkowego będzie specjalnie zarządzone. ✪ Otrzymują: Dowództwo Grupy gen. Sikorskiego, Dow. 4. Armii, Dow. 1. Armii, Dow. Grupy gen. Roji, Kwatermistrzostwo Frontu, Nacz. Dow. Oddział III, Dtwo Frontu Południowo-Wschodniego, gen. Latinik, gen. Raszewski. ———

(—) Haller generał broni i dowódca. Za zgodność: (—) Zagórski płk szt. gen. i szef sztabu. ———

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Łączności. [3]) Prawdopodobnie Falęcice. [4]) Rządza. [5]) Wg Skorowidza Miejscowości R. P. — Poddębie, wg mapy 1 : 100000 — Poddębe. [6]) Mińsk Mazowiecki.

58. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr 3311/III [1]). Poczta polowa Nr 61, dnia 8 sierpnia 1920 roku [2]).

Do Naczelnego Dowództwa W. P.

Rozkaz M. S. Wojsk. Oddział I. L. dz. 32904/Mob. Org. nie jest skoordynowany z dotychczasowymi zarządzeniami oraz przesunięciami Dow. Frontu i wprowadza skutkiem tego zamieszanie. ✪ Dysponowanie operacyjne i taktyczne podległymi mi armiami a tym bardziej dywizjami musi zostać bezwzględnie w moim ręku. ✪ Proszę o natychmiastowe spowodowanie, by zarządzenia powyżej cytowane zostały zastąpione zarządzeniami w myśl rozkazu Nr 3208/III z dnia 7 b. m. oraz 3309/III z dnia dzisiejszego, w innym bowiem razie zamieszanie może doprowadzić do katastrofy, za którą nie mógłbym objąć odpowiedzialności.

(—) Haller generał i dowódca fr. płn. wsch.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 8.VIII g. 17.37.

59. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Dowództwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3315/III [1]). M. p. dn. 8.VIII 1920 r. [2]).

Dow. 4. Armii odeśle bezzwłocznie z gr. poleskiej jeden pociąg pancerny normalnotorowy do Mławy do dyspozycji Dow. Grupy gen. Roji. Dow. 1. Armii skieruje również jeden pociąg pancerny ewentualnie improwizację złożoną z sekcji czołgów (co najmniej pięciu) do Mławy do dyspozycji Dow. Gr. gen. Roji. ✪ Wykonanie rozkazu meldują Dow. 1-ej i 4-ej Armii. O t r z y m u j ą: Dow. 4. i 1. Armii, Dow. Gr. gen. Roji, Nacz. Dow. Oddz. III, Szkol. Frontu [3]). —

Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr 3315/III z r. (—) Zagórski płk i szef szt.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 8.VIII g. 17.40, w Dtwie 1. Armii dn. 8.VIII g. 17.15, w Dtwie 4. Armii 8.VIII g. 17. [3]) Szefostwo Kolejnictwa Frontu.

60. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Dow. Fr. Płnc. Wsch. Nr 3316/III [1]). Poczta polowa Nr 61 dnia 8 sierpnia 1920 roku.

Do Generała Baranowskiego w Bobach.

Dow. Frontu zarządza kategorycznie i z całym naciskiem utrzymywanie stałej łączności między Dow. Grupy a Dow. Frontu oraz bezwzględne informowanie co najmniej dwa razy dziennie o sytuacji (godz. 7 i 17). ✪ O ile połączenie telefoniczne między Bobami a Pułtuskiem nie istnieje lub nie funkcjonuje, należy łączność utrzymać za pomocą samochodów lub gońców. ✪ Na centrali telegraficznej w Pułtusku ma się stale znajdować jeden oficer grupy, który jest odpowiedzialny za nadawanie i odbieranie depesz. ✪ Nazwisko oficera zameldować Dow. Frontu. ✪ Za ścisłe wykonanie powyższego rozkazu czynię sądownie odpowiedzialnym szefa sztabu grupy.

(—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg czystopisu.

61. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Oddziały techniczne 1. i 4. armii na przedmościu Warszawy.

[Dtwo Fr. Pln. Wsch. Mp. dnia 8 sierpnia 1920] [1]).

Dtwo Armii [2]) zarządzi, aby wszelkie jednostki tak 1. jak i 4. armii, które mają się wycofać do rejonu obronnego Warszawy, skierowały tam już obecnie na swe przyszłe odcinki jak najszybciej swe oddziały saperskie celem przyśpieszenia robót fortyfikacyjnych. Oddziały te kierować należy do dyspozycji gub. woj. Warszawy, gen. Latinika. Odejście zgłosić telefonicznie.

Dtwo Frontu Północno-Wschodniego Nr 3318/III z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii 8.VIII g. 18, w Dtwie 4. Armii 8.VIII g. 18.10. [2]) Podano wg minuty.

62. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 31.

[Wysyła:] Dtwo Fr. Północnego Nr 3322/III [1]). Warszawa, 8.VIII.1920 [2]).

[Otrzymuje:] Dowództwo 1. Armii.

Przesyła się do wiadomości telefoniczny meldunek płk. Kopy. ✪ Meldunek sytuacyjny z dnia 8.VIII. 1920 godzina 12. Na skutek rozgożenia [3]) lewej flanki od północy wycofa[ła] się grupa 8 b. m. o godzinie 3-ej z Rożana w kierunku na Pułtusk [i] zajęła o godzinie 10-ej pozycje na linii Gostkowo — Szelków — Chyliny. Łączność na lewym skrzydle z grupą płk. Zarzyckiego nawiązana; na prawym skrzydle z grupą gen. Żeligowskiego łączności bezpośredniej nie ma. Istnieje porozumienie przez samochody. ✪ Według ostatnich wywiadów przeprawiły się oddziały nieprzyjacielskie przez Narew [pod] miejscowościami Lachy — Drozdowo — Wk. Brzozy [4]).

Dow. Fr. Płn. Wschodniego L. 3322/III (—) Zagórski płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii 8.VIII g. 20.15. [3]) Zagrożenia. [4]) Prawdopodobnie Brzuze Wielkie.

63. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Zabezpieczenie linii kolejowej Siedlce — Łuków — Lublin.

Dtwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3323/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 [2]). Pilne!

Na rozkaz Nacz. Dtwa Nr 8440/III musi linia kolejowa Siedlce — Łuków — Parczew — Lublin ze względów ewakuacyjnych koniecznie do dnia 11 b. m. wieczorem być zabezpieczona. W tym celu wyda Dtwo 4. Armii i Grupy Poleskiej odpowiednie zarządzenia co do lokalnych zmian linii obronnej. ✪ Otrzymują Dtwo 4. Armii i Gr. Poleskiej.

Dtwo Fr. Półn.-Wsch. Nr 3323/III (—) Zagórski płk szef szt.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 4. Armii dn. 8.VIII g. 21.35. Nadano do Dtwa Gr. Poleskiej 8.VIII g. 21.30.

64. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

[W y s y ł a:] Dowództwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3325/III [1]). M. p. dn. 8.VIII 1920 r. [2]).

[O t r z y m u j e:] Dtwo 1. Armii Hughes.

W związku z sytuacją grupy Kopy zarządzi Dtwo 1. Armii przedłużenie odcinka gen. Żeligowskiego celem nawiązania bezpośredniej łączności i odrzucenia wtargniętego nieprzyjaciela. Ewentualnie skrócenie linii na tym odcinku może być przeprowadzone.

Dtwo Fr. Półn. Wsch. Nr 3325/III (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii dn. 8.VIII g. 21.55.

65. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

W y w a g o n o w a n i e 65. p u ł k u p i e c h o t y w D ę b l i n i e.

[W y s y ł a:] Dow. Fr. Płn.-Wsch. Nr 3327/III [1]). Mp. 8.VIII.1920 [2]).

[O t r z y m u j ą:] Dow. 4-ej Armii Nowo-Mińsk [3]), Dow. 16. Dyw. P. Łuków.

Nacz. Dow. Nr 8452/III zawiadamia, że 65. p. p. wywagonowuje w Dęblinie — do dyspozycji Dow. 16. Dyw. P.

Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr 3327/III z. r. (—) Zagórski płk i szef szt.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Dtwie 16. Dyw. Piech. 9.VIII g. 11 — Teka Nr 1666. [3]) Mińsk Mazowiecki.

66. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

S k o n c e n t r o w a n i e o d d z i a ł ó w 1. a r m i i w r e j o n i e P n i e w o — K o m o r o w o.

Dtwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3328/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 r. [2]).

W związku z sytuacją w rejonie Mława — Pułtusk skoncentruje Dtwo 1. Armii do dnia 9 b. m. wieczorem 17. dyw., IV bryg. Leg. i 201. p. p. w rejonie Pniewo — Komorowo z zadaniem zabezpieczenia prawego

skrzydła grupy, która w najbliższych dniach rozpocznie akcję ofensywną z rejonu Modlin — Zegrze w kierunku północnym. ✪ Otrzymują: Dow. 1. Armii, Nacz. Dow. Oddz. III, Płk Kopa.

Dtwo Fr. Półn. Wsch. Nr 3328/III. (—) Haller gen. broni i dca frontu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 8.VIII g. 21.45, w Dtwie 1. Armii dn. 8.VIII g. 22.10.

67. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr 3329/III [1]). Poczta polowa Nr 61, dnia 8 sierpnia 1920 roku.

Do Dowództwa 2. Dyw. Leg. w polu.

W myśl propozycji Dow. 2. Dyw. Leg. Dow. Frontu zgadza się z podanym wnioskiem, zezwalając na przemarsz oddziałów 2. dyw. Leg. marszem pieszym z obecnie zajmowanego rejonu przez Warszawę, Górę Kalwarię do nakazanego rozkazem Dow. Frontu Nr 3208/III rejonu.

[1]) Podano wg odpisu maszynowego.

68. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Przejście Dowództwa 4. Armii do Mińska Mazowieckiego.

Dowództwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3330/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 [2]).

Odnośnie do rozkazu Dow. Fr. Nr 3309/III. ✪ Dow. 4. Armii ma przejść w dniu jutrzejszym z rana (9.VIII b. r.) z Siedlec do Nowomińska [3]). ✪ Dalsze rozkazy wyjdą. ✪ Otrzymują: Dow. 1. i 4. Armii i Nacz. Dow.

D-two Frontu Północno-Wschodniego Nr 3330/III z. r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 9.VIII g. 12.57, w Dtwie 1. Armii 9.VIII g. 6.25, w Dtwie 4. Armii 8.VIII g. 23. [3]) Mińsk Mazowiecki.

69. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Wycofanie prawego skrzydła 1. armii na linię Zieleniec — Stara Wieś.

Dtwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3331/III [1]). M. p. dn. 8.VIII. 1920 r. [2]). —

Dtwo Frontu zgadza się na prośbę Dtwa 1. Armii wycofania oddziałów prawego skrzydła na linię Zieleniec — Stoczek — Stara Wieś. ✪ Dtwo 4. Armii zarządzi zagięcie lewego skrzydła 15. dyw. do rejonu Stara Wieś. ✪ Powyższe pozycje muszą jednak być bezwzględnie do 9-go wieczór utrzymane. ✪ Otrzymują: 1. i 4-ta armie.

D-two Frontu L. dz. 3331/III. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii 9.VIII g. 1, w Dtwie 4. Armii 8.VIII g. 23.58.

70. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Skierowanie 4. pułku ułanów do 2. brygady jazdy.

[Wysyła:] Dow. Fr. Płn.-Wsch. Oddz. III. Nr 3402/III [1]). M. p. 8.VIII. 1920.

[Otrzymują:] Dow. 1-ej Armii Mińsk Maz., Dow. Gr. Gen. Konarzewskiego Łuków.

Na Nr 13102/III Dow. 4. Armii: ✪ 4. p. ułanów należy natychmiast skierować do dyspozycji gen. Kosteckiego i tam złączyć [z] 2-brg. jazdy.

Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr. 3402/III. z. r. (—) Zagórski płk i szef szt.

[1]) Podano wg czystopisu.

71. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 22.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 22.10 ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego. — Oficer łącznikowy Dowództwa Frontu Północno-Wschodniego przy Dowództwie 1. Armii. ✪ Rozmawiający: por. Cieszyński — por. Izdebski.

Por. Izdebski: Melduję, że pułk. Kopa, w skład którego wchodzi 101. p. p., 4-y dyon 14. p. a. p. [1]), V baon 157. p., komp. ochotni-

ków wileńskich, 100 żand. i 16 ułanów z miejscem postoju na skraju lasu [na] płn.-wsch. od Laski na drodze z Pułtuska do Rożan i gen. Baranowski z miejscem postoju Maków — nie mają żadnych dyrektyw ani rozkazów. Połączenie pułk. Kopy z jen. Żeligowskim uzyskane. Jak meldują, Ciechanów podobno zajęty przez nieprzyjaciela.

[1]) W skład grupy ppłk. Kopy wchodzą następujące oddziały artylerii: 3 C.O.P.S.A., 12. bat. IV dyonu 14. p. a. p. i ½ bat. 9/11. p. a. p.

72. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 21 i 47.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 22. ✪ Dowództwo Frontu Północnego — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: płk Zagórski — płk Kutrzeba.

Tu płk Zagórski: Cześć, panie pułkowniku. ✪ Tu ppłk Kutrzeba: Chciałem prosić o informacje w sprawie odwrotu frontu północnego i koncentracji 4-ej armii. 3-a armia rozpoczyna dziś zagięcie swego północnego skrzydła, detaszując grupę nie mniej jak 3 baony z artylerią do Wisznic. Grupa ta ma w razie niemożności utrzymania się cofnąć się na Parczew. Na ogół front na Bugu pozostaje, jak długo może, aby zyskać na czasie dla ewakuacji Chełmszczyzny. Proszę o uwiadomienie mnie, jak długo front północny pozostaje na linii Siedlce — Łuków — Kock i kiedy oraz którymi drogami przyjdą wojska 4-ej armii za Wieprz? ✪ Zagórski: Cześć, panie pułkowniku i sąsiedzie! W myśl rozkazu Nacz. Dtwa oraz ze względu na bardzo silny napór głównie 3-ej armii [1]) w kierunku na Węgrów, prawe skrzydło frontu zmuszone jest wykonać tej nocy znaczny odskok. Główne siły grupy poleskiej oraz 14-ej dywizji dojdą w dniu jutrzejszym do linii Siedlce — Łuków — Radzyń. Straże tylne natomiast, złożone z trzech baonów, pozostaną w dniu 8-go na linii Łosice — Huszlew — Biała — Tuczna, w dniu zaś 9-go na linii Mordy — Kosmy — Międzyrzec — Komarówka. W dniu 10-go wycofają się one na linię Siedlce — Łuków — Radzyń, tak że prawe skrzydło przyszłej 4-ej armii przekroczy 12-go linię Wieprza, lewe zaś skrzydło nie później jak 13-go w południe. Grupa Sławatycze, względnie wycofane z prawego brzegu Bugu części XVII-ej bryg. oraz dywizji górskiej maszerują przez Sławatycze — Wisznice na Kock i będą trzymały się [na] równej wysokości ze strażami tylnymi. Linia rzeki Liwiec dalej Siedlce — Łuków — Ra-

dzyń utrzymana zostanie do 11-go wieczór. Ze względu na trwające od tygodnia ciężkie walki nad Bugiem i wynikłe stąd przemieszanie niektórych oddziałów, jest cały ten ruch wsteczny niezwykle skomplikowany i trudny do wykonania, mam jednak nadzieję, że odbędzie się wszystko bez poważniejszych przykrości. Czy odpowiada to ruchom waszego lewego skrzydła? ✪ Kutrzeba: Owszem, według dzisiejszej sytuacji to nasze lewe skrzydło nie miało wielkiej trudności i po odparciu ataku na Włodawę wyruszyły 2 baony przez Piszczę — Czersk na Sławatycze dla oczyszczenia przedpola, 11. wieczór postawimy więc naszą lewoskrzydłową grupę do Parczewa, a jeżeli się da, to od Włodawy na południe zostaniemy na Bugu, aby dla 4-ej armii zyskać na czasie. Czy można wiedzieć, w jakim rozstawieniu front północny ugrupuje 4 armię za Wieprzem? ✪ Zagórski: Od prawego skrzydła, które zajmie stanowiska naprzeciwko Kocka, stać będą wedle dyspozycji: górska dywizja, 16. dywizja, XVII brygada, 14. dywizja, ta ostatnia w Dęblinie. ✪ Kutrzeba: Te jednostki będą aż do miejsca przeznaczenia zadyrygowane przez front północny tak, że my nie musimy o 4-ą armię dbać tak długo, aż ją dostaniemy pod nasze rozkazy. ✪ Zagórski: W zupełności, takie bowiem jest brzmienie [rozkazu] Naczelnego Dtwa. ✪ Kutrzeba: Chciałem się upewnić. Więc wszystko jest w porządku. Dokąd mamy zadyrygować sztab 2-giej armii? ✪ Zagórski: Proszę o zadyrygowanie go do Białobrzegów i zakomunikować mu, że już od dnia 9-go wieczór przybywać zaczną na stację Garbatka pierwsze transporty 2-ej dywizji Leg., a mianowicie II brygada. Zadaniem 2-ej dywizji będzie obsada i obrona południowego odcinka 2-ej armii. Prosiłbym jeszcze o jedno, coby się obu stronom teraz i w przyszłości przydało, mianowicie o wzajemną wymianę głównych dyspozycji oraz zwyczajnych meldunków sytuacyjnych. Od kilku dni praktykuję to z wami, pragnąłbym, żebyście zarządzili, by mnie waszych dyspozycji oraz meldunków syt. udzielano. Czy mogę na to liczyć? ✪ Kutrzeba: Bezwarunkowo. Jeżeli komunikatów nie doręczono, to jedynie z powodu zapchania linii, przypilnuję tę sprawę. Jak wygląda sprawa 4-ej armii pod względem materialnym i od kiedy mniej więcej musimy o nią dbać? Czy północ wyznaczy jej jaką bazę? ✪ Zagórski: Zapewniłem 4-ej armii wszystko do 16-go włącznie, to znaczy do chwili, kiedy w myśl dyspozycji Nacz. Dtwa ma być skoncentrowana. Jedynie wielki brak butów, mundurów i środków łączności, t. j. samochodów, telefonów a osobliwie drutu. ✪ Kutrzeba: To chroniczna choroba wszystkich armii, nie wiem, czy będziemy pomocni. Czy mogę jeszcze czym służyć? ✪ Zagórski: Serdecznie dziękuję i ja już

jestem zorientowany. Będę się cieszył, jak będziemy mogli obserwować przed naszym frontem wasze działania i stopniowo się do nich przyłączać. Dobrego sąsiedztwa jestem pewien. Dobranoc i do widzenia, panie pułkowniku! ✪ Kutrzeba: Również liczymy na pewno, że wszystko się uda. Dziękuję bardzo, dobranoc.

[1]) W rzeczywistości na Węgrów nacierały oddziały 27. dyw. sow., wchodzące w skład 16. armii sow.

73. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH. NR 22.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego — Dowództwo 1. Armii. ✪ Rozmawiający: por. Michalski — por. Rutkowski.

Michalski: Sytuacja nieprz. na południe od Kossowa: nieprz. obsadza miejscowości Telaki, Kutyski, zachodni brzeg lasu na wschód od Wrotnów i miejscowość Dybów, na wschód [1]) od Sokołowa miejscowość Elżbietów. Prawie cała załoga Sokołowa, składająca się z wszystkich rodzajów broni, odmaszerowała, jak podaje zbiegły z niewoli nasz żołnierz, w kierunku północnym. W miejscu pozostała bardzo nieliczna załoga i dużo taborów. Z okolicznych wsi ściągają do Sokołowa bolszewicy furmanki. Poc. panc. Hallerczyk podjeżdżał dziś do Sokołowa i ostrzeliwał znajdujące się tam tabory, wywołując straszną panikę, jednak bateria nieprz., ostrzeliwując poc., jednym z pocisków rozbiła wóz. Poc. wycofał się do Siedlec. 15. dyw. zajmuje odcinek: 60. p. p. od Wrotnów do Wola Miedzyńska [2]), baon etap. warszawski od Wola Miedzyńska [2]) do Ząbków, 2. komp. 223. p. p. od Ząbków do Hodelek [3]), 61. p. p. od Hodelek [3]) do Walerów, 59. p. p. od Walerów do Przywózki. [Odcinek] od Przywózki do Patrykozy ma być obsadzony przez 62. p. p. 15. dyw. piech., nie może nawiązać łączn. z 1. armią ze względu na to, że na prawym skrzydle w rejonie Telaki nie może ich odnaleźć. To było by wszystko. ✪ Rutkowski: Wiadomości podane przez pana por. muszę skorygować. Telaki są obsadzone przez 17-tą dywizję nie przez nieprz. Co do 15-tej dywizji: 60. p. p., który od wczoraj otrzymywał rozkazy od nas, otrzymał dziś rozkaz zajęcia odcinka od Telaki na południe, tymczasem pomaszerował sobie na Chruszczewkę. Gen. Jędrzejewski prosił już o wydanie rozkazów, by 15-ta dywizja dołączyła do naszego prawego skrzy-

dła w Telakach i prośbę ponawiam. ✪ Michalski: Panie por. jestem zupełnie bezstronny, podaję tylko to, co meldował gen. Osiński. A więc jakie stąd wyjście? ✪ Rutkowski: Rozkaz kontrakcji dla 60. pułku, to samo przez się rozumie się, ale komu wierzyć, bo jeden mówi, że nie może znaleźć drugiego. W każdym bądź razie w tej chwili możemy sprawdzić jeszcze, który meldunek późniejszy. ✪ Michalski: Nasz meldunek przyjął nam oficer, którego dziś w nocy [wysłaliśmy] autem do XXIX bryg., datuje się dniem dzisiejszym czyli 8.VIII godz... ✪ Rutkowski: Proszę chwileczkę poczekać, idę sprawdzić czas przysłania mojego meldunku.

[1]) Na zachód. [2]) Wólka Miedzyńska. [3]) Chmielowa.

74. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH. NR 22.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 15. ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego — Dowództwo 1. Armii. ✪ Rozmawiający: płk Zagórski — płk Kleeberg.

Tu szef sztabu pułk. Zagórski. ✪ Tu Kleeberg. W sprawie zasadniczego rozkazu Nacz. Dow. 1. armia ma następujące rzeczy do meldowania: 1) czy druga [dyw.] Leg. idzie do Garbatki, koleją czy pieszo do Góry Kalwarii? Jej sytuacja: dow. i artyleria w Tłuszczu, gdzie jeszcze nie otrzymali garniturów [kolejowych].... IV bryg. na półn. od Wyszkowa, na razie niezbędna ze względów bojowych. 2) 17. dyw. piech. czy maszeruje jak Naczelne Dow. wskazało, czy też przerzucić ją na lewe skrzydło, notabene 18. d. p. już nie będzie w przyczółku, bo poszła na Modlin. 3) Dokąd pójdzie definitywnie 10-ta, 4) 1-sza lit. biał. stoi na północ od 8-ej, w obecnej chwili czy przegrupować, czy rozkaz będzie zmieniony. ✪ Zagórski: O zmianie dyrekcji 18-ej dyw. Dow. Frontu jeszcze nie wie, co do innych zapytam... ✪ Oficer Dtwa Fr. Płn. Wsch.: Referuje właśnie szef sztabu rozkaz generałowi, który potem zaraz będzie nadany. Co do 2-ej dyw. Leg. zostaje rozkaz niezmieniony, to znaczy jedzie koleją do Garbatki. ✪ Kleeberg: Dobrze. Teraz jeszcze jedna rzecz. Kierownictwo 15. d. p. stąd z Tłuszcza i Radzymina prawie niemożliwe, bo nie ma połączeń. Proszę, aby albo Dowództwo Frontu nią kierowało, albo by nam inne miejsce postoju wyznaczono. Koniec. O odpowiedź proszę możliwie rychło na wszystkie pytania, zwłaszcza ze względu na tabory, które niezwykle trudno jest

uchwycić. Dziękuję, do widzenia. ✪ Oficer Dtwa Fr. Płn. Wsch.: Cześć.

---

75. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 22. Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 20. ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego — Dowództwo 1. Armii. ✪ Rozmawiający: płk Zagórski — płk Kleeberg.

Tu płk Kleeberg, czy jest tam p. płk Zagórski? ✪ Dyżurny telegrafista: Jeszcze nie ma, zaraz przyjdzie. ✪ Kleeberg: Czekamy. ✪ Oficer z Dtwa Fr. Płn. Wsch.: Czy tu p. płk czeka? Czołem, panie płk. Prosiłbym posłusznie o podanie mi dokładnego dyslokowania oddziałów 1-ej armii kolejno poczynając od lewego skrzydła z uwzględnieniem ugrupowań w głąb. ✪ Kleeberg: Zaraz panu podam. Zaczynam od prawego skrzydła. Od Telak do Krut [1]) kończy luzować 17-tą dywizję 8-ma dywizja, 17-ta odchodzi w rejon Zieleńca, dalej na płnc aż po Brok 1-sza lit. biał. z jedną brygadą na froncie, druga na płnc od Zieleńca w rezerwie. Brygada ta ostatnia skierowana została do kontrataku pod Telaki. Pod Brokiem — Matczyński. Od Brańszczyka do wysokości Nowej Wsi 10-ta d. p., dalej na płnc 35., 41. [p. p.], morski batalion i 2-ga lit. biał. Te dwa ostatnie oddziały nie przedstawiają już żadnej siły i chcemy je odesłać. Od Stasina patroluje 13. p. uł. W Wyszkowie gromadzi się 201. p. Na płnc od Wyszkowa IV bryg. Leg. To jest mój front. W Tłuszczu Dwo 2-giej Dyw. Leg. i artyleria 2-giej Leg. czekają na odtransportowanie. ✪ Tu płk Zagórski, jak się masz? Chodzi mi o następującą rzecz. Ze względu na przesunięcie gros sił nieprzyjacielskich na północne skrzydło odbędzie się jutro, pojutrze generalna bitwa w okolicy Pułtusk — Rożan — Przasnysz — Siekany [2]). Naprzeciwko naszego centrum i prawego skrzydła aż po linię Bugu od Małkini w dół znajdują [się] już tylko podrzędne siły. Potrzebne było by zebranie jednej do dwóch dywizji do jutra w południe koło Wyszkowa. Zdecydowałbym się nawet cofnąć w ciągu nocy całą linię pierwszej armii na Liwiec z tym, że obsadziłaby tę linię od m. Mokobody aż do ujścia. Uzyskane w ten sposób rezerwy skierowałbym do Wyszkowa tak, że do wieczora 9-go b. m. mogłyby one się skoncentrować na linii Komorowo — Pniewo na północny zachód od Wyszkowa. Czy ze względu na późną porę oraz na stan... ✪ Kleeberg: Gdzie jest to Komorowo? ✪ Zagórski: 10 klm na płnc zachód od Wyszkowa... stan oddziałów, da się to jeszcze tej

nocy uskutecznić? ✪ Kleeberg: Mogę ci dać IV Leg. i 17-ą dyw. Obsadzić mogę tylko najdalej po Mokrą Wieś, 15. dyw. musi to zrobić. Marsz w tył zacząłbym jutro rano. ✪ Zagórski: Oczywiście, że liczę 15-ą dyw. na odcinek tak, jak to już ostatnio zarządzono. Ile karabinów ma IV [bryg.] legionowa i 17. dyw.? ✪ Kleeberg: IV-ta tysiąc, 17-ta coś ponad tysiąc. ✪ Zagórski: Czemu chcesz cofać się dopiero jutro rano? ✪ Kleeberg: rozkazy nie dojdą, a dzisiaj ludzie byli w boju i są zmęczeni oraz zyskuję tym jeden dzień. ✪ Zagórski: Gdybyś został i jutro na dzisiejszej pozycji, czy mógłbyś przerzucić na lewo te dwie jednostki? ✪ Kleeberg: Ryzykowałbym tak jak dotąd lukę Brok — Brańszczyk, a dziś mnie z przyczółka Broku wyrzucili. Cofnąłbym się na razie tylko na linię Zieleniec — Węgrów. ✪ Zagórski: Dziękuję ci bardzo. Zaraz ci przyślę rozkazy. ✪ Kleeberg: Czy już można awizować Osińskiego i podwieźć garnitury do Zielańca? ✪ Zagórski: Można poczynić wszystkie przygotowania. Z rozpoczęciem poruszeń — aż przyjdą rozkazy. ✪ Kleeberg: Jeszcze jedna rzecz. Cofnięcie nie szkodzi, bo do 12-go mogę się stopniowo cofać, a lewe skrzydło Osińskiego ciągle gnębi i boję się o nie po utracie Broka, na kontratak nie mam sił. ✪ Zagórski: Dobrze, natychmiast piszę rozkaz, dobranoc. ✪ Kleeberg: Włodek, mam potem jeszcze kilka pytań. Co do zasadniczego waszego rozkazu zawołaj mnie jeszcze raz. ✪ Zagórski: Zawołaj ty mnie, gdy będziesz miał czas, dobrze? Dobranoc. ✪ Kleeberg: Dobrze.

[1]) Prawdopodobnie Krupy. [2]) Prawdopodobnie Ciechanów.

76. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 22.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 22. ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego — Dowództwo 1. Armii. ✪ Rozmawiający: por. Suracki — oficer z Dowództwa 1. Armii.

Tu por. Suracki. ✪ Dyżurny telegrafista: Jeszcze niema por. Potulickiego, już posłano po niego. ✪ Suracki: Szef sztabu 1-szej armii w uprzedniej rozmowie wspomniał pułk. Zagórskiemu, szefowi sztabu Dow. Frontu, że będzie miał kilka spraw do omówienia i zakomunikowania niektórych wiadomości. Ze względu na to, że pułk. Zagórski obecnie jest bardzo zajęty, więc polecił mi zwrócić się do szefa sztabu 1-szej armii, aby przyjąć to, co miał do zakomunikowania szef sztabu 1-szej armii. ✪ Oficer z Dtwa

1. Armii: Pytania dla pułk. Zagórskiego: ✪ 1) Proszę o definitywne rozstrzygnięcie, dokąd ma odejść i jakimi środkami 2-ga dyw. Leg. Stoi obecnie w Tłuszczu dowództwo, artyleria i tabory. Nacz. Dow. szef. kol. nie daje garnituru pod tabory, bo się powołuje na rozk[az], skierowujący dyw. pieszo do Góry Kalwarii. Proponuję marsz pieszy jako najszybszy z powodu braku garnituru. Proszę również o szybką decyzję, bo będzie zator albo na stacji w Tłuszczu, albo na moście w Warszawie. 2) Kwat. frontu wstrzymał odpływ taborów ciężkich. Jest to niewskazane, bo samo połapanie ich potrwa dłuższy czas. 3) Czy 18. dyw. wróci do nas? Meldunek sytuacyjny grupy Roji, podany przez Nacz. Dow., mówi o skierowaniu jej do Pułtuska, transporty odchodzą od dzisiaj po południu ze Skierniewic. 4) Mamy trzymać obecną linię do 11-go 20 godz., a 12-go dojść do nowo nakazanych celów głównymi siłami dywizji. Jest to niewykonalne ze względu na fizyczny stan ludzi, warunki kolejowe (załadowanie i wyładowanie trwa dla każdej dywizji najmniej 24 godziny). Środków innych transportowych nie mamy jak tylko w małej ilości, a przestrzeń wynosi minimalnie 60 klm. Gdyby nawet piechotę posyłać koleją, to tabory i artyleria nie ujdą 24 godzin tej przestrzeni przy obecnym stanie koni. Koniec. Proszę doręczyć pułkownikowi. Proszę o rychłą odpowiedź, bo inaczej nie mogę wydać rozkazu. ✪ Suracki: Tak jest, postąpię według życzenia. ———

Nota [1]) dla szefa sztabu 1-ej armii od płk. Zagórskiego. Odpowiedzi na otrzymane zapytania: 1) Płk Żymierski jest poinformowany co do 2-ej dyw. Leg., 2) dobrze, 3) przyjdzie, 4) wyjdą rozkazy. ———

[1]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii dn. 8.VIII g. 22.40. ———

77. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 22.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 22. ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego — Dowództwo 1. Armii. ✪ Rozmawiający: płk Zagórski — por. Suracki — płk Kleeberg. ———

Tu por. Suracki, czy jest pułk. Zagórski? Cześć panu pułkownikowi. Szef sztabu polecił mi przyjąć od pana pułkownika tę sprawę, w której... ✪ Kleeberg: Zaraz ją panu podam, proszę jednakże, by pułkownik przyszedł na moment, aby zaraz dać decyzję. Czas pili ze względu na rozkazy konieczne. Według własnych wywiadów nieprzyjaciel skoncentrowuje znaczne oddziały pod Brokiem i Wilczymi Brodami [1]), to samo na południe od Małkini. Stwierdzono pod

Brokiem 5-tą i 33-cią dyw. piech. oraz większy oddział jazdy. Pod Małkinią 21. dyw. i dwie dalsze bryg. Jeńcy dziś wzięci na obu odcinkach zgodnie zeznają, że atak nastąpi dzisiaj w nocy lub jutro rano. Ponieważ przez odciągnięcie 17-ej dyw. siły odporne zmalały, a dwieście (200) bagn. majora Matczyńskiego nie daje pewności odparcia silniejszego z dwóch zapowiedzianych natarć, Dtwo Armii, powołując się na rozmowę z szefem sztabu frontu, chce cofnąć front na linię Brok — Stara Wieś, bo nie może ponieść ryzyka przejścia pod Brokiem sił nieprzyjacielskich. Linia, którą Dtwo chce zająć, daje gwarancję odparcia, a jeszcze zawsze leży przed pierwotnie przez pułkownika Zagórskiego pomyślaną linią Liwca, natomiast wyklucza wszelkie ryzyko. Równocześnie proszę o decyzję co do 17-ej dywizji. Artylerię jej skierowałem marszem pieszym do Łochowa, jutro dalej do Wyszkowa, decyzja pilna, wagony czekają. Czekam tu na odpowiedź. ✪ Suracki: Dobrze, w tej chwili doręczę szefowi sztabu. ✪ Kleeberg: Jeszcze coś: wyrzucenie Matczyńskiego z Broka nastąpiło dziś po południu, po czym bolszewicy obsadzili gęsto Brok oraz okolice naprzeciw Wilczych Brodów[1]). ✪ Suracki: Zaraz doręczę szefowi sztabu. ✪ Kleeberg: Czekam tu przy aparacie. ✪ Tu pułk. Zagórski. Jest tam szef sztabu? ✪ Kleeberg: Jestem. ✪ Zagórski: Przepraszam, że nie mogłem wcześniej, ale był tu wiceminister. Więc co do cofnięcia się linii, to godzę się. Proszę jednak o podanie linii. ✪ Kleeberg: Nie mam mapy. ✪ Zagórski: Czy to może linia rzeczki Ugoszcz? ✪ Kleeberg: Mam już mapę, tak jest, przechodząc potem do Starej Wsi, inaczej front będzie za długi. Przy dzisiejszych walkach, zwłaszcza we wsi Święckie, bolsz. stracili kilkaset rannych i zabitych. 17-ta d. p. dzisiaj pod Kossowem poszła z braku amunicji na bagnety przy kontrataku i też dużo mięsa zrobiła, a Matczyński melduje również o dobrym strzelaniu swoim, więc wytrzymamy na tej nowej linii, a nie będziemy mieli ryzyka, że wlezą na gołe tyły. ✪ Zagórski: A jak ma linia dalej [biec]? ✪ Kleeberg: Stara Wieś — a potem 15. dyw. Węgrów i dalej. Ona i tak już dziś tam stoi, bo w Miedznie stwierdzono kaw. bolsz. ✪ Zagórski: Pamiętaj, że 15. dyw. wam podlega i że musisz dać jej dokładną dyspozycję oraz trzymać linię aż po Mokobody włącznie. Dalej musisz zawiadomić o swych dyspozycjach 4-tą armię w Siedlcach. Dow. 15-ej Dywizji przechodzi, o ile wiesz, do Grębkowa. Dam ci więc już tylko krótką depeszę. Dobranoc. ✪ Kleeberg: Proszę jeszcze coś: 17-tą odesłać, czy nie? A poza tym 15-ta dywizja jeszcze mi nie podlega, dopiero w myśl twego rozkazu 11 czy 12 przechodzi do nas. ✪ Zagórski: Więc co do 17-ej dyw. p. — to jasna rzecz, że musisz ją wysłać, inaczej

twoje lewe skrzydło zepchną i otoczą, i wpakują się na Wyszków. Co do 15-ej dyw., to w takim razie uwiadomię 4-tą armię o tym, by dała odpowiednie dyspozycje. Dobranoc. ✪ Kleeberg: Dobranoc.

[1]) Prawdopodobnie Wilczogęby.

78. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 21.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego — Dowództwo 4. Armii. ✪ Rozmawiający: por. Suracki — kpt. Pokorny.

Tu por. Suracki. 7.VIII wieczorem sytuacja się tak przedstawiała: Dow. Gr. Pol. zarządziło wydzielić silne baony, każdy z plutonem artylerii, dla ubezpieczenia prawego skrzydła rejon Łomazy, centrum Biała Podlaska, Rokitno lewe skrzydło. W rejonie Janowa czwarty p. uł. z Konstantynowa. Wieczorem 7.VIII zostało zarządzone następujące przegrupowanie: oddziały XVII bryg. piech. zostają załadowane i przez Łuków, przez Siedlce skierowane do stacji Dziewule. W skład 9. dyw. mają wejść 15. p. p., 22. p. p., 32. p. p. Trzeba uwzględnić, że zostały wydzielone ariergardy, w tym wypadku część przypadła na 32. p. p. Treny 9. dyw. mają wyznaczony rejon Krancowka [1])—Jagodne na północny zachód od Łukowa. Górska dywizja pod wieczór otrzymała rozkaz wydzielenia jednego baonu z jednym plutonem artyl. na obronę prawego skrzydła oraz baon również z plutonem dział z II bryg. górskiej dla osłony szosy Łuków—Biała—Brześć. Dwa bataliony 1. p. strz. podhal. miały być załadowane i skierowane koleją na nakazaną linię przez Dow. Frontu. Płk Ładoś, obecny dca 16. dyw., wydzielił ubezpieczenie w rejonie Rokitna. Płk Tarwid w rejonie Janowa. Pociąg panc. „Danuta" przeznaczony dla ubezpieczenia linii kolejowej. Oś górskiej dyw. Piszczac—Radzyń. 8.VIII gros 16. dyw. piech. o godz. 3 z Białej transportami kol. odchodzi do Łukowa. 9.VIII grupa poleska ma utrzymać do godz. 21 linię rzeki Złota Krzywula na wschód od Międzyrzeca aż do miejscowości Wohyń, a później odejść na linię Kock — Ulan i t. d. Później zostanie nadany rozkaz operacyjny Dtwa Gr. Poleskiej, to p. kpt. będzie się mógł dokładnie zorientować w sytuacji. Obecnie tego rozkazu nie mam, gdyż potrzebny jest do meldunku sytuacyjnego. Mogę jeszcze wskazać linie wyznaczone... odejścia wydzielonych batalionów, a raczej drogę...

[1]) Grężówka.

79. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 22.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego — Dowództwo 4. Armii. ✪ Rozmawiający: płk Zagórski — płk Rybak.

Tu płk Zagórski, dzień dobry, jak się masz? ✪ Rybak: Dzień dobry, ostatni rozkaz wyznacza Konarzewskiego jako dowódcę grupy poleskiej, czy jest zamiar tę grupę utrzymać? Kwatermistrzostwo chcę już dzisiaj przenieść do Łukowa, a dowództwo operacyjne ma zamiar w nocy jechać do Łukowa, aby objąć dowództwo nad całą armią. Tor kolejowy Łuków — Iwangorod [a]) będzie dopiero 11—12 przeszyty. Gotowy tor jest pod Krzywdą, tak że planowy odwrót mógłby być wykonany. Kwatermistrzostwo i dowództwo by się posuwało po linii Łuków — Iwangorod [1]). Zapytuję o wyraźne zapatrywanie wasze, bo twój szef kolejnictwa mojemu szefowi powiedział, że mamy się przez Nowomińsk [2]) na Dęblin przesuwać. Zapytuję się nie znając dokładnie waszych planów po jedenastym, tylko kombinuję wasze zamiary na podstawie dotychczasowych zarządzeń. Upraszam o decyzję, o której godzinie możemy odejść ze względu na ewentualne dzisiejsze do otrzymania rozkazy. ✪ Zagórski: Według ostatniego rozkazu Nacz. Dow. Dow. 4-ej Armii obejmuje dnia 12-go b. m. całą grupę poleską i 14-tą dyw., która się zgromadzi do tego czasu na odcinku Kock — Dęblin. Aż do tego czasu Dow. 4-ej Armii kieruje odwrotem grupy poleskiej oraz 14-ej dyw. Objęcie chwilowe Dow. Gr[upy Poleskiej] przez Konarzewskiego nastąpiło jedynie jako czasowe zarządzenie [w] celu możliwie szybkiego objęcia przez Sikorskiego nowej armii, która się formuje [na] północ od Warszawy. Dyspozycja, regulująca te rzeczy ostatecznie, już się pisze i będzie wysłana nie później jak o pół do 2-giej. Co do wycofania się Dow. 4-ej Armii, to według informacji szefa kol. linia bezpośrednia Łuków—Dęblin do 11-go może nie będzie gotowa, skutkiem tego pozostawałyby tylko dwie okrężne linie: jedna przez Łuków — Lublin, druga zaś przez Mińsk Maz[owiecki]. Skutkiem tego uważano za stosowne przydzielenie Dtwu 4-ej Armii linii na Mińsk Maz[owiecki], ścisły zaś sztab pragniemy przenieść po tej linii w czasie późniejszym. Czy nie wolałbyś przenieść się od razu do Dęblina z całym sztabem, a zostawić Konarzewskiego tymczasem dla wykonania odwrotu. ✪ Rybak: Takie rozwiązanie jest najlepsze. Rozumiem całą intencję, chodzi o szybkie koncentrowanie na południowej linii. Z tego powodu robię 2 grupy: Konarzewski i grupę Siedlce. Ureguluję dzisiejszym rozkazem odwrót po otrzymaniu waszego i jadę z kwatermi-

strzostwem do Dęblina, skąd można dalszą akcję przygotować. No to oczekuję waszych rozkazów, zgoda? ✪ Zagórski: Grupa Siedlce cofa się w kierunku na Warszawę. Jedynie oddziały 14-ej dyw., znajdującej się tam, jeszcze pójdą na Dęblin. Z wydaniem rozkazu co do przeniesienia sztabu do Dęblina wstrzymaj się łaskawie, aż nie zaaprobuje tego gen. Haller. To wszystko. ✪ Rybak: Co ma w skład tej grupy wejść? ✪ Zagórski: Wszystko co nie jest grupą poleską i 14-tą dyw., lub nie podlega już 1. armii. ✪ Rybak: U mnie jest XII-ta brygada. Jak słyszałem, przyjdzie 6-ta dywizja do nas? ✪ Zagórski: Nie, zdaje się, że nie do was. W każdym razie uregulуję to dziś jeszcze na podstawie oczekiwanych z góry rozkazów. ✪ Rybak: Dziękuję ci, do widzenia. ✪ Zagórski: Do widzenia.

[1]) Dęblin. [2]) Mińsk Mazowiecki.

80. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 22.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 3.05. ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego — Dowództwo 4. Armii. ✪ Rozmawiający: por. Michalski — por. Rochalski.

Tu por. Rochalski. ✪ Michalski: Czołem panu por., oficer, który został wysłany przez nas z rozkazem do XXIX bryg. i który przed chwilą powrócił, przywiózł sytuację 15. dyw. piechoty [z] dzisiejszego dn[ia] godzina 0.25, przedstawia się ona następ.: nieprzyjaciel zajmuje miejscowość na południe Kossowa — Telaki, Kutyski, Drzymały [1]), Dubno [2]), na wschód [3]) od Sokołowa i na południe od Sokołowa Elżbietów, Górne i Dolne Wojewódki. Zachowuje się przez cały dzień biernie. Jeniec, który zbiegł z niewoli, podaje, że z Sokołowa odeszły prawie wszystkie oddziały piechoty i kawalerii w kierunku północnym. W samym Sokołowie zostały się nieznaczne siły oddziałów bojowych i moc taborów. Do Sokołowa ściągają się podwody z okolicznych wsi, w jakim celu — jemu nie jest znane. Oddziały XXIX bryg. zajmują linie: 60. p. p. od Wrotnów do Wola Miedzińska [4]), baon warszawski etapowy od Wola Miedzińska [4]) do Ząbkowa, 2. komp. 223. p. p. od Ząbkowa do Chmielowa, 51. p. p. [5]) od Chmielowa do Walerów, 59. p. p. od Walerów do Przywózki, dalej jest luka aż do Patrykozy, gdzie się znajduje 1. szwadron 15. p. uł., 62. p. p., który miał zapełnić lukę, dotychczas tam nie przybył. Łączności z prawym skrzydłem 1-szej armii XXIX bryg. nie ma. Płk

Przeździecki o godzinie 20 — 7.VIII b. r. oddał dow. nad bryg. płk. Wrzalińskiemu, dotychczasowemu d-cy 59. p. p. ✪ Rochalski: Dziękuję bardzo, ściślejszych informacji nie posiadamy, co wpłynie nam przez noc, nadeślemy o godz. 6 rano w meldunku sytuacyjnym. Rozkaz, który... ✪ Michalski: Jedno muszę nadmienić, że płk Wrzaliński nie może z wami uzyskać łączności z powodów bardzo jasnych, nie ma telefonów, baterii i t. d., poza tym skarżył się, że 4. baon etap. warszawski przysłaliście do niego bez amunicji. Mieli ros[yjskie] karab[iny] i austr[iackie] ładunki. Bardzo dzielnie popisywali się we wczorajszych atakach, ale przez dobre [?] zaopatrzenie w amunicję stracili 75 rannych. Dziękuję, do widzenia. ✪ Rochalski: Cześć, do widzenia.

[1]) Grzymały. [2]) Dybów. [3]) Prawdopodobnie na zachód. [4]) Prawdopodobnie Wólka Miedzyńska. [5]) 61. p. p.

81. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR 557.

[Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział II. Nr 862/II] [1]). [M. p. dnia 8.VIII.1920 r.] [2]).

Meldunek sytuacyjny poranny Nr 33 z dnia 8.VIII.1920 r. ✪ Odcinek grupy poleskiej. Podana wczoraj wiadomość o wycofaniu 57. dyw. piech. na tyły 16. armii nie potwierdziła się. 57. d. p. wraz z brygadą forteczną otrzymała rozkaz zajęcia Włodawy dn. 6.VIII. Akcję rozpoczęła dn. 6.VIII o godz. 6-ej (wyw. własny oddz. II Dow. 3. Arm.). W celu wykonania sforsowania Bugu (?) w rejonie Włodawy — dowódca grupy żądał dn. 6.VIII, ażeby przyłączono całą grupę poleską do 16. armii lub też lewoskrzydłową 10. dyw. 16. armii oddać pod rozkazy grupy poleskiej (r. w.). ✪ Odcinek 12. armii. Przez Kowel przemaszerowała dn. 5.VIII także 19. bryg. (7. d. p.). Poza tym brak wiadomości. ✪ Odcinek 1. armii konnej. 1) 24. d. p. zająwszy linię Torczyn — Michałówka posuwa się w kierunku płd. zachodnim. ✪ 2) 14. d. kaw. Dn. 6.VIII dyw. ta wyszła na linię Styru od Michałówki na płdn. do Szczurowic włącznie (r. w. i meldunek wojsk własnych). ✪ 3) 11. d. k. — Obecnie powinna znajdować się w rejonie Radziwiłłowa. — Dn. 6.VIII b. r. II bryg. tej dyw. znajdowała się w rejonie Werba (płn. zach. od Krzemieńca) — brygada ta miała za zadanie w razie naporu wojsk własnych utrzymać linię Dubno — Krzemieniec (podsłuchany rozkaz telefoniczny). ✪ 4) 45. d. p. — w ostatnich

walkach poniosła wielkie straty i zdezorganizowana odejść miała na tyły do I-ej rezerwy. Dyw. ta otrzymała dn. 2.VIII uzupełnienie w sile 500 ludzi z Tambowa. Z tego przydzielono 100 kawalerzystów do brygady Kotowskiego. ✪ 5) 6. i 4. dyw. kaw. koncentrować miały się dn. 7.VIII w rejonie Leduchów — Kutyszcze — Załośce. ✪ 6) 9. dyw. kaw. [1]) — brak wiadomości. Nastrój żołnierzy w armii konnej ostatnio pogorszył się, a kozacy jakoby oświadczyli, że rozejdą się, o ile w tych dniach nie nastąpi zawarcie pokoju. ✪ Odcinek 14. armii. 1) 60. dyw. piech. — 178. bryg., operująca dotychczas w rejonie Biała — Tarnopol, odejść ma do rejonu Mikulińce. ✪ 2) 9. bryg. piech. otrzymała uzupełnienie w niewiadomej sile. Brygada ta w ostatnich walkach poniosła ogromne straty w zabitych i rannych i t. d. ✪ Stan liczebny zmniejszyć się miał do 50%. ———

(—) Rowecki m. p. mjr szt. gen. i szef oddziału II. ✪ Za zgodność: (—)Urbaniec pchor. ———

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano do Nacz. Dow. dn. 9.VIII g. 8.10, do Dtwa 2. Armii 9.VIII g. 3.10, do Dtwa 6. Armii dn. 8.VIII g. 14.20. [3]) Wg Ordre de Bataille 1. armii konnej sporządzonego przez Dtwo Fr. Płd. Wsch. Nr 75 z dn. 14.VII.1920 r. została 9. dyw. jazdy z końcem maja rozwiązana i wcielona do 11. dyw. jazdy. W O. de B. 1. armii konnej sporządzonego przez Dtwo Fr. Płd.-Wsch. z dn. 4.VII.1920 figuruje ponownie 9. dyw. jazdy (dca Osadczy) w składzie 49., 50., 51,. 52. i 53. p. jazdy — Teka Nr 553. W O. de B. z dn. 13.VIII podano, że 9. dyw. jazdy (grupa Osadczego) została rozwiązana. Teka Nr 570. Wg danych sowieckich oddział ten nie występuje jako 9. dyw. jazdy, lecz jako grupa jazdy wzgl. brygada jazdy Osadczego. ———

82. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR 2781.

Dow[ództwo] Fr[ontu] Południowo-Wschodniego. Oddział II. Nr 862/II/20 [1]). [M. p. dnia 8.VIII.1920 r.] [2]). ———

Meldunek sytuacyjny wieczorny Nr 33 z dnia 8.VIII.1920 r. ✪ Odcinek grupy poleskiej. — Brak wiadomości. ✪ Odcinek 12. armii [ii]. Na odcinku 12. armii nastąpić ma nowe przegrupowanie w myśl rozkazu Dowództwa Frontu Płdn. Zachodniego. Bliższych danych brak (podstawa r. w.). Oddziały 12. armii doszły do linii Bugu od Włodawy do rejonu Włodzimierza Wołyńskiego. Sztab 58. d. p. dn. 7.VIII we wsi Wierchy (na płdn. od

Powórska) [3]) r. w. Ugrupowanie oddziałów nie uległo dotychczas zmianie. ✪ Odcinek 1. konnej armii. Sztab armii konnej pozostaje w rejonie Krzemieńca (r. w.) przypuszczalnie jeszcze w Griadach [4]). ✪ 1) 14. dyw. jazdy posuwać się ma z rejonu Michałówka — Szczurowice w kierunku płdn. zach. Brygada obsadzić miała lewym skrzydłem Brody (r. w.). 1-sza brygada jazdy przeprawiła się przez Styr pod Ochmatkowem. ✪ 2) 11. dyw. kaw. w rejonie Radziwiłłów — Brody. ✪ 3) 4., 6. i 9. dyw. kaw. — brak wiadomości. Dywizje te koncentrować się mają w rejonie Gaje Starobrodzkie — Boratyn — Leduchów — Kutyszcze —Bolsz. Gorynka [5]). 9. dyw. kaw. koncentrować się ma w rejonie Kutyszcze — Aleksince [6]). ✪ 4) 45. dyw. piech. — brak wiadomości. ✪ Odcinek 14. armii. 1) O zbiorowej dyw. piech. — brak wiadomości. ✪ 2) Wiadomość o wycofaniu 8-ej dyw. kaw. na tyły nie potwierdza się. Dywizja ta zajmuje odcinek Załośce — Tarnopol mając na północy łączność z 9. dyw. kaw. Budiennego. Stan liczebny tej dywizji bardzo się zmniejszył. Obecnie liczyć ma ona około 2.000 szabel. W skład tej dywizji wchodzi tylko 5 pułków jazdy. Sztab polowy znajdować się ma w Wołoczyskach. Przy sztabie dyw. znajduje się kompania sztabowa w sile 150 ludzi 1. pułk. czerw. koz. (43. pułk. kaw.) z baterią znajdować ma się w Starym Aleksincu [7]). 2. pułk czerw. koz. (44. p. kaw.) wycofany miał zostać z Tarnopola do Wiśniowca. Żołnierze ubrani przeważnie w mundury polskie. 8. dyw. czerw. koz. przerzucona ma być na front Wranglowski. ✪ 3) 60. dyw. piech. — bez wiadomych zmian. ✪ 4) Oddziały 41. dyw. piech. zajęły Buczacz (w. r.). Dywizja ta dochodzi do rz. Strypy od Buczacza do Dniestru. Na Dniestrze od ujścia Strypy do granicy rumuńskiej znajduje się 121. bryg. piech. ✪ Tyły. Wedle meldunków wyw. dn. 27.VII w Kijowie znajdowała się tylko milicja i oddziały Cz. K. [8]). W Żytomierzu wojsk nie było. W Starokonstantynowie i Berdyczowie oprócz drobnych oddziałów kaw. żadnych wojsk nie było. W Zbarażu znajdować się ma kadra 533. p. p. Tam też znajduje się punkt zborny dla zmobilizowanych na Podolu. W Tarnopolu znajdować się ma magazyn broni, który wydaje karabiny nowozmobilizowanym. Budienny został podobno ranny pod Brodami. Na tyłach 14. armii przeprowadza się obecnie mobilizację koni. ✪ Ogólne. Powtarzają się wiadomości o ruchach powstańczych w rejonie Taraszczy (Kurowski). ✪ W rejonie Lityń — Kożuchów — Chmielnik działa znów Szepel (Oddział powstańczy antybolszewicki).

(—)Rowecki m. p. mjr sztabu gen. i szef oddz. II. ✪ Za zgodność: (—) Urbaniec pchor.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano do Nacz. Dow. 9.VIII g. 7.40, do Dtwa 2. Armii 9.VIII g. 3.45, do Dtwa 6. Armii 8.VIII g. 20.50. [3]) Werchy na płn. od Powórska. [4]) Prawdopodobnie Hrada. [5]) Horynka Wielka. [6]) Oleksiniec. [7]) Oleksiniec Stary. [8]) Czrezwyczajnaja Komissija.

---

83. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Odtransportowanie 18. dywizji piechoty.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2553/III [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920 [2]). Hughes.

Do Naczelnego Dow[ództwa] (Sztab Gen.).

Stan odtransportowania 18. dyw. p.: I, II, III/145. p. p. oraz I/18. p. a. p. odeszły już ze Lwowa. I, II, III/49. p. p. oraz Dowództwo XXXVI Bryg. Piechoty odjechały z Brodów. 65. p. p. a mianowicie I/65. ładuje w tej chwili w Krasnem, 144. p. p. czeka w Ożydowie na próżne składy. 9 składów próżnych jest już w drodze. 42. p. p. w miarę nadejścia składów będzie ładował w Zabłotcach. O ile kolejnictwo dopisze z próżnymi garniturami, to wyżej wymienione oddziały do południa dnia 8.VIII odejdą ze swych miejsc zawagonowania.

Dow. Fr. Południowo-Wschodniego. Oddział III L. dz. 2553/III. (—) Ketling major.

---

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano do Nacz. Dow. dn. 8.VIII g. 3.15.

---

84. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Obrona odcinka rz. Wisły od Góry Kalwarii do Dęblina.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2555/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 r. godz. 0.15 [2]).

2. armia w składzie 2. i 4. dyw. p. oraz osobno przydzielonej jazdy obejmie obronę odcinka Wisły od m. Góra Kalwaria włącznie do Dęblin wyłącznie. W tym celu sztab 2. armii wyjedzie po otrzymaniu tego rozkazu do Białobrzegów, tak aby 9.VIII mógł objąć kierownictwo nad oddziałami 2. dyw. Leg., przychodzącymi tego dnia wieczorem do

st. Garbatka. Dalsze instrukcje otrzyma Dow. 2. Armii w Dow. Frontu gen. Hallera na Pradze.

(—) Kutrzeba ppłk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 2. Armii dn. 8.VIII g. 23.27, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 9.VIII g. 17. Teka Nr 611.

85. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE. TEKA NR 556.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2568/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 r. [2]).

Komunikat operacyjny z dnia 7.VIII.1920 r. ✪ I. 6. armia gen. Pawlenki: Akcja rozpoczęta dnia 6.VIII o godz. 5 rozwija się pomyślnie. Npl zepchnięty z nad Strypy cofnął się na wschód. O godz. 10-ej oddziały dyw. zaporoskiej zajęły Pomorce — Rzepińce — Przewłoka — Zielona — Trybuchowce — Pyszkowce — Medwedowce. Kontrataki npl. na Przewłokę zostały odbite. Próba obejścia prawego skrzydła atakiem na Zaleszczyki [3]) została kontratakiem powstrzymana. Dywizję jazdy skierowano na Dżuryn celem uderzenia na tyły npl. Z 12-tą dyw. łączności brak. ✪ 12. dyw. p.: XXIV bryg. p., zaatakowana z flanki i tyłu przez przeważającą jazdę npl., częściowo się rozproszyła, 3 baony z jedną baterią znajdują się w Jezierznej, skąd mają prowadzić kontrakcję przez Pokropiwnę na Kozłów i po zajęciu tegoż nawiązać łączność z XXIII bryg. p. na Horodyszcze. ✪ 13. dyw. p.: W związku z odcięciem lewego skrzydła 12. dyw. — XXIV bryg. p. zagięła swoje prawe skrzydło od Hladki przez Worobijówkę — Cebrów — kotę 341 i 377 celem nawiązania łączności z 12. dyw. p. ✪ Ataki npl. na Podkamień od strony Niemiacz i Popowce zostały odbite. Artyleria rozbiła przesuwające się kolumny jazdy nieprzyjacielskiej od strony Panasówki. Żołnierz, który zbiegł z niewoli, opowiada o koncentracji npl. rozbitego pod Brodami w Wiśniowcu. ✪ 6. dyw. p.: po zluzowaniu 18. dyw. p. dnia 6.VIII o godz. 18-ej obsadziła linię następująco: 20. p. p. Gaje Dytkowieckie po Suchowolę, 12. p. p. od Gajów Dytkowieckich po Klekotówkę włącznie. 10. p. p. po Jazłowczyk włącznie, kontaktu z npl. brak. ✪ 18. dyw. p.: dotychczas odeszły z Brodów 145. p. p., 49. p. p. i Dow. XXXVI Bryg., i 1./18 p. a. p. Ładuje 65. p. p. i 144. p. p. ✪ 2. armia: Według otrzymanego dzisiaj meldunku 6-ej dyw. p. zostało po klęsce Budiennego sporo band bolszewickich, które zorganizowane i rzekomo

w porozumieniu z bolszewikami mają niepokoić nasze tyły. 6. dyw. twierdzi, że dnia 4.VIII wylądował w okolicy Łopatyna lotnik bolsz. na polskim aparacie i porozumiewał się z partyzantami. ✪ Z grupy jazdy meldowano patrole npl. pod Szczurowicami i koncentrację npl. w Beresteczku. 1. dyw. jazdy w rejonie Chmielno — Łopatyn — Stanisławczyk — Berlin. 2. dyw. jazdy przechodzi częściami z rejonu Kustyn — Laszków do nakazanego rejonu Stojanów — Radziechów. Mimo ustawicznych urgensów przemarsz odbywa się bardzo powoli. ✪ Na prawym skrzydle 1. dyw. Leg. słabe patrole npl. Ożywiona działalność podjazdów npl. na odcinku 7. p. uł. ✪ 1. dyw. zarządziła wczoraj o godz. 20 wypad dwoma baonami i 3. p. uł. przez Bludów — Szklin na Czaruków celem zaatakowania flanki npl., posuwającego się z Łucka w kierunku zachodnim. Poza tym słaby kontakt z nieprz. Oddziały własne osiągnęły w dniu 6.VIII nakazaną linię 2-ej fazy Boroczyce — Skobiełka — Kołpytów i dalej wzdłuż błot rzeki Ługi. ✪ 3. a r m i a: 3. dyw. Leg.: Npl w sile 72. bryg. p. z 24. dyw. sow., oddziałami 44. dyw. sow. oraz grupy jazdy i 4 baterie po krwawych walkach ulicznych zajął w nocy z dnia 6 na 7.VIII Włodzimierz Wołyński. 3. dyw. wycofała się na Bug i obsadza 23. p. p. rejon Matcze, 7. p. p. Uściług, 9. p. p. Kryłów. Dow. Dyw. Hrubieszów. ✪ Patrole npl. krążą wzdłuż linii Bugu. Silniejszy oddział npl., który przeprawił się pod Husynnem na zachodni brzeg Bugu, został kontrakcją 27. p. p. z 7. dyw. wyparty. W odpowiedzi na atak bolsz. na przyczółek Sławatycze, grupa mjr. H o z e r a dokonała wypadu z Włodawy na Domaczewo, zmusiła 508. p. p. sow. do cofnięcia się zadając mu wielkie straty. Nad ranem 7.VIII silny atak npl. na przyczółek Włodawa kontratakiem odparto. Wzdłuż linii Bugu ożywiona działalność wywiadowcza. Npl wskutek luźnej obsady linii Bugu przedostaje się ustawicznie na zachodni brzeg niepokojąc własne oddziały, nieprzyzwyczajone do prowadzenia tego rodzaju operacji, zmuszających do samodzielnych decyzji i opartych na zdolnościach partyzanckich poszczególnych dowódców. Na odcinku Sławatycze atak npl. na przyczółek Leplówka doprowadził do wycofania się na zach. brzeg Bugu. ✪ Po niemałych [4]) próbach przeprawienia się pod Sławatyczami przeprawił się npl przez Bug pod Jabłoczno [5]), kontrakcją własnych oddziałów został odparty. ✪ Wobec niewyjaśnionej sytuacji na odcinku Uhrusk — Husynne i lokalnych przerw nakazany na 7.VIII przemarsz XIII bryg. p. z rejonu Uhruska do Włodawy i XIV bryg. p. z Husynne do Uhruska nie został wykonany. ✪ XIII bryg. pozostała w zajmowanym rejonie, 11. p. p. Świerze — Okopy, 27. p. p. w rejonie Husynne. ✪ II. W wielu oddziałach szerzy się gwałtownie czerwonka. ✪ III. Stan moralny dobry. ✪ IV. W oddziałach 2. armii kata-

strofalny brak spodni i butów. ✪ V. Pogoda — upał. Drogi suche. ———————————————

(—) Kutrzeba ppłk szt. gen. i szef sztabu. ———————————————

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 9.VIII g. 7.25. Nadano do Dtwa 2. Armii dn. 9.VIII g. 3.30, do Dtwa 6. Armii dn. 8.VIII g. 15. [3]) Prawdopodobnie Zaleszczyki Małe. [4]) Prawdopodobnie: nieudanych. [5]) Jabłeczna. ———————————————

86. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE. TEKA NR 556.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr. 2568/III a [1]). M. p. 8.VIII.1920 r. [2]). ———————————————

Dodatek do komunikatu operacyjnego z dnia 7.VIII.1920 r. ✪ I. 6. armia. Armia gen. Pawlenki: Na odcinku dyw. chersońskiej zajęły oddziały ukraińskie miejscowości Żeżawa — Iwanie — Uścieczko. Skonstatowano dwa baony npl. w Torskie oraz większą koncentrację w Tłuste [Miasto]. Oddziały kijowskiej dyw. zostały z Jazłowca — Nowosiółki Jazłowieckiej wyparte przeważającymi siłami na zachodni brzeg Strypy. ✪ Dyw. zaporoska odrzuciła npl. na wschodni brzeg Olchowca i zajęła Trybuchowce i Pyszkowce. Dla zlikwidowania akcji npl. w rejonie wsi Osowce pchnięto jazdę ukr[aińskiej] dywizji. ✪ 12. dyw. p.: npl w sile 600 szabel zaatakował Chodaczków, odcinając połączenie z XXIV bryg. p. Zarządzono kontrakcję oddziałami płk. Witorzeńca, rtm. Abrahama oraz kpt. Todta na Tarnow [3]) — Kozłów — Denysów. Npl sforsował o godz. 12.15 Strypę pod Sinikowcami [4]). Kontrakcja 4/4. strz. kon. w toku. ✪ 13. dyw. p. Ataki npl. na Nakwaszę i Popowce odparto. 13. dyw. p. nawiązała łączność z XXIV bryg. p. ✪ Grupa gen. Szymańskiego: npl obsadza Leduchów. Na przedpolu akcja patroli własnych w stronę Leduchowa. ✪ 18. dyw. p. Według zeznań ludności cywilnej npl koncentruje się w rejonie Dubna — Krzemieńca. 144. p. p. i 42. p. p. zostały w ciągu nocy zluzowane. 144. p. p. pomaszerował o godz. 3 na Po[d]horce, a 42. p. p. o godz. 2.30 do Gaje Starobrodzkie. ✪ Z 6. dyw. p. meldunków brak. ———————————————

(—) Kutrzeba ppłk szt. gen. i szef sztabu. ———————————————

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano do Nacz. Dow. dn. 9.VIII g. 7, otrzymano w Dtwie 2. Armii dn. 8.VIII g. 20.50, w Dtwie 6. Armii dn. 8.VIII g. 19.40. [3]) Prawdopodobnie Taurów. [4]) Siemikowce. —

87. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

[Wysyła:] Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2576/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 r. [2]) bardzo pilne!

[Otrzymuje:] Nacz[elne] Dow[ództwo].

Na Nr 8358 III prosi się o następujące decyzje: ✪ 1) W myśl konferencji dowódcy frontu z szefem oddz. III proponuje się odtransportowanie jednego pułku jazdy na front północny i pozostawienie reszty grupy jazdy na froncie południowym. ✪ 2) Dtwo Frontu proponuje pozostawienie brygady 6. dyw. piech. w 6. armii, dlatego że po jej odejściu front galicyjski nie zdołałby się utrzymać. ✪ Dow. Frontu ma zamiar wszystkie 3 dywizje piechoty 3. armii i większą część jazdy skoncentrować do dnia 15.VIII w rejonie Lublin—Krasnystaw, a między Krasnymstawem a Brodami przesłaniać tylko słabymi oddziałami jazdy.

Dow. Frontu Poł.-Wschodniego. Nr 2576/III. Śmigły-Rydz gen. por.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 8.VIII g. 13.20.

88. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Skierowanie 1. dywizji piechoty Legionów do Lublina.

[Wysyła:] Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III Nr 2590/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 [2]). ✪ Bardzo pilne.

[Otrzymuje:] Dowództwo 3. Armii.

Awizuje się odtransport 1. dyw. Leg. do Lublina do dyspozycji 3. armii. Należy natychmiast zadyrygować jeden p. p. z dyonem artylerii do Stojanowa do zawagonowania. Dla orientacji zaznacza się, że ten pułk ma odjechać po odtransportowaniu jednego pułku jazdy na front północny.

Dow. Frontu Poł. Wschod. Nr 2590/III. ✪ (—) Śmigły-Rydz gen. por.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 3. Armii 8.VIII g. 13.30.

89. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE. TEKA NR 556.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2597/III [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920 [2]).

Komunikat operacyjny z dnia 8.VIII.1920. ✪ I. 6. armia: armia gen. Pawlenki: Na prawym skrzydle wzdłuż brzegu Dniestru nieprzyjaciel drobnymi siłami jazdy i piechoty usiłował przejść Dniestr. Został ogniem artylerii i k. m. rozpędzony. Na reszcie frontu wzdłuż Strypy do Buczacza nieprzyjaciel zachowywał się biernie. Miasto oraz stację Buczacz ostrzeliwał nieprzyjaciel intensywnie artylerią ciężką, w rejonie Bobulińce atak nieprzyjaciela na Kurdwanówkę został kontratakiem zlikwidowany i nieprzyjaciel wyrzucony za rzekę. ✪ Na odcinku 12. d. p. akcja w celu zlikwidowania przerwy nieprzyjaciela w rejonie Chodaczkowa w toku. Pod osłoną akcji rtm. Abrahama 51. p. p. przesunął się w ciągu nocy na linię Kozłów — Denysów. Detachement rtm. Abrahama przeprowadza atak na Chodaczków ewentualnie Nastasów. Oddziały XXIV brygady piech. z 2-ma bateriami wymaszerowały z Jezierny przez Pokropiwnę celem obsady linii Pokropiwna — Kozłów. Wzięto jeńca z rezerwowego dyonu samoistnego 14. armii sow. ✪ 13. d. p.: uciekinierzy donoszą, że w Poczajowie jest skoncentrowanych 9 pułków jazdy i jeden pułk piech., na przedpolu XXVI br. piech. akcja wywiadowcza patroli nieprz. XXV br. obsadza linię Seret — Cebrów — Kąt. Około godz. 12 oddział w sile 2 szwadronów z artylerią usiłował zająć Kutyszcze, został ogniem własnej artylerii wybity i rozproszony. XXV br. zajmuje linię Nakwasza — Podkamień koło [3]) 386, 376 na zachód od Podbereźce — Ratyszcze — Czystopady. Łączność w Kozłowie z 12. d. p. nawiązana. 18. d. p.: odeszły następujące transporty: 145. p. p., 49. p. p., I/18. p. a. p., 3/18. p. a. p., Sztab XXXVI br. piech., 1/18. sap., 144. p. p. ładuje. 6. d. p.: II/12. p. p. zajął o godz. 4-ej Radziwiłłów wypędzając pułk kaw. nieprz. Szczegółowych meldunków brak. ✪ 2. armia: W myśl rozkazu odchodzi dziś, t. j. 8.VIII D-two 2. Armii do Białobrzegów. D-two Grupy Jazdy wagonuje w myśl rozkazu, oddziały kaw. przeznaczone do transp. ubezpieczają wagonowanie przed akcją nieprz. 1. d. jazdy przeszła dn. 7.VIII pod D-two 3. Armii i pracuje w ścisłej łączności z 1. d. p. Leg. ✪ Grupa jazdy: nieprzyjaciel wysunął się kilkoma szwadronami w kierunku Smarzowa i jednym pułkiem na Mikołajów i sforsował Styr pod Szczurowicami. 1. d. jazdy w akcji dla odrzucenia nieprzyjaciela za Styr i Sydonówkę [4]). IV bryg. jazdy została zatrzymana w Kustynie aż do wyjaśnienia sytuacji. D-two Grupy

Jazdy i 14. p. uł. w drodze do Radziechowa. I bryg. jazdy w Stojanowie. III br. jazdy w Kamionce Strumił., IV bryg. jazdy będzie skoncentrowana w Radziechowie. ✪ 3. armia: Po kilkakrotnych atakach nieprz. zdołał sforsować Bug w rejonie Swierza i Hniszowa. W rejonie Husynne odparty, sforsował po raz drugi Bug, wobec braku rezerw zarządziło D-two 3. Armii odwrót na linii Wieprza, chcąc ratować 7. d. p. przed rozbiciem. Przed frontem 7. d. p. meldowano oddziały 13. d. p. sow. Zdaje się, że są to uzupełnienia 13. d. p., wcielone do 58. i 25. d. p. sow. Siły ich stosunkowo nieznaczne. Rozkaz odwrotu nie mógł być na żądanie D-twa Frontu odwołany z powodu zerwanych połączeń 3. armii z oddziałami. Został przez 3. armię wydany w celu nadania bezładnemu cofaniu się 7. d. p. planowego kierunku: 1. d. p. Leg. na Sokal, 3. d. p. na Grabowiec — Tyszowce, 1. dyw. jazdy do Radziechowa. ✪ II. i III. — znany. ✪ IV. — Pogodnie.

(—) Kutrzeba w. r. ppłk szt. gen. szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 9.VIII g. 4.15. [3]) Kota. [4]) Sydołówka.

90. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 554.

Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział III. Nr 2599/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 r. ✪ Do rąk własnych adresata lub Szefa Sztabu.

Rozkaz operacyjny Nr 33. (Na rozkaz Nacz. Dow. Nr 8358/III). ✪ I. Sytuacja npl.: Widoczny jest zamiar dow. bolsz. zajęcia Warszawy i opanowania linii Wisły. Armia konna Budiennego po klęsce pod Brodami i Radziwiłłowem retabluje w rejonie Dubno — Poczajów. ✪ Należy jednak przypuszczać, że po krótkim odpoczynku armia ta ruszy do wykonania pierwotnego zadania, t. j. opanowania linii Sanu między Przemyślem a Sieniawą. ✪ Długi pościg wojska bolsz. ogromnie wyczerpał. ✪ Gonią one ostatnim tchem, skargi na brak żywności mnożą się. Duża część oddziałów jest bez amunicji. Dla żołnierza wojna przestała być popularna, wojska pędzone są przez komisarzy. Mimo odwrotu naszego zdarzają się ciągle jeszcze wypadki poddawania się naszym wojskom oddziałów bolsz. szczególnie kozaków. ✪ II. Naczelne Dowództwo zdecydowało się cofnąć front północny na linię rzeki Orzyc — Na-

rew — przyczółek Warszawa — Wisła — przyczółek Dęblin — Wieprz i dalej na Seret i Strypę. Myślą przewodnią tego przegrupowania jest cofnięcie zmęczonych wojsk frontu północnego za dobrze obronną linię Wisły i przygotowanie silnej grupy uderzeniowej z zadaniem decydującego uderzenia na armię bolsz., cisnącą się na Warszawę. ✪ III. Organizacja frontu: front polski dzieli się odpowiednio do swych zadań operacyjnych na 3 odcinki: ✪ Front północny (gen. Hallera) od granicy pruskiej do Dęblina wyłącznie. ✪ Front środkowy (gen. Rydza-Śmigłego) od Dęblina włącznie do Brodów wyłącznie. ✪ Front południowy (gen. Dowbór-Muśnickiego) od Brodów włącznie do granicy rumuńskiej. ✪ W skład frontu środkowego wchodzi: 4. armia (dowódca gen. Skierski, 6., 14., 21., 16. dyw. p., XVII bryg. p.) i 3. armia (gen. Zieliński, 7. dyw., 3. dyw. Leg., 1. dyw. Leg., grupa jazdy, 6. dyw. ukr., oddziały gen. Bałachowicza i bryg. kozacka). ✪ 4. armia podlega Dow. Frontu Środkowego po ukończeniu koncentracji 16.VIII w rejonie Dęblin — Łysobyki według rozkazu Dow. Frontu Północnego. ✪ W skład frontu południowego wchodzi 6. armia gen. Iwaszkiewicza, IV bryg. jazdy, 5. dyw. p., 13., 12. dyw. i armia gen. Pawlenki. ✪ 6. armia w dotychczasowym składzie (a więc wraz z armią gen. Pawlenki) podlega aż do czasu skoncentrowania 4. armii, t. j. do 16.VIII, Dow. Frontu Środkowego. ✪ IV. Strefa działań: ✪ Strefa działań 4. armii ograniczona jest od zachodu linią Stoczek — Żelechów — Dęblin — Radom (włącznie) od wschodu linią Międzyrzec — Radzyń — Kock — Kamionka. ✪ Strefa działań 3. armii ograniczona jest od północy linią Międzyrzec — Radzyń — Kock (wszystkie wyłącznie) — Kamionka (włącznie), od południa linia Brody (wyłącznie) — Kamionka Strumiłowa (wyłącz.) — Rawa Ruska (wyłącznie) — Leżajsk — Mielec — Szczucin. ✪ Strefa działań 6. armii ograniczona jest od północy Brody — Kamionka Strumiłowa (wyłącznie) — Rawa Ruska (włącznie) — Leżajsk — Mielec — Szczucin (włącznie), od południa granicą Państwa. ✪ V. Wykonanie przegrupowania: ✪ Dotychczasowy front północno-wschodni osiąga głównymi siłami 8.VIII wieczór linię Kock — Radzyń — Łuków — Siedlce — Węgrów — Łochów — Rożan — Ostrołęka i wyrusza z tej linii dnia 11.VIII na linię Wisły. Południowe skrzydło 4. armii przechodzi 12.VIII przez Kock, północne skrzydło 13.VIII przez Dęblin na południowy brzeg Wieprza. Do dnia 16.VIII będzie 4. armia skoncentrowana na południowym brzegu Wieprza między Kockiem a Dęblinem. ✪ 3. armia: ✪ Lewo-skrzydłową grupę detaszowaną do Wisznic należy tak skierować, aby dnia 11.VIII wieczór stanęła w Parczewie, zadaniem tej grupy będzie osłonięcie północnego

skrzydła 3. armii oraz ochrona węzła kolejowego w Parczewie (przynajmniej do 11.VIII włącznie). Odcinek od Włodawy do Dubienki należy możliwie długo pozostawić na przedpolu Wieprza. ✪ 3. dyw. Leg. należy tak skierować, aby ona nie później jak dzień po przybyciu 7. dyw. na linię Wieprza stanęła w rejonie Krasnegostawu detaszując jeden pułk do Zamościa dla zabezpieczenia węzła kolejowego na zachód od Zamościa i dla łączności z 1. dyw. Leg. ✪ 1. dyw. Leg. należy pośpiesznymi marszami i przy użyciu kolei zadyrygować do rejonu Lublina w ten sposób, aby ta dywizja nie później jak 15.VIII była w tym rejonie skoncentrowana. ✪ 3. armia oddaje do dnia 11.VIII jedną bryg. jazdy do dyspozycji 6. armii, a jedną bryg. jazdy wraz z bryg. kozacką osłaniać będzie odcinek między 6. armią a 3. dywizją. ✪ Reszta jazdy pod dowództwem płk. Rómmla ma być skoncentrowana dla ofensywnego użycia do dnia 16.VIII w rejonie na zachód od Krasnegostawu. ✪ 2. a r m i a: sztab armii odjeżdża dnia 8.VIII do Białobrzegów dla objęcia dowództwa nad 2. dyw. Leg., 4. dyw. p. wraz z dodatkowo przydzieloną kawalerią z zadaniem obrony Wisły między Górą Kalwarią a Dęblinem. Sztab armii dołoży starań, aby już 9.VIII wieczór stanąć na miejscu i kierować transportami 2. dyw. Leg., które przybędą na stację Garbatka dla objęcia południowego odcinka. ✪ Dow. 2. Armii podlega Dow. Frontu Północnego (miejsce postoju Praga). ✪ 6. a r m i a: ✪ Po przejęciu jednej bryg. jazdy od 3. armii odtransportuje pośpiesznie 6. dyw. p. do Dęblina do dyspozycji 4. armii. Po ukończeniu transportów wojsk w rejon frontu północnego nastąpi odtransportowanie 6. dyw. ukr. z frontu 3. armii do Lwowa do dyspozycji 6. armii. ✪ VI. Z a d a n i a a r m i i: ✪ 3. armia przykrywa koncentrację 4. armii od wschodu i północnego wschodu oraz wiąże npl., dążącego do oskrzydlenia wysuniętego frontu 6. armii. ✪ By zyskać na czasie dla koniecznej ewakuacji Chełmszczyzny oraz lewego brzegu Wieprza maszeruje armia w ten sposób, by możliwie długo pozostać na przedpolu Wieprza. ✪ 6. a r m i a: wiąże aktywnie npl. przed swoim frontem, przesłaniając Lwów i zagłębie naftowe, broniąc się od oskrzydlenia przez armię konną Budiennego w kierunku na Lwów i Rawę Ruską. ✪ Pożądane jest, aby front 6. armii stał na ogólnej linii Seretu, a w razie konieczności cofnięcia się — nad Strypą. ✪ Wszystkie dywizje muszą się liczyć z tym, że w następnych dniach będą musiały wchłonąć dużo uzupełnień w formie baonów ochotniczych i marszowych i szybko uporządkować związki taktyczne. ✪ Koniecznością jest podnieść stan bojowy dywizji do maksymum bagnetów. ✪ Należy w tym momencie naszej ostatecznej rozprawy z npl. z całą energią i bezwzględnością perlustrować tabory i zakłady

tyłowe dla zyskania uzupełnień we własnym zakresie. ✪ Miejscowych ochotników oraz rozbitków wcielać do sąsiednich formacji. Wykorzystując wszystkie siły kraju dążyć powinna 3. armia do postawienia tego muru, za którym 4. armia do decydującego ciosu zebrać się potrafi. ✪ Obronę zorganizować wciągając w nią wszystkie instytucje ochotnicze. Każda wioska musi się stać punktem oporu. ✪ Do zorganizowania tej opory [2]), odda D. O. G. Lublin Dow. 3 Armii wszystkich nie bezwarunkowo potrzebnych oficerów bez względu na ich kwalifikacje. ✪ Trójkąt Lubartów — Krasnystaw — Kraśnik musi być twierdzą, której npl przełamać nie potrafi i której załodze przypadnie zaszczytne zadanie po odparciu ewentualnych ataków przyłączenie się do decydującego ciosu. ✪ VII. Miejsce postoju: Dow. Frontu — Lublin, Dow. 3. Armii — Lublin, Dow. 4. Armii — Dęblin — Dow. 6. Armii — Lwów. ✪ VIII. Zarządzenie materialne, lotnictwa i służby łączności wyjdą oddzielnie. ✪ IX. Wymienione przegrupowanie musi być ukończone do dnia 15.VIII. Rozkazy do działań po 16.VIII wyjdą oddzielnie. ✪ X. Otrzymują: Nacz. Dow., 3. armia, 2. armia, 6. armia, Dow. Frontu Północno-Wschodniego, D. O. G. Lublin, D. O. G. Lwów [3]).

(—) Śmigły-Rydz gen. por. i dowódca frontu. ✪ Za zgodność: (—) Kutrzeba ppłk szt. gen. i szef sztabu.

---

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Obrony. [3]) W aktach znajduje się koszulka zawierająca dodatek do rozkazu op. Nr 33. Czy dodatek ten został oddziałom rozesłany, nie zdołano ustalić, brak bowiem jakiegokolwiek czystopisu wzgl. depeszy z wymienionym dodatkiem do rozkazu, który brzmi:

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego Oddział III. Dnia 9.VIII.20, godz. 18.30.

Dodatek do rozk. op. No 33. ✪ Na mocy rozkazów Nacz. Dow. N. 8462/III i 8458/III oraz z powodu ostatniej sytuacji jazdy nieprz. na północ od Brodów zmienia się częściowo rozk. op. N. 33, jak następuje: ✪ 1-o 1. p. szwoleżerów należy natychmiast dotransportować do Modlina do dyspozycji gen. Sikorskiego i odejście meldować, 16. p. uł., tabory, zakłady sanitarne i Dtwo 4. Bryg. Jazdy skierować do Kraśnika do dyspozycji... ✪ Reszta jazdy pozostaje na froncie w grupie jazdy, wykonując zadanie (uderzenia na Radziechów — Łopatyn) nakazane już przez 3. armię rozk. 2320[4]/III. ✪ Po wykonaniu tego zadania 1. br. jazdy (5., 17. p. uł.) przechodzi do dyspozycji 6. armii. ✪ 2-o Od dnia 12.VIII grupa jazdy przechodzi pod bezpośrednie rozkazy Dow. Frontu. ✪ Dla utrzymania stałej

łączności należy założyć składnicę meldunkową w (Zamościu) Sobieskiej Woli. ✪ Dalsze zadania jazdy określi specjalna instrukcja, którą przywiezie 10.VIII kurier Dow. Frontu. ✪ 3-o 6. dyw. piech. pozostanie na razie w składzie 6. armii aż do czasu ukończenia retablacji 5. d. piech. ✪ 4. .....

91. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 r.

Nota do mjra Ajdukiewicza [2]). ✪ Proszę o zarządzenie następującego: ✪ 16. p. uł., tabory, sanit. i Dow. 4. Bryg. odchodzi do Kraśnika. ✪ 1. pułk szwoleżerów do Warszawy. ✪ Dow. Grupy Jazdy przydzieli czasowo 2. p. szwol. do jednej [z] dywizji jazdy.

(—) Frank-Wiszniewski mjr i szef III O.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Szef oddziału III Dtwa 6. Armii.

92. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

W sprawie użycia II/223. na linii Wieprza.

[Wysyła:] Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920.

[Otrzymuje: Naczelne Dowództwo Oddział III].

M. S. Wojsk. nakazało Dogenowi Lublin odesłać II baon 223. z Lublina do Puław. Ponieważ front 3. armii dziś rozpoczął odwrót i oddziały 7-ej dyw., cofające się wzdłuż linii kolejowej Dorohusk — Lublin, przeprowadzają go pod silnym parciem nieprzyjaciela w nieporządku — konieczne jest postawienie na linii Wieprza jakichś oddziałów, które by umożliwiły uporządkowanie oddziałów cofających się. Dow. Frontu prosi o zezwolenie na użycie do tego celu baonu II/223. [2]). Zaznaczam, że oddziały nasze osiągną linię Wieprza przypuszczalnie 11.VIII i można będzie ten baon odesłać do Puław 12.VIII [3]).

(—) Frank-Wiszniewski mjr i szef III oddziału Dow. Frontu Południ. Wschodniego.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Dnia 8.VIII o g. 19.20 Nacz. Dow. zawiadomiło w rozmowie juzowej Dtwo Fr. Płd. Wsch., że nie zgadza się na pozostawienie II/223. p. p. [3]) Baon przybył dn. 13.VIII do rejonu 4. armii i został wcielony do 14. dyw. piech. (56. i 57 p. p.). Teka Nr 2948.

---

93. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 17.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego — Dowództwo 3. Armii. ✪ Rozmawiający: mjr Ketling — mjr Bochenek.

Tu major Ketling. ✪ Tu major Bochenek: Serwus, Ketling. Kiedy dostaniemy rozkaz operacyjny? Następnie chciałbym was powiadomić o naszej sytuacji, która się trochę rwie. Wczoraj przeszła kolumna, długości podobno wiorsty, między Dubienką a Husynnem i dotarła do miejscowości Palanowice [1]), 10 kilometrów na zachód [2]) od Chełma. Do kontrakcji posłaliśmy dyw. ukraińską ze... gdyż tak Berbecki jak 7. dyw. płakali, że nie mają czym tego zlikwidować. Wczoraj także sforsowany został Bug w rejonie Świerze i Hniszów na północ od toru kolejowego. Świerze odzyskano, co do Hniszowa nie wiem. Dziś o świcie Świerze po raz wtóry atakowano i dwie kompanie, które tam były, wyparto. Kolumna, jak jeniec zeznaje 400 szabel i coś piechoty, posunęła się na Rudę — Opalin (na torze kolejowym). 7. dyw. posłała od południa jakieś dwie kompanie, bo nie miała więcej, od północy z Uhruska XIII bryg. ma też kontratakować. Wynik jednak tego jest problematyczny, gdyż oni takiej wojny prowadzić nie umieją i brak im zdecydowania, by rzucić od razu choćby wszystkie w dane miejsce skoncentrowane siły, lecz cykają kompanijkami, a wszystkie nasze w tym kierunku wydawane instrukcje i rozkazy są grochem o ścianę, dajcie im rozkaz, by mogli być na wszelką ewentualność przygotowani i odejście wykonać mogli planowo. ✪ Ketling: Dzień dobry. W sprawie rozkazu: wczoraj przedaliśmy wam rozkaz Nr 32, poza nim dotychczas nie wydaliśmy rozkazu, prawdopodobnie wnet nie wyjdzie, bo generał jeszcze nie powrócił. Chodzi tu o ważne decyzje i obecność jego jest konieczna, a przy tym są pewne kombinacje, których dokładnie nie znamy jeszcze, ma je przywieźć generał. Sądzę, że dzisiaj koło południa będzie. Wczoraj wspomniał pan pułkownik Bortnowski, że nie macie łączności z 1. dyw. jazdy. O ile [by] wasze radio nie funkcjonowało, to proszę przesyłać wszystkie rozkazy dla grupy jazdy — przez nas. Oni zgłaszali się dotychczas do nas, mimo iż zapowiedzieliśmy, że

bezpośrednio podlegają wam. Dokładny wykaz przepraw na Wieprzu, o który prosiłeś, prześlę ci w formie noty. ✪ Bochenek: Dobrze, z dyw. jazdy połączenie przez radio mamy. Możesz powiedzieć, jakie są te niedokładne kombinacje, byśmy choć w przybliżeniu wiedzieli, czego się trzymać. ✪ Ketling: Niedużo wiem, bo okryte to tajemnicą. To wszystko. ✪ Bochenek: To znaczy, że musimy tutaj trzymać, choć wątpię, czy się to uda. Dziękuję ci. W każdym razie powiadom o tym Kutrzebę, by się z tym liczył. Nie chcielibyśmy odejść rozbici bez możności wpływania na podległe jednostki. Obecnie jest także atak bardzo silny na odcinku od Uhruska do Sławatycz. Co do trzymania linii Bugu, to zależy od decyzji gen. Zielińskiego. Pozostajemy tam, by przeprowadzić ewakuację, no i o ile się uda, aby nie wypuszczać... Kiedy wyszedł rozkaz, o którym wspominasz, gdyż my nie otrzymaliśmy ostatnio żadnego rozkazu. ✪ Ketling: Wydany był do waszej armii wczoraj wieczorem o godzinie 19.40. ✪ Bochenek: Sprawdź czy wysłany. Ja sprawdzę u nas.

[1]) Pławanice. [2]) Na wschód.

94. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47 i 27.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 13.30. ✪ Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego — Dowództwo 3. Armii. ✪ Rozmawiający: ppor. Szram — ppłk Bortnowski.

Tu ppłk Bortnowski. ✪ Szram: Tu adiutant szefa sztabu, cześć panu pułkownikowi. Z rozkazu szefa sztabu proszę o podanie sprawy, [o] której pan pułk. życzył sobie mówić z szefem sztabu. ✪ Bortnowski: Dzień dobry panu, więc stało się, nieprzyjaciel jest obecnie w Żalinie. Nie mamy już go czym wyrzucić. Włodawa odparła wszystkie ataki. Przez Swierze i Hniszów przedarł się nieprzyjaciel, odrzucił naszą kontrakcję. [Z] 7. dyw. połączenie zerwane, Wólka zagrożona, nieprzyjaciel, który się przedostał przez Husynne i dotarł w nocy aż do Planawice [1]), obecnie [?] odrzucony zdołał się powtórnie przeprawić. Wobec tej sytuacji zarządzono odwrót na linię Wieprza Kock — Krasnystaw — Hrubieszów — Sokal — Radziechów. Rozkaz wydany i odesłany. Dow. Armii wyjeżdża z Chełma o godzinie 2-ej. Chełm będzie opuszczony jutro około

południa. Do tego czasu musi się bronić, aby umożliwić ewakuację, która prawdopodobnie nie będzie zakończona. O dalszym operowaniu dywizjami na odcinkach 70-klm. bez rezerw nie ma mowy, wielka szkoda, że nie znając planów Dow. Armii by mogło zarządzić odwrót... O godzinie 2-ej zdejmuję aparaty. ✪ Tu ppłk Kutrzeba: Zaraz rozpatrzę sprawę na mapie. Tymczasem... [2]).

[1]) Pławanice. [2]) Dalszego ciągu rozmowy nie ma. Prawdopodobnie należy ją połączyć z rozmową przeprowadzoną o g. 14.

95. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47 i 27.

Dnia 8 sierpnia 1920 r. godzina 14. ✪ Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego — Dowództwo 3. Armii. ✪ Rozmawiający: ppłk Kutrzeba — ppłk Bortnowski.

Tu szef sztabu pułk. Kutrzeba: Dzień dobry. Jest to bardzo niemiła sprawa, że ten odwrót robicie tak prędko, nie zdaję sobie sprawy, jak sytuacja wygląda, bo o następujących sprawach nic dotąd nie mówiliście: 1) Gdzie jest 23. p. p., 2) gdzie jest obecnie grupa Hozera, 3) jakie siły nieprzyjacielskie atakują wzdłuż kolei. 4) Gdzie stoi 3. dyw. i dlaczego opuściła Włodzimierz. 5) Jaki rozkaz daliście 3. dyw.? ✪ Bortnowski: Po 1-sze 23. p. p. w odwrocie z Kowla rozproszony zbierał się w Dubience i został ściągnięty przez 3-cią dyw. do Matcze. Otrzymał nowego dowódcę pułku i został z powrotem do Dubienki wysłany. Na skutek przejścia wczoraj bolszewików musieliśmy wzmocnić 6. dyw. ukr. i zadyrygowaliśmy ją. Meldunków o sytuacji dotychczas nie mamy. Grupa Hozera stoi we Włodawie i w Sławatyczach, otrzymała rozkaz cofnięcia grupy z Sławatycz do Wislice [1]). Tam też został zadyrygowany Bałachowicz, a na skutek odcięcia fr[ontu] grupy Sławatycze od grupy Włodawa, przez atak na Włodawę z północy i ze wschodu, który trwał dzisiaj całą noc, do Sławatycz nie można było rozkazu tego doręczyć przed 9 rano. Dopiero po kontrataku Hozera, który się powiódł ze zdobyczą 3 karabinów maszynowych i kilkudziesięciu jeńców, można było doręczyć rozkaz w Sławatyczach. Obecnie na tym odcinku spokój, teraz bolszewicy przeprawili się pod Grabinem i Opalinem. XIII bryg. kontratakiem wyrzuciła ich prawe skrzydło, natomiast lewe skrzydło stoi mocno. Przy współdziałaniu lotników odbywa się kontratak XIII bryg. Na południe od Opalina pod

Świerze i Chniczów [2]) znowu przeprawiły się znaczniejsze siły i doszły aż do Rudki, Żalin. Wysłaliśmy batalion etapowy z Chełma na Rudę—Opalin. Pod Husynnem według meldunku 7-ej dyw. bolszewicy zostali w przeciągu nocy wyrzuceni na wschodni brzeg, dziś wzmocnieni przeprawili się powtórnie. Ponieważ na sytuację nie jesteśmy już w stanie zareagować, wysłaliśmy wszystko, co można, nawet ostatni szwadron jazdy. Zachowaliśmy jedynie załogę Chełma, która ma go bronić do jutra południa. Od Dubienki na południe na całym odcinku spokój, 1-sza dyw. urządziła wypad na Korytnicę — Świniuchy, zdobyła baterię dział z pełnym zaprzęgiem i miała przedłużyć ten wypad na Włodzimierz Wołyński. 3-ciej dyw. nakazaliśmy wczoraj akcję w celu odzyskania Włodzimierza, wobec sytuacji... musieliśmy to zaniechać, jak również powstrzymać dalszy ruch na Włodzimierz 1-ej dyw. Co do sił na naszym odcinku to Sławatycze i Włodawa są atakowane przez 57. i przez oddziały 13. dyw., jakiś samodzielny dywizjon. Jest to piechota, jakiś nowy oddział na naszym froncie. Tę 13. dyw. skonstatowano również na północ od toru kolejowego, nie chcę wierzyć, żeby to była świeża dywizja na naszym froncie, przypuszczam, że są to uzupełnienia, pochodzące z 13-ej dyw. a wcielane do innych. Na północ od toru powinny być również 58. i 25. dywizje, których dotychczas nie stwierdzono... jednak i ilość punktów, [w] których były próby przeprawy. Trzeba przyjmować znaczniejsze siły na południe od toru kolejowego aż do Włodzimierza Wołyńskiego: 7. dyw. i Golikow. Działają oni wzdłuż toru Kowel—Chełm i Kowel—Włodzimierz Wołyński. Od Włodzimierza Wołyńskiego aż do 1-ej dyw. 24. dyw. piechoty. Siły bolszewickie nieznaczne na ogół, ale na odcinku 7-ej dyw. jest tego rodzaju bałagan, że odwrót właściwie już się odbywa. Dow. 7-ej Dyw. jest przy XIV bryg. pod Dorohuskiem bez łączności telefonicznej z Chełmem a według meldunków XIII-ej bryg., z którą mamy jeszcze łączność przez linię Chełm — Uhrusk, w Żalinie ma być bryg. jazdy bolszewickiej. Tor na zachód o[d] Dorohuska ma być zerwany. ✪ K u t r z e b a: Panie pułk., według instrukcji, które dziś nad ranem generał przywiózł, nie możemy się bez targu cofnąć na Wieprz. Przypuszczaliśmy, że na[s] oskrzydlenie od północy ewentualnie zmusi do odwrotu, ale nie myśleliśmy, że po 24 godzinach opuścimy Bug. Na Styrze i Stochodzie staliśmy w ciężkich warunkach znacznie dłużej. W paru słowach wymaga sytuacja, abyśmy rejon Lublina do dnia 18.VIII pewnie zabezpieczyli dla nowych koncentracji. Jest zamiar Dow. Frontu całą 3-cią armię zwinąć w trójkąt lubelski, lecz aby to uczynić, nie może 7. dyw. już dziś wrócić na Wieprz, którego tak samo nie utrzyma jak Bugu. Odwrót na Wieprz już dziś, to znaczy niemożność koncentracji w lubelskim, czyli wy-

wrócenie koncepcji dążącej do ostatecznego rozstrzygnięcia. Poza tym patrząc z dalszej perspektywy na wasz front, to nie jest on groźny, sam pan mówi, że duże siły nie idą a właściwie jest atakowany odcinek bardzo szczupły. Lokalne wtargnięcie tutaj nie jest jeszcze przegraną, póki pod Włodawą i Hrubieszowem macie wojska, chociażby tylko chwilowo zbyteczne. 3-cia armia musi osłaniać. Zdanie generała jest, że należy wszystkie siły z boków pościągać, aby ten klin pod Chełmem wyzuć [?]. Przyśpieszajcie odjazd 1. dyw. Leg. do Lublina, poza tym wysyłamy wam 2 kompanie marszowe 8. i 23. p. p., każda po 200 ludzi, do Chełma, abyście mogli załogę Chełma wziąć do boju. Niech pan nam wierzy, że od tego w jaki sposób potraficie zasłonić koncentrację, która się rozpoczyna 11-go a trwa do 16, zależy wszystko, przede wszystkim los Warszawy. Reasumując powiadam, że musicie przerwę lokalną zahamować, przy ściągnięciu wszystkich możliwych sił do bitwy pod Chełmem. ✪ B o r t n o w s k i: Panie pułk., ja meldowałem wczoraj, że mniej się boję oskrzydlenia niż tego, że mi zrobią dziurę w 7-ej dyw., która i tak jest dziurawa. Co do porównania ze Styrem i Stochodem, to nie może być o tym mowy, według mnie sytuacja wymaga zarządzenia odwrotu, gdyż 7-ma dyw. wieje małymi grupkami po 25-ciu, dwie kompanie sytuacji nie uratują, jeżeli to przecież my mamy przynajmniej 10 razy tyle dziur niż obsadzonego odcinka. Jeżeli myśmy wydali rozkaz odwrotu, to jedynie wychodząc z tego założenia, że trzeba odwrotowi nadać pewien kierunek. Na ściągnięcie sił 3-ej dyw. w kierunku północnym liczyć nie można, bo przyjdą za późno. Więc rozkaz odwrotu może być cofnięty, jednak faktycznie nie ma czym tego zatkać. Kompletny brak kawalerii, tymi 40 jeźdźcami, których mamy, nie można wyłapać cofającej się dyw. w pasie 30-tu kilometrów. Przyjście na Wieprz sytuacji nie uratuje, to jest jasne, ale wydanie rozkazu stania też [nie] wyratuje, bo nie ma jak i nie ma czym. ✪ K u t r z e b a: Tym razem ja jestem większym optymistą, bo wiem, jak bolszewicy wyglądają, na północy poddały się 2 pułki bolszewickie, a 7 następnych pertraktuje, uciekamy przed cieniem i święcie wierzę, cokolwiek w Chełmie zgrupujecie z odwrotowych wojsk i ruszycie naprzód, to znów zyskamy parę dni czasu, a o to nam się rozchodzi. Dojść jutro do Wieprza, to znaczy za dwa dni opuścić Lublin, co jest zupełnie wykluczone. Na ściągnięcie wojsk z boków nigdy nie może być za późno. Sytuacja nam wskazuje, że odcinek środkowy jest za słaby, a boki w sam raz albo za silnie obsadzone. Trzeba wojskom powiedzieć, że zjeżdża 1-sza dyw. do Lublina i że cały kraj na 7. dyw. patrzy, czy ona do czasu nadejścia 1-ej dyw. potrafi wytrzymać. Szczegółowy plan naszej przyszłości chcieliśmy wam zakomunikować i był

zamiar pana na parę godzin ściągnąć z Chełma do Lublina, sądzę, że [z] ogólnikowych moich słów o ogólnym zarysie pan się domyśla, musicie [się] więc trzymać i przyśpieszać 1-szą dyw. koleją i na autach, tak samo części 3-ej dyw. ✪ Bortnowski: Ja rozumiem całą kombinację panie ppłk. Zupełnie się domyślam. Chodzi o to samo, co ja projektowałem, tylko co zamiast przed frontem to za frontem. Powtarzam panu pułkownikowi, że sytuacja jest pod psem, rozkazy są wydane, to jest najgorsze, że trzeba je cofnąć, to już może być niewykonalne. Co do przewożenia autami to wobec pozrywanych torów auta wożą amunicję, która wchodzi. W tej chwili pójdę pomówić z generałem, w każdym razie jeżeli to polega na naszym zdaniu, to odwrót jest konieczny, jeżeli się chce uratować 7-mą dyw., chociaż część. W każdym razie proszę o rozkaz. Tymczasem idę do generała. ✪ Kutrzeba: Dobrze. Ja również zaznaczam jednak, że wszystko, co mówiłem, było z jego polecenia i po referacie. Na mocy ostatnich wytycznych Warszawy. ✪ Dyżurny telegrafista: Pan pułkownik już poszedł. ✪ Kutrzeba: Dobrze tymczasem... ✪ Bortnowski: Już jestem panie pułkowniku, jest wykluczone wstrzymanie chociażby dlatego, że łączność ze wszystkimi oddziałami jest zerwana, a bolszewicy są o niecałe 15 kilometrów od Chełma. Tego co jest w Chełmie nie możemy odesłać, bo musi to bronić ewakuacji przynajmniej do 10-tej wieczorem. Jestem wobec rozkazu zupełnie bezradny. Odwrót odbywa się zupełnie bezładnie i [nie] można go powstrzymać, bo nie ma czym. Powtarzam, że odwrót jest wymuszony, a rozkaz został wydany jedynie dla ujęcia go w karby i nadania mu jakiejś planowości. Zmuszeni jesteśmy zaraz wyjechać. Będziemy w Lublinie, przedstawimy to, co można zrobić dalej na naszym odcinku, ale odwrotu odwołać nie mogę. Gdybyśmy wiedzieli rano, można było wysłać wszystko, co było, i manewrami przedłużyć całą sprawę najwyżej na 24-ry godziny. ✪ Kutrzeba: Jaki rozkaz ma 3. i 1. dyw.? Czy uwiadomiliście jazdę radio bolszewickim? ✪ Bortnowski: 3-cia dyw. ma rozkaz pozostać w Hrubieszowie przez jutro, odginając lewe skrzydło, potem cofnąć się na Grabowiec — Tyszowce. 1-sza dyw. do Sokala, dyw. jazdy do Radziechowa. Co znaczy radio bolszewickie? 1-sza dyw. jazdy otrzymała rozkaz radio. ✪ Kutrzeba: Sposób odwrotu mnie osobiście nie podoba się. Pozostawiacie w dalszym ciągu odcinek 7. dyw. tak słaby jak dotąd, zamiast ruszyć bocznymi kolumnami na zagrożony rejon. ✪ Bortnowski: Tak panie pułkowniku, ale ja dopiero teraz dowiaduję [się], że kierunek Lublin jest ważniejszy od kierunku na Galicję i łączności z 6-tą [armią]. Z 6-tą armią zresztą o tych rzeczach możemy mówić w Lublinie, gdyż będę tam za dwie godziny. ✪ Kutrzeba:

Kiedy wojska wejdą na Wieprz? ✪ Bortnowski: Za trzy dni, jeżeli wszystko się odbędzie planowo. ✪ Kutrzeba: Jeżeli bocznych kolumn nie zadyrygujecie w centrum, to jak chcecie trzymać na Wieprzu? ✪ Bortnowski: Ta kwestia także zawsze jest ważna ze względu na to, czy Galicja... tak ale dwóch rzeczy robić nie podobna mając tylko jedną rękę. ✪ Kutrzeba: Muszę sprawę zareferować generałowi, który poszedł na obiad polecając mi zarządzenia powstrzymania odwrotu, proszę zatem juza nie zdejmować przez 30 minut, cała niemiła kontrowersja wynikła z tego, że nie meldowaliście nam przynajmniej parę godzin wcześniej, że rozpoczynacie odwrót. Idę teraz do generała, do widzenia. ✪ Bortnowski: Nie meldowaliśmy, bo juzy nie mogły się dogadać, po wtóre zrobiliśmy to według mnie w ostateczności. Panie pułkowniku, może wystarczy, że będziemy niedługo w Lublinie, bo juzy mamy ostatnie, nie chcę ich narażać, chcielibyśmy wyjechać zaraz. ✪ Kutrzeba: Czy z Lublina będziecie mieli połączenie do wojsk? ✪ Bortnowski: Przez trzy dni nie będziemy mieli połączenia drutowego, chyba przypadkiem, ale będzie można połączyć się kurierami. ✪ Kutrzeba: Więc skąd możecie dać 3-ej dyw. rozkaz o zmianie kierunku? Mógłbym pośredniczyć zaraz, gdyby armia miała jakiś rozkaz do 3-ej dyw. Leg. ✪ Bortnowski: Panie pułkowniku, to do niczego nie prowadzi, my musimy znać całość Dow. Frontu, żeby móc 3-ej dyw. czy innemu oddziałowi [dać] jakiś rozkaz, skoro się tych rzeczy nie zna, nie można ani decydować, ani rozkazywać, cóż ja zrobię na to, że nasze plany są zawsze spóźnione. Jeszcze raz melduję, że pan generał i ja możemy być w Lublinie za dwie godziny i stamtąd wydać rozkazy wprost, dlatego że tutaj nie mamy na to ani środków, ani możności, jeżeli chcemy dowodzić armią a nie XIV brygadą. ✪ Kutrzeba: Kiedy jazda stanie w Radziechowie, muszę uzgodnić [z] 6-tą armią... ✪ Bortnowski: Ma rozkaz 1-sza dyw. jazdy w Radziechowie jutro. Jak się teraz dowiaduję rozkaz do jazdy nie mógł być nadany do dyw. jazdy [przez] radio, natomiast w rozkazie do 1-ej dyw. [Leg.] zaznaczone jest, że ma go odesłać. Zresztą prawe skrzydło nie jest pilne, zwłaszcza, że 1-sza dyw. najwcześniej jutro wieczorem może stanąć w Sokalu. Nadamy radio, jak tylko się jazda odezwie z pierwszej stacji lub z Lublina stacją Dow. Frontu. ✪ Kutrzeba: 6-ta armia donosi, że zajęła dziś rano Radziwiłłów i że 4. bryg. jazdy odeszła, tak że lewe skrzydło 6-ej armii jest zupełnie odkryte. Do widzenia. ✪ Bortnowski: Do widzenia panie pułkowniku.

[1]) Wisznice. [2]) Hniszów.

96. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ PŁK. ZARZYCKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Zajęcie linii obronnej w rejonie Makowa.

Dowództwo Grupy Oper. pułk. Zarzyckiego [1]). Załuże, dn. 8.VIII. 1920 r.

Do Ppłk. Błeszyńskiego [i do] Dcy 4. szwadronu 108. p. uł.

1) Na rozkaz gen. Baranowskiego grupa ppłk. Kopy cofa się dziś od godz. 3 rano z Rożan na linię Szelków — Chyliny. W związku z tym i grupa ostrołęcka otrzymała rozkaz cofnięcia się na Maków. ✪ 2) W tym celu zarządzam: a) 4. szwadron 108. pułku ułanów rusza o godz. 4-ej z Załuża przez Czerwonkę, Janopole, Ulaski do Makowa z zadaniem osłaniania północnego skrzydła grupy ppłk. Błeszyńskiego. W Makowie nawiąże szwadron łączność z grupą gen. Karnickiego, który maszeruje na Przasnysz, oraz z grupą ppłk. Kopy w Szelkowie. ✪ 3) Grupa ppłk. Błeszyńskiego rusza najdalej do godz. 5-tej na Maków, gdzie zajmuje linię obronną w ogólnym rejonie Makowica, Jankowo, Bolki [2]). ✪ 4) Prowiant pobrać z kolumny automobilowej w Makowie. ✪ 5) Sztab b. grupy ostrołęckiej z główną kolumną grupy ppłk. Błeszyńskiego, a następnie w Makowie.

(—) Zarzycki pułkownik i dowódca grupy.

[1]) Podano wg kopii znajdującej się w bloku meldunkowym płk. Zarzyckiego. [2]) Prawdopodobnie Budzyno-Bołki.

97. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO [1]). AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 1828.

[Dowództwo Grupy gen. Baranowskiego] [2]). Maków, dn. 8.VIII. 1920 g. 10.45.

Do Grupy ppłk. Błeszyńskiego.

Wysłany dziś z Makowa patrol ułański 4. p. uł. [3]) nie zastał nieprzyjaciela w Popielarce, Zaciszu, Cieciorkach i w Dąbrówce. Słabsze jego podjazdy były dziś w [m.] Płoniawy i Gąsewie.

Z r. (—) Zarzycki płk.

[1]) Grupa op. gen. Baranowskiego powstała z b. grupy gen. Roji, którą po odwołaniu gen. Roji do Warszawy czasowo dowodził płk Zarzycki. [2]) Podano wg czystopisu. [3]) Z szwadronu zapasowego 4. p. uł.

. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 1097.

Skierowanie 101. pułku piechoty do Makowa.

Dowództwo Grupy Oper. gen. Baranowskiego [1]). Maków, dn. 8.VIII. 1920 r. g. 16.15.

Do Dtwa Grupy ppłk. Kopy.

1) Odesłać natychmiast najkrótszą drogą 101. pułk do Makowa, gdzie na razie przejdzie do rezerwy grupy. Pułk ten musi bezwarunkowo dzisiaj osiągnąć Maków do godz. 20-tej. ✪ 2) Odesłać równocześnie połowę aut pancernych, które grupa posiada. Auta te mają się zaraz meldować w Makowie. Autami tymi przysłać meldunek sytuacyjny.

(—) Baranowski gen. ppor. i dca gr. op.

[1]) Podano wg kopii znajdującej się w bloku meldunkowym płk. Zarzyckiego.

99. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 1097.

Dowództwo Grupy Oper. gen. Baranowskiego [1]). Maków, dn. 8.VIII. 1920 r. g. 18.30.

Do Naczelnego Dowództwa Oddział III. Warszawa.

Meldunek sytuacyjny. ✪ 1) Nieprzyjacielska 15. dyw. kawalerii i części 18. dyw. piech. osiągnęły wczoraj rejon Krasnosielca z zamiarem [zajęcia] Przasnysza i Ciechanowa. W okolicy Gąsewo wziął nasz patrol [*]) 8 jeńców z 15. dyw. kawal. i 18. dyw. piech. Tu odznaczył się pchor. Bayer Stefan ze szwadronu zapas. 4. p. ułanów, który z 13 ułanami dotarł aż pod sam Krasnosielc, ale wyszedł z 8 jeńcami przy stracie jednego rannego ułana i 3-ch koni zabitych. ✪ 2) Grupa oper. zajęła dzisiaj rano linię rzeki Orzyc, a mianowicie grupą ppłk. Kopy odcinek od Narwi przez Szelków do Chyliny, grupą ppłk. Błeszyńskiego odcinek Makowa od Chylin przez Makowicę i Jankowo do Orzyca, wreszcie grupą kawal. gen. Karnickiego rejon Młodzianowo — Węgrzynowo. ✪ 3) Łączności na prawo i na lewo mimo usiłowań nie nawiązano. Nie wiadomo również, gdzie znajduje się 203. p. ułanów, za którym wysłano kilka patroli. ✪ 4) Oddziały grupy bardzo przemęczone. Bardzo dużo odparzeń. 1/3 ludzi bez butów. Brak żywności dokuczliwy, a amunicja na ukoń-

czeniu. Konieczne zorganizowanie dowozu. W tym celu wysłano wczoraj ppłk. Więckowskiego do Nasielska [3]).

(—) Baranowski gen. ppor.

[1]) Podano wg kopii znajdującej się w bloku meldunkowym płk. Zarzyckiego. [2]) Z szwadronu zapasowego 4. p. uł. [3]) W tece rozmów juzowych Nr 22 znajduje się powyższy meldunek nadany juzem z następującym dodatkiem: „Ze swej strony dodaję, że generał nie jest uświadomiony w sytuacji, gdyż w obecnej chwili dawno Przasnysz jest zajęty i bolszewicy są pod Ciechanowem. Wiadomość ta podana jest telefonicznie. Grupa gen. Baranowskiego uskarża się, że ciągle jest podsłuchiwana przez bolszewików, dlatego też rozkaz operacyjny Dtwa Frontu prosiłbym przesłać automobilem". Jakkolwiek na egzemplarzu nie zaznaczono, jakie dtwa tę rozmowę prowadzą, należy przypuszczać, że było to Naczelne Dowództwo i Dtwo Frontu Płn. Wsch.

100. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Odwrót brygady jazdy gen. Karnickiego do rejonu Stary Gołymin.

Dowództwo Grupy Oper. gen. Baranowskiego. L. 23 Op. [1]). Maków, [dn. 8.VIII.1920 r.] [2]).

Do Grupy ppłk. Błeszyńskiego.

1) Brygada jazdy gen. Karnickiego przeniosła się pod wieczór z rejonu Młodzianowo — Węgrzynowo w rejon Starego Gołymina, pozostawiając we wsi Szlasy pluton obserwujący szosę do Przasnysza. Pluton ten będzie informował Maków o sytuacji w tamtych okolicach. ✪ 2) Wobec powyższego grupa makowska ubezpieczy Maków także od północnego-zachodu.

(—) Baranowski generał ppor. i dca.

[1]) Podano wg kopii znajdującej się w bloku meldunkowym płk. Zarzyckiego. [2]) Otrzymano w grupie ppłk. Błeszyńskiego dn. 8.VIII g. 21.45.

101. DOWÓDZTWO GRUPY GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Skierowanie oddziału z grupy ppłk. Kopy. — Dowództwo Grupy gen. Baranowskiego [1]). Maków, dn. 8.VIII. 1920 r.

Do pułkownika Kopy, dowódcy grupy.

O godz. 16-tej był wysłany rozkaz, żeby 101. p. p. był tutaj na godz. 20, również, żeby wysłane były automobile pancerne. Teraz jest po godz. 20-tej i żadnych posiłków Pan nie przysłał ani 101. p. p., ani innego oddziału równej siły i bojowej wartości. To jest niespełnienie bojowego rozkazu, jeżeli zajdą jakie wypadki z tego powodu, odpowiedzialność spada na Pana. ✪ Grupa ppłk. Błeszyńskiego jest w położeniu, że koniecznie potrzebuje posiłków około 700—800 bagnetów dobrego żołnierza z odpowiednią ilością amunicji dla dwudniowego boju. Rozkazuję Panu wysłać natychmiast pod osobistą Pańską odpowiedzialnością; nie obstaję za 101. p. p., ale oddziały powinny być pewne (nie V/157.). Auto pancerne jedno sam widziałem dzisiaj z rana u Pana, może ono tam było wypadkowo. ✪ Proszę o tym meldować.

(—) Baranowski generał i dowódca grupy.

[1]) Podano wg kopii znajdującej się w bloku meldunkowym płk. Zarzyckiego.

102. DOWÓDZTWO GRUPY GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 1828.

Dowództwo Grupy gen. Baranowskiego [1]). Kw[atera] szt[abu] 8.VIII 1920 [2]).

Do grupy ppłk. Błeszyńskiego [w] m[iejscu] p[ostoju].

Przysłane tu dwa auta pancerne oddaję do dyspozycji grupie p. ppułkownika.

Z r. (—) Zarzycki płk.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w grupie ppłk. Błeszyńskiego dn. 8.VIII g. 22.15.

103. DOWÓDZTWO GRUPY GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Dowództwo Grupy gen. Baranowskiego [1]). Maków, dn. 8.VIII. 1920 r. g. 23.00.

Do dowódcy 4. szwadronu 108. p. uł.

Zarządzić wysłanie patroli jak następuje: 1) patrol do Przasnysza, 2) patrol do Podoś, 3) patrol do Podoś przez Gąsewo, 4) patrol do Rożan. ✪ Zadaniem wszystkich patroli jest przekonać się, czy w wymienionych miejscowościach znajdują się oddziały nieprz., jaki rodzaj broni i kierunek działania. ✪ Zebrane wiadomości mają być oparte przede wszystkim na podstawie własnych spostrzeżeń o wczesnym... następnie na podstawie zeznań ludności cywilnej. Dlatego też patrole mają działać tak, aby same mogły stwierdzić nieprzyjaciela. ✪ Patrole wyjeżdżając meldują się u d-ców odcinków, a po powrocie informują ich o swoich spostrzeżeniach.

Z r. generała i d-cy grupy (—) Zarzycki pułk.

[1]) Podano wg kopii, znajdującej się w bloku meldunkowym płk. Zarzyckiego.

104 DOWÓDZTWO 1. ARMII. RAPORTY WYWIADOWCZE. TEKA NR 4.

Dowództwo 1. Armii. Nr 2849/II [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920.

Raport wywiadowczy Nr 123. ✪ III korp. j[azdy] dn. 7.VIII godz. 14 oddziałami 15. dyw. j[azdy] (1. i 3. bryg. w sile prawdopodobnie ca 1000 szabel) zajął Przasnysz. Meldując o powyższym prosi III k[orpus] j[azdy] D-wo Armii o wskazanie dalszych zadań. 10. dyw. j[azdy] dla odepchnięcia własnych oddziałów na Chorzele posunięta została w kierunku półn.-zach od miejsca przeprawy przez Narew pod Osetno. Dn. 6.VIII o godz. 13 zajmowała linię rz. Omulew łącząc w prawo z 34. bryg. 12. dyw. M. p. sztabu 10. dyw. dn. 6.VIII Wach. 2. bryg. 15. dyw. j. działa jako lewe ubezpieczenie korpusu i dnia 6.VIII odrzuciwszy własne oddziały na przeprawie przez rz. Omulew od W. Przystań, wyszła na linię Żebry — Nakły wysyłając na Rożan silniejszy patrol wywiadowczy. Wywiad na Krasnosielc został prawdopodobnie przeprowadzony w czasie marszu kolumny (1. i 3. bryg. 15. dyw.) na Przasnysz. M. p. sztabu III korp. j. było dn. 6.VIII Kadzidło, dn. 7.VIII Wólka Drąż[dż]ewska. Oddziały

własne, zaniepokojone wywiadem na Rożan, wycofały się pośpiesznie z Ostrołęki. 4. dyw. p. po przejściu na prawy brzeg Narwi działać będzie prawdopodobnie w kierunku Rożan — Maków. Nieprzyjaciel szczególnie silny w rej. Rożana (18. dyw. p., 12. dyw. p. 4. armii i 16. dyw. p. 15. armii) będzie dążył do odrzucenia własnych oddziałów na lewy brzeg Narwi w rej. ujścia rz. Orzyc. Dla poparcia tej akcji użyje prawdopodobnie 1. i 3. bryg. 15. dyw. j. z Przasnysza przez Maków. Przecięcie linii kol. Mława — Ciechanów może być dokonane przez jeden lub dwa szwadrony. Kontrakcja własna w rej. przyczółka mostowego Małkinia i częściowo wypad na północ od Broku — doprowadziły do przerzucenia 6. dyw. z szosy Ostrów — Wyszków na Kańkowo — Zaręby w ciągu dn. 6.VIII (przegrupowanie osłaniała 5. dyw. p.). Również na skutek tej sytuacji 21. dyw. (3. armia) miała być przerzucona do rej. toru kol. Czyżewo — Małkinia (zeznanie kwatermistrzów 21. dyw. przeszłych na naszą stronę pod Kańkowo dn. 6.VIII). 21. dyw. pośpiesznie została przesunięta w tymże kierunku, oddając część swego odcinka 56. dyw. Te przegrupowania wskazują na szczególną obawę nieprzyjaciela o kierunek na Czyżewo ważny dla przyszłości akcji na prawym skrzydle nieprzyjacielskiego frontu. Prawe skrzydło 56. dyw. sięga między Ceranów a Sterdyń. Lewym skrzydłem 56. dyw. łączy na południe od Zembrowa z 27. dyw. 166. bryg. 56. dyw. z trzech baterii ma w linii tylko jedną z powodu słabego dowozu amunicji. W 21. dyw. część baterii bezczynna dla braku amunicji, której nie zdążono podwieźć. ✪ Różne. Dn. 6.VIII na mityngu żołnierskim w sztabie 62. bryg. przemowa dcy 21. dyw., nawołująca do dalszych wysiłków, spotkała się z głośnym protestem, że łatwo wojować o dwadzieścia wiorst w tyle. Dca 21. dyw. Smoleń podał w odpowiedzi na to wiadomość, że już formują się polskie oddziały komunistyczne i po wzięciu Warszawy im zostanie powierzona dalsza walka. ✪ Trwa intensywna rekwizycja koni w terenie przyfrontowym dla artylerii.

(—) Dukiet por. w z. szef oddziału II Dwa 1. Armii. ✪ (—) Lemański ppor. w z. szef sekcji ofensywy.

[1]) Podano wg depeszy.

105. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 44.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3905/III [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920 [2]). —

Do Dowództwa Gr. gen. Osińskiego.

Według wiadomości otrzymanych z Dtwa Frontu m. Telaki zajęta jest przez nieprzyjaciela, który obsadza linię od tej wsi w kierunku m. Wrotnów. ✪ 60. p. p. ma zajmować linię Wrotnów — Wólka Miedzyńska. ✪ Wyjaśnić należy odwrotnie sytuację prawego skrzydła grupy. ✪ Z meldunku gen. Żeligowskiego wynika, że podjazd wysłany na Brok napotkał nieprzyjaciela w Udrzynie nad Bugiem. Równocześnie melduje mjr Matczyński, że zabiera mu się jazdę i artylerię. ✪ Dtwo Armii przypomina, że odcinek Bugu do Brańszczyka należy do gr. gen. Osińskiego, a odcinek Broku i na zachód ma wielkie znaczenie jako najbliższe przejście na nasze linie odwrotu. ✪ Wobec powyższego należy wymieniony odcinek wyposażyć odpowiednio w artylerię i starannie obserwować. Zaznacza się również, że grupa mjra Matczyńskiego podległa jest gr. gen. Osińskiego, wobec czego mjr Matczyński ma zaprzestać przesyłania meldunków wprost do Dtwa Armii. ✪ Przyśpieszyć wyciągnięcie brygady lit. biał. do rezerwy w myśl rozkazu 3889/III.

Z r. szef sztabu (—) Kleeberg płk. szt. gen. ✪ Za zgodność: szef III oddziału (—) Płoszajski mjr p. d. szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano telefonicznie 8.VIII g. 5.20.

106. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 23.

Meldunek sytuacyjny.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3906/III [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920.

Meldunek sytuacyjny Nr 215 z dnia 8.VIII.20 godz. 6. ✪ I. Na prawym skrzydle armii nieprzyjaciel nie utrzymywał kontaktu z naszymi oddziałami. Na przedpolu wsi Telaki ukazał się wczoraj po południu w składzie 3 rodzajów broni. Wedle niesprawdzonych wiadomości m. Telaki mieli zająć bolszewicy. ✪ Oddziały nieprz., stojące przed przyczółkiem Małkini i Broku, nie wytrzymały energicznego natarcia naszych oddziałów; o m. Kaczkowo na płn. zach. od Małkini walczyły 4 pułki nieprz. Pod m. Zarębami został doszczętnie zniszczony 46. p. sow. (6. dyw.). ✪ Pod m. Laskowizna nieprz. uciekł w panice, zostawiając zdobycz w naszych rękach. ✪ Na przedpolu gr. gen. Żeligowskiego nieprz. zachowywał się na ogół biernie. Skonstatowano koncentrację 106. i 107. p. sow. w rejonie Marianowo — Ostrykół. Grupa ta posunęła się w kierunku zachodnim. ✪ II. Oddziały gr. gen. Osińskiego zajęły linie Kossówki i Bugu.

17. dyw. p. według meldunków 17. dyw. z nocy, wiadomość o zajęciu Telak przez nieprz. nieprawdziwa. Po przeprowadzeniu wypadu oddziały II bryg. lit. biał. i 8. dyw. p. wycofały się na płd. brzeg Bugu. Równocześnie z akcją przyczółka Małkini przeprowadziła wypad gr. majora Matczyńskiego biorąc do niewoli 4 oficerów, 32 szer. i zdobywając 5 k. m., 80 karabinów, 60 wozów, 100 koni i aparaty telefoniczne. Akcja wypadowa oddziałów gr. gen. Osińskiego przyczyniła się do powodzenia kontrakcji na Przetycz odciążając gr. gen. Żeligowskiego. Szczegółów dyslokacji oddziałów gen. Osińskiego na nowej linii na razie brak. M. p. dow. Zieleniec. ✪ Na odcinku gen. Żeligowskiego kontrakcja na Przetycz doprowadziła do przywrócenia poprzedniej syt. Oddziały 10. d. p., 2. l. b. i 41. p. p. stoją na linii Brańszczyk, Nowa Wieś, Przetycz. W celu utrzymania rejonu między Przetyczem a Narwią stworzono grupę manewrową w składzie: baon 24. p. p., 13. p. uł. i 5. bat. 10. p. a. p. Łączności między tą grupą a gr. gen. Roji nie ma zupełnie. M. p. dow. Wyszków. ✪ III. Stan moralny oddziałów, dobry po udanych wypadach, pogorszył się, gdy nakazano odwrót na prawym skrzydle, żołnierz oburza się i sarka. ✪ IV. Pogoda, ciepło, drogi suche. Poza szosami piachy uniemożliwiające ruch aut.

Z r. szef sztabu (—) Kleeberg płk szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu.

107. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 21.

[W y s y ł a:] Dowództwo 1. Armii Nr 3912/III [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920 r. [2]).

[O t r z y m u j ą:] Dow. Gr. gen. Żeligowskiego, Dow. Gr. gen. Osińskiego, Dow. Frontu.

Na rozkaz Nacz. Dow. Nr 8358 i Dow. Frontu Półn. Wsch. Nr 3208/III. W ślad tut. rozk. Nr 3874 — rozkazuję: ✪ Gr. gen. Żeligowskiego osiągnąwszy wczoraj dn. 7.VIII na zajmowanym odcinku linię okopów — utrzyma ją w związku z ogólną sytuacją za wszelką cenę aż do 11.VIII wieczorem. ✪ Dla orientacji — Rożan był wczoraj w walce; nieprzyjaciel posuwał się przez Ostrykół na zachód; Przasnysz zajęty przez nieprzyjaciela. Wymaga potwierdzenia. ✪ Zważywszy powyższe gr. gen. Żeligowskiego przeniesie natychmiast swoje własne rezerwy za lewe skrzydło nawet kosztem pra-

wego skrzydła, gdyż za tym stoi w rezerwie armii IV br. Leg. ✪ Silnie ubezpieczy się w kierunku na Rożan zajmując Lubiel i patrolując na zachód. ✪ W miarę możności nawiąże łączność z Rożanem.

Nr 3912/III. Szef sztabu 1. armii (—) Kleeberg płk szt. gen.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Frontu Płn. Wsch. 8.VIII g. 12.05.

108. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 21.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3923/III [1]). M. p. 8.VIII.1920 r. [2]).

Do Dwa Gr. gen. Żeligowskiego. Do Dow. IV Br. Leg. przez gr. gen. Żeligowskiego.

I. Nieprzyjaciel grupuje się w rejonie Długosiodło — Blochy — Marianowo i zagraża poważnie lewemu skrzydłu grupy. ✪ W myśl rozkazów Nacz. Dow. linia obecna musi być utrzymana do dn. II.VIII.20 wieczorem ze względu na całokształt przewidzianych operacji. Utrzymanie tej linii jest zagrożone, o ile grupujący się nieprzyjaciel nie zostanie rozbity, zanim zdąży ugrupować się i przystąpić ze swej strony do ataku. ✪ II. Wobec powyższego zarządzam: ✪ 1) Uderzyć na nieprzyjaciela z rejonu zajmowanych pozycji [3]) przez Blochy na Długosiodło i rozbić go. ✪ 2) Dla wzmocnienia tej akcji oddaje się do dyspozycji gr. gen. Żeligowskiego IV br. Leg. ✪ 3) Dow. Grupy gen. Żeligowskiego wyda niezwłocznie zarządzenia w ten sposób, by ugrupowanie zakończyć w rejonie naszych okopów dzisiaj. Atak rozpocząć jutro dn. 9.VIII o godz. 3. ✪ 4) Po akcji IV br. Leg. wróci możliwie szybko do rej. Wyszkowa do rezerwy armii.

Dowódca 1. armii (—) Jędrzejewski generał porucznik. ✪ Za zgodność: szef III oddziału (—) Płoszajski mjr p. d. szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Dtwie Gr. gen. Żeligowskiego 8.VIII g. 17. [3]) W minucie: Wyszkowa. Teka Nr 44.

109. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 44.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3924/III [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920 r.

Do Dow. Gr. gen. Osińskiego. Do Dow. 1. Komp. Czołgów.

Druga sekcja czołgów, będąca w dyspozycji gr. gen. Osińskiego, odej-

dzie wraz z taborem, stojącym w Łochowie, do Tłuszcza. ✪ W razie potrzeby użycia czołgów na odcinku gr. gen. Osińskiego — należy się zwrócić do Dow. Armii, a takowe będą dostarczone.

Z r. szef sztabu (—) Kleeberg, płk szt. gen. ✪ Za zgodność: szef III oddziału (—) Płoszajski mjr.

[1]) Podano wg czystopisu.

110. DOWÓDZTWO 1. ARMII. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 23.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3928/III [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920.

Meldunek sytuacyjny Nr 216. Godz. 17. ✪ I. Wczoraj wieczorem w rejonie lasu Bojany (połdn. zach. od Broku) zauważono oddział kozaków w sile około 600 szabel. Od rana nieprzyjaciel silnie naciera na odcinku Treblinka — Krupy (na rzece Kossówce). Na lewym odcinku gr. gen. Żeligowskiego w rejonie toru kolejowego znajdują się od 91. do 99. p. p. 11-ej dyw. sow. Zadaniem tej grupy obejście lewego skrzydła od toru kolejowego (zeznania jeńców). Na prawym skrzydle gr. gen. Roji przeprawił się oddział bolszewicki przez Narew koło m. Łachy — Drozdowo i Brzozy Wielkie [2]). ✪ II. Prawe skrzydło gr. gen. Osińskiego zagięło się pod silnym naporem przeciwnika na linię Krupy—Wólka—Ogrodnik [3]) Stare [4]) — tor kolejowy — wzgórza na wschód od Prostyń. ✪ Kontrakcja 1. dyw. l. b. w kierunku na Tublinkę [5]) w toku. Na odcinku gr. gen. Żeligowskiego piechota własna, wsparta ogniem artylerii i poc. panc., zdobyła 1-szą linię nieprzyjacielską, dalszy atak na 2-gą linię nie powiódł się. Linia obecna prowadzi od Brańszczyka wzdłuż okopów do węzła dróg polnych (1 klm na południ. zach. od Kalinowo, mapa 1 : 100.000) — Stasin. Otrzymano wiadomość, że Rożan o godz. 3-ej własne oddziały opuściły, a o godz. 9-ej zajęły linię Gostkowo — Szelków — Chyliny. Łączność między gr. gen. Żeligowskiego i Roji — tylko telefoniczna. 13. p. uł. na styku grup ma łączność nawiązać. Zarządzono akcję z rejonu Wyszkowa w kierunku Długosiodło przez Blochy. ✪ III i IV. Bez zmiany.

Dowódca 1. armii (—) Jędrzejewski generał porucznik.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Brzuze Wielkie. [3]) Prawdopodobnie Wólka-Okrąglik. [4]) Prawdopodobnie Stare Grądy. [5]) Treblinka.

111. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 44.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3932/III [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920 g. 17.40 [2]). ✪ B. pilne.

Do Dowództwa Frontu.

W rozkazie Dtwa Frontu Nr 3309/III z dnia 8 sierpnia 1920 nie są wcale wymienione oddziały 5. d. p., znajdujące się jeszcze w 1. armii. ✪ Wobec tego upraszam o jak najrychlejsze odesłanie znajdujących się jeszcze w 1. armii w grupie op. gen. Osińskiego oddziałów 5. brygady artylerii oraz sztabu 5. dyw. p. z powrotem do reorganizującej się 5. dyw. piech. we Lwowie. ✪ Równocześnie proszę o rozkaz, dokąd ja mam się udać po oddaniu Dowództwa Armii gen. ppor. Latinikowi.

(—) Jędrzejewski gen. por. i dca 1. armii.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 8.VIII g. 18.

112. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 44.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3938/III [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920.

Do Dow. 1. Komp. Czołgów. [Szef Kolejnictwa] [2]).

Na rozkaz Dow. Fr. sekcja czołgów (co najmniej 5) odejdzie niezwłocznie do Mławy do dyspozycji gen. Roji. ✪ Odejście zameldować niezwłocznie.

Dowódca 1. armii (—) Jędrzejewski generał por.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Wg minuty.

113. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 44.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3939/III [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920 r. g. 19.45 [2]). ✪ B. pilne.

Do Dowództwa Frontu.

Dowiedziałem się, że 15. dyw. piech. już dzisiaj przechodzi swymi rezerwami na linię rzeki Liwiec, pozostawiając na linii, którą według

rozkazu Dow. Frontu ma się trzymać do dnia 9 b. m. włącznie, tylko słabą obsadę, która nie daje żadnej gwarancji, by ta linia istotnie została tak długo utrzymana. Przeciwnie jestem pewny, że owa obsada pozostawiona przez 15. dyw. piech. przy pierwszym natarciu nieprzyjacielskim wycofa się, zostawiając prawe skrzydło mej armii znów bez osłony i narażone na okrążenie przez nieprzyjaciół. Zaznaczając że obecnie prawe skrzydło mej armii jest o 30 kilometrów odległe od rzeki Liwiec, proszę usilnie by Dow. Frontu nakazało 15. dyw. piech. bezwarunkowe pozostanie ze swymi rezerwami na dotychczasowych pozycjach tak długo, jak nakazywał rozkaz Dwa Frontu, to jest aż do końca dnia 9 sierpnia 1920 i dopiero by po upływie tego dnia wycofywała się na linię rzeki Liwiec.

(—) Jędrzejewski gen. i dca 1. armii.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 8.VIII g. 23.

114. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR 3241.

Dowództwo 4. Armii. Oddział II. Sekcja Ofensywy. Nr 2409/II W. [1]). ✪ Tajne.

O t r z y m u j ą: Dtwo Frontu, Dtwo 1. Armii, Dtwo Grupy Poleskiej H u g h e s e m. Dtwo 14-ej Dyw. Wlkp., Dtwo Grupy gen. Junga, Dtwo VIII-ej Bryg. Piech. t e l e f o n e m. Grupa Lotnicza. Szef Sztabu, Oddz. III, Biuro własne.

M e l d u n e k w y w i a d o w c z y Nr 110 z d n. 8.VIII.20 r. n a g o d z. 17-tą. ✪ S y t u a c j a n i e p r z y j a c i e l a. ✪ Armia 4. posuwa się na Mławę wzdłuż pogranicza. Sztab III-go korp. kaw. przeniósł się z Mi[a]stkowa do Kudziuła [2]) przy drodze Ostrołęka — Myszyniec. 10. i 15. dyw. kaw. sow. posuwają się na Przasnysz — Ciechanów, 15. zajęła dnia 7.VIII Przasnysz, dokąd przenosi się sztab korpusu. Kierunek armii 4-tej na linię kolejową Mława — Ciechanów — Warszawa. 53. i 54. dyw. sow pozostały w rezerwie. 5. dyw. sow. operuje na przedpolu Broku łącząc prawym skrzydłem z 6-tą dyw. Dalej na południe operuje 56-ta dyw. sow. w rej. rz. Cetyni. ✪ Sztab 16-ej armii w Hajnówce. 27. dyw. sow. po zajęciu Sokołowa, przesłaniając widocznie przegrupowanie sił nieprzyjacielskich, które daje się zauważyć na całym odcinku własnej armii, rozciągnęła swój front na blisko 80 kilometrów. ✪ R ó ż n e. Daje się zauważyć wzra-

stające wyczerpanie w nieprzyjacielu. Zaprowiantowanie przeważnie drogą rekwizycji na miejscu 27. dyw. sow. melduje o zupełnym wyczerpaniu amunicji z nadmienieniem o rozciągłości frontu i ogołoceniu skrzydeł obawiając się naszej kontrakcji.

(—) Münnich kpt. i szef oddz. II.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Kadzidło.

115. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 223.

Dowództwo 4. Armii. Nr 13001/III [1]). Poczta pol. Nr 4 dn. 8.VIII.20 r. [2]).

Meldunek sytuacyjny poranny z dn. 8.VIII.20. ✪ Poc. panc. Hallerczyk został zaatakowany przez nieprzyjaciela podczas patrolowania linii Siedlce — Sokołów pod Sokołowem. ✪ Nieprzyjacielska piechota została spędzona ogniem dział poc. panc. i rozpierzchła się. ✪ Tabory 27. dyw. i artyleria sow. ostrzelane naszym ogniem zostały porzucone przez bolszewików. Zdobyto jeden k. m. ✪ Artyleria nieprzyjacielska ostrzeliwując silnie poc. panc. uszkodziła lokomotywę. Jeden oficer z załogi pociągu i maszynista zabici. ✪ 2) W myśl wydanych dyspozycji oddziały grupy gen. Konarzewskiego wycofują się planowo. 31. p. p. zostaje odtransportowany do stacji Podnieśno i zluzuje 62. p. p. na odcinku. II bryg. Leg. zostanie zluzowana jutro przed południem i odejdzie w myśl rozkazu Dow. Frontu do stacji Garbatka. XII bryg. p. przechodzi do rejonu Iganie Nowe — Stare. ✪ 3., 4. Bez zmiany.

Z r. (—) Rybak pułk. sztab. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 8.VIII g. 6.05.

116. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 201.

[Dowództwo 4. Armii. Nr. 13001-a/III] [1]). [Poczta polowa Nr 4 dn. 8.VIII.1920 r.] [2]).

Meldunek sytuacyjny popołudniowy z dn. 8.VIII.1920. ✪ 1) Oddziały gr. gen. Konarzewskiego bez kontaktu z nieprzyjacie-

lem. Na odcinku XXIX bryg. kontakt z patrolami nieprzyjacielskimi. ✪ 2) Oddziały gr. gen. Konarzewskiego osiągnęły linię nakazaną rozkazem Dow. 4-ej Armii Nr 12903/III. Z 56. p. p. i z pułkiem aeronautycznym łączności brak. Dow. 14. Dyw. P. przybyło do Siedlec. 31. p. p. przybył do Siedlec o godz. 12-ej i odmaszerował celem obsadzenia odcinka Bruczow [3]) — Strusy i zluzowania tamże części 62. p. p. XII bryg. piech. w składzie dow. 16. i 17. p. p. przybyła do Siedlec o godz. 13 i odmaszerowała do rejonu Iganie Stare — Nowe, gdzie po wcieleniu marszówek zostaje na razie w rezerwie. II bryg. Leg. została zluzowana przez 55. p. p. wlkp. i 15. p. ułanów i znajduje się w marszu do Siedlec, skąd odchodzi transportem do stacji Garbatka. Dow. 4-ej Dyw. w Mordach. Dow. 15. Dyw. przechodzi z Mokolady [4]) do Grębkowa. ✪ 3) Przemęczenie z powodu marszów, kompletny brak butów. ✪ 4) Pogoda, gorąco, drogi dobre. ———

Dow. 4. Armii. Nr 13001-a/III. Z r. Rybak pułk. szt. gen. i szef sztabu.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii dn. 8.VIII g. 18.30. [3]) Brzozów. [4]) Mokobody. ———

---

117. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600. ———

Dowództwo 4. Armii. Nr 13005/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 r. [2]).

Do Dow. 15. Dyw. P. Mokobody. ———

Ad rozkaz Dow. Fr. Nr 3307/III: ✪ Dow. 15. Dyw. P. zarządzi bezzwłocznie nawiązanie łączności z prawym skrzydłem 1-szej armii w okolicy Telaki i wdroży dochodzenie sądowe przeciwko ponoszącym winę za ustawiczne i przedwczesne opuszczanie przez oddziały 15. dyw. nakazanych pozycji. ———

Dow. 4. Armii. Nr 13005/III z. r. (—) Rybak płk szt. gen. i szef sztabu. ———

---

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano do Dtwa 15. Dyw. Piech. telefonicznie dn. 9.VIII g. 2.30. ———

---

118 DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600. ———

Dowództwo 4. Armii. Nr 13006/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 r. ———

Do Gen. Konarzewskiego Siedlce [2]).

Ad rozkaz Dow. Frontu Nr 3304/III gen. Sikorski wraz ze ścisłym sztabem po oddaniu tymczasowo Dowództwa Grupy gen. Konarzewskiemu odejdzie przez Nowo Mińsk [3]) do Warszawy pozostawiając na miejscu jedynie sztab niezbędny. Oddanie Dowództwa Grupy przeprowadzić jak najśpieszniej. Czasowo obejmuje Dow. Dyw. gen. Milewski [4]).

Dow. 4. Armii. Nr 13006/III z. r. (—) Rybak płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano telefonicznie. [3]) Mińsk Mazowiecki. [4]) Dca XXVII bryg.

119. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223.

Dyspozycje na dzień 8 i 9 sierpnia.

[Dowództwo 4. Armii. Nr 13009/III] [1]). [Poczta pol. Nr 4 dn. 8.VIII.20 r.] [2]).

1) W ślad rozkazu Nr 12903/III Dtwa 4. Armii i na podstawie rozkazem 12909/III zmienionej sytuacji zarządza się: ✪ a) 4. armia włącznie z grupą poleską obsadza 9 b. m. linie rz. Liwiec — Wyczółki — Zbuczyn — Dębowica — Ulan — Kock m. dla 1. arm. W rejonie Zbuczyn łączność między 4. armią a grupą poleską. ✪ b) Linia rozgraniczająca między... [3]) linia rozgarniczająca między 4. armią a 3. armią Kodeń — Huszcza — Wohyń — rz. Wieprz dla 4. armii. ✪ c) W dniu 9-ego będzie linia Nakory — Mordy — Stopki — Pióry — Międzyrzec — Komarówka tylną strażą trzymana. ✪ d) Dtwo Grupy Poleskiej objął czasowo gen. Konarzewski. Dotychczasowe Dtwo Grupy gen. Konarzewskiego i równocześnie Dtwo 14. Dyw. obejmuje czasowo gen. ppor. Milewski. ✪ 2) Dtwo Grupy gen. Milewskiego zarządzi obsadę linii Liwiec od [m.] Piegawki wyłącznie przez Żuków — Niwiski — Strzała — Jagodne — Golice — Pruszyn — Wyczółki — Olędy — Choja — Zbuczyn przez XII bryg. (lewe skrzydło) przez 4. dyw. 31. p. p. i pułk aeronautyczny ostatni w okolicy Zbuczyn łącznie z grupą poleską pod jednolitym Dtwem Dtwa 4. Dyw. P. (Pułk. Kaliszka), z tylną strażą na linii Nakory — Krześlin — Stok Ruski wzgórza na zachód od Prymordy [4]) — Stopki — Pióry — Izdebki. O ile możliwe VIII bryg. postawić do rezerwy do rejonu Siedlec, jako tylną straż użyć 15. p. uł. II bryg. jazdy i 1 — 2 baonów p.

✪ f) Dtwo Grupy gen. Milewskiego przypilnuje szybkie odtransportowanie II bryg. Leg. w myśl wydanych rozkazów. ✪ g) 14. dyw. wyciągnąć jako rezerwę Dtwa Armii w rejon Stoczek — Domanice — Wiśniów [6]) i ugrupować z jednym puł. Żebrak, z jednym puł. Domanice, z 1 p. Kosiorki, z 1 p. Wisniów [6]). ✪ Przeniesienie Dtwa grupy jako Dtwa 14. Dyw. do Wisniowa [5]) będzie oddzielnie rozkazane. ✪ h) Powyżej nakazane ugrupowanie musi być 9-go b. m. o godz. 18-ej ukończone. Z tym momentem rozwiązuje się Dtwo Grupy gen. Milewskiego i stwarza się grupę gen. Kaliszka, w której skład wchodzą 4. dyw., 31. p. p., XII bryg., pułk aeronautyczny i II bryg. jazdy (bez 4. p. uł.), która bezpośrednio podlega Dtwu 4. Armii, jak również 14. dyw. wkpl. ✪ 4. p. a. c., który znajduje się w okolicy Suchożebry, należy przez Dtwo 15. Dyw. P. Wkpl. zadyrygować w rejon Polaki do dyspozycji grupy pułk. Kaliszka. ✪ i) W nocy z 9 na 10-go oddaje grupa pułk. Kaliszka 15. p. uł. do dyspozycji Dtwu 14. Dyw. i dyryguje tenże pułk do Wołyniec. ✪ j) Materialna dyspozycja wychodzi oddzielnie. Nadmienia się, oddziały mają w ciągu 8 i 9-go pobrać żywność do 20-go b. m., amunicję ukompletować po czym należy czołówki 14. dyw. odesłać do Dęblina. Czołówki 4. dyw., 2. bryg. jazdy do Nowo Mińska [6]). ✪ k) Marsz taborów będzie oddzielnie rozkazany. Przy oddziałach pozostają tylko bojowe tabory (kuchnie pol., wozy amunic. i prow.). Wszystkie inne ciężkie tabory z wyjątkiem szpitali polowych należy dyrygować a mianowicie: 4. dyw., XII bryg., 31. p. p., aeronautyczny p., 2. bryg. jazdy przez Kałuszyn na Nowo Mińsk [5]). 14. dyw., 15. p. uł. przez Wodynie — Stoczek. ✪ Otrzymują: Dtwo Grupy gen. Konarzewskiego, Dtwo 14. Dyw., Dtwo 4. Dyw., Dtwo 15. Dyw. do wiadomości, Dtwo Grupy Poleskiej, Dtwo 1. Armii do wiadomości i Dtwu Frontu przedkłada się jako sprawozdanie. ———

(—) Skierski gen. ppor. i d-ca armii. ✪ Za zgodność: (—) Rybak pułk. szt. gen. i szef sztabu. ———

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Frontu Płn. Wsch. dn. 8.VIII g. 16.30, w Dtwie 4. Dyw. Piech. 8.VIII g. 19. Teka Nr 4180, w Dtwie 14. Dyw. Piech. 8.VIII g. 16, w Dtwie 15. Dyw. Piech. 8.VIII g. 16.40. Nadano do 1. armii dn. 8.VIII g. 17.30. [3]) Opuszczono: „1. a 4. armią Mokobody — Oleksin — Siennica — Kołbiel — Otwock Wielki..." Podano wg czystopisu. [4]) Mordy. [5]) Wg mapy 1 : 300000 — Wiśniew, wg Skorowidza miejscowości R. P. Wiszniów. [6]) Mińsk Mazowiecki. ———

120 DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Dtwo 4. Armii. Nr 13010/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920.

Do Dow. Grupy Poleskiej Łuków.

Ad rozkaz Dow. Frontu Nr 3315/III: ✪ Jeden poc. normalnotorowy panc., znajdujący się w grupie poleskiej, należy bezzwłocznie odesłać do Mławy do dyspozycji gr. gen. Roji. Wykonanie meldować do Dow. 4. Armii Oddział III.

Dow. 4. Armii Nr 13010/III z. r. (—) Rybak płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty.

121. DOWÓDZTWO GRUPY POLESKIEJ. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE TEKA NR 1499.

Dowództwo Grupy Poleskiej. Nr 5802/III [1]). Poczta pol. 24. dn. 8.VIII.1920.

R o z k a z. ✪ Przydziela się niniejszym następujące oddziały wchodzące organizacyjnie w skład 9. dywizji piechoty do dyspozycji i pod rozkazy XVII brygady piechoty: ✪ 4. dyon 1. pułku strzelców konnych, kompania 1/9. saperów, kompania 2/6. saperów, kompania 1/3. mostowa, Dtwo 9. Batalionu Saperów. ✪ O t r z y m u j ą: Dztwo XVII Brygady Piechoty, Dztwo 9. Baonu Saperów, Dtwo 4/1. Strzelców Konnych, Dtwo 16. Dywizji Piechoty.

(—) Sikorski w. r. generał ppor. dowódca grupy poleskiej. ✪ Za zgodność: (—) Wolikowski ppułkownik szef sztabu.

[1]) Podano wg czystopisu.

122 DOWÓDZTWO GRUPY POLESKIEJ. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Dowództwo Grupy Poleskiej. Oddział III. Nr 5803/III [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920 r. [2]). ✪ Tajne, b. pilne.

Do rąk Szefa Sztabu Dow. 3. Armii.

Uprasza się o powiadomienie, do jakiej daty (godziny) będzie

3. armia utrzymywała w swym ręku linię kolejową Łuków — Parczew — Lublin. Uprasza się o natychmiastową odpowiedź.

(—) Wolikowski ppułk. szef sztabu gr. poleskiej. Nr 5803/III.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. dn. 9.VIII g. 8.25.

123. DOWÓDZTWO GRUPY POLESKIEJ. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 1499.

Dowództwo Grupy Poleskiej [1]). Poczta pol. 24. dn. 8.VIII.1920 r.

Rozkaz. ✪ W myśl rozkazu Dtwa Frontu Nr 3304/III sztab grupy poleskiej i zarazem sztab 9. dywizji piechoty odejdą w dniu dzisiejszym jednolitym transportem przez Lublin, Dęblin do Modlina, gdzie otrzymają dalsze rozkazy. W transporcie tym odejdą: sztab grupy poleskiej (oddziały I, II, III, IV i V), kompania sztabowa, kompania telegraficzna, pluton żandarmerii, pluton taborowy Dtwa. ✪ Służby grupy: szef sanitarny (zakłady na razie pozostają na miejscu, aż do dalszych zarządzeń), duszpasterstwo, intendentura z zakładami (pozostawiając dla XVII bryg. piech. czołówkę prowiantową) do Modlina (przez Radom), naczelny lekarz weterynaryjny ze szpitalem koni 9. dyw. piech., oraz Dtwo Taborów, sąd polowy w Garbatce, gdzie otrzyma dalsze rozkazy, poczta polowa w Garbatce. Dalsze zarządzenia wyjdą osobnymi rozkazami. ✪ Dla pomocy przy objęciu Dowództwa Grupy zostają czasowo w dyspozycji gen. Konarzewskiego: oddz. III — por. Rudnicki, oddz. I — por. Bętkowski, oddz. IV — por. Ciałowicz, intendentura: por. Radzikowski. ✪ Oficerowie ci po objęciu grupy przez Dtwo 4. Armii wracają niezwłocznie do sztabu 5. armii. ✪ Otrzymują: oddziały służby sztabu, Dtwo 4. Armii, d-ca grupy gen. Konarzewski.

(—) Sikorski w. r. generał ppor. ✪ Za zgodność: (—) Rudnicki poruczn. adi[utant] szt.

[1]) Podano wg kopii maszynowej.

124. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ II. MELDUNKI I RAPORTY WYWIADOWCZE. TEKA NR 129.

Dowództwo 3-ej Armii. Oddział II. L. 3731/II [1]). Gł. poczta pol. III. dn. 8.VIII.1920 r. [2]).

Meldunek wywiadowczy poranny z dnia 8.VIII.1920 r.

✪ Odcinek 1. armii konnej. ✪ Do rejonu Krzemieńca przybył pociąg pancerny bolsz. — „Grom". ✪ 24. dyw. piech. operuje na odcinku własnej 1. dyw. Leg. piech. ✪ W Starostawach stwierdzono obecność 216. p. p. Dywizja rozlokowana jest w rejonie wsi Starostawy, Chołoniów, Kołpytów, Świniuchy, Koniuchy. ✪ Odcinek 12. armii sow. ✪ 44. dyw. sow.: 132 bryg. (płastunska) w rejonie Włodzimierza Wołyńskiego (pułki tej bryg. według meldunków własnych 3. dyw. Leg. otrzymały uzupełnienia i liczą ca 1500 bagn. i 18 k. m. każdy). ✪ 130. bryg. (bohunska) operuje na płdn. od Włodzimierza Woł[yńskiego]. Pułki 130. br. bohunskiej liczą ca od 250 do 300 bagn. Przy każdym pułku bohunskim znajduje się oddział kon. wyw., liczący ca 40 szabel. W akcji na Włodzimierz Woł. brały udział 389. p. p. i 390. p. p. bohunskie i 394. p. p. płastunski. ✪ 7. dyw. piech. Oddziały tej dywizji operują bardziej na półn. od Włodzimierza Woł., graniczące swym połud. skrzydłem ze 132. bryg. (44. d.). ✪ Grupa jazdy Golikowa. 8. 7.[3]) 1. p. baszkirski w sile 320 szabel, dwie armaty oraz dwa samochody pomaszerował w kierunku na Zbereże — Stulno. ✪ 58. dyw. piech. 173. br. w rejonie Chopały[4]) — Samoliczy[5]). 7.VIII obecnie stoi w rejonie Opalina. 518. p. p. liczy 470 bagn. i 3 k. m. 519. p. p. 500 bagn. i 6. k. m., 517. p. p. rozbity przez wojska własne. ✪ Różne. Specjalna 13. dywizja piech (?). 5.VIII wywiadowcy stwierdzili w Maciejowie obecność 25 jezdnych i oddział piechoty ca 150 szabel. Oddziały te podobno miały należeć do 13. specjalnej dyw. piech. ✪ Żołnierze mówili, że pochodzą z tulskiego pułku (przypuszczalnie zapasowy) ze wsi Zaczerwicze[6]). 5.VIII stał oddz. piechoty ca 300 bagnetów (przypuszczalnie należące też do wspomnianej dywizji). ✪ W Sieniakach [?] większy oddział piechoty 5.VIII rabował pszenicę na flw., którą ładowano na fury. 7.VIII za wsią Swierczanska — Holenik [?] stały oddziały piechoty bolsz. z dwoma karabinami. ✪ W rejonie stacji Włodawa 7.VIII zostali wzięci do niewoli jeńcy, zeznają oni, iż są ze specjalnej 13. dywizji piech. Oddział operujący na Włodawę, liczył ca 1000 bagn. i 50 szabel. Jeńcy twierdzą, iż mieli zająć Włodawę, w której nikogo podobno nie było. Przypuszczalnie pod Włodawą była tylko część specjalnej 13. dywizji piech. Reszta oddziałów musi być w marszu. Oddział spotkany w Maciejowie przez wywiadowców 5.VIII przypuszczalnie wchodził w skład oddziału operującego pod Włodawą. Oddział ten z Maciejowa musiał się skierować w kierunku półn. Jeńcy są świeżo zmobilizowani i prawie nic od nich wydobyć nie można. Przybyli oni z Kazania do Homla koleją, a stamtąd na front pieszo. ✪ Sądząc z dokumentów, odebranych u jeńców z 13. specjalnej dyw. piech., została ona sformowana z różnych zapasowych

pułków i specjalnych oddziałów wojskowych, znajdujących się głęboko w tyle. Są jeńcy, którzy posiadają legitymacje z 5. p. zapasowego i 2-go baonu narciarzy. Obie legitymacje są wystawione w czerwcu 1920 r. ✪ Zaznacza się, iż 13. dywizja w kwietniu operowała na froncie kaukaskim w rejonie Jekaterynodaru i wchodziła w skład 8. armii. Stąd wątpliwe jest, czy specjalna 13. dyw. piech., o której mowa wyżej, jest tą samą 13-tą dyw. piech. Prędzej jest to świeżo sformowany oddział. ✪ W nocy z 7 na 8 b. m. kolumna piechoty nieprzyjacielskiej przeprawiła się przez Bug i zajęła Turkę, tej samej nocy nieprz. zajął Świerszcze [7]). Oddziały nieprzyjacielskie 8.VIII starały się przeprawić na zach. brzeg Bugu pod Zbereżem — Stalnym [8]) i Grabowem.

(—) Florek mjr i szef oddz. II Dtwa 3. Armii.

) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Dyw. Piech. Leg. dn. 9.VIII g. 23.25, w 3. dyw. piech. Leg. dnia 12.VIII g. 0.30, w 7. dyw. piech. dn. 10.VIII g. 4. [3]) Prawdopodobnie 7.VIII. [4]) Hupały. [5]) Samojlicze. [6]) Prawdopodobnie Zaczernecze. [7]) Prawdopodobnie Świerze. [8]) Stulno.

125. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23101/III [1]). Główna poczta pol. III. dn. 8.VIII.1920 [2]).

Komunikat sytuacyjny z dnia 8.VIII godz. 12. ✪ I. Na całym froncie armii nieprzyjaciel zachowuje się nadzwyczaj aktywnie. Stwierdzono przybycie nowych sił nieprz. ✪ Na przyczółku m. Włodawa wzięto jeńców z oddziału 13. dyw. bolsz., są to poszczególne komp. 13. dyw. w sile po 200 bgn., które przyszły na uzupełnienie znajdujących się w tym rejonie oddziałów. ✪ Na odcinku 3. dyw. Leg. silny oddział nieprz. przeprawił się na północ od Dubienki pod Bendjuchą [3]) i zaatakował 23. p. p. Inna kolumna nieprz. długości 1 klm przeprawiła się pod Husynnem, kierując się na zachód. Patrole nieprz. dochodzą do Wółki. ✪ Na odcinku Swierze — Hniszów przeprawiają się w dalszym ciągu oddziały piechoty i kawalerii nieprz., które dotarły do Żalina i toru kol. w rejonie Rudy — Opalin. W Opalinie ma stać jeden pułk w rezerwie. Pod Zbereżem przeprawiła się inna kolumna dywizji baszkirskiej i skierowała się na Stulno. ✪ Przyczółek mostowy Włodawa zaatakował nieprz. od wschodu i północnego wschodu. Atak odparto. ✪ Według podsłu-

chanego rozkazu bolszewickiego mają oni ponowić ataki na ten odcinek koncentrycznie z północnego wschodu i południ. wschodu. Wraz z oddziałami 57. dyw. piech. brały tu udział w walkach kompanie 13. dyw. bolsz. ✪ Domaczewo na płd. wsch. od Sławatycze obsadziły ponownie oddziały nieprz. ✪ II. Z 1. dyw. jazdy meldunki nie nadeszły. ✪ 1. dyw. Leg. w trakcie wykonywania silnego wypadu celem rozbicia nieprzyjaciela na własnym przedpolu. Po zaatakowaniu od północy wsi Świniuchy rozbiła znajdujące się w tym oddziale [4]) nieprz. i zdobyła 4 działa z kompletnym zaprzęgiem i taborami. ✪ Dalszych meldunków brak. ✪ 3. dyw. Leg. na skutek ataku od Bendjuchy [3]) zawinęła skrzydło na Siedliszcze. Kontrakcja w toku. Kontrakcja 7. dyw. piech. celem wyparcia oddziałów nieprz., znajdujących się na zachodnim brzegu Bugu na północ od toru kol. Chełm — Dorohusk, pomimo znacznych strat z naszej strony nie ma dotychczas powodzenia. Walki zaciekłe trwają w dalszym ciągu. ✪ Z Uhruska wysłano baon 25. p. p. na wschodni brzeg Bugu na Opalin celem obejścia na tyły atakującego nieprzyjaciela. O działalności tego baonu meldunków brak. Straty oddziałów własnych zaangażowanych w kontrakcji: 5 oficerów rannych i znaczna ilość żołnierzy. ✪ Oddział grupy majora Hozera w wypadzie z przyczółka Włodawa wziął jeńców z 13. dyw. i 3 k. m. ✪ Wobec wytworzonej sytuacji i braku pomyślnych rezultatów, pomimo użycia wszystkich rezerw, zarządziło Dowództwo Armii cofnięcie oddziałów własnych na linię rzeki Wieprz — Krasnystaw — Hrubieszów. Początek odmarszu godz. 21. ✪ Dow. Armii przechodzi do Lublina. ✪ III. Bez zmiany. ✪ IV. Pogodnie.

(—) Zieliński w. r. generał por. i dowódca.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 6. Armii dla 1. dyw. piech. Leg. dn. 10.VIII g. 6.10, w Dtwie Grupy Poleskiej dn. 9.VIII g. 21.10. [3]) Binduga. [4]) Prawdopodobnie: znajdujące się tam oddziały.

126. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Niszczenie mostów, przepraw i obiektów kolejowych.

[Dowództwo 3. Armii. Oddział III. Nr 23104/III.] [1]). [M. p. dnia 8.VIII.1920].

Do Dowództwa Frontu Południ.-Wschodn.

Dow. Armii prosi o podanie rozkazu odwrotnie, czy mosty, przeprawy i obiekty kolejowe mają być nadal niszczone doszczętnie.

Major i szef III oddziału (—) Bochenek mjr.

[1]) Podano wg minuty.

127. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Podporządkowanie brygady kozaków 3. dywizji piechoty Legionów.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23106 III [1]). M. post. dnia 8.VIII.1920 r.

Do Dow. 3. Dyw. Piech. Leg.

Brygada kozaków stacjon[ująca] w Hrubieszowie przechodzi pod rozkazy 3. dyw. piech. Leg. ✪ Otrzymują: Dow. 3. Dyw. Piech. Leg., Dow. Brygady Kozaków, Oddział I-szy.

(—) Bortnowski ppułk. szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg czystopisu.

128. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 142.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23106/III [1]). Główna poczta pol. III. dn. 8.VIII godz. 21 [2]).

Rozkaz operacyjny Nr 109. ✪ I. Świeża armia polska koncentruje się w rejonie Lublina z zadaniem przejścia do generalnej ofensywy i doprowadzenia do rozstrzygnięcia na terenie północnym. ✪ II. Zadaniem 3. armii jest opóźnić posuwanie się nieprzyjaciela nad Wieprz i powstrzymać go przynajmniej do dnia 17.VIII przed linią Wieprza celem osłonięcia koncentracji nowej armii. ✪ III. W tym celu zarządzam: ✪ a) 3. dywizja piech. Leg. wyśle jedną brygadę przez Białopole z zadaniem uderzenia na flankę posuwającego się w kierunku na Chełm nieprzyjaciela. Drugą brygadę koncentruje pośpiesznymi marszami w Krasnymstawie z zadaniem bezwzględnej obrony tego punktu. ✪ b) 7. dyw. piech. koncentruje się cała w rejonie Chełma z zadaniem powstrzymania przez działanie w kie-

runku północnym i wschodnim posuwającego się w kierunku na Wieprz nieprzyjaciela. Cofa się jedynie walcząc krok w krok wzdłuż osi Chełm — Lublin. ✪ c) 6. dyw. ukr. zatrzymuje się w rejonie Sielec z zadaniem obrony tego punktu i współdziałania z 7. dyw. p. ✪ d) Grupa majora Hozera koncentruje się cała w Parczewie z zadaniem obrony tego punktu i osłonięcia linii kol. od wschodu na przestrzeni Parczew — Rudno. Linia ta kol. służy do dnia 17.VIII włącznie do koncentracji naszych wojsk. ✪ e) Grupa gen. Bałachowicza pozostaje możliwie długo na przedpolu Wieprza i przez działanie na tyły nieprz. opóźnia jego dalsze posuwanie. ✪ Baza dla grupy gen. Bałachowicza — Parczew. ✪ Rejon działania w trójkącie Włodawa — Chełm — Parczew. ✪ Wszystkie wymienione grupy i oddziały muszą w wyznaczonych punktach utrzymać się jak najdłużej. ✪ IV. 1. dyw. piech. koncentruje się możliwie szybko w Sokalu, skąd zostaje przewieziona w całości transportami do Lublina. Przestrzeń między Brodami a Krasnymstawem osłoniona będzie przez grupę jazdy. ✪ V. Oddziały Dowództwa Załogi Chełm i oddziały pułku wołyńskiego oddaje się do dyspozycji 7. dyw. piech. ✪ VI. Tabory 1. dyw. Leg. maszerują pośpiesznie do Lublina. ✪ Otrzymują: według Rozdzielnika XI, grupa majora Hozera, 1. dyw. piech. Leg., 1. dyw. jazdy, Dowództwo Załogi m. Chełm i Dowództwo Pułku Wołyńskiego. —

(—) Zieliński w. r. generał por. i dowódca. —

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Dtwie 6. Armii dn. 9.VIII g. 21.20, w Dtwie 1. Dyw. Piech. Leg. 10.VIII g. 10.20. — Teka Nr 1249, w 1. dyw. jazdy. 10.VIII g. 2. —

129. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166. —

Transport 1. dywizji piechoty Legionów do Lublina. —

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. Nr 25107/III [1]). Gł. p[oczta] p[olowa] III dn. 8.VIII.1920 [2]). —

W ślad rozkazu operac. Nr 109. ✪ Należy przystąpić pośpiesznie do ładowania części bojowych 1. dyw. Leg. w Sokalu celem odtransportowania do Lublina. ✪ Całą piechotę i artylerię należy załadować na 15 transportów, które będą postawione do dyspozycji 1. dyw. w Sokalu od dnia 9 b. m. ✪ Tabory i zakłady zadyrygować pośpiesz-

nym marszem pieszym drogą na Sokal — Bełz — Tomaszów — Szczebrzeszyn — Lublin. Piekarnię polową i zakłady z Rawy Ruskiej skierować do Lublina. ✪ Taborów koleją nie przewozić, prócz kuchni i wozów amunicyjnych. Zaprowiantowanie jest przygotowane dla dyw. w Lublinie. Czołówki kolejowe zabrać z sobą. Sokal w czasie ładowania ubezpieczyć 3. i 7. p. uł., po czym skierować oba te pułki do rejonu Sobieska Wola 20 klm na zachód od Krasnegostawu tak, by stanęły tam dn. 15 b. m. Sztab armii w zabudowaniu D. O. Gen Lublin. ✪ Otrzymują: 1. dyw. piech. Leg., Dow. Frontu [Południowo-Wschodniego], Dow. 6. Armii, Dow. Grupy Jazdy.

(—) Zieliński generał por. dca 3. armii.

[1]) Podano wg czystopisu. Ma być: Nr 23107/III. [2]) Otrzymano w Dtwie 6. Armii dla 6. armii, 1. dyw. piech. Leg. i grupy jazdy dn. 9.VIII g. 21.20, w Dtwie 1. Dyw. Leg. dn. 10.VIII g. 15.45. Teka Nr 1249.

130. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Skierowanie brygady z 3. dywizji piechoty Legionów do rejonu Białopole.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. Nr 23108/III [1]). Gł. p. pol. III. dn. 8.VIII.20 r.

W ślad rozkazu op. Nr 109. ✪ 3. dyw. piech. Leg. zadyryguje natychmiast po otrzymaniu niniejszego jedną brygadę piech. z silną art. do rejonu Białopole, skąd brygada ta współdziała z 7. dyw. piech. W razie utracenia łączności z Dow. 3. Dyw. brygada ta po ukończeniu zadania 7. dyw. (patrz rozk. op. Nr 109) wycofa się do Krasnegostawu, gdzie dołączy do 3. dyw. Pozostałe oddziały i zakłady koncentruje 3. dyw. piech. możliwie szybko w Krasnymstawie i okolicy. W Hrubieszowie należy pozostawić brygadę kozaków dońskich z jednym baonem piech. (baon podhal.) z zadaniem możliwie długiego wytrwania w Hrubieszowie i osłaniania kierunków Hrubieszów — Zamość. ✪ Otrzymują: 3. dyw. piech., Dow. Frontu, Dow. 6. Armii, Dow. 7. Dyw. Piech.

(—) Zieliński generał por. i dca 3. armii.

[1]) Podano wg czystopisu.

131 DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Skoncentrowanie 1. dywizji piechoty Legionów w Sokalu.

[Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23109/III] [1]). M. p. dn. 8.VIII.1920.

Do Dow. 1. Dyw. Leg.

Należy natychmiast przystąpić do skoncentrowania oddziałów 1. dyw. w rejonie Sokala. Rozkaz operacyjny w drodze przez lotnika.

Dow. 3. Armii.

[1]) Podano wg minuty.

132. DOWÓDZTWO 2. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 106.

Odejście 2. armii do Białobrzegów.

[Dowództwo 2. Armii. L. op. 4377/III] [1]). M. p. dnia 8.VIII.1920 r. [2]).

W myśl rozkazu odchodzi 8.VIII Dtwo 2. Armii do Białobrzegów [3]), gdzie obejmuje 2. i 4. dyw. piech. Dtwo Grupy Jazdy wagonuje w myśl wydanych rozkazów oddziały kaw. przeznaczone do transportu zabezpieczając wagonowanie przed akcją nieprz. Szef oddziału IV mjr Różycki dozoruje akcję ładowania, po czym zgłasza wykonanie Dtwu Frontu Poł.-Wsch. i wraca do Dtwa 2. Armii w Białobrzegach. Zadanie 1. dyw. kaw. pozostaje niezmienione. Podlega ona od 7.VIII 3. armii i ma pracować w ścisłej łączności z 1. dyw. Leg. Nawiązuje łączność drutową przez Radziechów z 3. armią.

Dowództwo 2. Armii z r. (—) Marjański pułk.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Frontu Płd. Wsch. dn. 8.VIII g. 10.20, w Dtwie 6. Armii dn. 8.VIII g. 11.30. [3]) Dtwo 2. Armii zostało podporządkowane Dtwu Fr. Płn. Wsch.

133. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ II. ZESTAWIENIE WIADOMOŚCI O NIEPRZYJACIELU. TEKA NR 074.

Zestawienie wiadomości za czas od dnia 8 sierpnia 1920 r.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Ew/5 Nr 35136/II [1]). Warszawa, dnia 9.VIII.1920 r.

Odcinek 4. armii: ✪ III [korpus]. 15. dyw. jazdy została odesłana z III korpusu do dyspozycji Dow. 15. Armii (pułki 89. i 90. jazdy). ✪ Dla III korpusu zostało wysłanych do Łomży 500 pocisków artyleryjskich. ✪ Dowództwo Korpusu 7.VIII nie posiadało rozkazów operacyjnych co do działalności po osiągnięciu linii Mława — Ciechanów; przypuszczalnie dla wydania nowych dyrektyw dowódca armii polecił zebrać się dowódcom dywizji i korpusu jazdy w Ostrołęce (8.VIII). ✪ Operacje armii kontynuowane są w dotychczasowym kierunku z przypuszczalnym celem osiągnięcia i przekroczenia Wisły. ✪ Odcinek 15. armii: ✪ Oddziały armii operują w dotychczasowym rejonie i kierunku. ✪ Odcinek 3. armii: ✪ Oddziały 6. dyw. strz. rzekomo zostały przerzucone z rejonu szosy Ostrów — Wyszków do rejonu toru kolejowego Czyżewo — Małkinia; wiadomość wymaga potwierdzenia i ewentualnie dotyczy jedynie części 6. dyw. strz. Przerzucenie to zostało spowodowane akcją wypadową własnych oddziałów na Czyżewo. Stan 5. dyw. strz. ca 3500 bagn. ✪ Lewe skrzydło 3. armii (dyw. 21. i 56.) przesuwa się w kierunku północno-zachodnim. Działania 3. armii prowadzone są w dotychczasowym kierunku ze zwróceniem bacznej uwagi na rejon kolei Łapy — Warszawa. ✪ Odcinek 16. armii: ✪ 27. dyw. strz. uskarża się w meldunku na niezaspokojenie braków amunicyjnych dywizji przez Dowództwo Armii mimo istniejącego zapasu armii, oraz na brak środków transportowych dywizyjnych. Stan liczebny dywizji bardzo wysoki; w pułku do 800 bagnetów. ✪ 17. dyw. strz. działa w rejonie toru kolejowego Siedlce — Platerów. ✪ 2. dyw. strz. operuje w rejonie Janowa, łącząc na lewo w rejonie Pratulina z 8. dyw. strz., działającą w kierunku Białej od strony północno-wschodniej. ✪ Oddziały 16. armii w walkach na zachodnim brzegu Bugu. Odczuwa się nieskoordynowanie akcji poszczególnych dywizji. ✪ Odcinek grupy mozyrskiej: ✪ Dowódcą grupy mozyrskiej jest Janson [2]). ✪ Odcinek 12. armii: ✪ Oddziały 12. armii dochodzą do linii Bugu sięgając prawym skrzydłem do m. Włodawy. ✪ Według meldunku operacyjnego wojsk sowieckich z dnia 9.VIII oddziały nieprzyjacielskie miały przejść przez Bug na południe od Włodawy do

m. Korytnicy. ✪ Plan posuwania się 12. armii jest następujący: ✪ 58. dyw. strz. na prawym skrzydle armii łączy z grupą mozyrską. Linia graniczna między 25. i 58. dyw. strz. biegnie przez Wyżnę [3]) — Opalin — Horodyszcze (północ od Chełma). ✪ 25. dyw. strz. operuje na południe od tej linii do toru kolejowego Kowel — Chełm. ✪ Grupa 7. dyw. strz. operuje na odcinku na południe od toru kolejowego Kowel — Chełm do rejonu Hrubieszowa mając na lewym skrzydle 44. dyw. strz. i grupę Golikowa, operujące na południowy-zachód od Włodzimierza Wołyńskiego. ✪ Oddziały Golikowa operują na wschodnim brzegu Bugu w rejonie m. Gusenne [4]). ✪ Główne uderzenie 12. armii ma być skierowane na Tomaszów Lubelski. ✪ Armia konna. ✪ 24. dyw. strz. operuje na prawym skrzydle armii w rejonie na zachód od Torczyna, łącząc w lewo z 14. dyw. kaw. ✪ 4. i 11. dyw. jazdy 5.VIII usiłowały owładnąć Radziwiłłowem i Brodami operując w rejonie Gaje Lewiatyńskie — Leduchów — Boratyn. ✪ 6. dyw. jazdy zmieniła 9. dyw. jazdy, która została przerzucona do rejonu Załośce. ✪ Dnia 8.VIII armia konna prawym skrzydłem zajmowała Torczyn, lewym — Podzamcze — Leduchów — Popowce — Palikrowy. ✪ Armia konna operuje w ogólnym kierunku na Lwów. ✪ Odcinek 14. armii: ✪ 180./60. dyw. strz. wspomagana przez 9./3. dyw. strz. dn. 6.VIII usiłowała posuwać się wzdłuż toru kolejowego Ostrów — Kozowa. Oddziały te dn. 6.VIII zajęły rejon Nastasowa, konne patrole dotarły do wsi Św. Mateusza. ✪ 172./60. dyw. strz. 7.VIII atakowała odcinek Iszczków — Siemikowce (wschodni brzeg Strypy na południe od Kupczyńce). ✪ 123./41. dyw. strz. wspomagana brygadą jazdy dywizyjnej dn. 8.VIII zajęła Buczacz. ✪ 14. armia usiłuje owładnąć w całości linią Strypy.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Dowódcą grupy mozyrskiej był Chwiesin, szefem sztabu — Janson. [3]) Wyżwa. [4]) Husynne.

134. NACZELNE DOWÓDZTWO. SŁUŻBA ŁĄCZNOŚCI. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 2385.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Służba łączności. Nr 2733/Łącz. tj. [1]). Poczta pol. Nr 53, dn. 9.VIII.1920 r. ✪ Ściśle tajne. B. pilne.

W związku z nakazanym przegrupowaniem rozk. Nacz. Dow. Nr 8358/III z dnia 6 sierpnia 1920 r. zarządza się w zakresie służby łączności, co następuje: ✪ 1) Podczas całego odwrotu aż do nakazanej linii winna być służba łączności tak kierowana przez teraźniejsze

D-twa, by mimo zmiany D-twa i przenoszenia jednostek taktycznych nie następowała przerwa w łączności, co najpewniej da się osiągnąć przez obopólne porozumienie się Dowództw Frontów i Armii. ✪ Należy z góry wyznaczać dzienne miejsce postoju Dowództw w celu przygotowania łączności. ✪ 2) Podczas odwrotu poleca się wykorzystać krajową sieć telegr. i telef. jak najmniej budować kablem, zaś intensywnie używać innych środków łączności, radiostacyj, samochodów, motocykli, jeźdźców łącznościowych. ✪ 3) Przy odstępowaniu terenów mają być zabierane, o ile tego już nie uczynią władze cywilne, wszystkie urządzenia telegraficzne czyniąc na trasach stałych tylko sztuczne uszkodzenia, kierując się tą myślą by przy ponownym zajmowaniu tych terenów można było jak najśpieszniej uruchomić dawną sieć telegr. i telef. ✪ 4) Z chwilą osiągnięcia końcowej linii odwrotu winna być już przygotowana łączność według nowego podziału na fronty i armie. ✪ Dla łączności drutowej Dowództw Frontów z Naczelnym Dowództwem wyznaczy Nacz. Dow. w tym celu potrzebne przewody telegr. i telef. jako też przewody dla bezpośredniej korespondencji Dowództw Frontów między sobą. ✪ Dowództwa Frontów mają ze swej strony w porozumieniu z odpowiednimi Dyrekcjami Poczt i Telegrafów przewody dla armii i dla bezpośrednio podległych oddziałów i zakładów. ✪ 5) W zastosowaniu do nakazanego przegrupowania ma być jeszcze podczas odwrotu tak przeprowadzona zmiana w przydziałach oficerów i oddziałów wojsk łączności jako też W. D. T. i T.[2]), by przy osiągnięciu nakazanej linii miało miejsce następujące ugrupowanie: ✪ a) Front północny: szef służby łączności — kpt. Wallner, szef radiotelegrafii — por. Scazighino, of. telegrafii — por. Łukoś. ✪ Bezpośrednio podległe oddziały: komp. telegr. ciężka Nr VII, komp. telegr. park. Nr VII, stacja rdt. Nr 22, stacja goniom. K l., W. D. T. i T. Nr 1 (dawna Wojsk. Dyr. T. i T. Wilno). ✪ Pod względem uzupełnień technicznych st. rdt. frontu będą zaopatrywać się bezpośrednio w Centr. Składach Radiotelegr. i 1. baonie radiotelegr. w Warszawie. ✪ 5. armia: szef służby łączności — kpt. Dahlen, szef radiotelegrafii — por. Krajewski, of. telegrafii — por. Sierkuczewski. ✪ Bezpośrednio podległe oddziały: komp. telegr. bud. Nr III (wraz z 1 plut. sztabowym i aparatami Hughesa wraz z obsługą), plut. telegr. ppor. Janiaka, stacja rdt. Nr 26. ✪ 1. armia: szef służby łączności — por. Domejko, szef radiotelegrafii — por. Wołowski, of. telegrafii — por. Kłys. ✪ Bezpośrednio podległe oddziały: komp. telegr. ciężka Nr 1, komp. telegr. park. Nr 1, półkomp. budowlana Nr IV, plut. telegr. bud. Nr 3 — I. ✪ Z chwilą włączenia przyczółka warszawskiego do 1. armii będą jej jeszcze bezpośrednio podlegać:

komp. telegr. M. Z. W., półstała stacja rdt. Nr 8 i 3 stacje rdt. automobilowe w Zegrzu, Modlinie i w Markach. ✪ 2. armia: szef służby łączności — por. Lehnart, szef radiotelegrafii — por. Bibring, of. telegrafii — ppor. Dyduszyński. ✪ Bezpośrednio podległe oddziały: komp. telegr. ciężka Nr V, komp. telegr. park. Nr II, stacja rdt. Nr 19. ✪ b) front środkowy: szef służby łączności — ppłk Ihnatowicz, szef radiotelegrafii — por. Politowski, of. telegrafii — por. Łukomski. ✪ Bezpośrednio podległe oddziały: komp. telegr. ciężka Nr II, komp. telegr. park. Nr V, stacja rdt. Nr 21, stacja goniom. K 2, komp. rdt. park. Nr 1 (obecnie w Tarnowie), W. D. T. i T. Nr 2. (dawna W. D. T. i T. Mińsk). ✪ 4. armia: szef służby łączności — por. Kaczmarek, szef radiotelegrafii — por. Łopiński, of. telegrafii — ppor. Zakrzewski. ✪ Bezpośrednio podległe oddziały: komp. telegr. ciężka Nr IV, komp. telegr. park. Nr IV, komp. telegr. bud. Nr VII, półkomp. bud. Nr IV, stacja rdt. Nr 1 — oraz stacje rdt. Nr 9 i 17, które w zakresie własnym mają być przydzielane do dywizji lub brygad jazdy tej armii według potrzeby. ✪ 3. armia: szef służby łączności — por. Argasiński, szef radiotelegrafii — ppor. Szwencner, of. telegrafii — por. Derwojed. ✪ Bezpośrednio podległe oddziały: komp. telegr. ciężka Nr III, komp. telegr. park. Nr III, komp. telegr. bud. Nr II, komp. telegr. bud. Nr V, stacja rdt. Nr 3, oraz stacje rdt. Nr 4 i 6, które należy przydzielić do podległych dowództw we własnym zakresie. ✪ c) front południowy: szef służby łączności — ppłk Miączyński, szef radiotelegrafii — inż. Malarski, of. telegrafii — ppor. Fabrowski. ✪ Podległe oddziały: komp. telegr. ciężka jazdy (wraz z 2 aparatami Hughesa z Dow. Gr. Op. Jazdy i 2 aparatami Hughesa z Dow. 6. Armii). Stacja rdt. „Lwów" (obecnie jest w Przemyślu), komp. rdt. park. Nr 2 (obecnie w Tarnowie), W. D. T. i T. Nr 3 (dawna W. D. T. i T. Chełm). ✪ 6. armia: szef służby łączności — por. Ornatowski, szef radiotelegrafii — p. o. ppor. Gaweł, of. telegrafii — por. Pietruszewicz. ✪ Bezpośrednio podległe oddziały: komp. telegr. ciężka Nr VI, komp. telegr. park. Nr VI, półkomp. telegr bud. Nr VI, stacja rdt. Nr 2. ✪ Armia gen. Pawlenki — Sztab Ukraiński. ✪ Bezpośrednio podległe oddziały: stacja rdt. Nr 23. ✪ Przydział wszystkich innych oddziałów wojsk łączności nie wymienionych tym rozkazem zostaje niezmieniony. ✪ Personel szefa służby łączności gr. op. jazdy przejdzie do szefa służby łączności frontu południowego, zaś kpt. Grudziński szef sł. łączn. gr. op. jazdy ma być oddany do dyspozycji Nacz. Dow. ✪ Nacz. Dow. ze swej strony zarządzi najszybsze wysłanie tych oficerów i oddziałów wojsk łączności na nowe miejsca przeznaczenia, którzy mają być dopiero zadyrygowani z kraju na

front. ✪ O t r z y m u j ą: Nacz. Dow. 1 Zast. Szefa Sztabu Gen., Nacz. Dow. 2 Zast. Szefa Sztabu Gen., Nacz. Dow. Oddz. I do rąk Szefa, Nacz. Dow. Oddz. III do rąk Szefa, Dow. Fr. Półn.-Wschodn. do rąk Szefa Szt., Dow. Fr. Połdn.-Wschodn. do rąk Szefa Szt., Gen. Gub. Wojenny Warszawy do rąk Szefa Szt., Gen. broni Dowbór-Muśnicki — do rąk własnych.

Szef Sztabu Generalnego W. P. (—) Rozwadowski m. p. generał-porucznik.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Wojskowa Dyrekcja Telefonów i Telegrafów.

135. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

S k i e r o w a n i e j e d n e g o p u ł k u j a z d y z f r o n t u p o ł u d n i o w e g o n a f r o n t p ó ł n o c n y.

[Naczelne Dowództwo W. P. Oddział III] [1]). [M. p. dn. 9.VIII. 1920 r.]. ✪ B. pilne. Do rąk dyż. oficera. Wręczyć natychmiast.

Dow. Fr. Płd. Wsch. Lublin.

Jeden pułk jazdy [2]) dobry, bojowy i w dobrym stanie skierować do Warszawy do dyspozycji Nacz. Dtwa. Daty transportu i stan pułku zameldować. Pułk 212. uł. w Lublinie odchodzi do dys. Dow. Fr. Płn. Wschodniego.

(—) Piskor płk.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Dtwo Fr. Płd. Wsch. wyznaczyło rozkazem Nr 2602/III z dn. 9.VIII 1. pułk szwoleżerów.

136. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

C z a s o w e p o z o s t a w i e n i e 6. d y w i z j i p i e c h o t y w 6. a r m i i.

[W y s y ł a:] Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Nr 8458/III [1]). Warszawa dnia 9 sierpnia 1920 r. [2]). ✪ T a j. P i l n e!

[O t r z y m u j ą:] 1. Dtwo Frontu Połudn.-Wschodniego Hughes, 2. Dtwo Frontu Północno-Wschodniego Hughes, 3. M. S. Wojsk.

Oddział I — pisemnie. 4. Oddział I Nacz. Dow. (w odpisie). 5. Szef Kolejnictwa K. T. W. pisemnie.

1. [Dtwo Fr. Płd. Wsch.], 2. [Dtwo Fr. Płn. Wsch.], 4. [Oddz. I Nacz. Dow.], 5. [Szef Kol.]. ✪ Na Nr 2576/III Dtwo Frontu Południ. Wschodniego, Nacz. Dtwo zarządza [3]): ✪ 6. dyw. piech. pozostanie na razie w 6. armii aż do czasu ukończenia retablacji 5. dyw. piech., której uzupełnienie M. S. Wojsk. nakaże jak najśpieszniej zakończyć. Komp. marszowe tych pułków pozostają w dyspozycji 4. armii celem wcielenia po nadejściu 6. dywizji. ✪ O t r z y m u j ą: 1 i 2 do wiadomości. ✪ [O t r z y m u j e:] 3. [M. S. Wojsk. Oddz. I]. ✪ 6. dyw. piech. nie może być na razie ze względu na sytuację na froncie galicyjskim przerzucona do Dęblina aż do ukończenia ukompletowania 5. dyw. piech. ✪ Uprasza się o wydanie zarządzeń w celu jak najśpieszniejszego przeprowadzenia ukompletowania tej dywizji. ✪ O terminie gotowości bojowej 5. dyw. piech. należy zawiadomić Nacz. Dtwo Oddział III. Szef Sztabu Gener. 8458/III (—) gen. por. Rozwadowski.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 9.VIII g. 14, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 9.VIII g. 14.50. [3]) Pierwotna redakcja brzmiała następująco: „Nacz. Dow. wobec ogólnej sytuacji nie może uwzględnić prop. Dow. Fr. i nakazuje odtransportowanie br. 6. dyw. do Dęblina. Oddziały bryg. muszą być skoncentrowane w Dęblinie nie później jak 13 b. m. Dla wzmocnienia frontu galicyjskiego należy użyć 5. dyw. piech., której uzupełnienie M. S. Wojsk. przyśpieszy".

137. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

[W y s y ł a:] Naczelne Dowództwo Sztab Generalny. Nr 8462/III [1]). Warszawa, dnia 9.VIII.1920 [2]).

[O t r z y m u j ą:] Dtwo Fr. Płn. Wsch. Hughesem, Dtwo Fr. Płd. Wsch. Hughesem, Gub. Woj. Warszawy pisemnie, K. T. W. pisemnie, M. S. Wojsk. Sztab. Oddz. I pisemnie, Gen. Sikorski pisemnie.

1.) Na zasadzie porozumienia się z Dowództwem Frontu Południowo-Wschodniego zostanie natychmiast jeden kompletny i w dobrym stanie znajdujący się pułk jazdy odtransportowany z rejonu Brody do Modlina do dyspozycji gen. Sikorskiego. Transporty jego należy forsować wszystkimi możliwymi środkami. ✪ 2.) 214. p. ułanów płk. Żółkiewskiego z Przemyśla ma być jak najforsowniej ostatecznie wyekwipowany i natychmiast przerzucony pośpiesznymi transportami do Modlina do dyspozycji gen. Sikorskiego. ✪ 3.) 211. p. ułanów

z Nowomińska [3]) oddany do dyspozycji Nacz. Dtwa ma natychmiast marszem pieszym być skierowany do Modlina do dyspozycji gen. Sikorskiego. ✪ 4.) Tym samym anuluje się rozkaz Nacz. Dtwa Nr 8261/III punkt c. [4]) o odtransportowaniu brygady jazdy z południa na front północny.

Naczelne Dowództwo Nr 8462/III. (—) Kuliński gen. ppor.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 9.VIII g. 14.15, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 9.VIII g. 14.20. [3]) Mińsk Mazowiecki. [4]) „Bitwa Warszawska" Tom I. Część II. Dokument Nr 430, str. 419.

138. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 2795.

Sytuacja na froncie wschodnim w dniu 9.VIII.1920.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Oddział III. Nr 8464/III [1]). Warszawa, dnia 9 sierpnia 1920 r. [2]).

Kawaleria nieprzyjacielska zajęła Ciechanów. Jednocześnie silniejszy oddział piechoty wyparł oddziały grupy gen. Baranowskiego z Makowa. Obecnie wojska te znajdują się na południe od tej miejscowości w ciągłym kontakcie z atakującym przeciwnikiem. Między Bugiem a Narwią oddziały własne stoją na linii Przetycz — Brańszczyk bez silniejszego nacisku ze strony nieprzyjaciela. Również na odcinku 4. armii, gdzie wojska nasze dokonywają planowego przegrupowania, brak ściślejszego kontaktu z oddziałami przeciwnika. Na południe od Brześcia odbywa się planowy odwrót naszych wojsk z linii Bugu. Oddziały obsadzające Brody zaatakowały dwiema kolumnami Radziwiłłów, skąd wyparły przeciwnika biorąc baterię dział, kilka karabinów maszynowych i jeńców. Wobec sytuacji, jaka się wytworzyła przez atak nieprzyjacielski na Stanisławczyk, nakazano zbyt zaawansowanym oddziałom ponowne opuszczenie Radziwiłłowa. Między Seretem a Strypą w rejonie Chodaczkowa, Kozłowa i Cebrowa w pomyślnych walkach dla nas wzięliśmy przeszło 400 jeńców, kilka k. m. i kancelarię pułkową.

Z r. Szefa Oddziału III Nacz. Dtwa (—) Borkowski por. ad[iutant] szt.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 9.VIII g. 2.12.

139. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE FRONTU WSCHODNIEGO. TEKA NR 0182.

Komunikat operacyjny frontu wschodniego. —

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Oddział III. Nr 8464/III [1]). Warszawa, dn. 9 sierpnia 20 r. ✪ Tajne. ———

Front północno-wschodni: ✪ Grupa poleska i 4. armia: Na odcinku grupy poleskiej i 4. armii kontaktu z nieprzyjacielem brak. Oddziały własne są w dalszym odwrocie na nakazaną linię. Tylne straże znajdują się obecnie na linii Wisznice — Łomazy — Biała — Hrud — Konstantynów. ✪ 1. armia: Na odcinku grupy gen. Osińskiego od rana nieprzyjaciel silnie napierał w rejonie Krupy — Treblinka. Pod naporem nieprzyjaciela oddziały własne zajęły linię Krupy — Wólka — Stare [2]) — wzgórze na wschód od Prostyń. Kontrakcja 1. dyw. lit. biał. na Treblinkę w toku. Na odcinku grupy gen. Żeligowskiego piechota własna, wsparta ogniem artylerii i jednego pociągu pancernego, zdobyła pierwszą linię nieprzyjacielską. Atak na drugą linię nie powiódł się. Oddziały własne zajmują obecnie linię od Brańszczyka wzdłuż okopów po Stachin [3]). ✪ Grupa gen. Baranowskiego: Oddziały tej grupy zajęły dnia 8 b. m. rano linię rzeki Orzyc, a mianowicie: grupa płk. Kopy — odcinek od Narwi przez Szelków do Chylina [4]), grupa płk. Błeszyńskiego — odcinek od Chylina [4]) przez Makowice [5]) do Jankowo, grupa gen. Karnickiego — rejon Młodzianowo — Węgrzynowo. Oddziały III korpusu jazdy bolszewickiej zajęły Ciechanów i posunęły się patrolami wzdłuż toru kolejowego do stacji kolejowej Gąsocin. Oddział wysłany z twierdzy Modlin wyrzucił oddziałki nieprzyjaciela z Gąsocina w kierunku północnym. Atak nieprzyjaciela na odcinek grupy płk. Kopy w rejonie Szelków został kontratakiem odparty. ✪ Front południowo-wschodni: ✪ 6. armia: Próby nieprzyjaciela przeprawienia się przez Dniestr udaremniono ogniem artylerii i kulomiotów. Między Dniestrem a Buczaczem spokój. M. Buczacz ostrzeliwał nieprzyjaciel intensywnie ciężką artylerią. Walki w rejonie Bogulińce [6]) — Kurdwanówka zakończyły się wyrzuceniem nieprzyjaciela za Strypę. Nowszych meldunków brak — tak samo z 12. dyw. piech. meldunki nie nadeszły. W rejonie Chodaczkowa poniósł nieprzyjaciel po zaciętych walkach poważną klęskę. Oddziały bolszewickie, które zdołały przedrzeć się do rejonu m. Kokutkowce i tam zaatakowały II/45. p. p., zostały odrzucone i zupełnie rozproszone. Wzięto jeńców z 504 p. p. sow. Ataki na Kozłów i Cebrów odparto, przy czym wzięto 87 jeńców. Przesunięta na ten odcinek grupa rtm. Abrahama przeszła chlubnie chrzest ogniowy, za-

jęła mimo zaciętego oporu Kalasantówkę i Chodaczków i posuwała się dalej na Draganówkę i Poczapińce. W walkach tych wzięto ogółem 346 jeńców, 2 k. m. i kancelarię pułkową. Na lewym skrzydle 13. dyw. piech. obustronna działalność wywiadowcza. Grupująca się w rejonie Poczajowa kawaleria nieprzyjacielska według zeznań ludności cywilnej ma przejść w kierunku na Radziwiłłów. Na odcinku 6. dyw. p. części 12. p. p., wspomagane przez pociąg pancerny „gen. Iwaszkiewicz", wyrzuciły nieprzyjaciela z Radziwiłłowa. W walkach tych pociąg pancerny „gen. Iwaszkiewicz" ciężko uszkodził pancerkę bolszewicką. Zdobyto jedną baterię, 4 k. m. i 30 koni. Baterii nie zdołano jeszcze zabrać. Wobec przedłużenia frontu i posuwania się nieprzyjaciela w kierunku na Stanisławczyk zarządzono ponowne opróżnienie Radziwiłłowa. 1. dyw. jazdy na wschód od Krystynopola w kontakcie z nieprzyjacielem, który dotarł do Stanisławczyka i w okolicę Stojanowa. Na lewym skrzydle 3. armii po kilkakrotnych atakach nieprzyjaciel zdołał sforsować Bug w rejonie [m.] Świerze i Kniażewo [7]) oraz ponownie pod Husynne. Wobec braku rezerw zarządziło Dtwo 3. Armii odwrót na linię Wieprza. Szczegółowych meldunków o sytuacji 3. i 7. dyw. p. na razie brak.

Szef Oddziału III Nacz. Dow. W. P. (—) Piskor płk szt. gen. ✪ Za zgodność: (—) Regulski por. p. d. szt. gen.

[1]) Podano wg litografowanego czystopisu. [2]) Prawdopodobnie Wólka Dolna. [3]) Stasin. [4]) Chyliny Leśne. [5]) Markowica. [6]) Bobulińce. [7]) Kniaże.

140. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Skierowanie XVII brygady piechoty do Modlina.

[Wysyła:] Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Oddział III. Nr 8485/III [1]). Warszawa, dnia 9.VIII.1920.

[Otrzymują:] Dow. Fr. Półn. Wsch., K. T. W., M. S. W[ojsk.] Oddz. I, Gubernator Wojenny, Oddz. I N. D., I Zast. Sz. Szt., Oddz. IV N. D., Szef Kolejn., Misja Franc.

XVII br. piechoty do Modlina. ✪ Wobec sytuacji na północnym skrzydle frontu Nacz. Dow. zarządza natychmiastowe przerzucenie XVII br. piechoty oraz wszystkich zakładów i oddziałów podległych 9-ej dyw. piech. do Modlina do dyspozycji gen. Sikorskiego. ✪ Stacja załadowcza — Dęblin. Transporty b. pilne. ✪ Jedno-

cześnie K. T. W. zarządzi jak najszybsze skierowanie pociągu ze sztabem grupy poleskiej do Modlina.

Nacz. Dow. 8485/III. (—)Rozwadowski gen. por. i szef Sztabu Gen. ✪ Za zgodność: (—) Krechowiecki major szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu.

141. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 13.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. godzina 5. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: por. Liebich — por. Cieszyński.

Tu por. Cieszyński przy aparacie. ✪ Liebich: Cześć panie por., proszę przedłożyć szefowi sztabu następującą notę: komunikuję, iż podług ostatnich wiadomości sytuacja północnego skrzydła przedstawia się następująco: po 1.) Z Mławą Nacz. Dow. łączności nawiązać nie zdołało; po 2.) Na stacji kol. Gąsocin (2. z rzędu stacja na linii kol. Modlin — Ciechanów w stronę Ciechanowa) — przejezdni oficerowie i żołnierze oraz miejscowi kolejarze i robotnicy samorzutnie zorganizowali oddział, który obsadza i broni stację kol. Gąsocin; po 3.) Podług telefonicznej relacji dcy owego oddziału Ciechanów został obsadzony przez nieprz. — Tor kolejowy pomiędzy Ciechanowem i Gąsocinem w trzech miejscach zerwany. W Starym Gołyminie mają się znajdować silniejsze oddziały nieprzyjaciela z artylerią i k. m. Od godziny 22-ej 8.VIII obsada Gąsocina odpiera zbliżające się patrole i oddziały kozackie. Wzięto kilku jeńców, z obu stron są zabici i ranni; 4.) O powyższym zawiadomiłem niezwłocznie Dow. Grupy gen. Baranowskiego w Makowie oraz ppłk. Kopę w Pułtusku. Rozmowa z Makowem nie została dokończona wskutek przerwy w połączeniu. Ppłk Kopa został poinformowany wyczerpująco i miał zarządzić wysłanie silniejszych oddziałów na Stary Gołymin oraz na Gąsocin; po 5.) Płk Malewicz wysłał koleją z Modlina w stronę Ciechanowa oddział w sile 200 ludzi z k. m. Oddz. ten posuwa się naprzód. Napotykane patrole bolszewickie podobno poddają się dość chętnie. Ref. insp. oddz. III Nacz. Dow. Liebich por. Czy macie panie por. połączenie z 1. armią, aby im to zakomunikować? ✪ Cieszyński: Z 1. armią chwilowo nie mamy hughesowego połączenia po przejeździe, ale przypuszczam, że się mo-

że wkrótce zgłoszą. ✪ Liebich: Zaznaczam, że w meldunku moim być mogą pewne nieścisłości, bo rozmowy telefoniczne miałem nader utrudnione.

142. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 13.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. godzina 14. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: mjr Krechowiecki — por. Michalski.

Tu major Krechowiecki z III-go oddz. ✪ Tu por. Michalski, cześć panu majorowi. Nacz. Dow. nakazało nam zabezpieczyć linię kolejową Łuków — Parczew, w myśl zaś poprzednio otrzymanych rozkazów grupa poleska wycofała gros swoich sił na linię Aleksandrów — Ulan — Kock, pozostawiając tylne straże na linii Huszlew — Międzyrzec — Wohyń, dlatego ażeby wykonać otrzymany rozkaz, później było by niezbędne posunąć oddziały własne na 30 kilometrów naprzód, co, jak meldują dowódcy dywizji, jest niewykonalne. — Posunięcie tylko tylnych straży naprzód nie będzie wystarczające dla zabezpieczenia wymienionych kolei. Uprasza się o dalsze rozkazy. Nadmieniam, że w Łukowie pozostało 14 transportów, które ewentualnie mogłyby być wypchnięte częściowo na Siedlce, częściowo zaś na linię Łuków — Dęblin, która ma być, jak utrzymują kolejarze, jutro w południe gotowa. ✪ Krechowiecki: Co to są [za] transporty? ✪ Michalski: Transporty te należą do grupy poleskiej, składają się z czołówek amunicyjnych, prowiantowych, części sztabu etc. ✪ Krechowiecki: Zameldуję płk. Piskorowi i odpowiem. ✪ Michalski: Proszę jeszcze zameldować, że tylne straże według pierwszej dyspozycji mają utrzymywać podaną wyżej linię do godziny 21-ej dzisiejszego dnia. ✪ Krechowiecki: Dobrze. ✪ Michalski: Czekam przy aparacie na odpowiedź. ✪ Krechowiecki: Mówiłem z szefem kol., który ma wiadomość, że 10 transportów już odeszło, a linia kolejowa ma być gotowa dziś wieczór, gdyby było ciężko, to przeciągnąć te transporty na wolną linię. ✪ Michalski: Panie majorze, rozchodzi się o to najgłówniej, czy mamy swoje oddziały pchnąć naprzód, czy możemy je zostawić na tej linii, na której są obecnie, a z transportami damy radę, nie jest nam wiadoma intencja rozkazu Nacz. Dow., nakazująca utrzymanie linii Łuków — Parczew, bo jeśliby chodziło tylko o nasze transporty, to szkoda ludzi i lepiej było by zostawić ich na tej linii i dać im odpo-

cząć, gdyż przewieźliśmy na przykład 16.dyw. transp. 1—2 dni odpoczynku miałaby 16. dyw. jak też i dyw. podhalańska, [co] bardzo dodatnio wpłynęłoby na stan moralny i fizyczny żołnierza, równocześnie przeprowadziłoby się i uporządkowałoby się te dywizje? ✪ Krechowiecki: Pułkownik Piskor zadecydował, ażeby wobec niemożności wykonania nie przesuwać wojsk, tylko starać się te transp. w czas usunąć. ✪ Michalski: Transporty postaramy się jeszcze dziś wysłać za Siedlce.

---

143. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 13.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Północno - Wschodniego. ✪ Rozmawiający: por. Czopp — por. Michalski.

Tu por. Michalski. Cześć, panie poruczniku. ✪ Tu por. Czopp. Ppłk Łapiński szef sztabu 15-tej dyw. piech. [z] obecnego miejsca postoju sztabu dyw. w Grębkowie melduje, że nie ma połączenia telefonicznego, ani też innego ani z 1., ani z 4. armią, prosi o dalsze rozkazy, łączność między oddziałami nawiązana. ✪ Michalski: Cześć panu porucznikowi. Do 15-ej dywizji piechoty przed godziną wyjechał od nas oficer autem z rozkazami dla 15-ej dyw. piechoty i dla zasięgnięcia informacji co do sytuacji 15. dyw. piechoty, jak też dla dokładnego poinformowania dyw. o sytuacji na innych odcinkach, spodziewam się, że wkrótce oficer powinien być tam. ✪ Czopp: W takim razie wszystko w porządku. Dziękuję, cześć.

---

144. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 13.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Północno - Wschodniego. ✪ Rozmawiający: por. Czopp — mjr Künstler — por. Hryniewicz.

Czopp: W rozmowie z pułkownikiem Zagórskim, u którego przed godziną byłem, pułkownik oświadczył mi, że liczy na trzy pułki jazdy, które mają wyładować w Łowiczu, by stamtąd udać się marszem do Płocka. U nas o tej dyrekcji marszu nic nie wiadomo. Wiemy, że zgodnie z naszym rozkazem zostają skierowane wspomniane trzy pułki, ale do Modlina, chciałem więc wyjaśnić, by nie powstała po-

tem jakaś pomyłka. ✪ Tu major Künstler. ✪ Tu por. Hryniewicz, panie majorze, por. Czopp zapytywał o wyjaśnienie, ponieważ w rozmowie z pułk. Zagórskim ten ostatni nadmienił, że 3 pułki kawalerii mają wyładować się w Łowiczu, by stamtąd udać [się] do Płocka. Por. Czopp na to zapytywał przed chwilą, prosząc o wyjaśnienie. Ponieważ w Nacz. Dow. wiadomo, że zgodnie z rozkazem Nacz. Dow. pułki te mają być skierowane do Modlina, przedłożyłem powyższe z por. Czoppem szefowi sztabu, a na to otrzymałem taką odpowiedź, raczej zapytanie, gdzie są te pułki, kiedy się załadowały i kiedy mają być tu na miejscu. Co zaś do zadyrygowania tych pułków, szef sztabu powiedział, że sam je skieruje, byle tylko te pułki tu były. To wszystko. ✪ Künstler: Zobaczę, w jakim stanie są transporty tych pułków.

---

145. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47 i 12.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. godzina 11. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: mjr Krechowiecki — ppłk Kutrzeba.

Tu ppłk Kutrzeba. ✪ Tu mjr Krechowiecki. ✪ Kutrzeba: Otóż chcieliśmy mówić z Piskorem głównie dlatego, że dziś rano oświetlałem mu nasz plan koncentracyjny. Zadanie, które nam Nacz. Dow. postawiło, jest tego rodzaju, że zmusiło nas do zarządzenia koncentracji w rejonie Lublina, ogołacając naturalnie południową część odcinka. Jeżeli bowiem mamy przedstawiać jakąśkolwiek siłę uderzeniową [na] wschodzie 4-ej armii, to musimy do tego skupić wojska. 3. dyw. skierowaliśmy już na pole walki pod Chełmem, a 1-szą dyw. musimy odwieźć koleją, aby ją terminowo mieć w grupie uderzeniowej. Bez 1-szej dyw. ani 7-ma ani 3-cia nie potrafią przejść w ruch, a jeżeli w rejonie Lublina nie skoncentrujemy się w szybkim czasie, to front 7. dyw. nad Wieprzem może się wywrócić, przez co ani my nie potrafimy ruszyć naprzód, a co gorsze nie będzie mogła 4-ta armia w porządku się skoncentrować. Dotychczasowe zadanie pojęliśmy w ten sposób, że możemy na pewien czas zlekceważyć sobie odcinek południowy, licząc na to że po rozpoczęciu walki pod Warszawą będzie można z przyczółka warszawskiego sprowadzić siły do przeciwstawienia się nieprzyjacielowi, idącemu w kierunku południowo-zachodnim. Koncentracja piechoty w rejonie Lublina jest też dlatego konieczna, że z powodu zaangażowania całej jazdy grupa przełomowa żadnej jazdy pościgowej mieć nie będzie. Jak już

powiedziałem, 3. dyw. idzie w tym kierunku, jak sobie Nacz. Dow. życzy i właśnie przez ten marsz zdoła się 7=ma dyw. utrzymać na przedpolu Wieprza, przez co zyskamy na czasie dla przesłonięcia koncentracji. 1=sza dyw. miałaby z rejonu Horochowa na północ do Lublina kolosalny marsz z bojami, z czego wynika, żeby albo na czas nie doszła, albo też nie dość gruntownie załatwiała się z nieprzyjacielem, czyli innymi słowami, męczyła się bez zysku. Według naszego zapatrywania to przy naszym rozwiązaniu to przeszkodzenie koncentracji w czworoboku Dęblin — Kock — Krasnystaw — Rozwadów nie jest możliwe, bo na odcinku Kock — Krasnystaw mamy siły, a na południu, t. j. Krasnystaw — Rozwadów, dojdzie on[o] za późno i jest [to] dla nieprzyjaciela bardzo skomplikowany manewr. Inna rzecz jest, że odsłaniamy poniekąd Galicję, i tu właśnie chodzi nam o wytyczne, czy należy tejże bronić i nie mieć sił do uderzenia na północy, czy też zapomnieć o niej i porządnie przełamać front bądź na Łuków, bądź na Brześć. Dla orientacji zaznaczam jeszcze, że nasz rozkaz 33 wyszedł jeszcze przeszłej nocy i jest wobec tego już u wojsk. ✪ Krechowiecki: Zakomunikuję to szefowi sztabu i dam odpowiedź. ✪ Kutrzeba: Proszę bardzo, powtarzam jeszcze raz, że w myśl dotychczasowego rozkazu i informacji, otrzymanych tak w Warszawie jak i przez Misję Francuską, pojęliśmy nasze zadanie w ten sposób, jak piszemy w rozkazie. Jeżeli naturalnie 4=ta armia da sobie radę bez naszej pomocy w kierunku na Łuków, to możemy oczyszczać nasze przedpole i przez to chronić koncentrację, albo jeszcze lepiej zwrócić się jazdą i częściową piechotą przeciw Budiennemu. Jeżeli zaś 16.VIII mamy stanowić grupę przełomową, to musimy się skupić, bo inaczej dywizje w dzisiejszym stanie zadaniu nie podołają. Proszę zatem o rozkazy Nacz. Dow. ✪ Krechowiecki: Dobrze. Zakomunikuję wszystko szefowi sztabu. Cześć, panie pułk. ✪ Kutrzeba: Do widzenia.

146. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH. NR 12 i 47.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. godzina 13.30. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo=Wschodniego. ✪ Rozmawiający: płk Piskor — ppłk Kutrzeba.

Tu płk Piskor: Cześć! ✪ Kutrzeba: Cześć! Chciałem panu pułk. przedstawić naszą sytuację w związku z nakazaną koncentracją. Zaznaczam przy tym, że szczegółowy nasz rozkaz wysłaliśmy dziś lotnikiem do Warszawy. Otóż sytuacja przedstawia się tak, 1. dyw.

Leg. ściągamy koleją do Lublina, 3=cią dyw. Leg. pieszo do Krasnego=stawu. Naszym zamiarem [jest] między Krasnymstawem a 6=tą armią pozostawić tylko jedną bryg. jazdy i brygadę kozacką. Jedną bryg. jazdy oddać 6=ej armii a resztę, to znaczy trzy brygady, skoncentro=wać na połudn. zachód od Lublina. Ta koncepcja odpowiada nasze=mu zadaniu ochrony koncentracji i daje nam możność uderzenia dwoma całymi dywizjami piechoty i trzema brygadami jazdy w naka=zanym kierunku. Ta koncepcja jednak ma tę wadę, że nie ubezpiecza ona dostatecznie północnego skrzydła 6=ej armii, która stoi według rozkazu wysunięta przed ogólny front na Strypie lub Serecie i poza tym musi jeszcze 6=tą dyw. oddać. Rozkaz w tym duchu, wydany wczoraj, musi jednakowoż dziś ulec częściowej zmianie, a mianowicie: tak 6=ta armia jak i grupa jazdy meldują, że Budienny w znacznych siłach maszeruje przez rejon Łopatyn — Stanisławczyk w ogólnym kierunku na Lwów. Świadczy o tym, że on zupełnie rozbity nie jest. Jaka siła maszeruje, oczywiście powiedzieć nie można. Gdyby było tak, jak 6=ta armia widzi, to szedłby cały Budienny, a na północ od niego piechota. W tej sytuacji nie można naturalnie odciągnąć całej jazdy nie uderzywszy bodaj wypadow[o] na Budiennego, bo nie zrobienie tego wypadu równa się oskrzydleniu 6=ej armii przez Bu=diennego. Wobec tego zarządziliśmy, co następuje: z grupy jazdy odejdzie 16. p. uł., który już częściowo jest w drodze, w rejon Lu=blina, 3=ci i 7=my pułki ułanów, które operowały z 1=szą dyw. Leg., ściągną do 15.VIII w ten sam rejon, 1=szy szwoleżerów odejdzie do Warszawy. Cała pozostała jazda uderza jeszcze na Budiennego w kierunku na Łopatyn — Brody i dopiero po tej akcji przeprowadza to ugrupowanie, które następnie określiłem. Zachodzi tu tylko ta zmiana, że nakazany przez nas termin koncentracji jazdy 15.VIII będzie mógł być dotrzymany przez 3., 7. i 16. p. uł. Wyciągnięcie reszty pułków do tego czasu jest fizycznie niemożliwe. Przedstawiam to dlatego, aby Nacz. Dow. zdawało sobie sprawę, że mimo pozo=stawienia całej jazdy na naszym froncie do pościgu będziemy mieli wypoczęte 3 pułki jazdy i Jaworskiego, a reszta jazdy będzie pewnie grubo spóźniona. Następna sprawa jest, że 6=ta armia nie wiedząc jeszcze nic o oddaniu 6=ej dyw., a wiedząc od nas że dostanie jedną bryg. jazdy na skutek zagrożenia przez Budiennego, mówi, że musi odejść na Bug i Lipę. Nakazaliśmy wczoraj pozostać jeszcze, ponie=waż nasza jazda z rejonu Krystynopola idzie jeszcze na Budiennego, ale oczywiście nie można powiedzieć, jak długo 6=ta armia na obec=nych nakazanych liniach wytrzyma. Dla nas było by najprzyjemniej=sze, gdyby front południowy już objął dowództwo i przyjął do wia=domości, że front środkowy na północ od linii Brody — Rawa Ruska

wyłącznie aż po Krasnystaw ma tylko osłonę a nie obronę, czyli że konsekwencje wynikłe z tego musi samodzielnie ponosić. Dow. Frontu jest zdania, że nasze zadania: zakrycie koncentracji i zrobienie pięści jest dla nas najważniejsze i zamykamy oczy na wszystko, co się na prawo i lewo od nas dzieje. Gdybyśmy tego nie robili, nie doprowadzimy do niczego, zdaje mi się, że rozkaz Nacz. Dow. Dow. Frontu Południowego za mało mówi, co go czekać może. Spodziewam się, że 6-ta armia otrzymawszy nasz rozkaz koncentracyjny narobi niebywałego gwałtu i zacznie kokietować z Sanem a przynajmniej z Bugiem. ✪ Piskor: Plan wydaje mi się zupełnie racjonalny i jedyny w tej sytuacji. O ile Budienny skręca na Lwów, tym lepiej dla naszej operacji w środku i dlatego uważam, że pozostawienie grupy kawalerii na południu 3-ciej armii a nawet jej zaangażowanie obecne z Budiennym za konieczne, gdyż zabezpiecza to nam kierunek na Lublin, ważny dla spokojnego przeprowadzenia koncentracji a następnie uderzenia. 6. armię na razie uspokoimy w ten sposób, że pozostawiamy jej 6. dyw., następnie zasilimy przez 5-tą dyw., która jest na organizacji we Lwowie. Gen. Dowbór odmówił przyjęcia tego frontu. Pozostanie więc gen. Iwaszkiewicz z tym, że będzie wprost podlegał Nacz. Dow., co ze względu na łączność i odrębność zadania jest konieczne, a wam ułatwi przepracowanie całej operacji. W tej sprawie przyślemy wam rozkaz. Ja tylko obawiam się jednego, by Budienny nie skręcił na Lublin i by nacisk 12. armii na naszą 3. nie zmusił do cofnięcia się na Wieprz a nawet i dalej. W najbliższych dniach kierunek Budiennego powinien się wyjaśnić. Na razie zaś jako jedyne wyjście uważam wasz plan. Może tylko z tym dodatkiem by 2 lub 3 baony dodać grupie jazdy dla jej wzmocnienia. ✪ Kutrzeba: Wszystko będzie znakomicie, daliśmy jeździe jeden baon podhalański i kazaliśmy za jazdą zrobić szachownicę z wojsk etapowych. Niestety nie mamy zbytnich baonów piechoty, aby lepiej jazdę zasilić, zresztą 6. armia może sobie swoją brygadę jazdy porządnie zasilić piechotą, proszę tylko o możliwie szybkie odebranie nam 6-tej armii. ✪ Piskor: Dobrze, idę z tym do szefa sztabu. Do widzenia, panie pułkowniku. ✪ Kutrzeba: Cześć płk.

---

47. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH. NR 12 i 47.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. godzina 19.20. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: por. Glabisz — por. Konopnicki.

Tu por. Glabisz, czy tam por. Konopnicki. ✪ Konopnicki: Tak, tu jestem przy aparacie. ✪ Glabisz: Cześć, panie poruczniku, szef sztabu jenerał Rozwadowski, zaniepokojony posuwaniem się Budiennego na bardzo eksponowane i przez wysyłkę oddziałów do rejonu Lublina ogałacane lewe skrzydło 6-ej armii, nakazał na razie wstrzymać wszelką wysyłkę, sam w tej sprawie zaraz mówić będzie z pułkownikiem Kutrzebą. Ja tymczasem poproszę o podanie mi możliwie dokładnej dyslokacji poszczególnych brygad kawalerii i stadium odtransportu 1-ej dyw. Leg., 3-go, 7-go i 16-go [pułków] ułanów oraz postępowania nakazanej akcji na Łopatyn. ✪ Konopnicki: Zaraz powiem, więc proszę. ✪ Tu por. Glabisz. ✪ Konopnicki: Nie mamy żadnych meldunków z grupy jazdy prócz tego, który właśnie teraz via Warszawa przyszedł, ten zapewne pan zna, czy mam go powtórzyć? ✪ Glabisz: Proszę, bo nie przypominam sobie, by do nas przyszedł osobny meldunek z grupy jazdy. ✪ Konopnicki: Proszę tu jest: 1) oddziały konnej armii Budiennego osiągnęły d. 8.VIII rano linię Kulików — Łopatyn okolica Ohladowa. Własna dyslokacja... ✪ Glabisz: Przepraszam, tutaj przed chwilą dawaliśmy za Nr 1127 ze Lwowa, czy to ten sam? W takim razie nie trzeba powtarzać. ✪ Konopnicki: Tak, ten sam. ✪ Glabisz: Co robi 1-sza dyw. Leg.? ✪ Konopnicki: Dnia 8.VIII przeprowadziła wypad na Świniuchy biorąc jeńców i armaty, obecnie otrzymała rozkaz marszu do Lublina. ✪ Glabisz: Gdzie się wagonuje? ✪ Konopnicki: Tego na razie panu nie mogę powiedzieć, zapewne w Lublinie jest ona, ale [1]) dopiero w marszu na Lublin. ✪ Glabisz: Czy idzie marszem, czy jedzie? Czy 3-ci i 7-my p. ułanów z nią razem operują? ✪ Konopnicki: Tak. ✪ Glabisz: A jaka [jest] sytuacja na odcinku 3-ej i 7-ej dyw.? Czy macie jeszcze połączenie z Chełmem? ✪ Konopnicki: P[anie] por[uczniku] meldunek sytuacyjny w tej chwili otrzymacie, już jest u podpisu u szefa sztabu, proszę więc parę minut poczekać. ✪ Glabisz: Proszę przyspieszyć a... Generał Rozwadowski kazał wstrzymać odwrót, zameldować pułkownikowi Kutrzebie, dodając że jenerał Rozwadowski niebawem w tej sprawie z nim mówić będzie. ✪ Konopnicki: Dobrze, cześć.

[1]) Prawdopodobnie ma być albo.

148. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH. NR 47 i 12.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. godzina 21.50. ✪ Naczelne

Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: mjr Krechowiecki — por. Konopnicki — ppor. Bujwid. ———

Tu mjr Krechowiecki. ✪ Tu por. Konopnicki: Moje uszanowanie, czym mogę służyć? ✪ Krechowiecki: Cześć, panie por., czy panowie jesteście zorientowani o zamiarach szefa sztabu co do działalności 1-ej i 3-ciej dyw. oraz co do transportów kawalerii. ✪ Dyżurny telegrafista: Por. poszedł, jest tu ppor. Bujwid z 3-ciej armii. ✪ Krechowiecki: Czy panowie wiecie, jakie jest życzenie gen. Rozwadowskiego co do użycia 1-ej i 3-ej dywizji oraz kawalerii. ✪ Bujwid: Co do zamiaru gen. Rozwadowskiego to nie wiemy nic. Szef sztabu oczekiwał na rozmowę z generałem do godz. 21. ✪ Krechowiecki: Pan gen. Rozwadowski rozkazał, ażeby 1-ej dywizji nie odtransportowywać do Lublina, tylko jej ciężkie tabory. Natomiast żeby dywizja 1-sza uderzyła w kierunku północnym celem rozbicia nieprzyjaciela idącego na dywizję 3-cią. 3-cia zaś dywizja uderzyła ze swej strony [w] kierunku Chełma i posuwającego się tam nieprzyjaciela wzięła z dywizją 7-mą we dwa ognie. W ten sposób nastąpi zabezpieczenie naszego ugrupowania i jako też osłona 6-ej armii będzie realniejsza. Kawalerii nie odtransportowywać, dopóki nie rozbije Budiennego, a tylko na razie jeden pułk (1-szy szwoleżerów) zadyrygować do Warszawy. Podać, które pułki oddane będą 6-ej armii, tudzież gdzie zdaniem waszym należy przeprowadzić linię rozgraniczenia między obu armiami. ✪ Bujwid: Przedstawię to szefowi sztabu i dam odpowiedź, proszę pana majora o powiedzenie, czy mamy to traktować oficjalnie. ✪ Krechowiecki: Tak jest. ✪ Bujwid: Czy jeszcze pan major ma co do powiedzenia? ✪ Krechowiecki: Nic więcej. Cześć. ✪ Bujwid: Cześć. Moje uszanowanie. ———

---

149. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH. NR 47 i 12. ———

Dnia 9 sierpnia 1920 r. godzina 24. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: gen. Rozwadowski — mjr Krechowiecki — ppłk Kutrzeba. ———

Tu ppłk Kutrzeba. ✪ Tu gen. Rozwadowski. Dobry wieczór, pułkowniku, musiałem was poprosić, bo nie mogę się zgodzić na takie wytransportowanie 1. dyw. aż do Lublina, gdyż nie zgadza się to ani z sytuacją na froncie, ani też [z] późniejszymi zamiarami.

Mam to wrażenie, że chcieliście tylko mieć jakąś rezerwę w Lublinie. Ale trzeba przede wszystkim załatwić się z nieprzyjacielem najbliżej uchwytnym i wybić go tak, żeby z niego nic nie zostało, inaczej nie będziecie mogli nigdy oderwać się z frontu i zająć takiego ugrupowania, aby zadanie wasze należycie wypełnić. Ja sobie wystawiam, że najlepiej by było uderzyć obu dywizjami na nieprzyjaciela, który wlazł pod Uściługiem poza Bug, rozbić go gruntownie i zwrócić się zaraz obu dywizjami na Chełm, aby ulżyć 7-ej i rozbić wszystko, co na jej front napiera. Może być, że do tej drugiej operacji wystarczyłaby tylko 3. [dyw.], a pierwszą już byście w okolicy Krasnegostawu przeciągnąć mogli, ale grupa wasza nie śmie stać za Wieprzem, to jest na zachód, ale być tak ugrupowana, żebyście mogli obu dywizjami albo uderzyć na północ, albo też na północny wschód, lub nawet przechodząc samemu Bug móc operować wedle danej chwili i potrzeby. Jeżeli byście się teraz tak pur et simple z pierwszą dywizją koleją wynieść się chcieli, to kawaleria nasza drapnie zamiast walczyć. Iwaszkiewicz każe zwinąć cały front aż po Lwów i w ogóle nie będzie przeszkody, aby wymijając waszą osłonę Budienny dostał się nad San i uderzył na wasze tyły między Lublinem a Sanem. Moim zdaniem musicie bolszewików porządnie wykropić, abyście mogli wypełnić wasze przyszłe zadanie, które nie polega na koncentrowaniu się w Lublinie, lecz na przygotowaniu akcji między Wieprzem a Bugiem. Proszę zatem odesłać tylko większe treny koleją lub marszami poza Bug, podczas gdy główne siły powinnyby pozostać na wschodnim brzegu Wieprza i starać ofensywnie wypełnić swoje zadanie. Zwracam waszą uwagę, że dolny Wieprz i górny również mogłyby być zakryte bardzo korzystnie przez grupy pociągów [składających] się z 1 pancerki i 2 sobowych lub transportowych pociągów, które trzymając się razem jeździć mogą na przykład z Lubartowa do Łukowa, lub z Biskupic do Zamościa na przykład, zasłaniając na tych liniach wszelkie wtargnięcia nieprzyjaciela. Będzie to doskonałym uzupełnieniem na przykład akcji 7. dyw., a wam da więcej spokoju i wytchnienia, dlatego uważam, że nie powinniście tak zwijać gwałtownie wasz[ego] front[u], nim południe choć trochę z Budiennym się nie upora, i czas ten powinniście wyzyskać do krótkich uderzeń jak dzisiejsze na przykład, aby rozbijać nieprzyjaciela przechodzącego przez Bug i tym samym zapewnić sobie flankę należytą, gdy dalej ruszymy. Dałem rozkazy 6. armii i grupie jazdy, aby także tworząc ruchome zasłony na liniach kolejowych, składające się z tych kombinowanych grup pociągów, rozpoczęto grupami dywizyjnymi wojnę ruchomą, polegającą nie na tym, aby się cofać tylko, lecz właśnie aby wytrzymywać lepiej i uderzać na kolumny nieprzyj. nie tylko

z boku lecz także i od tyłu. Obecna chwila również korzystna do walki z Budiennym, bo jeśli od Sokala do Kamionki Strumiłowej a może i dalej forsować będą kilka grup batalionowych, popartych pancerkami, to one same Budiennego w marszu zatrzymają, a jazda nasza mogłaby to wykorzystać i uderzając na przykład od Sokala na flankę i tyły jego kolumn zepchnąć go w moczary Bugu. Umyślnie rozgadałem się więcej, żeby wam przedstawić nowy system walki bardziej ruchomej, do której przejść musimy tak u was jak i szczególnie na froncie Iwaszkiewicza. Nie mogę wam przy tym wydzielić mniejszego rejonu jak aż do Sokala (granicy dawnej galicyjskiej nad Bugiem), podczas gdy Iwaszkiewicz całą resztę aż do Dniestru objąć musi i całkiem samodzielnie działać będzie tylko w myśl ogólnej instrukcji, więc i ja proszę koniecznie wpłynąć, aby się nikt zbyt wcześnie w tył nie wynosił, bo inaczej cała kombinacja główna w łeb wziąć musi, jeżeli od południa obronić jej nie potrafimy. Bądźcie łaskawi i na to odpowiedzieć. ✪ K u t r z e b a: Dow. Frontu uważało za swoje najważniejsze zadania: 1) pewną ochronę koncentracji 4. armii i 2) przygotowanie się do silnego ataku w związku z 4-tą armią. Przerzucenie 1-ej dyw. koleją zarządzono z następujących powodów: 1) jeżeli 1-sza dyw. nie atakuje w kierunku południ. wschodn., to znaczy na Budiennego, to nie przeszkodzi mu zupełnie w jego marszu na Lwów, 2) jeżeli w przeciągu 11.VIII nie jesteśmy w stanie zasilić lewego skrzydła 7-ej dyw., to nie ręczymy za to, czy to skrzydło wytrzyma, czyli koncentracja 4. armii spokojnie odbyć się może, 3) marsz pieszy 222 km i równoczesne ataki izolowanej dywizji spowodują upadek siły przełomowej naszej najlepszej dywizji, 4) gdy... ✪ R o z w a d o w s k i: Znajduję w odpowiedzi na to, że wspieranie frontowe 7. dywizji jest zupełnie fałszywe, bo ono właśnie zaangażuje 1. dywizję w kierunku niemożliwym dla rozpoczęcia większej akcji, a odległości wcale nie są tak wielkie i to co grozi 1-ej musiałoby też grozić 3-ej. Jeżeli przesuniecie do Lublina tę dywizję koleją, to cały front pęknie i wtenczas koncentracja będzie niemożliwa. Więc obie dywizje muszą pozostać a wzgl. przenieść się na linię kolejową w okolice Chełma, wyrzucając przy tym i rozbijając nieprzyjac. między Bugiem a Wieprzem. To wcale tak męczące nie będzie i pozostawi dywizje w tym racjonalnym stosunku do reszty atakującej grupy, jak być powinno. Po prostu nie rozumiem, dlaczego upieracie się mieć te dywizje w Lublinie, podczas gdy one powinny być w okolicach Chełma już niebawem. Więc absolutnie nie godzę się na żaden transport kolejowy, chyba taborów, które u obu dywizji są tak liczne, że powstrzymują je nieraz od energiczniejszych występów. Więc to dosłownie przeprowadzić, bo inaczej cały plan ogólnej akcji wywracacie

zyskując chyba tylko jeden dzień marszu dla tej jednej dywizji, której widocznie nie bardzo się chce pójść marszami. ✪ Kutrzeba: Panie generale pierwsza dyw. Leg. jest od 25.VII [w] bezustannym marszu i walce. Robiła wczoraj z własnej inicjatywy wypad biorąc 8 dział. Pod Chełmem mamy gros 7=ej i 3=ej dyw., a dotąd jest kierunek Włodawa — Lublin właściwie negliżowany i dlatego obawiamy się niewytrzymania 7=ej dyw. Mimo że rozkaz Nacz Dow. mówił, że należy front zwinąć na Wieprz — Brody, zarządziło Dow. Frontu przyjęcie walki pod Chełmem kierując tamże gros 3=ej dyw., 7=ma dyw. była bowiem już wczoraj w odwrocie na Wieprz. Została tylko naszym rozkazem i skierowaniem wojsk powstrzymana i rozbijanie nieprzyjaciela między Wieprzem a Bugiem jest w każdej chwili do wykonania, lecz równocześnie nie możemy ręczyć, czy na 17.VIII dołączymy do ataku i czy do tego czasu nasz front przed albo na Wieprzu w okolicy Lubartowa nie pęknie. Zdawaliśmy sobie sprawę, że nasza koncentracja odkrywa Galicję, lecz zdecydowaliśmy się na to ryzyko, licząc że ono jest tylko przejściowe. Przedłożę tę rozmowę dowódcy frontu do dalszych rozkazów w myśl intencji pana generała. ✪ Rozwadowski: Dobrze, ale zwracam uwagę, że to absolutnie źle zrozumiana myśl, jeżeli 1=ą dywizję po prostu przyciągniecie do Lublina, przeciwnie należało by podciągnąć 1=ą na wysokość 3=ej, a 7=mą przesunąć na Wieprzu dalej ku Lubartowu, aby zająć tę pozycję, którą Komendant wykreślił sam na mapie generałowi Śmigłemu jako wyjściową do dużej akcji. Jeżeli pierwsza znajdzie się w Lublinie, to może tylko być podciągnięta do 4=ej armii albo zmuszona do uderzenia frontowego przez Lubartów. Tego właśnie nie chcemy, bo sytuacja wyjściowa musi być taka, że 4=a armia będzie frontem między Dęblinem a Kockiem, 7=ma zakrywać flankę w okolicach Lubartowa, a 1=sza i 3=cia zakryte kawalerią ruszać od linii przez Chełm w kierunku między Wieprzem a Bugiem, to jest sytuacja, w którą się dostać musicie a nie rozszerzać front uderzeniowy pakując 1=ą do Lublina i zostawiając tylko 3=cią na uderzenie flankowe. Bardzo chwalę akcję 1=ej dywizji, ale zupełnie nie zrozumiałe mi jest przeciąganie jej koleją do Lublina, chyba że chcecie przez Lublin przetransportować ją aż do Chełma i zakrywać tylko kawalerią tyły wasze z okolicy Hrubieszowa. To było by możliwe, lecz nigdy wepchanie dywizji do Lublina samego, lecz przetransportowanie jej na przykład do Rejowca. To rozumiem i tylko radzić mogę, aby się to nie stało za prędko, bo do 16=go czas jeszcze długi i jak się teraz wyniesiecie ze Sokala, to Budienny będzie na waszych tyłach, nim my w ogóle ruszyć zdołamy. Zgadzam się więc na transport kolejowy 1=ej dywizji do Rejowca a nie do Lublina tylko w takim wypadku, jeżeli przygotujecie wszyst=

ko, aby dywizja ruszyła na przykład 13-go i była 14-go wieczorem zgromadzona w Rejowcu. Do 13-go musi ona powstrzymywać w okolicy Hrubieszowa pchanie się nieprzyjaciela na zachód i w ostatniej chwili dopiero zawagonować w nocy i być w 24 do 30 godzinach już w Rejowcu. To rozumiem... i tak to zadanie wypełnić proszę, inaczej cały ruch 4-ej armii będzie powstrzymany zagrożeniem waszych tyłów. Jutro wieczorem wyjdzie rozkaz rozgraniczający was od frontu południowego i regulujący stosunki frontu środkowego, jakim was odtąd nazwiemy. Aby wam ułatwić zadanie, zgadzam się, by więcej kawalerii pozostało i dalej wagonować jej nie potrzebujecie, przeciwnie lepiej zgromadzić ją w okolicy Sokala, a przesunąć 1-ą dywizję zaraz pod Hrubieszów i tam przygotować jej transporty, bo jeszcze 3 dni tej sytuacji wytrwać musimy, aby nie zdradzić przedwcześnie naszych zamiarów. Czy teraz już jest całkiem jasno przedstawione. Dziękuję i myślę, że było dobrze, żeśmy się tak gruntownie wygadali, proszę pozdrowić generała serdecznie, a teraz jestem już pewny, że to w myśl powziętych zamiarów jak najlepiej wykonacie. Dobranoc [1]). ✪ Dyżurny telegrafista: Pan generał już poszedł O ile jest jakie pytanie lub odpowiedź, to p. mjr Krechowiecki załatwi. ✪ Tu mjr Krechowiecki. ✪ Tu Kutrzeba. Szef sztabu już odszedł, polecił tylko ewentualnie zapytania zakomunikować panu, a więc pytam: 1) czy wszystka jazda zostaje u nas, to znaczy pierwszy pułk szwoleżerów nie odchodzi, 2) szef sztabu mówił, że 1. dyw. ma wyjść na Hrubieszów, a jazda stanąć w Sokalu, otóż cała jazda przygotowuje się do ataku, który rozpocznie 11.VIII z Krystynopola przez Radziechów na Łopatyn. Do Sokala można by tylko słabe części detaszować, 3) z powodu transportu 18. dyw. na jutro składów kolejowych nie mamy, 4) w Hrubieszowie stoi bryg. kozaków własnych z czego wynika, że gdy 1-sza dyw. przemaszeruje z Sokala przez Hrubieszów na Chełm, nikogo nie rozbije, a tylko się zmęczy, 5) czy kolejnictwo w przeciągu 24 do 30 godz. potrafi dostarczyć minimum 12 składów dla jazdy z Hrubieszowa do Rejowca, nie wiem, przypuszczam jednak, że nie, proponowany przez nas szybki odtransport 1-ej dyw. był oparty na kalkulacji, że transporty bardzo źle chodzą, a dyw. musi być do 15.VIII na miejscu. 6) Dla ostatecznego wyklarowania sprawy jedzie dowódca frontu 10.VIII do Warszawy. To jako odpowiedź dla szefa sztabu, a teraz dla mojej orientacji. Kto redagował rozkaz 8358/III? ✪ Krechowiecki: Czy rozkaz ten dotyczył przegrupowania? ✪ Kutrzeba: Tak jest. ✪ Krechowiecki: Pułk. Piskor. ✪ Kutrzeba: Dziękuję bardzo. ✪ Krechowiecki: Do miłego widzenia. ———

[1]) Dalszy ciąg rozmowy znajduje się na egzemplarzu Dtwa Frontu Płd. Wsch. w tece rozmów juzowych Nr 47.

---

150. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Miejsce postoju Dowództwa Frontu Północno-Wschodniego i Dowództwa 1. Armii.

Dow. Fr. Półn. Wsch. Nr 3322/III [1]). Mp. dnia 9.VIII.1920 [2]).

Na rozkaz Nacz. Dow. Nr 8439/III. ✪ W zmianie rozkazu Dow. Frontu Nr 3309/III. ✪ Ze względu na lepsze warunki łączności będzie miejsce postoju Dow. Frontu — Warszawa, a miejsce postoju Dow. 1. Armii — Marki (15 klm na południe od Radzymina). ✪ Otrzymują: 1. Dow. 4. Armii Mińsk Maz., 2. Dow. 1. Armii Łochów, 3. Gen. Sikorski Mińsk Maz., 4. Dow. Fr. Płd.-Wsch. Lublin.

Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr 3322/III z r. (—) Zagórski płk.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 9.VIII g. 20.45. Nadano do Dtwa 1. Armii 9.VIII g. 12.35.

---

151. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Gen. Jędrzejewski — zdanie Dowództwa 1. Armii.

[Wysyła:] Dow. Fr. Płn.-Wsch. Nr 3326/III [1]). Mp. dnia 9.VIII. 1920 [2]).

[Otrzymuje:] Dow. 1. Armii.

Na depeszę Nr 3932/III: ✪ Gen. Jędrzejewski jest przewidziany jako dowódca rezerwy Dow. Frontu na nowej linii obronnej w myśl rozkazu 3309/III. ✪ Miejsce postoju — będzie później podane. ✪ Po zdaniu Dow. Armii zgłosi się gen. Jędrzejewski w Dow. Frontu.

Dow. Fr. Płn.-Wsch. Nr 3326/III z r. (—) Zagórski płk i szef szt.

---

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano do Dtwa 1. Armii 9.VIII g. 14.50.

---

152. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO - WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 597.

Meldunek sytuacyjny.

[Wysyła:] Dtwo Fr. Płn. Wsch. Oddział III. Nr. 3401/III [1]). Poczta pol. l. 61. dnia 9 sierpnia 1920 r. [2]).

[Otrzymują:] Nacz. Dow. Oddział III Warszawa, Dow. Grupy gen. Konarzewskiego Łuków, Dow. 4. Armii Mińsk Maz., Dow. 1. Armii Łochów, Dow. Gr. gen. Roji Warszawa, Dow. Fr. Płdn. Wsch. Lublin.

Na odcinku gr. poleskiej i 4. armii kontaktu z nieprzyjacielem brak. Oddziały własne są w dalszym odwrocie na nakazaną linię ✪ 1. armia. ✪ Meldunki nie nadeszły. Na odcinku grupy gen. Baranowskiego stwierdzono oddziały 15. d. kaw. i 18. d. piech. Oddziały grupy zajęły dnia 8 b. m. rano linię rzeki Orzyc. Grupa ppłk. Kopy odcinek od Narwi przez Szelchow [3]) do Chylina. Grupa płk. Leszczyńskiego [4]) odcinek do [5]) Chyliny przez Makowica [6]) do Jankowo. Grupa gen. Karnickiego rejon Młodzianowo — Węgrzynowo. Łączności z 1. armią nie nawiązano. ✪ Nie wiadomo również, gdzie się znajduje 203. p. uł., za którym wysłano kilka patroli. Oddziały grupy bardzo przemęczone, jedna trzecia ludzi bez butów. Brak żywności. Amunicja na ukończeniu. Telefoniczne rozmowy na odcinku grupy gen. Baranowskiego są wciąż podsłuchiwane przez bolszewików. ✪ 3.) 4.) Bez zmiany.

Dow. Fr. Płnc. Wsch. 3401/III z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

Tylko Naczelne Dowództwo:

Gen. Konarzewski objął dow. nad oddziałami dotychczasowej grupy poleskiej. Dow. 4. Armii w drodze do Nowo Mińska [7]), skąd odejdzie do Dęblina.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 9.VIII g. 10.30. Teka Nr 596. Nadano do Dtwa Gr. gen. Konarzewskiego 9.VIII g. 11.30, do Dtwa Gr. gen. Roji 9.VIII g. 10.20, do Dtwa 1. Armii 9.VIII g. 9.50. [3]) Szelków. [4]) Ma być: ppłka Błeszyńskiego. [5]) Ma być: od. [6]) Markowica. [7]) Mińsk Mazowiecki.

153. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO - WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 596.

Meldunek sytuacyjny wieczorny.

[W y s y ł a:] Dtwo Fr. Pln. Wsch. Oddział III. Nr 3401=a/III [1]). Poczta pol. l. 61. dnia 9 sierpnia 1920 r. [2]).

[O t r z y m u j ą:] Nacz. Dow. Oddział III, Dow. Fr. Płdn. Wsch., Dow. Grupy Poleskiej, Dow. 1. Armii, Dow. 4. Armii.

G r u p a g e n. K o n a r z e w s k i e g o: ✪ Podhalańska dywizja osiągnęła rejon Kock — Borki — Ulan — Aleksandrów — tylnymi strażami linię Wołyń [3]) — Kąkolownica. ✪ 16. dyw. p. rejon Aleksandrów — Dębowica, tylnymi strażami Międzyrzec. ✪ XVII bryg. p. Dębowica — Zbuczyn. Tylne straże Rogoźna [4]) — Huszlew. ✪ 14. dyw. p. skoncentrowana jako rezerwa w rejonie Wiszniów [5]) — Kosiorki — Żelków — Żebrak. Odcinek od Zbuczyn przez Pruszyn — Purzyce — Chodów do [m.] Piegawki obsadza grupa płk. Kaliszka w składzie 4. dyw. p., XII brg. p. i 31. p. p. Tylne straże tej grupy w składzie 2. bryg. jazdy i 15. pułku ułanów stoją na linii Izdebki — Primordy [6]) — Stok Ruski — Krześlin — Nakory. Od 15. dyw. p. meldunków brak. ✪ 1. a r m i a: ✪ 15. dyw. p. w nocy z dnia 8=go na 9=go obsadziła jedną brygadą odcinek rzeki Liwca od Mokobody do Starej Wsi, do godz. 5 dnia 10 [?] druga brygada była na linii Nakory — Krynica — Wola Miedzyńska [7]) — Wrzoski — Wrotnów. O godz. 5 nakazano zagięcie skrzydła na Stara Wieś na skutek ataku npla na Pogorzel. Łączności z 17. dyw. p. brak. Oddziały grupy gen. Osińskiego przegrupowują się na linii rzeki Liwca od [m.] Popów — Paplin — Wielkie Demby [8]) — Bug. Grupa gen. Żeligowskiego, 29. p. p., 35. p. p., IV bryg. Leg. dziś o godz. 5 rozpoczęły akcję w kierunku na Długosiodło i po zaciętej walce na granaty ręczne zajęły Przetycz odrzucając npla na południowy skraj lasu (1 i ½ klm na południe od Długosiodła), biorąc kilkunastu jeńców i k. m. 17. dyw. p. i 201. p. p. przeszły przez Wyszków i koncentrują się w rejonie Pniewo — Komorowo. Odcinek 17. dyw. p. zajęły oddziały 8. dyw. p.

Dow. Fr. Płnc. Wsch. Nr 3401=a/III.

Dow. 4. Armii przybyło do Nowo=Mińska [9]) i odchodzi do Dęblina. Dow. Frontu w ciągu nocy przechodzi do Warszawy.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 9.VIII g. 19.25, w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 10.VIII g. 10.55. [3]) Wohyń. [4]) Rogoźnica. [5]) Wg mapy 1:300000 — Wiśniew, wg Skorowidza miejscowości R. P. — Wiszniów. [6]) Mordy. [7]) Wólka Miedzyńska. [8]) Prawdopodobnie Wilczogęby. [9]) Mińsk Mazowiecki.

154. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

[Wysyła:] Dow. Fr. Płn.-Wsch. N. 3406/III [1]). M.p. 9.VIII.1920 [2]).

[Otrzymują:] Dow. 15. Dyw. P. w polu — Siedlce, Dow. 1. Armii Łochów.

15. dyw. p. w ostatnich dniach nie wykazała tej wytrzymałości oraz tego poświęcenia, jakimi winny się odznaczać oddziały kryjące swą piersią stolicę państwa. — Na obecnie nowozajętej linii oczekuję od dywizji i żądam, by stanowczo wytrwała na swoich stanowiskach i tym przyczyniła się w wysokiej mierze do umożliwienia przeprowadzenia planowego przegrupowania frontu, które ma służyć jako podstawa dla rozstrzygającej bitwy. Dow. Dyw. ma święty obowiązek wszystkich podległych oficerów i żołnierzy w tym kierunku wezwać do wypełnienia żołnierskiego obowiązku, którego wymaga Ojczyzna i naród.

Dow. Fr. Płn. Wsch. N. 3406/III (—) Haller gen.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano telefonicznie do Dtwa 15. Dyw. Piech. 9.VIII g. 12.15. Otrzymano w Dtwie 1. Armii 9.VIII g. 13.25.

155. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Miejsce postoju Dowództwa 4. Armii — Mińsk Mazowiecki.

Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr 3407/III [1]). Poczta polowa Nr 61, dnia 9 sierpnia 1920 roku.

Do Dowództwa 4-ej Armii w Nowo-Mińsku [2]).

Ze względu na ogólną sytuację pozostaje Dow. 4-ej Armii na razie w Nowo-Mińsku [2]).

[1]) Podano wg minuty. [2]) Mińsk Mazowiecki.

156. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Pociąg pancerny Nr 13 „Boruta".

[Wysyła:] Dowództwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3409/III [1]). [Mp. 9.VIII.1920] [2]).

[O t r z y m u j e:] Dow. Fr. Płd. Wsch.

Na Nr 123/sap. i 204/5 pf, z dn. 9 b. m. pociąg pancerny Nr 13 „Boruta" taktycznie jest przydzielony do 1. armii.

Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr 3409/III z r. (—) Tiletschke kpt. szt. gen. i szef oddz. III.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 9.VIII g. 21.55.

157. DOWODZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

Dow. Frontu Półn. Wsch. N. 3417/III [1]). Poczta polowa Nr 61, dn. 9.VIII.1920 [2]).

1) Na prawym skrzydle i w centrum frontu nieprzyjaciel zachowuje się biernie. Przez przeprawę na południe od Małkini przeszły znaczniejsze siły nieprzyjacielskie, prawdopodobnie 6. dyw. p. Pod silnym naporem przeważających sił bolszewickich wycofał się gen. Żeligowski na linię Brańszczyk — Porządzie. Na skrajnym lewym skrzydle prowadził nieprzyjaciel energiczne ataki w dalszym ciągu i odrzucił własne siły, które obsadzają obecnie linię Narwi oraz rzeczkę bez nazwy na północ od Pułtuska. Dokładna sytuacja lewego skrzydła grupy gen. Baranowskiego nieznana. 8. brg. konnicy w marszu od płdn. wschodu na Ciechanów. ✪ 2) 4-ta oraz prawe skrzydło 1. armii utrzymują w myśl dotychczasowych rozkazów swoje pozycje. 1-sza armia wycofa obsadę wystającego kąta tuż na południe od Bugu na linię rzeki Liwiec, wydzielając do swojej dyspozycji za lewym skrzydłem rezerwy. Gen. Żeligowski przedłuży swe lewe skrzydło aż do m. Rząśnik. Oczekuję od gr. gen. Żeligowskiego, że w dniu jutrzejszym oraz i następnych grupa jego wykaże większe zalety bojowe, których bezwzględnie żądać nie przestanę. 17. dyw. wyruszy dnia 10 b. m. możliwie wczas rano na odcinek Narwi na pomoc ppłk. Kopie, lewym skrzydłem w kierunku na wieś Ponikiera [*]) (na płn. wsch. od Pułtuska), bacząc by ta grupa, broniąca od północy Pułtuska, pod żadnym pozorem nie wycofała się z linii. Drobniejsze ofensywne działania przez Narew — pożądane. Nawiązać możliwie wcześniej łączność z Pułtuskiem oraz stałe z lewym skrzydłem grupy gen. Żeligowskiego. ✪ 3) Gen. Sikorski obejmuje z dniem 10 b. m. Dowództwo 5. Armii, w której skład wchodzą dotychczasowa grupa gen. Baranowskiego (dawniejsza gen. Roji) z 8. brg. jazdy gen. Karnickiego, dalej wszystkie oddziały będące w kontakcie z wrogiem

na zachód od odcinka Narwi, Serock — Pułtusk oraz 17. dyw. piech. ✪ 4) W najbliższym czasie otrzyma gen. Sikorski prócz tego 18. dyw. p. (przybędzie do Modlina) XVII bryg. wraz z zakładami (przybywa do Modlina) oraz 7. bryg. rezerwową [4]) (przybędzie do Pułtuska). Dalej reorganizująca się w rejonie Grodzisk 2-ga bryg. jazdy (będzie gotowa około 16 b. m.) i trzy pułki kawalerii przybywające w kilku dniach w rejon frontu. ✪ Zadanie 5. armii bezwzględne utrzymanie linii Pułtusk — Ciechanów, a po skoncentrowaniu się gros sił ofensywa celem osiągnięcia linii rzeki Orzyc aż do granicy pruskiej. ✪ Dwa czołowe pułki konnicy należy wywagonować w Łowiczu z zadaniem osłony północnej flanki armii w kierunku przez Płock, Raciąż na Ciechanów oraz Mławę. ✪ Energiczna ofensywa tych oddziałów jest warunkiem powodzenia. ✪ 5) Dow. Frontu w Warszawie w Politechnice. Dow. 4. Armii w Dęblinie, Dow. 2. Armii w Białobrzegach lub Falenicy [5]), Dow. 1. Armii w Markach [6]), 5. Armii w Modlinie. ✪ Otrzymują: Dow. Gr. gen. Sikorskiego, Dow. 4. Armii, Dow. 1. Armii i Nacz. Dow. Oddz. III.

(—) Haller generał i dowódca.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Czystopis został prawdopodobnie sporządzony po północy i dlatego posiada datę 10.VIII. Dla Nacz. Dow. odebrał 10.VIII por. Glabisz, dla Gub. Warsz. — 10.VIII g. 4. gen. Latinik, dla 5. armii — 10.VIII ppłk Wolikowski. Otrzymano w Dtwie 1. Armii 10.VIII g. 0.50. Teka Nr 45. [3]) Ponikiew. [4]) Rozkazem Nr 3417/III sprostowano na „7. bryg. syber.". Teka Nr 611. [5]) Falęcice. [6]) W czystopisie podano w Warszawie. Teka Nr 2209.

158. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 22.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. godzina 19.50. ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego — Dowództwo 1. Armii. ✪ Rozmawiający: kpt. Tiletschke — płk Kleeberg.

Tu szef sztabu pułkownik Kleeberg. ✪ Tu kpt. Tiletschke. — Czołem p. pułkownikowi. W tej chwili wrócił gen. Haller z frontu przejeżdżając od Wyszkowa [przez] Korytnicę, Węgrów i Grębków. Otóż skonstatował, że rejon Stara Wieś—Turna nie jest obsadzony, łączności bezpośredniej między prawym skrzydłem 1. armii a lewym skrzydłem 15. dyw. nie ma. W rejonie Czarna Wieś [1]) kręci się słaby szwadron, który nie pełni żadnej służby. Gen. Haller zarządza natychmiastowe spowodowanie faktycznego zetknięcia się wymienio-

nych skrzydeł, postawienie jakiegoś odwodu jeszcze dziś do Korytnicy i patrolowanie gościńca Wyszków — Korytnica — Węgrów przez patrole jazdy. Skończyłem. ✪ Kleeberg: Dobrze, zaraz będzie zarządzone. Proszę jeszcze raz o sytuację Sikorskiego i datę do jego zaopatrzenia jeszcze dziś. ✪ Tiletschke: Płk Zagórski zabrał notę ze sobą i da odpowiedź z Warszawy, dokąd o godzinie 19-tej wyjechał. ✪ Kleeberg: Jak się go woła? ✪ Tiletschke: Przez centralę Naczel. Dow. rozmównia Nr 7821. ✪ Kleeberg: Co to znaczy rozmównia 7021? ✪ Tiletschke: To jest centrala telefoniczna Dow. Fr. ✪ Kleeberg: Gdzie? ✪ Tiletschke: W Warszawie Nr 7881. ✪ Kleeberg: Co to za miejsce? ✪ Tiletschke: To znaczy Dow. Fr. przenosi się do Warszawy. ✪ Kleeberg: Jezus, Maria, ale do jakiego budynku? ✪ Tiletschke: Do budynku Politechniki, róg ul. Koszykowej i Polnej. ✪ Kleeberg: To już wiem, dziękuję. ✪ Tiletschke: Czołem.

[1]) Prawdopodobnie Stara Wieś.

159. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR 2781.

Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział II. Nr 882/II/20 [1]). [M. p. dn. 9.VIII.1920 r.] [2]).

Meldunek sytuacyjny poranny Nr 34 z dnia 9.VIII. 1920 r. ✪ Odcinek 16. armii. ✪ Skład armii: 27. dyw. piech. — 17. dyw. piech. — 2. dyw. piech. — 8. dyw. piech. — 10. dyw. piech. Dywizje te znajdują się w linii. Oprócz tego w składzie 16. armii znajdować się mają następujące oddziały: 35. dyw. piech., 39. dyw. piech. i 154. bryg. 52. dyw. piech. ✪ Dyslokacja. ✪ 1) 27. dyw. piech. — sztab w Drohiczynie (nad Bugiem). Dywizja działa w rejonie Sokołowa na płn. od Siedlec. ✪ 2) 17. dyw. piech. obsadza linię Bugu od toru kol. Wołkowysk — Siedlce do Niemirowa. Dywizja ta wyparta została z zachodniego brzegu Bugu. ✪ 3) 8. dyw. piech. na linii Bugu — Niemirów — Ogrodniki. ✪ 4) 2. dyw. piech. — częściowo na linii Bugu na wschód od 8. dyw. piech., częściowo na zachodnim brzegu Bugu w rejonie rzeki Krzny. ✪ 5) 10. dyw. piech. — w rejonie na wsch. rz. Krzny i Terespola. ✪ Nastrój w 17. i 8. d. p. zły. Ogólne zniechęcenie z powodu strat i złego zaopatrzenia. 16. armia działa w kierunku płdn. zach. dążąc do opanowania Siedlec i Łukowa. ✪ Odcinek grupy poleskiej [3]). D-cą grupy jest obecnie Janson. ✪ Skład grupy: ✪ 57. dyw. piech. — forteczna bryg. piech. — kazańska bryg. kaw. — oddział ekspedycyjny, oddziały desantowe. ✪ Dyslokacja. ✪ 1) O fortecznej brygadzie brak

wiadomości. ✪ 2) 57. dyw. piech. obsadza linię Bugu w rejonie Strador [4]) — Domaczewo. W Domaczewie stwierdzono dn. 7.VIII — 508. p. p. (meldunek wojsk własnych). Dywizja ta usiłuje sforsować rz. Bug. ✪ Odcinek 12. armii. Granica działań między 12. a grupą poleską [3]) (frontem zachodnim) biegnie od Włodawy w kierunku płd. zach. tak, że Lublin przypada jeszcze dla 12. armii. ✪ 1) 58. dyw. piech. działa na linii Bugu od Włodawki do Opalina mając z północy kolejno 172. i 173. bryg. piech. — Granica działań między 58. a 25. dyw. piech. biegnie od Wyżwy na Opalin i Horodyszcze (na płnc. od Chełma r. w.). ✪ 2) 25. dyw. piech. obsadza linię Bugu od Opalina płd. rejonu Gusynia [5]). ✪ 3) 7. dyw. piech. wraz z oddziałami grupy jazdy obsadza linię Bugu od Wysocka (na wschód od Gusynia) [5]) do rejonu Włodzimierza Wołyńskiego. ✪ 4) 44. dyw. piech. działa w kierunku płdn. zach. z linii Włodzimierz Wołyński — Torczyn. Oddziały 12. armii usiłują przejść Bug na całej linii. ✪ Odcinek 1. armii konnej. 1) 24. dyw. piech. — brak wiadomości. 2) 14. dyw. kaw. po przejściu rz. Styr w rejonie Michajłówki [6]) i Szczurowice skierowała się na Kustyn — Łopatyn (pod Kustynem wzięto jeńców). ✪ 3) W rejonie Kustyna stwierdzono dwa baony piech. — ca 200 bagn., które przybyły z rejonu Beresteczka. Prawdopodobnie są to oddziały 47. dyw. piech., meldowanej poprzednio w rejonie Ostrów — Plaszewo [7]). ✪ 4) 6. dyw. kaw. jakoby przerzucona została z rejonu Kutyszcze — Leduchów do rejonu Beresteczka (zeznanie jeńców — wymaga potwierdzenia). ✪ 5) 11. dyw. działa z rejonu Radziwiłłów na Stanisławczyk. ✪ 6) 4. dyw. kaw. działać powinna z rejonu Leduchów na Brody. ✪ 7) 9. dyw. kaw. operować ma obecnie w rejonie Popowce — Kutyszcze. ✪ 8) 45. dyw. piech. zdezorganizowana znajdować się ma w rejonie 4. i 9. dyw. kaw. ✪ Odcinek 14. armii. 1) 60. dyw. piech. wraz z 9. bryg. piech. operuje w rejonie Hłuboczek Wielki — Dołżanka — Nastasów — Zazdrość — Darachów. Dn. 7.VIII 179 bryg. piech. atakowała własny odcinek Iszczków — Siemikowce. ✪ Stan liczebny pułków 179. bryg. spadł po ostatnich bitwach 110 — 120 bgn. 60. p. kaw., uzupełniony został dyonem kaw. ze szt. 14. armii i dyonem kaw. z dow. miasta Odessy. Dn. 3.VIII 60. dyw. piech. otrzymała uzupełnienie ca 250 ludzi, zmobilizowanych w okolicy Płoskirowa i Żmerynki [8]) (zeznania jeńców). ✪ 2) 41. dyw. piech. — walczy o sforsowanie rz. Strypy na odcinku od Buczacza do Dniestru. Oddziały kaw., które zajęły 5.VIII przedmieście Buczacza (r. w.), zostały wyparte.

(—) Rowecki m. p. mjr szt. gen. i szef oddz. II. ✪ Za zgodność: (—) Urbaniec pchor.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano do Dtwa 6. Armii dn. 9.VIII g. 19.30. Otrzymano w Dtwie Grupy Jazdy dn. 10.VIII g. 2.25 — Teka Nr 552. [3]) Właściwa nazwa: grupa mozyrska. [4]) Stradecz. [5]) Husynne. [6]) Boremel. [7]) Prawdopodobnie Plaszowa. [8]) Zmierzynka.

---

160. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR 2781.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział II. Nr 882/II/20 [1]). [M. p. dnia 9.VIII.1920] [2]).

Meldunek sytuacyjny wieczorny Nr 34 z dnia 9.VIII.1920 r. ✪ Odcinek 12. armii. 12. armia działać ma w ogólnym kierunku na linię Lubaczów — Tomaszów — Zamość — Lublin. Po zajęciu tej linii 12. armia dążyć będzie zapewne do osiągnięcia linii Wisły od Józefowa do ujścia Sanu i linii Sanu od ujścia do Sieniawy wyłącznie. Dnia 8.VIII wyznaczono następujące granice dla działań poszczególnych dywizji: ✪ 1) Między 12. armią a grupą poleską [3]) — Włodawa (dla grupy poleskiej), Lublin (dla 12. armii). ✪ 2) Między 58. a 25. dyw. p. — Wyżwa — Opalin — Horodyszcze (na płnc. od Chełma) — Fajsławice (na płnc. zach. od Krasnegostawu). ✪ 3) Między 25. a 7. dyw. p. st. Hołoby — Turyjsk [4]) — Korytnica — Grabowiec — Zamość — wszystkie punkty dla 25. d. p. ✪ 4) Między 7. a 44. dyw. p. — Ozierany [5]) — Włodzimierz Wołyński — Tomaszów — punkty dla 7. dyw. p. ✪ Przy zdobywaniu Tomaszowa obie mają nie zważać na linię rozgraniczenia. ✪ 5) Między 44. dyw. p. a armią konną — Łokacze — Poryck — Uhnów — Lubaczów — wszystkie punkty dla 44. dyw. p. (r. w.). ✪ Ugrupowanie w dniu 8.VIII.1920 r. ✪ 1) 58. dyw. p. (18 — 0—6) [6]) — ca: 4.000 bagn. 100 [k.] m., 12 dział na linii Bugu od Włodawy do Opalina. ✪ 2) 25. dyw. p. (27 — 3 — 9) — ca: 3.900 bagn., 180 szabel, 150 k. m., 20 dział na linii Bugu od Opalina do Korytnicy. Kier[unek] działań wzdłuż toru na zachód. ✪ 3) 7. dyw. p. i grupa jazdy Golikowa (27 — 31 — 12) — ca: 3.000 bagn., 3.000 szabel, 135 k. m., 25 dział w rejonie Włodzimierza Woł[yńskiego]. Kierunek akcji na Tomaszów — Zamość. ✪ 4) 44. dyw. p. (27 — 0 — 12) — ca: 3.200 bagn., 78 k. m., 20 dział w rejonie Łokacze — Włodzimierz Woł[yński]. ✪ Łącznie (99 — 34 — 39) — ca: 14.000 bagn., 3.200 szabel, 83 działa, 443 k. m. ✪ Odcinek 1. armii konnej. Po zlikwidowaniu akcji wojsk własnych w rejonie Brody — Beresteczko armia konna wyszła na linię Torczyn — Szczurowice — Łopatyn — Brody — Leduchów — Kutyszcze. Armia działać będzie zapewne według

dawnego rozkazu wyjścia na linię Rawa Ruska — Lwów — z dalszym wysunięciem przednich oddziałów na linię Sanu od Sieniawy do Przemyśla ✪ U g r u p o w a n i e: ✪ 1) 24. dyw. p. — (15 — 4 — 6) — ca: 3.000 bagn., 300 szabel, 12 dział w rejonie Torczyn — Czarusków — Szklin — Michajłówka [7]). Kierunek działań na płdn. zach. ✪ 2) 14. dyw. kaw. (0 — 30 — 3) — ca: 1.500 szabel, 10 dział, 80 k. m. w rejonie Szczurowice — Kustyn — Łopatyn. ✪ 3) Wedle niestwierdzonych wiadomości w rejonie Beresteczka znajduje się 6. dyw. kaw. (0 — 30 — 3) — ca: 1.500 — 1.800 szabel, 80 k. m., 10 dział. ✪ 4) Wedle niesprawdzonych wiadomości w rejonie 14. dyw. kaw. znajdują się 2 baony piech. (47. dyw. p.?) — ca 200 bagn. ✪ 5) 11. dyw. kaw. (0 — 30 — 3) — ca: 2.000 szabel, 8 dział, 70 k. m. w rejonie Radziwiłłów — Brody. ✪ 6) 4. dyw. kaw. — (0 — 30 — 3) — ca: 1.500 szabel, 10 dział w rejonie Leduchów. ✪ 7) 45. dyw. p. — (27 — 0 — 9) — ca: 3.000 bagn., 20 dział. ✪ 8) 9. dyw. kaw. (1 — 20 — 3) — ca: 900 szabel, 150 piesz., 20 k. m. — 8 dział w rejonie Kutyszcze — Popowce. ✪ Łącznie (47 — 154 — 30) — ca: 6.300 bagn., 8.000 szabel, 78 dział, 400 k. m. ✪ Odcinek 14. armii. Meldunki nie nadeszły.

(—) Rowecki m. p. mjr szt. gen. i szef oddziału II. ✪ Za zgodność: (—) Urbaniec pchor.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano do Dtwa 6. Armii i do Dtwa Grupy Jazdy dn. 10.VIII g. 7.10. [3]) Grupa mozyrska. [4]) Prawdopodobnie Turzysk. [5]) Jezierzany. [6]) Liczby w nawiasach oznaczają: pierwsza — ilość baonów, druga — ilość szwadronów, trzecia — ilość baterii. [7]) Boremel.

161. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział III. Nr 2602/III [1]). M. p. dnia 9.VIII.1920 r. [2]).

Zmiana rozkazu. 1-szy pułk szwoleżerów odchodzi koleją do Warszawy, reszta grupy jazdy zostaje i podlega 3-ej armii. ✪ Otrzymują: grupa jazdy, 6. [3]) i 3. armie.

Dca frontu płd. wschodniego (—) Śmigły-Rydz gen. por. L. dz. 2602/III. ✪ Za zgodność: (—) Kutrzeba ppłk szt. gen. szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie 6. Armii dn. 9.VIII g. 9.45. [3]) Dla mjra Różyckiego z Dtwa 2. Armii.

---

162. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE. TEKA NR 556.

Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział III. Nr 2606/III [1]). M. p. dnia 9.VIII.1920 r. [2]).

Komunikat operacyjny z dnia 8.VIII.1920 r. ✪ 6. armia: Armia gen. Pawlenki: Meldunki z powodu przerwania linii nie nadeszły. ✪ 12. dyw. p. — meldunków również nie otrzymano. ✪ Na odcinku 13. dyw. p. zaatakował npl Cebrów. Kontratakiem został odparty i cofnął się na stare pozycje austriackie koło drogi Jezierna — Tarnopol. ✪ Zbiegli od bolsz. chłopi donoszą, że kawaleria nieprz. z Poczajowa ruszyć miała w stronę Radziwiłłowa. Oddział npl. w sile około 200 szabel, który przedarł się w nocy na odcinku XXIV bryg. p., dostał się pod koncentryczny ogień II/54. p. p. i został rozbity. Zresztą bez zmian. ✪ Z 18. dyw. p. odeszły następujące transporty: 49. p. p. z Zabłociec. I/144. p. p. z Ożydowa, I i II/65. p. p. z Krasnego. ✪ 6. dyw. p. O godz. 4.10 zajęły oddziały 12. p. p. Radziwiłłów. Bliższych szczegółów brak. Poc. panc. „Iwaszkiewicz" uszkodził koło Radziwiłłowa w walce bolsz. poc. panc. i zmusił go do wycofania się. ✪ 3. armia: Szczegółowe meldunki nie nadeszły. ✪ 3. armia wydała rozkaz koncentrowania się 7. dyw. p. w rejonie Chełma i powstrzymywania wspólnie z 6. dyw. ukr. w rejonie Sielec ataku npl. ✪ 3. dyw. Leg. koncentruje jedną bryg. w Krasnymstawie z rozkazem bezwzględnej obrony tego punktu, druga bryg. ma zaatakować od płd. flankę npl., napierającego na Chełm. ✪ Grupa mjr. Hozera w Parczewie z zadaniem osłony linii kol. Parczew — Rudno. ✪ Grupa Bałachowicza pozostaje na przedpolu Wieprza z zadaniem działania na tyły npl. ✪ Grupa jazdy: 1. dyw. jazdy w rejonie Krystynopola w kontakcie z npl. ✪ IV bryg. stoi w Kamionce Strumiłowej. ✪ 2. dyw. j. w marszu w kierunku Krystynopola. Jazda otrzymała rozkaz zrobienia wypadu w kierunku na Łopatyn w celu oczyszczenia tego rejonu z oddz. npl. ✪ 1. dyw. Leg. — w rejonie Sokala, zostanie ściągnięta w całości do Lublina. ✪ Grupa jazdy otrzymała rozkaz nawiązania łączności z 3. i 6. armiami.

(—) Kutrzeba ppłk szt. gen. i szef sztabu.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 9.VIII g. 12.30, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 9.VIII g. 18.13, w Dtwie 6. Armii dn. 9.VIII g. 23.

163. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział III. Nr 2607/III [1]). M. p. dnia 9.VIII.1920 r. [2]).

Grupa jazdy w rejonie Krystynopola, lewe skrzydło 6. armii pod Brodami zajęło 8.VIII Radziwiłłów. Nieprzyjaciel dochodzi jakoby pod Stojanów. Większa kolumna nieprzyj. jazdy podobno w marszu przez Stanisławczyk. 3. armia zarządzi grupą jazdy wypad w kierunku na Łopatyn z zadaniem odrzucenia kolumny dążącej do oskrzydlenia 6. armii, następnie odda 3-cia armia w myśl rozkazu oper. Nro 33 1. brygadę jazdy (5. i 17. p. uł.) do dyspozycji 6. armii, pozostawi 3. bryg. jazdy (8., 11. i 12. p. uł.) ze sztabem 2. dyw. oraz brygadę kozacką dla obserwacji odcinka między 3. dyw. Leg. a 6. armią i skoncentruje marszem pieszym resztę jazdy pod dtwem płka Rómmla do dnia 15.VIII w rejonie na zachód od Krasnegostawu. Za frontem jazdy należy wojskiem etapowym obsadzić główne węzły komunikacyjne. Dtwo Grupy Jazdy pozostaje aż do dalszych zarządzeń na obecnym odcinku. ✪ Otrzymują: 3. i 6. armie i Nacz. Dow.

Dca frontu płdn. wschodniego (—) Śmigły-Rydz generał por. Nr op. 2607/III.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 9.VIII g. 10, w Dtwie Gr. Op. Jazdy dn. 9.VIII g. 13.35, w Dtwie 6. Armii dn. 9.VIII g. 9.40.

164. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

[W y s y ł a:] Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2614/III [1]). M. p. dn. 9.VIII.1920 r. [2]).

[O t r z y m u j e:] Dow. Grupy Poleskiej do rąk Szefa Sztabu przez Nacz. Dow. ✪ Tajne, b. pilne.

Na notę 5803/III major Hozer z 3-ma baonami ma trzymać Parczew i osłaniać linię kolejową Łuków — Parczew — Lublin do dnia 11.VIII włącznie. Poza tym ma w tym rejonie działać grupa gen. Bałachowicza.

Dow. Frontu Południ. Wschodn. (—) Frank-Wiszniewski [mjr] Nr 2614/III.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 9.VIII g. 11.55.

165. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2621/III [1]). M. p. dn. 9.VIII.1920 r. ✪ Pilne.

Do Dow. 6-ej Armii.

W rozkazie operacyjnym Nr 33 należy zrobić następującą poprawkę: strona 2 wiersz 9 od góry zamiast IV br[ygada] jazdy ma być jedna brygada jazdy.

Dow. Fr. Południ. Wschodniego Nr 2621/III. (—) Frank-Wiszniewski major i szef oddz. III.

[1]) Podano wg depeszy.

166. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Skierowanie 3/3. d. a. k. do Krystynopola.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2625/III [1]). P. p. 57., dn. 9.VIII.1920 r. [2]).

Do Dtwa 3. Armii, Dtwa Grupy Op. Jazdy [przez Dtwo 6. Armii], Oddziału I Dtwa Frontu.

3. bat. 3. d. a. k. w składzie 4 działa 3 cal., 4 jaszcze, 6 oficerów, 183 żołnierzy, 176 koni, 10 wozów odchodzi dziś z Lublina do Krystynopola, gdzie wejdzie w skład grupy op. jazdy.

(—) Kutrzeba ppłk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie 6. Armii dn. 9.VIII g. 22.30, w Dtwie Grupy Op. Jazdy dn. 10.VIII g. 0.15.

167. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE. TEKA NR 556.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2636 III [1]). M. p. dnia 9.VIII.1920 r. [2]).

Komunikat operacyjny mapa w skali 1:200.000. ✪ Front południowo-wschodni: w trakcie wykonania rozk. op. Nr 33 walczy gros sił pod Chełmem dla opóźnienia marszu npl. na Wieprz. ✪ 3. armia: Odcinek mjr. Hozera: Na przyczółku Włodawa wzięto 7.VIII w wypadzie jeńców i 3 k. m. z 13. d. bolsz., nowoprzybyłej na ten odcinek. Obecnie znajduje się grupa mjr Hozera (5 baonów, 4 baterie) w marszu do Parczewa z zadaniem utrzymania tego węzła przynajmniej do dnia 11 b. m. ✪ Odcinek Parczew — Chełm przykryto przejściowo sześcioma komp. marsz. D. O. Gen. Lublin; na przedpolu działają oddziały gen. Bałachowicza. ✪ 7. dywizja piechoty: Trzyma się w rejonie Chełma z zadaniem opóźnienia marsz nieprz. na rzekę Wieprz i współdziałania z akcją bryg. 3. dyw. piechoty legionowej przeciw npl., maszerującemu przez Dorohusk na Chełm. ✪ 6. dywizja ukraińska: W ciągu dnia 8.VIII odrzuciła 6. dyw. ukr. npl., który przeszedł Bug na południe od Dorohuska, i zlokalizowała lokalną przerwę frontu. Obecnie koncentruje się 6. dyw. ukr. w rejonie Sielec celem wzięcia udziału w akcji 7. dyw. p. i bryg. 3. dyw. Leg. pod Chełmem. ✪ 3. dyw. Leg. Jedna bryg. w marszu na Krasnystaw; druga bryg. przeprowadza akcję flankową z rejonu Białopole ku północy przeciw npl., maszerującemu na Chełm. ✪ Odcinek Hrubieszów — Kryłów przykryty bryg. kozacką i baonem podhal.; 7. p. uł. osłania linię Kryłów — Żdżary — Samowola — Zawidów. ✪ 1. dyw. Leg. Grupa, złożona z 5-ciu baonów i kombinowanej baterii, przeprowadziła dnia 8.VIII wypad z rejonu Horochowa na Świniuchy, rozbiła 72. bryg. bolsz., biorąc 8 dział, w tym 4 z kompletnym zaprzęgiem, i przeszło 100 jeńców. Obecnie 1. dyw. ściąga do Sokala, skąd będzie koleją przewieziona do Lublina. Rejon Sokala osłaniać będzie 3. i 7. p. uł., które do dnia 15.VIII ściągną w rejon Sobieska Wola (20 klm na zachód od Krasnegostawu). Transporty 1. dyw. Leg. rozpoczną się przypuszczalnie 10.VIII. ✪ Grupa jazdy. W wykonaniu dawnego rozkazu odtransportow. 2. dyw. — na północ rozpoczęto 9.VIII odtransport tyłowych części IV bryg. j. i 16. p. uł. Dtwo Frontu skierowało te transporty do Kraśnika i zarządziło odtransport 1. p. szwol. do Warszawy. Przeciw Budiennemu, posuwającemu się przez Stanisławczyk w kierunku na Brody, zarządzono akcję grupy jazdy na Łopatyn. Terminu rozpoczęcia tej akcji jeszcze nie meldowano.

✪ 6. armia: Sytuacja na Serecie bez poważniejszych zmian. Kontrakcja dyw. ukr. w celu wyrzucenia przeciwnika za Seret z rejonu Osowce i Bogulińce [3]) w toku. Szczegółowych meldunków brak.

(—) Kutrzeba ppłk szt. gen. szef szt.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 9.VIII g. 19.47, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 10.VIII g. 3.38, w Dtwie 6. Armii dn. 9.VIII g. 23.05. [3]) Bobulińce.

168. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 28.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. godzina 23. ✪ Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego — Dowództwo 3. Armii. ✪ Rozmawiający: mjr Wiszniewski — ppłk Bortnowski.

Bortnowski: Dobry wieczór panu majorowi. 1-sza dyw. melduje, że dotychczas nie ma składów kolejowych w Sokalu, a ma już 3 baony i 3 baterie gotowe do odtransportu, w razie jeżeli dzisiaj w nocy nie będzie transportów, nastąpi opóźnienie całej koncentracji, a tym samym i rozbicie całego planu. Zróbcie, panie majorze, wszystko, co można, żeby kolejnictwo lwowskie zadyrygowało bezzwłocznie co najmniej 8 transportów do Sokala, a rano przynajmniej 8 transportów do Krystynopola. Czy możecie mi powiedzieć, dlaczego tych transportów nie ma? Wiem, że to nie wasza rzecz, ale wy jedni możecie mi poradzić i pomóc. ✪ Wiszniewski: Dobry wieczór, panie pułkowniku, będę urgował zaraz O. K. T. W. [1]) lwowskie o wysłanie tych transportów, jednak uprzedzam, że będzie to, zdaje się, trudno, gdyż Lwów wypróżnił się całkiem dla odtransportowania 18. d. p., która jeszcze nie odeszła w całości, czy więc Lwów będzie mógł dostawić składy dla 1-ej dyw. Leg., nie mogę powiedzieć, dopiero po porozumieniu się z szefem kolejnictwa. ✪ Bortnowski: Oczekuję z niecierpliwością. ✪ Wiszniewski: Dobrze, zaraz porozumiem się.

[1]) Okręgowe Kierownictwo Transportów Wojskowych.

169. DOWÓDZTWO GRUPY GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Wysłanie baonu wileńskiego do Karniewa.

Dowództwo Grupy gen. Baranowskiego [1]). Maków, dn. 9.VIII 1920 r.

Do Dowództwa [Baonu Wileńskiego] [2]).

1) Według wiadomości Nacz. Dow. nieprzyjaciel zajął wczoraj Stary Gołymin i stację Gąsocin. ✪ 2) W rejonie Starego Gołymina winna się znajdować własna grupa kaw. gen. Karnickiego, dotąd nie nawiązano z nią kontaktu. ✪ Grupa ppłk. Błeszyńskiego broni Makowa. ✪ 3) Baon maszeruje do Karniewa, gdzie osłania grupę ppłk. Błeszyńskiego i ppłk. Kopy od zachodu i płn.-zachodu. ✪ 4) Baon podlega wprost D-twu Grupy. ✪ Łączność przez konnych ordynansów lub furmanki. ✪ 5) D-two Grupy w Makowie.

Baranowski gen. ppor. i d-ca grupy.

[1]) Podano wg kopii, znajdującej się w bloku meldunkowym płk. Zarzyckiego. [2]) Z oddziału mjra Hałacińskiego. Teka Nr 1828.

170. DOWÓDZTWO GRUPY GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Dowództwo Grupy gen. Baranowskiego [1]). Maków, dn. 9.VIII 1920 r.

Meldunek sytuacyjny. ✪ 1) Nieprzyjaciel po wczorajszych wywiadach okopuje się przed frontem grupy makowskiej, a atakuje na grupę ppłk. Kopy pod Salelkowem [2]). Od brygady jazdy wiadomości nie ma. ✪ 2) Celem ubezpieczenia skrzydła zachodniego przesuwamy jeden baon z grupy ppłk. Kopy do Karniewa. ✪ 3) Brak żywności i amunicji. ✪ 4) Stan dróg dobry, pogoda upalna.

(—) Baranowski gen. ppor. i dca grupy.

[1]) Podano wg kopii, znajdującej się w bloku meldunkowym płk. Zarzyckiego. [2]) Szelków.

171. DOWÓDZTWO GRUPY GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Dowództwo Grupy gen. Baranowskiego [1]). Maków, dn. 9.VIII. 1920 r.

Do ppłk Kopy.

1) Nieprzyjaciel, jak stwierdziły wczorajsze wywiady, okopuje się przed frontem grupy makowskiej. Od brygady żadnych wiadomości nie ma. ✪ 2) Łączność na prawym skrzydle grupy makowskiej przerwana. ✪ 3) Batalion, który tu przybył z Szelkowa, zostaje skierowany do Karniewa dla zabezpieczenia lewej flanki. W baonie tym jest 543 bagnety + 10 oficerów, przybyli w tej chwili, nie ma k. m., które major Hałaciński po[zo]stawił przy sobie, nie ma dcy batalionu, który odjechał do Pułtuska. W taki sposób spełnił Pan drugi rozkaz bojowy, jeżeli tak pójdzie dalej, będę zmuszony zwrócić się do D-twa Frontu. ✪ Kawaleria poszła na Gołymin Stary — o niej żadnej wiadomości. ✪ Z Nacz. Dow. komunikują, że tam są bolszewicy. W Makowie spokojniej, ale właśnie być może dlatego, że obchodzą Maków, a skrzydła nie są niczym ubezpieczone. Po otrzymaniu tego rozkazu major Hałaciński wraz z konnymi wywiadowcami i k. m. wileńskiego baonu najkrótszą drogą pomaszeruje do Karniewa i obejmie tam d-two.

[1]) Podano wg kopii, znajdującej się w bloku meldunkowym płk. Zarzyckiego.

172. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 1196.

[Dowództwo Grupy Oper. gen. Baranowskiego] [1]). Maków, dn. 9.VIII.1920 r. g. 5.00 [2]).

Do Grupy ppułk. Błeszyńskiego.

Wedle wiadomości z Nacz. Dtwa bolszewicy zajęli Stary Gołymin i stację Gąsocin od strony Ciechanowa. ✪ Od własnej bryg. jazdy, która wczoraj wieczorem miała przejść w rejon Starego Gołymina, wiadomości brak. Wysłano patrol dla nawiązania kontaktu.

Z r. (—) Zarzycki pułk

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w grupie ppłk. Błeszyńskiego dn. 9.VIII g. 5.15.

173. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Odwrót grupy gen. Baranowskiego.

[Dowództwo Grupy Operacyjnej gen. Baranowskiego]. Maków, dn. 9.VIII.1920 r. godz. 11.30.

Do ppułkownika Kopy.

1) Wobec silnego naporu nieprzyjaciela na Maków od płc-wschodu i płc-zachodu zarządzam: ✪ a) — Grupa ppłk. Błeszyńskiego zatrzyma nieprzyjaciela aż do wieczora na linii Zakliczewo — Karniewo, a wieczorem wycofa się w rejon Przewodowa. ✪ b) — Grupa ppułk. Kopy pozostaje do wieczora na swych pozycjach, po czym zajmie nowe pozycje nad rzeką Przewodówką na linii Kleszewo — Białowieża — Gromin (koło 4 klm na płc-wsch. od Pułtuska). ✪ 2) Wileński baon przechodzi pod rozkazy ppułk. Błeszyńskiego. ✪ 3) Dtwo Grupy od 1 po południu w Dzierżanowie Szlacheckim, a wieczór w Pułtusku.

(—) Baranowski gen. ppor. i dca grupy.

[1]) Podano wg kopii.

174. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Dowództwo Grupy Oper. gen. Baranowskiego [1]). Dzierżanowo Szlacheckie dn. 9.VIII.20 r. godz. 16.00 [2]).

Do Naczelnego Dowództwa w Warszawie z prośbą o podanie Dowództwu Frontu w Warszawie.

Meldunek sytuacyjny. ✪ Pod ciężkim naporem nieprzyjacielskiej piechoty, popartej liczną artylerią ze wschodu i północy i północnego zachodu, zmuszona była grupa ppłk. Błeszyńskiego opuścić Maków. Obecnie wstrzymuje nieprzyjaciela, prącego energicznie naprzód na linii Zakliczewo — Chrzanowa — Karniewo. Nieprzyjaciel poniósł duże straty, własne straty poważne. Pod wieczór zamierzam przejść na linię Kleszewo — Gromin — Przewodowo.

(—) Baranowski generał i dowódca grupy.

[1]) Podano wg kopii. [2]) Nadano telefonicznie dn. 9.VIII g. 17.40. —

175. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Dowództwo Grupy Oper. gen. Baranowskiego [1]). Pułtusk, dn. 9.VIII.1920 r. godz. 23.00.

Rozkaz operacyjny Nr 9. ✪ 1) Nieprzyjaciel nie napierał przy odrywaniu się od niego naszych oddziałów, poniósł bowiem w dzisiejszej akcji pod Szelkowem i Makowem ciężkie straty. ✪ 2) Moja grupa operacyjna przechodzi w nocy z 9—10 sierpnia na nowe stanowiska linii rzeki Przewodówki, a mianowicie: ✪ a) Grupa ppłk. Kopy od Narwi przez Kleszewo, Olszak Stary, Moszyn — Gromin włącznie. ✪ b) Grupa ppłk. Błeszyńskiego Gromin wyłącznie Przewodowo — Ołdaki. W skład grupy wchodzi jeszcze wileński baon ochotniczy ze swą [k.] k. m. i konnym oddziałem wywiadowczym pod dowództwem mjra Hałacińskiego. ✪ c) Grupa gen. Karnickiego dziś w rejonie Komory Dąbrowne—Łysaki, jutro w akcji na Ciechanów. W skład wchodzi jeszcze 203. p. uł. ✪ 3) Obecnie zajmowana linia musi być bezwarunkowo za wszelką cenę utrzymana, a to ze względu na przewidziane operacje. ✪ Dlatego przystąpić natychmiast do organizowania terenu, pociągając do tego celu robotników cywilnych. Grupy wyznaczą także w tym celu referentów technicznych. ✪ 4) Pobór amunicji z czołówki autowej w Pułtusku. Wszystkie oddziały podadzą przynajmniej w przybliżeniu zapotrzebowanie na amunicję piechoty, — karab. maszyn. i artyl. ✪ Jutro pobierze tam amunicję grupa ppłk. Błeszyńskiego. ✪ 5) Żywność pobierać będą oddziały z czołówki żywnościowej i samochodowej. ✪ Intendentura grupy kpt. Samek. ✪ 6) Dowództwo Grupy w Pułtusku Hotel Victoria. Połączenie telefoniczne na starą pocztę w Pułtusku. ✪ 7) Dla utrzymania ścisłej łączności przydzielą grupy do Dow. Grupy po 15 jeźdźców.

(—) Baranowski generał ppor. i dowódca.

[1]) Podano wg minuty.

176. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ II. RAPORTY WYWIADOWCZE. TEKA NR 4.

Raport wywiadowczy.

Dowództwo 1. Armii. Nr 2916/II [1]). M. p. dnia 9.VIII.1920 r.

Raport wywiadowczy Nr 124. ✪ 4. armia. III korp. j[azdy]. Oddział z 15. dyw. j. dokonał dn. 7.VIII przed poł. przerwa-

nia toru kol. Ciechanów — Mława. Dca korp. otrzymał dn. 7.VIII rozkaz natychmiastowego przybycia do Ostrołęki wraz z d=cami 18. dyw. p. i 53. dyw. p. na odprawę u d=cy armii, przybyłego tamże dla otrzymania rozkazu dalszej akcji. 10. dyw. j. połączyła się z 15. dyw. w Przasnyszu, posuwając się z północo=wschodu. M. p. sztabu III korp. j. od dn. 8.VIII Przasnysz. Przy zajęciu Krasnosielca wzięto do niewoli 12 własnych żołnierzy i zdobyto 2 wozy z umundurowaniem. ✪ 89. i 90. p. j. z III korp. j. oddane zostały do dyspozycji 15. armii. 18. dyw. p. i 53. dyw. p. otrzymały zadanie obejścia własnego lewego skrzydła, przy czym D=wo Armii zażądało od tych dyw. jak największego wysiłku ze względu na wielkie marsze i śmiałości w operacjach. 18. dyw. p. zająwszy Ostrołękę przeprawiła się przez Narew, wyszła na linię Sendki [2]) — trakt Nowa Wieś — Maków, posuwa się w kierunku południ.=zach. na rz. Orzyc. ✪ 53. dyw. podąża na prawym skrzydle 18. dyw. p. ✪ 15. a r m i a. 4. i 16. dyw. dokonywają przegrupowania celem ataku odcinka rz. Narew między ujściem rz. Orzyc a w. Lubiel. ✪ 11. dyw. p. działa po obu stronach toru kol. Wyszków — Ostrołęka. Przypuszczać należy wejście do linii 33. dyw. p. wzdłuż szosy Wyszków — Ostrów dla poparcia następnie akcji forsowania Narwi. M. p. sztabu oper. 15. armii był dn. 7.VIII przyst. Racibory (tor. kol. Łapy — Małkinia). ✪ 3. a r m i a. 56. dyw. przesunięta została ku północy, dzięki czemu dn. 7.VIII powstała między nią a 27. dyw. (16. armii) luka na 10 klm, co uszło uwagi własnych oddziałów dla braku kontaktu z nieprzyjacielem na tym odcinku. ✪ 16. a r m i a. 27. dyw. (16 armii) osłaniała przegrupowanie sił 16. armii w rejonie na wschód od Węgrowa. ✪ R ó ż n e. Nieprzyjaciel w stosunku do ludności włościańskiej stosuje system niemiecki masowej rekwizycji (np. cena krowy nie przewyższa 1000 rb. sowieckich) — przestrzegając jednak form i karząc rozstrzelaniem wszelki wybryk. ———

(—) Dukiet por. w. z. szef oddziału II Dtwa 1. Armii. ✪ Za zgodność:
(—) Lemański ppor. w z. szef sekcj. ofens. ———

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Prawdopodobnie Strzemieczne Sędki.

177. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45. ———

Dowództwo 1. Armii. Nr. 3953/III [1]). M. p. dnia 9.VIII.1920 [2]).
✪ B. pilne. ———

Do Dwa 4. Armii. ———

Prawe skrzydło 1. armii odchodzi 9.VIII.1920 rano na linii Bojany — Zieleniec — Stara Wieś. Uprasza się o powiadomienie o tym 15. dyw. p. oraz o podanie składu wojsk i stanów liczebnych tej dywizji oraz m. p. jej dowództw Hughesem.

(—) Kleeberg szef sztabu 1. armii. Nr 3953/III.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie 4. Armii 9.VIII g. 2. Teka Nr 31.

178. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. ROZKAZY OPERACYJNE. TEKA NR 21.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3957/III [1]). M. p. dn. 9.VIII.1920 g. 1 [2]).

Do Dow. Gr. gen. Żeligowskiego, do Dow. Gr. gen. Osińskiego, do Dow. IV Bryg. Leg.

Dyspozycja na dz. 9.VIII.1920. ✪ I. Znaczne siły nieprz. zgromadzone pod Brokiem oraz pod Małkinią. Przyczółek mostowy Brok został opuszczony pod naporem wroga. Zeznania jeńców wskazują na atak na te dwa punkty w ciągu dzisiejszego dnia. ✪ II. By uniknąć uderzenia na tyły przez Brok nakazuję cofnięcie linii grupy gen. Osińskiego na linię Wilczogęby — Ugoszcz do Księżyzny, dalej wzdłuż kolei na zachód aż do mostu przez potok bez nazwy potem potokiem do Dąbrowy, stamtąd na Paplin i wzdłuż Liwca do linii Ludwinów — Popów. ✪ Marsz w tył rozpocząć o świcie, ustawiając [3]) liczne patrole dla niepokojenia wroga podczas marszu przez las. ✪ Rezerwa armii (1 brygada 1. dyw. lit. biał.) w rejonie Jaworówka [4]) — Łosiewice. Gen. Osiński zarządzi przesunięcie rezerwy armii tak, by utrzymanie linii Bugu pod Brokiem było przez cały czas odwrotu zapewnione. Rezerwa armii podlega Dwu Armii przez grupę gen. Osińskiego. ✪ Po osiągnięciu nowej linii zostawić zabezpieczenie pod Brokiem. ✪ Dwo Gr. gen. Osińskiego w Łochowie. ✪ III. Zadania gr. gen. Żeligowskiego zostają niezmienione. Gr. gen. Żeligowskiego przedłuży swoje lewe skrzydło aż do Narwi, nawiązując ścisłą łączność z gr. pułk. Kopy. ✪ IV. W rejonie Pniewo — Komorowo — Sadykierz zgromadzi gen. Żeligowski w ciągu dzisiejszego dnia do południa 17. dyw. p. i IV bryg. Leg. oraz 201. p. p. jako rezerwę Dwa Armii. Dwo nad tą grupą obejmie Dtwo 17. Dyw. P. (płk Pick) z miejscem postoju w Pniewie. Rezerwa ta podlega Dtwu Armii przez gr. gen. Żeligowskiego. ✪ Gen. Żeligowski utrzyma łączność z tą grupą automobilami lub rozstawnymi podwodami aż do zbudowania połączenia telefonicznego, co przeprowadzi Dtwo 17. Dyw. P.

✪ 17. dyw. p. przybywa pociągami (piechota) względnie marszem pieszym (artyleria) do Wyszkowa 9.VIII rano. ✪ Zadanie tej grupy osłona lewej flanki gen. Żeligowskiego oraz zabezpieczenie prawego skrzydła grupy, która rozpocznie w najbliższych dniach akcję ofensywną z rejonu Modlin—Zegrze. ✪ Gr. płk. Picka prowadzi wywiady w rejonie Nury — Sokołowo. ✪ V. Dowództwo Armii przechodzi 9.VIII rano do Tłuszcza. W Łochowie pozostaje składnica meldunkowa aż do odwołania. ✪ VI. Otrzymują: Dtwo Frontu Płn. Wsch., Dtwo 4. Armii, Dtwo Gr. gen. Osińskiego, Dtwo Gr. gen. Żeligowskiego, Dtwo 17. Dyw. P.

Dtwo 1. Armii (—) Jędrzejewski gen. por. i dowódca. ✪ Za zgodność: (—) Kleeberg płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 9.VIII g. 2.45, w Dtwie 4. Armii 9.VIII g. 3.40. [3]) Prawdopodobnie zostawiając. [4]) Jasiorówka.

179. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 26.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3962/III [1]). M. p. dnia 9.VIII.1920.

Meldunek sytuacyjny Nr 217. Godz. 7. ✪ I. Na całym odcinku gr. gen. Osińskiego nieprzyjaciel zachowuje się nadzwyczaj aktywnie. W ciągu całego dnia ostrzeliwał intensywnie oddziały 17. i 18. dyw. p. na odcinku rz. Kossówki podczas luzowania. Nieprz. atakował w rejonie Telaki kilkakrotnie Kossów, który przechodził z rąk do rąk, oraz w rejonie Treblinki. Bardzo znaczne siły nieprz. koncentrują się w rejonie Małkini i Broku. Ta ostatnia miejscowość była silnie atakowana i zdobyta przez nieprz. Na odcinku gr. gen. Żeligowskiego spokój, prócz rejonu Przetycza, który nieprzyjaciel ostrzeliwał ogniem artylerii od godz. 23. Po północy silnie zaatakował nieprz. w tym rejonie. ✪ II. Gr. gen. Osińskiego. Wszystkie ataki nieprzyjacielskie odparto. W niektórych miejscach walki nosiły charakter wielkiej zaciętości. Kossów, zdobyty przez bolszewików, został odebrany, znów zdobyty, kontratakiem jeszcze raz był odebrany. Do jakiego stopnia doszła zaciętość w boju, świadczy fakt, że 69. p. p. (17. dyw.) wyparty z pozycji, któremu zabrakło chwilowo amunicji, rzucił się do ataku na białą broń i odzyskał utracone pozycje. W kontrakcji odebrała 1. dyw. lit. biał. m. Kutaski i Treblinkę, z tej ostatniej miejscowości musieliśmy jednak wycofać się z powodu nadzwyczaj intensywnego ognia artylerii nieprz. Luzowanie 17. dyw. p.

jest ukończone z dużym opóźnieniem, jednak z powodu cały dzień niemal trwających walk. 17. dyw. p. odchodzi transportami kołowym i kolejowym w nocy w rejon Pniewo — Komorowo — Sadykierz. W walkach wczorajszych straty nieprz. są bardzo duże, nasze znaczne. Wzięto jeńców i k. m. — zdobycz jeszcze nie obliczona. Pod naporem nieprz. oddziały nasze zmuszone zostały do opuszczenia przyczółka mostowego Broku. Walki o tę miejscowość były intensywne, nieprzyjaciel poniósł duże straty. Oddziały, broniące Broku, wzięły jeńców i k. m. ✪ Gr. gen. Żeligowskiego. Ataki nieprz. w rejonie Przetycza odparte. Walki trwały do godz. 2-ej rano dnia dzisiejszego. Wskutek ataku tego własna akcja celem rozbicia koncentrującej się w rejonie Długosiodło 11. dyw. sow. rozpocznie się z opóźnieniem. ✪ Wobec znacznych sił nieprz., grupujących się pod Brokiem i Małkinią, by uniknąć uderzenia na tyły przez Brok, Dtwo Armii zarządziło cofnięcie linii gr. gen. Osińskiego na Wilczogęby — Ugoszcz do Księżyzny, dalej wzdłuż kolei na zachód aż do mostu przez potok bez nazwy, potokiem do Dąbrowy, skąd na Paplin i wzdłuż Liwca do linii Ludwinów — Popów. Gr. gen. Żeligowskiego ma utrzymać dotychczasową linię rozszerzając swój odcinek w lewo aż do Narwi i utrzymując łączność z grupą ppłk. Kopy. ✪ Rezerwa armii (1 bryg. 1. dyw. lit. biał.) w rejonie Jasiorówka — Łosiewice i (17. dyw. p., IV bryg. Leg. i 201. p. p.) w rejonie Pniewo — Komorowo — Sadykierz. ✪ III. Stan moralny poprawia się. W baonie etap. krakowskim zły. Stan fizyczny — przemęczenie, mimo czego żołnierze chętnie przejdą do akcji zaczepnej. ✪ IV. Pogoda, ciepło, drogi suche piaszczyste, a więc uciążliwe, szosy dobre.

Z r. szef sztabu (—) Kleeberg płk szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu.

180. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3981/III [1]). M. p. dnia 9.VIII.1920.

Do Dowództwa 15. Dyw. Piech.

Dow. 15. Dyw. Piech. przedłoży niezwłocznie do Dtwa 1. Armii dokładne stany wyżywienia, bojowe oraz dokładne „Ordre de bataille". ✪ Dow. 15. Dyw. Piech. zarządzi nawiązanie łączności ścisłej z oddziałami 8. dyw. piech. na linii Liwiec — Ludwinów — Popów, jak również nawiąże zupełnie pewną łączność z Dtwem Armii przez

Kałuszyn. ✪ M. p. Dtwa 1. Armii — Tłuszcz. ✪ Linię Liwca należy trzymać bezwarunkowo aż do dalszych rozkazów z Dtwa 1. Armii (do 11-go włącznie). ✪ Dla orientacji podaje się oś marszu: Węgrów — Wierzbno — Kałuszyn — Nowo Mińsk [2]).

D-ca na froncie z r. szef sztabu (—) Kleeberg płk szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Mińsk Mazowiecki.

181. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3982/III [1]). M. p. dnia 9.VIII.1920 [2]).

Dow. Gr. gen. Żeligowskiego skieruje pieszo zaraz 2. dyw. l. b. wraz ze wszystkimi organizacyjnie przynależnymi do niej oddziałami do rejonu Żbików — Pruszków przez Radzymin — Warszawę. ✪ D-ca zgłosi się podczas przemarszu w Dtwie Frontu Warszawa — Praga po dalsze rozkazy. ✪ O t r z y m u j ą: Dtwo Gr. gen. Żeligowskiego, Dtwo Frontu.

Dowódca 1. armii (—) Jędrzejewski generał porucznik.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 9.VIII g. 15.50, w Dtwie Gr. gen. Żeligowskiego 9.VIII g. 13.50.

182. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3983/III [1]). M. p. dnia 9.VIII.1920 [2]).

Skierować natychmiast pociąg pancerny „Lis-Kula" do Mławy do dyspozycji gen. Sikorskiego. ✪ O t r z y m u j ą: Dtwo Gr. gen. Sikorskiego, Dtwo Frontu, Szef kolejnictwa 1. armii.

Dowództwo 1. Armii (—) Jędrzejewski generał porucznik.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 9.VIII g. 15.25. Nadano do grupy gen. Osińskiego 9.VIII g. 18.

183. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 26.

Dowództwo 1. Armii. Nr 3984/III [1]). M. p. dnia 9.VIII.1920.

Meldunek sytuacyjny Nr 218 godz. 17. ✪ I. Na odcinku XXX bryg. piech. wiadomości o nieprzyjacielu brak. Nieprz. zaatakował przeważającymi siłami odcinek 60. p. p. w rejonie Pogorzeli. Na odcinku gr. gen. Żeligowskiego nieprzyjaciel odstępując na linię Długosiodło uporczywie bronił się na południ. lizjerze lasu 1 i ½ klm na południ. od Długosiodła. Podciągnąwszy rezerwy przeszedł do energicznej kontrakcji na odcinku Białebłoto — Kalinowo, wypierając z tych miejsc własne oddziały. Według zeznań plutonu żołnierzy własnego 34. p. p., którzy w ubraniach cywilnych przeszli z Ostrowi, stoi tam skoncentrowana 33. dyw. sow.; w okolicy Dybki na szosie piechota, artyleria i liczne tabory. Dnia 7.VIII pod m. Dybki powstał wielki popłoch wśród oddziałów nieprz., które zaczęły uciekać w stronę Ostrowi, prawdopodobnie pod wpływem akcji naszej jednej kompanii, która przeprowadziła wypad na Księży Kąt. ✪ II. XXX bryg. p. obsadziła nakazaną jej linię rz. Liwca od [m.] Zaliwie do Grodziska, skąd obsadzają oddziały XXIX bryg. do m. Turna; 60. p. p., zaatakowany przez przeważającego nieprzyjaciela w rejonie [m.] Pogorzel, w związku z odejściem gr. gen. Osińskiego wycofał się w kierunku na Starą Wieś, pozostawiając straże tylne. Przegrupowanie oddziałów gr. gen. Osińskiego w myśl tut. rozkazu Nr 3957/III na nakazaną linię rz. Liwca od linii Ludwinów — Popów — Paplin — Dąbrowa, tor kolejowy — Księżyzna — Wilczogęby — Bug w toku. ✪ Gr. gen. Żeligowskiego: 29. p. p., 35. p. p. i IV bryg. Leg. dziś godz. 5 rozpoczęły akcję w kierunku na Długosiodło i po zaciętej walce na granaty ręczne zajęły Przetycz i odrzuciły nieprzyjaciela na połud. skraj lasu, 1 i ½ klm na płd. od Długosiodło, biorąc kilkunastu jeńców i 3 k. m. ✪ Własne oddziały, zaatakowane na odcinku Białebłoto — Kalinowo, chwilowo opuściły te miejscowości. Kontrakcja celem wyparcia nieprzyjaciela na tym odcinku — w toku. Dnia wczorajszego przez nasze linie obok szosy Wyszków — Ostrów przeszedł pluton własnego 34. p. p. w przebraniu cywilnym. ✪ 17. dyw. p. i 201. p. p. przeszły przez Wyszków i koncentrują się w rejonie Pniewo — Komorowo. Straty własne w zabitych: 2 ofic., 8 żołnierzy, rannych 1 ofic. 20 szereg. ✪ III. i IV. Bez zmian.

Z r. szef sztabu (—) Kleeberg płk szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu.

184. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45.

Dowództwo 1. Armii Nr 4000/III [1]). M. p. dn. 9.VIII.1920 r. [2]).

Do Dow. Gr. gen. Osińskiego, Dow. 15. Dyw. P., Dow. Frontu.

Gen. Haller przejeżdżając od Wyszkowa przez Korytnicę, Węgrów i Grębków skonstatował, że rejon Stara Wieś, Turna nie jest obsadzony i że nie ma bezpośredniej łączności pomiędzy prawym skrzydłem grupy gen. Osińskiego a lewym 15. dywizji piech. Wobec tego gen. Haller zarządza natychmiastowe spowodowanie faktycznego zetknięcia się wymienionych skrzydeł oraz postawienie odpowiedniego odwodu do Korytnicy, który by w razie przerwania tej łączności mógł ją przywrócić. Odwód powyższy wystawi grupa gen. Osińskiego. Dow. [3]) 15. D. P. wyjaśni, dlaczego podczas przejazdu gen. Hallera dn. 9.VIII po południu łączności pomiędzy wewnętrznymi skrzydłami nie było.

(—) Jędrzejewski gen. por. Nr 4000/III.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 10.VIII g. 1.45. Nadano do Dtwa Gr. gen. Osińskiego 9.VIII g. 23, do Dtwa 15. Dyw. Piech. 9.VIII g. 23.30. [3]) Opuszczono: „Grupy gen. Osińskiego i Dow." — Podano wg minuty.

185. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45.

[W y s y ł a:] Dowództwo 1. Armii Nr 4001/III [1]). M. p. dn. 9.VIII.1920 r. [1]).

[O t r z y m u j e:] Dow[ództwo] Fr. Płn.-Wschodn.

Francuski podpułkownik Martin wrócił dziś od ppłk. Kopy, bezpośredniego sąsiada 1-szej armii na lewo, i melduje, że front gr. ppułk. Kopy biegnie rzeczką na płn. od Pułtuska od jej ujścia do Narwi przez Przewodowo na Gąsiorowo. Lewe skrzydło gr. gen. Żeligowskiego sięga m. Ulaski, która jest obsadzona jednym baonem. Skrzydło to jest bardzo słabe, toteż luka, jaka jest pomiędzy nim a gr[upą] ppłk. Kopy, tym bardziej że nie jest wykluczone dalsze cofnięcie się ppłk. Kopy, walczącego z przeważającymi siłami, przedstawia duże niebezpieczeństwo dla lewego skrzydła 1-ej armii, o czym melduję. IV bryg. Leg. z powodu silnych walk w ciągu popołudnia dn. 9.VIII została przesunięta na lewe skrzydło gr. gen. Żeligowskiego, 201. pułk

piechoty stoi pod Wyszkowem, gdzie nie nadaje się do żadnej akcji (brak obuwia, względnie odparzone nogi i tym podobne). 17. dyw. piechoty, przeznaczona w rejon Pniewo, przesunie się w rejon Sadykierz.

(—) Jędrzejewski gen. por. i d-ca armii. Nr dz. 4001/III.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 10.VIII g. 1.50.

186. OFICER ŁĄCZNIKOWY DOWÓDZTWA FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO PRZY DOWÓDZTWIE 1. ARMII. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 31.

M. p. dnia 9.VIII.1920 r. [1]).

Do Por. Cieszyńskiego Oddz. III. Dow. Frontu.

Meldunek sytuacyjny Nr 5 godzina 10.30. ✪ Melduję, że nadanie rannego meldunku syt. jest spóźnione z powodu cofnięcia się Dow. Armii z Łochowa do Tłuszcza i przerwania połączenia tak telegr. i telef. ✪ 1) Na odcinku gr. gen. Osińskiego w ciągu dnia wczorajszego silne ataki nieprzyjaciela zwłaszcza na odcinku Telaki — Treblinka. Nieprzyjacielowi udało się opanować Telaki, Kossów, Kutaski. Nieprzyjaciel silnie atakował przyczółek mostowy Brok wypierając nasze oddziały na połd. brzeg Bugu. ✪ Na odcinku gr. gen. Żeligowskiego nieprzyjaciel kilkakrotnie atakował w rejonie [m.] Przetycz; o godz. 24 na odcinku gr. gen. Żeligowskiego rozpoczął nieprzyjaciel generalny atak. Zauważono koncentrację większych sił nieprzyjaciela w rejonie Małkinia — Brok. Według zeznań zbiegłych z Ostrowi żołnierzy 34. p. p., w Ostrowi skoncentrowana stoi pełna dyw. sow. (na razie numeru nie mamy) — z artylerią i kawalerią. ✪ 2) Wszystkie ataki na odcinku gr. gen. Osińskiego odparto z wielkimi dla nieprzyjaciela stratami. Luzowana przez 8. dyw. 17. dyw. p. zajęła chwilowo przez nieprzyjaciela opanowane Telaki, Kossów brawurowym kontratakiem odebrała. Miejscowość Kossów kilkakrotnie przechodziła z rąk do rąk, ostatecznie został zajęty atakiem na bagnety przez 69. p. p., któremu zabrakło zupełnie amunicji. ✪ 1. dyw. l. b. wyparła nieprzyjaciela z Kutaski — Treblinka — skąd skutkiem nadzwyczaj intensywnego ognia artyl. nieprz. wycofała się na wzgórze na wschód od Prostynia. ✪ Gr. mjr. Matczyńskiego pod naporem przeważającego nieprz. opuściła przyczółek mostowy Brok zajmując płd. brzeg Bugu. ✪ Na odcinku gr. gen. Że-

ligowskiego wszystkie ataki nieprz. odparto. Miejscowość Przetycz zajęły oddz. 1. dyw. l. b. i 41. p. p. Skutkiem gen. ataku nieprz. na lewym skrzydle kontrakcja gr. gen. Żelig[owskiego] w celu opanowania Długosiodła opóźniła się — rozpoczęła się o godz. 5 dziś i rozwija się pomyślnie. ✪ Na skutek gromadzenia się większych sił nieprz. w Małkini i Brok[u] zarządziło Dow. 1. Armii ze zgodą Dow. Frontu cofnięcie gr. gen. Osińskiego na linie Ludwinów (6 klm na płc. wsch. od Węgrowa) wzdłuż Liwca na Paplin, dalej w kierunku płn. zach. wzdłuż toru kol. do Ksziezna [2]) i dalej wzdłuż strumienia na Wołczogenc [3]) do Bugu. ✪ 3) abc. dobre. ✪ 4) Niewiadome nieprzyj. — własne wielkie, dokładnych brak. ✪ 5) Dobry. ✪ 6) Ładna, drogi dobre. ✪ Połączenia telegr. i telef. z Dow. Frontu i z grupami gen. Osińskiego i gen. Żeligowskiego zostały przed chwilą nawiązane. Meldunku dzisiejszego od por. Prądzyńskiego dotychczas nie otrzymałem.

(—) Por. Izdebski ofic. łączn. Dow. Frontu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Prawdopodobnie Księżyzna. [3]) Wilczogęby.

187. OFICER ŁĄCZNIKOWY DOWÓDZTWA FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO PRZY DOWÓDZTWIE 1. ARMII. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 31.

M. p. dnia 9.VIII.1920 r. godzina 16.50 [1]).

Do Dow. Frontu Płn. Wschodniego do por. Cieszyńskiego Oddz. III.

Meldunek sytuacyjny Nr 6 z dnia 9.VIII.1920. ✪ 1) W rejonie Pogorzela nieprzyjaciel zaatakował przeważającymi siłami odcinek 60. p. p. Na odcinku XXX bryg. p. kontaktu z nieprzyjacielem nie ma. Meldunków z grupy gen. Osińskiego dotychczas brak. W grupie gen. Żeligowskiego nieprzyjaciel ustąpił na Długosiodło broniąc się uporczywie, a zebrawszy rezerwy przeszedł do energicznej kontrakcji wypierając własne oddziały z linii Białebłoto — Kalinowo. Od żołnierzy własnych [z] plutonu 34. p. p., którzy uciekli z Ostrowi w ubraniu cywil., wiadomo, że w Ostrowi stoi gotowa 33. dyw. sow. W okolicy Dybki zgromadzona na szosie liczna piechota, artyleria i tabory, które zaczęły w dn. 7.VIII w panicznym strachu uciekać w stronę Ostrowi pod wpływem wypadu jednej własnej komp. na Księży Kąt. ✪ 2) XXX bryg. p. obsadziła nakazaną jej linię rzeki Liwca od Zaliwia do Grodziska, skąd obsa-

dzają oddziały XXIX bryg. do m. Turna. W rejonie Pogorzel 60. p. p. zaatakowany przez nieprzyjaciela cofnął się w kierunku na Nowa Wieś. 17. dyw. p. koncentruje się w rejonie Pniewo — Komorowo. Gr. gen. Osińskiego obsadza linię rzeki Liwca od Ludwinów — Popów — Paplin — Dąbrowa — tor kolejowy — Księżyzna — Wilczogęby — Bug. W grupie gen. Żeligowskiego IV bryg. Leg., 29. p. p. i 35. p. p. rozpoczęły akcję dziś o godzinie 5 na Długosiodło i zajęły Przetycz w walce na granaty ręczne, odrzucając nieprzyjaciela na połd. skraj lasu (pół kil. na połd. od Długosiodła). Na odcinku Białebłoto — Kalinowo zaatakowane własne oddziały opuściły te miejscowości. Celem odebrania tych miejscowości zaczęta kontrakcja. ✪ 3.) Dobre. ✪ 4.) Straty własne w zabitych: 2-ch oficerów, 8 żołnierzy, rannych: 1 oficer, 20 żołnierzy. ✪ Zdobycz własna: kilkunastu jeńców i 3 k. m. ✪ 5.) Dobre. ✪ 6.) Pogoda, drogi dobre. ✪ Do tej chwili nie otrzymałem meldunku od por. Prądzyńskiego, zaraz po otrzymaniu tegoż nadam dalszy meldunek. ———

(—) Por. Izdebski oficer. ———

[1]) Podano wg depeszy. Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 9.VIII g. 18. ———

188. OFICER ŁĄCZNIKOWY DOWÓDZTWA FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO PRZY DOWÓDZTWIE 1. ARMII. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 31. ———

M. p. dn. 9.VIII.1920 godzina 19. [1]). ———

Do Por. Cieszyńskiego Oddział III Dow. Frontu. ———

Meldunek sytuacyjny dodatkowy Nr 7. ✪ 15. dyw. p.: nieprzyjaciel o godzinie 4-ej zaatakował od tyłu pozostawione oddziały 60. p. p. na pozycjach w [m.] Pogorzel i zmusił je do cofania w kierunku na Wrzoski, następnie w sile około 500 bagnetów uderzył na tylne straże 59. p. p. w kierunku Sokołów — Czerwonka. 59. p. p. przeszedł do kontrataku na flankę bolszewików, którzy przyjęli bój na bagnety; zostali z dużymi stratami odparci (pozostawiając około 200 trupów). Straty 59. p. p.: 1 oficer ranny i kilkunastu żołnierzy zabitych i rannych. Na odcinku XXX bryg. p. ustawiczne i silne patrolowanie. O godzinie 11.30 linia straży tylnych XXIX bryg. p. biegła przez Ludwinów — Derlicki — Justynów. Odcinek rzeki Liwca od Turny do Grodziska obsadzony 5 baonami. O godzinie 15 linia straży tylnych XXX bryg. biegła przez Kora-

bie — Bielany — Jarosławy — Krynica — Nakory, obsada dość silna. Rezerwa Dow. 15. Dyw. P. 61. p. p. w [m.] Czerwonka; na odcinku Liwca godzina 15 6 bat. lekkich, 4 ciężkie na pozycjach. Grupa gen. Baranowskiego: Pod ciężkim naporem nieprzyjacielskiej piechoty, popartej artylerią ze wschodu, północy i półn. zach., zmuszona była grupa ppłk. Błeszyńskiego opuścić Maków, obecnie wstrzymuje nieprzyjaciela, prącego energicznie naprzód na linię Zakliczewo — Chrzanowa — Karniewo. Nieprzyjaciel poniósł duże straty; własne straty poważne. Pod wieczór ma gen. Baranowski przejść na linię Kleszewo — Gromin — Przewodowo.

(—) Por. Izdebski oficer łącznikowy Dow. Fr.

[1]) Podano wg depeszy. Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 9.VIII g. 19.25.

189. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 201.

Dowództwo 4. Armii Nr 13101/III [1]). Poczta pol. Nr IV. dn. 9.VIII. 1920 [2]). ✪ Ściśle tajne.

Meldunek sytuacyjny poranny z dnia 9.VIII.1920. ✪ 1) Kontaktu z nieprzyjacielem brak. ✪ 2) Ugrupowanie w toku w myśl rozk. Dow. Armii Nr 13609/III [3]). II brg. p. odchodzi w ciągu nocy transportem do st. kol. Garbatka. Odcinek II brg. obsadził I/55. p. p. wlkp., II i III/55. p. p. przybył do Siedlec. ✪ Gen. Konarzewski objął Dow. Gr. Poleskiej. ✪ Dow. 4. Armii odjeżdża dzisiaj o godz. 8-mej do Nowo-Mińska [4]), po czym — do Dęblina.

(—) Rybak z r. płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 9.VIII g 6.40. [3]) Ma być: Nr 13009/III. [4]) Mińsk Mazowiecki.

190. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223.

Zarządzenia odwrotowe dla oddziałów 4. armii.

[Dowództwo 4. Armii Nr 13102/III] [1]). [M. p. dnia 9.VIII.1920 r.].

Na rozkaz Dow. Frontu Nr 3309/III i w ślad za rozkazem 12909/III: ✪ 1.) Nacz. Dow. wybrało jako zasadniczą

linię obrony linię przyczółka Warszawa — rz. Wisła — przyczółek Dęblin i rz. Wieprz. ✪ Na tej linii obejmuje między innymi: ✪ a) 2. armia pod dow. gen. Raszewskiego w składzie 2. dyw. Leg., 4. dyw. p., XII bryg. p., p. aeronautycznego, 2. bryg. jazdy (bez 4. pułku ułanów) odcinek na południe od 1. armii wzdłuż rz. Wisły do linii Modryce [2]) — Radom włącznie. ✪ M. p. Dow. 2. Armii Białobrzegi lub Falenice [3]) (20 kl. na półn. [4]) zachód od Warki). ✪ b) Na południe od tej linii 4. armia wzdłuż rz. Wieprz w składzie 14. dyw. piech., 31. p. p., 15. p. ułanów i grupy poleskiej. ✪ 2. Wykonanie odwrotu frontu na wyznaczoną linię punk. 1 dnia 11 b. m. o godz. 20 z linii wyznaczonej rozkazem Dow. 4. Armii Nr 13009/III, a mianowicie: a) 15. d. p. na odcinek Miłosna. ✪ b) 4. armia w składzie jak w rozk. 13009/III 4. dyw. p., XII bryg. p., 2. bryg. jazdy, p. aeronautyczny (grupa płk. Kaliszka) wzdłuż osi Siedlce — Latowicz — Parysów — Osieck z boczną kolumną przez Seroczyn, Borowie — Garwolin na Górę Kalwarię, gdzie przechodzi na zachodni brzeg Wisły, 14. dyw. p., 15. p. uł., 31. p. p. przez Żelechów na Dęblin (Iwangrod) i wreszcie grupa poleska a mianowicie lewym skrzydłem wzdłuż toru Łuków — Dęblin, prawym skrzydłem jako pivot w rejonie Kocka i koncentruje się na południowym brzegu Wieprza na odcinku Dęblin włącznie — Kock włącznie. Po skoncentrowaniu na wyznaczonym odcinku przechodzi 4. armia pod rozkazy Dow. Frontu Środkowego. Rozkaz do tejże koncentracji będzie wydany odrębnie. ✪ 3.) Dnia 12 b. m. osiągną główne siły poszczególnych dywizji i grup przy wydatnym użyciu automobili ciężarowych i podwód zasadniczą linię obronną pozostawiając tylko straże tylne z artylerią i k. m. na linii Kock — Żelechów — Garwolin — Nowo-Mińsk [5]). ✪ 4.) Nowy podział frontu na 2-gą i 4-tą armie wchodzi w życie dnia 12-go b. m. godz. 12-ta. Do tego czasu wydają wszystkie zarządzenia i są za wydanie tychże odpowiedzialne dotychczasowe dowództwa. ✪ 5.) Ściągnięcie tylnych straży na zasadniczą linię obronną będzie oddzielnie przez Dow. Armii zarządzone. ✪ 6.) Nowe rejony zwłaszcza linie na przyczółku Dęblin i na Wiśle obsadzić starannie na czas i w porządku, w tym celu wysłać naprzód oficerów dla szczegółowej i dokładnej orientacji oraz oficerów, którzy w miejscach przepraw dyrygują nadchodzące oddziały. ✪ 7.) Na Wiśle istnieją następujące przeprawy: a) mosty żelazne: Modlin, Warszawa, Dęblin, b) mosty kołowe: Warszawa, Dęblin, c) mosty drewniane: Puławy, Annopol, d) mosty pontonowe ciężkie: Modlin i w budowie Warszawa, e) most pontonowy lekki (będzie gotowy 12 b. m.) Góra Kalwaria, f) most na berlinkach (będzie gotowy 15 b. m.) Góra Kalwaria, g) promy parowe: Jabłonna i Góra Kal-

waria (będą czynne od 8 b. m.). ✪ 8) Porządek przemarszu poszczególnych dyw. przez Wisłę: ✪ a) 4. dyw. piechoty, XII bryg. p., 2. br. jazdy, pułk aeronautyczny. Prom i most na berlinkach koło Góry Kalwarii, ✪ b) 14. dyw. piech. most w Dęblinie. ✪ 9) Dow. 4. Armii przenosi się po objęciu dow. dotychczasowej grupy poleskiej przez gen. Konarzewskiego do Dęblina. ✪ 10) Na podstawie powyższych wskazówek Dow. Frontu zarządza Dow. 4. Armii: ✪ a) Odwrót 4. armii zostaje wykonany 5-cioma grupami, a mianowicie: ✪ I. Grupa pułk. Kaliszka w składzie jak powyżej w punkcie 2. b). ✪ II) Grupa gen. Milewskiego w składzie 14. dyw. piech., 31. p. p., 15. p. uł., wzdłuż osi Domanice — Stoczek — Żelechów — Życka Wola — Dęblin — z boczną kolumną przez Jagodne — Szyszki — Stara Huta — Koczew — Ryki — Dęblin. ✪ III) 9. d y w. p. ze wszystkimi ew. przydzielonymi oddziałami wzdłuż osi Łuków — Tuchowicz — Krzywda — Wola — Ryki — Skrudki, boczną kolumną na Krzywda — Lipiny — Baranów. ✪ IV) 16. d. p. z ewentualnie przydzielonymi oddziałami Łuków — Wojcieszków — Serokomla — Łysobyki — Michów. ✪ V) Dywizja górska z ewentualnie przydzielonymi oddziałami z rejonu Ulan—Radzyń na Kock—Firlej. ✪ b) Rozpoczęcie odwrotu 4. armii powyżej wymienionymi grupami zostaje następująco uregulowane: ✪ I.) 14. dyw. piech. rozpocznie odwrót z ugrupowania w danym momencie nakazanego rozkazem Nr 13009/III z linii Żebrak — Domanice dnia 11.VIII godz. 8 rano i osiągnie 11.VIII rejon Żelechów — Nowy Świat. Miejsce postoju Dow. Dyw. Żelechów. 31. p. p. i 15. p. uł. pozostają na linii rz. Liwiec do dnia 11.VIII godz. 20 i wycofują się w tymże czasie jako podporządkowane Dtwu 14. Dyw. Piechoty Wkp. z dalszym zadaniem tylnej straży tejże dyw. do linii Żebrak — Domanice. ✪ II) Grupa pułk. Kaliszka wydziela w nocy [z] 10 na 11 co najmniej jedną brygadę piechoty do rezerwy do Siedlec i odmaszerowuje XII-tą bryg. piech. przez Mingosy — Łączka — Borki — Latowicz, 4-tą dyw. i 2. bryg. jazdy przez Siedlce — Latowicz do rejonu Latowicz — Seroczyn. ✪ Rozpoczęcie odmarszu 11.VIII godz. 20 z linii rzeki Liwiec. W rejonie Wodynie pozostaje 2. bryg. jazdy jako tylna straż. Pułk aeronautyczny należy ściągnąć przez Domanice na Seroczyn, rozpoczynając marsz pułku 11.VIII godz. 20. Dow. Grupy przechodzi w dniu tym do [m.] Latowicz. ✪ III) Grupa 9-tej dyw. rozpoczyna odwrót dnia 11.VIII godz. 20 z zajmowanych pozycji do rejonu Krzywda. Dow. Dyw.: dworzec kol. Krzywda. ✪ IV) Grupa 16. dyw. piech. odejdzie z rejonu Łuków dnia 11.VIII godz. 20 swym gros do rejonu Wojcieszków — Serokomla pozostawiając dla ochrony węzła kole-

jowego Łuków i tegoż ewakuacji jeden pułk p. i 4. p. ułanów i jedną baterię w linii Gołaszyn — Suleje — Wójtostwo. ✪ V) Dywizja górska koncentruje się 11.VIII wieczorem w rejonie Kock pozostawiając w rejonie Kownatki — Lipniaki i w rejonie Turów do godz. 20 tegoż dnia po jednym baonie piechoty i jednym plutonie artylerii jako tylną straż, która przechodzi o godz. 20 tegoż dnia na Ulan i Radzyń. Dow. Dywizji Kock. ✪ c) Dnia 12-go VIII.1920 godz. 12 rozpoczną główne siły i tylne straże poszczególnych grup równoczesny odwrót i osiągają: ✪ I) Grupa pułk. Kaliszka głównymi siłami rejon Góra Kalwaria, tylnymi strażami rejon Garwolin — Piżmówka [6]), Dow. Grupy przechodzi do Góra Kalwaria. Dalsze ruchy grupy w rozkazie Dow. 2-giej Armii, z którym należy nawiązać łączność. ✪ II) Grupa 14. dyw. piechoty wlkp. rejon Dęblin — Gołąb z tylną strażą Żelechów — Stara Huta. Dow. 14. Dyw. Piech. Wlkp. przechodzi do Dęblina. ✪ III) Grupa 9. dyw. piechoty rejon Sierskowola — Sarny. Dow. 9. Dyw. Piechoty przechodzi do Sierskowola, tylną straż w sile jednego baonu pozostawić w rejonie Wola — Hordzieszka. ✪ IV) Grupa 16. dyw. p. rejon Łysobyki — Przytoczno z tylną strażą w rejonie Serokomla. Dow. Dywizji przechodzi do Łysobyki. ✪ V) Dyw. górska rejon Firlej. Tylną strażą Kock. Dow. Dywizji przechodzi do [m.] Firlej. ✪ d) Rozkazy co do ugrupowania na południowym brzegu rz. Wieprz wyjdą oddzielnie, w tym celu meldują dow. poszczególnych grup do dnia 12.VIII godz. 18 osiągniętą sytuację w dniu 12-go VIII godz. 12 (ordre de bataille) przysyłając oficerów łączników do Dow. 4. Armii do Dęblina po dalsze rozkazy (z wyjątkiem grupy pułk. Kaliszka, która odchodząc pod rozkazy Dow. 2. Armii melduje sytuację temuż dow.). ✪ e) Ruchy taborów zostały uregulowane oddzielnym rozkazem. Przypomina się, że wszystkie tabory pułkowe z wyjątkiem bojowych i wszystkie tabory [7]) z wyjątkiem szpitali mają być koncentrowane dnia 11.VIII wieczorem. Dla grupy pułk. Kaliszka w Chinowie, dla grupy 14. dyw. p. w Policznie, dla grupy 9. dyw. piech. w Góra Puławska, dla grupy 16. dyw. piech. w Kamionce, dla grupy dyw. górskiej w Kamionce. ✪ f) Linia kolejowa Siedlce—Łuków, Karczew—Lublin musi ze względów ewakuacyjnych być do dnia 11.VIII godz. 20-ta zabezpieczona. ✪ W grupie płk. Kaliszka podporządkowany poc. panc. „Hallerczyk" należy użyć do ochrony linii kolejowej od stacji kolejowej Dziewuta [8]) do stacji Kotuń do dnia 11.VIII godz. 20, po czym pociąg ten wysłać przez Nowo Mińsk [5]) do Dęblina do dyspozycji 4. armii. ✪ Dow. Grupy Poleskiej podporządkowany poc. panc. „Danuta" należy użyć do zabezpieczenia linii kolejowej od stacji Lubaczew do stacji Parczew i następnie odesłać do Lubartowa

do dyspozycji Dow. 4. Armii. ✪ g) Gen. ppor. Konarzewski prowadzi Dtwo Grupy Poleskiej do dnia 10-tego godz. 9-ta rano, po czym zostaje Dow. Grupy Poleskiej rozwiązane i sztab grupy odjeżdża do Warszawy w myśl rozkazu Dow. Frontu Północno-Wschodniego. Gen. Konarzewski powraca do 14. dyw. p. do Wiszniowa [9]), nad którą obejmuje powrotnie dowództwo. ✪ Dywizje grupy poleskiej podlegają tym samym od tego czasu Dow. 4. Armii i działają w myśl powyższego rozkazu oraz w myśl przez byłe Dow. Grupy Poleskiej wydanych poprzednio uzupełniających zarządzeń. ✪ h) Dow. 4. Armii i kwatermistrzostwo 4. armii odjeżdżają jutro dnia 9.VIII godz. 8 rano do Dęblina z chwilowym parogodzinnym postojem w Nowo-Mińsku [5]). ✪ Wszelkie sytuacyjne meldunki wysyłane w dniu 9.VIII do godz. 12 skierowywać do Nowo Mińska [5]), meldunki sytuacyjne wieczorne do Garwolina — stacje kolejowe, meldunki sytuacyjne poranne z 10.VIII już do Dęblina. ✪ Otrzymują: Dow. Grupy Poleskiej i równocześnie Dow. Dyw. Górskiej, Dow. 16. Dyw. P., Dow. Grupy [płk.] Kaliszka, Dow. 9-tej Dyw., Dow. 14. Dyw., Kwatermistrz 4. armii, Szef Kolar. [10]), Szef sł. łączności, Szef inż. i saperów, DOG. Lublin do wiadomości i przedkłada się Dow. Frontu Półn. Wschodniego i Dow. Frontu Południowo-Wschodniego jako sprawozdanie.

(—) Skierski gen. por. i dca armii Nr 13102/III.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Modrzyce. [3]) Falęcice. [4]) Ma być: południowy. [5]) Mińsk Mazowiecki. [6]) Puznówka. [7]) Opuszczono: „dyw." podano na podstawie minuty. [8]) Dziewule. [9]) Wg mapy 1 : 300000 — Wiśniew, wg Skorowidza miejscowości R. P. — Wiszniów. [10]) Szef kolejnictwa armii.

191. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223.

Wycofanie prawego skrzydła 1. armii.

[Dowództwo 4. Armii Nr 13103/III]'). Gł. p. pol. IV. dn. 9.VIII. 1920. 1. h [2]).

Do Dow. 15. Dyw. Piech. Wkp.

Dtwu 15. Dyw. P. Wkp. podaje się do wiadomości, że Dtwo Fr. Półn. Wsch. rozkazem Nr 3331/III z dn. 8.VIII.1920 zgadza się na prośbę Dtwa 1. Armii — wycofania oddziałów prawego skrzydła 1. armii na linię Zieleniec — Stoczek — Stara Wieś. Dtwo 15. Dyw. Wkp. zarządzi zagięcie lewego skrzydła 15. dyw. p. wkp. do rejonu Stara

Wieś. Powyższe pozycje muszą jednak być bezwzględnie do 9-tego wieczór utrzymane.

Dtwo 4. Armii Nr 13103/III z r. (—) Rybak pułk. szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano telefonicznie do Dtwa 15. Dyw. Piech. 9.VIII g. 2.30.

192. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223.

Odtransportowanie 2. brygady jazdy do Grodziska.

[Wysyła: Dowództwo 4. Armii Nr 13202/III [1]). M. p. dn. 9.VIII.1920 r.] [2]).

[Otrzymują:] 1. Dow. Grupy [płk.] Kaliszka Polaki [3]), 2. Dow. Grupy Poleskiej Łuków, 3. Dow. Dworca Siedlce, 4. Dow. Dworca Łuków, 5. Dow. 14. Dyw. P. Siedlce, 6. Szef kolar. [4]).

Do 1., 2., 5., 6. [Dow. Grupy płk. Kaliszka, Dow. Grupy Poleskiej, Dow. 14. Dyw. Piech., Szef kolejnictwa armii].

Ad rozkaz Dow. Frontu Nr 2007/I 2. bryg. jazdy wraz z 4. p. ułanów odchodzi transportem przez Warszawę do Grodziska, gdzie zostanie uzupełniona do pełnego stanu liczebnego; tamże przejdą również niezwłocznie formujące się w Mińsku Mazowieckim oddziały 210. i 211. p. ułanów wraz z końmi, po czym zostaną wcielone do 2. bryg. jazdy. Dca 2. bryg. jazdy, gen. Kostecki, zamelduje się nie później jak dnia 10.VIII po dalsze rozkazy w Dow. Frontu, które dnia 9 b. m. wieczorem przejeżdża do Warszawy (Politechnika). ✪ W tym celu należy Dtwo Bryg. Jazdy wraz z 10. p. ułanów, baterią konną, komp. telegraficzną i taborami zawagonować dworzec kol. Siedlce, 4. p. ułanów dworzec kol. Łuków i odesłać pośpiesznie obydwa transporty do Grodziska. ✪ Składy przygotuje Dtwo Dworca Siedlce względnie Łuków. Tabory dyrygowane do Chodowa należy ściągnąć do Grodziska.

Do 3. 6. [Dtwo Dworca Siedlce, Szef kolejnictwa armii].

Dtwo Dworca Siedlce pod osobistą odpowiedzialnością dowódcy przygotuje bezzwłocznie składy kolejowe dworzec kol. Siedlce celem zawagonowania 2. bryg. jazdy, t. j. 10 pułku ułanów, baterii konnej

i komp. telegr. (około 500 ludzi i 350 koni, 80 wozów), które odejdą bezzwłocznie przez Warszawę do Grodziska.

Do 4. 6. [Dtwo Dworca Łuków, Szef kolejnictwa armii].

Dwo Dworca Łuków przygotuje bezzwłocznie pod osobistą odpowiedzialnością dcy skład kol. na dworcu Łuków dla 4. p. ułanów (około 200 ludzi, 200 koni, 40 wozów), który odejdzie przez Warszawę do Grodziska pośpiesznym transportem.

Dow. 4. Armii. Nr 13202/III z r. (—) Rybak pułk. szt. gen. i szef sztabu.

---

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano do Dtwa Grupy płk. Kaliszka, Dtwa Dworca w Łukowie i Siedlcach 10.VIII g. 1. [3]) Na czystopisie podano Siedlce. [4]) Szef kolejnictwa armii.

---

193. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ II. MELDUNKI I RAPORTY WYWIADOWCZE. TEKA NR 129.

Dowództwo 3. Armii. Oddział II. L. 3741/II [1]). Gł. Poczta Polowa III, dn. 9.VIII.20 [2]).

Meldunek wywiadowczy wieczorny z dnia 9.VIII. 20 r. ✪ Odcinek 1. armii konnej — 6. dyw. jazdy skierować się miała dnia 7.VIII przez Beresteczko do rejonu Stanisławczyka. ✪ 11. dyw. jazdy. Wszystkie trzy brygady tej dywizji 7.VIII znajdowały się w rejonie Łopatyna. Jeńcy z 83 p. jazdy (3. bryg. 14. dyw.) zeznają, iż pułki, wchodzące w skład dywizji, liczą po 150 szabel. ✪ 45. dyw. piech. Oddziały 133. i 134. bryg. tej dywizji 7.VIII miały się znajdować w rejonie Kustynia. ✪ 24. dyw. piech. 72. bryg. (515., 516. i 517. p. p.), operująca w rejonie Kołpytowa, Świniuch, została rozbita przez wojska własne i zmuszona do odwrotu, przy tym wzięto do niewoli 100 jeńców i 4 armaty. Pułki, wchodzące w skład 72. bryg., liczyły według zeznań jeńców ca 500 bagn. i 16 k. m. ✪ 11. dyw. jazdy. Jako rezerwa konnej armii 7.VIII była w Beresteczku. ✪ Odcinek 12. armii sow. i grupy poleskiej. Wiadomości brak. ✪ Różne. Z zeznań jeńców z różnych oddziałów nieprzyjacielskich, wziętych do niewoli w ostatnich czasach, wynika, że w oddziałach tych panuje kompletna dezorganizacja: czerwonoarmiejcy są wycieńczeni, dezercja przyjmuje masowy charakter. Jeńcy twierdzą, iż przy najmniejszym niepowodzeniu i rozbiciu bolszewików w jednym miejscu przez wojska własne

linia frontu sowieckiego w bezładzie przejdzie do panicznego odwrotu.

(—) Florek major i szef oddziału II D-wa 3. Armii.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Dyw. Piech. Leg. dn. 9.VIII g. 23.55, w Dtwie 7. Dyw. Piech. dn. 10.VIII g. 8.

194. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23201/III [1]). Główna poczta pol. III, dn. 9.VIII.1920 [2]).

Komunikat sytuacyjny z dnia 9.VIII.1920 r. ✪ 1) i 2) 7. dyw. zatrzymano w rejonie Chełma z zadaniem przez manewrowanie opóźnienia marszu nieprz. na rzekę Wieprz. Na Parczew skierowano grupę majora Hozera z zadaniem utrzymania tego węzła do dn. 11 b. m. ✪ Resztę frontu Parczew — Chełm przykryto 6 komp. marszowymi D. O. G. Lublin. ✪ 3. dyw. Leg. skierowano do Krasnegostawu. 1 bryg. tej dyw. zadyrygowano do Białopola z zadaniem współdziałania z 7. dyw. piech. Kierunek na Zamość — Tomaszów przykryto brygadą kozacką z baonem podhalańskim. ✪ Zarządzono odesłanie 1. p. szwol. do Warszawy i akcję całej pozostałej grupy jazdy wzdłuż osi Radziechów — Łopoty [3]) — Brody. ✪ Meldunki z oddziałów nie wpłynęły oprócz 1. dyw. Leg., która wypadem 5 baonów i kombinowanej baterii z rejonu Horochowa przez Chołoniów — Oszczów — Pustomyty na Świniuchy i przez Jeziorce — Kołpytów na Świniuchy rozbiła 72. bryg. bolsz., biorąc 8 dział, w tym 4 z kompletnym zaprzęgiem i przeszło 100 jeńców. Według ich zeznań stan bojowy pułków tej brygady 400—500 bagn. i 16 k m. ✪ Rozbita brygada straciła wszystkie swe działa. ✪ W akcji 1. dyw. Leg. współdziałał skutecznie 3. p. uł. przez Lemieszów — Kuty na Koniuchy. ✪ Przed odcinkiem 7. p. uł. posuwa się grupa nieprz. z różnych rodzajów broni w kierunku południowym z zamiarem sforsowania Bugu w rejonie Kryłowa i opanowania Sokala. 7. p. uł. na skutek utracenia łączności na lewym skrzydle z oddz. piechoty zmuszony został do cofnięcia się i osłania linię Zawidów — Samowola — Żdżary oraz przeprawę pod Kryłowem. ✪ Dnia 9 b. m. 3 baony 1. dyw. Leg. przechodzą do Dereczyna, 2 baony do Raczyna, 3. p. uł. nawiązuje łączność z 7. p. uł. i osłania Sokal od północy. ✪ Rozkaz prze-

marszu 1. dyw. Leg. do Lublina wydano. ✪ 3) Bez zmiany. ✪ 4) Pogodnie. ✪ Otrzymują: Rozdzielnik XI, grupa majora Hozera, Dow. 1. Dyw. Leg., Dow. 1. Dyw. Jazdy. ———

(—) Zieliński w. r. generał por. i dowódca. ———

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 6. Armii dla 1. dyw. Leg. 10.VIII g. 6, w Dtwie Grupy Poleskiej 9.VIII g. 21.45. [3]) Łopatyn. ———

195. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151. ———

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23202/III [1]). Główna poczta pol. III, dn. 9.VIII.20 [2]). ———

Komunikat sytuacyjny z dnia 9.VIII godz. 18-ta. ✪ 1.) Wywiad lotniczy w rejonie Dubienka—Dorohusk obecności oddziałów nieprz. nie spostrzegł. ✪ W Dorohusku nieliczne oddziały nieprz. i dość znaczne rozlokowujące się tabory. ✪ Most kol. przez Bug zniszczony, kołowy cały. Na wsch. brzegu Bugu oddział około 100 kawaler. Podczas przemarszu oddziałów 3. dyw. Leg. zepchnięto ku północy patrole nieprz., które ukazały się między Teratyniem a Uchaniem (wsch. od Wojsławic). ✪ 2.) 3. dyw. Leg. w marszu w myśl rozkazu oper. 108. ✪ Z innych oddziałów meldunki nie nadeszły. ✪ Lotnik melduje, że dworzec w Chełmie prawie pusty. ✪ Ewakuacja prowadzi się w dalszym ciągu. Od strony Strupin podchodził do Chełma mały tabor. ✪ 3.) Bez zmiany. ✪ 4.) Pogodnie. ✪ Otrzymują: Rozdzielnik XI, 1. dyw. Leg., Grupa majora Hozera, 1. dyw. jazdy. ———

(—) Zieliński generał por. i dowódca. ———

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Grupy Poleskiej dn. 10.VIII g. 3.30, w Dtwie 1. Dyw. Leg. dn. 9.VIII g. 24. Teka Nr 1249. ———

196. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166. ———

Podporządkowanie grupy jazdy 3. armii. ———

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. Nr 2320/III [1]). M. p. dn. 9.VIII. 1920 r. [2]). ———

Do Dow. Grupy Jazdy.

Na rozkaz Nacz. Dow. [3]) 2599/III. ✪ Cała grupa jazdy jest podporządkowana 3. armii. Wstrzymać ładowanie. Natychmiast całą siłą uderzyć wzdłuż osi Radziechów — Łopatyn — Brody.

(—) Zieliński gen. por.

[1]) Podano wg depeszy. Nr mylny, ma być: Nr 23204/III. [2]) Otrzymano w Dtwie Grupy Op. Jazdy dn. 9.VIII g. 17.40. [3]) Omyłka: Dowództwa Frontu Południowo-Wschodniego, a nie Nacz. Dow.

197. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo 3. Armii — Dowództwo 6. Armii. ✪ Rozmawiający: ppłk Bortnowski — płk Kessler — mjr Ajdukiewicz.

Tu płk Kessler. ✪ Tu płk Bortnowski. Moje uszanowanie panu pułk[ownikowi], podobno w 6-ej armii zgłosiła się 1. dyw. na Hughesie. Prosiłbym o pośredniczenie i nakazanie nadania rozkazu. ✪ Kessler: Cześć p. płk., mam już właśnie 1-szą dywizję na Hughesię i mogę zaraz nadać. Dywizja skarży się, że od 3-ch dni nie ma połączenia z 3-cią armią, nie wie, jakie ma zająć linie i jakie ma mieć zadanie. Syt. 1-szej d[yw.] Leg. jest nast.: po rozbiciu 1-ej brygady 24. dyw. piech. sow. i trochę kawalerii z 14. dyw. kaw. sow. pod Pustomytami — Świniuchami — Jeziercze [1]) (na płnc. wsch. od Sokala) gdzie w nasze ręce wpadło 7 armat z czego 4 z zaprzęgiem około 10 k. m. i z górą 100 jeńców; następnie po wyparciu nieprzyjaciela w kierunku na Łopatyn 1-sza dyw. Leg. otrzymała rozkaz skoncentrowania się w ciągu dnia 8 i 9-go w rejonie Sokal. Po zwycięskiej bitwie kontakt z nieprzyjacielem utracono. Płk Dąb-Biernacki ma wrażenie, że nieprzyj. celowo unika spotkania z 1-szą d[yw.] Leg. Oficerowie wzięci do niewoli zeznawali o tajnej instrukcji, aby wojska bolszew., będące naprzeciw 1-ej dyw. Leg., zachowały wielką ostrożność i nie następowały na nasze oddziały. Przez cały czas trzymania pozycji pod Horochowem, będąca na wschód 14. dyw. kaw. trzymała się nadzwyczaj daleko i kontaktu z nią prawie że nie było. Na południe od 1-ej dyw. Leg. [w] 1-szej dyw. jazdy jest źle. 2 godziny temu był u płk. Biernackiego rtm. Pragłowski, szef sztabu 1-szej dyw. jazdy, i mówił, że dyw. została wyparta z Radziechowa i stoi obecnie w Witkowie Nowym. Ma jutro robić akcję na Radziechów, lecz płk

Dąb=[Biernacki] w ogóle powątpiewa o skuteczności tej akcji, gdyż rtm. Pragłowski mówił o niezdolności tych oddziałów do ofensywy. Prosił płk. Dęba o oddanie 3=go i 7. pułków ułan., gdyż podobno te pułki mają wchodzić w skład ich dywizji. Płk Dąb prosił, aby tę syt. przedstawić 3=ej armii, poza tym podaje swoje wnioski, które dosłownie przytaczam: „Uważam za konieczne ratowanie odcinka Brody — Sokal, t. j. odcinka jazdy, gdyż tamtędy walą 3 dywizje Budiennego w kierunku na Lwów. Obecnie dowiaduję się, że pozostaje cała grupa gen. Sawickiego do obrony tego odcinka, lecz zupełnie nie wierzę w skuteczność tej obrony. Uważam, że ten odcinek trzeba jak najszybciej ratować i zupełnie nie wierzę, ażeby on bez piechoty mógł to zrobić. Ja widzę to jasno, że przed 1=szą dyw. Leg. stoi zadanie współdziałania, a nawet właściwie przeprowadzenia tej akcji, gdyż w przeciwnym razie Lwów będzie poważnie zagrożony. Proszę cię podaj do 3=ciej armii, że nasz odcinek jest spokojny, lecz przy ewentualnym współdziałaniu na południe musiałaby 3=cia dyw. Leg. utrzymać silnie prawe skrzydło, a nawet ewentualnie wziąć część odcinka pod obserwację. Następnie na mój odcinek musiałyby przyjść 2 baony 157. p. p., jeden pułk kaw., jednym słowem skład byłby następ.: 2 baony 1=szej dyw. Leg., 2 baony 157. pułku, 7. pułk ułan. i 1 pułk z dyw. jazdy na skrzydłach jako pułki łącznikowe i z artylerii 2 baterie 1=szego p. a. p. i 1 bat. ros. świeżo zdobyta. Grupa wypadowa składałaby się z 5=ciu baonów 1=szej dyw. Leg., 4 bat. 1=szego papu, wszystkich zakładów dyw., dtwa bryg. i dtwa dyw. Jest jeszcze jedna sprawa b. ważna, mianowicie ogólne dowództwo i kierownictwo całej akcji wraz z kawalerią. Z ostatnich doświadczeń [i] obserwacji widziałem najwyższą nieudolność i bezradność dowództw tak ze strony 2=ej armii jak i ze strony grupy jazdy. W akcji na Brody 1=sza dyw. Leg. wykonała swoje zadanie i trzymała nakazaną linię, miała przez cały czas ogromne straty, bo wynoszące około 16 oficerów i 300 żołnierzy, a jednak nic z tego nie wyszło, gdyż inne dowództwa nie umiały wykonać swoich zadań. Zastrzegam się też z góry, że 2=gi raz [w] podobne towarzystwo wchodzić nie mam ochoty, bo przecież, gdy pozostawiono mnie samego bez kierowników z góry, umiałem od razu rozbić nieprzyjaciela i wziąć armaty, mimo że żołnierz z akcji na Brody wyszedł fizycznie zmęczony a moralnie przygnębiony. Rozumiejąc też ważność akcji w kierunku na Brody, a szczególnie na dyw. jazdy bolsz. posuwające się między Brodami a Radziechowem, mimo wszystko nie mam ochoty iść znowu pod nieudolne kierownictwo, mieć znowu straty, a żadnych sukcesów ani materialnych, ani terenowych. Proszę cię wyzyskaj wszelką możliwość i przedstaw to Dtwu 3=ej Armii lub Dtwu Frontu. Zapomniałem jeszcze dodać, że

3=ci pułk ułan. odesłałem dzisiaj do 1=ej dyw. jazdy, gdyż bardzo płakali z braku sił. Prosiłbym o rychłą odpowiedź na moje propozycje. Zarazem niech podadzą dyspozycje i rozkazy, co ja mam tutaj robić w rejonie Sokala". ✪ Tu mjr Ajdukiewicz, podyktowałem wam całą moją rozmowę z płk. Dębem, [z] którym możecie uzyskać bezpośrednie połączenie Hughesowe przy pomocy naszej centrali. ✪ Bortnowski: Moje uszanowanie. Z tych propozycji wobec wymienionych rozkazów nic nie będzie. Grupa jazdy otrzymała w myśl waszych życzeń [rozkaz] atakowania wzdłuż osi Łopatyn — Radziechów, a 1=sza dywizja musi możliwie szybko załadować się w Sokalu, bo że wasze skrzydło wymaga osłony, to jest jasne dla mnie, ale dwóch zadań naraz wykonać nie jesteśmy w stanie, albo przyjmujemy generalną bitwę pod Warszawą, albo pod Lwowem. Teraz poproszę was o pośredniczenie nadania rozkazu do 1=ej dywizji piech. ✪ Ajdukiewicz: Dziękuję bardzo, każę zaraz centrali dać wam 1=szą dyw. Leg. przez naszą centralę, tymczasem do miłego widzenia.

[1]) Prawdopodobnie Jeziorce.

198. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 35.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo 3. Armii — Dowództwo 6. Armii. ✪ Rozmawiający: ppłk Bortnowski — mjr Ajdukiewicz.

Mjr Ajdukiewicz. Czy jest pan pułkownik Bortnowski? ✪ Owszem, tu pułk. Bortnowski. ✪ Ajdukiewicz: Otóż informowałem się w O[kręgowym] K[ierownictwie] T[ransportów] W[ojskowych] o próżne składy dla 1=ej dyw. Leg. O. K. T. W. Lwów nic nie wie o tych transportach, nie były one wcale zamówione. Ponieważ urzędnik, który ma dyżur, nie mógł mi dać wyjaśnień, ile próżnych składów może do jutra do rana odejść ze Lwowa do Krystynopola i Sokala, przeto kazałem zbudzić i ściągnąć do biura wszystkich [za]interesowanych oraz wyznaczyłem termin przedłożenia mi meldunku w tej sprawie na godzinę 1.30. Po tej godzinie będę panu pułkownikowi mógł dać bliższe wyjaśnienia. W każdym razie proszę o informacje, jakie dowództwo i gdzie zamawiało oraz kiedy transporty dla 1=ej dyw. Leg. ✪ Bortnowski: Dow. Fr[ontu] zamawiało składy we Lwowie, przysięgają się, że Lwów im obiecał dostarczyć na 8=go, czyli na wczoraj. Dziękuję panu majorowi za energiczne wstawienie się. Zaraz wzywam kolejarzy frontu, oni ze swej strony

też zaurgują. Czekam na odpowiedź po 1.30. Dziękuję panu majorowi bardzo.

199. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 35.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. godzina 21. ✪ Dowództwo 3. Armii — Dowództwo 1. Dywizji Legionów. ✪ Rozmawiający: ppłk Bortnowski — ppłk Biernacki.

Tu pan ppłk Dąb-Biernacki. ✪ Tu ppłk Bortnowski. Cześć, moje uszanowanie, po długich i ciężkich cierpieniach nareszcie nawiązaliśmy łączność. Rozmawiałem dziś z Ajdukiewiczem. W sprawie planów twoich na Budiennego nic nie będzie, 1. dyw. [piech. Leg.] musi być możliwie szybko przetransportowana do Lublina na 16 składach kolejowych, które już powinny stać w Sokalu. Osłonę całego odcinka od Krasnegostawu po Brody obejmie grupa jazdy, mogą z tego wyniknąć przykre konsekwencje dla 6. armii, ale Dtwo Frontu [nakazało] wycofanie was, a grupa jazdy pozostaje jedynie na skutek ostatnich wiadomości o zbliżaniu się Budiennego. Miały zostać tylko 2 bryg. jazdy. Tabory i zakłady należy posłać marszem pieszym tak, aby były 15 w rejonie Lublina. ✪ Biernacki: Czyje tabory? ✪ Bortnowski: Wasze tabory. Do tego czasu wy już będziecie, jeżeli wszystko odbędzie się według planu, umyci, ubrani. Kiedy może odejść pierwszy transport? Czy otrzymaliście nasz rozkaz, wysłany dziś rano przez lotnika? ✪ Biernacki: Było tych idiotów 2, jeden rano latał tak wysoko, żeśmy go ledwie widzieli, a on nas zupełnie nie widział, 2-gi przed wieczorem latał nad samym miastem Sokal bardzo nisko, ale odleciał na zachód nic nie rzuciwszy. Nasz znak przy dworcu kolejowym był dość widoczny, ale nie zwrócił uwagi i bez wylądowania odleciał, diabli wiedzą dokąd. ✪ Bortnowski: Myśmy co prawda podali, że Dtwo Dywizji powinno być w Tartakowie, może rzucił? ✪ Biernacki: Właśnie tego się domyślałem i w Tartakowie również znak był wyłożony, jednak ten drugi lotnik, latający nisko, do Tartakowa wcale nie doleciał. ✪ Bortnowski: Kiedy możesz zacząć ładowanie? ✪ Biernacki: Na święty nigdy, bo nie mam wcale transportów. ✪ Bortnowski: Nie może być, Dtwo Frontu miało wam 16 składów podstawić na dzisiaj, może są na jakiejś sąsiedniej stacji w Kamionce [Strumiłowej]... gdzie indziej... wysłaliśmy dziś tam naszego kolejarza, a zaraz zrobię gwałt. A gdyby były składy, kiedy może się odbyć ładowanie? ✪ Biernacki: Ładowanie mogę rozpocząć natychmiast, gdyż mam gotowe 3 bataliony

i 3 baterie, poza tym zakłady dywizyjne, lecz ja myślę, co do transportów, że zapewne miały być dla nas transporty przeznaczone dla dywizji jazdy, tylko że one do nas nie dojechały, a ja ich szukać po Polsce całej nie będę. ✪ Bortnowski: Tak jest, ty masz się ładować do składów, które były przeznaczone dla jazdy, zaraz się dowiem, gdzie one mogą być. Kawaleria ładowała się w Krystynopolu. Posyłam natychmiast oficera na tę stację, ale wątpię, czy on coś uzyska. Mieli ci postawić 8 składów... ✪ Biernacki: W tej chwili przywieźli mi rozkaz z Tartakowa rzucony przez lotnika, jednak rozkaz ten nie dostarczy mi transportów. Musicie koniecznie nacisnąć Dow. Frontu, ażebym w ciągu nocy otrzymał przynajmniej parę. Czy grupa jazdy obejmie cały mój odcinek? ✪ Bortnowski: O odcinek możesz się nie troszczyć. Trudno jest wygrać bitwę i pod Warszawą, i pod Lwowem, [i] pod Brodami. Naczelne Dowództwo zadecydowało wygrać ją pod Warszawą i tam zadecydować o losie wojny. ✪ Biernacki: Czy pierwsza dywizja połączy się z dwoma baonami 5. p. p. Leg., bo zaznaczam, że bez nich [nie] ruszę się. ✪ Bortnowski: Tak, połączy się bezwarunkowo. Czy 2 baony 157. pułku 3. dyw. odesłała? ✪ Biernacki: Nigdy ich nie miałem i nie wiem, gdzie są. ✪ Bortnowski: No, tymczasem wszystko, jeszcze poproszę pana pułkownika o przesłanie rozkazu, który zaraz wydam do grupy jazdy. ✪ Biernacki: Czy otrzymywaliście nasze meldunki syt. z ostatnich dni? ✪ Bortnowski: Tak jest, wszystko wiemy bardzo szczegółowo, dlatego się nie dopytuję o kontakt z nieprzyjacielem, przypuszczam, że gdyby były składy, jak Dtwo Frontu twierdziło, że stoją tam od dłuższego czasu, to byście się zawagonowali bez przeszkody. Jeżeli Dtwo Frontu nie dostarczy wszystkiego, to diabli wiedzą, co będzie. ✪ Biernacki: Czy mam rzeczywiście tabory pułkowe wysłać drogą pieszą? ✪ Bortnowski: Drogą pieszą, bo obawiam się, że wyjdzie bałagan. Możesz liczyć na 16 transportów, które obiecało... Co zmieścisz na te transporty, to można wziąć, jednak to nie może opóźnić [załadowania. Na] załadowanie jednego transportu jest przeznaczona jedna godzina na dwóch stacjach od razu. Po przybyciu na miejsce macie zapewnione kwatery, żywność i serdeczne przyjęcie, więcej nic. Mundury są obiecane, buty też, może się da nawet na pełny stan, również uzupełnienie. Wszystko to ma trwać do 16-go, także do tego czasu tabory po[d]ciągnąć; przed 17 nie będziecie użyci. Powiedz mi teraz, jak tam wygląda sytuacja i jak prędko może się wasze odejście odbić na sytuacji 6. armii. ✪ Biernacki: Kontakt z nieprzyjacielem bardzo słaby, ale jestem przekonany, że po odjeździe ostatniego naszego [transportu] Sokal będzie wzięty i wątpię, czy na to co kawaleria poradzi. ✪ Bortnow-

ski: Gdzie obecnie jest nieprzyjaciel i czy nie przeszkodzi ładowaniu ostatnich transportów? ✪ Biernacki: Trudno mi to przesądzać, ale myślę, że ostatni transport będzie ładował się w Krystynopolu, kawaleria bolszewicka lekko napiera od północy w rejonie Żdżary wzdłuż Bugu. ✪ Bortnowski: Ładowanie ma się odbywać jednocześnie w Sokalu i Krystynopolu. Tymczasem dziękuję ci bardzo, zaraz robię gwałt o transporty, chcielibyśmy, żeby dywizja się załadowała w przeciągu jednego dnia najwyżej, żeby tutaj mieć więcej czasu na doprowadzenie się do porządku.

200. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH. NR 35.

Dnia 9 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo 3. Armii — 4. brygada jazdy. ✪ Rozmawiający: ppłk Bortnowski — płk Dreszer.

Tu ppułk. Bortnowski, szef sztabu 3-ej armii. ✪ Tu pułk. Dreszer. Uważam za konieczne wyznaczenie na dowódcę całej kawalerii, operującej w rejonie Radziechowa na Łopatyn, pułkownika Rómmla. Wyznaczenie tego ostatniego jako dowódcy, zupełna samodzielność w wykonaniu zadania daje moim zdaniem..... Pułk. Rómmlowi udzielić jak najdalej idących pełnomocnictw personalnych i dać zupełną samodzielność. Uważam, że akcja kawalerii bolszewickiej na lewym brzegu Styru nie jest groźna i jest następstwem bezradności, niedołęstwa własnych oddziałów. Uważam za obowiązek nadmienić, że Dow. Grupy Operacyjnej [Jazdy] nie posiada najmniejszego zaufania poszczególnych dowództw i jest kompletnie bezradne przy jednoczesnym energicznym działaniu sztabów bolszewickich. ✪ Bortnowski: Moje uszanowanie panu pułkownikowi, my ze swej strony już proponowaliśmy przy objęciu dow. nad grupą operacyjną [jazdy] zmianę dow. tej grupy. Dow. Frontu uznało, że należy unikać zmian personalnych w chwilach gorących. Powołując się na rozmowę z panem pułkownikiem jeszcze raz zaproponujemy tę zmianę. Czy pan pułkownik wie o tym, że 2-gi pułk szwoleżerów z brygady pana pułkownika ma pozostać na miejscu, a sztab brygady z 16-tym pułkiem ułanów odjechać do Kraśnika? ✪ Dreszer: Wiem, 2-gi p. szwoleżer. wywagonowuje w Kamionce Str[umiłowej]. Zapytuję, czy 4. brygada jazdy zależy od Dow. 3. Armii? ✪ Bortnowski: Obecnie tak, jednak my jesteśmy obecnie w trakcie obejmowania dow. i właściwie powtarzamy rozkazy, wydawane przez Dow. Frontu w sprawie jazdy. Panie pułkowniku, czy niemożliwą rzeczą jest, by grupa jazdy miała z nami jakieś połączenie drutowe? Dotych-

czas mogliśmy się porozumieć tylko ze sztabem ciężkim we Lwowie, ale można nakazać ciągnąć linię telefoniczną przez Sokal, Krystynopol. ✪ Dreszer: Proszę zameldować panu generałowi Zielińskiemu, że ja wyjeżdżam z pozwolenia generała Sawickiego z raportem do Naczelnego Dow. do Warszawy. Panu generałowi Śmigłemu proszę przesłać mój meldunek, że do Lublina mogę przyjechać przez Warszawę ze względu na brak bezpośredniej komunikacji między Lwowem a Lublinem. Dow. Brygady a właściwie 16-go pułku i dow. brygady objął w zastępstwie major Grobicki, szef sztabu. W sprawie płk. Rómmla zaznaczam, że jest to konieczność, a nie eksperyment i niezałatwienie tej sprawy w myśl mojej propozycji może sprowadzić fatalne następstwa. Należy wziąć tę chwilową nominację na swoją odpowiedzialność. Ze swej strony sprawę tę poruszę w Naczel. Dow., motywując ją obszerniej, i jestem pewny uzyskania aprobaty. Jednocześnie zaznaczam, że w myśl rozkazu Nacz. Dow. sztab grupy oper. został przydzielony generałowi Muśnickiemu jako sztab frontu południowego. ✪ Bortnowski: Rozkaz, panie pułkowniku, zameldują to wszystko. Czy mogę jeszcze czymś służyć? ✪ Dreszer: Na razie wszystko.

201. NACZELNE DOWÓDZTWO. AKTA OPERACYJNE. TEKI GEN. ROZWADOWSKIEGO. TEKA NR I.

Rozkaz operacyjny specjalny Nr 10.000 z dnia 10 sierpnia 1920 [1]).

Rozkaz operacyjny Nr 8358/III z dnia 8 sierpnia,[2]) ustalający zamiary nasze na czas najbliższy, jest mimo wszelkich nakazów najściślejszej poufności już dziś ogólnie znany. Pewne dane wskazują, że i nieprzyjaciel już zna te nasze zamiary i przegrupowuje się dlatego bardziej ku północy, dążąc do odsunięcia swych głównych sił od tak niebezpiecznego dlań uderzenia flankowego z południa. Przygotowując silny opór na linii Bugu od Broku aż ku Brześciowi (fortyfikacje skonstatowane) chce przeto osłonić południową flankę swych sił głównych przed naszym uderzeniem, które zamierza paraliżować jednocześnie naporem swych grup 12-tej armii, nacierających na Lublin przez Kowel — Włodzimierz Wołyński, oraz przesuwanymi bardziej ku północnemu zachodowi częściami armii 14. i Budiennego. ✪ Fakty te zniewalają do pewnych zmian w zamiarach operacyjnych, które tym razem już tylko i wyłącznie wprost interesowanym dowódcom przez wgląd w ten rozkaz zakomunikowanymi zostają. ✪ 1) O ile wzmiankowane już przegrupowanie nieprzyjaciela stwierdzone zostanie i nadal podczas posuwania się bolszewickich

głównych sił na Zegrze — Modlin z tendencją obchodzenia nas na północ od tej twierdzy, wówczas coraz znaczniejsze nasze siły skoncentrowane zostaną w tym północnym kierunku. ✪ 2) 5. armia gen. Sikorskiego: składająca się z a) dyw. [3]) syberyjskiej w Zegrzu, b) 17. dyw. p. skierowanej na Nasielsk, c) XVIII bryg. 9-tej dyw. skierowanej na Serock, d) grupy gen. Baranowskiego (jako części dyw. pomorskiej) w okolicach Ciechanowa, i e) chwilowo podporządkowanej mu 18. dyw. p. gen. Krajowskiego w Modlinie wraz z całą kawalerią gen. Karnickiego ma na razie zadanie: przeszkodzić wciskaniu się dalszemu nieprzyjaciela między Modlin a granicę, zakryć możliwie linię kolejową Modlin — Mława i nie dopuścić do przedostania się bolszew. na Pomorze. ✪ W dalszym ciągu zadaniem tej armii będzie uderzenie na północną flankę nieprzyjaciela, częściowe obejście go z północy i zepchnięcie od Narwi ku południowi. ✪ 3) Ofensywna grupa gen. Krajowskiego, która utworzona zostanie z wzmocnionej 18-tej dyw. i całej kawalerii, z chwilą gdy gen. Sikorski całą 9-tą dyw. będzie mógł zjednoczyć u siebie, otrzyma w dalszym ciągu zadanie działania w ścisłej łączności z 5-tą armią a potem przez Ostrołękę na flankę i tyły nieprzyjaciela. ✪ 4) 4-ta armia [4]) przetransportuje najprzód XVII-tą brygadę wraz z całym taborem 9-tej dyw. nominalnie do Warszawy, lecz w rzeczywistości do Modlina — (dobrze obstawić most) do gen. Sikorskiego. ✪ W ten sposób pozostaną w armii 4-tej między Dęblinem a Kockiem już tylko: 14. dyw. p., 21. dyw. p., 16. dyw. p. i ½ 6-tej dyw. p. i przygotują do silnego uderzenia stosownie do chwilowej sytuacji albo a) wzdłuż Wisły w kierunku na Mińsk — Kałuszyn, albo b) bardziej na wschód przez Łuków — Siedlce. ✪ 5) 2-ga armia przygotuje się albo przy wariancie a.) do przejścia Wisły bliżej Warszawy i uderzenia razem z 4-tą armią na Okuniew lub przy wariancie b.) do sforsowania Wisły pod Ryczywołem, ulżenia przez to akcji 4-tej armii oraz współdziałania z nią przez Osieck na Mińsk. ✪ 6) 3-cia armia, składająca się obecnie z 7-mej dywizji, grupy Bałachowicza, 3-ciej dyw. Leg. i 1-szej Leg. oraz jednej brygady jazdy, musi jak najdłużej krótkimi uderzeniami rozbijać nieprzyjaciela, przechodzącego przez Bug w okolicy Włodzimierza Wołyńskiego i dalej ku północy. Ponieważ koncentracja 3-ciej i 1-szej dyw. Leg. w okolicach Chełma — Rejowca nie będzie mogła być ukończona przed 14-tym, więc do tego czasu należy wyzyskać wszelką okoliczność, by zniszczyć wroga. W dalszym ciągu zadaniem 3-ciej armii przy akcji głównej będzie współdziałanie energiczne w kierunku na Parczew lub nawet Białą schodami między Wieprzem i Bugiem. ✪ 7) Zadaniem frontu południowo-wschodniego gen. Iwaszkiewicza jest zakrycie całej Ma-

łopolski włącznie po Kryłów nad Bugiem aż do Dniestru i granicy rumuńskiej. ✪ Wobec charakteru wojsk ukraińskich, które wzmocnione zostaną ich 6-tą dywizją, odtransportowaną niebawem od 3-ej armii na południe, należy żądać od nich przede wszystkim zakrycia defensywnego południowo-wschodniej części Małopolski po linię Płotycza — Brzeżany — Bóbrka włącznie. Należy zmuszać ich do wytrwania i nie dozwalać opuszczania odcinków na Strypie, gdyż wtedy rozszerza się zanadto front na Dniestrze i umożliwia łatwe przedostanie nieprzyjaciela na Pokucie. ✪ Grupa manewrowa 6-tej armii, t. j. 12-ta i 13-ta dyw. oraz 5-ta ze Lwowa, musi łącznie z podporządkowanymi głównymi siłami jazdy w okolicy Sokala a przy pomocy pociągów pancernych i grup kolejowych mieszanych (pociąg pancerny i 1 batalion lub 2 z armatkami na pociągach również) zakrywać całą przestrzeń od Włodzimierza Wołyńskiego po Zborów. Tworząc dwie lub trzy dywizyjne grupy w okolicy: Złoczowa lub Buska i Kamionki Stru[miłowej] oraz gr. jazdy w okolicy Sokala i zostawiając we Lwowie jako stałą załogę już tylko brygadę Mączyńskiego, można będzie przy trochę aktywniejszym postępowaniu łatwo napadać zawsze dwoma grupami następujące lub wciskające się głównymi drogami kolumny nieprzyjacielskie. ✪ Wyzyskanie kolei, lotników etc. może znacznie ułatwić to zadanie. ✪ Reszta 6-tej dywizji, znajdująca się obecnie w Brodach, musi być co rychlej zastąpiona 5-tą dywizją, a ta 6-ta wycofana do Lwowa jako strategiczna rezerwa Nacz. Dow. ✪ Dla odpowiedniejszego wyzyskania wszystkich środków obrony, również D. O. G. Lwów zostaje podporządkowane zupełnie Dow. Frontu gen. Iw[aszkiewicza]. ✪ Tworzenie grupy węgierskiej — tymczasem legionu — w okolicy Nadwórnej, a może wkrótce zebranie większych sił węgierskich w okolicach Kołomyi będzie forsował generał Romer, dla przyszłego wsparcia naszego najpołudniowszego skrzydła [5]). ———— ————

8.VIII [6]) (—) Rozw[adowski]. ————

---

[1]) Na marginesie minuty znajduje się rozdzielnik i potwierdzenia przyjęcia do wiadomości rozkazu Nr 10.000. Zostają niniejszym informowani: 1) Naczelny Wódz: (—) J. Piłsudski. 2) Gen. Weygand: (—) Weygand. 3) Gen. Haller i szef jego sztabu pułk. Zagórski: (—) Zagórski płk. 4) Gen. Latinik: Zaw[iadomiony] ustnie 13.VIII (—) Rozw[adowski]. 5) Gen. Rydz-Śmigły i jego szef sztabu pułk. Kutrzeba: czyt. (—) Śmigły-Rydz 10.VIII. 6) Gen. Nowotny jako łącznikowy frontu płdn. 11.VIII przez pułk. Marjańskiego (—) Rozw[adowski]. 7) Gen. Sikorski jako dowódca północnej grupy: (—) Sikorski gen. ppor. 9.VIII.1920. 8) Gen. Krajowski:

(—) 8.VIII Krajowski gen. 9) Pułk. Piskor (—) T. Piskor płk 10.VIII.20. 10) Gen. Norwid (—) 11.VIII Norwid-Neugebauer gen. por. 11) Gen. Kuliński: (—) 13.VIII Kul[iński]. 12) Generał Iwaszkiewicz i pułk. Kessler: 11.VIII przez pułk. Marjańskiego (—) Rozw[adowski]. 13) Generał Sosnkowski. — Brak potwierdzenia przyjęcia do wiadomości. 14) Generał Leśniewski: (—) J. Leśniewski 13.VIII.1920. [2]) Rozkaz do przegrupowania Nr 8358/III został wydany dn. 6.VIII.1920 r. [3]) Powinno być: brygada. [4]) Na marginesie dopisano: „Pułkow. Piskor zanotuje i zarządzi wprost w 4-tej armii". [5]) Rozkaz powyższy podano na podstawie minuty własnoręcznie napisanej przez szefa sztabu gen. dyw. Rozwadowskiego. Zawiera ona szereg poprawek i przekreśleń, robionych przez gen. Rozwadowskiego. Na marginesie znajdują się trzy szkice, kreślone prawdopodobnie ręką gen. Rozwadowskiego. [6]) Jakkolwiek rozkaz był pisany prawdopodobnie dn. 8.VIII i podawany do wiadomości dn. 8 i 9.VIII, to jednak ze względu na nagłówek został umieszczony pod datą 10 sierpnia.

---

202. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ II. ZESTAWIENIE WIADOMOŚCI O NIEPRZYJACIELU. TEKA NR 2795.

Zestawienie wiadomości za czas od dnia 9 sierpnia 1920 r.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny) Ew. 5. Nr 35163/II [1]). Warszawa, 10.VIII.1920 r. [2]). ✪ Bardzo pilne.

Odcinek 4. armii: ✪ 8.VIII sztab III korpusu jazdy w Przasnyszu. Oddziały 15. dyw. kaw. jednocześnie z zajęciem Ciechanowa zerwały w dwóch miejscach tor kolejowy Mława — Modlin odcinając własne dwa pociągi pancerne, z którymi walka w toku w chwili nadawania meldunku korpusu, oraz zniszczyły most na rzece Sonie. ✪ Oddziały III korpusu utrzymują łączność z 12. i 54. dyw. strz. ✪ 4. armia kontynuuje swą działalność w rej. kolei Ciechanów — Mława oraz Makowa. ✪ Odcinek 15. armii: ✪ Oddziały 15. armii (4., 16. i 11. dyw. p.) operują w rejonie Rożana i drogi Ostrów— Długosiodło — Pułtusk. ✪ Odcinek 3. armii: ✪ 3. armia kontynuuje działalność na linii Bugu i w rejonie kolei Małkinia — Sokołów (do rzeki Miedzianki, dopływ Liwca). ✪ Odcinek 16. armii: Dywizje armii mają do 10.VIII włącznie sforsować Liwiec w rejonie Węgrowa oraz wyjść na linię rzeki Kostrzyń i do rejonu Łukowa, przy czym dywizje mają być ugrupowane po osiągnięciu wyznaczonych linii licząc od północy do południa w porządku: 27., 2., 17., 10. i 8. dyw. strz. ✪ W skład armii 16. mają rzekomo wchodzić

35., 39. i 154./52. dyw. strz.; wiadomość ta jest mało prawdopodobna i wymaga potwierdzenia. ✪ Odcinek grupy mozyrskiej: ✪ Linia rozgraniczenia grupy mozyrskiej, a tym samym frontu zachodniego z frontem południowo-zachodnim została przypuszczalnie zmieniona z linii Włodawa — Puławy na linię Włodawa — Lublin — Józefów (na Wiśle). ✪ Operacje grupy mozyrskiej skierowują się w kierunku biegu rzeki Wieprza między rejonem ujścia Bystrzycy i Kockiem oraz dalej na północ do rejonu Łukowa wyłącznie. ✪ Odcinek 12. armii: ✪ Zostały stwierdzone definitywnie następujące linie graniczne między dywizjami 12. armii, wytknięte w związku z ogólną akcją na Tomaszów — Lublin. ✪ Linia graniczna z frontem zachodnim Włodawa — Puławy. Na prawym skrzydle 3-ej armii 58. dyw. strz. ✪ Między 58. a 25. dyw. strz. linia graniczna biegnie przez Wyżwę — Opalin — Horodyszcze (na północ od Chełma) — Fajsławice. Między 25. a 7. dyw. strz. — Hołoby — Turyjsk [3]) — Korytnica — Grabowiec — Zamość (wszystkie punkty dla 25. dyw.). ✪ Między 7. a 44. dyw. strz. — Czeriany [4]) — Włodzimierz Wołyński — Tomaszów (wszystkie punkty dla 7. dyw. strz.). ✪ Między 44. dyw. strz. a konną armią i dalej tymczasowo Poryck — Uhnów — Lubaczów (wszystkie punkty dla 44. dyw.). ✪ Przy zdobywaniu Tomaszowa oddziały 7. i 44. mają rozkaz nieliczenia się z liniami granicznymi. Wobec słabego kontaktu między 25. a 7. dyw. strz. na znacznie rozciągniętym odcinku tych dywizji, 25. dyw. otrzymała rozkaz obserwacji swego lewego skrzydła, a 7. dyw. utworzenia zasłony swego prawego skrzydła. ✪ Sztab 58. dyw. strz. znajduje się w Mielcach. Próby 12. armii forsowania Bugu w kilku miejscach jednocześnie. ✪ 12. armia działa w ogólnym kierunku na Lublin — Tomaszów — Zamość. ✪ Odcinek armii konnej. ✪ Ugrupowanie armii konnej: ✪ 24. dyw. strz. działa w rej. Torczyn — Michałówka. ✪ 14. dyw. jazdy w rejonie Szczurowice — Kustyn — Łopatyn. ✪ 11. dyw. strz. w rejonie Radziwiłłów — Brody. ✪ 9. dyw. jazdy w rej. Kutyszcze — Popowce. ✪ Nie daje się ustalić dokładnie rejonu operacji 6. i 4. dyw. jazdy wobec sprzecznych meldunków. Przypuszczalnie jednak 6. dyw. jazdy operuje na południe od rej. Radziwiłłów — Brody. ✪ O 45. dyw. strz. wiadomości brak. ✪ Armia konna działa w ogólnym kierunku na Lwów — Rawa Ruska. ✪ Odcinek 14. armii: ✪ 60. dyw. strz. wraz z 9. bryg. piech. operuje w rej. Hłuboczek Wielki — Dołżanka — Nastasów — Zazdrość — Darachów. ✪ 60. p. kaw. (jazda dywizyjna 60. dyw. p.) uzupełniony został przez dyon kawalerii ze sztabu 14. armii i dyon kawalerii z dowództwa m. Odessy. ✪ 121/41. dyw. strz. operuje na lewym skrzydle 14. armii. Na południe od szosy Tarnopol — Jezierna zauważa się silne zgrupowanie nieprzyjaciela.

✪ 14. armia w walkach z własnymi oddziałami o posiadanie Strypy. ✪ Tyły nieprzyjaciela mają być słabo obsadzone. ✪ W Kijowie znajduje się jakoby tylko milicja i oddziały „czrezwyczajki". ✪ W Zbarazu ma się znajdować kadra 533. p. p. oraz punkt zborny dla zmobilizowanych na Podolu.

w z szefa oddz. II (—) Matuszewski ppłk szt. gen.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 10.VIII g. 20.30, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 10.VIII g. 22.30. Teka Nr 3635. [3]) Turzysk. [4]) Jezierzany.

203. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Objęcie grupy gen. Baranowskiego przez ppłk. Kopę.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Oddział III. Nr 8486/III [1]). Warszawa, dnia 10.VIII.1920.

Do Dowtwa Frontu Północno-Wschodniego.

Podpułkownik Kopa obejmie grupę gen. Baranowskiego, gen. Baranowski wraca do Warszawy do dyspozycji Nacz. Dowództwa. ✪ Po ugrupowaniu się 18. dyw. piech. w rejonie Ciechanów podporządkować gen. Karnickiego z grupą jazdy i gen. Kosteckiego z 2-gą bryg. [2]) gen. Krajowskiemu.

Nacz. Dow. Nr 8486/III (—) Rozwadowski gen. por. i szef sztabu gen. ✪ Za zgodność: (—) Glabisz por.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) 2. bryg. jazdy.

204. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE FRONTU WSCHODNIEGO. TEKA NR 0182.

Naczelne Dowództwo (Sztab Generalny). Oddział III. Nr 8505/III [1]). Warszawa, dn. 10.VIII.1920. ✪ Tajne.

Komunikat operacyjny frontu wschodniego. ✪ Front południowo-wschodni: ✪ 6. armia. Na lewym skrzydle armii gen. Pawlenki dnia 8.VIII po zaciętej walce nieprzyjaciel zajął Ossowo [2]) i Bogulińce [3]). Zarządzona kontrakcja dotychczas nie dała rezultatu. Na odcinku 12. dyw. piech. nieprzyjaciel pobity pod Chodaczkowem cofa się na Poczatyńce [4]). Oddziały nasze w pościgu podchodzą do

Draganówki i Zabojki. Oddział kpt. Todta uderzył z kierunku na Józefówkę biorąc 51 jeńców, 200 karabinów, 3 k. m. oraz 2 wozy ze skrzyniami, zawierającymi akta jednego z pułków sowieckich. Łącznie z akcją rtm. Abrahama razem dnia 8.VIII i nocy 9.VIII zabrano 398 jeńców i 5 k. m. Na odcinku 13. i 6. dyw. piech. sytuacja bez większych zmian. Nieprzyjacielska artyleria ostrzeliwuje nasze pozycje w rejonie Wiśniowczyka oraz Niemiacza. ✪ 3. armia. W rejonie na północ od Brodów oddziały armii konnej Budiennego osiągnęły linię: Łopatyn, okolica Ohladowa, Sieńków, gros sił w rejonie Beresteczka. Grupa jazdy skoncentrowana w rejonie Witkowa przeprowadza akcję przeciwko Budiennemu dnia 11.VIII. 1. dyw. Leg. dnia 8.VIII grupą złożoną z pięciu baonów i komb. baterii przeprowadziła wypad z rejonu Horochowa na Świńtuchy [5]). Wypad ten doprowadził do rozbicia 72. bryg. sow.: oddziały nasze zdobyły 8 dział, w tym 4 z kompletnym zaprzęgiem oraz 100 jeńców. ✪ Front północno-wschodni: ✪ 4. armia. Oddziały tej armii osiągnęły rejon Kock — Borki — Ulan — Aleksandrów — Dębowica — Zbuczyn — Pruszyn — Purzyce — Chodów — Piegówka [6]). Tylne straże znajdują się na linii Wołyń [7]) — Kąkolowice [8]) — Międzyrzec — Rohoźna [9]) Huślów [10]) — Izdebki — Primordy [11]) — Stok Ruski — Streslin [12]) — Nakory. ✪ 1. armia. Oddziały 15. dyw. piech. obsadzają linię rzeki Liwiec od Pygówki [6]) do Starej Wsi, tylne straże są na linii Ruchna — Karolew — Jartypory i Poszewka. Nieprzyjaciel oddziałem w sile 500 bagnetów zaatakował tylne straże 59. p. p. w rejonie Czerwonka, 59. p. p. przeszedł do kontrataku na flankę bolszewików i w walce na bagnety odrzucił nieprzyjaciela zadając mu ciężkie straty. Oddziały grupy gen. Osińskiego przegrupowują się na linii rzeki Liwca. Na lewym skrzydle tej grupy nieprzyjaciel zdołał sforsować większymi siłami Bug w rejonie Broku, odrzucając tylne straże z grupy majora Matczyńskiego do Sadowo [13]), skąd w dalszym ciągu rozwijając swą akcję zaatakował Grabiny. Oddziały własne zostały zmuszone wycofać się na linię Grabiny — Zalesie Stare. Na odcinku grupy gen. Żeligowskiego nieprzyjaciel rzucił do ataku: 11., 6., 12.(?) i 33. dyw. sow. na odcinek Białebłoto — Dębienica — Blochy i Chorchosy. Po zaciętych walkach udało się nieprzyjacielowi przerwać nasz front pod [m.] Białebłoto. Oddziały własne odbijając nieustannie ataki nieprzyjaciela, w których kilkakrotnie przychodziło do walk na granaty ręczne, ostatecznie zostały zmuszone cofnąć się na linię Nowa Wieś — Jaszczułki [14]). Rzucone w bój ostatnie rezerwy tak osłabiły nieprzyjaciela, że zepchnięte oddziały mogły zająć bez silnego naporu z jego strony linię Brańszczyk — Czcianka [15]) — Rząśnik. Straty nieprzyjaciela niezwykle ciężkie, własne również

znaczne. ✪ 5. armia. Grupa pułk. Kopy opuściła pod naporem nieprzyjaciela Maków i zajęła linię na północ od Pułtuska do Narwi po m. Łady; 8. b. jazdy stoi w rejonie Gąsocin na linii kolejowej Ciechanów — Modlin z zadaniem uderzenia na Ciechanów. Mława odpiera dzielnie ataki kawalerii bolszewickiej. ✪ Wywiady lotnicze nie zaobserwowały między Ciechanowem a Pułtuskiem żadnego ruchu wojsk bolszewickich.

Szef Oddziału III Nacz. Dtwa (—) Piskor pułk. szt. gen. ✪ Za zgodność: (—) Zabielski mjr.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Osowce. [3]) Bobulińce. [4]) Poczapińce. [5]) Świniuchy. [6]) Zaliwie-Piegawki, [7]) Wohyń. [8]) Kąkolownica. [9]) Rogoźnica. [10]) Huszlew, [11]) Mordy. [12]) Krześlin. [13]) Sadowne. [14]) Jaszczułty. [15]) Trzcianka.

205. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Koncentracja 16. dywizji w Dęblinie.

Naczelne Dowództwo (Sztab Generalny). Nr 8506/III [1]). Warszawa, dn. 10.VIII.1920 [2]). ✪ Taj. Pilne!

Zawiadamia się, że 16. dyw. pozostaje w 4. armii i oddziały jej w myśl rozkazu Nacz. Dow. Nr 8358/III winny się nadal koncentrować w Dęblinie. Oddziały marszowe kierować również do Dęblina. ✪ Otrzymują: Dtwo Frontu Północno-Wschodniego, Dtwo Frontu Południowo-Wschodniego i Szef Kol. Pol. [3]).

Naczelne Dowództwo. Nr 8506/III (—) Rozwadowski gen. por.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 10.VIII g. 21.50, w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 10.VIII g. 20. [3]) Szef Kolejnictwa Polowego.

206. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Organizacja frontu południowego.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Nr 8531/III [1]). Warszawa, dn. 10 sierpnia 1920 r. [2]).

W uzupełnieniu rozkazu Nr 8358/III podaje się, co następuje: ✪ I. Dow. 6. Armii zostaje wyodrębnione z frontu południowo-wschodniego z dniem 12 sierpnia i staje się samodzielnym, zależnym

wprost od Nacz. Dtwa dowództwem; otrzymuje nazwę frontu południowego. Dowódcą pozostaje nadal gen. por. Iwaszkiewicz, szefem sztabu ppłk Kessler; siedziba dowództwa — Lwów. ✪ II. Dtwo Frontu Południowego będzie też jednocześnie kierować operacjami 6. armii posługując się w tym celu ewentualnie częścią sztabu D. O. G. Lwów. ✪ III. Dotychczasowy front płd. wsch. przemianowany zostaje na front środkowy w myśl rozkazu Nr 8358/III. ✪ IV. W skład Dtwa Frontu Południowego wchodzą następujące oddziały: ✪ 1) Armia gen. Pawlenki, do której w najbliższym czasie odejdzie transportami 6. dyw. ukr., znajdująca się obecnie na froncie środkowym, z tym że po nadejściu jej odcinek armii gen. Pawlenki zostanie rozszerzony na północ. ✪ 2) Dotychczasowa 6. armia w składzie 12., 13. dyw. piech. [3])..... należy jak najszybciej zluzować przez IX br. p., która jest na reorganizacji we Lwowie; w ten sposób uzyska się dla 6. armii całą 5. dyw. piech., zaś część 6. dyw. przejdzie do Lwowa jako strategiczna rezerwa Nacz. Dow. ✪ 3) Dywizja jazdy pod dtwem płk. Rómmla w składzie 8 pułków jazdy. Wydzielenie w okolicy Sokala przeprowadzi do 13-go rano Dtwo Frontu Środkowego. Jednocześnie z tym należy uzupełnić i odpowiednio wyposażyć tę dywizję ze środków Dow. Grupy Jazdy. ✪ Dow. Grupy Jazdy odesłać do Warszawy do dyspozycji Nacz. Dtwa. ✪ V. Granica między frontami środkowym i południowym biegnie przez: Włodzimierz Wołyński — Hrubieszów — Zamość (wszystkie miejscowości włącznie dla frontu środkowego). ✪ VI. Zadanie frontu południowego — prócz obrony Wschodniej Małopolski i przykrycia Lwowa i Zagłębia naftowego oraz utrzymania łączności z Rumunią — rozszerza się w ten sposób, że przez wykorzystanie jazdy Dow. Frontu będzie musiało w sposób aktywny przeciwdziałać jeździe Budiennego nie tylko w ruchu na Lwów, ale i na Lublin, gdyby takowy ruch nastąpił — przez działanie energiczne na jego flankę i tyły nie krępując się nawet przekroczeniem granicy swego odcinka. ✪ Należy utrzymać żywą łączność z oddziałami 3. armii i w razie potrzeby przez skoordynowanie działania z jej oddziałami jazdy i piechoty nie dopuścić do sparaliżowania działań frontu środkowego akcją nieprzyj. w kierunku na Lublin. ✪ VII. Otrzymują: Dtwo Frontu Północno-Wsch., Dtwo Frontu Połudn.-Wsch., Dtwo 6. Armii.

Nacz. Dtwo Nr 8531/III (—) gen. por. Rozwadowski.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 11.VIII g. 12.30, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 11.VIII g. 12.58. W Dtwie 6. Armii 11.VIII g. 15.15. [3]) Opuszczono: „Część 6. dyw. piech.". Podano wg minuty.

207. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Sytuacja na froncie wschodnim.

[Naczelne Dowództwo W. P. Sztab Generalny [1]) Warszawa dnia 10 sierpnia 1920 r.] [2]).

Garnizon Mławy odparł wszystkie ataki nieprzyjacielskie. ✪ Grupa jazdy pod dow. gen. Karnickiego prowadzi kontrakcję celem wyparcia nieprz. z Ciechanowa. ✪ Na odcinku grupy gen. Żeligowskiego pod wpływem silnego ataku nieprzyjacielskiego oddziały własne cofnęły się na linię Nowa Wieś — Jaszczułki [3]). Rzucone do walki ostatnie rezerwy tak osłabiły przeciwnika, że w rezultacie oddziały nasze z łatwością obsadziły linię Rząśnik — Trzcianka — Brańszczyk. ✪ Na odcinku 4. armii i grupy poleskiej trwa w dalszym ciągu planowe przegrupowanie. Linia sił głównych biegnie obecnie przez Piegówkę [4]) — Chodów — Purzyce — Pruszyn — Zbuczyn — Dębowica — Aleksandrów — Ulan — Borki — Kock. ✪ 3. armia w dalszym ciągu planowo cofa się na zachód od linii Bugu. Oddziały 1. dyw. Leg. dokonały w dniu 8 b. m. wypadu z rejonu Horochowa na Świniuchy. Wypad ten doprowadził do rozbicia 72. bryg. sow., która straciła 8 dział oraz stu kilkudziesięciu jeńców. ✪ Kontrakcja armii konnej nieprzyjacielskiej na półn. od Brodów doprowadziła do zajęcia przez przednie straże przeciwnika linii Łopatyn — Ohladów — Sieńków. ✪ Między Strypą i Seretem ciągłe walki.

Z r. Szefa Oddziału III Nacz. Dow. W. P. (—) Borkowski por. adi[utant] szt. gen.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 10.VIII g. 21.45. [3]) Jaszczulty. [4]) Zaliwie = Piegawki.

208. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Sytuacja grupy gen. Baranowskiego.

[Naczelne Dowództwo W. P. Sztab Generalny] [1]) Warszawa dnia 10.VIII.20

Do Dow. Frontu Półn. Wsch. [Oddział] III.

W załączeniu przesyłam rozkaz gen. Rozwadowskiego oraz odpisy meldunków 8. bryg. jazdy i gen. Baranowskiego... [2]). Podgrupa ppłk.

Kopy obsadzała po południu linię Gostkowo — Chyliny na lewym brzegu Orzyca. Silne ataki na Szelków odparła w zupełności. Oddziały 101. p. p. i lidzkiego pułku biły się dobrze. Grupa ta mogłaby się długo jeszcze na zajmowanej linii utrzymać. Niestety — prawdopodobnie więcej na skutek fałszywego alarmu jak pod naporem nieprzyjaciela oddziały obsadzające linię Chyliny — Maków — Węgrzynowo wycofały się w stronę Pułtuska, zmuszając przez to grupę ppłk. Kopy do odwrotu na Kleszewo. Tyle z raportu por. Czoppa wysłanego z Oddziału III Nacz. Dow. do Pułtuska. Połączenia telef. z Pułtuskiem nie mogłem uzyskać. ✪ Nowszych meldunków z frontu brak. Łączności z oddziałami, operującymi na lewym brzegu Narwi, grupa ppłk. Kopy nie miała. ———

(—) Glabisz por. of. dyżurny oddz. III Nacz. Dow. ———

---

[1]) Podano wg odręcznej notatki por. Glabisza. [2]) Wyraz nieczytelny.

---

209. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 12. ———

Dnia 10 sierpnia 1920 r. godzina 10.20. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: por. Liebich — mjr Ketling. ———

Tu por. Liebich wz. mjr. Krechowieckiego. ✪ Tu mjr Ketling. Dzień dobry, w związku z rozmową dziś w nocy ppłk. Kutrzeby z mjr. Krechowieckim prosiłbym o wyjaśnienie, czy 1. pułk szwol. pozostanie u nas. Gen. Rozwadowski w rozmowie swej zaznaczył, [że] ze względu na sytuację pod Beresteczkiem należy zaniechać wszelkich transportów i że grupa jazdy w pełnym składzie pozostanie do naszej dyspozycji. ✪ Liebich: Panie majorze, maj[o]r Krechowiecki przed chwilą właśnie powyższą sprawę wyjaśnił w tym sensie, iż 1. pułk szwoleżerów ma odejść zgodnie z dawnym rozkazem. ✪ Ketling: Dobrze, a jeszcze jedno: proszę o podanie mi sytuacji grupy poleskiej, ze względu na to potrzebne mi [to] jest, że mjr Hozer, stojący z 3 baonami w Parczewie, nie mógł dotychczas nawiązać z północą żadnej łączności. ✪ Liebich: W tej chwili nadam panu mjr. ostatnią sytuację grupy poleskiej. ✪ Ketling: Dziękuję bardzo, do widzenia. ———

---

210. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47.

Dnia 10 sierpnia 1920 r. godzina 17. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: mjr Künstler — ppłk Kutrzeba.

Tu ppłk Kutrzeba. ✪ Tu major Künstler. Cześć panu pułkownikowi, rozmawiałem z gen. Śmigłym, prosił mnie, żeby się zapytać pana pułk., o co chodzi, bo on zaraz przyjeżdża do Nacz. Dow. z Belwederu na naradę i nie będzie miał czasu zaraz mówić z panem pułk. ✪ Kutrzeba: Dzień dobry, otóż sytuacja przedstawia się tak. 3. dyw. Leg. widocznie nie otrzymała rozkazu 3. armii skierowania się jedną brygadą na walki pod Chełmem, tylko wykonała dawny rozkaz 3. armii i stanęła wczoraj w rejonie Tyszowce — Grabowiec, to jest na zachód od Hrubieszowa, brygada kozacka, która wraz z baonem podhalańskim według naszego rozkazu miała pozostać w Hrubieszowie, odmaszerowała na wcześniejszy rozkaz 3. dyw. Leg. i jest obecnie w Lublinie. Grupa jazdy wstrzymała wszystkie transporty jazdy z wyjątkiem 1-go szwoleżerów, który się dziś ładuje w Kamionce Strumiłowej. 7-ma dyw. stoi w rejonie Chełma, na południe od niej Ukraińcy. Major Hozer jest w Parczewie, dwa baony lubelskie majora Grabowskiego podobno przed jakimś patrolem bolszewickim przeszły za Wieprz. Dołożyłem wszelkich starań i dziś po południu miał[o być] w Sokalu przynajmniej 4-ry, w nocy też 4-ry, a jutro 8 składów dla 1-szej dyw. W tej sytuacji jest ostateczna decyzja, w jaki sposób ma nastąpić ugrupowanie, konieczna, a mianowicie: 1) czy natychmiast ruszać 3. dyw. na Chełm, a 7-mą dyw. na kierunek Włodawa — Lublin i 1. dyw. Leg. na Hrubieszów, 2) czy też odtransportowywać 1. dyw. Leg. koleją do Lublina a później do Chełma czy Rejowca. 3) Trzeba zadecydować, co się ma stać z jazdą, bo w obecnej sytuacji nie będziemy mieć do pościgu ani jednego pułku, z wyjątkiem 7. pułku ułanów, który idzie z 1-ą dyw. Decyzja o tyle konieczna, bo 3-cia armia powinna dziś już wydać jakiś rozkaz, kto ma się zająć ubezpieczeniem dotychczas odkrytego kierunku Włodawa — Lublin. Jeżeli 3-a armia zrobi to bez stosowania się [do] intencji pana generała, to możemy się znaleźć później w tej sytuacji, że będziemy mieli 7-mą i 3-cią dyw. w grupie uderzeniowej, a 1. dyw. Leg. z frontem na wschód pod Chełmem. Proponowałbym następujące wyjście: 1. dyw. Leg. rusza na piechotę [na] Hrubieszów, który jest obsadzony przez 7-mą dyw. strzelecką. W tej akcji pomaga jej jedna brygada 3. dyw., stojąca w Tyszowcach. 7-ma dyw. stoi

nadal pod Chełmem, a druga br. 3. dyw. Leg. idzie z Grabowca na północ dla zabezpieczenia kierunku Włodawa — Lublin. Po zajęciu Hrubieszowa idzie 1. dyw. Leg. i br. 3. dyw. na Chełm, wychodząc na zachód od 7=ej dyw. Następnie 1. dyw. Leg. staje w Chełmie w naszej rezerwie. 7=ma dyw. Leg. chroni nadal kierunek na Dorohusk, a II=ga brygada 3. dyw. Leg. idzie dalej na północ, dołączając się tam do stojącej I brygady 3. dyw. Leg. Końcowe ugrupowanie byłoby: 3. dyw. Leg. na północy front na Łuków, 7=ma dyw. na linii obronnej pod Chełmem, 1. dyw. Leg. w Chełmie. Nie wiem, czy to ugrupowanie odpowiada zadaniom. W sprawie dyrektywy odtransportu dziś wyszedł rozkaz głównego kwatermistrza w sprawie samochodów, zabierają nam 3 kolumny ciężarowe, auta osobowe pozostają w tej ilości jak dotąd. Auta gr. jazdy odchodzą na front południowy, wykonanie do 16.VIII. W tym rozkazie jest kilka punktów nie do spełnienia. Nie mamy jeszcze oficjalnego rozkazu, kiedy rozwiązać Dow. Gr. Jazdy, więc nie możemy im zabierać aut. Poza tym grupa jazdy idzie jutro do akcji, tak że do 16.VIII aut nie można wyciągnąć. Poza tym wiem, [że] gen. Muśnicki frontu południ. nie obejmuje, a 6=ta armia ma aut dosyć jeszcze z dawnych czasów. Jeżeli nasza manewrowa posiada tylko jedno auto osobowe w Dow. Frontu, to jest wykluczona rzecz żebyśmy mogli operacją skąd indziej kierować jak z Lublina. Zupełnie jest niemożliwe doręczanie rozkazów przy tak fatalnym braku lokomocji, jak to potwierdza obecnie stan rzeczy. 3. dyw. Leg.. w której... Proszę pana generała o wymożenie przynajmniej 3 aut osobowych i kilku motocykli i zatrzymanie kolumn ciężarowych dla ewentualnego przewozu wojsk armii manewrowej. Jeżeli Dow. Grupy Jazdy będzie rozwiązane, to ich auta nam się należą, ponieważ tak gen. Listowski, jak pułk. Przewłocki w swoim czasie osobiste auta zabrali ze sobą. ✪ Künstler: Dziękuję, podam to generałowi. Cześć! ✪ Kutrzeba: Cześć, czekam na odpowiedź.

211. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47.

Dnia 10 sierpnia 1920 r. godzina 20.15. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo=Wschodniego. ✪ Rozmawiający: mjr Krechowiecki — ppłk Kutrzeba.

Tu ppłk Kutrzeba, cześć, proszę bardzo poprosić gen. Śmigłego jeszcze na małą chwilę do aparatu. Może generał jest jeszcze w szta=

bie, jeżeli zaś nie, to trzeba go będzie na szybce [?] sprowadzić. Może pan będzie łaskaw zarządzić to, a ja tymczasem będę mówił, o co mi chodzi. ✪ Krechowiecki: Dobrze, już idę. ✪ Kutrzeba: Nota dla generała Śmigłego. Wręczyć majorowi Krechowieckiemu. W tej chwili melduje Biernacki [1]), że w myśl dawnych rozkazów poodsyłał tabory marszem pieszym, a koleją odesłał już 2 baony i 3 baterie, wobec czego nie jest w stanie atakując maszerować pod Chełm. Wobec tego proponuję: 1. dyw. jedzie transportem kolejowym do Rejowca, 3. dyw. Leg. atakuje jutro Hrubieszów, który następnie obsadzi kozakami, następnie ruszy do koncentracji na wschód od pierwszej. 7. dyw. trzyma jedną brygadą rejon Chełma, a jedną brygadą rusza na kierunek Włodawa — Lublin, aby przejściowo zakryć ten kierunek. Ostateczne ugrupowanie: 1. dyw. Leg. [na] półn. od Rejowca, front na północ, na wschód od niej 3. dyw. Leg. a 7. dyw. osłania frontem na wschód. Hrubieszów obsadzony przez dońców. Pułki jazdy, wyciągnięte od Sawickiego, starać się będziemy przewieźć koleją. 7. pułk ułanów osłania wagonowanie w Sokalu i idzie następnie marszem pieszym na północ. Podpułk. Kutrzeba. ✪ Krechowiecki: Gen. nie ma, jest w Belwederze, doręczę mu. ✪ Kutrzeba: Proszę bardzo zaraz doręczyć i poprosić o szybką decyzję. Do widenia. ✪ Krechowiecki: Cześć!

[1]) Płk Dąb-Biernacki, dca 1. dyw. piech. Leg.

212. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47.

Dnia 10 sierpnia 1920 r. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: kpt. Nałęcz-Korzeniowski — ppłk Kutrzeba.

Tu ppułk. Kutrzeba. ✪ Tu kpt. Nałęcz-Korzeniowski. Moje uszanowanie, przed chwilą doręczyłem generałowi pańską depeszę, na co generał odpowiedział, podaję treść: Dow. Fr. Południowo-Wsch. ppłk Kutrzeba. Wobec odtransportowania dwóch baonów trzeba resztę transportować. Ale 3. dyw. musi silnie uderzyć, źle się stało, bo Nacz. Dow. żądało kategorycznie uderzenia 1. dyw. Można by 1. p. szwoleżerów skierować na Lublin i tam wyładować ..... W ten sposób mielibyśmy cztery pułki jazdy. Zrobić to jeśli się da, nic na razie o tym nie meldując. (—) Śmigły-Rydz. Pan generał dzisiaj zapewne wyjeżdża w nocy. ✪ Kutrzeba: Dobry

wieczór, czy generała nie ma w Belwederze. ✪ Nałęcz-Korzeniowski: Już nie ma, po krótkiej konferencji wieczorem z Komendantem napisał poprzedzającą odpowiedź i odjechał na miasto. ✪ Kutrzeba: Wię[c] Komendant zna obecnie sytuację 1. dyw. Leg.? ✪ Nałęcz-Korzeniowski: Prawdopodobnie: Nie byłem przy rozmowie południowej ani wieczornej. Około godziny 18-tej Komendant był w sztabie. ✪ Kutrzeba: Dziękuję bardzo, do miłego widzenia.

213. ROZMOWY JUZOWE. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 13.

Dnia 10 sierpnia 1920 r. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Grupy płk. Habicha. ✪ Rozmawiający: por. Ujejski — płk Habich.

[Tu] Habich. ✪ Ujejski: Cześć panie pułkowniku, poproszę najpierw o sytuację grupy pana pułkownika. ✪ Habich: Mława jest atakowana przez dywizję kawalerii bolszewickiej z konną i ciężką artylerią, cała moja grupa w ilości dwóch tysięcy ludzi broni się obecnie bohatersko przed samą Mławą. Straty duże. Mława jeszcze u mnie w ręku. W razie konieczności będę wolno odchodził po linii Iłowo, Działdowo, Lidzbark, Brodnica. Żadnych rezerw między sobą a Grudziądzem nie mam. Przednie placówki dywizji bolszewickiej prze kroczyły ze wschodu na zachód tor kolejowy na południe od Mławy. Czy wie pan, co jest w Ciechanowie? Mogę powiedzieć. Zaraz podam panu ogólną sytuację na półn. odcinku naszego frontu. ✪ Ujejski: Tymczasem proszę jeszcze o odpowiedź, czy nie jest panu pułkownikowi wiadome co o naszym 203. pułku ułanów, który wedle niesprawdzonych wiadomości miał spod Ciechanowa wycofać się na Mławę? ✪ Habich: Nie wycofywał się na Mławę, raczej na zachód i południo-zachód. ✪ Ujejski: Co do ogólnej sytuacji, to przedstawia się ona następująco: odcinek od granicy niemieckiej aż do styku z pierwszą armią w miejscowości Rząśnik, położonej na 20 klm na wschód od Pułtuska obejmuje 5. armia pod dowództwem gen. Sikorskiego. W skład tej armii wejdą wszystkie znajdujące się na tym odcinku oddziały, a więc grupa pana pułkownika, ponadto 17. dyw. piechoty z pierwszej armii, która znajduje się dziś na prawym skrzydle 5. armii i zajmuje odcinek od Rząśnika do rzeki Narwi na północ od Pułtuska, z nią w łączności jest grupa ppłk. Kopy, dawna grupa gen. Roji, względnie gen. Baranowskiego, która zajmuje odcinek od rzeki Narwi na północ od Pułtuska przez Przewodowo do

miejscowość Łady, lewe skrzydło tej grupy wisi w powietrzu, 8. brygada jazdy, gen. Karnickiego, znajduje się na linii toru kolejowego Ciechanów — Modlin w rejonie Gąsocina i atakuje dziś o świcie Ciechanów. To była chwilowa sytuacja na tym odcinku. Gen. Sikorski otrzymuje obecnie 18. dyw. piech., która koncentruje się od wczoraj w Modlinie, i brygadę syberyjską, koncentrującą się w Zegrzu z zadaniem uderzenia na nieprzyjaciela i osiągnięcia co najmniej linii rzeki Orzyc. Co do wiadomości o nieprzyjacielu, to na odcinku tym operuje trzeci korp. jazdy w składzie 15. i 10. dyw., z tą ostatnią ma pan pułkownik do czynienia, następnie 53. i 18. dyw. sow., które kierują się przez Ostrołękę w kierunku zach. i południ. zach., 16. dyw. sow., która zajęła Rożan, wreszcie jedna brygada 12. dyw. sow., która ma iść wzdłuż granicy pruskiej, a więc z którą pan pułkownik musi się liczyć. Z przejętych radio bolszewickich dowiadujemy się, że korpus jazdy jest w bardzo kiepskim stanie moralnym, skłonny do poddawania się i fatalnie zaopatrzony pod względem amunicji, tak że ze strony tej jazdy grozi nam minimalne niebezpieczeństwo. Wobec ofensywnych zamiarów Nacz. Dow. było by wskazane, żeby grupa pana pułkownika utrzymała się jak najdłużej w rejonie, który zajmuje, i opuściła go dopiero z chwilą bezwzględnej konieczności i to krok za krokiem. Myślę, że wobec tego, że grupa pana pułkownika ma do czynienia dotychczas tylko ze zdemoralizowaną kawalerią bolszewicką, potrafi to wykonać. ✪ H a b i c h: Czy pan wie, że akcja gen. Karnickiego została wczoraj w nocy cofnięta, gdyż on się dowiedział, że w Ciechanowie operuje piechota z kulomiotami, z artylerią i dywizją kawalerii, która ma kierunek na Gąsocin — Pułtusk? ✪ U j e j s k i: O wstrzymaniu akcji gen. Karnickiego nie wiedziałem, meldunek otrzymany o godz. 1 w nocy mówił, że akcja ta ma się odbyć dziś o świcie, mała aktywność 8. brygady jazdy jest rzeczą, z którą Nacz. Dow. już od szeregu dni niestety bezskutecznie walczy, mamy nadzieję.... ✪ H a b i c h: Ja otrzymałem odwołanie akcji gen. Karnickiego i mojego współudziału dziś o trzeciej rano. ✪ U j e j s k i: Tak więc meldunek pana pułkownika jest prawdziwszy, bo późniejszy. Mamy nadzieję, że gen. Sikorski puści tę nieruchliwą naszą kawalerię w skuteczny ruch naprzód. Czy ma pan pułkownik jakie zapytania? ✪ H a b i c h: Czy będzie cokolwiek skierowane na tyły trzeciego korpusu bolszewików? ✪ U j e j s k i: O ile wiem, gen. Sikorski ma zamiar uderzyć 18. dyw. w kierunku na Ciechanów, Przasnysz do granicy niemieckiej, tym samym ta banda bolszewicka zostanie, o ile się na czas nie wyniesie, odcięta. Zaznaczam, że informacja ta nie grzeszy zbytnią ścisłością, gdyż gen. Sikorski dopiero dziś po zbadaniu sytuacji na miejscu plan operacyjny poweźmie. ✪ H a b i c h: Od świtu

jestem atakowany przez dywizję, na południo-wschód od Mławy trzeba koncentrację robić prędko, bo w Mławie już walka idzie na ulicach. ✪ Ujejski: Akcja zostanie wprowadzona już w najbliższych dniach, do tego czasu musi pan pułkownik sam się utrzymywać. Dalsze instrukcje będzie wydawał gen. Sikorski, którego miejsce postoju ma być Modlin. Czy pan pułkownik ma jakie pytanie? ✪ Habich: Zaraz, na razie wszystko jest powiedziane. Cześć. ✪ Ujejski: Cześć panu pułkownikowi.

---

214. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO - WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. AKTA WYWIADOWCZE. TEKA NR 3635.

[Wysyła:] Dow. Frontu Północno-Wschodniego. Oddział II. Nr 685/II [1]). M. p. dn. 10.VIII.1920.

[Otrzymują:] Oddz. II 1. Armii, Oddz. II Dow. 4. Armii, Oddz. II Dow. Grupy Poleskiej, Oddz. II Dow. Grupy gen. Roji.

Raport wywiadowczy Nr 28. ✪ Odc. 4. armii. ✪ III korp. jazdy po zajęciu Ciechanowa wysadził tor kolejowy pod Kargoszynem na linii Mława — Modlin i most kolejowy przez Sonę. Nieprzyjaciel starał się odciąć naszą pancerkę, operującą na tej linii. Równocześnie 15. dyw. kaw. prowadziła obejście prawym skrzydłem. Sztab 18. dyw. 8.VIII był w Ostrołęce. ✪ Odc. 16. armii. Od dnia 7.VIII lewe skrzydło 56. dyw. przesunęło się na północ, skutkiem czego między skrzydłami 56. i 27. wytworzyła się 12-sto kilometrowa przerwa. D-ca 27. dyw. nie mógł zapełnić luki z powodu rozległości odcinka (przeszło 80 kilom.) i meldował, że dyw. za bardzo wysunęła się w stosunku do sąsiednich dyw. i ma oba skrzydła odkryte.

(—) Beck mjr szt. gen. i szef II oddziału Dow. Frontu Płn. Wsch.

---

[1]) Podano wg czystopisu.

---

215. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO - WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 610.

Meldunek sytuacyjny.

[Wysyła:] Dow. Fr. Płn. Wsch. Oddz. III. Nr 3501/III [1]). Poczta pol. l. 61 dnia 10 sierpnia 1920 r. [2]).

[Otrzymują:] Nacz. Dow. Oddział III, Dow. Fr. Płdn. Wsch., Dow. Grupy Poleskiej, Dow. 1. Armii, Dow. 4. Armii.

Od 4. armii meldunki nie nadeszły. Na odcinku 15. dyw. p. dnia 9.VIII zaatakował nieprzyjaciel oddziałem w sile około 500 bgn. tylne straże 59. p. p. w rejonie Czerwonka. 59. p. p. przeszedł do kontrataku na flankę bolszewików i w walce na bagnety odrzucił nieprzyjaciela zadając mu ciężkie straty. Obecnie oddziały 15. dyw. p. obsadzają linię rzeki Liwiec od Piegówki [3]) (na południowy zachód od Mokobody) do Starej Wsi. Tylne straże są na linii Ruchna — Karolew — Jartypory — Poszewka. Łączność z XII bryg. p. i 8. dyw. p. nawiązano. Na lewym skrzydle gen. Osińskiego nieprzyjaciel zdołał sforsować większymi siłami Bug w rejonie Broku i odrzucając tylne straże grupy mjr. Matczyńskiego dotarł do Sadowo [4]), skąd w dalszym ciągu rozwijając swoją akcję zaatakował Grabiny. Oddziały własne zostały zmuszone wycofać się na linię Grabiny — Zalesie — Stary[?]. Grupa mjr. Matczyńskiego została wzmocniona jednym baonem grodzieńskiego p. strz. Szczegółów o przebiegu walki pod [m.] Grabiny brak. Na odcinku grupy gen. Żeligowskiego nieprzyjaciel rzucił do ataku 11., 12. (?), 6. i 33. dyw. sow. Atak rozpoczął się dnia 10-go [5]) o godzinie 12-ej na odcinek Białebłoto — Dębienica — Blochy — Chorchosy — tor kolejowy Wyszków — Ostrołęka. Wszystkie miejscowości na północny wschód od Wyszkowa. Po zaciętych walkach nieprzyjacielowi udało się przerwać nasz front pod [m.] Białebłoto, 29., 35. p. p. oraz IV bryg. Leg. w niezwykle ciężkich walkach odbijając nieustanne ataki nieprzyjaciela, w których kilkakrotnie dochodziło do walk na granaty ręczne, ostatecznie były zmuszone cofnąć się na linię Nowa Wieś — Jaszczułty. Rzucone ostatnie rezerwy do boju tak osłabiły nieprzyjaciela, że zepchnięte nasze oddz. z 1-ej linii zajmują bez silnego naporu ze strony nieprzyjaciela linię Brańszczyk — Trzcianka — Ochudno — Rząśnik. W ciągu wczorajszych walk zadano nieprzyjacielowi niezwykle ciężkie straty. Strat własnych dotychczas nie meldowano, jednak są bardzo znaczne. W związku z tą sytuacją zarządzono cofnięcie linii na poł[udnie] od Brańszczyk na linię Liwca. 17. dyw. p. odeszła pod rozkazy Dow. 5. Armii do nakazanego miejsca. Dow. Dywizji w Pniewo. Oddziały grupy gen. Baranowskiego pod silnym naporem nieprzyjacielskiej piechoty wspartej artylerią zmuszone były opuścić Maków i wycofały się początkowo na linię Zakliczewo — Chrzanowa — Karniewo następnie na Kleszewo — Gromin — Przewodowo. Na odcinku tej grupy noc minęła spokojnie. 8. bryg. jazdy skoncentrowana w rejonie Sońsk — Gąsocin. 3.) 4.) Bez zmian. ——————————————————

Dow. Fr. Płnc. Wsch. 3501 III z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 10.VIII g. 13.13, w Dtwie 1. Armii 10.VIII g. 14.20, w Dtwie Fr. Płd. Wsch. przez Nacz. Dow. 10.VIII g. 17.15. Nadano do 4. armii z Nacz. Dow. 11.VIII g. 9.40. [3]) Zaliwie-Piegawki. [4]) Sadowne. [5]) 9 sierpnia [wg meldunku syt. armii Nr 219 z dn. 10.VIII.1920. — Teka Nr 26].

---

216. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 609.

Meldunek sytuacyjny wieczorny.

[Wysyła:] Dtwo Fr. Płn. Wsch. Oddział III. Nr 3501-a/III [1]). Poczta pol. l. 61 dnia 10 sierpnia 1920 [2]).

[Otrzymują:] Nacz. Dow. Oddział III, Dow. Fr. Płdn. Wsch., Dow. 4. Armii, Dow. 1. Armii, Dow. 5. Armii.

4. armia. ✪ Meldunki nie nadeszły. ✪ 1. armia. ✪ Na odcinku 15. dyw. p. sytuacja bez zmiany. Na odcinku grupy gen. Osińskiego nieprzyjaciel silnie atakuje odcinek 1. dyw. lit. biał. Szczegółów z walki brak. Na prawym skrzydle grupy gen. Żeligowskiego nieprzyjaciel zachowuje się chwilowo biernie. Na lewym skrzydle grupy gen. Żeligowskiego od godziny 5-ej dnia dzisiejszego atakował silnie nieprzyjaciel placówkę 13. p. uł. i I baon 24. p. p. w rejonie Rząśnik i Gołystok. Kontrakcja grupy mjr. Matczyńskiego nie przyniosła pożądanych rezultatów. Nowogródzki p. p. II bryg. lit. biał. i jazda dywizyjna 1. d. lit. biał. zostały zadyrygowane do rejonu Wyszków. Grodzieński p. strz. zostanie również tam skierowany po wycofaniu go z linii. IV bryg. Leg. ze względu na sytuację nocną nie została jeszcze ściągnięta do rezerwy, 17. dyw. p. w ciągu nocy została przetransportowana do wyznaczonego rejonu. Baon morski odjechał do Torunia. Na odcinku grupy gen. Baranowskiego nieprzyjaciel silnie atakuje od godziny 11-ej dnia dzisiejszego m. Przewodowo starając się obejść stojące tam nasze oddziały od zachodu i południowego zachodu. Równocześnie nieprzyjaciel ostrzeliwuje silnie artylerią nasze okopy pod Pułtuskiem oraz samo miasto przygotowując się do generalnego ataku na Pułtusk. Straty własne we wczorajszych walkach pod Makowem i Szelkowem dotychczas meldowane 6 ofic. i około 500 szereg. rannych i zabitych, poległ por. Tracz dow. baonu 205. p. p.

Dow. Fr. Północnego. Nr. 3501-a/III z r. (—) Zagórski, płk i szef sztabu.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz Dow. 10.VIII g. 21.16, w Dtwie 5. Armii 10.VIII g. 21.16, w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 10.VIII g. 21.40. Nadano do Dtwa 4. Armii z Nacz. Dow. 12.VIII g. 2.

---

217. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Dyspozycja Dowództwa Frontu Północnego na dzień 11.VIII.

Dow. Fr. Północnego. Nr 3512/III [1]). Poczta pol. Nr 61 dnia 10 sierpnia 1920 [2]).

Dyspozycja Dtwa Fr. na dzień 11 b. m. ✪ 1.) Obecna linia frontu ma być trzymana do dnia 10 wieczorem. ✪ 2.) Do dnia 11 b. m. rano osiągną główne siły prawego skrzydła 1. armii oraz 4. armii linię Wyszków — Tłuszcz — Jakubów — Cegłów — Latowicz — Żelechów — Serokomla — Kock. ✪ 3.) Tylne straże z działami i kar. masz. na wozach pozostają na linii dnia 10 b. m., cofają się jedynie pod bardzo silnym naporem i obawą oskrzydlenia zatrzymując się zasadniczo na linii Jadów — rz. Czerwnica [3]) — Kałuszyn — Żebrak — Chrusty — Ulan — Radzyń aż do wieczora dnia 11 b. m. ✪ 4.) XVII bryg. wraz z wszystkimi częściami i artylerią 9. dyw. p. zostaje oddana do dyspozycji Dtwa 5. Armii, które ją samodzielnie zadyryguje wedle potrzeby. ✪ 5.) Lewe skrzydło 1. armii utrzyma stanowczo i bezwzględnie w najgorszym wypadku linię Wyszków — Komorowo. Ze względu na sytuację na tym skrzydle wesprze Dtwo 1. Armii swoje lewe skrzydło wszystkimi do dyspozycji stojącymi rezerwami, na wydzielenie których zarządzone skrócenie frontu dozwoli. ✪ 6.) 17. dyw. p., która działa w myśl rozkazu L. dz. 3309/III, przechodzi z dniem 11 b. m. rano w skład 5. armii. ✪ Otrzymują: Dtwo 1. Armii, Dow. 4 Armii, Dow. 5. Armii, gr. płk. Kaliszka, gen. Konarzewski, gen. Latinik i Nacz. Dtwo.

(—) Haller gen. broni i dowódca. ✪ Za zgodność: (—) Tiletschke kpt. sztabu gen. i szef oddziału III.

---

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 11.VIII g. 2.30, w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 11.VIII g. 6.10, w Gub. Warsz. 11.VIII Teka Nr 2209, w Dtwie 1. Armii 10.VIII g.1.45 (13.45). Dla 5. armii odebrał 10.VIII mjr Adamowicz. Nadano do 4. dyw. piech. telefonicznie z poleceniem przekazania gen. Konarzewskiemu do Wiśniewa na szosie Siedlce — Łuków. Nadano do 16. dyw. piech.

10.VIII g. 15.40. Na telefonogramie, nadanym do Dtwa 16. Dyw. Piech., znajduje się następujący dopisek: „Generała Konarzewskiego w Wiśniewie i w Siedlcach nie zastałem. Szef Sztabu 4. dyw. w Siedlcach mówił mi, iż pan generał znajduje się w Dęblinie. Szef sztabu 4. dyw. przyrzekł mi, że zawiadomi osobiście Dtwo Frontu Północno-Wschodniego w Warszawie, że nie mógł być przez 16. dyw. piech. dostarczony. Poza tym ten sam rozkaz dostarczyła 4. dyw. p. generałowi, jak twierdził Szef sztabu. (—) Rybicki ppor. M. p. 10.VIII.20 godz. 18.46" Teka Nr 1666. [3]) Czerwonka.

218. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Rozkaz oficerski w sprawie łączności.

[Wysyła:] Dowództwo Fr. Płn. Nr 3521/III [1]). [M. p. 10.VIII. 1920 r.] [2]).

[Otrzymują:] Dow. 1. Armii, Dow. 5. Armii.

Rozkaz oficerski (do szefów sztabów). ✪ Pomimo ciągłych nawoływań i upominań co do łączności pomiędzy niższymi i wyższymi dowództwami zdarzało się kilkakrotnie w ostatnich czasach, że akcje na froncie były meldowane w kilka, a nawet więcej godzin po ich wydarzeniu się. ✪ W takich warunkach ustaje wszelka możliwość kierownictwa, dtwa zaś wyższe stają się niepotrzebnym balastem i przedłużają jedynie przeprowadzenie akcji. ✪ Zwracam uwagę wszystkim szefom sztabów podległych Dtwu Frontu, że łączność jest jedynie ich atrybutem i że za jej funkcjonowanie oni są wyłącznie odpowiedzialni. Za wypadki opóźniania się wciąż meldunków z frontu ich przede wszystkim będę pociągać do odpowiedzialności. ✪ W dalszym ciągu brak w meldunkach podania godziny, w której dany fakt nastąpił. Rzecz, którą w szkołach podoficerskich uważa się za A. B. C. Nie chcę więcej na to zwracać uwagi.

Dow. Fr. Północnego. Nr 3521/III (—)Zagórski płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii 10.VIII g. 18.10.

219. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Sprostowanie rozkazu Dowództwa Frontu Północnego.

Dowództwo Fr. Płn. Nr 3522/III [1]). M. p. 10.VIII.1920 r. [2]).

Sprostowuje się punkt 4. rozkazu Dow. Frontu Nr 3417/III [3]). Podane „7. bryg. rezerwowa (przybędzie do Pułtuska)" — na „7. bryg. syberyjska (przybędzie do Pułtuska)". ✪ Otrzymują: Dow. 5. Armii, Dow. 1. Armii, Dow. 4. Armii, Nacz. Dow.

Dow. Fr. Północnego Nr 3522/III z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 10.VIII g. 21.05, w Dtwie 1. Armii 10.VIII g. 18.31, w Dtwie 4. Armii 11.VIII g. 7.24. [3]) Patrz dokument Nr 157.

220. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Skierowanie XII brygady piechoty do Dęblina.

Dtwo Frontu Płn. Wsch. L. dz. 3524/III [1]). [M. p. dn. 10.VIII. 1920] [2]).

Natychmiast po otrzymaniu niniejszego rozkazu odesłać XII bryg. piech. do Dęblina, gdzie otrzyma od Dow. 4-ej Armii dalsze rozkazy. ✪ 31. p. p. maszeruje przez Warszawę do Modlina, gdzie skoncentruje się w dniu 13 b. m. 10. dyw. p. ✪ Jeśli możliwe odstawić ten pułk koleją. ✪ Otrzymują: Dow. Grupy gen. Konarzewskiego i Dow. 4. Armii [3]).

Dow. Frontu Płn.-Wsch. Nr 3524/III (—) Haller gen. i dow.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Datę ustalono na podstawie dziennika podawczego Dtwa Fr. Płn. Teka Nr 607. Otrzymano w Dtwie 4. Armii 11.VIII g. 7.10. [3]) Na minucie podano: „Do grupy płk. Kaliszka przez Dtwo 2. Armii".

221. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Cofnięcie 1. armii na linię Pniewo — Barcice.

Dowództwo Frontu Północnego. Oddział III. Nr. 3526/III [1]). M. p. 10.VIII.1920 r. g. 23.10 [2]).

Nieprzyjaciel zajął na tyłach grupy gen. Żeligowskiego Komorowo i zdaje się przesuwać znaczniejsze siły z rejonu na płdn. od Rożan przez Narew na Rząśnik. ✪ 1. armia wycofa przed brzaskiem swe lewe skrzydło na linię Pniewo — Barcice i utrzyma tę linię bezwarunkowo w ciągu 11 b. m., pozostawiając na przyczółku mostowym Wyszkowa do dnia 11 wieczór straż tylną z kar. masz. i działami. ✪ Łączność z 17. dyw. piech. w Pniewie i okolicy oraz z Pułtuskiem. ✪ Otrzymują: 1., 5., 2. armie.

Dtwo Frontu Płnc. L. dz. 3526/III (—) Zagórski pułk. i szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii 11.VIII g. 1.30 Teka Nr 2215, w Dtwie 2. Armii 11.VIII g. 2.30, w Dtwie 5. Armii 10.VIII g. 23.45.

222. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. TEKA NR 611.

Kontrola gotowości oddziałów w Wyszogrodzie.

[Wysyła:] Dtwo Fr. Płn. Nr 3529/III [1]). Mp. 10.VIII.1920.

[Otrzymuje:] III Oddział [Dtwa Fr. Płn.].

Wysłać zaraz samochodem III-go oddziału por. Cieszyńskiego do Wyszogrodu do baonu pełniącego wartę na przeprawie. ✪ Ma on skontrolować stopień gotowości oddziału i przywieźć szkic sytuacyjny oraz spowodować telefoniczne połączenie tej obsady z Dtwem Frontu.

(—) Zagórski.

[1]) Podano wg odręcznego pisma płk. Zagórskiego, szefa sztabu Dtwa Fr. Płn.

223. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Oddanie XII brygady do dyspozycji 4. armii.

Dtwo Fr. Płn. Nr 3530/III [1]). Mp. 10.VIII.1920.

Do Dow. 4. Armii. Oddz. III.

Transporty dla przerzucenia XVIII bryg. piech. [2]) zostały już podstawione skazane [?] w rejonie na stacji załadowcze[j]. Dow. 4. Armii

zarządzi natychmiast po otrzymaniu niniejszego rozkazu bezzwłoczne zluzowanie oddz. XII bryg. piech. i odtransportowanie XII bryg. piech. do dyspozycji 4. armii w Dęblinie. Wykonanie meldować. Dow. Fr. Płn. Wsch. z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu Dow. Fr.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Niewątpliwa omyłka. O jakiej brygadzie piech. mowa trudno ustalić. Być może, że dotyczy to XVII bryg., która miała z 10 na 11.VIII odmaszerować do st. Krzywda, by przez Dęblin odjechać do 5. armii.

224. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR 2781.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział II. Nr 897/II [1]). [M. p. dnia 10.VIII.1920 r.] [2]).

Meldunek sytuacyjny poranny Nr 35 z dnia 10.VIII. 1920 r. ✪ Odcinek 16. armii. ✪ 1) 2. dyw. piech. operuje w rejonie Janowa na zach. brzegu Bugu. ✪ 2) 8. dyw. piech. przeszła Bug i działa w kier. Białej. ✪ 3) 10. dyw. piech. posuwa się na płdn. zach. z rejonu Terespol — Brześć Litewski [3]). ✪ Dywizje 16. armii, działające na zachodnim brzegu Bugu, tracą często wzajemny kontakt. ✪ Odcinek grupy mozyrskiej (poleskiej). ✪ Grupa mozyrska dn. 8.VIII przeprawiła swe północne skrzydło na zachodni brzeg Bugu. Wedle meldunku wojsk własnych w rejonie 57. dyw. piech. pod Włodawą wzięto jeńców z 13. dyw. piech., która w ostatnich dniach przybyć miała na wzmocnienie grupy mozyrskiej. 13. dyw. piech. dotychczas nie była awizowana. Bliższych szczegółów brak. ✪ Odcinek 12. armii. ✪ 1) Oddziały 58. dyw. piech., 25. dyw. piech. i 7. dyw. piech. przeprawiają się na zachodni brzeg Bugu, działając w granicach wyznaczonych rozkazem 12. armii. ✪ 2) Dotychczas istniejące grupy: północna i południowa zostały prawdopodobnie zlikwidowane (granice działań wyznaczono dla każdej dywizji osobno). ✪ 3) Grupa jazdy Golikowa działa częściowo z 25. dyw. p. Gros znajduje się przy 7. dyw. p. ✪ 4) 44. dyw. p. Oddziały tej dywizji koncentrują [się] na odcinku Włodzimierz Wołyński — Łokacze. ✪ Odcinek 1. armii konnej. ✪ 1) 11. dyw. kaw. wyparta została dnia 8.VIII z Radziwiłłowa na wschód (meldunek wojsk własnych). ✪ 2) 9. dyw. kaw. wyparta dnia 8.VIII z rejonu Kutyszcza — koncentruje się obecnie w rejonie Panasówki. ✪ Odcinek 14. armii. ✪ 1) Zbiorowa dyw. piech. jakoby koncentruje się w rejonie Oleksiniec — Wiśniowiec.

✪ 2) 8. dyw. kaw. na linii Seretu od Załośce do Czystowa[?]. Poza tym bez wiadomych zmian. ✪ Wyjaśnia się, że 9. brygada składa się obecnie tylko z 2-ch pułków. 27. p. p. został otoczony i wycięty w pień dn. 4.VIII.

(—) Rowecki m. p. mjr szt. gen. i szef o. II. ✪ Za zgodność: (—) Urbaniec pchor.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano do Nacz. Dow. dn. 11.VIII g. 5.50, do Dtwa 2. Armii dn. 10.VIII g. 16.10, do Dtwa Frontu Płn. Wsch. dn. 11.VIII g. 5.50, do Dtwa Grupy Jazdy dn. 10.VIII g. 16.10. [3]) Brześć nad Bugiem.

225. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR 2781.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział II. Nr 897/II [1]). [M. p. dnia 10.VIII.1920 r.] [2]).

Meldunek sytuacyjny wieczorny Nr 35 z dn. 10.VIII. ✪ Odcinek 12. armii. ✪ Meldunki nie nadeszły. ✪ Odcinek 1. armii konnej. ✪ 1) W rejonie 24. dyw. piech. i w rejonie Beresteczka meldowana jest większa koncentracja jazdy nieprzyjacielskiej. Jakoby jest to 6. dyw. jazdy. ✪ 2). 14. dyw. jazdy zajęła rejon Sieńków — Łopatyn — Ohladów. ✪ 3). 11. dyw. kaw. operuje znów w rejonie Radziwiłłowa. ✪ 4). W rejonie Poczajowa meldowana jest koncentracja jazdy. Prawdopodobnie jest to meldowana 4. dyw. kaw. ✪ 5). 9. dyw. kaw. — brak wiadomości. ✪ Odcinek 14. armii. ✪ 1). 60. dyw. piech. Oddziały tej dyw. wraz z 9. dyw. piech. wyparte zostały dn. 9.VIII za linię Draganówka — Chodaczków — Józefówka. Dywizja ta utraciła około 400 ludzi. ✪ 2). 41. dyw. piech. Oddziały 123. bryg. wysunęły się dn. 9.VIII [na linię] Bobulince — Osowce (na płn. od Buczacza). W rejonie tym wzięto jeńców z tej brygady — 122. i 123. brygada prowadzą uparte walki na linii rz. Strypy i Dniestru.

(—) Rowecki mjr szt. gen. i szef oddz. II. ✪ Za zgodność: (—) Urbaniec pchor.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano do Nacz. Dow. dn. 11.VIII g. 5.55, do Dtwa 6. Armii dn. 11.VIII g. 15.25, do Dtwa Grupy Operacyjnej Jazdy dn. 11.VIII g. 15.25, do Dtwa Fr. Płn. Wsch. dn. 11.VIII g. 5.55.

226. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 561.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2080/III [1]). M. p. dn. 10.VIII.1920 r. [2]).

Rozkaz operacyjny Nr 34. ✪ I. 3. armia w zwycięskich kontratakach odrzuciła npl., dążącego na Chełm. ✪ Armia konna Budiennego częściami w marszu na Krystynopol, częściami na Stanisławczyk na południowy zachód. ✪ II. W wykonaniu rozkazu operacyjnego N. 33 stanęła 3. armia: 7. dyw. w rejonie Chełm, 3. dyw. Leg. w rejonie Grabowiec — Tyszowce, 1. dyw. Leg. w Sokalu, grupa jazdy w rejonie Krystynopol — Kamionka. ✪ Sytuacja 6. armii na ogół niezmieniona. ✪ III. W uzupełnieniu i częściowej zmianie rozkazu operacyjnego Nr 33 zarządzam: ✪ a) 3. armia ugrupuje się dnia 15.VIII w rejonie Parczew — Rejowiec — Chełm frontem na północ w sposób następujący: 1. dyw. Leg. kontynuuje transporty kolejowe kierując je do Rejowca. Następnie należy dywizję skupić w rejonie Siedliszcze — Cyców. 3. dyw. Leg. zaatakuje jak najprędzej Hrubieszów z całą stanowczością, rozbije tamże stojące części 7. dyw. sow., następnie uderzy 3. dyw. Leg. na przedpole Chełma, wypierając razem z 7. dyw. p. npl. za Bug. ✪ W końcu stanie 3. dyw. Leg. w rejonie Chełm — Sawin. ✪ 7. dyw. p. chroni jak dotąd rejonu koncentracyjnego 1. i 3. dyw. od wschodu. ✪ Rejon Hrubieszów musi być po odmarszu 3. dyw. Leg. stale ubezpieczony, 7. p. uł. należy marszem pieszym skierować do Rejowca. ✪ b) Grupa jazdy podlega od dnia 10.VIII godz. 12-ta bezpośrednio Dow. Frontu. ✪ Bez względu na ewentualnie już będącą w toku akcję na Łopatyn w myśl rozkazu 3. armii odtransportuje grupa jazdy transportami kolejowymi: ✪ 1) Do Rejowca do dyspozycji Dow. Frontu Środkowego Sztab, zakłady i art. 4. bryg. jazdy, 3. p. uł. oraz jeszcze jeden silny i bojowo wyrobiony pułk według uznania grupy jazdy. ✪ 2) Do Warszawy przez Lublin do dyspozycji [Dtwa] Frontu Północnego 1. p. szwoleżerów. ✪ Transporty regulować w ten sposób, by tabory i zakłady wysyłać dopiero po wojsku. ✪ Kolejka transportów: 3. p. uł., 1. p. szwoleżerów, sztab bryg., artyleria, pułk jazdy i zakłady. Oddziały muszą być do dnia 15.VIII w miejscach przeznaczenia. ✪ Wszystkie poprzednie rozkazy w sprawie transportu wojsk anuluje się. ✪ Zadanie grupy jazdy określone rozkazem operacyjnym Nr 33 pozostaje niezmienione. ✪ c) 6. armia: zadanie niezmienione. ✪ 6. dyw. p. pozostaje aż do odwołania w składzie 6. armii. ✪ IV. Łączność: 3. armia nawiąże łączność

z dyw. górską pod Kockiem. ✪ Otrzymują: 3. armia, 6. armia, [Dtwo] Front[u] Północnego, Nacz. Dow. i grupa jazdy przez 6. armię.

(—) Śmigły-Rydz gen. por. i dowódca frontu.

[1]) Podano wg depeszy. Nr prawdopodobnie błędny. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 11.VIII g. 12.30. Teka Nr 554, w Dtwie 6. Armii dn. 10.VIII g. 21.35. Teka Nr 554, w Dtwie 1. Dyw. Piech. Leg. dn. 10.VIII g. 23.

227. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE. TEKA NR 556.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2650/III [1]). M. p. dn. 10.VIII.1920 r. [2]).

Komunikat operacyjny z dnia 10.VIII.1920 r. ✪ I. Grupa jazdy: Oddziały konnej armii Budiennego osiągnęły linię Łopatyn — okolica Ohladowa — Sieńków, gros sił w rejonie Beresteczka. Grupa jazdy skoncentrowana w rejonie Witkowa uderzy dnia 11.VIII o godz. 5-ej na linii Radziechów — Łopatyn — Brody. ✪ 6. armia: Armia gen. Pawlenki: Na prawym skrzydle bez przerwy ogień art. npl. W rejonie Osowiec i Bobulińce po zaciętym boju udało się npl. utrzymać przy zajętej linii. ✪ Wzięto jeńca ze 123. bryg. sow. ✪ 12. dyw. p.: Akcja własnych oddziałów celem odzyskania linii Seretu doprowadziła do pobicia npl. pod Chodaczkowem. Oddziały nasze dochodzą do Draganówki i Zabojki. Oddziały kpt. Todta uderzyły w kierunku na Józefówkę, biorąc 200 karabinów, 3. k. m. oraz 398 jeńców. ✪ 13. dyw. p.: Według zeznań ludności w rejonie Poczajowa większe skupienie npl. Npl. art. ostrzeliwuje nasze pozycje w rejonie Wiśniowczyka oraz Niemiacza. ✪ 18. dyw. p. kończy wagonować bojowe oddziały. ✪ Od 6. dyw. meldunków nie otrzymano. ✪ 3. armia: Meldunków brak. ✪ II. III. Znane.

(—) Kutrzeba ppłk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Nadano do Nacz. Dow. dn. 10.VIII g. 10.15, do Dtwa Grupy Jazdy dn. 10.VIII g. 14.20. Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 10.VIII g. 10.15, w Dtwie 6. Armii dn. 10.VIII g. 14.25.

228. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE. TEKA NR 556.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2671/III [1]). M. p. dnia 10.VIII.1920 r. [2]).

Komunikat operacyjny z dnia 10.VIII.1920 r. ✪ 6. armia: Armia gen. Pawlenki: Npl po zaciętych walkach w rejonie Przewłoki — Podzameczka — Sorok — zajął Buczacz i umocnił się na wzgórzach na zachód od linii Przewłoka — Buczacz — Soroki. ✪ Dziś rano rozpoczęto przy pomocy rezerw kontrakcję na Buczacz i Przewłokę. ✪ Na odcinku 12. dyw. p. npl większymi oddziałami zajął Chodaczków. ✪ O świcie npl zaatakował Horodyszcze. Na odcinku XXIII bryg. npl zajął Hajworonkę. Kontratakiem 51. p. p. został z pod Horodyszcz odrzucony. ✪ Oddziały rtm. Abrahama wycofano do rezerwy do rejonu Płotyczy. Kontrakcja w rejonie Hajworonki w toku. ✪ Na odcinku 13. dyw. p. npl ostrzeliwuje od rana rejon Cebrowa. ✪ Na całym froncie XXVI bryg. p. zauważono koncentrację nieprzyjaciela. Własna art. przeciwdziała koncentracji. ✪ 6. dyw. p.: Własne patrole oraz zeznania ludności cywilnej stwierdzają na północ i południowy wschód od Brodów koncentrację większych sił npl. Podjazd npl. pokazał się w Rudzie. Ruda obecnie wolna od npl. ✪ Zresztą bez zmian. ✪ Luzowanie grupy gen. Szymańskiego ukończone. ✪ Grupa ta skoncentrowana w rejonie Zabłotce — Konty — Sokołówka. ✪ 3. armia: grupa jazdy: 1. dyw. j[azdy] skoncentrowana w okolicy Witkowa melduje: Radziechów i Stojanów obsadzone przez parę szwadronów jazdy bolsz. z k. m. Ze Stojanowa wysyła npl patrole do m. Zboiska i Suszna, zaś z Radziechowa do Józefowa i Niestanic. ✪ Z Chołojowa w kierunku Dobrotworu posuwa się oddział konnicy npl. ✪ 2. dyw. j. brak meldunków. ✪ 1. dyw. Leg. skoncentrowana w Sokalu oczekuje składów kolejowych. ✪ Npl naciera od północy na Zdżarki [3]) (na północ od Sokala) i na Łaszczów (na południe od Tyszowiec). ✪ 3. dyw. Leg. Nie otrzymawszy rozkazu współdziałania w akcji 7. dyw. p. pod Chełmem, zastosowała się do poprzedniego rozkazu i osłania rejon Tyszowce — Grabowiec, szukając łączności na południowy wschód z 1. dyw. Leg., a na północ z 6. dyw. ukr. ✪ Bryg. kozacka została z rejonu Hrubieszowa przez 3. dyw. Leg. w kierunku na Lublin zadyrygowana jako przedstawiająca podatny grunt do przejścia na stronę bolsz. Hrubieszów obecnie opuszczony przez wojska polskie.

✪ 7. dyw. p.: Pomimo kilkakrotnych kontrataków nie udało się pod Swierze wyprzeć npl. za Bug. ✪ Dyw. ta skoncentrowana jest obecnie w Chełmie. ✪ W walkach nad Bugiem w dniach 8 i 9.VIII poniosła 7. dyw. p. niezwykle ciężkie straty tak w oficerach jak i żołnierzach. ✪ Grupa mjr. Hozera: Dwa baony D. O. G. Lublin i trzy baterie pod dowództwem mjr. Grabowskiego cofnęły się pod słabym naciskiem npl. przez Wisznice — Parczew (11 rano 9.VIII) w kierunku na Kock. ✪ Dwa baony 1. dyw. Leg. z jedną baterią w Parczewie — jeden baon skierowano z Wytyczna do Ostrowa w celu osłonięcia lewego skrzydła armii. Komp. etapowe D. O. G. Lublin znajdują się na linii rzeki Wieprz, utrzymując łączność z jednej strony z grupą Hozera, a z drugiej strony z 7. dyw.

(—) Kutrzeba ppłk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 10.VIII g. 21, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 10.VIII g. 22, w Dtwie 4. Armii dn. 13.VIII g. 11, w Dtwie 6. Armii dn. 10.VIII g. 21. Teka Nr 573. [3]) Prawdopodobnie Żdżary.

229. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Podporządkowanie Dowództwa Grupy Jazdy Dowództwu Frontu Południowo-Wschodniego.

[Wysyła:] Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2687/III [1]). M. p. dn. 10.VIII.1920 r. [2]). Bardzo pilne!

[Otrzymuje:] Dow. Grupy Jazdy.

Jazda podlega od 10.VIII bezpośrednio Dow. Frontu. Bez względu na akcję koleją odtransportować 3. p. uł., 1. szwol., jeden silny i dobry pułk, sztab, artylerię, radio i zakłady 4. bryg. Poprzednie rozkazy w sprawie odtransportu odwołane.

Dow. Frontu Połud. Wschod. (—) Śmigły-Rydz.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano przez radio dn. 11.VIII g. 13.48. Ponieważ radiostacja nie otrzymała pokwitowania, nie dało się ustalić, czy Dtwo Grupy Jazdy powyższy rozkaz otrzymało.

230. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Dyspozycje dla 4. brygady jazdy.

[Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III] [1]). [M. p. dn. 10.VIII.1920 r.] [2]).

Nota do płk. Dreszera przez 6. armię.

Co do 4. brygady jazdy — następująca dyspozycja: 1. p. szwoleżerów do Warszawy, 16. p. uł., tabory, sanit. Dow. 4. Bryg. Jazdy do Kraśnika. ✪ 2. p. szwol. przydziela się czasowo do jednej z dywizji jazdy.

(—) K[etling].

[1]) Podano wg minuty. Powyższa nota jest odpowiedzią na następującą notę płk. Dreszera: „[Do] Dow. Fr. Poł. Wsch. M. p. Dow. 6-ej Armii. Notka. Czy są dyspozycje dla 4. bryg. j[azdy]? Proszę zameldować szefowi sztabu, że 4. bryg. jazdy prawie cała już zawagonowana. (—) Płk Dreszer". [2]) Nadano do Dtwa 6. Armii dn. 10.VIII g. 9.20.

231. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47.

Dnia 10 sierpnia 1920 r. godzina 19.35. ✪ Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: gen. Śmigły-Rydz — ppłk Kutrzeba.

Tu przy aparacie gen. Śmigły-Rydz. ✪ Tu ppłk Kutrzeba. ✪ Śmigły-Rydz: Panie pułkowniku, zgadzam się na plan. Trzeba dać rozkaz. Wolałbym co prawda, ażeby 1-sza dyw. była na zachodzie, a 3-cia na wschodzie, ale może być i tak. 1. dyw. musi jak najprędzej ruszyć, aby dojść do Chełma, z jazdy musimy mieć z grupy uderzeniowej [1]) trzy pułki a więc: 7-my, który maszeruje z 1-szą dyw., potem trzeba wyciągnąć 3-ci i jeszcze jeden pułk dobry i to trzeba zrobić od razu. Zaraz posłać rozkaz Sawickiemu, by te pułki równocześnie albo tuż za 1-szą dyw. ruszyły na północ. Rejon naszego uderzenia jest Parczew — Biała. To daję do wiadomości tylko p. pułkownikowi, nikt więcej wiedzieć nie może. Auta osobowe obiecano nam, o ciężarowych jeszcze nie wiem. 6-ta armia pozostaje jeszcze na razie pod naszymi rozkazami. Trzeba by skierować kozaków na obsadzenie Wieprza na odcinku północnym, by ten odcinek był pewny. Czy p. płk ma jeszcze jakie kwestie. ✪ Kutrzeba: Cześć

panu gen., proszę jeszcze o decyzję: 1) czy grupa jazdy ze swoim dow. zostaje? 2) czy do tych trzech pułków jazdy wziąć też Dow. Brygady i które, czyli jakiego dowódcę? Jeżeli bierzemy brygadę, trzeba wziąć zaklady i dak. 3) czy grupę jazdy podporządkować Dow. Frontu bezpośrednio. 4) czy 1. dyw. Leg. ma w marszu do Chełma starać się nieprz. rozbijać, [czy] też starać się maszerować szybko a więc omijając ciężką robotę. ✪ Śmigły-Rydz: Hrubieszów trzeba w każdym razie rozbić, najlepiej było by wziąć dow[ód]cę Dreszera i od niego d. a. k. Grupa jazdy na razie pozostaje pod bezpośrednim dow. frontu. Grupa jazdy prowadzi atak na Budiennego, dalej całymi siłami... ✪ Kutrzeba: Wszystkimi pułkami, czy też natychmiast a więc przed rozpoczęciem jutrzejszego ataku wyciągnąć te 3 pułki jazdy? ✪ Śmigły-Rydz: Wyciągnąć trzeba natychmiast oprócz 7-go pułku jeszcze dwa inne, tak byśmy mieli na północy trzy pułki. ✪ Kutrzeba: Rozumiem wszystko, panie generale, wydam w tej intencji rozkaz. ✪ Śmigły-Rydz: Trzeba zaznaczyć w rozkazie, że uderzenie 1-ej dyw. musi być bardzo energiczne, by na czas przybyła na północ. Dziękuję, dziś wieczorem wyjeżdżam. ✪ Kutrzeba: Trochę speszyło by nas, gdyby 1-sza dyw. otrzymawszy składy po południu ewentualnie częściowo wyjechała. Sądzę jednak, że to się nie stało. Cześć panu generałowi.

[1]) Prawdopodobnie ma być: w grupie uderzeniowej.

232. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Przydział oddziału alarmowego do 4. pułku strzelców pomorskich.

Dowództwo Grupy Oper. gen. Baranowskiego [1]). Pułtusk, dn. 10.VIII.1920 r. godz. 8.30.

Do Dowództwa Grupy ppłk. Błeszyńskiego.

Oddział alarmowy nowogródzkiego pułku piechoty w sile 2 oficerów i 55 ludzi przydzielam do 4. p. strzelców pomorskich.

(—) Baranowski gen. ppor. i dowódca. ✪ (—) Zarzycki pułk.

[1]) Podano wg kopii.

233. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Dowództwo Grupy Oper. gen. Baranowskiego [1]). Pułtusk, dn. 10.VIII.1920 r. g. 9.15.

Do Dowództwa Grupy ppłk. Błeszyńskiego. P r z e w o d o w o.

1) Brygada kawalerii gen. Karnickiego odstąpiła od zamiaru akcji na Ciechanów i znajdowała się dzisiaj w nocy w rejonie Gąsocina. ✪ 2) Naczelne Dowództwo z całym naciskiem podkreśla ważność utrzymania Pułtuska za wszelką cenę. ✪ 3) Grupa Pana Ppłkownika jako skrzydłowa ma szczególnie ważne zadanie, by nie dopuścić do oskrzydlenia. ✪ 4) Proszę przysłać zaraz: a) meldunek sytuacyjny z wyszczególnieniem własnego ugrupowania przynajmniej w ogólnych zarysach; b) wykaz stanu zaprowiantowania oraz dokąd Pan Pułkownik chce mieć dostawione prowianty, dzisiaj te prowianty będą w Pułtusku; c) przynajmniej ogólne zapotrzebowanie amunicji. ✪ 5) Ppor. Jachimskiego z plutonem telegraficznym równocześnie wysyłam do dyspozycji Pana Pułkownika. Stąd każę budować linię przez Lipniki Stare i Sisice do Przewodowa. ✪ 6) 50 ludzi z tut. oddziału alarmowego wraz z 2 oficerami przydzielam do 4. p. strzel. pom. Dziś odchodzą do Przewodowa.

Z r. (—) Zarzycki pułk. i szef [sztabu].

[1]) Podano wg kopii.

234. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

R o z k a z u t r z y m a n i a P u ł t u s k a.

Dowództwo Grupy Oper. gen. Baranowskiego [1]). Pułtusk, dn. 10.VIII.1920 r. g. 11.45.

Do Grupy ppułk. Błeszyńskiego.

1) Meldunek z godziny 7-ej otrzymany. Przeczytałem go telefonem Piskorowi. ✪ 2) Mimo wszystko mamy Pułtusk utrzymać za wszelką cenę. Proszę wszystko zrobić, by linię obecnie zajmowaną utrzymać. Dziś przyjeżdża tu gen. Sikorski. ✪ 3) Gdzie podział się szwadron, który miał Pan Pułkownik wczoraj po p[ołudniu]? ✪ 4) Adiutant winien codzień na karteczce przynajmniej podać przypuszczalny stan

żywnościowy, bojowy oraz zapotrzebowania na amunicję i żywność. O ile spokojniej, winien sporządzić dokładny raport.

Z r. (—) Zarzycki pułk.

[1]) Podano wg czystopisu.

235. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Skierowanie grupy majora Gigiela do Przewodowa.

Dowództwo Grupy Oper. gen. Baranowskiego [1]). 10.VIII.1920 r.

Do Grupy ppułk. Kopy.

1) Grupa Błeszyńskiego odbiła czterokrotne ataki. W ostatnim kontrataku na bagnety, przeprowadzonym osobiście przez dcę pułku mjra Monda i ppułk. Błeszyńskiego, wzięto jeńców z 4. sowieckiej dywizji. ✪ Ale Błeszyński wyczerpał już swoje rezerwy. W celu wzmocnienia odeśle Pan Pułk. natychmiast przez Lipniki Stare — Szysice [2]) do Przewodowa grupę mjra Gigiela, a to połowę zaraz, a połowę za przybyciem świeżego pułku, który zostaje oddany do dyspozycji Pana Pułkownika [3]).

Z r. (—) Zarzycki pułk.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Sisice (Szyszyce). [3]) Na czystopisie znajduje się następujący dopisek: „Do Grupy gen. Baranowskiego. ✪ Zarządziłem. Połowa wychodzi zaraz do ppłk. Błeszyńskiego. Druga po przybyciu pułku. (—) Kopa ppłk".

236. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

Dowództwo Grupy Oper. gen. Baranowskiego [1]). [M. p. dn.] 10.VIII. godz. 15-ta

1) Do Nacz. Dow. Oddz. III. 2) Dow. Frontu Półn.-Wschodn. —

Meldunek sytuacyjny. ✪ 1) Od godz. 11-tej atakuje npl grupę ppułk. Błeszyńskiego w Przewodowie, starając się ją równo-

cześnie obejść od zachodu i płd.-zachodu. Równocześnie npl ostrzeliwuje silnie artylerią nasze okopy pod Pułtuskiem oraz samo miasto. Równocześnie npl przygotowuje się do generalnego ataku na Pułtusk. ✪ 2) Własne straty w dniu wczorajszym pod Makowem i Szelkowem według dzisiejszych meldunków poważne. 6-ciu oficerów i około 500 szereg. rannych i zabitych. Poległ por. Tracz dca baonu 205 p. p. ✪ 3) Łączności w prawo i w lewo grupa nie zdołała nawiązać. ✪ 4) Żołnierze bardzo wyczerpani. Grupa Błeszyńskiego prawie bez amunicji.

(—) Gen. Baranowski.

[1]) Podano wg telefonogramu nadanego do Dtwa Frontu Płn. Wsch.

237. DOWÓDZTWO GRUPY OPERACYJNEJ GEN. BARANOWSKIEGO. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 622.

[W y s y ł a:] Dowództwo Grupy Oper. gen. Baranowskiego [1]). Pułtusk, dn. 10.VIII.1920 r. g. 22.30 [2])

[O t r z y m u j ą:] 1) Nacz. Dow. Oddz. III. 2) Dowód. Frontu Północno-Wschodniego.

M e l d u n e k s y t u a c y j n y. ✪ 1) Począwszy od godz. 11-ej prowadził nieprzyjaciel aż do późnego wieczoru zacięte ataki szczególnie na Pułtusk i Przewodowo. Wszystkie ataki poparte lekką oraz ciężką artylerią zostały pomyślnie odparte, a nieprzyjaciel poniósł wielkie straty zwłaszcza w ataku na bagnety, który prowadził osobiście mjr Mond na czele kompanii swego dzielnego 205. p. p. Jeden z wziętych do niewoli jeńców zeznał, że Przewodowo atakowały oddziały 4. dyw. sow. a mianowicie 31. i 32. p. p. sow. ✪ 2) Własne linie w całości utrzymane, ale młody żołnierz jest kompletnie nerwowo i fizycznie wyczerpany. ✪ 3) Łączności na lewo z grupą gen. Karnickiego nie ma. Skrzydło to wisi w powietrzu. Na prawo nawiązano łączność telef. z 17. dyw., która jednak nie zabezpiecza nam należycie tej flanki. ✪ 4) Bardzo utrudniony dowóz amunicji i prowiantów grozi lada chwila katastrofą. W grupie ppułk. Błeszyńskiego zepsuło się 7 k. m. W grupie ppłk. Kopy 2 armaty pękły. Konieczne natychmiastowe uzupełnienie w sile przynajmniej 1 komp. k. m. Proszę o natychmiastowe przysłanie komp. telegr. w pełnym ekwipunku. Brak również

4 komisji gospodarczych i 8 kuchni polowych. Pół stanu ludzi chodzi boso. ✪ 5) Po południu ulewny deszcz, drogi rozmokły.

(—) Baranowski gen. por.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano telefonicznie w Nacz. Dow. dn. 11.VIII g. 0.35, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 11.VIII g. 2.30.

238. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 252.

Koncentracja 18. dywizji piechoty w Modlinie.

[Wysyła:] Dowództwo 5. Armii. Oddział III. L. dz. 101/III [1]). M. p. dnia 10.VIII.20 [2]).

[Otrzymuje:] Gen. Krajowski. Warszawa — Politechnika — przez Dtwo Frontu.

Generał Krajowski dołoży jak najdalej idących starań celem jak najśpieszniejszego dokończenia koncentracji 18. dyw. piech. w Modlinie. Przybyłe kompanie marszowe wcielić do dyw. tak, by dyw. dnia 11.VIII.20 o godz. 24 osiągnęła pełną gotowość bojową. Miejsce postoju Dow. 18. Dyw. Piech. Modlin. Gen. Krajowski zamelduje się w Dow. 5. Armii o godz. 17 dnia 11.VIII.20 w Modlinie, gdzie otrzyma dalsze rozkazy [3]).

Dowództwo 5-tej Armii. Nr 101/III (—) Sikorski gen. ppor. i dca armii.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. dn. 10.VIII g. 14.50. [3]) Na marginesie dopisał mjr Rostworowski: „Rozkaz wydany przy przejeździe przez Modlin 10.VIII godz. 10".

239. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 252.

Doraźne karanie dezerterów.

Dowództwo 5. Armii. Oddział III. L. dz. 102/III [1]). M. p. dnia 10.VIII.20 godz. 16-ta.

Do gen. Baranowskiego D-cy Grupy.

Dla zapobieżenia dezercji z pola walki, upoważniam Pana Generała i rozkazuję wprowadzenie doraźnego karania najbardziej winnych

dezerterów przez rozstrzelanie nawet bez składania sądów doraźnych — o ile czasu brak na to [2]).

(—) Sikorski w. r. gen. ppor. dowódca 5-tej armii.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Na marginesie dopisał mjr Rostworowski: „Rozkaz wydany na życzenie gen. Baranowskiego w Pułtusku, który był silnie ostrzeliwany".

240. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ II. RAPORTY WYWIADOWCZE. TEKA NR 4.

Raport wywiadowczy.

Dowództwo 1. Armii. Nr 2850/II [1]). M. p. dnia 10.VIII.1920 r.

Raport wywiadowczy Nr 125. ✪ 4. armia. Mława zajęta została przez oddziały III korp. j., prawdopodobnie przez słaby oddział dla ubiegnięcia jej ewakuacji do czasu nadejścia 34. bryg. 12. dyw. ✪ Gros korpusu skierowane zostało w kierunku Nasielsk — Pułtusk (wiadomość nie stwierdzona). ✪ 15. dyw. j. dn. 8.VIII po zajęciu Ciechanowa dokonała przerwania toru kol. Mława — Modlin w dwóch punktach: na 5-ym km na północo-zach. od Ciechanowa i na 12-ym km na południo-wschód przez wysadzenie mostu na rz. Sonie, gdzie doszło do walki z własnymi pociągami pancernymi, na skutek czego nieprzyjaciel próbuje obejścia prawym skrzydłem. ✪ 15. armia. Sforsowania rz. Narew na odcinku Gostkowo — Drozdowo dokonała zapewne 4. dyw., poparta od lewego skrzydła przez 16. dyw. ✪ 33. dyw. weszła do linii na odcinku rz. Bug na zachód od Broku. ✪ 3. armia. 21. dyw. p. została wycofana z linii jakoby dla wysłania na front gen. Wrangla (zeznanie d-cy baonu 189. p.). Zostało to dokonane w nocy z 7 na 8.VIII i styk 6. dyw. z 56. dyw. wypadł w Treblince. Zauważono ruch oddziałów jazdy ze wschodu przez Brok. Prawdopodobnie odnosi się to do 4. bryg. j., istniejącej na prawach samodzielnej grupy przy D-wie 3. Armii. ✪ 86. bryg. 29. dyw. została wcielona do 5. dyw. Po ukończeniu przegrupowania na froncie 16. armii 56. dyw. została przesunięta bardziej w lewo. ✪ 16. armia. D-wo Armii rozkazało wieczorem dn. 10 osiągnąć następujące odcinki: 27. dyw. Turna — Czaple (stworzenie przyczółka mostowego Węgrów) — Pobratymy, 2. dyw. Pobratymy — Jagodne (obsadzenie przepraw na rz. Kostrzyń), 17. dyw. szosa Siedlce — Kałuszyn — Oleksin — Trzemuszka, 10. dyw. ma się zgrupować w rej. Kasiurki [2]) (10 km na południe od Siedlec) — Przywary wysuwając jazdę na linię Grale [3]) — Trzciniec. W rej. Grajewo ma być rozloko-

wana 19. dyw. w sile ca 2000 bgn., przeważnie z nad Kubania, i 4. dyw. j. Obie dywizje mają jakoby podlegać 4. armii i być użyte między 12 a 18.VIII (poufne, wymaga potwierdzenia). W tymże rejonie grupują się oddziały żydowskich ochotników. Cała grupa, zaopatrzona w ciężką artylerię, ma być użyta jakoby w kierunku Pułtusk — Modlin. ✪ Baon telegraficzny przy 16. dyw. p. ca 300 szer. wyposażony jest po 35—40 km kabla na komp. i w pewną ilość nowych japońskich aparatów telef. ✪ Różne. Dla podwożenia amunicji do frontu z położonych na 100—150 km baz armii zorganizował nieprzyjaciel olbrzymie kolumny podwód i rekwiruje na wielką skalę konie, faworyzując bezrolnych fornali, między których przeprowadza się podział ziemi dworskiej jedynie na prawach użytkowania, ponieważ ziemia ta jest traktowana jako własność (sowiecka). Nastrój chłopów, w niektórych okolicach wyraźnie przychylny, zaczyna się zmieniać wskutek rekwizycji bydła (pozostawiają po 1 sztuce na rodzinę). Jednorazowa danina 2 pudy pszenicy i 3 pudy żyta z dymu została ściągnięta w przeciągu 2—3 dni bez potrzeby użycia przymusu. ✪ Oddziałów etapowych nieprzyjaciel nie posiada zupełnie. ✪ W organizacji tyłów uderza ścisła łączność telefoniczna dowództw dywizji z taborami bojowymi i ciężkimi. ✪ W komisjach rekwizycyjnych (prodkoma) i w taborach wielu Łotyszów. Komitety miejscowe (rewkomy), tworzone pośpiesznie, mają na czele Rosjan lub Żydów, przybyłych z Rosji. ✪ Nastrój wśród żołnierzy dobry. Tracą oni wiarę w zdolność naszą do przeprowadzenia ogólnej kontrakcji rozumiejąc doskonale jej niebezpieczeństwo dla braku ze swej strony rezerw i mówią już o akcji na Poznań, a nawet o walce z Francją jako z nowym wrogiem (Podstawa — zeznanie naszego oficera). ✪ Gen. Wrangel zbliża się do m. Aleksandrówek — Gruszewska [4]) (35 w[iorst] na pół zach. od Rostowa). Brak węgla daje się znowu dotkliwie odczuć na kolejach w Rosji. ———

(—) Dukiet por. w z. szef oddziału II Dwa 1. Armii. ✪ Za zgodność: (—) Lemański ppor. w z. szef sekcji ofens.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Kosiorki. [3]) Prawdopodobnie Grała-Dąbrowizna. [4]) Gruszówka albo Gruszewska Stannica. ———

241. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45. ———

Dowództwo 1. Armii. Nr 4007/III [1]). M. p. dnia 10.VIII.1920 [2]). —

Na rozkaz Dtwa Frontu Nr 3417/III. ✪ I. Pod silnym naporem nieprzyjaciela wycofała się gr. gen. Żeligowskiego na linię Brańszczyk —

Trzcianka — Porządzie. Na skrajnym lewym skrzydle prowadził nieprzyjaciel energiczne ataki w dalszym ciągu i odrzucił nasze oddziały, które obsadzają linię Narwi oraz rzeczkę bez nazwy na północ od Pułtuska. Dokładna sytuacja lewego skrzydła gr. gen. Baranowskiego nie znana. ✪ II. Zarządzam: ✪ 1) 15. dyw. p. w łączności z gr. gen. Osińskiego na zachód i 4. armią — utrzyma bezwzględnie linię rzeki Liwiec. M. p. Dtwa 15. Dyw. P. — Grębków. ✪ 2) Gr. gen. Osińskiego wycofa się na linię rz. Liwiec pod osłoną straży tylnych, pozostawionych możliwie długo na dotychczasowych stanowiskach. Odeśle natychmiast pośpiesznym marszem: bryg. 1. dyw. lit. biał., pozostającą w rezerwie armii, do rejonu Wyszkowa, gdzie obsadzi ona przyczółek mostowy, przeprowadzi intensywne prace nad jego ulepszeniem. Podlega Dtwu Armii przez gen. Żeligowskiego. Własną rezerwę grupy wydzielić w rejon Jadowa. M. p. Dtwa Gr. gen. Osińskiego — Mokra Wieś. ✪ 3) Gr. gen. Żeligowskiego utrzyma bezwzględnie i za wszelką cenę linię Brańszczyk — Trzcianka — Porządzie przedłużając swe lewe skrzydło do Rząśnika włącznie. Wydzieli bezzwłocznie IV bryg. Leg. do rezerwy armii w rejon Ochudno. ✪ 4) 17. dyw. p. odejdzie dnia 10 b. m. możliwie wczas rano (automobilami i podwodami) na odcinek Narwi na pomoc ppłk. Kopie, lewym skrzydłem w kierunku na wieś Ponikiery [3]) (na półn. wschód od Pułtuska), bacząc by ta grupa, broniąca od północy Pułtuska, pod żadnym pozorem nie wycofała się z linii. Drobniejsze ofensywne działania przez Narew pożądane. Winna możliwie prędko nawiązać łączność z Pułtuskiem oraz stale z lewym skrzydłem [grupy] gen. Żeligowskiego. M. p. 17. dyw. p. — Pniewo. 17. dyw. p. podlega Dtwu 5. Armii gen. Sikorskiego. M. p. Dtwa 5. Armii — Modlin. ✪ 5) Linia rozgraniczenia pomiędzy 1. a 5. armią: Pniewo — Nasielsk dla Dtwa 5. Armii. ✪ 6) Dtwo 1. Armii przejdzie z 10 na 11.VIII do Marek. Podczas przenoszenia się Dtwa Armii na nowe miejsce postoju funkcjonować będzie w Tłuszczu na stacji składnica meldunkowa. ✪ 7) Dnia 10.VIII po południu zameldują się w Dtwie 1. Armii z 8. dyw. p., 1. dyw. lit. biał., 10. dyw. p. po jednym oficerze ze sztabu dywizji, z pułku piechoty oraz z pułku artylerii, którzy udadzą się na przyczółek mostowy Warszawa celem zrekognoskowania przydzielonych odcinków obronnych. 15. dyw. p. wyśle bezpośrednio do Warszawy do gen. Latinika Plac Saski 7. ✪ O t r z y m u j ą: Dtwo Gr. Gen. Żeligowskiego, Gr. gen. Osińskiego, 15. dyw. p., Dtwo Frontu, Dtwo 4. Armii, Dtwo 5. Armii. ———————

Dowódca 1. armii (—) Jędrzejewski generał porucznik. ———————

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 10.VIII g. 6.30, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 10.VIII g. 8, w Dtwie Gr. gen. Żeligowskiego 10.VIII g. 4.10. Do Dtwa Gr. gen. Osińskiego i 15. dyw. piech. nadano telefonicznie. [3]) Ponikiew.

---

242. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 31.

Dowództwo 1. Armii. Nr 4015/III [1]). M. p. dnia 10.VIII.1920 [2]).

Meldunek sytuacyjny Nr 219 godz. 7. ✪ I. Na całym froncie 1. armii nieprzyjaciel zachowuje się zaczepnie. Na lewym skrzydle przeszedł do ogólnego ataku, walki tam trwały cały dzień. ✪ Na odcinku 15. dyw. p. nieprzyjaciel w sile 500 bagn. zaatakował straż tylną 59. p. p. w kierunku Sokołów — Czerwonka. ✪ Nieprzyjaciel w rejonie Broku zauważywszy odchód oddziałów mjra Matczyńskiego obrzucił silnym ogniem artylerii szosę Brok — Sadowne, następnie odrzuciwszy straż tylną pod Brokiem przeprawił się przez Bug i idąc w ślad za naszymi oddziałami zajął Sadowne — Wilczogęby i zaatakował Grabiny. Na szosie Brok — Sadowne widziano większą kolumnę nieprzyjacielską. ✪ Na odcinku gr. gen. Żeligowskiego nieprzyjaciel wprowadziwszy do akcji 11., 12., 6. i 33. dyw. sow. zaatakował dnia wczorajszego o godz. 12-ej odcinek od Dębienica przez Blochy — Forchosy [3]) do toru kolejowego i przełamał nasze pozycje przez Białebłoto. ✪ Na zachód od toru kolejowego żywa działalność nieprzyjaciela. Według meldunku 13. p. uł. nieprzyjaciel zbudowawszy most pod Drozdowem przeprawił 6.VIII przez Narew większe oddziały piechoty, kawalerii i artylerii i atakuje nasze wojska na linii rzeki Orzyc — Szelków. ✪ II. 59. p. p. flankowym atakiem na bagnety rozbił nacierającego nieprz. na tylne straże XXIX bryg. I bryg. l. b. utrzymując słaby kontakt z nieprz. obsadziła nakazaną linię, [zo]stawiając II bryg. w rezerwie armii w rejonie Szynkarzyzna. Oddziały mjra Matczyńskiego pod naporem przeciwnika zajęły odcinek Stare Zalesie[?] — Grabiny, na odcinku tym dla wzmocnienia pozostawiono 1 baon grodzieńskiego pułku. ✪ Na odcinku gr. gen. Żeligowskiego w ciągu całego dnia zacięte walki. 29. p. p. kilkakrotnie kontratakuje i odrzuca nieprz. w rejonie Dębienica—Grabniki[?]. Pod naporem przeważających sił cofa się o godz. 14.30 na kotę 115, a stąd w dalszym ciągu w kierunku na Białebłoto. 35. p. p. i IV bryg. Leg. zwycięsko dotarłszy do linii Blochy — Forchosy [3]) — tor kolejowy wytrzymują kilkakrotne ataki nieprz. lecz po 2 i ½ godzinnej krwawej walce muszą się wycofać na linię okopów. O godz. 14.30 rozpo-

czyna się walka na całej linii okopów Białebłoto — Kalinowo — Przetycz. 201. p. p. nie wytrzymuje ataku nieprz. pod Kalinowo i cofa się. 29. p. p. rzucony do kontrakcji zajmuje te pozycje ponosząc wielkie straty. Nieprzyjaciel wprowadza coraz nowe siły. O godz. 16 cofa się III bryg. l. b. Rzucone rezerwy wyrzucają nieprzyjaciela z okopów, które kilkakrotnie przechodzą z rąk do rąk, przy czym wywiązały się walki na granaty ręczne. Pod coraz wzrastającym naporem nieprz. oddziały własne, stojące cały dzień w linii, cofają się i grupują walcząc na linii Nowa Wieś — Ślepoty [4]) — Jaszczułty. Ostatnie rezerwy, rzucone do boju, osadzają nieprz. tak, że oddziały własne, zepchnięte z linii pierwszej, zajmują linię Brańszczyk — Trzcianka — Ochudno — Rząśnik bez silniejszego naporu. ✪ W ciągu wczorajszych walk nieprz. zadano bardzo dotkliwe staty. Straty własne znaczne. Szczegółów brak. 17. dyw. p. odeszła pod rozkazy Dtwa 5. Armii. Nakazane M. p. dywizji — Pniewo. Dywizja na lewym skrzydle ma stanąć w kierunku Pniewnika, a prawym sięga w okolicę Sokołowa. Nakazano utrzymanie łączności z własnym skrzydłem pod Rząśnikiem. Dnia 6.VIII do gr. gen. Żeligowskiego do Wyszkowa przybyło ½ bat. 16. p. a. c. w sile 3 of., 90 żoln., 70 koni, 2 działa 105 mm. ✪ III. Stan fizyczny przemęczenie w oddziałach gr. gen. Żeligowskiego. Moralny dobry. Reszta bez zmian. ✪ IV. Pogoda — drogi dobre.

Z r. szef sztabu (—) Kleeberg płk szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 10.VIII g. 10.50, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 10.VIII g. 8.45. [3]) Chorchosy. [4]) Prawdopodobnie Ślepioty.

243. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45.

Dowództwo 1. Armii. Nr 4025/III [1]). M. p. dnia 10.VIII.1920.

Dyspozycja i zmiany [2]) zasadnicze. ✪ 1) Szybkie posuwanie się nieprzyjaciela w głąb kraju oraz jego poważne próby przedarcia się przez Bug na Warszawę skłoniły Naczelne Dowództwo do przeniesienia frontu północno-wschodniego na linię Wisły z jednoczesnym przyjęciem wielkiej bitwy pod Warszawą. ✪ Jako zasadniczą linię obrony wybrano: Mława — Ciechanów — Pułtusk — przyczółek Warszawa — rzeka Wisła — przyczółek Dęblin — Wieprz i dalej na Seret lub Strypę. ✪ 2) Na powyższej linii przypada frontowi gen. Hallera odcinek od pruskiej granicy po Dęblin (wyłącznie) pod nazwą

front północny. ✪ 3) Zadanie[m] frontu północnego jest niedopuszczenie do opanowania stolicy bądź to przez ruch okrążający z północy, bądź uderzeniem czołowym oraz uniemożliwieniem sforsowania Wisły na południe od Warszawy. ✪ 4) Podział frontu: ✪ a) 5. armia pod dtwem gen. ppor. Sikorskiego. ✪ Odcinek: od granicy pruskiej do linii Rząśnik — Pniewo (wyłącznie) — Pokrzywnica — Nasielsk (włącznie) — Modlin (wyłącznie). ✪ Zadanie: Osłona lewego skrzydła przez aktywne działanie w szczególności jazdą na prawe skrzydło nieprzyjacielskie w celu osiągnięcia co najmniej linii rzeki Orzyc. ✪ Do 5. armii odchodzą we właściwym czasie: 17. dyw. p., 41. p. p., 35. p. p., 201 p. p. ✪ b) 1. armia, nad którą obejmie dowództwo gen. Latinik, obecny gen. gubernator Warszawy, z chwilą przybycia armii na przyczółek Warszawy. ✪ Skład armii: 15. dyw. p., 1. dyw. lit. biał. (19. d. p.), 18. dyw. p., 11. dyw. p., 7. bryg. rez., 8. dyw. p. oraz załoga bezpieczeństwa m. Warszawy. ✪ Odcinek: Na południe od 5. armii aż do linii Mokobody — Oleksin — Dąbrowa — Siennica — Kołbiel — Góra Kalwaria — Tarczyn — wszystkie miejscowości dla 1. armii. ✪ Zadanie: Odbicie ataków na Warszawę i zadanie nieprzyjacielowi możliwie wielkich strat celem osłabienia jego odporności bojowej. M. p. Dtwa Armii: Warszawa. ✪ c) 2. armia pod dowództwem gen. por. Raszewskiego. ✪ Odcinek: Na południe od 1. armii aż do linii Modrzyc[e]—Radom. ✪ Zadanie: obserwacja i bezwzględne utrzymanie linii Wisły. ✪ Do armii tej odejdzie we właściwym czasie IV bryg. Leg. Dtwo i artyleria 2. dyw. Leg. z wyjątkiem 2 dyonów przydzielonych do 17. dyw. p., [które] już odeszły. ✪ d) Nowy podział na armie obowiązuje od 12 b. m. godz. 12-ta w południe. 15. dyw. p. otrzymuje jednak już teraz po osiągnięciu Liwca rozkazy od Dtwa 1. Armii. ✪ 5) Przyczółek mostowy Warszawa: ✪ Strefa obronna Warszawy składa się z dwóch linii, po większej części już umocnionych, a mianowicie: ✪ Pierwsza linia: Karczew — Wiązowna — Okuniew — Radzymin — Serock — Narew — w górę aż do zetknięcia się z 5. armią. ✪ Druga linia: Nowa Wieś — Aleksandrów — Miłosna — Rembertów — Pustelnik — fort Beniaminów — Ostrów do Narwi do zewnętrznej linii obozu warownego Modlin (pod Zegrzem i Dębem przyczółki mostowe). ✪ Obecna załoga bezpieczeństwa podporządkowana gen. Latinikowi jako wojskowemu Gubernatorowi Warszawy jest ugrupowana jak następuje: ✪ a) Odcinek Miłosna, pod dtwem gen. Falewicza od Wisły przez Karczew — Wiązowna — Okuniew do potoku Zonza [3]) w składzie 4 baonów 11. p. strz. granicznych z odpowiednią artylerią. ✪ b) Odcinek Radzymin: pod dowództwem płk. Jaźwińskiego od potoku Zonza [3]) do Narwi

pod Serockiem (wyłącznie). ✪ Skład: 11. dyw. p., trzy baony, odpowiednia artyleria. ✪ c) Odcinek Zegrze pod dowództwem admirała Porębskiego od Serocka (włącznie) wzdłuż Narwi w dół z przyczółkami Zegrze i Dębe aż do wioski Poddębe [4]) (włącznie). ✪ Skład: 7. bryg. rez., 6. p. strzel. granicznych, odpowiednia artyleria. ✪ d) Odcinek Modlin: pod dowództwem płk. Malewicza od Poddębe [4]) (wyłącznie) wzdłuż Narwi, dalej linia zewnętrzna obozu warownego Modlin w sile 5 i ½ baonów z artylerią. ✪ e) Ponadto stoi pod Górą Kalwarią na zachodnim brzegu Wisły jako ochrona południowego skrzydła jeden baon z artylerią. ✪ 6) Zamierzona obsada przyczółka od prawego skrzydła po osiągnięciu go przez 1. armię. ✪ Odcinek Miłosna: 15. dyw. p. i 1. dyw. lit. biał. ✪ Odcinek Radzymin: 18. dyw. p. (chwilowo oddana do dyspozycji 5. armii) i 11. dyw. p. Odcinek Zegrze i odcinek Modlin nie zmienione. ✪ Rezerwa 1. armii: 8. dyw. p. w rejonie Radzymin — Marki. ✪ Rezerwa Dtwa Frontu: 10. dyw. p. w Modlinie, 2. dyw. lit. biał. w rejonie Żbików — Pruszków. ✪ 7) Wszystkie luźne baony załogi bezpieczeństwa wejdą zasadniczo w skład tych dywizji, które obejmują odnośne odcinki w ten sposób, że w razie gdy sytuacja na to pozwoli, zostaną one rozwiązane i natychmiast wcielone do poszczególnych pułków dawnych dywizji. O ile nie będzie możności natychmiastowego przeprowadzenia tego zamiaru, zostaną one w całości jako baony przydzielone do poszczególnych pułków. Zasadniczo żaden z tych baonów nie może pozostać [poza] związkiem dywizyjnym. ✪ W rejonie przyczółka wcielona będzie również główna część marszówek przygotowanych dla dywizji. ✪ Szczegółowe rozkazy wyjdą w danym czasie. ✪ 8) Rozmieszczenie taborów dywizyjnych: 15. dyw. p. rejon Sielce — Wilanów, 1. dyw. lit. biał. rejon Mokotów — Imielin, 8. dyw. p. rejon Rakowiec — Raków, 11. dyw. p. rejon Powązki — Wawrzyszew, 18. dyw. p. rejon Koło — Blizne, 10. dyw. p. rejon Kazuń Polski na płd. od Modlina. ✪ Rozkazy szczegółowe wydał kwatermistrz 4. armii. ✪ Wykonanie: ✪ 1) Odwrót frontu na linię wyznaczoną w punkcie 1. zasadniczej dyspozycji rozpocznie się zasadniczo dnia 11 b. m. o godz. 20-tej z obecnie zajmowanej linii. ✪ Szczegółowe rozkazy odwrotowe wyjdą we właściwym czasie; obecnie podaje Dtwo Armii główne wytyczne dla orientacji. ✪ 2) Główne osie odwrotowe i strefy: ✪ a) 17. dyw. p. i gr. płk. Mackiewicza (35. p. p., 41. p. p., 201. p. p.) wzdłuż osi Pniewo — Pułtusk w rejonie 5. armii między Narwią a granicą z 1. armią. ✪ Dalsze rozkazy otrzymają grupy przy dojściu do rejonu Pułtuska od 5. armii, w skład której wchodzą. ✪ Tabory obu grup należy już teraz ugrupować na wska-

zanej linii, względnie skierować do Pułtuska i na południe od niego. ✪ b) 10. d y w. p.: między linią rozgraniczającą 1. a 5. armią — a Bugiem, główna oś odwrotowa linia Wyszków — Serock, stamtąd maszeruje dywizja przez Zegrze do Modlina. Straże tylne 10. dyw. p. i półn. kolumny 1. dyw. lit. biał. zabezpieczają przejścia pod Wyszkowem i Kamieńczykiem, po czym zniszczywszy mosty i przeprawy postępują ze swymi dywizjami. ✪ c) 1. d y w. l i t. b i a ł. między Bugiem a linią Kąty-Parysy nad Liwcem — Zofinin — Międzyleś — Ossów nad Zonzą [a]), wszystkie miejscowości włącznie. Główne osie odwrotowe dla dwóch brygad lit. biał. Kamieńczyk — Niegów — Radzymin i Jadów — Sulejów — Kury — Kobyłka. 1. dyw. lit. biał. przesuwa się niezwłocznie po dojściu do szosy Drewnica — Pustelnik na południe przez Rembertów — Miłosnę na swój odcinek, który do tego czasu obsadza 8. dyw. p. ✪ d) 8. dyw. p. od granicznej linii z 1. lit. biał. do linii Wierzbno — Zimnowoda — Brzuza — dworzec Miłosna. ✪ Główna oś odwrotowa: Droga Pniewnik — Stanisławów — Okuniew, skąd zabezpiecza odcinek 1. dyw. lit. biał. (Okuniew — Wiązowna) aż do objęcia go przez 1. lit. biał., po czym odchodzi przez Wawer i Rembertów jako rezerwa armii w wyznaczony rejon. ✪ e) 15. d y w. p. w rejonie między granicznymi liniami 8. dyw. p. a 4. armią. ✪ Główna oś odwrotowa Wierzbno — Kałuszyn — Nowo Mińsk [b]) — Miłosna. ✪ f) Względem odejścia IV bryg. Leg. wyjdą osobne rozkazy. ✪ g) Kawaleria nadetatowa, przydzielona do poszczególnych grup względnie dywizji, pozostaje przy nich, również nie zmienia się przydziału artylerii aż do osiągnięcia przyczółka, po czym wyjdą rozkazy uporządkujące. ✪ h) Dla orientacji podaje się, że główna kolumna obecnej 4. armii maszeruje wzdłuż linii Siedlce — Latowicz — Parysów — Osieck — Góra Kalwaria. ✪ 3) Przy wykonaniu odwrotu należy dążyć do możliwie dalekiego odsadzenia się od wroga, by dalej kontynuować marsz bez niepokojenia go przez nieprzyjaciela. ✪ W tym celu wyznaczą dywizje tylne straże, złożone z piechoty i k. m. na podwodach, kawalerii i artylerii pod dowództwem zdecydowanych oficerów, które pod osłoną licznych patroli w wyznaczonym odcinku bezwarunkowo zabezpieczą marsz i obsadzenie przyczółka w razie potrzeby poświęcając się. ✪ Tylne straże cofają się aż na linię Mińsk Mazowiecki — Stanisławów — Postoliska — Wyszków, gdzie osłaniają obsadę przyczółka. Ściągnięcie ich do rejonu obronnego nastąpi na rozkaz Dtwa Armii. ✪ 4) Nowe rejony zwłaszcza zaś linia obronna musi być obsadzona w największym porządku. W tym celu wyślą natychmiast Dtwa Dywizji: 10., 8., 1. lit. biał. i 15-ej oficerów sztabu z oddz. oper. i materialnego oraz z pułków piechoty i artylerii dla dokładnego

obznajomienia się z przyczółkiem mostowym, zwłaszcza na dotyczącym odcinku, oraz pod względem zaopatrzenia, wreszcie co do przygotowanych uzupełnień i braków, które do dyspozycji [6]) będą wcielone. Oficerowie ci zgłoszą się w dowództwach odnośnych odcinków oraz z każdej dywizji jeden z nich u gen. Latinika, Plac Saski Warszawa. Rozkaz odnośny już wydany za Nr 4007/III. ✪ 5) Przy dywizjach pozostają na prawym brzegu Wisły jedynie tabory bojowe. Do nich przydzielone będą po sforsowaniu jeszcze kolumny podwodowe w miarę potrzeby. ✪ Resztę taborów należy zgromadzić w wyznaczonych dywizjom rejonach. ✪ 6) Na Wiśle istnieją dla 1. armii następujące przeprawy: ✪ Most kolejowy, adaptowany do ruchu kołowego Warszawa. Most kołowy (Kierbedzia) Warszawa. Most pontonowy ciężki w Modlinie. ✪ W budowie: lekki most pontonowy w Warszawie będzie gotowy do 12 b. m. Poza tym promy parowe w Jabłonnie i Kalwarii czynne od 8 b. m. ✪ Dla orientacji: w Górze Kalwarii w budowie most na berlinkach, który będzie gotów 15 b. m. ✪ 7) Podział mostów dla przejścia taborów dywizyjnych przez Wisłę. ✪ 15. dyw. p. most drogowy Kierbedzia w Warszawie. ✪ 1. dyw. lit. biał. most drogowy Kierbedzia w Warszawie. ✪ 8. dyw. p. most kolejowy w Warszawie (przysposobiony do ruchu kołowego). ✪ 10. dyw. p. most w Modlinie. ✪ 2. dyw. lit. biał. przeprawa w Jabłonnie, promy parowe. ✪ 8) Szczegółowe rozkazy co do ruchu taborów wydał w r[ozkazie] 1699/II Tab. z dnia 9.VIII.20 kwatermistrz 1. armii. Po przybyciu taborów w nowe rejony przystąpi kwatermistrz niezwłocznie do formowania kolumn podwodowych, a mianowicie: dla każdego odcinka na jeden baon, dla głównej rezerwy na jeden pułk. Po sformowaniu kolumny będą przeciągnięte na prawy brzeg Wisły. ✪ 9) Instrukcje dotyczące obsady, miejsc postoju, rozdziału artylerii, zaopatrzenia i t. d. wyjdą oddzielnie. ✪ 10) Rozwiązanie względnie przemianowanie Dowództw Grup będzie uregulowane oddzielnie. Dowództwo Gr. gen. Żeligowskiego wydaje rozkazy dotyczące 17. dyw. p. i gr. płk. Mackiewicza aż do ich odejścia na Pułtusk, przy czym obejmie z powrotem Dtwo 10. Dyw. P. ✪ Dwo Gr. gen. Osińskiego przy ukończeniu odwrotu przybywa do Dtwa 1. Armii, gdzie otrzyma dalsze rozkazy. ✪ 11) Szczególną uwagę zwrócić należy na połączenia. Szkic sieci stałej dołącza się. Podczas marszu należy stale co pewien czas włączać się do sieci stałej celem meldowania o sytuacji. Równocześnie należy posyłać meldunki automobilami lub motocyklami. ✪ Bezwzględnie meldować przekroczenie linii kolejowej Wyszków — Kołbiel. ✪ 12) Postanowienia materialne za czas od 12 b. m. będą wydane oddzielnie. Do 12-go idą dotychczasowo. ✪ 13) W dniu 11.VIII

z chwilą przybycia Dow. 1. Armii do Warszawy (Plac Saski) i po zwinięciu stacji meldunkowej Dow. 1. Armii w Tłuszczu, poszczególne Dowództwa Dywizji utrzymują łączność z Dow. 1. Armii po wskazanych im poprzednio w dodatku do rozkazu operacyjnego Nr 4025/III trasach przez centralę w Warszawie, żądając centrali D. O. G. Warszawa. ✪ O t r z y m u j ą: Gr. gen. Żeligowskiego, gr. gen. Osińskiego, 8. dyw. p., 10. dyw. p., 15. dyw. p., 1. dyw. lit. biał., Dtwo Frontu Północnego, Nacz. Dtwo, Dtwo 4. Armii, Dtwo 2. Armii. Dtwo 5. Armii, gen. Latinik.

Załącznik do rozkazu op. N. 4025/III. ✪ Każde Dowództwo Dywizji, wchodzących w skład 1. armii, wyśle jednego oficera ze sztabu danej dywizji oraz po jednym oficerze z każdego z pułków należących do tej dywizji do uzupełnień, jakie już oczekują na dywizje w przeznaczonych im odcinkach rejonu warownego Warszawy. ✪ Oficerowie ci mają mieć ze sobą dokładne spisy ilościowe każdej kompanii danego pułku według szarż, a to w tym celu, ażeby wiedzieli, ile i jakiej szarży ludzi z uzupełnień należy przydzielić do każdej kompanii danego pułku, ażeby stany były równe. ✪ Po przybyciu do wspomnianych uzupełnień wymienieni oficerowie nie czekając przybycia polowych dywizji na podstawie przywiezionych ze sobą spisów kompanii polowych przeznaczą z góry już z owych uzupełnień odpowiednią liczbę ludzi dla każdej kompanii i wygotują imienne spisy tych ludzi tak, aby gdy nadejdą pułki polowe do przeznaczonych im odcinków rejonu warownego Warszawa, od razu można było wcielić do każdej kompanii przygotowaną już ilość ludzi uzupełnienia bez zabierania czasu rozliczaniem stanów kompanii i podziałem uzupełnienia dopiero w ostatniej chwili po nadejściu formacji polowych. ✪ Wymienieni oficerowie ci, zaopatrzeni w odpowiednie legitymacje, zameldują się najdalej dnia 11 sierpnia 1920 godz. 12 w Dow. 1. Armii. Oddział I. ✪ Wyżej wymienieni oficerowie odejdą poza oficerami, nakazanymi tut. Nr 4007/III.

Dowództwo 1. Armii. L. 7078/I. D-ca 1. armii (—) Jędrzejewski gen. por.

---

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Wg minuty: zamiary. [3]) Rządza. [4]) Wg Skorowidza miejscowości R. P. — Poddębie, wg mapy 1 : 100000 — Poddębe. [5]) Mińsk Mazowiecki. [6]) Wg minuty: baonów, które do dywizji...

244. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 21.

Dyspozycje na dzień 11.VIII.1920.

Dowództwo 1. Armii. N. 4028 III [1]). M. p. dnia 10.VIII.1920 [2]). —

W ślad za tut. rozkazem N. 4025 III i na rozkaz Dtwa Frontu Półn. Wsch. N. 3512/III. ✪ 1) Obecna linia frontu ma być trzymana do dnia 10.VIII wieczorem. ✪ 2) W nocy z 10 na 11 b. m. rozpoczyna 1. armia o północy odwrót na przyczółek mostowy Warszawa poczynając od prawego skrzydła. ✪ 3) Dnia 11 b. m. rano 15. dyw. p. i gr. gen. Osińskiego osiągną głównymi siłami linię Niegów — Tłuszcz — Stanisławów — Jakubów — Cegłów pozostawiając tylne straże z działami i piechotą oraz k. m. na wozach na linii z dnia 10 b. m. Tylne straże trzymają się jak najdłużej, cofając się jedynie pod bardzo silnym naporem i obawą oskrzydlenia, zatrzymując się zasadniczo na linii Kamieńczyk — Jadów rzeka Osownica — Kałuszyn aż do wieczora dnia 11 b. m. ✪ Do straży tylnych wydzielić pewne oddziały pod dtwem energicznych oficerów. Odwrót odbywać wzdłuż osi marszu i stref wyznaczonych w tut. rozkazie N. 4025/III. Szczególnie baczną uwagę zwróci gr. gen. Osińskiego na swe lewe skrzydło, które odchodzi bardzo nieznacznie, i zapewni łączność z prawym skrzydłem gr. gen. Żeligowskiego, które pozostaje na miejscu. Łączność pomiędzy oddziałami podczas odwrotu bezwzględnie zapewnić za pomocą patroli kawaleryjskich. Odwrót rozpocząć dnia dnia 10.VIII o godz. 23-ej tak, by nieprz. tego nie zauważył. M. p. gen. Osińskiego w dniu 11 b. m. — Tłuszcz; Dtwo 15. Dyw. P. — Kałuszyn. Dla orientacji: główne siły 4. armii osiągną Latowicz — Żelechów i dalej na południe; straże tylne pozostają na pozycjach z 10 b. m., w najgorszym razie cofają się na linię Żebrak — Chrusty i dalej. ✪ 4) Gr. gen. Żeligowskiego utrzyma stanowczo i bezwzględnie obecnie zajmowane linie, w najgorszym wypadku cofnie się na linię Wyszków — Komorowo, która to linia pod żadnym pozorem utracona być nie może. ✪ Brygada lit. biał., będąca rezerwą armii w Wyszkowie, grupuje się w myśl podanych w zasadniczym rozkazie linii odwrotowych tak, by w razie naporu nieprzyjaciela na południowym brzegu Bugu mogła napór jego powstrzymać. Rezerwy grupy w rejonie Ochudna (201. p. p.) ✪ 5) 17. dyw. p., która działa w myśl tut. rozkazu N. 4007/III i rozkazu Dtwa Frontu N. 3309/III, przechodzi z dniem 11 b. m. w skład 5. armii. ✪ Otrzymują: Dow. 15. Dyw. P., Dow. Gr. gen. Osińskiego i Żeligowskiego, Dow. 17. D. P., Dow. Fr. Płn., Dow. 4 i 5 Armii.

D-ca na froncie z r. szef sztabu (—) Kleeberg płk szt. gen.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Gr. gen. Żeligowskiego 10.VIII g. 19.45.

245. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 31.

Dowództwo 1. Armii. Nr 4032/III [1]). M. p. dnia 10.VIII.1920 r. —

Meldunek sytuacyjny Nr 220 godz. 16 (spóźniony z powodu burzy). ✪ I) Nieprzyjaciel w nocy 9.VIII zaatakował większymi oddziałami piechoty, wspomaganymi kilku bat. artylerii, straże tylne XXX bryg. piech., które z linii Nakory — Korabie cofnęły się na linię rzeki Liwca. W czasie odwrotu szwadron jazdy nieprz. zaatakował 1 baon 62. p. p. Przejęty rozkaz radio nakazuje 27. i 2. dyw. nieprz. zajęcie dnia 10.VIII linii rzeki Liwca na odcinku 15. dyw. piech. Na odcinku 8. dyw. podjazdy nieprzyjaciela podchodziły do stanowisk XVI bryg., lecz zostały odparte ogniem k. m. Na odcinku 1. dyw. l. b. od miejscowości Borzymy do Brańszczyka nieprzyjaciel zachowuje się aktywnie, obsadził on w nocy Wilczogęby i Sojkówek; na prawym skrzydle grupy gen. Żeligowskiego od Brańszczyka do Porządzie nieprz. nie wykazuje żadnej akcji; na lewym skrzydle grupy silnie atakował o godz. 5 rano placówki 13. p. uł. i I/24. p. p. w rejonie Rząśnik i Gołystok oddziałami piechoty i kaw. ✪ II) 15. dyw. piech. obsadziła rzekę Liwiec nawiązując łączność z 8. dyw. w rejonie Stara Wieś. Łączność z grupą płk. Kaliszka (17. p. p.) nawiązana. XXX brygada zajmuje odcinek od Piegawki włącznie do Grodzisk włącznie. XXIX bryg. od Grodzisk do Turna wyłącznie. Baon etapowy warszawski obsadza przyczółek mostowy Węgrów, jako rezerwa — baon 223. p. p. w rejonie Czerwonka. Straże tylne XXX brygady piech. znajdują się o 5 klm od linii rzeki Liwiec. Straże tylne XXIX bryg. piech. na linii Derlicki — Klemowizna — Gajówek [2]) — Karolew — Kuchna [3]) (mapa 1 : 100000). Rezerwę dyw. stanowią dwa baony 61. p. p. w rej. Roguszyn Stary i jeden baon w rej. Pobratymy. M. p. Dwa 15. Dyw. Grębków. Stan 15. dyw. około 3000 bgn. Gr. gen. Osińskiego: według meldunku z godz. 6 dn. 10.VIII na odcinku 8. dyw. W ciągu nocy intensywna działalność patroli własnych. W czasie odwrotu na nakazaną linię szwadron 201. p. szwol. starł się z silnym patrolem nieprz. biorąc do niewoli 8 jeńców, w tym jednego chorążego. Na odcinku 1. dyw. lit. biał. toczy się walka; szczegółów brak. Kontrakcja gr. mjr. Matczyńskiego nie przyniosła pożądanych wyników; rejon Wilczogęby — Zalesie — Sojkówek, teren błotnisty i nieprzejrzysty,

uniemożliwia wszelką akcję. Nowogródzki pułk piech. II bryg. l. b. i jazda dywizyjna 1. dyw. l. b. zadyrygowane zostały do rej. Wyszków. Pułk grodzieński piech. zostanie również tam skierowany po wycofaniu z linii. Łączność z prawym skrzydłem gr. gen. Żeligowskiego nawiązana. Grupa gen. Żeligowskiego: 10. dyw. p. i 2. dyw. l. b. odłączyły się o godz. 3.30 od nieprzyjaciela zajmując linię nakazaną rozkazem Dtwa Armii Nr 4007/III. O godz. 8 ataki nieprz. na placówki 13. p. uł., I/24. p. p. w rejonie Rząśnik — Gołystok na lewym skrzydle gr. gen. Żeligowskiego odparto. IV bryg. Leg. ze względu na sytuację nocną nie została jeszcze wydzielona do rezerwy. W myśl rozk. Dtwa 1. Armii 17. dyw. p. w ciągu nocy została przetransportowana do wyznaczonego rejonu. 67. p. p. odchodzi do 17. dyw. p. przez Wyszków. Baon morski odjechał do Torunia o godz. 7.20. ✪ III) Stan moralny i fizyczny poprawia się, przemęczenie jeszcze znaczne. Straty wczorajszego dnia w grupie gen. Żeligowskiego wynoszą około 50 zabitych, 140 rannych. ✪ IV) Pogoda, drogi piaszczyste.

Z r. szef sztabu (—) Kleeberg płk szt. gen. N. 4032/III.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Prawdopodobnie: Gajowy. [3]) Ruchna.

246. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45.

Dowództwo 1. Armii. Nr 4036/III [1]). Gł. Poczt pol. N. 1. 10.VIII. 1920 [2]).

Do Dtwa Gr. gen. Żeligowskiego, Dtwa Gr. gen. Osińskiego, Dtwa 15. Dyw. P.

Dzisiaj dn. 10.VIII Dtwo Armii o g. 21 wyjeżdża do Warszawy (Plac Saski 7). ✪ Na czas przejazdu funkcjonować będzie w Tłuszczu na st. kolejowej składnica kolejowa [3]) Dtwa I. Armii.

Z r. szef sztabu (—) Kleeberg płk szt. gen.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie Gr. gen. Żeligowskiego 10.VIII g. 20, w Dtwie Gr. gen. Osińskiego 10.VIII g. 19.55, w Dtwie 15. Dyw. Piech. 10.VIII g. 21. [3]) Prawdopodobnie składnica meldunkowa.

247. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45.

Dowództwo 1. Armii. Nr 4054/III [1]). M. p. dn. 10.VIII.1920.

Do Dow. Frontu.

Upraszam o skierowanie z powrotem do 10. dyw. piech. należącego do niej organizacyjnie 31. p. p., który jeszcze w lipcu b. r. z pod Wilna został wysłany na Mołodeczno, a stamtąd w niewiadomym kierunku dalej i dotychczas nie został zwrócony 10-ej dyw. piech.

(—) Jędrzejewski gen. por. i dca 1. armii.

[1]) Podano wg depeszy.

248. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45.

Dowództwo 1. Armii [1]). [M. p. 10.VIII.1920].

Npl czterema dywizjami, 11., 12., 6., 33., zaatakował nasze pozycje od Dębienica przez Żochy [2]) — Porchopy [3]) do toru kolejowego i pomimo rozpaczliwego oporu naszych oddziałów przełamał nasze pozycje. Skutkiem tego zarządzono zajęcie linii Brańszczyk — Trzcianka — Ochudno — Porządzie.

Dow. 1. Armii (—) Jędrzejewski gen. i dca.

[1]) Podano wg telefonogramu. [2]) Blochy. [3]) Chorchosy.

249. OFICER ŁĄCZNIKOWY DOWÓDZTWA FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO PRZY DOWÓDZTWIE 1. ARMII. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 31.

M. p. dnia 10.VIII.1920 [1]).

Do Por. Cieszyńskiego. Oddz. III Dow. Fr.

Meldunek sytuacyjny Nr 8 z dn. 10.VIII.1920 godz. 7. ✪ 1.) 15. dyw. p. W kierunku Sokołów — Czerwonka nieprzyjaciel w sile 500 bagnetów zaatakował straż tylną 59. p. p. W rejonie Broku nieprzyjaciel obrzucił silnym ogniem artylerii szosę Brok — Sadowo [2]), potem odrzuciwszy straż tylną pod Brokiem przeprawił się przez Bug i zajął Sadowo [2]) — Wiczagęby [3]), następnie zaata-

kował Grabiny. Na szosie Brok — Sadowne zauważono większą kolumnę nieprz. ✪ Grupa gen. Żeligowskiego: nieprzyj. rzuciwszy do ataku 11., 12., 6. i 33. dyw. sow. dnia wczorajszego o godz. 12. [na] odcinek od Dębienica przez Blochy — Forchosy [4]) do toru kolej. przełamał nasze pozycje przez Białebłoto. Na zachód od toru kolej. żywa działalność nieprz. Jak melduje 13. pułk ułanów, nieprz. zbudował most pod Drozdowem i przeprawił przez Narew 6.VIII większe oddziały piech., kawal., artyl. i atakuje bezustannie nasze linie na odcinku rzeki Arzy [5]) — Szelków. ✪ 2.) Flankowym atakiem na bagnety 59. p. p. rozbił nieprz. atakującego na straże tylne XXIX brg. I bryg. l. b. utrzymując słaby kontakt z nieprz. obsadziła nakazaną linię, zostawiając II bryg. w rezerwie armii w rejonie Szynkarzyzna. Grupa mjra Matczyńskiego pod naporem nieprzyjaciela zajęła odcinek Stare Zalesie[?] — Grabiny. Na odcinku tym dla wzmocnienia pozostawiono 1 baon grodzieńskiego pułku. Na odcinku gr. gen. Żeligowskiego w ciągu całego dnia nadzwyczaj krwawe walki. 29. p. p. kilkakrotnie kontratakuje i odrzuca nieprz. w rejonie Dembielin [6]) — Grabinki[?] pod naporem przeważających sił cofa się o godz. 14.30 [na] kotę 115, a stąd w dalszym ciągu w kierunku na Białebłoto. 35. p. p. i IV bryg. Leg., zwycięsko dotarłszy do linii Blochy — Forchosy [7]) — tor kolej., wstrzymują kilkakrotne ataki nieprz., lecz po 2½ godz. walce krwawej muszą się wycofać na linię okopów. O godz. 14.30 rozpoczyna się walka na całej linii okopów Białebłoto — Kalinowo — Przetycz. 201. p. p. nie wytrzymuje ataków nieprzyjaciela pod Kalinowo i cofa się. 29. p. p., rzucony do kontrakcji, zajmuje tę pozycję ponosząc wielkie straty. Nieprzyjaciel wprowadza coraz nowe siły. O godz. 16 cofa się III bryg. l. b. Rzucone rezerwy wyrzucają nieprz. z okopów, które kilkakrotnie przechodzą z rąk do rąk. Oddziały własne, przemęczone całodzienną walką, pod naporem świeżo wprowadzonej do akcji 33. dyw. sow. kubańskiej cofają się i grupują walcząc na linii Nowa Wieś — Ślepioty — Jaszczułty, ostatnim wysiłkiem pchnięte oddziały odrzucają przeciwnika i zajmują o godz. 23.30 linię Nowa Wieś — Dalekie — Jedczychy [8]), jednak w rez. zajęły linię Brańszczyk — Trzcianka... [9]).

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Sadowne. [3]) Wilczogęby. [4]) Chorchosy. [5]) rz. Orzyc. [6]) Dębienica. [7]) Chorchosy. [8]) Prawdopodobnie: Sieczychy. [9]) Dalszego ciągu brak, treść można odtworzyć na podstawie meldunku sytuacyjnego Dtwa 1. Armii. Nr 4015/III z dn. 10.VIII. 1920 r. Teka Nr 31.

250. OFICER ŁĄCZNIKOWY DOWÓDZTWA FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO PRZY DOWÓDZTWIE 1. ARMII. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 31.

Mp. dnia 10.VIII.1920r. [1]).

Do Por. Cieszyńskiego Oddz. III Dow. Fr.

Meldunek dodatkowy Nr 9 dn. 10.VIII.1920 godz. 8.15, ✪ Przesyła się do wiadomości meldunek grupy gen. Osińskiego: Na depeszę Dow. 1. Armii Nr 4000/III w sprawie luki między prawym skrzydłem grupy a 15. dyw. p. w dniu 9 b. m. w rejonie Stara Wieś melduje się, że w czasie kiedy gen. Haller przejeżdżał przez Starą Wieś, prawe skrzydło 8. dyw. p. znajdowało się w trakcie przemarszu z linii Kossowa na linię Stara Wieś utrzymując ścisłą łączność z baonem 60. p. p., pozostawionym przez Dow. 15. Dyw. specjalnie w tym celu we Wrotnowie. Po zajęciu pozycji pod [m.] Stara Wieś Dow. 8. Dyw. P. natychmiast zameldowało, iż kontakt z lewym skrzydłem 15. dyw. utrzymany [przez] oddział rezerwowy z Korytnicy z zadaniem zapobiegania lukom między grupą oper. a 15. dyw.

(—) Izdebski por. oficer łącznikowy Dow. Frontu.

[1]) Podano wg depeszy. Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 10.VIII g. 8.55.

251. OFICER ŁĄCZNIKOWY DOWÓDZTWA FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO PRZY DOWÓDZTWIE 1. ARMII. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 31.

M. p. dnia 10.VIII.1920 [1]).

Do Por. Cieszyńskiego ofic. łącznikowego. Oddz. III Dow. Frontu.

Meldunek sytuacyjny Nr 10 z dn. 10.VIII.1920 o godz. 15.10. ✪ Sytuacja z dnia 10.VIII.20, 12.30. Armia 1. obsadza linię od Mokobody — Grodzisk — Liw — Węgrów — wzdłuż rzeki Liwiec do Brańszczyk, potem przez Komisarówkę przy trakcie w lesie do południow. wschod. kąta lasu w rejonie Ochudno, następnie zach. brzegiem w rejonie Porządzia do płd. brzegu bagna Pulwy wyginając się nieco na zachód od Rząśnik — Gołystok — Ulaski — Zombki [2]). Od [m.] Mokobody do [m.] Grodzisk XXX bryg. piech., od [m.] Grodzisk do [m.] Turna XXIX bryg. piech. z rezerwą dwóch baonów 61. p. p. w Czerwonce. Od [m.] Turna do [m.] Borzymy 8. dyw. piech., od Borzymy do Brańszczyk I bryg. l. b., od Brań-

szczyk do Ochudno 10. dyw. piech., III bryg. l. b. i 41. p. p., od Ochudno do Rząśnika IV bryg. Leg., od Rząśnika do Zombki [2]) 13. p. uł. Dow. Gr. gen. Osińskiego — Mokra Wieś; gr. gen. Żeligowskiego w Wyszkowie, gdzie jako rezerwa II bryg. l. b. i pluton czołgów. Dow. 1. Armii przenosi się dziś w nocy do Warszawy. ✪ 15. d y w. p i e c h. dnia 9.VIII w nocy większe oddziały nieprz., poparte kilku bat. artyl., zaatakowały tylne straże XXX bryg. piech. na linii Nakory — Korabie, wypychając je [na] linię rzeki Liwca. W czasie cofania się straży tylnej XXX bryg. p. doszło do starcia pomiędzy szwadronem bolsz. a I/62. p. p. Szwadron ten zaatakował bat[alion] od tyłu, został jednak z wielkimi dla niego stratami odparty. Przejęte radio nieprz. nakazuje 27. i 2. dyw. sow. — w dniu 10 b. m. zająć linię Liwca na odcinku 15. dyw. piech. ✪ G r. g e n. O s i ń s k i e g o: na odcinku 8. dyw. piech. w ciągu nocy konne podjazdy nieprz. podchodziły do stanowisk XVI bryg. p., lecz zostały odparte ogniem kar. masz... [3]). Szwadron 201. p. p. [4]) natknął się na silny patrol nieprz., starł się z nim, lecz został odparty tracąc 8 jeńców, w tym jednego chorążego. Na odcinku mjr. Matczyńskiego nieprz. obsadził w nocy Wilczogęby — Zalesie — Sojkówek. Gr. gen. Żeligowskiego: nieprzyjaciel w składzie 11., 12., 6. i 33. dyw. piech. po kilkakrotnych atakach przełamał pozycje i przez Białebłoto wtargnął w głąb lasu, przeprawił się przez Narew pod Lachy — Rogoźne — Gostkowo i wyparł 13. p. uł. na linię Gołystok — Ulaski — Zombki [5]). Według meldunku z dnia 10.VIII b. r. godz. 12 na prawym skrzydle od Brańszczyka do Porządzia nieprzyjaciel zachowuje się pasywnie. Na lewym skrzydle atakował nieprz. od godz. 5-ej rano placówki 13. p. uł. i I/24. p. p. w rejonie Rząśnik — Gołystok — piechotą i kawalerią, został jednak ze stratami odparty. ✪ II) Na odcinku 15. dyw. piech. obsadzenie rzeki Liwiec zostało ukończone. Łączność z gr. płk. Kaliszka (17. p. p.) i XV bryg. [w] Stara Wieś została nawiązana. 15. dyw. piech. liczy obecnie około 3000 bgn.; dwie bat. 4-go p. a. p. [6]) odeszły do rejonu Polinki [7]) do dysp. gr. płk. Kaliszka. Na odcinku gr. gen. Osińskiego w ciągu nocy intensywna działalność patroli własnych. Szwadron 201. p. p. [8]) odparł napad patrolu nieprz. biorąc do niewoli 8 jeńców, w tym jednego chorążego. Mjr Matczyński ubezpiecza Zazydki[?] od płn. wsch. W rejonie Brańszczyka nawiązana łączność z prawym skrzydłem gr. gen. Żeligowskiego (29. p. p.). Nowogródzki pułk piech. odszedł w rejon Wyszkowa. Stan bojowy 1. dyw. lit. biał.: 1900 bgn., 45 k. m., 150 szabel, 30 dział (7 à 105 mm). Z powodu cofnięcia się oddziałów gr. gen. Żeligowskiego wycofały się oddziały gen. Osińskiego na rzekę Liwiec. II bryg. l. b. wraz z dwiema bat. odeszła do Wyszkowa jako

rezerwa armii. Na odcinku gr. gen. Żeligowskiego wobec niemożności wyrzucenia nieprzyjaciela i zajęcia z powrotem starej linii cofnęły się oddziały na linię Brańszczyk — Komisarówka — Ochudno — Porządzie. 13. p. uł. utrzymuje łączność w prawo z IV br. Leg., a w lewo z 17. dyw. piech. 67. p. p. odszedł do 17. dyw. p. przez Wyszków. Baon morski odjechał do Torunia. ✪ III) a b c. dobre, prócz butów i spodni, których brak. ✪ IV) Dotychczas nieznane. ✪ V) Stan moralny dobry; stan fizyczny — przemęczenie. ✪ VI) Pogoda, drogi przeważnie dobre.

(—) Izdebski por. of. łącznikowy Dow. Frontu.

[1]) Podano wg depeszy. Otrzymano w Dtwie Fr. dn. 10.VIII g. 16. [2]) Zambski. [3]) Dalszy ciąg niejasny. [4]) 201. p. szwoleżerów. Podano wg meldunku sytuacyjnego Dtwa 1. Armii Nr 4032/III z dn. 10.VIII. Teka Nr 31. [5]) Zambski. [6]) 4. p. a. c. Podano wg meldunku sytuacyjnego 15. dyw. piech. Nr 2608 z dn. 10.VIII. Teka Nr 1654. [7]) Polaki. [8]) 201. p. szwoleżerów.

252. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 201.

Meldunek sytuacyjny poranny.

Dowództwo 4. Armii. [Nr 13201/III] [1]). Gł p. pol. 4. dnia 10.VIII.20 r.

1) Nieprzyjaciel posuwa się drogami Międzyrzec — Siedlce, Międzyrzec — Łuków. Dzisiaj po południu oddziały nieprzyjacielskiej piechoty i kawalerii na linii Zaolszynie, Zembry, Kurów, Trzebieszów. Około godz. 18 oddziały nieprzyjacielskie zajęły Trzebieszów, kawaleria spaliwszy wieś Zembry posuwa się drogą Zembry — Mikłusze [2]) — Łęcznowola. ✪ 2) Oddziały dywizji górskiej i 16. dyw. p. bez kontaktu z nieprzyjacielem. Oddziały 15. p. p., stojące w Łęcznowoli i Konopnej [3]), nie czekając na nieprzyjaciela, poszły naprzód i zaatakowały go w rejonie Mikłusze [2]). Nieprzyjaciel po krótkiej walce, w której poniósł wielkie straty, wycofał się pośpiesznie w kierunku północno-wschodnim. Straty własne 2 rannych. W myśl rozkazu Dow. Frontu N. 3512/III XVII brygada piech. 9. dyw. piech. po objęciu tychże stanowisk przez 32. p. p. i częściowo przez oddziały 16. dyw. p. została wycofana i odejdzie na miejsce przeznaczenia. Likwidacja grupy poleskiej została przeprowadzona. Sztab grupy odejdzie w myśl rozkazu Nacz. Dow. do Warszawy. Generał Kona-

rzewski odjeżdża do Wiszniowa dla objęcia Dow. 14. Dyw. P. 65. p. p. przybył dzisiaj w sile 900 bagnetów do Dęblina; Dow. 4. Armii przybyło dzisiaj o godz. 19 do Dęblina. Kwatermistrzostwo 4. armii odeszło do Puław. Z 14. dyw. p. i grupy pułk. Kaliszka meldunki nie nadeszły.

Z r. (—) Rybak płk szt. gen. i szef sztabu. ✪ Za zgodność: (—) J. Sulma por.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Mikłusy. [3]) Wólka Konopna.

253. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223.

Przeprowadzenie ewakuacji Łukowa.

Dowództwo 4. Armii. Nr 13202/III [1]). Poczta pol. Nr IV dn. 10.VIII. 1920.

Do Dow. Grupy gen. Konarzewskiego.

Na tamt. Nr 6101/III. ✪ Należy przeprowadzić ewakuację częściowo przez Siedlce. Część transportów skierować na linię Łuków — Dęblin, która została przeszyta do stacji Krzywda i dalej. Dnia 11.VIII, w którym to dniu linia zostanie ukończona, odejdą transporty dalej do Dęblina. W tym celu tylna straż 16. d. p. osłoni odtransportowanie tych pociągów.

Dow. 4. Armii. No 13202/III z r. (—) Rybak płk i szef sztabu. —

[1]) Podano wg czystopisu.

254. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 600.

[Wysyła] Dtwo 4. Armii. Nr 13205/III [1]). [M. p. dn. 10.VIII.1920 r.].

[Otrzymuje] 16. d. p. przez Dtwo Gr. gen. Konarzewskiego.

W myśl rozkazu Nacz. Dow. Nr 8452/III i Dow. Fr. Nr 3327/III zawiadamia się, że 65. p. p. wywagonuje w Dęblinie — do dyspozycji 16. dyw. p.

Dtwo 4. Armii. Nr 13205/III z r. (—) Rybak płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty.

255. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223.

Dowództwo 4. Armii. Nr 13207/III [1]). Poczta pol. Nr 4 dn. 10.VIII. 1920 r.

Do Dow. Frontu Południowo-Wschodniego.

W załączeniu przedkłada Dow. 4. Armii rozkaz Dow. 4. Armii Nr 13102/III jako sprawozdanie i melduje: ✪ 1.) Według Ordre de bataille Nacz. Dow. wchodzi 6. dyw. p. w skład 4. armii. Znajdująca się dotychczas w składzie 4. armii XII bryg. p. została zadyrygowana wraz z 4. dyw. p. do Góra Kalwaria, tym samym wychodzi z rejonu 4. armii. ✪ Dow. 4. Armii zwróciło się do Dow. Frontu Półn. Wschodniego o oddanie XII bryg. z powrotem pod rozkazy Dow. 4. Armii. ✪ 2.) Rozkazem Dow. Frontu Półn. Wsch. Nr 2007/I została 2. brygada jazdy w całym organizacyjnym składzie, t. z. 10. i 4. p. uł., oddysponowana z 4. armii i zadyrygowana do Grodziska (rozkaz Dow. 4. Armii Nr 13102/III ulega więc tym samym stosownej zmianie). ✪ 3.) Rozkazem Dow. Frontu Nr 278/lot zostały wszystkie dotychczas przydzielone do 4. armii eskadry lotnicze, jako też szefostwo lotnictwa 4. armii z całym personelem oddane do dyspozycji Dow. Frontu Półn. Wsch. 4. armia znajduje się więc bez eskadr lotniczych, jako też nie posiada Dow. Armii szefostwa lotnictwa. ✪ 4.) Do Dow. Frontu Półn. Wsch. zostało przydzielonych 16 aut osobowych, z których kilka przeznaczonych dla 4. armii. Wskutek odejścia 4. armii spod rozkazów Dow. Frontu Półn. Wsch. istnieje możliwość, że wymienione auta nie zostaną przydzielone do 4. armii. ✪ 5.) 65. p. p. (900 bagnetów) przybył dnia 10.VIII o godz. 16 do Dęblina, tym samym został skład organizacyjny 16. dyw. p. skompletowany. ✪ Meldując powyższe Dow. 4. Armii uprasza o poparcie w punkcie 1. i 4. przytoczonego i uprasza o jak najszybszy przydział stosownej ilości eskadr lotniczych, personelu szefostwa lotnictwa do 4. armii.

(—) Skierski gen. ppor. i dca armii. ✪ Za zgodność: (—) Pokorny kpt. p. d. sztab gen. i szef oddz. III.

[1]) Podano wg czystopisu.

256. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ II. MELDUNKI I RAPORTY WYWIADOWCZE. TEKA NR 129.

Dowództwo 3. Armii. Oddział II. L. 3754/II [1]). Gł. Poczta Polowa III, dnia 10.VIII.20 [2]).

Meldunek wywiadowczy z dnia 10.VIII.20. Odc. 12. armii. ✪ 7. dyw. piech. operuje na płd. od przyczółka mostowego Husynne. Skonstatowano 20. i 19. bryg. (ca 2000 bag., 40 k. m. i 100 szabel). Jeńcy zeznają, że na froncie znajduje się również 3. bryg., licząca ca 1000 bagn. (141. bryg. operacyjnie przydzielona do 7. dyw. piech.?), 57. p. p. (19. bryg.) ca 500 bagn., 3 kar. masz i 2 3" działa, znajdował się 8.VIII w rejonie wsi Turka. Turkę obsadzał 58. p. p. oraz jeszcze jeden (numer nieznany). We wsi Ostrów 8.VIII stacjonował oddz. kaw. wyw. 7. dyw. Oddziały te po oskrzydleniu ich przez wojska własne od płd. wsch. wycofały się w kierunku na Bereźce i Husynne. ✪ 25. dyw. piech. W składzie trzech bryg. (ca 1400 bagn. 150 k. m.) dnia 8.VIII atakowała energicznie wojska własne na odcinku Dorohuska. Do dywizji przydzielono brygadę jazdy w składzie: 1. uralskiego p. j., 2. kubańskiego p. j. i usurowskiego p. j. (brygada ta w czasie operacji nad Styrem i Stochodem wchodziła w skład grupy Golikowa; w maju pod Kijowem operowała razem z 25. dyw. piech.; dawniej należała do armii Kołczaka i wchodziła w skład „oddziału jazdy gen. Tołstoja"), liczy ca 450 szabel i 10 k. m. 8.VIII operowała we wsi Świerze. Według przyłapanego rozkazu op. 25. dyw. piech. miała rozkaz 8.VIII zająć Chełm 74. i 75. bryg., mając 73 bryg. w rezerwie. ✪ 58. dyw. piech. w składzie trzech bryg. (ca 3000 bagn.) zajmowała odcinek: Opalin — Huszcza — Hniszów. Do dywizji przydzielono szwadron w sile 100 szabel oraz 4 — 5 bat. pol. po 4 — 3, z kt. pojedyńcze działa przydzielone są do poszczególnych pułków. ✪ Różne. Łącznie na odcinku 7. dyw. piech. własnej od Uhruscha [3]) do Husynnego operują trzy nieprzyjacielskie dywizje w sile ca 7000 bag., 500 szabel, 10 bat. pol. po 3 — 4 działa. ✪ Na wiecu 517. p. p. w Opalinie dnia 7.VIII żołnierze postanowili nie przekraczać linii Bugu jako etnograficznej granicy Rosji. ✪ Otrzymują: pg rozdzielnika L. IV oraz grupa mjr. Hozera.

(—) Florek mjr i szef oddziału II D-wa 3. Armii.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w 1. dyw. Leg. 10.VIII g. 15. Teka Nr 1249, w 3. dyw. Leg. 11.VIII g. 1.15, w 7. dyw. piech. dn. 10.VIII g. 14.40. [3]) Uhrusk.

257. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ II. MELDUNKI I RAPORTY WYWIADOWCZE. TEKA NR 129.

Dowództwo 3. Armii. Oddział II. L. dz. 3759/II [1]). Gł. poczta polowa III. dn. 10.VIII.1920 [2]).

Meldunek wieczorny wywiadowczy z dnia 10.VIII. Odc. 1. armii konnej. 24. dyw. piech. Cała artyleria dywizyjna składa się z 11 — 3" dział i 5 — 6" dział, z tych w dniu 8.VIII wojska własne zdobyły 8 — 3" dział. ✪ Odc. 12. armii sow. i grupy poleskiej sowieckiej. Wiadomości brak, meldunki z dywizji nie nadeszły. ✪ Różne. Stojanów został 9.VIII b. r. obsadzony przez oddział piechoty nieprzyjacielskiej, siły nieznanej. Krusów [3]) jest również obsadzony przez nieprzyjaciela, który wysyła patrole pod Kniaże. Kawaleria nieprzyjacielska w nocy z 8.VIII na 9.VIII przeprawiła się na zachodni brzeg Bugu pod Kryłowem, po czym wycofała się zostawiając w rejonie Kryłowa jeden szwadron jazdy. ✪ Otrzymują pg rozdzielnika L. IV oraz grupa mjr. Hozera.

(—) Florek mjr i szef oddziału II.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w 1. dyw. Leg. 11.VIII g. 11. Teka Nr 1249. [3]) Prawdopodobnie Kwasów.

258. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. dz. 23301/III [1]). Gł. Poczta Polowa III. dnia 10.VIII.20 [2]).

Meldunek sytuacyjny poranny z dnia 10.VIII godz. 9-a. ✪ 1.) O zmianach dyslokacji nieprzyjacielskiej meldunków brak. ✪ 2.) Według meldunków grupy mjr. Hozera podgrupa mjr. Grabowskiego pod naciskiem znacznych sił nieprzyjaciela wycofała się z Wisznic. Część tej grupy w sile około 100 bgn. i kilkunastu jeńców wraz z mjr. Grabowskim przeszła przez Parczew dnia 9.VIII przed południem i udała się podobno w kierunku Kock, dokąd wysłano konnych dla nawiązania z majorem łączności. ✪ Wobec osłabienia lewego skrzydła armii zarządzono ściągnięcie I/5. p. p. Leg. z Wytyczna do Ostrowa. ✪ Na odcinku 7. dyw. piech. pomimo kilkogodzinnej kontrakcji nie udało się wyprzeć nieprzyjaciela z m. Świerze za Bug. Dalsza kontrakcja nie została uskuteczniona na skutek odwrotu, który rozpoczął się w nakazanym terminie bez kontaktu z nieprzyjacielem, który poniósł niezwykle ciężkie straty. ✪ Pociąg pancerny „Zagończyk"

rozpędził dnia 8.VIII po płd. oddział jazdy nieprzyjaciela w sile około 150 szabel w rejonie Brzeźna. W walkach nad Bugiem poniosła 7. dyw. piech. niezwykle ciężkie straty tak w oficerach jak i w żołnierzach, którzy jednak bardzo niechętnie opuszczali linię Bugu. Żołnierz okazał tam hart i zrozumiał, że walczy za całość swej ojczyzny. Z 3. dyw. Leg. i 1. dyw. Leg. meldunki nie nadeszły. ✪ 3.) Bez zmiany. ✪ 4.) Pogodnie. ✪ Otrzymują: pg rozdzielnika L. IX. Grupa mjr. Hozera. 1. dyw. Leg.

(—) Zieliński w. r. generał por. i dowódca.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 6. Armii dn. 10.VIII g. 16.15.

259. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE, TEKA NR 166.

Skierowanie I/5. pułku piechoty z Wytyczna do Ostrowa.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23302/III [1]). M. p. dn. 10.VIII. 1920.

Do Dow. I/5. P. P. Leg. w m. p.

I/5. p. p. Leg. odejdzie niezwłocznie z Wytyczna do Ostrowa, skąd nawiąże łączność z Dow. Grupy mjr. Hozera w Parczewie i z Dow. Garnizonu w Lubartowie.

Z r. (—) Bortnowski ppłk p. d. szt. gen. szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty.

260. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Zarządzenie wypadu 7. dywizji piechoty na Sawin.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23309/III [1]). Główna poczta pol. III. dn. 10.VIII.1920.

Do Dowództwa 7. Dywizji Piechoty.

Dowództwo 7. Dywizji Piech. zarządzi bezwzględnie dnia 10.[VIII.] wieczorem przed zmierzchem wypad jednej brygady piechoty z silną artylerią w kierunku na Sawin — Piaski, po czym brygada ta przechodzi w rejon Aleksandrówka — Dębowiec — Wereszczyn, zamykając silnym oddziałem w Michelsdorfie defilé jezioro Wielkie — bagno Krowie. Zadaniem brygady — osłona kierunku Włodawa — Łęczna. Brygada łączy się telefonicznie z Dowództwem Armii. Godzinę rozpoczęcia akcji zameldować odwrotnie telefonicznie Dow. Armii.

(—) Zieliński w r. generał por. i dowódca.

[1]) Podano wg czystopisu.

261. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Linia zajęta przez 4. armię w dniu 10.VIII.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23313/III [1]). M. post. dnia 10.VIII.1920.

Do Dow. Gr. Majora Hozera.

Gros sił 4. armii znajduje się dzisiaj na linii Kock — Borki — Ulan — Dębowica — Zbuczyn, wysunąwszy straże tylne znacznie naprzód.

Z r. (—) Bochenek mjr.

[1]) Podano wg minuty.

262. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23318/III [1]). Główna poczta pol. III. dn. 10.VIII.1920 [2]).

Komunikat sytuacyjny wieczorny z dnia 10.VIII.1920 godz. 18-ta. ✪ 1.) Według meldunków z grupy majora Hozera nieprzyjaciel przeszedł dnia wczorajszego Bug pod Zbereżem (15 klm na północ od Opalina) i maszerując przez Kosyń — Macoszyn zajął Hańsk i Dubeczno. ✪ 2.) 3. dyw. piech. Leg. rozdzielona na dwie grupy: jedna w rejonie Grabowca, druga w rejonie Tyszowiec. Do-

wództwo Dywizji Tyszowce. Kontakt z patrolami nieprzyjaciela dość luźny. ✪ 6. dyw. ukr. w rejonie Sielec bez kontaktu z nieprz. ✪ 7. dyw. jedną brygadą w Chełmie, drugą w rejonie Horodyszcze. Oddziały 7. dyw. wypędziły przy pomocy cywilnej ludności oddziały nieprz. z Leśniczówki i Gotówki (obok linii kolejowej Włodawa — Chełm). I/5. p. p. Leg. z grupy majora Hozera w marszu z Wytyczna do Ostrowa. Reszta grupy w rejonie Parczewa. ✪ 3.) Bez zmiany. ✪ 4.) Bez zmiany. ✪ 5.) Rozdzielnik XIII.

(—) Zieliński w. r. generał por. i dowódca.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano do 7. dyw. piech. 10.VIII g. 21.30, do 1. dyw. Leg. 11.VIII g. 0.10, do 3. dyw. Leg. 11.VIII g. 16.15, do 6. dyw. ukr. 10.VIII g. 21.20, do 1 dyw. jazdy 11.VIII g. 18.14, do gr. gen. Bałachowicza 10.VIII g. 21.20, do grupy mjr. Hozera 12.VIII g. 1.

263. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 35.

Dnia 10 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo 3. Armii — Dowództwo 1. Dywizji Piechoty Legionów. ✪ Rozmawiający: ppor. Elżanowski — ppor. Kamieński.

Tu ppor. Kami[e]ński. ✪ Tu ppor. Elżanowski. Cześć, panie poruczniku. ✪ Kamieński: Cześć. ✪ Elżanowski: Panie poruczniku, jak jest z waszym załadowaniem się i kiedy kończycie? ✪ Kamieński: Dzisiaj o godz. 17-ej 30 odszedł baon III/5. p. p. Leg. z Sokala, również były wieczorem zaawizowane 2 składy 100 osiowe w Krystynopolu, którymi to składami mieliśmy odesłać 2 baterie polowe i 1 batr. ciężką. Zdaje się, że składy te również już odeszły. Poza tym przyszedł jeden skład do Sokala jeszcze, którym odesłaliśmy 1 batr. polową i pluton artyl. ciężkiej. Obecnie mamy zaawizowanych jeszcze kilka składów, których jeszcze dotąd nie ma. O ile w dalszym stopniu dostaniemy tak powoli i trudno składy, nie wyjedziemy prędzej, jak za 3 dni i to wątpliwe. Dow. piech. wyjechało również. ✪ Elżanowski: Rozkaz operacyjny u nas się pisze, jutro dostaniecie koło godziny 10-ej. O składach zamelduję szefowi sztabu, może się wam przyśpieszy. ✪ Kamieński: Dziękuję, dobranoc. Rozkaz Dow. Frontu z treści już znam Nr 208/III [1]), czekamy na rozkaz 3-ej armii, obecnie dodaję jeszcze, że prosimy bardzo

o mapy nowego terenu oper., t[o] j[est] wszystko. ✪ Elżanowski: Dobrze, jutro z rozkazami wyszlę. Co słychać o sytuacji? ✪ Kamieński: Nieprz. probuje z nami kontakt nawiązać przez Kryłów, Koryck [2]), Kniaże. Uważam, że każde przeciąganie odtransportu 1-ej dyw. Leg. może nas zaangażować w nowe [walki] na tutejszym odcinku, zwłaszcza gdy się nieprzyjaciel dowie o odejściu 1-ej dyw. Czy mogę was poprosić o podanie mi, jak się obecnie przedstawia syt. na północy. Prosi o to ppłk Dąb-Biernacki....

[1]) Nr 2080/III z dn. 10.VIII.1920 r. [2]) Poryck.

264. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ II. ZESTAWIENIE WIADOMOŚCI O NIEPRZYJACIELU. TEKA NR 074.

Zestawienie wiadomości za czas od dnia 10 sierpnia 1920 r.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Ew/5. Nr 35902/II[1]). Warszawa, 11.VIII.1920 [2]). ✪ Bardzo pilne!

Odcinek 4. armii: ✪ Oddziały jazdy III korpusu posunęły się w kierunku Sochocina na W'krze. ✪ W III korpusie szwankuje łączność. ✪ Sztab 53. dyw. strz. w Krasnosielcu (na wschód od Przasnysza). ✪ Oddziały piechoty 4. armii posuwają się naprzód na zajęte przez jazdę tereny. ✪ Odcinek 15. i 3. armii: 15. i 3. armie kontynuują dotychczasowe operacje. ✪ Odcinek 16. armii: ✪ Sztab polowy armii w Bielsku. ✪ Sztab 10. dyw. strz. przeszedł z Kornicy (na północo-zachód od Białej) do Wiszniewa [3]) (na półn. [4]) od Siedlec). 10. dyw. otrzymała uzupełnienie. ✪ Oddziały armii kontynuują marsz w ślad za wycofującymi się własnymi oddziałami: ✪ Odcinek grupy mozyrskiej: ✪ W składzie grupy działa jakoby ostatnio przybyła 9. samodzielna brygada piechoty (wymaga potwierdzenia). ✪ Grupa działa w rejonie Kodeń — Włodawa. ✪ Odcinek 12. armii: ✪ Oddziały 12. armii w kierunku na Chełm dn. 10.VIII forsowały Bug. ✪ Sztab 7. i 44. dyw. strz. w Kowlu. ✪ 12. armia prowadzi akcję celem przejścia Bugu. ✪ Armia konna. ✪ 24. dyw. strz. dn. 8.VIII wysunęła się do rej. Świniuchy, skąd została wyparta przez własne oddziały poniósłszy duże straty. ✪ Oddziały 14. dyw. jazdy zajmują rejon Ohladów — Łopatyn — Sieńków. ✪ W rejonie Brodów armia konna prowadzi zażarte walki z własnymi oddziałami. ✪ Meldowana jest większa

koncenracja jazdy w rej. Beresteczka i w rejonie Poczajowa. ✪ Odcinek 14. armii: ✪ 41. dyw. strz. prowadzi zażarte walki o posiadanie linii Strypy. Dn. 9.VIII oddziały 123./41. dyw. strz. zajęły Osowce i Bobulińce (północ od Buczacza) i jednym pułkiem kawalerii przeszły przez Strypę. ✪ W rejonie 60. dyw. strz. oddziały tej dywizji wraz z 9. brygadą dn. 9.VIII zostały wyparte z rej. Chodaczkowa i cofają się na Poczapińce — Draganówka. ✪ Według zeznań jeńców 9. brygada 3. dyw. uległa zupełnemu zdemoralizowaniu. Zanotowano liczne wypadki umyślnego kaleczenia się żołnierzy. Jeden z dowódców baonu 9. brygady (komunista) został zabity przez żołnierzy tejże brygady za to, że nie chciał się poddać. ✪ Pro domo. ✪ Z powodu zmian miejsc postoju Dowództw Frontu i Armii — meldunki nie nadeszły.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 11.VIII g. 18.50, w 3. armii 12.VIII g. 5.55 — Teka Nr 2795. [3]) Wg mapy 1 : 300000 — Wiśniew, wg Skorowidza miejscowości R. P. — Wiszniów. [4]) Na południe.

265. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Podporządkowanie brygady syberyjskiej Dowództwu 5. Armii.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Oddział III. Nr 8516=III [1]). Warszawa, dnia 11 sierpnia 1920 r. ✪ Tajne. Pilne.

Brygada syberyjska w Zegrzu. ✪ 1) Brygada syberyjska skierowana jest do Zegrza i wchodzi w skład 5. armii, która wyznaczy jej zadanie. W międzyczasie na wypadek silnego naporu nieprzyjaciela na Pułtusk poprzeć należy grupę ppułk. Kopy, tam operującą. ✪ 2) Dca brygady syberyjskiej zgłosi się w Dtwie 5. Armii w Modlinie, gdzie otrzyma szczegółowe rozkazy. ✪ 3) Otrzymują: Dtwo Bryg. Syberyjskiej, Dtwo Frontu Północno=Wschodniego, gen. Latinik i M. S. Wojsk. Oddział I.

Szef Sztabu Generalnego W. P. (—) Rozwadowski generał porucznik. ✪ Za zgodność: w z. szef oddziału III (—) por. p. d. [szt. gen.] Regulski.

[1]) Podano wg czystopisu.

266. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Mosty, brody i promy parowe na Wiśle.

[Wysyła:] Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Oddział III. Nr 8517/III [1]). Warszawa, dnia 11 sierpnia 1920 r.

[Otrzymują:] Dtwo Fr. Płn. Wsch., M. S. Wojsk. Oddz. I, Misja francuska.

Mosty i przeprawy na Wiśle. ✪ I) Nacz. Dow. podaje do wiadomości spis przepraw przez Wisłę na odcinku od Torunia do Dęblina: 1) Mosty: Toruń: a) most kolejowy, b) most szosowy. 2) Włocławek: most szosowy (na drewnianym rusztowaniu). 3) Płock: most szosowy (na drewnianym rusztowaniu). 4) Wyszogród: most szosowy (na drewnianym rusztowaniu). 5) Modlin: most pontonowy (most stały zniszczony). 6) Warszawa: a) most pontonowy, b) most Kierbedzia, c) most kolejowy (przystosowany dla ruchu kołowego). 7) Góra Kalwaria: most pontonowy (będzie gotów koło 20 b. m.). 8) Dęblin: a) most szosowy, b) most kolejowy. ✪ Brody: (od granicy niemieckiej) 1) Krzywa Góra, 2) Rydzyno, 3) Troszyn Niemiecki, 4) Kępa Niemiecka, 5) Czerwińsk, 6) Wilków Niemiecki, 7) Świdry, 8) Ostrówek, 9) Potycz, 10) Ryczyn. ✪ Uwaga: Brody zmienne. Obecnie (10 sierpnia) poziom wody na Wiśle jest o jeden metr wyżej, aniżeli normalny i z tego powodu brody są nie do użycia, jednakże woda się obniża bardzo szybko. ✪ Promy parowe: 1) Modlin, 2) Jabłonna, 3) Góra Kalwaria. ✪ Uwaga: wydajność 10 — 12 wozów dwukonnych co pół godziny. ✪ II) Miejsca brodów na odcinku Wisły od granicy niemieckiej do Dęblina obsadzić należy bezzwłocznie przez odpowiednie oddziały z karabinami masz. Współdziałanie miejscowej ludności dla obserwacji i obrony należy zapewnić.

I Zastępca Szefa Sztabu Generalnego W. P. (—) Kuliński generał podporucznik. ✪ Za zgodność: w z. szef oddziału III (—) Regulski por. p. d. [szt. gen.].

[1]) Podano wg czystopisu.

267. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Obsadzenie przedmości w Wyszogrodzie, Płocku i Włocławku.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Nr 8530/III [1]). Warszawa, dnia 11 sierpnia 1920.

Obserwacja Wisły. ✪ I) Po porozumieniu się z M. S. Wojsk. Oddz. I zostaje oddany o godz. 12-ej dnia 12 sierpnia 1920 roku odcinek Wisły na zachód od linii Wychodź — Nowiny (20 klm na zachód od Modlina) pod rozkazy M. S. Wojsk. ✪ II) M. S. Wojsk. rozkazem Nr 9782/org. uregulowało już obsadzenie tego odcinka w ten sposób, że w Wyszogrodzie, Płocku i Włocławku organizuje przyczółki mostowe, obsadzone przez oddziały o średniej sile ca 1000 bagnetów z artylerią i k. m. Jako rezerwę odcinka formują się w Gostyminie [2]) 2 baony p. i pułk jazdy. ✪ III) Oddziały techniczne, pracujące na rzece Wkrze, zostały zadyrygowane przez M. S. Wojsk. na powyższe przyczółki. ✪ IV) Oddziały 5. armii utrzymywać będą żywą łączność z przyczółkami mostowymi Wyszogród. ✪ Otrzymują: Dtwo Frontu Północnego i do wiadomości M. S. Wojsk.

I Zast. Szefa Sztabu Generalnego (—) Kuliński generał podporucznik. ✪ Za zgodność: (—) Piskor płk szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Gostynin.

268. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Podporządkowanie 4. armii Dowództwu Frontu Środkowego.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Nr 8536/III [1]). Warszawa, dn. 11 sierpnia 1920.

W ślad rozkazu Nacz. Dow. Nr 8368/III [2]) zarządza się: ✪ I. 4. armia z Dtwem w Dęblinie przechodzi pod rozkazy frontu środkowego dn. 12.VIII godz. 12 zgodnie z rozkazem Dow. Frontu Północnego Nr 3309/III. ✪ II. Dow. Frontu Środkowego wyda zarządzenia odnośnie [do] 4. armii w myśl ustnych instrukcji, otrzymanych w dniu 10.VIII przez gen. por. Rydza-Śmigłego od Szefa Sztabu. ✪ Zwrócić baczną uwagę na zatrzymanie i umocnienie przyczółków Dęblin — Ryki — Łysoryki [3]) — Kock. ✪ III. Szybko przeprowadzić uzupełnienie oddziałów 14., 16., 21., dyw. p. i XII br. p. marszówkami i baonami; skontrolować tabory i tyły tych dywizji, wcielając nadetatowych żołnierzy do linii. ✪ Postęp prac reorganizacyjnych w codziennym wieczornym meldunku szczegółowo podawać, przede

wszystkim zaś podać stany dywizji po osiągnięciu rejonów im wyznaczonych. ✪ IV. Otrzymują: Dow. Fr. Północnego, Dow. Fr. Środkowego.

I Zastępca Szefa Sztabu Gen. (—) Kuliński gen. podpor. Nacz. Dow. W. P. Szt. Gen. Nr 8536/III.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Nr 8358/III. [3]) Łysobyki.

269. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE FRONTU WSCHODNIEGO. TEKA NR 0182.

Naczelne Dowództwo (Sztab Generalny). Oddział III. Nr 8561/III [1]). Warszawa, dn. 11.VIII.1920 r. ✪ Tajne.

Komunikat operacyjny frontu wschodniego. Front północno-wschodni: ✪ 4. armia: Odwrót 4. armii odbywa się na ogół bez kontaktu z nieprzyjacielem. Nieprzyjaciel posuwa się drogami między Międzyrzec — Łuków i Międzyrzec — Siedlce. Dnia 10 b. m. po południu oddziały piechoty i kawalerii bolszewickiej były na linii Szebieszów [2]) — Kurów — Zembrów [3]). Nasze tylne straże nie czekając na nadejście nieprzyjaciela poszły naprzód, zaatakowały go w rejonie Miklacze [4]). Nieprzyjaciel po krótkiej, lecz zaciętej walce, w której poniósł znaczne straty, wycofał się pośpiesznie w kierunku północno-wschodnim. ✪ 1. armia: Na odcinku 15. dyw. piech. nieprzyjaciel prowadził intensywne wywiady przez patrole kawaleryjskie, próby których zbliżyć się do rz. Liwca zostały udaremnione. Na odcinku grupy gen. Żeligowskiego nieprzyjaciel atakował znacznymi siłami odcinek Czcianka [5]) — Ochudno — Rząśnik. Po bardzo zaciętych walkach, w których nieprzyjaciel wprowadzał coraz to nowe siły, oddziały nasze zostały zepchnięte i nieprzyjaciel zajął Rząśnik — Ochudno — Komorowo — Sadykierz. ✪ 5. armia: Na odcinku grupy gen. Baranowskiego prowadził nieprzyjaciel w ciągu dnia wczorajszego od godz. 11-ej aż do późnego wieczoru zacięte ataki na Pułtusk i Przewodowo. Ataki odparto przy wybitnym współudziale naszej artylerii. Nieprzyjaciel poniósł bardzo ciężkie straty zwłaszcza w ataku na bagnety, który prowadziły oddziały 205. p. p., prowadzone przez majora Monda. Jeńcy bolszewiccy zeznają, że Przewodowo atakowały oddziały 4. dyw. sow. Z grupą gen. Karnickiego łączności nie nawiązano. ✪ Front południowo-wschodni. ✪ 6. armia:

Na odcinku grupy gen. Pawlenki dn. 9.VIII po zaciętych walkach w rejonie Podzameczka — Przewłoki i Soroki nieprzyjaciel zajął Buczacz i umocnił się na wzgórzach na zachód od linii Przewłoka — Buczacz — Soroki. Kontrakcja przeprowadzona dnia 10 b. m. doprowadziła do zlokalizowania ataków nieprzyjaciela. Przewłoka została odzyskana. Na odcinku 12. dyw. piech. większymi siłami bolszewicy opanowali Chodaczków. Dnia 10 b. m. o świcie atakowane były również Horodyszcze i Hajworonka. Ataki te krwawo odparto. Na odcinku 13. dyw. piech. w odpowiedzi na bezskuteczne ataki nieprzyjaciela na Worobijówkę oddziały nasze dokonały paru wywiadów biorąc kilkunastu jeńców. 6. dyw. piech. melduje o znaczniejszej koncentracji oddziałów armii konnej Budiennego w rejonie Podzamcza — Radziwiłłowa i Sznyrowa. ✪ Grupa operacyjna jazdy. Radziechów i Stojanów obsadzone są przez pare szwadronów jazdy bolszewickiej, patrole nieprzyjacielskie dochodzą do Zboiska, Suszna, Niestanic i Józefowa. O przebiegu akcji, zarządzonej na dzień dzisiejszy, meldunków brak. 7. dyw. piech. pomimo kilkakrotnych kontrataków nie zdołała wyprzeć nieprzyjaciela za Bug. Walki nad Bugiem miały nader zacięty charakter. 7. dyw. poniosła ciężkie straty. Dnia 10 b. m. oddziały nasze przy pomocy ludności cywilnej wypędziły nieprzyjaciela z kol. Leśniczówki i kol. Gotówki (na płnc. wsch. od Chełma). W rejonie grupy majora Hozera nieprzyjaciel przeszedł dnia 9.VIII Bug pod m. Zbereże i maszerując przez Kosyń — Macoszyn zajął m. Hańsk i kol. Dubeczno.

Szef Oddziału III. Nacz. Dow. W. P. (—) Piskor płk szt. gen. ✪ Za zgodność: (—) Liebich por. adi[utant] szt.

[1]) Podano wg litografowanego czystopisu. [2]) Trzebieszów. [3]) Zembry. [4]) Prawdopodobnie Krasusy-Mikłusy. [5]) Trzcianka.

270. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Wyznaczenie gen. Roji na dowódcę 2. armii.

[Wysyła:] Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny) Nr 8565/III [1]). Warszawa, dnia 11 sierpnia 1920 [2]).

[Otrzymują:] Dtwo Frontu Północnego — Hughes, Gen. Roja — pisemnie.

1) Dtwo 2-ej Armii obejmuje gen. porucznik Roja. Funkcje szefa sztabu 2-ej armii pełnić będzie ppułkownik Erwin Więckowski.

✪ Gen. Roja wraz z szefem sztabu zameldują się niezwłocznie w Dtwie Frontu Północnego (Warszawa) dla otrzymania szczegółowych instrukcji. ✪ 2) Niniejszym rozkazem zmienia się odnośny punkt rozk. Nacz. Dtwa N. 8358/III.

Nacz. Dtwo 8565/III. (—) gen. por. Rozwadowski.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. 12.VIII g. 2.48.

271. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47 i 12.

Dnia 11 sierpnia 1920 r. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. ✪ Rozmawiający: mjr Krechowiecki — ppłk Kutrzeba.

Kutrzeba: Proszę mjr. Krechowieckiego. ✪ Krechowiecki: Jestem przy [aparacie]. ✪ Tu ppłk Kutrzeba. Dzień dobry! Proszę o wyjaśnienie następującej sprawy. 4-a armia, [z] którą wczoraj nawiązałem hughesową łączn., prosi nas o dalsze rozkazy, meldując nam że front północ. przekazał ją z dn. 12.VIII godz. 12 frontowi środkowemu. Otóż trzeba już dziś dać 4. armii rozkaz do ugrupowania w intencji przyszłego ataku. Ten atak znów musi być z 3. armią skoordynowany. Rozkazem Nacz. Dow. jest 4. armia nam przekazana, lecz słyszałem nieoficjalnie, że Nacz. Dow. obejmuje dow. bezpośrednio, trzeba to więc rozkazem uregulować, żebyśmy ściśle wiedzieli, kto ma 4. armii dać rozkazy. Jeżeli my to zrobić mamy, to porozumiemy się jeszcze dziś ustnie i osobiście z 4. armią, aby dobrze uzgodnić. Decyzja w tym kierunku musi dziś nastąpić, aby 4. armia natychmiast po przejściu Wieprza ustawiła się tak, jak my to potrzebujemy. ✪ Krechowiecki: Zaraz to załatwię i doniosę. O ile wiem, rozkazy już są wydane. Cześć.

272. ROZMOWA JUZOWA. TEKA NR 0156.

Dnia 12 sierpnia 1920 r. godzina 5. ✪ Naczelne Dowództwo — grupa płka Habicha. ✪ Rozmawiający: por. Ujejski — płk Habich.

Habich: Obecnie zajmuję linię rzeki Działdówki od granicy plebiscytowej do stacji Gródki. Mławę musiałem zostawić, ponieważ 3 pułki piech. i 2 pułki jazdy z lekką 1 baterią i plutonem ciężkim

obeszły mi prawe skrzydło. Chciałbym porozumieć się co do rozkazów z dowódcą armii. Z wywiadów i badania jeńców miarkuję, że bolszewicy idą bez rezerw dosyć daleko od granicy plebiscytowej i że za nimi jest próżnia. Garnizonów nigdzie nie mają, tylko komisarze i milicja obywatelska prawie całkiem żydowska. Za linią kolejową Warszawa — Gdańsk patrole bolszewickie posunęły się do linii Petrykozy — Lipcje [1]). Przygotowałem wywiad na linii Zieljnia [2]), ale rezultatów jeszcze nie mam. Granicy pomorskiej patrole jeszcze nie przechodziły..... [3])

[1]) Prawdopodobnie Lipowiec. [2]) Prawdopodobnie Zielona. [3]) Rozmowa ta została dn. 12.VIII g. 2.55 przekazana do Dtwa Fr. Płn. Wsch., skąd nadano ją 12.VIII o g. 5 do 5. armii w Modlinie.

273. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. AKTA WYWIADOWCZE. TEKA NR 605.

Dow. Frontu Północno-Wschodniego. Oddział II. Nr 721/II [1]). Mp. dn. 11.VIII.1920.

Raport wywiadowczy Nr 29. ✪ Odc. 4. armii. ✪ Mława została zajęta przez oddziały III korpusu. Prawdopodobnie przez słaby oddział, aby zapobiec ewakuacji miasta do czasu nadejścia 34. bryg. 12. dyw. Rzekomo gros korpusu skierowano [na] Nasielsk — Pułtusk (wiadomość nie stwierdzona). Sforsowania rzeki Narwi na odcinku Gostkowo — Drozdowo dokonała prawdopodobnie 4. dyw., poparta od lewego skrzydła przez 16. dyw. 11.VIII odcinek Przewodowo — Pułtusk był zaatakowany przez 4. dyw. (11. bryg.), 6. dyw. (16 bryg.) i 139. pułk 16. dyw. 33. dyw. weszła do linii na odcinku rzeki Bug na zachód od Brok. W rejonie Grajewa rozlokowana rezerwowa 19. dyw. w sile 2000 bagn., zrekrutowana przeważnie na Kubaniu, oraz 4. dyw. jazdy. Obie dyw. mają jakoby podlegać 4. armii i być użyte między 12. a 18. dyw. (wiadomość wymaga potwierdzenia). ✪ Odc. 3. armii. ✪ 21. dyw. została w nocy z 7.VIII na 8.VIII wycofana z linii. (Rzekomo w celu wysłania na front gen. Wrangla). Skonstatowano ruch oddziałów jazdy od wschodu przez Brok. Prawdopodobnie chodzi o 4. bryg. jazdy, operującą jako samodzielna grupa przy 3. armii. 86. bryg. 39. dyw. [2]) została wcielona do 5. dyw. ✪ Odc. 16. armii. ✪ 27. dyw. posuwa się do rejonu Tarno [3]) — Czaple. 2. dyw. do rejonu Pobratyni [4]) — Jabłonna — Jagodne i ma obsadzić przeprawę przez rzekę Kostrzyń. 17. dyw. do rejonu Mingosy — Oleksin. 18. dyw. grupuje się w rejo-

nie Kosiorki — Przywary — Okniny [5]) przesuwając kawalerię do rejonu Grała — Żebrak — Trzciniec. ✪ Odc. grupy mozyr[skiej]. ✪ Grupa mozyrska dnia 8.VIII przeprawiła swe północne skrzydło na zachodni brzeg Bugu. Wedle meldunków własnych wojsk w rejonie 57. dyw. piech. pod Włodawą wzięto jeńców z 13. dyw., która w ostatnich dniach przybyć miała do wzmocnienia grupy mozyrskiej. Bliższych szczegółów brak. ✪ Otrzymują: B. W. przy II Oddz. Nacz. Dow., Oddz. II Dow. 1. Armii, Oddz. II Dow. 2. Armii, Oddz. II Dow. 4. Armii, Oddz. II Dow. 5. Armii, Dow. Grupy Gen. Roji, Szef Sztabu Dow. Fr. Półn. Wsch., Oddział III Dow. Fr. Półn. Wsch.

(—) Beck mjr szt. gen. i szef oddz. II Dow. Fr. Półn. Wsch. ——

---

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) 86. bryg. wchodziła w skład 29. dyw. [3]) Turna. [4]) Pobratymy. [5]) Łupiny [wg meldunku Dtwa 1. Armii Nr 330/II z dn. 10.VIII. Teka Nr 3635]. ——

---

274. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 597. ——

Meldunek sytuacyjny. ——

[Wysyła:] Dtwo Frontu Północnego. Oddział III Nr 3601/III [1]). Poczta pol. l. 61, dnia 11.VIII.1920 r. [2]). ——

[Otrzymują:] Nacz. Dow. Oddział III, Dow. Fr. Płdn. Wsch., Dow. 1-ej Armii, Dow. 4-ej Armii, Dow. 5-ej Armii. ——

4. armia. ✪ Nieprzyjaciel posuwa się drogami między Międzyrzec — Łuków, Międzyrzec — Siedlce. Dnia 10-go b. m. po południu oddziały nieprzyjacielskiej piechoty i kawalerii były na linii Szebieszów [3]) — Kurów — Zębrów [4]). Oddziały kawalerii nieprzyjacielskiej spaliwszy wieś Zembry posuwają się drogą Mikłasze [5]) — Łęcznowola. Oddziały dyw. górskiej i 16. dyw. p. bez kontaktu z nieprzyjacielem. Oddziały 15. p. p., stojące w Łęcznowoli i Konopnej [6]), nie czekając na nadejście nieprzyjaciela poszły naprzód i zaatakowały go w rejonie Miklasze [7]). Nieprzyjaciel po krótkiej lecz zaciętej walce, w której poniósł znaczne straty, wycofał się pośpiesznie w kierunku północno-wschodnim. XVII bryg. p. została zluzowana przez 32. p. p. i częściowo oddziały 16. dyw. p., odchodzi na miejsce przeznaczenia. Likwidacja grupy poleskiej przeprowadzona. Sztab grupy wyjeżdża w myśl rozkazu do Modlina. 65. p. p. w składzie 900 bgn. przybył do Dęblina. Dow. 4-ej Armii od godziny 19-ej dnia 10-go b. m. w Dęblinie. Kwatermistrzostwo 4-ej armii odeszło do Puław. ✪ 1. armia. ✪ Na odcinku 15. dyw. p. nieprzyjaciel pro-

wadził intensywne wywiady przez patrole kawaleryjskie, próby których zbliżyć się do rzeki Liwca zostały udaremnione. Na odcinku grupy gen. Żeligowskiego nieprzyjaciel atakował znacznymi siłami odcinek Trzcianka — Ochudno — Rząśnik. Po bardzo zaciętych walkach, w których nieprzyjaciel wprowadzał coraz to nowe siły, oddziały nasze zostały zepchnięte i nieprzyjaciel zajął Rząśnik — Ochudno — Komorowo — Sadykierz. Oddziały 15. dyw. p. i grupa gen. Osińskiego w przemarszu na nakazaną linię. Dow. 15. Dyw. P. w Kałuszynie, później przechodzi do Nowo-Mińska [8]). Na odcinku grupy gen. Żeligowskiego w związku z przedarciem się nieprzyjaciela na nasze tyły zostało zarządzone wycofanie oddziałów grupy na linię rzeki Bug z przyczółkiem mostowym Wyszków — Barcice — Pniewo. Wykonanie w toku. Na odcinku grupy gen. Baranowskiego prowadził nieprzyjaciel w ciągu dnia 10 b. m. od godziny 11-ej aż do późnego wieczoru zacięte ataki na Pułtusk i Przełodowo [9]). Ataki odparto przy wybitnym współudziale naszej artylerii. Nieprzyjaciel poniósł bardzo ciężkie straty zwłaszcza w ataku na bagnety, który prowadził osobiście mjr Mont [10]) na czele komp. 205. p. p. Jeńcy zeznają, że Przewodowo atakowały oddziały 4. dyw. p. (31., 32. p. p.). Własne [oddziały] linię w całości utrzymały. Łączności z grupą gen. Karnickiego nie ma, z 17. dyw. p. nawiązano. We wczorajszych walkach w grupie płk. Błeszyńskiego zepsuło się 7 kar. masz. W grupie ppłk. Kopy pękły dwie armaty. ✪ 3.) Stan moralny i fizyczny dobry. W grupie gen. Baranowskiego młody żołnierz nerwowo i fizycznie wyczerpany. ✪ 4.) Bez zmiany. W grupie gen. Baranowskiego bardzo utrudniony dowóz amunicji i żywności.

Dow. Fr. Północnego Nr 3601/III z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 11.VIII g. 12, w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 11.VIII g. 12.27. Teka Nr 609. [3]) Trzebieszów. [4]) Zembry. [5]) Krasusy-Mikłusy. [6]) Prawdopodobnie Wólka Konopna. [7]) Krasusy-Mikłusy. [8]) Mińsk Mazowiecki. [9]) Prawdopodobnie Przewodowo. [10]) Mjr Mond.

275. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 597.

Meldunek sytuacyjny wieczorny.

[Wysyła:] Dtwo Frontu Północnego. Oddział III. Nr 3601-a/III [1]). Poczta pol. L. 61. dnia 11.VIII.1920 r. [2]).

[O t r z y m u j ą:] Nacz. Dow. Oddział III, Dow. Fr. Płdn. Wsch., Dow. 1. Armii, Dow. 4. Armii, Dow. 5. Armii.

4. a r m i a. ✪ Od dyw. podhalańskiej i 16. dyw. p. meldunki nie nadeszły. Na odcinku 4. dyw. p. nieprzyjaciel silnie atakował oddziały nasze w miejscowości Rzążew — Olendry [3]) — Wyczółki. Pułk aeronautyczny, znajdujący się w rejonie Rzążewa, nie wytrzymał naporu nieprzyjaciela i wycofał się przez Choja — Wielkie Ługi do Wiszniowa [4]). Oddziały 10. p. p. atakowane w Olendrach [3]) od południa w brawurowym kontrataku odrzuciły nieprzyjaciela. Nieustanne ataki na linię rzeki Liwiec w rejonie Wyczółki zmusiły do wycofania się wysuniętych placówek. Obecnie oddziały 4. dyw. p. w odwrocie do rejonu Seroczyn — Latowicz. Do przeprawy taborów przez Wisłę pod Górą Kalwarią zadyrygowano tam dwie kompanie saperów. Od XVII i XII bryg. p. meldunków brak. Na odcinku 15. dyw. p. na szosie Kałuszyn — Siedlce zauważono o godzinie 11-ej podjazdy nieprzyjacielskiej kawalerii i automobili. Oddziały nasze są w odwrocie, gros sił do rejonu Jakubów — Jędrzejów — Cegłów — Skwarne. Rejon ten do godz. 9 już osiągnęły 4 baony p. Tylne straże są w silnym kontakcie z nieprzyjacielem na linii Trzebucza — Falbogi (na północny wschód od Kałuszyna). ✪ [1. a r m i a.] Na odcinku grupy gen. Osińskiego słaby kontakt z podjazdami kawalerii nieprzyjacielskiej. Oddziały grupy są w trakcie przegrupowania celem zajęcia rejonu: 8. dyw. p. od m. Łaziska (10 klm. na północny wschód od Nowomińska) [5]) przez Stanisławów do Międzyleś (wyłącznie); M. p. Dow. Pustelnik; 1. dyw. lit. biał. od Międzyleś (włącznie) przez Tłuszcz — Niebów [6]) do Bugu. M. p. Dtwa Roszczep. Tylne straże w sile jednej brygady lit. biał. i 201. p. p., poc. panc. „Mściciel" i 5-ciu czołgów trzymać będą do wieczora Wyszków, potem spalą most na Bugu. M. p. Dow. Grupy — Wołomin. Na odcinku grupy gen. Żeligowskiego oddziały w silnym kontakcie z nieprzyjacielem o[d] godziny 6.40. Oddziały grupy w związku z sytuacją 17. d. p. pod Pułtuskiem odchodzą na linię Popowa (nad Bugiem) Zatory — Budy. Miejsce postoju Dow. Grupy — Serock. ✪ 5. a r m i a. ✪ Oddziały 17. dyw. p. zajęły linię Gładczyn — Psary — Ponikiew mając jedną brygadę w rezerwie w rejonie Popławy. Meldunków od grupy gen. Baranowskiego brak.

Dow. Fr. Północnego Nr 3601-a/III z r. (—) Zagórski, płk i szef szt.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano: w Nacz. Dow. dn. 11.VIII g. 21.15. Teka Nr 609, w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 12.VIII g. 2.30, w Dtwie 5. Armii 12.VIII g. 8. Teka Nr 610, w Dtwie 1. Armii

11.VIII g. 20.30. Teka Nr 2218. Nadano do Dtwa 4. Armii 12.VIII g. 11. [3]) Olędy. [4]) Wg mapy 1:300000 — Wiśniew, wg Skorowidza miejscowości R. P. — Wiszniów. [5]) Mińsk Mazowiecki. [6]) Niegów.

---

276. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Odwrót 17. dywizji na linię Budy — Gładczyn — Psary.

Dowództwo Frontu Północno-Wsch. Nr 3602/III [1]). Poczta polowa Nr 61, dnia 11.VIII.20.

Do Pułkownika Wolikowskiego.

17. dyw. cofnęła się na linię: Budy — Gładczyn — Psary. Z braku sił nie mogła obsadzić kierunku od Zambski około Ponikiera [2]). ✪ Ponieważ kierunek ten musi być obsadzony, Dtwo Frontu zawiadamia, że zgadza się na ewtl. zmniejszenie przyczółka mostowego Pułtuska od kierunku wschodniego.

(—) Zagórski pułk. i szef sztabu.

---

[1]) Podano wg kopii maszynopisu. [2]) Ponikiew.

---

277. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Ściągnięcie 4. lwowskiego baonu etapowego.

Dowództwo Frontu Północno-Wsch. Nr 3602/III [1]). Poczta polowa Nr 61, dnia 11.VIII.20.

Do Dtwa 5. Armii w Modlinie.

Sposób używania 4. bryg. baonu [2]) etap. wzdłuż szosy Modlin — Wyszogród nie ma żadnej wartości. Baon należy ściągnąć na południowy brzeg Wisły do rejonu Kromnów z zadaniem zabezpieczenia tamtejszego brodu (1½ km na zachód od wsi). Na północnym brzegu pozostawić słabe patrole.

Dtwo Fr. Półn. Wsch. Nr 3604/III. (—) Zagórski płk i szef szt.

---

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Ma być: 4. lwowskiego baonu etap.

---

278. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 2215.

Dtwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3605/III [1]). Poczta polowa Nr 61, dnia 11.VIII.1920.

1.) Przed 4=ą armią i prawym skrzydłem 1=ej armii nieprzyjaciel ostrożnie podchodzi pod stanowiska naszych tylnych straży. Przed północnym skrzydłem 1=ej armii oraz 5=ej armii wykonuje nieprzyjaciel większe przegrupowanie. Część sił [2]) przeprawiła się na południowy brzeg Narwi. ✪ 2.) W ślad za rozkazem Dtwa Frontu Nr 3309/III i wobec oddania 18. dyw. p. do dyspozycji 5=ej armii zarządza Dow. Frontu: ✪ a) Obsadę przyczółka Warszawa należy przeprowadzić 15. dyw. p. (południowy odcinek), 19. dyw. p. (1. dyw. lit. biał. — odcinek kolei — szosa Radzymin), 11. dyw. p. (północny odcinek) z lewym skrzydłem aż do styku z 5. armią. ✪ b.) Dla zabezpieczenia przejścia 10. dyw. p. przez Narew koło Serocka obsadzi 11. dyw. p. [3]) w tym rejonie jeszcze w ciągu dzisiejszego dnia przyczółek mostowy Serock w rozgałęzieniu Narwi i Bugu w promieniu 4 — 5 km. ✪ c.) 10. dyw. p. pozostaje na razie jako rezerwa Dtwa Frontu w rejonie Chotomów — Kałuszyn — Wieliszew. ✪ d.) Dow. 1=ej Armii odeśle IV bryg. Leg. 11 b. m. wieczór pośpiesznie przy wyzyskaniu wszystkich środków transportowych do rejonu 2=ej armii w okolicę Głowaczów — Kozienice. ✪ XVIII bryg. p. i luźne oddziały 1=ej armii, przydzielone dotychczas do 1=ej armii, oddać w ciągu 12 b. m. do dyspozycji 5=ej armii we wzajemnym porozumieniu obu Dow. ✪ e.) Celem zabezpieczenia lewego skrzydła 1=ej armii zatrzyma 5=a armia bezwzględnie przyczółek Pułtusk. ✪ Dow. 5=ej Armii przesunie bryg. syberyjską za swe prawe skrzydło mniej więcej w rejon Pokrzywnica. ✪ O t r z y m u j ą: Dow. 1=ej, 5=ej Armii, Nacz. Dow. i Kwatermistrz Frontu.

(—) Haller, generał i dow.

[1]) Podano wg czystopisu skierowanego do Dtwa 1. Armii. [2]) W minucie i innych czystopisach podano: ich. — Teka Nr 611. [3]) W minucie i innych czystopisach podano: 1. armia. — Teka Nr 611.

279. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 2215.

Dowództwo Fr. Północnego Nr 3606/III [1]). Poczta polowa Nr 61 dn. 11.VIII.1920.

1.) Działa nieruchome starszego typu należy na zasadniczej linii obronnej, szczególnie na przyczółku Warszawa wbudować w pierwszą linię obronną jako działa okopowe. Pozycje tych dział należy sumiennie maskować, ażeby nawet na bliższe dystanse nie zostały wykryte. ✪ Zadaniem tych dział jest odkrycie ognia zwyczajnie kartaczowego — na najbliższą odległość i niszczenie tym fal atakującej nieprzyjacielskiej piechoty oraz kar. masz. Cel maskowania oraz jak najpóźniejszego rozpoczęcia ognia jest uniemożliwienie, by artyleria nieprzyjacielska ogniem przygotowawczym uszkodziła te działa, które dopiero po nadejściu nieprzyjacielskiej piechoty i przy wykorzystaniu momentu niespodzianki rozwinąć mają swoją pełną działalność. ✪ 2.) Podobnie należy z ogniem ciężkich baterii czekać aż faktycznie odpowiednie cele — jak silne kolumny, tabory i t. p. dadzą gwarancje odpowiedniego sukcesu. ✪ 3.) Za skrupulatne wykonanie powyższych zarządzeń są odpowiedzialni prócz dow. artylerii w równej mierze dcy odcinków piechoty wszystkich stopni. ✪ 4.) Otrzymują: Dtwo 1. Armii, gen. Latinik i Nacz. Dtwo Oddział III.

Z r. (—) Zagórski płk ✪ Za zgodność: (—) Tiletschke kpt. szt. gen. i szef oddziału III.

[1]) Podano wg czystopisu.

280. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Przejście 4. armii pod rozkazy Dowództwa Frontu Środkowego.

Dtwo Fr. Północno-Wsch. Nr 3615/III [1]). Poczta polowa Nr 61 dnia 11.VIII.1920 [2]).

Na rozkaz Nacz. Dow. Nr 8536/III i w ślad rozkazu Dow. Frontu Nr 3309 III przechodzi 4-ta armia w składzie 14-ej, 16-ej i 21-ej dyw. p. pod rozkazy Dow. Frontu Środkowego. ✪ Miejsce postoju Dow. 4. Armii — Dęblin. ✪ Otrzymują: Dow. 4. Armii, Dow. 1. Armii, Dow. 5. Armii, Dow. Frontu Środkowego, Nacz. Dow., Misja Francuska.

Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr 3615/III z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Środk. dn. 11.VIII g. 23.15.

281. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 597.

Zabezpieczenie lewego skrzydła grupy płk. Zarzyckiego.

Dow. Fr. Płn. Wsch. Nr 3618/III [1]). Mp. dn. 11.VIII.1920 r. g. 21 [2]).

Depesza. ✪ Z przyjętych radiodepesz bolszew. wynika, że poza frontem 4., 6. i 16. dyw. przesunęły się 53. i 18. dyw. p. w kierunku Ciechanów i Sońsk. Dtwo 53. Dyw. P. przeszło do Wróblewka (10 klm. na wschód od Ciechanowa). Dalszym celem tej grupy (pięć dyw. p. łącznie z III korp. jazdy) będzie przypuszczalnie atak na rejon Zegrze — Modlin — Wyszogród. Dtwo 5. Armii zapewni przez szybkie wysunięcie stojących do dyspozycji oddziałów zabezpieczenie lewego skrzydła grupy płk. Zarzyckiego oraz nawiązanie bezpośredniej łączności tej grupy z 8. bryg. jazdy. ✪ Na Łochów szła od wschodu dziś około 19-tej po południu kolumna ok. brygady piechoty na wozach z eskortą konnicy. Dalszy kierunek nieznany. ✪ Otrzymują: Dtwo 5. Armii i Nacz. Dow. [Oddz.] III. [Dtwo 1. Armii].

Dow. Fr. Północno-Wsch. Nr 3618/III z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 11.VIII g. 22.55, w Dtwie 1. Armii 11.VIII g. 23.40. — Teka Nr 611. Nadano do Dtwa 5. Armii telefonicznie 12.VIII g. 3. za pośrednictwem Dow. Twierdzy Modlin. — Teka Nr 611.

282. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Meldunek.

Por. Dr. Cieszyński, Of. Ord. 11.VIII godz. 7.

Meldunek [1]). ✪ 10.VIII o godz. 24 przejechałem przez twierdzę Modlin automobilem, nie zatrzymywany przez posterunki. ✪ Odcinek wzdłuż szosy od Modlina do Wyszogrodu zajmuje 4. lw. [2]) baon etap. (kpt. Tomaszewski). Dowództwo baonu w Czerwińsku. Na przestrzeni tej baon wystawia 5 większych placówek, te zaś po kilka posterunków. Stan baonu (Dow. i dwie komp.) 270 ludzi. Wartość defensywna tego baonu wobec takiego rozdrobnienia —

żadna. Nadto Dow. nie ma drogi odwrotowej oprócz przeprawy łodziami przez Wisłę. Baon podlega takt. Dow. Obozu War. Modlin. ✪ Przyczółek mostowy Wyszogród: Obsada: baon marszowy wileńskiego p. p., tj. 3 komp. p., 1 komp. k. m. razem 430 bagnetów, 22 k. m. nadto cztery działa lekkie, dowódca kpt. Żelichowski, 7 of. ✪ Baon obsadza okopy (niepołączone reduty) świeżo wybudowane w promieniu 1 km. od miasta. Nadto warta na moście. Artyleria zajmuje pozycję na lewym brzegu Wisły koło m. Kamion. ✪ Jedna komp. p. ma karabiny rosyjskie, dwie komp. karabiny francuskie. Amunicja po 40 naboi na karabin i 1800 na k. m. ✪ Łączność telefoniczna wewnątrz i z Dow. w Modlinie, nadto stała linia telef. i telegr. przez Sochaczew. ✪ Baon zastałem w ostrym pogotowiu. ———

(—) Dr Roman Cieszyński por. ———

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) 4. lwowski baon etapowy. ———

283. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 22. ———

Dnia 11 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego — Dowództwo 2. Armii. ✪ Rozmawiający: por. Michalski — Oficer łącznikowy[1]) Dtwa Frontu Płn. Wsch. przy Dtwie 2. Armii. ———

Michalski: Cześć panu porucznikowi. Proszę o łaskawe podanie, co jest z XII-tą brygadą, która była przy 4-ej dyw. piechoty i według ostatniego rozkazu wydanego do 4-ej armii miała odejść do Dęblina, nie wiemy, czy ten rozkaz wczoraj był doręczony 4-ej dywizji, a wskutek tego jest możebne, że będzie przechodzić ona przez Górę Kalwarię. ✪ Oficer łącznikowy: Czy to jazda, czy piechota? ✪ Michalski: Piechota, panie poruczniku. ✪ Oficer łącznikowy: XII-ta bryg. piechoty należy przecież do 6-tej dyw. i jest przy 6-tej armii. ✪ Michalski: O nie, panie por., po pierwsze przy 6-ej armii jest XI [bryg.]. ✪ Oficer łącznikowy: O XII-tej brygadzie por. Kalinka nic nie wie i o takim rozkazie nic nie wie. ✪ Michalski: Rozkaz był nadany do 4-ej armii, bo jeszcze do jutrzejszego dnia godzina 12-ta stare armie mają pełnić swoje agendy. Więc proszę to przyjąć pod uwagę, że XII-ta brg. ma odejść do Dęblina do dyspozycji 4-ej armii. Po wydaniu rozkazu straciliśmy łączność z 4-tą armią i nie możemy upewnić się, czy rozkaz ten został już przeprowadzony. Teraz prosiłbym jeszcze

o podanie, czy przybyły do Góry Kalwarii dwie kompanie saperów, wysłane od 4=ej dywizji piechoty. Co dziś przeprawiło się w Górze Kalwarii? ✪ Oficer łącznikowy: Żadne oddziały nie meldowały się armii pomimo telefonicznego połączenia. O saperach nic tu nie wiadomo, o 2=ej brygadzie jazdy tak samo. Co przeprawiło się przez Wisłę, żadnej wiadomości por. Kalinka nie posiada. 2=ga armia otrzymała jedynie jeden rozkaz z Dow. Frontu połdn. wschodn., że w skład 2=ej armii wejdą 2=ga i 4=ta dyw. piechoty, że Dow. 2=ej Armii ma wyjechać natychmiast do Białobrzegów, że jenerał Raszewski i szef sztabu zgłosić się mają w Dowództwie Frontu Północno=Wschodniego. Jenerał Raszewski i szef sztabu przedwczoraj wyjechali, dotychczas nie wrócili, a z Dow. Frontu nie dostał sztab 2=ej armii ani jednego rozkazu, tym bardziej nie wiemy, jakie rozkazy otrzymała 4=ta armia — tak że dopóki nie przyjedzie szef sztabu [i] szef oddziału operacyjnego, którzy są w Warszawie, do Grójca, nie będę mógł udzielić żadnych informacji. Co do innych oddziałów powtarzam, iż do Garbatki przybyły baterie drugiej dywizji, jakie nie wiem, ale kapitan Miniewski w dowództwie to poda, wyjechał dzisiaj do Warszawy. Co do 4=tej dyw. piech. kilkakrotnie staraliśmy się mówić z Kalwarią, jednakowoż z nikim z 4=tej dyw. połączenia dostać nie mogliśmy, będę ponownie telefonował. Tyle, a więc tak mało mogę powiedzieć, proszę teraz nareszcie o podanie dat, czy jenerał Raszewski pozostaje nadal dowódcą 2=giej armii, czy odchodzi do Poznania, następnie kiedy dowódca [i] szef sztabu wyjadą z Warszawy do Grójca. ✪ Michalski: Nareszcie podaję panu, że generał Raszewski nie obejmie Dowództwa 2=ej Armii a odchodzi do Poznania. Do Grójca przyjedzie generał Roja z swoim szefem sztabu, prawdopodobnie już wyjechał. Pan porucznik ma pozostać w Grójcu i osobiście zbadać w Górze Kalwarii, jak stoi sprawa przeprawienia się naszych oddziałów na zachodni brzeg Wisły? Jak została uregulowana sprawa z promem? Jak postępują roboty budowy mostu na barkach? Czy przybyły tam kompanie saperów? Co robią? Czy jest tam ppłk, nazwiska którego na razie nie pamiętam, lecz nie jest tak ważne, który ma uregulować sprawy niezwykłej wagi, przeprawienia naszych oddziałów. To wszystko pan porucznik zbada i jutro zgłosi się do aparatu Hughesa koło godziny 12=ej, mając wiadomości co do przeprawienia się oddziałów w ciągu jutrzejszego dnia do godziny 10=ej, prosząc do aparatu kapitana Tiletschke, czy ma pan por. jeszcze co...

[1]) Prawdopodobnie por. Skowroński.

284. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 22.

Dnia 11 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego — Dowództwo 2. Armii. ✪ Rozmawiający: kpt. Tiletschke — Oficer łącznikowy Dtwa Frontu Płn. Wsch. przy Dtwie 2. Armii.

Oficer łącznikowy[1]): Dow. 2-ej Dyw. Leg. przybyło do Kozienic 11.VIII godzina 6-ta, kompanię sztabową i komp. szkolną razem 250 bagnetów oraz dwie baterie ciężkie wysłano na odcinek Trzebień włącznie — Somwola[?] włącznie, celem obsadzenia brodów na Wiśle. Miejsce postoju dow. dyw. Kozienice. 4-ta dyw. piechoty przeprawia tabory przez Wisłę promem parowym i holownikiem „Książę Józef", za którym chodzą 2 krypy, w Górze Kalwarii, holownikiem „Traugutt" z jedną krypą w Kosamczu[2]) i ręcznym promem wyżej o 2 klm. Kosamcza[2]). Przeprawiono dziś do 10-ej na zachodni brzeg wszystkie tabory 16., 17., 37. p. p., 43. kolumnę taborową, komp. telegr., siódmy szwadron 2. p. strz. konnych, tabory i działa 4. p. a. p. Pozostały do przeprawy tabory 10-go, 14-go i 18-ego p. p. Pułk. Jasiński, dow. 4-ej dyw., spodziewa się dziś do godziny 24-ej przeprawić wszystko, o ile zostanie przysłana świeża załoga na prom parowy. Załogę pułk. Jasiński wczoraj żądał telefonicznie, wysłać powinien ją dyrektor Skrzycki, wydział ruchu ul. Nalewki 2-a. Pułk. Jasiński prosi [o] przynaglenie wysłania załogi, gdyż obecna pracuje bez przerwy 40 godzin. Czeka również na przeprawę pułk podlaskiej jazdy ochotniczej imienia gen. Hallera 200 szabel i tabory. Pułk ten idzie do 212. p. jazdy do Grodziska. Most na barkach, jak zapewnia inż. Tillinger, będzie gotów na 20-go, zrobiono dotychczas jednakże mało i barki nie ściągnięte jeszcze z Warszawy i z góry rzeki. Kompanie saperów, o które zapytywał por. Michalski, do Góry Kalwarii dotychczas nie przybyły i w innych miejscach na ślad ich nie natrafiłem. Przybyły tu wczoraj tabory ciężkie 4-go i 10-go pułku jazdy z 2-ej brygady, stoją między Górą Kalwarią i Grójcem. Pułk. Jastrzębski, o którego zapytywał również por. Michalski, jest w Warszawie. Połączenie 2-ej armii telegr. wprost do 2-ej dyw. w Kozienicach, telefon. wprost do Warki, gdzie ma przybyć 4-ta dywizja, połączenie wprost telefon. do Kalwarii — połączenie do Dęblina aż do czasu unormowania. Połączenie juzowe z 2-gą dywizją uskuteczni się natychmiast po przybyciu juza do 2-ej dywizji, który jest jeszcze na furmankach. Połączenie juzowe do 4-ej dywizji przygotowane. Oczekuje się tylko przybycia sztabu do Warki. Czy mogę wracać? ✪ Tu kapitan Tiletschke:

Dziękuję bardzo. Co do zmiany obsługi promu postaram się zaraz o przynaglenie zmiany. Może jest częściowe zluzowanie ich przez żołnierzy możebne. ✪ Oficer łącznikowy: Są to specjaliści przy maszynach i pułk. Jasiński u siebie takich nie posiada. W każdym razie będą oni pracować choć pod przymusem, gdyż pułk. Jasiński i szef sztabu dyw. osobiście siedzą i pilnują przeprawy. ✪ Tiletschke: Doskonale. Proszę pana tam pozostać, aż faktycznie piechota odejdzie. ✪ Oficer łącznikowy: Nie mogę się ruszać z miejsca z powodu braku benzyny w moim samochodzie. Sztab armii też jej nie ma. ✪ Tiletschke: Czy piechota jedzie przeprawami przez Wisłę, czy koleją? ✪ Oficer łącznikowy: Przeprawami. ✪ Tiletschke: Na benzynę ja panu już poradzić nie mogę. Musi się pan na miejscu końmi obsługiwać, żeby mieć do powrotnej drogi benzynę. Poza tym, czy jest ktoś z Dow. 2-ej Armii. ✪ Oficer łącznikowy: Tu por. Dyduszyński, of. telegr. 2-ej armii i jest por. Kalinka z oddziału III-go. ✪ Tiletschke: A ciężki sztab armii jeszcze nie przybył? ✪ Oficer łącznikowy: Nie. ✪ Tiletschke: O ile pan mi może zagwarantować, że jeden z panów z Dow. 2-ej Armii mnie ściśle będzie orientować — to pan może wracać. Proszę o pozostawienie dyspozycji, ażeby Dow. Armii XII-tą brygadę, to jest 16. i 17. p. p., niezwłocznie skierowało na Dęblin, nie zatrzymując ich w rejonie armii. ✪ Oficer łącznikowy: Rozkaz, panie kapitanie, armia podejmuje się pilnować przeprawy i zawiadomić XII-ą brygadę. ✪ Tiletschke: Oczekuję od Dow. Armii o godz. 17. względnie rano o godzinie 8-ej meldunek, co do tego czasu przeszło.

[1]) Prawdopodobnie por. Skowroński. [2]) Kosumce.

285. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 22.

Dnia 11 sierpnia 1920 r. godzina 24. ✪ Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego — Dowództwo 2. Armii. ✪ Rozmawiający: Oficer z Dtwa Fr. Płn. Wsch. — oficer łącznikowy Dtwa Fr. Płn. Wsch. przy Dtwie 2. Armii.

Oficer łącznikowy: Generał Raszewski, szef sztabu, szef łączności i szef oddziału operacyjnego są w Warszawie. Meldowali się w Dowództwie Frontu. Szef sztabu frontu pułk. Zagórski mówił dziś telefonicznie z por. Kalinką, który zameldował, że dowództwo jest w Warszawie po rozkazy, na co otrzymał odpowiedź, że generał Raszewski z szefem sztabu wyjadą koło wieczora do Grójca. Co do

2=ej dywizji piechoty, to kapitan sztabu generalnego Miniewski [2]) poda dokładnie daty nadeszłych oddziałów. Wyjechał dziś do Dow. Frontu. O 4=tej dywizji dotychczas nic [nie] wiadomo, nawiązywali łączność z Kalwarią i Warką bezskutecznie. Wracam do Warszawy. ✪ Oficer z Dtwa Fr. Płn. Wsch.: Jeżeli jest co jeszcze, to czekam chwilę. Podane wiadomości zakomunikuję i zapytam się, czy możecie wrócić do Warszawy. ✪ Oficer łącznikowy: Od godziny 17=tej pragnęło Dow. 2=ej Armii połączyć się z Dow. Frontu, tymczasem Nacz. Dow. nadawało wprost do nas stare depesze i mimo próśb kilkakrotnych zastępcy szefa służby łączności por. Dyduszyńskiego frontu nam [nie] dało, dopiero obecnie to uczyniło, czym tłumaczy się opóźnienie zgłoszenia się. Ad L. 2113/I Dow. 2=ej Armii dotychczas w ogóle żadnych raportów Naczelnemu Dowództwu [z] ominięciem drogi służbowej nie przedkładało. ———

[1]) Prawdopodobnie por. Skowroński. Podane wg dziennika 18. p. p. Teka Nr 3313. [2]) Szef oddziału III Dtwa 2. Armii. ———

286. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO=WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR. 2781.

Dowództwo Frontu Południowo=Wschodniego. Oddział II. Nr 910/II 20 [1]). [M. p. dn. 11.VIII.1920 r.] [2]). ———

Meldunek sytuacyjny poranny Nr 36 z dnia 11.VIII.1920 r. ✪ Odcinek grupy mozyrskiej. Grupa mozyrska sforsowawszy rzekę Bug dn. 10.VIII posuwa się w kier. płdn. zach. ✪ Grupa mozyrska wzmocniona jest oddziałami rzekomo 13. dyw. p. (brak bliższych danych). ✪ Odcinek 12. armii. 1) Oddziały 58. d. p. sforsowały rz. Bug. Dn. 10.VIII oddziały tej dyw. doszły do rejonu Hańsk (na płd. zach. od Włodawy). ✪) 2). Oddziały 25. dyw. piech. przeszły rz. Bug pod Świerze. ✪ 3). 7. dyw. piech. — przeprawia się prawdopodobnie przez Bug w rejonie Włodzimierza Wołyńskiego. Według relacji lotniczych dn. 10.VIII we Włodzimierzu znajdowały się drobne oddziały piech. ✪ 4). 44. dyw. piech. przesunęła się z rejonu Łokacze na zach. w kierunku Bugu. ✪ Odcinek 1. armii konnej. 1). 24. dyw. piech. — dn. 9.VIII rozbita została 72. bryg. piech. pod Łokaczami [3]). Brygada ta utraciła 8 dział i 100 ludzi (meld. wojsk własn.). ✪ 2). 6. dyw. jazdy rozwija się w kierunku zach. z rejonu Beresteczka. ✪ 3). 14. dyw. kaw. wysunęła przednie oddziały na linię Stojanów — Radziechów — Cho=

łojów i usiłuje zająć Dobrotwór. ✪ 4). 11. dyw. kaw. — rozwija się z rejonu Radziwiłłowa w kierunku Stanisławczyka. ✪ 5). 4. dyw. kaw. — ostatnio stwierdzona w rejonie Podzamcze — Leduchów, rozwija się w kierunku Brody. ✪ 6). 9. dyw. kaw. — w rejonie Panasówka. ✪ 7). O 47. i 45. dyw. piech. — brak wiadomości (dane na podstawie zeznań jeńców, wywiadowców i meldunków wojsk własnych). ✪ Odcinek 14. armii. 1). Zbiorowa dyw. piech. operuje w rejonie Załośce. ✪ 2). 8. dyw. kaw. — w rejonie Załośce — Biała. ✪ 3). 60. dyw. piech. — prowadzi walki na odcinku Cebrów — Chodaczków — Nastasów — Siemikowce. ✪ 4). 41. dyw. piech. — 123. bryg. piech. i bryg. jazdy dywizyjnej zajęły 10.VIII Buczacz i obsadziły zachodni brzeg Strypy na odcinku Przewłoka — Buczacz — Soroki. ✪ Poza tym brak wiadomości.

(—) Rowecki m. p. mjr szt. gen. i szef oddz. II. ✪ Za zgodność: (—) Urbaniec pchor.

---

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano do Nacz. Dow. dn. 11.VIII g. 16.45, do Dtwa 6. Armii dn. 11.VIII g. 22, do Dtwa Grupy Op. Jazdy dn. 11.VIII g. 20. [3]) W minucie obok „Łokaczami" podano „? Świniuchami". W niektórych odbitkach maszynowych przekreślono: „Łokaczami" a dopisano „Świniuchami".

---

287. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR 2781.

Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział II. Nr 910/II/20 [1]). [M. p. dn. 11.VIII.1920 r.] [2]).

Meldunek sytuacyjny wieczorny Nr 36 z dnia 11.VIII.1920 r. ✪ Odcinek 16. armii. Dywizje 16. armii otrzymały rozkaz do dn. 10.VIII sforsować rz. Liwiec w rejonie Węgrowa i wyjść na linię rz. Kostrzyń oraz zająć rejon Łukowa. Dla osiągnięcia wyznaczonych linii dywizje zmienić mają dotychczasowe ugrupowanie tak, ażeby na linii rz. Kostrzyń i Łuków stanąć w porządku od północy 27., 2., 17., 10. i 8. dyw. piech. Zauważa się, że 16. armia kieruje się obecnie na zachód, sięgając południowym skrzydłem do rejonu Łukowa. ✪ Odcinek grupy mozyrskiej. Oddziały grupy mozyrskiej posuwają się nadal w kierunku płdn. zach. na linię Łuków — Kock i dalej na płd. na linię rz. Wieprz. Dn. 11.VIII od-

działy tej grupy wyszły na linię Parczew — Orzechów. ✪ Odcinek 12. armii. Dywizje 12. armii, przeprowadziwszy ugrupowanie wedle wyznaczonych granic działań z dn. 8.VIII, posuwają się stale naprzód. ✪ 1). 58. dyw. piech. — Oddziały tej dyw. skoncentrowane były dn. 9.VIII w rejonie Opalin — Huszcza — Hniszów, skąd 11.VIII wyszły na linię Wytyczno — Tarnów. Gros dywizji znajduje się prawdopodobnie na południowym skrzydle. ✪ 2). 25. dyw. piech. dwoma bryg. działa wzdłuż toru kol. na Chełm. Dn. 11.VIII oddziały tej dyw. zajęły Serebryszcze — Rudolfin (na wschód od Chełma). ✪ 74. bryg. operuje na południowym skrzydle dyw. w rejonie Hrubieszowa (wzięto jeńców z 222. p. p.). Oddziały tej bryg. zajęły dn. 11.VIII Tyszowce. ✪ 3). 7. dyw. piech., która dn. 8.VIII zajmowała odcinek Bugu od Husynne (na płdn. od toru kol.) do rejonu Włodzimierza Wołyńskiego, skoncentrowała się prawdopodobnie w rejonie na płd. od Hrubieszowa i działać będzie zapewne na Tomaszów. ✪ 4). Grupa Golikowa została prawdopodobnie w ostatnich dniach rozformowana. Według zeznań jeńców 25. bryg. jazdy wróciła do 25. dyw. piech. Według meldunków wojsk własnych w rejonie Chełma operują także oddziały jazdy nieprzyjacielskiej. — Brygada baszkirska operuje prawdopodobnie z 7. dyw. piech. ✪ 5). 44. dyw. piech. — działa na płd. od 7. dyw. piech. Według zeznań jeńców stwierdza się przy 44. dyw. piech. dyon art. ciężkiej (4 działa 6-calowe). Z powyższego widać, że gros 12. armii znajduje się w rejonie Hrubieszów i na płd. ✪ Odcinek 1. armii konnej. Potwierdza się dyslokacja podana w meldunku porannym. ✪ Odcinek 14. armii. Wyjaśnia się, że wzięci jeńcy dn. 8.VIII w rejonie Chodaczkowa pochodzą ze wszystkich pułków 9. bryg. piech. Brygada ta liczy obecnie — ca 4.000 bagn. ✪ Meldunki nie nadeszły. ✪ Nastroje. I) Na mitingu 517. p. p. w Opalinie żołnierze uchwalili nie przekraczać linii Bugu jako granicy Rosji z Polską. ✪ II). Stosunek ludności do wojsk bolsz. między Stochodem a Bugiem — wrogi z powodu grabieży i nadużyć bolszewików. — O wrogim nastroju ludności przyznają sami bolszewicy. Zdarzały się wypadki strzelania do wojsk bolszewickich — (r. w.).

(—) Rowecki m. p. mjr szt. gen. i szef oddz. II. ✪ Za zgodność: (—) Urbaniec pchor.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano do Nacz. Dow. dn. 12.VIII g. 1.40, do Dtwa 6. Armii dn. 11.VIII g. 22, do Dtwa Fr. Płn. Wsch. dn. 12.VIII g. 1.40.

288. DOWODZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE. TEKA NR 556.

Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział III. Nr 2688 III [1]). M. p. dnia 11.VIII.20 [2]).

Meldunek sytuacyjny poranny z dnia 11.VIII.20 r. ✪ I. 6. armia: Wzdłuż linii Strypy na całym froncie wojsk ukraińskich, 12. d. p. oraz na odcinku 13. d. p. toczą się lokalne zacięte walki z nieprz. ✪ Armia gen. Pawlenki: Na prawym skrzydle w rejonie Potoka Złotego i Sokołowa kontrakcja w celu wyrzucenia przeciwnika, który przeprawił się przez rzekę pod Skomorochy, w toku. Atak nieprz. w rejonie Sapowa — Przewłoki — Buczacza został zlokalizowany. Przewłoka z powrotem zajęta i nieprz. wyrzucony z tej miejscowości na wschodni brzeg Strypy. ✪ Ataki nieprzyjacielskie na odcinku 12. d. p. na Hajworonki i na przedpolu XXIV bryg. w rejonie Horodyszcza zostały krwawo odparte. ✪ 13. dyw. piechoty: Ataki nieprz. na Worobijówkę — na wschód od Podkamienia — oraz Podbereźce odparto ze stratami dla nieprz. W odpowiedzi dokonano wypadu na okopy nieprz., wzięto jeńców z 25. i 26. p. p. sow. ✪ Od 6. dyw. piech. brak meldunku. ✪ Wedle zeznań jeńców i własnych wywiadów w rejonie na północ od Radziwiłłowa jest skoncentrowana 11. dyw. jazdy Budiennego i wysyła patrole na Berlin, Koniuszków, Bołdury. W rejonie Podzamcze — Leduchów 4. dyw. kaw. wzmocniona pułkiem t. zw. „Osobowoj" brygady, która po wycofaniu się wojsk własnych zajęła Radziwiłłów, 45. d. p. sow. na retablacji w rejonie 4. i 11. d. kaw. Zresztą bez zmian. ✪ Na przedpolu grupy jazdy: operuje 6. dyw. kaw. bolsz. prawdopodobnie w rejonie Beresteczka, wysyłając patrole na Stanisławczyk, Manastyrek, Turze. W Beresteczku większa koncentracja jazdy nieprz., tamże przywieziono około 300 fur amunicji do dział. ✪ Wedle zeznań jeńców oddział kawalerii nieprz. w sile około 1300 — 1400 koni przemaszerował z Mytnicy (na płdn. od Beresteczka) w kierunku na Beresteczko. ✪ 1. dyw. Leg. W godzinach wieczornych dnia 10.VIII odeszły z Sokala cztery składy kolejowe — z powodu braku składów transporty opóźniają się. ✪ Na odcinku 3. dyw. Leg. słaby kontakt z patrolami nieprz. ✪ 6. dyw. ukr., zgrupowana w rejonie Sielca, bez kontaktu z nieprzyjacielem. ✪ 7. dyw. piech. zgrupowana jedną brygadą w Chełmie, drugą w rejonie Horodyszcze (na płn. od Chełma). Oddziały 7. dywizji wypędziły przy pomocy ludności cywilnej nieprzyjaciela z kol. Leśniczówki i kol. Gotówki (na płn. wschód od Chełma). ✪ W rejonie grupy mjra Hozera: Nieprzyjaciel przeszedł dnia 9.VIII Bug pod Zbereże (13 klm na półn.

od Opalina) i maszerując przez Kosyń — Macoszyn zajął m. Hańsk i kol. Dubeczno.

(—) Kutrzeba w. r. ppłk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Nadano do Nacz. Dow. dn. 11.VIII g. 11, do Dtwa Fr. Płn. Wsch. dn. 11.VIII g. 13.05. Otrzymano w Dtwie 6. Armii dn. 11.VIII g. 15.

289. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Zabezpieczenie Sokala.

Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział III. Nr 2701/III [1]). M. p. dnia 11.VIII.1920 r. godzina 12-ta [2]).

W związku z rozkazem operacyjnym Nr 110 tamt. Dow. p. III. b, należy nakazać 1. dyw. p. Leg., aby przed opuszczeniem Sokala porozumiała się z Dow. Grupy Jazdy w celu ubezpieczenia tego punktu.

(—) Kutrzeba ppłk szt. gen. i szef sztabu. ✪ Za zgodność: mjr (—) Frank Wiszniewski szef oddziału III.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano do Dtwa Grupy Jazdy przez 6. armię dn. 11.VIII g. 15.07.

290. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 554.

Dtwo Frontu Płd. Wschodn. Oddział III. Nr 2706/III [1]). Miejsce postoju dn. 11.VIII.1920 [2]).

Rozkaz operacyjny Nr 35. ✪ Na mocy rozkazu Nacz. Dow. Nr 852/III [3]) z dn. 11.VIII uzupełnia się rozkazy op. Nr 33 i Nr 34 następująco: ✪ I. Dtwo 6. Armii zostaje wyodrębnione z dniem 12.VIII z dotychczasowego frontu płd. wsch. i przechodzi pod nazwą frontu południowego pod bezpośrednie rozkazy Nacz. Dow., zachowując nadal kierownictwo 6. armii i posługując się w tym celu częścią sztabu D. O. Gen. Lwów. ✪ Dowódcą pozostaje nadal gen. por. Iwaszkiewicz, szefem sztabu ppłk Kessler. ✪ Miejsce postoju Dtwa: Lwów. ✪ II. W skład frontu południowego wchodzą: ✪ 1.) Armia gen. Pawlenki, do której w najbliższym czasie odejdzie 6. dyw. ukr., znajdująca się obecnie w składzie 3. armii, z tym, że odcinek armii

gen. Pawlenki zostanie powiększony na północy na korzyść 12. dyw. p. ✪ 2.) Dotychczasowa 6. armia w składzie 12., 13. dyw. piech. Część 6. dyw. piech., zluzowana przez IX bryg. znajdującą się na retablacji we Lwowie, przejdzie do Lwowa jako strategiczna rezerwa Nacz. Dow. ✪ 3.) Dywizja jazdy pod płk. Rómmlem w składzie 2. p. szwol., 1., 5., 9., 11., 12., 14. i 17. p. uł. ✪ Dowództwo Grupy Jazdy odda po ukończeniu obecnie w toku będącej akcji przeciw armii konnej wyżej wspomnianą dywizję Dowództwu Frontu Płd. i wyposaży ją w aparat techniczny i materialny w myśl rozk. org. Dtwa Frontu Środkowego. ✪ Dowództwo Grupy Jazdy odejdzie do Warszawy do dyspozycji Nacz. Dow. ✪ III. Dotychczasowy front płd. wsch. przyjmuje nazwę frontu środkowego. W skład frontu środkowego wchodzi: a) 4. armia (jak w rozk. Nr 33), b) 3. armia: (7. dyw. piech., 3. dyw. piech. Leg., 1. dyw. piech. Leg., oddział gen. Bałachowicza, bryg. kozaków dońskich, 6. dyw. ukr.), c) 4. bryg. jazdy (3., 7., 16. i 212. p. uł.), które koncentrują się w rejonie Lublin — Rejowiec. ✪ IV. Granica między frontem środkowym a południowym: Włodzimierz Wołyński — Hrubieszów — Zamość — Janów — Rozwadów — Tarnobrzeg (wszystkie miejscowości dla frontu środkowego). ✪ V. Zadanie frontu południowego polega nie tylko na ochronie Małopolski, ale również na ubezpieczeniu 3. armii od południowego wschodu. Gdyby skrzydło 3-ej armii zostało zaatakowane w ogólnym kierunku Hrubieszów — Lublin, dyw. jazdy płk. Rómmla przez energiczne działanie na flankę lub tyły npl., nie krępując się przekroczeniem swej sfery działań ma sparaliżować wszystkie wysiłki nieprzyjaciela, zdążające do przeszkodzenia koncentracji lub akcji zaczepnej 3. i 4. armii.

(—) Śmigły-Rydz gen. por. i dowódca frontu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 11.VIII g. 23.30, w Dtwie 4. Armii dn. 12.VIII g. 0.50, w Dtwie 6. Armii dn. 11.VIII godz. 23.15, w Dtwie Gr. Op. Jazdy dn. 11.VIII g. 23.10. [3]) Ma być Nr 8538/III.

291. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE. TEKA NR 556.

Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział III. 2719/III. M. p. dn. 11.VIII.1920 r.

Meldunek sytuacyjny wieczorny z 11.VIII.1920 r. ✪ I. 6. armia: armia gen. Pawlenki: Wzdłuż Dniestru aż do uj-

ścia Strypy silny ogień npl., kontrakcja wojsk ukraińskich przy pomocy rezerw armii doprowadziła do wyrzucenia npl. na wschodni brzeg Strypy na całym swoim odcinku. Linia Strypy od ujścia do Wiśniowczyka trzymana jest silnie przez oddziały wojsk ukraińskich. ✪ 12. dyw. p.: Wzięci wczoraj jeńcy zeznają, że przybyła nowa 10. bryg. p. sow. i koncentruje się w rejonie na południe od Tarnopola. Zresztą sytuacja bez zmian. ✪ Na odcinku 13. dyw. p. npl zajął stare rosyjskie okopy na linii Cebrów — Kąty. ✪ Na odcinku XXV bryg. p. stwierdzono nowe oddziały kaw. npl. Npl prowadzi silną akcję wywiadowczą. ✪ 6. dyw. p.: Zbiegli z Berlina donoszą, że npl gromadzi tam oddziały jazdy. Atak jazdy npl. na Koniuszków został odparty. ✪ Patrol oficerski melduje większe ugrupowania kaw. npl. w marszu z Leszniowa na Szczurowice. ✪ Przed odcinkiem 12. i 20. p. p. silny ogień art. npl. Poza tym obustronna działalność patroli wywiadowczych. ✪ 3. armia: grupa jazdy. 1. dyw. jazdy ruszyła o g. 4-ej dn. 11.VIII i spowodowała wycofanie się npla; jak stwierdziły wywiady do rejonu Łopatyna — Chmielna — Laszkowa. Jazda kontynuuje marsz w kierunku Łopatyna celem zaatakowania skoncentrowanej tam jazdy npla. ✪ 1. dyw. Leg.: stwierdzono obecność npl. w Kryłowie i Porycku. ✪ Odjazd transportów 1. dyw. Leg. opóźnia się znacznie przez kompletne zapakowanie toru kolejowego wskutek ewakuacji. ✪ 3. dyw. Leg. wykonała w nocy 10.VIII trzema kolumnami lokalny wypad, wypierając nieprzyjaciela za Bug. ✪ Na odcinku 6. dyw. ukr. i 7. dyw. npl zachowuje się na ogół biernie. ✪ XIII bryg. 7. dyw. p. w marszu przez Sawin do rejonu Dębowiec — Zabrodzie celem sparaliżowania akcji npl., prowadzonej w kierunku na Lubartów. Patrole grupy gen. Bałachowicza stwierdziły, że npl posuwa się na Tarnów (23 klm na północny-wschód od Chełma). Oddziały gen. Bałachowicza w odwrocie z nad Bugu, przed 9.VIII rozbiły baon 515. p. bolsz. pod Zbereżem i zajmują obecnie stanowiska wzdłuż szosy na północ i południe od Borysika. ✪ Grupa mjr. Hozera. Npl w sile jednego pułku piech. i plutonu art. zajął Parczew oraz obsadził Jedlankę — Głębokie i Krasne (na wschód od Ostrowa) i kieruje się na Ostrów — Lubartów. ✪ Grupa mjr. Hozera stanęła za rzeką Tyśmienicą. ✪ Pancerka „Piłsudczyk" stoczyła wczoraj walkę pod Parczewem z bolszewikami. Szczegóły akcji npl. pod Parczewem jeszcze nie meldowane. ———

(—) Kutrzeba ppłk szt. gen. i szef sztabu. ———

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 6. Armii dn. 11.VIII g. 22.45. ———

292. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

[Wysyła: Dowództwo Fr. Płd. Wsch. Oddział III. Nr 2723/III [1]). M. p. dn. 11.VIII.1920 r.].

[Otrzymuje:] Grupa jazdy.

Oddanie bryg. kozackiej niemożebne.

Dow. Fr. Płd. Wsch. (—) ppłk Kutrzeba.

[1]) Podano wg minuty.

293. DOWÓDZTWO FRONTU ŚRODKOWEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Podporządkowanie 4. armii Dowództwu Frontu Środkowego.

[Wysyła: Dowództwo Frontu Środkowego. Oddział III. Nr 2727 III [1]). M. p. dn.] 11.VIII [1920 r.] [2]).

[Otrzymuje:] 4. armia.

Na Nacz. Dow. 8536/III: Z dniem 12.VIII godz. 12 przechodzi 4. armia pod Dow. Frontu Środkowego.

Dow. Frontu Środkowego. Nr 2727 III. Z r. (—) Kutrzeba ppułk.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano do 4. armii dn. 12.VIII g. 0.58.

294. DOWÓDZTWO FRONTU ŚRODKOWEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

[Wysyła:] Dow. Fr. Środkowego. Nr. 2732/III [1]). [M. p. dn. 11.VIII.1920 r.] [2]).

[Otrzymuje:] Nacz[elne] Dow[ództwo].

W uzupełnieniu rozk. oper. 34 Dow. Frontu melduje: ✪ 1. dyw. Leg. w wykonaniu rozk. oper. 33 z dnia 8.VIII odtransportowała do dnia 10.VIII marszami pieszymi większą część swych bojowych taborów, a dwa baony z dyonem artylerii wysłała koleją w rejon Lublina. Wobec tego stała się 1. dyw. Leg. dnia 10.VIII przejściowo niezdolna do dłuższej i cięższej operacji tak, że nie można jej było powierzyć wykonania ataku na Hrubieszów. ✪ Z tego powodu polecono 3. dyw.

Leg. zaatakowanie Hrubieszowa, a 1. dyw. Leg. odtransportuje się dalej do Rejowca.

Dow. Frontu Środkowego. Nr 2732/III (—) Śmigły-Rydz gen. por.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 11.VIII g. 23.10. — Teka Nr 554.

295. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Skierowanie 16. pułku ułanów do Kraśnika.

[Wysyła:] Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2808 III [1]). [M. p.] dnia 11.VIII [1920 r.] [2]) godz. 12.

[Otrzymuje:] Dow. Grupy Jazdy.

Wysłać załadowany 16. pułk ułanów do Kraśnika w miejsce innego pozostawionego rozkazem op. 34 do wyboru Dtwu Grupy.

Dow. Frontu (—) Kutrzeba ppłk.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano przez radio dn. 11.VIII g. 16.49. Ponieważ radiostacja nie otrzymała potwierdzenia odbioru, trudno ustalić czy Dowództwo Grupy Jazdy powyższy rozkaz odebrało.

296. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 47 i 29.

Dnia 11 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego — Dowództwo 4. Armii. ✪ Rozmawiający: ppłk Kutrzeba — Oficer z Dtwa 4. Armii.

Kutrzeba: Dzień dobry, chciałem się poinformować w następujących sprawach: 4. armia podlega nam dopiero po skoncentrowaniu, a więc po 16.VIII, obecnie Dow. Fr. nie wie jeszcze, jak 4. armia będzie do 16.VIII ugrupowana i jakie rozkazy dotąd otrzymaliście. Otóż o informacje w tym kierunku i w tym celu wysyłam do 4. armii dziś po południu majora Wiszniewskiego. Dalej interesuje mnie, czy macie ubezpieczone przyczółki mostowe nad Wieprzem, w ten sposób aby móc w łatwy sposób przekroczyć Wieprz, poza tym chciałbym wiedzieć, jakie wojska w skład armii wchodzą, czyli czy się ordre de bataille nie zmieniło, czy 6. dywizja ma jedną brygadę u was?

Wiele i jakie marszówki czekają na was? Wysyłam do Kurowa oficerski posterunek żandarmerii dla skierowania ruchu DOGenu przez Kurów na Puławy, aby wam drogę na Dęblin oswobodzić. W którym miejscu przechodzi dyw. górska przez Wieprz. Tu chcę zwrócić uwagę, że 3. armia wygląda na swoim lewym skrzydle tak: w Parczewie stoi grupa mjr. Hozera 3 baony z art., w Lubartowie 1 baon alarmowy 8. p. p. Leg., który zabezpiecza przejścia przez Wieprz, prawe skrzydło 4-ej armii musiałoby się na wschód też ubezpieczyć, aby nie ulec panice, bo na północ od Lubartowa mogłyby się przedostać poszczególne patrole. W sprawach materialnych 4-ej armii nie jestem zupełnie poinformowany, wysyłam tam oficera IV oddziału. ✪ Oficer z 4. armii: Czołem, panie pułk[owniku], co do podporządkowania 4-ej armii Dow. Frontu Środkowego, to podporządkowanie to wchodzi w życie w myśl Dow. Frontu Płn. Wschodniego Nr 3309/III z dnia 12. W dniu 12-tym godzina 12 wychodzi 4-ta armia z pod rozkazów Dow. Frontu Płn. Wschodniego. Na razie mógłbym powiedzieć tylko nasze ugrupowanie w dniu 12-tego, dalsze ugrupowanie moglibyśmy zarządzić dopiero na rozkaz Dow. Frontu Środkowego. Przyczółki na Wieprzu mamy wszystkie ubezpieczone zdając sobie sprawę [z] przypadającego zadania w przyszłości. Marszówki dla 14-ej dyw. przybywają w dość poważnej sile i dobry materiał. Nie mogę tu dotychczas podać dokładnej daty. Dla XII bryg. piechoty przybywają również marszówki, raczej przybyć mają, a więc te dwie dyw. na razie zostaną wzmocnione. Ordre de bataille 4-ej armii: 14-ta dyw. w pełnym składzie, t. j. 55., 56., 57., 58. p. p. wlkp., 16-ta dyw. w pełnym składzie, ponieważ przybył wczoraj 65. p., wprawdzie tylko 900 bgn. Dyw. ta, więc: 63., 64., 65., 66. p. p. wlkp., cała dyw. górska 1., 2., 3., 4. podhalańskie. W myśl rozkazu Dow. Frontu Płn. Wschodniego oddaliśmy całą 4-tą dyw. w składzie VII i VIII bryg., poza tym cała 2-ga brygada jazdy i wszystkie eskadry lotnicze wraz z szefostwem lotnictwa 4-ej armii. Najnowszym rozkazem Dow. Frontu Płn. Wschodniego otrzymujemy XII bryg. p., należącą do 6-ej dyw., w składzie 16. i 17. p. p. do naszej dyspozycji. Z pułków przydzielonych 4-ej armii znajdują się 31. p. p. i 15-ty pułk ułanów, zdaje się 31. p. p. będzie musiał odejść do swej dyw. Bardzo byśmy byli wdzięczni za utorowanie nam drogi, wszystko tutaj zatarasowane, dyw. górska przechodzi przez Wieprz pod Kockiem, tamże będzie miała swój przyczółek. W jednej sprawie na samym początku zwracam się do pana pułk. w imieniu pułk. Rybaka. Nie posiadamy zupełnie aut, mamy 3 osobowe, w tym jedno zepsute. Warszawa przydzieliła Dow. Frontu Płn. Wschodniemu 16 aut osobowych, z czego kilka ma być przeznaczonych dla nas,

ze względu na [to] jednak, że wychodzimy ze składu Dow. Frontu Płn. Wschodniego, obawiamy się, że nic nie dostaniemy i prosimy o interwencje. Nasze rozkazy wszystkie, jeszcze nim będziemy podlegali Dow. Frontu Środkowemu, dajemy już od 2-ch dni do wiadomości. Wczoraj 2 zawiózł kur. oficerski do Lublina, dzisiaj jeden odchodzi juzem. Co do naszego prawego skrzydła uzgodnimy go z lewym 3-ej armii. Dyw. górska w dniu 12-tego będzie w rejonie Kock — Firlej. Czy pan pułk. ma jeszcze jakie rozkazy? ———

---

297. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 252. ———

Objęcie 5. armii przez gen. ppor. Sikorskiego.

Dowództwo 5. Armii. Nr 104/III [1]). Gł. poczta pol. V. dn. 11.VIII. 1920. ———

Rozkaz operacyjny. ✪ Z dniem dzisiejszym objąłem Dowództwo 5. Armii o godz. 18-ej, w skład której wchodzą: Dowództwo XVII Brygady Piechoty, Dowództwo XVIII Brygady Piechoty, Dowództwo Brygady Syberyjskiej, Dowództwo Grupy pułk. Koca, Dowództwo Grupy gen. Baranowskiego, Dowództwo Dywizji Jazdy gen. Karnickiego, Dowództwo 17. Dywizji Piechoty, Dowództwo 18. Dywizji Piechoty. Miejsce postoju Dowództwa Armii — Modlin — Nowy Dwór, Szkoła Podoficerska. ✪ Otrzymują: Dtwo Grupy gen. Baranowskiego, Dow. 17. i 18. Dyw. Piech., Dow. XVII i XVIII Bryg. Piech., gen. Karnicki, pułk. Koc, Dow. Bryg. Syberyjskiej. ———

(—) Sikorski w. r. generał ppor. dowódca armii. ✪ Za zgodność: (—) Wolikowski ppułkownik, szef sztabu. ———

---

[1]) Podano wg czystopisu. ———

---

298. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 248. ———

Dowództwo 5-ej Armii Nr 105/III [1]). Główna poczta polowa V. 11.VIII.20 [2]). ✪ Tajne. ———

Rozkaz operacyjny. ✪ 1) Nieprzyjaciel znaczniejszymi siłami zajął Pułtusk, zmuszając własne oddziały do odejścia. Z rejonu Ciechanowa rozpoczął nieprzyjaciel marsz kombinowanymi oddziałami z pułków piechoty, pewnej ilości kawalerii i artylerii wzdłuż osi

kolejowej Mława — Modlin, przy czym Gąsocin wieczorem dnia 11.VIII został zajęty. ✪ Z Garnowa ruszyła identyczna kolumna nplska na Koźniewo Wielkie. W Strzegocinie skonstatowano słabe patrole nplskie. ✪ 2) Oddziały własne stanęły pod wieczór 11.VIII na linii Czerwonka, na drodze Serock — Pułtusk, Pokrzywnica — Winnica, a przy torze kolejowym Wyszki. ✪ 3) Zadaniem 5. armii jest podjąć w najkrótszym czasie energiczną kontrofensywę w kierunku północnym w celu rozbicia sił nplskich, skoncentrowanych w tym rejonie, oraz odzyskania odcinka frontu wzdłuż rzeki Narwi do Pułtuska, a dalej wzdłuż rzeki Orzyc do granicy niemieckiej. ✪ By ten cel osiągnąć, nplowi zaś zadać możliwie największe straty, musi Dtwo Armii mieć możność należytego skoncentrowania świeżych oddziałów, co się jedynie dokonać może pod osłoną oddziałów stojących obecnie na linii. Od tych ostatnich kategorycznie żądać muszę wytrwałości na stanowisku aż do momentu, w którym kontrofensywa podjęta być może. ✪ 4) W myśl powyższego rozkazuję: ✪ A) 17. dyw. p. stanie na linii Chelendry [3]) — Pokrzywnica — Domosław, grupując się w dwóch grupach, z których jedna osłoni skutecznie Pułtusk — Serock, druga zaś rejon Pokrzywnicy. ✪ B) Grupa gener. Baranowskiego obsadzi i zabezpieczy silnie rejon Winnica — Czerbaki [4]) oraz skieruje pewną część swoich oddziałów do Chmielewa na drogę Strzegocin — Nasielsk — obejmując w ten sposób skuteczną osłonę Nasielska od północo-wschodu i od północy. ✪ C) 8. brygada kawalerii oddziałami piechoty i pociągami pancernymi, stojącymi obecnie na linii stacja Świercze — Klukowo, stara się w tym rejonie utrzymać i zabezpieczyć Nasielsk z powyższego kierunku. ✪ D) Generał Karnicki w razie silniejszego naporu npla od północy uchyli się w kierunku zachodnim i zajmie Nowe Miasto, przygotowując się w razie podjęcia kontrataku do uderzenia na tyły atakującego z północy npla. ✪ Powyżej zaznaczoną linie rozkazuję bezwzględnie i za wszelką cenę utrzymać i to pod osobistą odpowiedzialnością dców dywizji i grup. ✪ 5) Za linią tą koncentrują się: ✪ a) Dywizja [5]) syberyjska pułk. Rumszy w dwóch schodach a to: połową swych sił w rejonie Pogorzelec, drugą połową w rejonie Czopołowo [6]). ✪ b) 18. dyw. p. w rejonie Nasielska. ✪ Obydwie te dywizje muszą być skoncentrowane w powyżej nakazanych rejonach dnia 12.VIII godz. 20 i przygotowane do podjęcia kontrakcji, co nastąpi z dniem 13.VIII nad ranem. ✪ 6) XVIII bryg. piech. w składzie 41. i 35. p. p. stanie w rezerwie armii na razie w Ludwinowie. ✪ Dywizja ochotnicza pułk. Koca w Modlinie. ✪ 7) Wszyscy dcy dołożą jak najenergiczniejszych starań celem usunięcia braków materialnych oraz celem nawiązania ścisłej łączności tak podłużnej jak poprzecznej,

za co czynię szefów sztabu osobiście odpowiedzialnymi. ✪ Otrzymuje: Dow. 17. Dyw., Dow. 18. Dyw., Dow. Grupy gener. Baranowskiego, Gener. Karnicki, Dow. XVII Bryg. P., Pułk. Koc, Dow. XVIII Bryg., Dow. 1. Armii, D-two Bryg. Syberyjskiej. ———

(—) Sikorski gener. ppor. i dca armii. ✪ Za zgodność (—) Wolikowski ppułk. i szef sztabu. ———

---

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Dtwie 17. Dyw. Piech. 12.VIII.1920. [3]) Holendry. [4]) Szczerbaki. [5]) Ma być: brygada. [6]) Prawdopodobnie Trzepowo. ———

---

299. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 249. ———

Dtwo 5. Armii Nr 106/III [1]). M. p. dn. 11.VIII.20. godz. 24 [2]).

Meldunek sytuacyjny. ✪ I. Nieprzyjaciel prowadzi na froncie 5. armii bardzo silną ofensywę, mającą na celu zdobycie Warszawy. Uderzenie jego kieruje się z północy przez Pułtusk — Ciechanów z dalekim obejściem w kierunku na Płock. 16. dyw. sowiecka atakowała Pułtusk. 4. dyw. sowiecka uderzyła na Przewodowo. Z Garnowa przeszła kolumna nieprzyjacielska do Koźniewo Wielkie, które obsadziła; Strzegocin został również zajęty przez nieprzyjaciela. 53. dyw. sowiecka skoncentrowana w Ciechanowie, skąd zaatakowała silnie Gąsocin i posunęła się aż do Wyszyki. Na drodze Ciechanów — Płońsk zajął nieprzyjaciel Ojrzeń dwoma szwadronami jazdy oraz jednym baonem piechoty. Przez Strzegowo na drodze Mława — Raciąż przemaszerowała kolumna nieprzyjacielska w sile 300 jeźdźców, 5 dział i 400 piechoty. Siły te miały zająć według niestwierdzonego meldunku Bieżuń w godzinach wieczornych dnia 11.VIII. Posterunek 6. p. p.[3]) w Płocku melduje, że nieprzyjacielska jazda w sile 2 szwadr. i 2 dział zajęła Sierpc. Jeńcy wzięci z dnia 11.VIII rano przez wypad 203. p. uł. na Ciechanów pochodzą z 469. pułku, którym dowodzi Kulikowski. W pułkach 53. dyw. po 200 bagnetów i 6. k. m. Nastrój wśród żołnierzy bolszewików przygnębiony, gotowi są poddawać się. Każdego oficera pilnuje komisarz. W każdej kompanii i baonie jest komisarz polityczny tak zwany politruk, który ma prawo aresztować oficerów na podstawie skargi żołnierzy. Rekwizycje przeprowadzają osobne oddziały, którymi zarządza politotdieł. Patrole rabują ludność. Dnia 9.VIII w okolicy Starego Gołymina zamordowali bolszewicy właściciela folwarku

Klejtra, a żonie jego odrąbali ręce i zrabowali cały dom. ✪ II. 17. dyw. piech. wycofała się o godz. 15. przez Pułtusk na zachodni brzeg Narwi uszkadzając most. Otrzymała ona rozkaz utrzymania obsadzonej linii Holendry — Pokrzywnica i objęcia rejonu Domosław. Grupa gen. Baranowskiego cały dzień była w zaciętych walkach. Przy odbiciu trzech rannych ataków zdobył 101. p. p. 6. kar. maszynow. Czwarty atak prowadzony w 4 liniach zmusił go do wycofania się ze stratą 1-go dowódcy baonu oraz dalszych 5 oficerów i 250 żołnierzy. Wobec zużycia rezerw grupa zmuszona była wycofać się o godz. 14 w zupełnym porządku na linię Pokrzywnica (wyłącznie) — Winnica — Gąsiorowo. Dtwo Grupy w Skorosze, przy szosie do Nasielska. Nakazano obsadę linii Winnica — Szczerbaki — Chmielewo. 8. bryg. kaw. w rannym wypadzie na Ciechanów zdobyła 4 karab. masz. i 56 jeńców, pod naporem jednak silnych ataków nieprzyjaciela o godz. 19 wycofała się z Gąsocina w kierunku na Nowe Miasto. Otrzymała ona rozkaz zabezpieczenia Nowego Miasta jak najdłuższym utrzymaniem szwadronu w Płońsku. 2 szwadrony 2. pułku ul. wycofały się pod naciskiem nieprzyjaciela z Sierpca w kierunku zachodnim. Z grupą Mława jeszcze łączności nie nawiązano. ✪ III. Przemęczenie w 17. dyw. i w grup. gen. Baranowskiego, braki materialne z powodu niezorganizowanych etapów. ✪ IV. Pogoda, chłodno. ✪ Uprasza się o możliwe przyśpieszenie transportów ostatnich 6 baonów 18. dyw. piech. oraz XVII bryg. p. ✪ [O t r z y m u j ą: Dtwo Fr. Płn. Wsch., Dtwo 1. Armii]. ———

Dtwo 5-tej Armii Nr 106/III (—) Wolikowski ppułk. szef sztabu.

---

[1]) Podano wg telefonogramu do Dtwa Fr. Płn. Wsch. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii dn. 12.VIII.20 g. 7.25. [3]) Z baonu zapasowego 6 p. p. Leg. ———

---

300. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 252. ———

Dowództwo 5-tej Armii Nr 107/III [1]). Główna poczta polowa V 11.VIII.20. ———

Do Dowództwa 18-ej Dywizji Piechoty. ———

Nieprzyjaciel zajął przednimi strażami Strzegocin. D-wo 18-j Dywizji Piechoty wysunie dnia 12.VIII o godzinie 5-j jeden pułk do Na-

sielska celem zabezpieczenia i bezwzględnego utrzymania tego ważnego węzła drogowego. ✪ Wykonanie meldować.

(—) Sikorski w. r. generał ppor. d=ca armii. ✪ Za zgodność: (—) Wołikowski ppułkownik i szef sztabu.

[1]) Podano wg czystopisu.

301. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 252.

Dowództwo 5. Armii N. 201/III [1]). Mp. dn. 11.VIII.1920.

Wobec sytuacji 1. armii 17. dyw. piech. utrzyma obecnie zajmowane pozycje z tym, że w razie dalszego cofnięcia linii 1. armii, zadaniem jej jest silne obsadzenie przyczółka mostowego Pułtusk, przy czym wszystkie drogi, wiodące na wschód, południowy i półn. wschod., muszą być silnie i ofensywnie utrzymane. Odcinek 17. dyw. obejmować będzie wówczas przyczółek mostowy oraz zachodni brzeg Narwi do Holendry włącznie, gdzie ma być nawiązana łączność z 1. armią. Zadaniem gr. gen. Baranowskiego pozostaje bezwzględnie utrzymanie linii zajmowanej z dostatecznym zabezpieczeniem własnego lewego skrzydła. ✪ Otrzymuje D=two 17. Dyw. [2]), D=two Gr. gen. Baranowskiego, D=two 1. Armii i D=two Frontu Płnc. Wschod. do wiadomości.

D=two 5. Armii. N. 201/III (—) Sikorski gen. ppor. i d=ca.

[1]) Podano wg depeszy Dtwa Fr. Płn. Wsch. Nr 1073, nadanej prawdopodobnie do Dtwa Gr. gen. Baranowskiego dn. 11.VIII o g. 12.
[2]) Otrzymano w Dtwie 17. Dyw. Piech. telefonogramem z Dtwa Fr. Płn. Wsch. dn. 11.VIII.20 g. 13.55. — Teka Nr 249.

302. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45.

Dowództwo 1. Armii N. 4059/III [1]). M. p. dnia 11.VIII.1920 [2]).

Dyspozycja na dzień 12.VIII.1920. W ślad tut. rozk. N. 4025/III jutro dnia 12 zajmują oddziały 1. armii przyczółek mostowy „Warszawa". W tym celu zarządzam: ✪ 1) 15. dyw. p. osiąga dnia 12.VIII rejon Izabela — Miłosna — Wiązowna. ✪ 2) 8. dyw. p. zajmuje rejon Okuniew — Rembertów i obsadza odcinek od Oku=

niewa włącznie do Leśniakowizny włącznie. ✪ 3) 1. dyw. lit. biał. koncentruje się w rejonie Kobyłka — Drewnica — Pustelnik. ✪ 4) 10. dyw. p. maszeruje przez Serock w rejon na południ. od Zegrza. Celem zabezpieczenia przeprawy pod Serockiem obsadza tam przyczółek mostowy 7. bryg. rez. ✪ 5) IV bryg. Leg. odesłać jeszcze dziś do Zegrza, skąd odejdzie transportem kolejowym do Kozienic. ✪ Płk Mackiewicz z 35. p. p. i 41. p. p. odchodzi dziś wieczorem do Pułtuska, gdzie otrzyma dalsze rozkazy z Dtwa 5. Armii. 201. p. p. stosownie do jego dyslokacji odesłać do pułk. Mackiewicza bądź przez Pułtusk, bądź przez Serock. ✪ 7) Dla zabezpieczenia obsadzenia przyczółka „Warszawa" wydzielić silne tylne straże, które w dniu 12.VIII osiągną i utrzymają linię Cegłów — Jakubów — Stanisławów — Tłuszcz — Dąbrówka wycofując się z niej na przyczółek „Warszawa" dnia 13 b. m. [1]) ✪ 8) Z chwilą przyjścia na przyczółek Dtwa Grup znoszą się. Gen. Osiński odejdzie do 5. armii jako dca 17. dyw. p. ✪ 9) Dywizje zorientują się w odcinkach: 15. dyw. p. od Karczewia włącznie do Okuniewa wyłącznie, 1. dyw. lit. biał. od Leśniakowizna do Łosia. ✪ 10) M. p. Dtwa 15. Dyw. P. — Rembertów, 8. dyw. p. Ząbki, 1. dyw. lit. biał. — Marki, 10. dyw. p. — dworzec Jabłonna. ✪ 11) Dnia 12.VIII o godz. 12-ej obejmuje Dtwo 1. Armii gen. ppor. Latinik. ✪ 12) Wysłać natychmiast z każdej dywizji jednego oficera do M. S. Wojsk. Sekcja Piechoty, płk. Tomaszewskiego, celem odebrania uzupełnień. ✪ 13) Całą kawalerię nadetatową (201. p. szw. — szwadron por. Siły-Nowickiego — Jazda Rycerska) odesłać do rejonu Jabłonna. ✪ 14) Przy strażach tylnych pozostawiać bezwzględnie rozporządzalną kawalerię. ✪ Otrzymują: gr. gen. Osińskiego, gr. gen. Żeligowskiego, 15. dyw. p., Dtwo Frontu Północnego, Dtwo 4. Armii, Dtwo 5. Armii, Adiutantura Gubernatorstwa Warszawskiego.

Dowódca 1. armii (—) Jędrzejewski generał-porucznik. ✪ Za zgodność szef sztabu (—) Kleeberg płk szt. gen.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. 12.VIII g. 10. Teka Nr 21, w Dtwie 11 Dyw. Piech. 12.VIII g. 9.35. Teka Nr 21. [3]) W jednym z czystopisów dopisano: wieczorem. Teka Nr 2214.

303. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 26.

Dowództwo 1. Armii N. 4062/III [1]). M. p. dnia 11.VIII.1920. Meldunek sytuacyjny N. 221 z dnia 11.VIII.20 godz. 7.

✪ I. Dnia 10.VIII około godz. 12 przed całym odcinkiem 15. dyw. p. nieprzyjaciel prowadził intensywne wywiady przez patrole kawaleryjskie. W rejonie Wyszkowa i Węgrowa nieprz. usiłował przeprawić się przez Liwiec. Oddziały piechoty nieprz. od godz. 12-ej koncentrowały się w lasach na wschód od Węgrowa i w rejonie Wyszkowa nad Liwcem. O godz. 14-ej nieprz. udało się częściowo przeprawić przez Liwiec około Starej Wsi i w rejonie [m.] Krypy. Według meldunku dodatkowego gen. Żeligowskiego w walkach w dniu 9.VIII w rejonie m. Białebłoto — Kalinowo — Przetycz nieprzyjaciel poniósł bardzo wielkie straty. Cały teren jest po prostu zawalony trupami bolszewików. Na odcinku tym o godz. 18-ej zauważono oddziały nieprz. przenoszące się z północy na południe w kierunku Brańszczyk, po czym nieprz. zaatakował silnie tę miejscowość i po kilkakrotnie powtarzanych atakach Brańszczyk został zajęty, również Trzcianka. Około południa rozpoczął nieprz. ataki na Rząśnik — odparty, o godz. 15.15 otworzył silny ogień artylerii ciężkiej i polowej na tę miejscowość i przypuszczał nowe bezowocne ataki, aż wreszcie o godz. 16.30 wprowadzając coraz to nowe siły do walki rozpoczął atak na odcinku od Rząśnika do Porządzia. W zaciętej walce zdołał wyprzeć nasze oddziały z Rząśnik[a] i zajął stopniowo Ochudno — Komorowo — Sadykierz. ✪ II. Na odcinku 15. dyw. p. wszystkie próby nieprzyjaciela przeprawienia się przez Liwiec zostały udaremnione. Patrole nieprz., zbliżające się do naszych pozycji, zostały rozproszone. W rejonie Starej Wsi i [m.] Krypy nieprz., który przeprawiał się przez rzekę, odrzucono. W obecnej chwili stosownie do otrzymanych rozkazów oddziały 15. dyw. p. znajdują się w marszu na nakazaną linię. O godz. 3-ej Dtwo Dyw. znajdowało się w Kałuszynie, później przechodzi do Nowo Mińska [2]). Silne tylne straże z artylerią zabezpieczają odwrót. Patrole konne utrzymują łączność z boków. Oddziały gr. gen. Osińskiego w przemarszu. Gen. Osiński melduje, że pomimo urgensu od 1. dyw. l. b. meldunków nie otrzymał. Dtwo przeniosło się do Wołomina, z którym łączności jeszcze nie ma. Na odcinku gr. gen. Żeligowskiego w ciągu całego popołudnia trwały zacięte boje. Pomimo wysiłków utrzymania nakazanej linii wobec ataków czołowych w rejonie Porządzie — Rząśnik i flankowych na Rząśnik, pod parciem przeważających sił nieprz. oddziały nasze zmuszone zostały do wycofania się częściowo na linię Jelonki [3]) — Komorowo, później Jelonki [3]) — Pniewo, częściowo zaś na Dąbrowa — Sadykierz — Obryte. Na rozkaz Dtwa Frontu Dtwo Armii zarządziło cofnięcie się gr. gen. Żeligowskiego na linię Barcice — Pniewo, wykonanie w toku. 11. dyw. p. melduje: odcinek wyznaczony (21 klm) obsadzony 6 i pół baonami, pięć i pół baonów w rezerwie. Stan

łączności nie zadawalający. Linie telefoniczne z pododcinkiem Beniaminów i z rezerwami z braku materiału jeszcze nie gotowe. Stan okopu od m. Łoś do Dybów włącznie: rowy głębokie 85 cm, 2 rzędy drutów. Poza tym na całej linii tylko pozycje placówek. Nie ma rowów strzeleckich ani drutów. Linia obronna między Helenowem i Leśniakowem [4]) niefortunnie wybrana, zły ostrzał przedpola pozwala na zakryte zbliżenie się nieprzyjaciela. ✪ III. i IV. Bez zmiany. W 11. dyw. stan fizyczny i moralny dobry. ———

Z r. szef sztabu (—) Kleeberg płk szt. gen. ———

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Mińsk Mazowiecki. [3]) Prawdopodobnie Wielątki. [4]) Prawdopodobnie Leśniakowizna. ———

304. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 26. ———

Dowództwo 1. Armii N. 4074/III [1]). M. p. dnia 11.VIII.1920.

Meldunek sytuacyjny No 222. Godz. 17. ✪ I. O godz. 11-ej zauważono nieprz. podjazdy kaw. i automobil na szosie Siedlce — Kałuszyn. ✪ Nieprzyjaciel postępuje na całym odcinku za cofającymi się oddziałami własnej 15. dyw. p. ✪ Na odcinku gr. gen. Osińskiego kontakt z patrolami kozackimi. Gr. gen. Żeligowskiego od godz. 6.40 w silnym kontakcie z nieprzyjacielem. ✪ II. Odwrót 15. dyw. p. odbywa się w zupełnym porządku. Straże tylne tej dywizji znajdowały się o godz. 15-ej na linii Trzebucza — Falbogi, wszędzie w silnym kontakcie z nieprzyjacielem. Odcinek Jakubów — Jędrzejów — Cegłów — Skwarne obsadzony jest 4-ma własnymi baonami. ✪ Z oddziałami sąsiedniej armii łączności brak. Dtwo 15. Dyw. P. w Nowo Mińsku [2]). ✪ Grupa gen. Osińskiego obecnie w trakcie przegrupowania celem zajęcia linii: 8. dyw. p. od m. Łaziska przez Stanisławów do Międzyleś wył. z miejscem postoju Dtwa w m. Pustelnik, dalej przez Tłuszcz, Niegów do styku z gr. gen. Żeligowskiego z m. p. Dtwa 1. Dyw. L. B. w m. Roszczep. Pozostały tylko straże i detachement w sile 1-ej bryg. lit. biał. i 201. p. p., poc. panc. „Mściciel" i 5 czołgów, które do wieczora trzymać będą Wyszków, po czym spalą most na Bugu. M. p. gen. Osińskiego — Wołomin. Gr. gen. Żeligowskiego w silnym kontakcie z nieprz.; w związku z sytuacją na odcinku 17. dyw. p. pod Pułtuskiem odchodzi na linię Popowo (nad Bugiem) — Zatory — Budy. Przegrupowanie w toku. M. p. Dtwa Grupy — Serock. ✪ Dtwo Armii przeniosło się do Warszawy, gdzie

urzęduje Plac Saski 7, w dawnych ubikacjach D. O. Gen. Warszawa. ✪ III. i IV. Bez zmian.

Z r. szef sztabu (—) Kleeberg płk szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Mińsk Mazowiecki.

305 DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR 3241.

Meldunek wywiadowczy.

Dowództwo 4. Armii. Oddział II. Sekcja Ofensywy Nr 2418/II. W. [1]).

Otrzymują: Oddz. II-gi 14-ej dyw., Oddz. II-gi 16-ej dyw., Oddz. II-gi dyw. górskiej, Operacyjny wydział, Szef Sztabu D-twa 4-ej Armii, Biuro własne.

Meldunek wywiadowczy z dnia 11.VIII.20 r. Nr 111 godz. 17-ta. ✪ Sytuacja nieprzyjacielska. ✪ W skład 15-ej armii weszła 15/III k. kaw. ✪ 6-ta dyw. sow. w składzie jednej bryg. ma przejść na odcinek Czyżów — Małkin [2]) (wiadomość wymaga potwierdzenia). ✪ Na dzień 10.VIII 16-ta armia [3]) zarządziła następujące przegrupowanie swych dywizji: 27. dyw. sow. zajmie rejon Tłumaczka — Prylew, 2-ga dyw. sow. Pobrazym [4]) — Jabłonna — Godnie — Kobiely [5]), 17-ta Mingosy — Oleksin — Czajka — Trzemuszka i obsadzi przeprawy rz. Kostrzyń, 10-ta dyw. sow. skoncentruje swe siły w rejonie Kosarki [6]) — Przywary — Okniny, mając awangardy w rejonie Gralaze — Brakuzyniec [7]). ✪ 12-ta armia ma za zadanie uderzyć na Tomaszów Lubelski. ✪ 24-ta dyw. sow. znajduje się na prawym skrzydle armii na zachód od Torczyna, łącząc na lewo z 14-tą dyw. kaw. 4-ta i 11-ta dyw. kaw. operują w rejonie Gaje Lewiatyńskie — Leduchów — Boratyn. 6-ta dyw. kaw. zajęła odcinek 9-ej dyw. kaw., która została przeniesiona do rejonu Załareje [?]. Armia konna operuje w kierunku na Lwów. ✪ 180./60. dyw. włącznie z 9./3. dyw. zajęły rejon Nastasowa. ✪ 25-ta dyw. sow. operuje na odcinku Hrubieszowa na południe od toru kolejowego Chełm — Kowel. 44-ta dyw. sow. i grupa Golikowa operują na południe zach. od Włodzimierza Wołyńskiego. Oddziały grupy Golikowa operują na wschodnim brzegu Bugu w rej. Okuniewo — Główne. ✪ Różne. 27. dyw. sow. uskarża się w dalszym ciągu na

brak amunicji, której w armii jest dostatek. Stan liczebny 27-ej dyw. bardzo wysoki ca 800 bagn. na pułk.

(—) Münnich kpt i szef oddz. II-go.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Czyżewo — Małkinia. [3]) Dane o 16. armii oparte są na podstawie przejętego szyfrowanego rozkazu operacyjnego. Niektóre nazwy miejscowości są tak zniekształcone, że trudno ustalić ich właściwe brzmienie. Teka Nr 3268. [4]) Pobratymy. [5]) Prawdopodobnie Kobiesy. [6]) Kosiorki. [7]) Grała — Żebrak — Trzciniec.

306. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 201.

Meldunek sytuacyjny.

[Wysyła: Dowództwo 4. Armii. Nr 13301/III [1]). M. p. dnia 11.VIII.1920 r.] [2]).

[Otrzymują:] Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Warszawa Politechnika, Dtwo Frontu Płd. Wsch. — Lublin, Dow. 1. Armii — Marki.

Oddziały podległych dyw. wykonują planowo odwrót w myśl rozkazu Dow. Armii Nr 13102/III.

Dow. 4. Armii. Nr 13301/III. (—) Rybak płk sztab. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 11.VIII g. 6.25.

307. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 201.

Meldunek sytuacyjny wieczorny.

[Dowództwo 4. Armii. Nr 13301/III [1]). M. p. dnia 11.VIII.1920] [2]).

1) Kontakt z nieprzyjacielem i oddziałami 16. dyw. p. był tylko w rejonie Trzebieszowa, gdzie nieprzyjaciel skoncentrował oddziały piechoty razem w sile około kilkaset bagnetów i małe oddziały jazdy. 14. dyw. piech. bez kontaktu z nieprzyjacielem. 2) Dywizje wykonywują planowo odwrót. Z dyw. górskiej meldunki nie nadeszły. Odłączenie się od nieprzyjaciela 16. dyw. piech. nastąpiło bez strzału. 16. dyw. p. dojdzie dzisiaj z gros swych sił do rejonu Serokomla. Straż

tylna dyw., t. j. 66. p. p., pozostała w Łukowie. XVII bryg. piech. odchodzi transportem na miejsce przeznaczenia w myśl rozkazu Dow. Frontu Nr 3521/III. 14. dyw. p.: 56. p. p. Gęsia Wólka, 58. p. p. Stara Huta, dwa baony 55. i 57. p. p. w marszu z Żelechowa, 15. p. uł. wlkp. z jednym baonem 55. p. p., jedną baterią jako tylna straż w rejonie Wodynie. 31. p. p. zadyrygowany z Wodynia pospiesznym marszem przez Warszawę do Modlina. Sztab grupy gen. Konarzewskiego dzisiaj do godz. 18-ej w Żelechowie, z grupy płk. Kaliszka, z którą łączności brak, meldunki nie nadeszły. 3) Przemęczenie z powodu marszu, stan moralny dobry. 4) Pogoda, drogi rozmiękłe z powodu burzy wczorajszej, przybyły pociąg pancerny Marszałek Pierwszy, Groźny, Śmigły i Podhalanin (Sikorski) do stacji Ryki. Poc. panc. Groźny i Śmigły zatarasowane przed stacją Ryki przez szerokotorowy tabor.

Dow. 4. Armii Nr 13301 III z. r. (—) Rybak płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. Wsch. 11.VIII g. 20.45, w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 12.VIII g. 9.30, w Dtwie 1. Armii 11.VIII g. 23. — Teka Nr 2220.

308. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223.

Przegrupowanie 4. armii.

[Dowództwo 4. Armii. Oddział III. Nr 13302/III [1]). Gł. poczta pol. Nr IV dnia 11.VIII.1920 r.] [2]).

Z powodu zmienionej sytuacji, na podstawie bezpośrednio przez Dow. Frontu Półn. Wschodniego skierowanego do gen. Konarzewskiego i Dow. Grupy płk. Kaliszka rozkazu Dtwa Frontu Nr 3512/III oraz częściowej zmiany rozkazu Dtwa Armii Nr 12102/III [3]) z dn. 9.VIII.1920 r. zarządza Dtwo Armii: I. Do dnia 12.VIII przed południem należy przeprowadzić następujące ugrupowanie i osiągnąć następujące rejony: a) 14. dyw. piech. wlkp. — jeden pułk piech. i p. a. p. w rejonie Moszczanka i jeden pułk piech. w rejonie Irena, jedna brygada piech. w rejonie Dęblin — Borowa — Skoki, jeden p. a. c. w Dęblinie. W linii Żelechów i Stara Huta pozostawić 15. pułk ułanów i 31. p. p. wraz z jedną baterią jako tylną straż. b) XVII bryg. piech. wraz z wszystkimi częściami i artylerią 9. dyw. piech. odchodzą w myśl wydanych rozkazów przez Dow. 5. Armii względnie rozkazu Dow. Frontu Półn. Wschodniego Nr 3521/III. Dotychczas stojące

pod rozkazami Dow. 9=ej Dyw. piech. 32. p. p., I/11. p. a. p. (1. i 4. baterie) 4. bateria 7. p. a. p., Dow. I/11. p. a. p. i 1. bateria 11. p. a. c., które podporządkowują się Dtwu 14. Dyw. Piech. względnie tak stworzonemu Dow. Grupy gen. Konarzewskiego, podlegają temu Dow. pod względem taktycznym i materialnego zaopatrzenia i maszerują wzdłuż kolei Łuków — Dęblin. W rejonie m. Wola Okrzejska — Hordzieszka pozostawiają jeden baon i jedną baterię jako tylną straż. c) 16. dyw. piech. z jednym pułkiem piech. w rejonie Przytoczno — Łysobyki z artylerią w Przychody, gros dywizji w Ujazdówek — Katarzyn — Majznerzyn pozostawiając jeden baon jako tylną straż, jeden baon w Serokomla. Dtwo Dywizji Łysobyki. d) Dywizja górska stwarza w rejonie Kock przyczółek mostowy i obsadza go jednym pułkiem w linii Górka (mapa 1 : 100.000) skrzyżowanie dróg 2 klm na północ od Kocka, Krzyż, wzgórza bezpośrednio i na wschód od Białobrzegi i zajmie w okolicy Pozarów i Wólka pozycje baterią górskich haubic, ochraniającą skrzydła przyczółka, oraz nawiąże łączność z tylną strażą 16. dyw. piech. w okolicy Serokomla i lewym skrzydłem 1=ej armii [4]). Gros dywizji w rejonie Karolina — Firlej. Dtwo Dywizji — Firlej. e) 65. p. p., który się wywagonował w Dęblinie, grupuje się jednym baonem [w] Żabianka — Ułęż, gros pułku Drążgów — Baranów, pułk ten wchodzi ponownie w skład 16. dyw. piech. f) Grupa płk. Kaliszka (4. dyw. piech., XII bryg. piech. i 4. p. a. c.) przechodzi do rejonu Góra Kalwaria do dnia 12.VIII i podporządkowuje się Dtwu 2=ej Armii. g) 2. brygada jazdy odchodzi do Grodziska w myśl rozkazu Dow. Frontu. II. Linie rozgraniczające między 2. a 4. armią: Stężyca — Radom (włącznie dla 2=ej armii) między grupą gen. Konarzewskiego a 16. dyw. piech.: Kamień — Feliksin — dworzec Leopoldów — Pogonów (wszystkie miejscowości dla gen. Konarzewskiego), między 16. dyw. p. a górską dywizją Talczyn włącznie — Krupy — Rawa wyłącznie dla dyw. górskiej. III. Linie odwrotu jak w rozkazie Nr 13201/III. IV. Rozkaz co do ugrupowania na linii rzeki Wieprza i ściągnięcia tylnych straży wyjdzie na podstawie wskazówek Dtwa Frontu Środkowego. Tylne straże pozostają bezwarunkowo aż do wieczora dnia 12.VIII na stanowiskach. V. Na podstawie tego rozkazu zamierzoną sytuację nadesłać do godz. 12=ej dnia 12.VIII kurierem oficerskim do Dow. Armii — Dęblin. VI. Tabory pułkowe z wyjątkiem bojowych i tabory dywizji z wyjątkiem szpitali koncentrują się: 14. dyw. piech. Policzna — Wólka Policka. 32. p. p., I/11. p. a. p., I/11. p. a. c., 4./7. p. a. p. Góra Puławska, 16. dyw. piech. i górskiej dyw. Kamionka. VII. Dow. Grupy gen. Konarzewskiego zarządzi budowę kładek przez Wieprz na Bobrowniki, również 16. dyw. p., o ile pod Kockiem nie ma mostów. VIII. Czo=

łówki amunicyjne i prowiantowe Dęblin, dla 16. dyw. piech. i górskiej Lubartów. IX. Pociąg pancerny „Danuta", o ile nie dyrygowany na Lubartów, skierować do Leopoldowa, pociąg panc. „Hallerczyk" do Dęblina. X. Dyspozycje co do łączności i materialnego zaopatrzenia wyjdą oddzielnie. Otrzymują: Grupa gen. Konarzewskiego, 32. p.p., 16. dyw. piech., 65. p.p., dyw. górska, grupa Kaliszka, 9.d. p., Dow. Fr. Półn. Wschodniego i Dow. Fr. Środkowego, Dow. Twierdzy Dęblin, kwatermistrzostwo, Szef kolar., Szef łączności. ———

(—)Skierski gen. i d-ca armii. Nr 13302/III. ———

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Nadano do Dtwa Fr. Płd. Wsch. dn. 11.VIII g. 21.05 — Teka Nr 216, do Dtwa Fr. Płn. Wsch dn. 12.VIII g. 9.45 — Teka Nr 216. Otrzymano w Dtwie 1. Armii dn. 11.VIII g. 10.30 — Teka Nr 2217. [3]) Ma być: 13102/III. [4]) Ma być: 3. armii.

309. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223. ———

Skierowanie 31. pułku piechoty do Modlina. —

[Wysyła: Dowództwo 4. Armii. Nr 13303/III [1]). M. p. dn. 11.VIII.1920 r.]. ———

[Otrzymuje:] 14. d. p. ———

Depesza. ✪ W myśl rozk. Dtwa Frontu Półn.-Wsch. Nr 3524/III odchodzi 31. p. p. pośpiesznym marszem przez Warszawę do Modlina, gdzie się 10. d. p. koncentruje. Wobec powyższego należy w miejsce jego jako straż tylną wyznaczyć jeden baon pułku wlkp., zaś 31. p. p. wysłać jak powyżej wspomniano. ———

Dow. 4. Armii. Nr 13303/III z r. (—) Rybak płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty. ———

310. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223. ———

Transport XII brygady piechoty do Puław.

[Dowództwo 4. Armii. Nr 13308 [1]). M. p. dn. 11.VIII.1920]. ——

Do Dow. XII Br. P. Góra Kalwaria. ———

Na rozkaz Dow. Fr. Półn. Wsch. Nr 3524/III należy natychm. odesłać XII br. p. z odnośnymi bater. i ewent. oddz. i zakł. 6. d. p. do

Puław, gdzie na nią już w kompletnym składzie marszówki czekają. Marsz ma być następująco przeprowadzony: od Góry Kalwarii — wymarsz 12.VIII do Magnuszew, 13.VIII — Kozienice, 14.VIII — Puławy. Ciężkie tabory tejże brygady należy dyrygować z Chynowa 12.VIII Głowaczów, 13.VIII Kozienice, gdzie się złączą z brygadą i z nią maszerują do Góra Puławska, gdzie pozostają.

[1]) Podano wg minuty.

311. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ II. MELDUNKI I RAPORTY WYWIADOWCZE. TEKA NR 129.

Dowództwo 3. Armii. Oddział II. Sekcja Ofensywy. L. dz. 3780/II [1]). Gł. Poczta Polowa III, dn. 11.VIII.1920 [2]).

Meldunek ranny wywiadowczy z dn. 11.VIII.1920. ✪ Odc. 12. armii sow. 44. dyw. piech.: 136. br. [3]): Według zeznań jeńców 388. i 390. p. p. mają po 2 — 3" działa. 389. p. p. artyler. nie posiada wcale. ✪ 25. dyw. piech: 74. br.: sztab w Hrubieszowie — oddziały w rejonie Tyszowiec. (Oznaczałoby to przerzucenie 25. dyw. ewentualnie jej części operującej dotychczas pod Dorohuskiem na południowe skrzydło 3. armii sowieckiej. (Źródło — zeznania jeńca z 222. p. p.). ✪ Grupa Golikowa. Na przedpolu Chełma, w rejonie Rudolfina pojawiły się słabe kaw. podjazdy nieprzyjacielskie; silny podjazd nieprzyjacielski w składzie 3-ch sotni kozackich z taborami w Serebryszczach odpędził własny pociąg pancerny; po lasach w rejonie Chełma słabe patrole jazdy bolszewickiej. ✪ Wymienione oddz. nieprzyjacielskie należą przypuszczalnie do grupy jazdy Golikowa. ✪ Odc. grupy poleskiej sow. i 1. armii kon. Wiadomości brak. Meldunki z dywizji nie nadeszły. ✪ Różne. Według zeznań podof., zbiegłego z niewoli z Kowla, miasto zostało doszczętnie zrabowane przez bolszewików. Z powodu nadużyć bolszewików na terenie między Stochodem a Bugiem (rabunki bydła, mordy, podpalanie), nastrój całej ludności cywilnej, bez różnicy narodowości, bezwzględnie wrogi do nich. Wszyscy z niecierpliwością oczekują powrotu wojsk własnych i obiecują wszelką pomoc w razie rozpoczęcia ofensywy. ✪ Bolszewicy w zajętych terenach mobilizują wszystkich mężczyzn od 17 lat do 40. Wobec czego cała męska ludność ukrywa się po lasach.

(—) Florek mjr i szef oddziału II.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 7. Dyw. Piech. dn. 11.VIII g. 15.15. [3]) W skład 44. dyw. sow. wchodziła 130. brygada, a nie 136. bryg., która należała do 46. dyw. sow.

312. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ II. MELDUNKI I RAPORTY WYWIADOWCZE. TEKA NR 129.

Dowództwo 3. Armii. Oddział II. L. 3800/II [1]). Gł. Poczta Polowa III, dnia 11.VIII.20 [2]).

Meldunek wywiadowczy wieczorny z dnia 11.VIII.20. ✪ Odc. 12. armii. Do Andrzejowa przybył dnia 10.VIII oddział piech. bolszewickiej w sile 120 bagn. z taborami. Oddział ten miał się skierować do Kamienia celem zajęcia tej wsi. Przynależność oddziału nie skonstatowana (Źródło — zezn. miejsc. włościanina Polaka). ✪ Do Czerniejowa bolszewicy wysłali patrol kawaleryjski. ✪ Na całym przedpolu Chełma w dalszym ciągu patrole jazdy nieprzyjacielskiej. ✪ Odc. 1. armii konnej i grupy poleskiej. Wiadomości brak, meldunki z dywizji nie nadeszły.

(—) Florek mjr i szef oddziału II Dwa 3. Armii.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w 7. dyw. piech. 11.VIII g. 23.45.

313. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23401/III [1]). Główna Poczta pol. III. dn. 11.VIII.1920 [2]).

Komunikat sytuacyjny poranny z dnia 11.VIII.1920. (Mapa 1:300.000). ✪ 1.) Na odcinku 1. dyw. Leg. stwierdzono obecność nieprzyjaciela w Kryłowie i Porycku. Z przed frontu 3. dyw. wycofały się patrole bolszewickie w kierunku wschodnim. ✪ Patrole 7. dyw. piech. napotkały w Pobołowicach (15 klm na południowy wschód od Chełma) oddział nieprzyjacielski w sile 100 szabel. Patrole grupy gen. Bałachowicza stwierdziły, że nieprzyjaciel posuwa się drogą na Tarnów (23 klm na południ. zachód od Chełma). Na odcinku grupy majora Hozera nieprzyjaciel w sile jednego pułku piech. i 1 pl. artylerii zajął Parczew oraz na wschód od Ostrowa zajął Jedlankę, Głębokie i Krasne i kieruje się na Ostrów — Lubartów. ✪ 2.) Oddziały 1. dyw. piech.

w rejonie Sokal — Krystynopol w trakcie ładowania się. ✪ Oddziały 3. dyw. piech. wykonują jednak [3]) kolumnami wypad na Bug. ✪ Akcję zaczęto wczoraj o godz. 20. ✪ Na odcinku 7. dyw. piech. walki oddziałów wywiadowczych. ✪ Łączność z 6. dyw. ukr. nawiązano w Kasiłanie. ✪ Oddziały grupy gen. Bałachowicza w odwrocie z nad Bugu rozbiły baon 515. p. p. bolsz. pod Zbereżem. ✪ Grupa gen. Bałachowicza zajmuje obecnie stanowisko wzdłuż szosy na południe i północ od Borysika. ✪ Dowództwo Grupy w Garbatówce (12 klm na północny wschód od Puhaczowa). ✪ Pociąg pancerny Poznańczyk stoczył wczoraj pod Parczewem silną walkę z bolszewikami. ✪ Grupa majora Hozera zajmuje stanowiska od miejscowości Skoki [4]) wzdłuż Tyśmienicy. ✪ Dowództwo Grupy w Siemieniu nad jez. Siemień. ✪ 3.) Stan moralny dobry, fizyczny bez zmiany. Materialny — brak ekwipunku. ✪ 4.) Pogodnie, drogi dobre. ✪ 5.) O t r z y m u j ą: według Rozdzielnika XIII.

(—) Zieliński w. r. generał por. i dowódca.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Nadano do Dtwa 4. Armii dn. 12.VIII g. 20.50, do 7. dyw. piech. dn. 11.VIII g. 21.10, do grupy gen. Bałachowicza dn. 11.VIII g. 21.05. [3]) Wg telefonogramu do Dtwa Fr. Płd. Wsch.: trzema kolumnami. [4]) Wg Skorowidza miejscowości R. P. — Skoki, wg mapy 1 : 300.000 — Stoki.

314. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 142.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23404/III [1]). Główna poczta pol. III. dn. 11.VIII.20 [2]).

R o z k a z o p e r a c y j n y N r 110. ✪ I. Nieprzyjaciel po ostatnich porażkach nad Bugiem zachowuje się na ogół pasywnie. Silny opór [3]) nieprz. jest tylko na lewym skrzydle armii w rejonie Parczewa. ✪ II. Zadaniem 3. armii jest osłaniać nadal koncentrację nowych sił oraz przez manewrowanie na przedpolu Wieprza oczyścić je od nieprzyjaciela, po czym przyjąć takie ugrupowanie, by móc przejść do ogólnej ofensywy. W skład 3. armii wchodzą oprócz dotychczasowych 7. p. uł., brygada dońskich kozaków i grupa jazdy. Dywizja jazdy przechodzi pod rozkazy Dow. Frontu. ✪ III. W wykonaniu tego zarządzam: ✪ a) 3. dyw. piech. Leg. wyruszy natychmiast wszystkimi swymi siłami atakując Hrubieszów i zajmie go najpóźniej dnia 13 b. m. o świcie. ✪ Z Hrubieszowa zaatakuje 3. dyw. rejon Du-

bienka — Białopole — Klesztów, wyrzucając znajdującego się na zachodnim brzegu Bugu nieprzyjaciela, po czym do dnia 15 b. m. skoncentruje się w rejonie Chełm — Sawin. ✪ Ciężkie tabory należy wysłać najkrótszą bezpieczną drogą do Chełma. ✪ 2 baony 157. p. p. odeśle Dow. 3. Dyw. natychmiast po otrzymaniu tego rozkazu do Rejowca do dyspozycji Dow. 1. Dyw. Piech. W Hrubieszowie należy zostawić po zajęciu baon 4. p. strz. podh. jako załogę do dyspozycji dowódcy brygady dońskich kozaków. ✪ b) 1. dyw. wywagonuje w Rejowcu i koncentruje się w rejonie Siedliszcze — Cyców. ✪ Tabory należy skierować do rejonu Rejowca. ✪ c) 1. dyw. osłoni 7. p. uł. załadowanie ostatnich swych oddziałów, po czym odeśle go marszem pieszym przez Hrubieszów do Rejowca, gdzie stanąć ma do dnia 15 b. m. wieczorem. ✪ d) 7. dyw. piech. w składzie: własne oddziały i pułk wołyński imienia Batorego wyruszy dnia 13 b. m. z zajmowanych obecnie rejonów i energicznym atakiem wyrzuci nieprzyjaciela, napierającego wzdłuż osi Chełm — Lublin za Bug i osiągnie do dnia 14 b. m. linię Bugu w rejonie Świerze — Dorohusk, detaszując oddział do Uhruska i pułk wołyński imienia Batorego z jedną baterią do Dubienki. ✪ Zadanie 7. dyw. piech.: osłona koncentracji 3. i 1. dyw. piech. Leg. od wschodu. ✪ Baony etapowe łucki i lwowski pod dowództwem kpt. Zajchowskiego należy skierować natychmiast do rejonu Garbatówka z zadaniem osłony koncentracji 1. dyw. od północy po przewidywanym odejściu XIII bryg. z rejonu Dębowiec — Zagorodje [4]). ✪ e) Przewidywane jest przerzucenie oddziałów załogi Chełm celem zluzowania grupy majora Hozera. ✪ f) Brygada kubańska wyruszy natychmiast po otrzymaniu tego rozkazu do Hrubieszowa. Wyruszyć z Piasków dn. 11 b. m. drogą przez Krasnystaw — Wojsławice tak, by dn. 13 wykorzystując akcję 3. dyw. zająć Hrubieszów. Dalszym zadaniem brygady jest wraz z pozostawionym przez 3. dyw. w Hrubieszowie baonem podhal. osłaniać koncentrację armii od wschodu i południowego wschodu przez aktywne działania w kierunku Włodzimierza Wołyńskiego i Sokala, zasłaniając kierunek na Zamość. ✪ g) Grupa majora Hozera pozostaje aż do zluzowania w obecnym rejonie z niezmienionym zadaniem, utrzymując ścisłą łączność z oddziałami dywizji górskiej w rejonie Kocka. ✪ Baon pogotowia 8. p. p., stojący w Lubartowie, podporządkowany zostaje grupie majora Hozera. ✪ h) 6. dyw. ukr. przejdzie dnia 15 b. m. do rezerwy armii do Krasnegostawu. ✪ i) Grupa generała Bałachowicza operuje na tyły nieprz. w rejonie Parczewa. Rozkazy i meldunki przez Lubartów. ✪ IV. Dowództwa dywizji i samodzielnych grup przyślą odwrotnie plan przeprowadzenia nakazanych niniejszym rozkazem akcji i ugrupowań. ✪ V. Po osiągnięciu nakaza-

nych rejonów koncentracyjnych nawiążą dowództwa dywizji i samodzielnych grup niezwłocznie łączność telefoniczną i hughesową z Dow. Armii. Z poszczególnych faz akcji i ugrupowania należy przysyłać jak najczęstsze i jak najdokładniejsze meldunki. ✪ VI. Dowództwo Armii kładzie nacisk na to, że od energicznego i punktualnego wykonania niniejszego rozkazu zależy dalszy rozwój ogólnych operacji. ✪ VII. Miejsca postoju Dowództw: 1. dyw. piech. Leg. — Siedliszcze, 3. dyw. dn. 13. — Hrubieszów, 3. dyw. dn. 14. — Białopole, 3. dyw. dn. 15. — Chełm, 7. dyw. piech. — Chełm, 7. p. uł. — Rejowiec, brygada dońska — Hrubieszów, 6. dyw. ukr. — Krasnystaw. ✪ VIII. Wszystkie dywizje muszą się liczyć z tym, że w następnych dniach będą musiały wchłonąć dużo uzupełnień w formie baonów ochotniczych i marszowych i szybko uporządkować związki taktyczne. ✪ Koniecznością jest podnieść stan bojowy dywizji do maksimum bagnetów. ✪ Należy w tym momencie naszej ostatniej rozprawy z nieprz. z całą energią i bezwzględnością perlustrować tabory i zakłady tyłowe dla zyskania uzupełnień we własnym zakresie. ✪ Miejscowych ochotników oraz rozbitków wcielać do sąsiednich formacji.

(—) Zieliński w. r. generał por. i dowódca.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. W'sch. dn. 12.VIII g. 0.30. Teka Nr 557, w Dtwie 4. Armii dn. 12.VIII g. 0.35, w Dtwie 6. Armii dn. 11.VIII g. 10.25, w Dtwie 7. Dyw. Piech. dn. 11.VIII g. 9. [3]) Wg brulionu: napór. [4]) Prawdopodobnie Zabrodzie.

---

315. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 142.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23406/III [1]). Gł. Poczta Polowa III. dn. 11.VIII.20 [2]).

Korektura rozk. op. Nr 110. ✪ W ślad L. 23404/III. ✪ Ostatnie zdania punktu II brzmią: W skład 3. armii wchodzą oprócz dotychczasowych 7. p. uł. brygada dońskich kozaków. Grupa jazdy przechodzi pod rozkazy Dow. Frontu.

Z r. (—) W. Bochenek mjr szef oddziału III.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Nadano do Dtwa 6. Armii dn. 11.VIII g. 23.15 do Dtwa 3. Dyw. Piech. Leg. dn. 12.VIII g. 2.10, do Dtwa

7. Dyw. Piech. dn. 11.VIII g. 21.10, do grupy mjr. Hozera dn. 12.VIII g. 9, nadano do grupy Bałachowicza dn. 13.VIII g. 10.

316. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23407/III [1]). Gł. poczta polowa III. dnia 11.VIII.

I. Oddziały nieprzyjacielskie z kierunku wsch. i płd. wsch. posuwają się na Lubartów, zajmując strażami przednimi Krasne, Głębokie, Jedlanka i obsadzając jednym pułkiem z plutonem artylerii Parczew. ✪ Oddziały własne grupy mjr. Hozera obsadzają linię rzeki Tyśmienicy. Kierunek Ostrów — Lubartów osłania I/5. p. p. Leg. w Ostrowie. ✪ Grupa gen. Bałachowicza otrzymała rozkaz przesunięcia się z rejonu Garbatówka (wschód od jeziora Uściwież) do rejonu Parczew działając na tyły nieprzyjaciela. ✪ XIII bryg. piech. wyruszyła dn. 11.VIII rano z Chełma przez Sawin do rejonu Dębowiec — Garbatówka. ✪ II. Grupa mjr. Ziętarskiego [2]) w całym swym składzie wyruszy natychmiast z rejonu Dorohucza do Łęcznej, gdzie obsadzi i umocni tę miejscowość. Silny oddział z k. m. obsadzi i zabezpieczy most pod Zawieprzycami. ✪ Zadanie grupy obrona kierunku Włodawa — Łęczna — Lublin oraz przez energiczną działalność patroli i oddziałów wypadowych w kierunku na Ostrów i Sosnowicę zabezpieczenia przedpola Wieprza na linii Łęczna — Lubartów i przeciwdziałanie w posuwaniu się nieprzyjaciela na linii rzeki Wieprz. ✪ Otrzymują: Grupa mjr. Hozera do wiadomości, grupa mjr. Ziętarskiego do wykonania.

Z r. (—) Bortnowski ppłk p. d. szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Grupa mjra Ziętarskiego składała się z komp. marszowych 3. dyw. Leg.

317. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23408/III [1]). Gł. Poczta pol. III. dn. 11.VIII.1920 [2]).

Meldunek sytuacyjny południowy z dnia 11.VIII. 1920. ✪ 1. Na odcinku 6. dyw. ukr. i 7. dyw. piech. nieprzyjaciel

zachowuje się na ogół biernie. ✪ 2. Odjazd transportów 1. dyw. Leg. opóźnia się znacznie przez kompletne zapchanie toru kol. przez ewakuację. ✪ XIII bryg. 7. dyw. piech. w marszu przez Sawin — Piaski do nakazanego rejonu Dębowiec — Zabrodzie — Wereszczyn. Posterunek żand. pol. wysłany do Lubartowa melduje, że część rozbitków z baonu 164. p. kieleckiego znajduje się w Firleju, reszta rozproszona w okolicy Lubartowa. ✪ Z innych oddziałów meldunków brak. ✪ 3. i 4. Bez zmiany. ✪ 5. Rozdzielnik XIII.

Meldunek sytuacyjny wieczorny z dnia 11.VIII.1920. ✪ 1. i 2. Oddziały 3. dyw. Leg. w rezultacie akcji wypadowej, meldowanej w meldunku porannym, wyrzuciły nieprzyjaciela na prawy brzeg Bugu na linię od Kosmowa po Dorohobyczów [3]). ✪ Stwierdzono, że w Kryłowie zgromadził nieprzyjaciel dużo materiału do odbudowy zniszczonych mostów. ✪ Oddziały własne po dojściu do linii Bugu wracają na dawne stanowiska. Łączność z 7. p. uł. w okolicy Kryłowa nawiązano. ✪ Z 6. dyw. ukr. meldunki nie nadeszły. ✪ 7. dyw. piech. bez zmiany. ✪ Grupa gen. Bałachowicza wyruszyła z rejonu Garbatówka na północ i operuje na tyłach bolszewickich. ✪ Szwadron rtm. Nazarenki z tejże grupy wraz z komp. marsz. piech. wyruszył z Lubartowa do Wólki Zabłockiej, skąd wysyła patrole w stronę Ostrowa — Łęcznej i Parczewa. ✪ Wywiad lotniczy stwierdził, że w Brześciu nieprzyjaciel rezerw nie ma. Znaczny ruch w kierunku na Wisznice. ✪ 3. Bez zmiany. ✪ 4. Pochmurno, drogi dobre. ✪ 5. Rozdzielnik XIII.

(—) Zieliński w. r. generał por. i dowódca.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 4. Armii dn. 12.VIII g. 20.20, w Dtwie 6. Armii dn. 11.VIII g. 22.50. Nadano do grupy gen. Bałachowicza dn. 11.VIII g. 21.15. [3]) Prawdopodobnie Dołhobyczów.

318. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Ubezpieczenie Sokala.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23413/III [1]). Gł. poczta pol. III. dn. 11.VIII.1920.

Do Dowództwa 1. Dywizji Piech. Leg.

Dowództwo 1. Dywizji Piech. porozumie się przed opuszczeniem Sokala z Dowództwem Grupy Jazdy w celu ubezpieczenia tego

punktu. ✪ Otrzymują: 1. dyw. piech. Leg. do wykonania, Dowództwo Frontu do wiadomości.

(—) Zieliński w. r. generał por. i dowódca.

[1]) Podano wg czystopisu.

319. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 28.

Dnia 11 sierpnia 1920 r. godzina 11. ✪ Dowództwo 3. Armii — Dowództwo 1. Dywizji Piechoty Legionów. ✪ Rozmawiający: ppor. Bujwid — ppor. Kamieński.

Tu ppor. Kami[e]ński. ✪ Tu ppor. Bujwid. Servus Tadziu, bądź łaskaw i powiedz mi, co dotychczas z 1-ej dyw. odjechało? ✪ Kamieński: Dzień dobry ci mój kochany, jak się masz? Otóż w sprawie transportów stoimy bardzo źle..... naładowane pełne składy stoją całą noc na stacji i dopiero teraz mogą odejść z powodu zapchania linii Bełz — Rawa Ruska różnymi rupieciami, ewakuowanymi po drodze przez instancje etapowe, ledwo wyrobiliśmy, że transporty będą teraz szły przez Lwów, t. j. główna linia kolejowa, która jest wolna i którą prędzej się dojedzie. Poza tym obiecują nam składy puste po kawalerii, która się wyładowuje na.... ✪ Bujwid: Więc co jest dotychczas załadowane i co odeszło? ✪ Kamieński: Już podawałem 2 razy, III/5. p. p. Leg. z Dow. Brygady Piechoty odeszły wczoraj o godzinie 17-ej 30 m., naładowane jest 2 baterie ciężkie, sztab brygady artyl., 2 bat. pol. i sztab III dyonu artyl. polowej. To jest gotowe do odjazdu i czekało już całą noc, dopiero teraz odejdzie. Czy zrozumiałeś? ✪ Bujwid: Dziękuję ci. ✪ Kamieński: Mój kochany, bądź łaskaw zameldować, że podsuwanie składów bardzo powoli idzie, następnie my mamy.... skoncentrowane w rejonie zawagonowania i czekamy tylko na koleje. Podkreśl, że linia kolejowa Bełz—Rawa Ruska jest dosłownie zapchana, a z drugiej strony jest prędki odjazd nasz konieczny, bo nieprzyjaciel zdaje się już coś wkrótce podejmie. Bardzo ci dziękuję, proszę cię koniecznie o mapy nowego terenu oper.

320. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 35.

Dnia 11 sierpnia 1920 r. ✪ Dowództwo 3. Armii — Dowództwo Grupy Operacyjnej Jazdy ✪ Rozmawiający: ppłk Bortnowski — Dyżurny telegrafista grupy op. jazdy.

Tu ppłk Bortnowski, szef sztabu 3-ej armii, majora Bochenka chwilowo nie ma. ✪ Dyżurny telegrafista: Dobrze, dziękuję, a czy wolno przywołać p. por.? ✪ Bortnowski: Proszę, przecież czekam na niego. ✪ Dyżurny telegrafista: Dobrze, zaraz idzie pan por.... Przepraszam bardzo, pan por. jest właśnie odwołany do stacji kolejowej... Jak pan por. przyjdzie, czy wolno potem wołać? ✪ Bortnowski: Skąd wy mówicie? ✪ Dyżurny telegrafista: Tu jest sztab ciężki Dow. Grupy Oper. Jazdy w [m.] Bełz. ✪ Bortnowski: Możecie nie wzywać. Oddajcie panu por. notę. Do por. Krzysika. Połączenia z 1-szą dyw. nie mamy już od południa. Proszę [o] odpowiedź, jeżeli macie o niej wiadomości, po 1) jak postępuje ładowanie, jakie oddziały już odjechały, [po] 2) czy grupa jazdy otrzymała rozkaz zadyrygowania 3-go pułku ułanów do Rejowca, po 3) czy grupa jazdy otrzymała rozkaz ubezpieczenia Sokala po odejściu 1-ej dyw., po 4) jak postępuje akcja grupy jazdy, po 5) dlaczego radiostacje grupy jazdy nie funkcjonują i nie możemy się ich dowołać. Ppłk Bortnowski szef sztabu 3-ciej armii. Proszę odpowiedź notą na ręce ppor. Parczewskiego.

321. ROZMOWA JUZOWA. TEKA NR 012.

Dnia 12 sierpnia 1920. ✪ Kwatera Główna Naczelnego Wodza — Dowództwo 4. Armii. ✪ Rozmawiający[1]): płk Stachiewicz — por. Strutyński — płk Rybak.

Tu por. Strutyński, w. z. szef oddziału I. ✪ Tu pułkownik Stachiewicz. Dzień dobry. Z polecenia Wodza Naczelnego proszę o następujące wiadomości: 1) kiedy będą wcielone do dywizji wszystkie marszówki i bataliony dodatkowe, 2) jaka siła będzie wówczas poszczegól...[2]), 3) jaki jest stan artylerii w dywizjach 4. armii? ✪ Strutyński: Cześć panu pułkownikowi, za 15 minut odpowiem dokładnie na pytania. Poproszę pana pułkownika. ✪ Stachiewicz: Nie mam czasu, proszę [o] odpowiedź zaraz. 4-te pytanie: co zarządzono dla oczyszczenia taborów i ile stamtąd przypuszczalnie przejdzie do stanu bojowego? ✪ Strutyński:

Ad 1. i 2. Wszystkie marszówki i baony dodatkowe wcielone do swoich macierzystych pułków, stan armii powiększył się przeszło o 4000 bagnetów. Stan armii z dnia 5.[VIII] wynosił 9000 bagn., z dnia wczorajszego — 12000 bagn. ✪ Ad 3. stan artylerii: 14. dywizja kompletna, 16. dyw. — 5 baterii, 21. dywizja — 4 baterie. Co do stanu taborów odpowiedzieć nie mogę na razie, ponieważ opracowuje to kwatermistrzostwo, które jest w [Puławach], zameldują o tym po południu. ✪ Stachiewicz: Dobrze. Kiedy dywizje będą gotowe? ✪ Strutyński: Dywizje będą gotowe w ciągu dnia 14.[VIII]. ✪ Stachiewicz: Czy 65-ty pułk jest na miejscu? ✪ Strutyński: Na miejscu, bez jednego baonu. ✪ Stachiewicz: Czy uzupełnienia wszystkie były w komplecie, to jest: 6 batalionów oraz dla 14. dywizji — 4 kompanie, dla 21. — 4-y i 6-ej — 4-y? ✪ Strutyński: 6 batalionów na miejscu jeszcze nie ma, 14. dyw. w komplecie, 4 kompanie marszowe przybyły wczoraj, dla 21. [dyw.] — 3 kompanie marszowe, ponieważ komp. marszową 2. p. strz. mylnie skierowano do Siedlec, ma być w drodze do Dęblina 4. dyw.[?] Z awizowanych nie przybyły z 18. p. p., 37. p. p., 14. p. p., z 6. dyw. piechoty przybył wczoraj baon marszowy 216. p. p., marszówki 16 i 20. ✪ Stachiewicz: Dobrze, dziękuję. ✪ Strutyński: Cześć panu pułkownikowi. ✪ Tu pułkownik Rybak. ✪ Tu pułkownik Stachiewicz. Cześć. Z rozkazu Komendanta zapytuję, co zostało zrobione w zakresie umocnienia szerokiego przedmościa Dęblina, to jest z mostem na Wieprzu włącznie oraz przedmościa w Kocku? Dalej, jak stoi 4-ta armia z lotnictwem, ile i gdzie aparaty? ✪ Rybak: Grupa fortyfikacyjna zrobiła okopy wzdłuż linii starych fortów. Przyjechawszy tutaj rozpocząłem od 2 dni remont starych austriackich okopów, które biegną Szerzyca [3]), tor kolejowy na Ryki — Moszczanka — Sarny. Roboty będą gotowe 14. wieczór. Ten rozszerzony przyczółek zabezpiecza mi przejście pod Dęblinem — Bobrowniki i Sarny. Mały przyczółek mostowy robi się z Drążgów — Łysobyki — Kocka. Przewidywałem i pracowałem wczoraj... Górka — trygonometr. 155 — Maherhof, Annopol, Białobrzezni... dyktowano z mapą 1:2000... lecz na podstawie mojej prawej... że nieprzyjaciel zajął wczoraj Portew [4]) — odparł grupę majora Hozera za Tyśmienicę i ta grupa cofnęła się dzisiaj rano na Lubartów. Koncentracja 3. armii odbywa się w okolicy Rejowiec i w najbliższych 2-ch dniach moja prawa flanka nie jest zabezpieczona. Górska dywizja bardzo małe stany posiada. Marszówki dopiero dzisiaj nadchodzą. Jestem zmuszony tę dywizję użyć celem obsadzenia Wieprza od strony Niemieckie Giżyce... — Wola Skromowska do... — włącznie [z] Firlejem łącznie z oddzia-

łami aż pod Lubartów, z tego powodu przyczółek mostowy Kock likwiduję pozostawiając tylko tylną straż na razie dzisiaj na Bystrzycy, która stoi w walce... 508., 505., 506., 507. pułkami. Nieprzyjaciel naciera na odcinek Kock — Lubartów z 57., 10. dyw. i grupą mozyrską. Tak przedstawia się moja sytuacja. Co do innej części armii, to 14. dywizja z jedną bryg. przyczółka Dęblin, z jedną bryg. w rezerwie w Bonów. 16. dywizja w rejonie Baranów — Łysobyki, jedna brygada w rezerwie w Majznerzyn — Michów. O ile 3. armia nie poprze mnie na prawym skrzydle, to będę jutro lub pojutrze w większą akcję wplątany całą górską dywizją i ewentualnie jedną brygadą 16. dywizji, co naturalnie mnie odciąga od mojego przyszłego zadania. Co do lotnictwa... został z rozkazu Dowództwa Frontu Półn. Wsch. szefostwo, cały personel 1 eskadry w Nowomińsku [5]) odebrany, ... poszło do Warszawy. Na razie jestem bez aparatów. Przyszły już rozkazy wyznaczając nowe szefostwo, nowy personel, jakieś nowe eskadry, ale te muszą dopiero przyjść. Marszówki nadchodzą, lecz tylko dla 16. dywizji, która ich najpotrzebniej potrzebuje, jeszcze nie nadeszły. Dlaczego pan nie wraca, było nam weselej. To wszystko. Ma pan jeszcze jakieś pytanie? ✪ Stachiewicz: Użycie czegokolwiek defensywnie na odcinku Kocka, z wyjątkiem stojącej tam dywizji, jest wykluczone, bo inaczej znowu nasze uderzenie diabli wezmą. Lepiej trzymać wszystko w kupie w Kocku i Firleju, jak to 3. armia już dawno robi i wcale nie troszczy się o dziury pracując wypadami. Ja nie przyjeżdżam, bo mam inne zadania w ogóle i ciągle jestem w ruchu, robimy to... ✪ Rybak: Pan był świadkiem, jakie dziury mieliśmy. Chodzi mi tylko o to, czy mam uderzyć na północ, a będę mógł z jedną albo dwiema... ✪ Stachiewicz: Jeszcze coś? ✪ Rybak: Więcej nic nie mam. ✪ Stachiewicz: Na północ zaś będzie można uderzyć wszystkimi dyw., bo kierunek na wschód od Kocka ma 3. armia. To wszystko. Dziękuję.

[1]) Rozmowa została wskutek niedomagań technicznych zniekształcona i wobec tego posiada liczne braki i przeinaczenia, które nie pozwalają ustalić dokładnego przebiegu rozmowy. [2]) Brak dalszego ciągu. [3]) Stężyca. [4]) Parczew. [5]) Mińsk Mazowiecki.

NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ II. ZESTAWIENIE WIADOMOŚCI O NIEPRZYJACIELU. TEKA NR 2795.

Zestawienie wiadomości za czas od dn. 11 sierpnia 1920.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Ew/5. Nr 35932/II[1]). Warszawa, 12.VIII.1920 [2]). ✪ Bardzo pilne.

Odcinek 4. armii: ✪ Sztab III korpusu w Kowalewie (na południowy-zachód od Mławy). 11.VIII oddziały 10. dyw. jazdy w rej. Rochnia — Proszkowo (na zachód od Kowalewa). ✪ 15. dyw. jazdy — w rej. Bieżunia (na drodze Mława — Sierpc) w marszu na Sierpc. Według meldunków własnych wojsk Sierpc został już zajęty przez jazdę nieprzyjacielską i 200 l[udzi] piechoty podciągniętej na wozach. ✪ Sztab 53. dyw. p. przeszedł 10.VIII do Wróblewki (na zachód od Ciechanowa). ✪ 164./55. dyw. strz., ostatnio meldowana jako pełniąca służbę garnizonową w Grodnie, została przysunięta do frontu. ✪ W rej. Grajewa znajdować się mają 19. dyw. strz. i oddziały nieznanej jazdy jako rezerwa armii, mająca jakoby między 12 i 18.VIII być użyta do akcji na Modlin (?). ✪ Operacje III korpusu jazdy zmierzają w kierunku Płocka; piechota 4. armii posuwa się naprzód do rej. rzeki Wkry. ✪ Na całym froncie bolszewickim znać zaniepokojenie sprawą zabezpieczenia szyfrów od kompromitacji; szyfry na całym froncie są zmieniane. ✪ Odcinek 15. armii: ✪ Oddziały 4. i 16. dyw. strz. 11.VIII atakowały odcinek Przewodowo — Pułtusk. ✪ Dyslokacja 6-ej dywizji wymaga stwierdzenia. ✪ 33. dyw. strz. weszła z rezerwy do linii na zachód od Broku. Dn. 11.VIII zaobserwowali lotnicy kolumnę, 200 wozów, załadowanych piechotą bolszewicką, która pod eskortą jazdy przeprawiała się w rejonie Broku na prawy brzeg Bugu. ✪ 15. armia skierowuje się na Modlin. ✪ Odcinek 3. armii. ✪ 21. dyw. strz. została rzekomo wycofana do rezerwy. ✪ 86./29. dyw. strz. została jakoby wcielona do 5. dyw. strz. 3. armia kontynuuje marsz w rejonie dolnego Bugu i linii kolejowej Małkinia — Warszawa. ✪ Odcinek 16. armii: ✪ Oddziały armii posuwają się w kierunku zachodnim. ✪ Sztab 16. armii przeszedł do Wysokiego Litewskiego. ✪ Odcinek grupy mozyrskiej: ✪ Do grupy przybyły nowe oddziały, jakoby 13. dyw. strz., ostatnio meldowanej na froncie łotewskim. ✪ 11.VIII grupa wyszła na linię Parczew — Orzechów (na wschód od Lubartowa), kierując się na Łuków — Kock i linię Wieprza, w ogólnym kierunku na Dęblin. ✪ Odcinek 12. armii: ✪ Oddziały 58. dyw. strz. przeprawiwszy się przez Bug posuwają się w kierunku zachodnim. ✪ 11.VIII oddziały te wyszły na linię Wytyczno (wschodni brzeg jeziora Wielkie) — Tarnów (na południe od Wytyczna). ✪ Oddziały 25. dyw. strz. posuwają się wzdłuż toru kolejowego Kowel — Chełm, doszły do rejonu Serebryszcze — Rudolfin (na wsch. od Chełma). 74./25. dyw. strz. miała zająć dn. 11.VIII Tyszowce (na odcinku 7. dyw. strz. na północny wsch. od

Tomaszowa). Wiadomość wymaga potwierdzenia. ✪ 7. i 44. dyw. strz. z rejonu Hrubieszowa prowadzą akcję w kierunku na Tomaszów. ✪ Grupa Golikowa jakoby została rozwiązana, przy czym 25. bryg. kawal. miała odejść do 25. dyw. strz. a baszkirska bryg. kaw. miała pozostać przy grupie 7. dyw. strz. ✪ 12. armia koncentruje się na lewym skrzydle celem uderzenia na Tomaszów. ✪ Odcinek armii konnej. ✪ Zasadniczy sztab armii konnej dn. 10.VIII w Równem. ✪ Polowy sztab armii konnej dn. 10.VIII w Dubnie. ✪ 14. dyw. jazdy wysunęła się na linię Stojanów — Radziechów — Chołojów. ✪ 11. dyw. jazdy jakoby rozwija się w kierunku na Stanisławczyk. ✪ Dn. 8.VIII. 9. dyw. jazdy została wyparta z rejonu Kutyszcze do rejonu Panasówki. ✪ O 47. i 45. dyw. strz. wiadomości brak. ✪ Armia konna prowadzi akcję w ogólnym kierunku na Lwów. ✪ Odcinek 14. armii. ✪ „Zbiorowa" dyw. strz. operuje w rejonie Załośce. Wiadomość o odejściu 8. czerwonej dyw. jazdy do Proskurowa [3]) nie potwierdza się. Ma ona zajmować odcinek Załośce — Biała (pół. od Tarnopola). ✪ 60. dyw. strz. z 9. bryg. piech. walczy na odcinku Cebrów — Chodaczków — Nastasów — Siemikowce. ✪ 123./41. dyw. strz. z bryg. jazdy dywizyjnej po zajęciu Buczacza dn. 10.VIII obsadziły zachodni brzeg Strypy na odcinku Przewłoka — Buczacz — Soroki. ✪ Według zeznań jeńców miała przyjść na front polski z Kazania do rejonu na południe od Tarnopola 10-ta samodzielna (?) bryg. piech. o bardzo znacznej liczebności. ✪ W Równem — Zwiahlu i Kijowie mają się znajdować obozy ćwiczebne. ✪ Pociągi dochodzą do Dubna. ✪ Mosty zniszczone przez własne oddziały mają być wszystkie naprawione z wyjątkiem mostu na Dnieprze w Kijowie, gdzie wszystkie transporty przewożą się na promach.

w. z. szefa oddz. II (—) Matuszewski.

[1]) Nadano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Środk. 13.VIII g. 0.30. [3]) Płoskirów.

323. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Obrona rzeki Wkry przez 5. armię.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Oddział III. L. 8576/III [1]). Warszawa, dn. 12 sierpnia 1920 [2]).

Najbliższym zadaniem 5. armii, zbierającej się dopiero w Modlinie, musi być powstrzymywanie postępu nieprzyjaciela przez Pułtusk

i Stary Gołymin, aby 17. dyw. i oddziały ppułk. Kopy mogły spokojnie wycofać się na Nasielsk. ✪ W dalszym ciągu 5. armia opierając się o Modlin i grupując się wzdłuż szosy Zakroczym — Płońsk — Raciąż bronić [będzie] przejść przez Wkrę aż po G[li]nojeck (włącznie) i starać się skierować grupę kawalerii w okolice Szreńska, wzbraniając tym samym przedostaniu się kawalerii nieprzyjacielskiej w kierunku na Sierpc, dokąd linie etapowe 5. armii z Torunia koleją na Sierpc i Wisłą na Płock i Wyszogród przeprowadzić należy ✪ W miarę przybywania oddziałów 5. armii ugrupowanie tejże wzdłuż szosy Zakroczym — Płońsk — Raciąż odpowiednio przesunąć. ✪ Byłoby wskazane, aby z chwilą ukończenia wyładowania 18. dyw. przeciągnięto takową w okolice Raciąża, a brygadę syberyjską w okolice Płońska, zostawiając 17. dywizję, grupę ppłk. Kopy i XVIII bryg. 9-ej dyw. e. t. c. bliżej samego Modlina, aby ułatwić tym oddziałom szybsze uzupełnienie. ✪ Zamaskowanie tego ugrupowania 5. armii należy wszelkimi sposobami przy obsadzeniu linii Wkry tak przeprowadzić, aby nieprzyjaciel nie miał wrażenia, że większe siły są tutaj zebrane. ✪ Wszystkie lekkie auta pancerne grupy ppułk. Kopy, wzmocnione dalszymi jednostkami z Warszawy, należy wyzyskać dla wsparcia własnej kawalerii i lepszego zamknięcia przestrzeni między 18. dyw. w Raciążu a granicą. ✪ Należy zapewnić podwody dla szybkiego przerzucania wszystkich oddziałów, a zwłaszcza 18. dyw. i brygady syberyjskiej [3]). ✪ O t r z y m u j ą: Dowództwo Frontu Północno-Wschodniego i Dowództwo 5. Armii w Modlinie.

Szef Sztabu Generalnego W. P. (—) Rozwadowski generał porucznik.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. Wsch. 12.VIII g. 2.45, nadano do 5. armii z Dtwa Fr. Płn. 12.VIII g. 3.45. [3]) Na czystopisie do Dtwa Fr. Płn. Wsch. z dn. 12.VIII znajduje się następujący własnoręczny dopisek Szefa Sztabu Generalnego: Jeżeli jakiekolwiek hughesowe zawiadomienia doszły do Dow. w tym samym przedmiocie, to uważać należy wszystko za u m y ś l n e bałamucenie szpiegów. Rozkaz ten j e s t w a ż n y i wykonany być ma niezwłocznie. (—) Rozwadowski gp.

324. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 0156.

Z g r u p o w a n i e c z o ł g ó w n a P r a d z e.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Nr 8588/III [1]).

Warszawa, dnia 12 sierpnia 1920 [2]). Hughes. ✪ B. pilne.

Do Dtwa Frontu Płnc.-Wsch.

Ze względu na nieznaną wartość bojową 11. dyw. piech. i słabą flankę 1. armii oraz kierunku ataku bolszew. pożądane jest zgrupowanie będących w rozporządzeniu Dtwa Frontu wszystkich czołgów na Pradze do masowego ich użycia dla celów specjalnych, które będą później podane. ✪ Dca 1. p. czołgów, mjr Skibniewski, otrzymał rozkaz meldowania się w Dow. Fr. Północnego.

Nacz. Dtwo Nr 8588/III. (—) Rozwadowski gen. por.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. 13.VIII g. 14.30.

325. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE FRONTU WSCHODNIEGO. TEKA NR 0182.

Naczelne Dowództwo W. P. (Sztab Generalny). Oddział III. Nr 8609/III [1]). Warszawa, dn. 12.VIII.1920 r. ✪ T a j n e.

Komunikat operacyjny frontu wschodniego. ✪ F r o n t p ó ł n o c n o - w s c h o d n i: ✪ 4. a r m i a. Z dyw. górskiej meldunki nie nadeszły. 16. dyw. piech. miała kontakt z nieprzyjacielem tylko w rejonie Trzebieszowa, gdzie nieprzyjaciel skoncentrował oddział piechoty i kawalerii w łącznej sile około kilkuset bagnetów. 14. dyw. piech. również nie ma kontaktu z nieprzyjacielem. Przybyły pociągi pancerne „Marszałek Pierwszy", „Groźny", „Śmigły" i „Podhalanin". ✪ 1. a r m i a: Oddziały 1. armii rozpoczęły odwrót na linię obronną Warszawy pozostawiając tylne straże na dotychczasowo zajmowanych stanowiskach. ✪ 5. a r m i a: Nieprzyjaciel prowadził w dalszym ciągu zaciekłe ataki. Główne uderzenia są skierowane od północy przez Pułtusk i Ciechanów z głębokim obejściem na Płock. Stwierdzono, że Pułtusk atakowała 16. dyw. sow., Przewodowo — 4. dyw. sow., 53. dyw. sow. skoncentrowana w Ciechanowie. Na drodze Ciechanów — Płońsk zajął nieprzyjaciel Ojrzeń dwoma szwadronami jazdy oraz jednym baonem piechoty. Przez Strzegowo na drodze Mława — Raciąż przemaszerowała kolumna nieprzyjacielska w sile 300 jeźdźców, 5 dział i 400 piechoty. 17. dyw. piech. wycofała się o godz. 16-ej przez Pułtusk na zachodni brzeg Narwi niszcząc przy tym mosty. Oddziały grupy gen. Baranowskiego po zaciętych całodziennych walkach, odbijając główne ataki nieprzyjaciela, zostały przy

czwartym ataku zmuszone wycofać się o godz. 14-ej w zupełnym porządku na linię Pokrzywnica — Winnica — Gąsiorowo. Straty z obydwóch stron znaczne. 8. bryg. kaw. w wypadzie na Ciechanów zdobyła 4 k. m. i 56 jeńców. Pod naporem jednak silnych ataków nieprzyjaciela o godz. 19-ej brygada wycofała się z Gąsocina na Nowe Miasto z zadaniem utrzymania jak najdłużej szwadronu jazdy w Płońsku. Grupa płk. Habicha po bohaterskim oporze, zadając nieprzyjacielowi duże straty, obchodzona od południa, opuściła Mławę. ✪ Front południowo-wschodni: ✪ 6. armia: Wzdłuż Dniestru drobniejsze utarczki. W rejonie Buczacza walki jeszcze nie ukończone. Kontrakcja na Buczacz, Żyźnomierz, Soroki i Bogulińce [1]), zajęte od wczoraj przez nieprzyjaciela, w toku. Meldunków o jej przebiegu nie ma. Dotychczas wzięły oddziały ukraińskie kilkunastu jeńców, 5 kulomiotów, dużo karabinów i wozów oraz kancelarię 334. p. sow. Dca 115. p. kaw. sow., Płatnikow, który prowadził akcję na Buczacz, poległ. Na odcinku 12. dyw. piech. odparto ataki nieprzyjacielskie na Bohatkowce, Słobódkę i linię rzeki Wosuszki pod Pokropiwną. Zresztą sytuacja bez zmiany. Seretec obsadziły 4 szwadrony nieprzyjacielskie. 49. p. p. zmusił nieprzyjaciela po krwawej walce do wycofania się z rejonu Kotów. Na odcinku XXVI brygady zaatakował nieprzyjaciel Hladki. Kontratakiem 50. p. p. został on odrzucony i po przybyciu rezerw wypadem z m. Kurowce wyparty. Na odcinku 6. dyw. piech. silny ogień artylerii nieprzyjacielskiej i ożywiona działalność wywiadowcza. Koncentrująca się w rejonie Berlina kawaleria bolszewicka wycofała się pod wpływem akcji X bryg. piech. w kierunku północnym. X bryg. piech., zadyrygowana z rejonu Zabłotce — Sokołówka dla współdziałania z kontrakcją naszej jazdy na Łopatyn, obsadziła bez większego oporu Toporów, Stanisławczyk i przejścia na Styrze w tym rejonie. Kawaleria nieprzyjacielska wycofała się pośpiesznie na północ. ✪ Grupa jazdy: 1. dyw. jazdy wyruszyła 11 b. m. rano z rejonu Witkowa i wspomagana przez 2. dyw. jazdy zajęła Radziechów. Nieprzyjaciel wycofał się do lasów na wschód od tego miasta, skąd za pomocą ściągniętych z rejonu Łopatyna rezerw, próbował dywersję w stronę Witkowa i Chołojowa. Oskrzydlający marsz 1. dyw. jazdy na Peratyn — Sieńków i kontrakcja 2. dyw. jazdy w okolicę Radziechowa sparaliżowały ten ruch i zmusiły nieprzyjacielską jazdę do wycofania się na linię Rudenko Lackie — Chmielno. Masa jazdy nieprzyjacielskiej skoncentrowana w dwóch grupach: na wschód od Łopatyna i w lasach na północ od Stojanowa. W walkach pod Radziechowem współdziałał pociąg pancerny „Chrobry". ✪ 3. armia: 3. dyw. Leg. wykonała w nocy 10.VIII lokalny wypad w kierunku wschodnim i wyparła

napotkane nieprzyjacielskie oddziały za Bug. Pod Tarnowem (23 klm na półn. wsch. od Chełma) stwierdzono nieprzyjaciela. Oddziały gen. Bałachowicza w odwrocie z nad Bugu przed 9.VIII b. r. rozbiły 515. p. sow. pod Zbereżem. Obecnie obsadza ta grupa szosę [w] okolicy Borysikowa. Grupa majora Hozera pod naporem nieprzyjacielskim opuściła Parczew i przeszła za rzekę Tyśmienicę. Nieprzyjaciel obsadził to miasto, nadto Jedlankę, Głębokie i Krasne [3]) i posuwa się dalej na Ostrów i Lubartów.

Szef Oddziału III Nacz. Dow. W. P. (—) Piskor płk szt. gen. ✪ Za zgodność (—) Künstler mjr.

[1]) Podano wg litografowanego czystopisu. [2]) Bobulińce. [3]) Prawdopodobnie Kaznów.

326. NACZELNE DOWÓDZTWO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE. TEKA NR 2795.

Sytuacja na froncie wschodnim.

Naczelne Dowództwo. Sztab Gen. Oddział III [1]). Warszawa dn. 12 sierpnia 1920 r. [2]). ✪ Ściśle tajne.

Po kilkudniowych walkach przeciwnik zajął Mławę. Według niestwierdzonych wiadomości oddziały kawalerii bolszewickiej zajęły Sierpc, oddziały grupy ppułk. Kopy pod silnym naciskiem przeciwnika opuściły Pułtusk. Na lewym skrzydle tej grupy 203. p. ułanów z 8. bryg. jazdy dokonał pomyślnego wypadu na Ciechanów, zdobył 4 karabiny maszynowe i wziął sześćdziesięciu kilku jeńców. Grupa gen. Żeligowskiego odeszła na linię rzeki Narwi od jej ujścia aż do m. Holendry. Oddziały 4. armii wycofują się bez ściślejszego kontaktu z nieprzyjacielem. Straże tylne 16-ej dywizji pozostawały w Łukowie, 14-ej w rejonie Wodynie. Oddziały 3-ej armii znajdują się w planowym odwrocie. Parczew został przez nas opuszczony, stwierdzono oddziały nieprzyjaciela pod Tarnowem, Poryckiem i Kryłowem. ✪ Na północ od Brodów kombinowana akcja prawego skrzydła 6. armii i grupy jazdy zmusiła przeciwnika do wycofania się z Radziechowa, Łopatyna, Toporowa i Stanisławczyka, w rejonie 13. dyw. nieprzyjaciel został wyparty z Kotów i Kurowce. W walkach w rejonie Buczacza Ukraińcy zdobyli 5 karabinów maszynowych i jeńców. W związku z sytuacją na północy zarządzono obsadzenie silniejszymi

oddziałami przyczółków w Płocku, Wyszogrodzie i obserwację linii Wisły od Modlina aż do granicy niemieckiej.

Naczelne Dowództwo W. P. Sztab Generalny. Oddział III.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Środk. dn. 13.VIII g. 5.30.

327. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 12 i 47.

Dnia 12 sierpnia 1920 r. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Środkowego. ✪ Rozmawiający: płk Piskor — gen. Rydz-Śmigły.

Tu płk Piskor. ✪ Tu gen. Śmigły. Panie płk., chciałbym wyjaśnić następującą sprawę, Komendant powiedział mi, że na podstawie porozumienia z gen. Sosnkowskim DOGen. zostanie podporządkowane i że na tej zasadzie mam zatrzymać auta i sztab dla użytku swego i Komendanta na czas operacji, tymczasem jeden rozkaz w tej sprawie przyszedł do DOGenu mówiący, że tylko w sprawach bezpieczeństwa jest on mnie podporządkowany, następny zaś mówi, że DOGen z całym sztabem i ze wszystkim ma wyjechać. Tę sprawę trzebaby wyjaśnić i załatwić i to szybko, ponieważ chcą oni dzisiaj wieczór wyjeżdżać. Sprawa 2-ga. Byłem dzisiaj w 4-ej armii, źle się przedstawia 16-a dyw. p., ma tylko 2 baterie, 14. [dyw. piech.] czeka na baterie będące w drodze, które przechodziły przezbrojenie. Wreszcie 3-cie, jak się sytuacja przedstawia na północy? ✪ Piskor: Cześć panie gen[erale]. Ministerstwo niechętnie zgadza się na jakiekolwiek ustępstwa. Dn. 10.VIII omawiałem tę sprawę z płk. Prichem [1]). Dała rezultat ujemny, pojadę więc sam zaraz do gen. Sosnkowskiego. 2) O złym stanie artylerii 4-tej armii wiemy i da się zaradzić temu w ten sposób, że stąd wyśle się kilka baterii, zwłaszcza dla 16. dyw. 3) Sytuacja na północy: w 1-szej armii słaby kontakt z nieprzyjac. Armia przechodzi dzisiaj na zasadniczą linię. W 5-ej armii nieprzyj. naciska w kierunku na Modlin, jazda bolszew. zajęła Sierpc. Patrole jej posuwają się dalej na zachód, wywiady stwierdziły przerzucanie piech. bolszew. w kierunku na Pułtusk — Ciechanów. Mława zajęta przez nieprzyj[aciela]. Szczegóły sytuacji na północy podam w meldunku szczegółowym. ✪ Śmigły: Jak długo spodziewacie się wytrzymać w Warszawie? ✪ Piskor: Aż do zupełnego zwycięstwa

panie gen., jesteśmy jak najlepszej myśli i mamy do tego podstawę. ✪ Śmigły: Pytam, ponieważ z tym łączy się kwestia czasu uderzenia frontu środkowego i sposobu jego uderzenia grupą zupełnie skoncentrowaną, czy też w razie konieczności odciążenia jak najszybszego Warszawy grupą mniej skoncentrowaną. Prawdopodobnie wiecie o wiadomościach z armii 6., że jakoby Sokal został zajęty. ✪ Piskor: Nie, o tym nic nie wiem. — Jeszcze co do 1-szej i 5-tej armii, to wobec przesuwania się bolszew. na zachód 5-ta armia będzie musiała prędzej stać się aktywna. Rozmawiałem dziś z Zagórskim, który sądzi, że będzie gotów na 14-stego w 5-tej armii, 1-sza armia na razie wyczekiwałaby akcji frontu środkowego, a więc prawdopodobnie w stosunku do armii 5-ej nastąpiłoby opóźnienie o 3, a może nawet o 4 dni, ostateczne decyzje zapadną dziś u Komendanta wieczorem po czym Komendant jedzie do pana generała. ✪ Śmigły: Dobrze, dziękuję, cześć.

[1]) Szef Oddz. I M. S. Wojsk.

328. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 12 i 47.

Dnia 12 sierpnia 1920 r. ✪ Naczelne Dowództwo — Dowództwo Frontu Środkowego. ✪ Rozmawiający: por. Glabisz — por. Barański.

Tu por. Glabisz. Cześć. Chciałbym kilka spraw wyświetlić. Tamtejszy rozkaz oper. Nr 35 w punkcie 2-gim mówiąc o nowym podziale jazdy nie wyszczególnia wcale 8-mego pułku ułanów. Co się z tym pułkiem dzieje? Dalej zalicza ów rozkaz 212. p. ułanów do 4. bryg. jazdy. Nadmieniam, że pułk ten, podlegający M. S. W[ojsk.], skierowało M. S. Wojsk. do Grodziska dla obserwacji Wisły. ✪ Barański: Zapytam szefa. Co do 8-mego pułku to zapewne nastąpiło zapomnienie, dam panu por. za chwilę odpowiedź. ✪ Glabisz: Jeszcze kilka pytań: jaki podział na brygady [w] dyw. jazdy zarządzono? Jak daleko posunęły już się na północ poszczególne pułki 4-tej brygady? Czy macie panowie wiadomości nowsze o akcji na Łopatyn? ✪ Barański: Nie, z grupą jazdy połączenia nie mamy, tylko lotnik stwierdził wczoraj o 9 rano, że gros naszej kawalerii było w Radziechowie. 7. pułk i 3-ci ułanów osłaniały transport 1. dyw. ze Sokala, a następnie mają maszerować do Rejowca. ✪ Glabisz:

16-ty pułk gdzie się znajduje? ✪ Barański: Również będzie skierowany do Rejowca. Obecnie w drodze. Wszystko to wyłuszczone w naszym rozkazie operacyjnym. Proszę, kto referuje w Naczelnym Dow. 3-cią armię, chciałbym być z tym panem w bliższym kontakcie, bo ja ją robię tutaj. ✪ Glabisz: Podział pracy III-go oddziału, ze względu na stworzenie 3-ciego dcwa frontu się zmienia, prawdopodobnie będzie pracować z frontem południowym mjr Krechowiecki i por. Liebich, z frontem środkowym mjr Zabielski i ja, z frontem północnym por. Ujejski i Czopp. Proszę, niech mi pan poda w notce razem z odpowiedziami na inne pytania postój 16-tego p. ułanów [1]). Tymczasem dziękuję, cześć. ✪ Barański: Panie por., a co robią dyrektorzy Regulski i Borkowski? ✪ Glabisz: Regulski jest szefem sekcji, Borkowski referentem transportów, mjr Künstler zastępcą Regulskiego. ✪ Barański: Dziękuję. ✪ Glabisz: Proszę rychłą odpowiedź, cześć. ✪ Dyżurny telegrafista: Już poszedł por. i mówił, że da odpowiedź notą.

[1]) Na marginesie dopisano: 16. p. uł. Abramowice — Dziesiąta.

329. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ II. AKTA WYWIADOWCZE. TEKA NR 606.

Dow. Frontu Północnego. Oddział II. N. 765/II [1]). Mp. dn. 12.VIII. 1920.

Raport wywiadowczy Nr 30. ✪ Odc. 4. armii. ✪ III korpus jazdy łącząc w lewo z 53. dyw. posuwa się prawdopodobnie w kierunku na Płock. 53. i 18. dyw. przesunęły się w kierunku linii Ciechanów — Sask [2]). Sztab polowy 53. dyw. przeniósł się do Wróblewko, 10 km na wschód od Ciechanowa. ✪ Odc. 15. armii. ✪ 4. dyw. posuwała się w kierunku Przewodowo — Pułtusk łącząc lewym skrzydłem z 11. dyw. 11. dyw. otrzymała rozkaz osiągnięcia wieczorem dnia 12.VIII Nasielska mając w pierwszej linii 32. i 33. bryg. i w rezerwie 33 [3]) bryg. w rejonie Domosław — Skoroszki. Od 12.VIII sztab 11. dyw. w Pułtusku. ✪ Odc. 16. armii. ✪ 10. dyw. otrzymała uzupełnienia via Niemirów — Kornica. 17. dyw. posuwała się dnia 8.VIII przez Łosice w kierunku Siedlec. ✪ Różne. ✪ Z powodu wrogiego nastroju własnej ludności sztab 4. armii sow. prosi sztab frontu zachodniego o niezwłoczne przysłanie pracowników politycznych, znających język polski dla prowadzenia sow. propagandy na terenach 4. armii. ✪ Otrzymują: B. W. przy II Oddz. Nacz. Dow., Oddz. II Dow. 1. Armii. Oddz. II Dow.

2. Armii, Oddz. II Dow. 5. Armii, Szef Sztabu Dow. Fr. Półn., Oddz. III Dow. Fr. Półn.

(—) Beck mjr szt. gen. i szef oddz. II Dow. Fr. Północnego. ✪ Za zgodność: (—) A. Kulwieć.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Prawdopodobnie Sońsk. [3]) Przypuszczalnie 31. bryg.

330. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Przydział piechoty do plutonu czołgów.

Dow. Fr. Półn. Nr 3614/III [1]). Poczta polowa Nr 61 dnia 12.VIII. 1920. ✪ Tajne.

Walki ostatnie wykazały, że własna piechota zupełnie nie jest obznajmiona z sposobem manewrowania czołgów i że nie tylko z nimi wydajnie nie współdziała, ale nawet takowe bez ochrony zostawia. Ze względu na [to], że odnośne przeszkolenie całej naszej piechoty w obecnych warunkach jest niemożliwe, a użycie czołgów tylko przy zręcznym współdziałaniu piechoty wydać może pożądane rezultaty, Dow. Frontu zarządza niezwłocznie przydzielić stale do każdego plutonu czołgów po jednej wypróbowanej, o ile to możliwe, szturmowej kompanii piechoty, która by ściśle i stale z danym plutonem czołgów operowała i tworzyła z nim zwartą jednostkę. ✪ Dow. Armii po przeprowadzeniu w życie powyższego zameldują po upływie dwóch tygodni wyniki i odnośne doświadczenie.

Z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu. ✪ Za zgodność: (—) Tiletschke kpt. szt. gen. i szef oddziału III

[1]) Podano wg czystopisu.

DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Dowództwo Frontu Północnego Nr 3619/III [1]). Mp. dnia 12.VIII. 1920 g. 1 [2]).

1.) Znaczne, przeważające siły nieprzyjacielskie zmusiły 17. dyw. oraz grupę płk. Zarzyckiego do wycofania się na linię Karniewek — Po-

krzywnica — Winnica. ✪ 2.) 1. armia utrzyma bezwzględnie i bez żadnej wątpliwości przyczółek mostowy na drodze Serock — Wyszków — pomiędzy Popowem a Stawinogą, działając przy tym artylerią z północnych przyczółków Warszawy. Nawet gdyby mimo tego bezwzględnego rozkazu obsada przyczółka cofała się lub nawet tylko chwiała, Dow. 1. Armii zarządzi natychmiastowe odzyskanie przyczółka od południa przez Bug. ✪ Utrzymanie powyższego przyczółka mostowego przez najbliższe trzy dni jest bezwzględną koniecznością, od której nie wolno odstąpić w obliczu nawet wielkich strat. ✪ Otrzymują: 1. armia do wykonania oraz 5. arm. do wiadomości.

D-two Frontu Północnego Nr 3619/III. (—) Haller generał broni i dowódca.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Nadano telefonicznie do Dtwa 5. Armii 12.VIII g. 6.

332. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Dow. Frontu Północnego Nr 3620/III [1]). Mp. dnia 12.VIII.1920 [2]).

W nocy z dn. 11 na 12 bm. nie zdołało Dow. Frontu otrzymać w czasie od godz. 23.15 do 1.15 połączenia telefonicznego ani z Dcą Armii, ani z szefem sztabu płk. Bobickim, a co gorsza oficer dyżurny nie mógł odnaleźć ich kwater. ✪ Dow. Armii pociągnie Szefa Sztabu do surowej odpowiedzialności. Od dnia dzisiejszego aż do odwołania zakwaterują się szefowie sztabu oraz szefowie biur i ważniejsi referenci w swoich biurach, gdzie musi się ich odnaleźć w każdej porze doby. ✪ Otrzymują: Dow. 1. Armii — do wykonania, Dow. 5. Armii — do wiadomości.

(—) Haller gen. broni i dow. frontu. ✪ Za zgodność: (—) Zagórski płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Dtwie 5. Armii 12.VIII g. 10.25.

333. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 597.

Meldunek sytuacyjny.

[Wysyła]: Dtwo Fr. Północnego Oddział III. Nr 3701/III [1]). Poczta pol. l. 61 dnia 12.VIII.1920 [2]).

[Otrzymują]: Nacz. Dow. Oddział III, Dow. Fr. Płdn. Wsch., Dow. 1. Armii, Dow. 4. Armii, Dow. 5. Armii.

4. armia. ✪ Z dywizji górskiej meldunki nie nadeszły. 16. d. p. miała kontakt z nieprzyjacielem tylko w rejonie Trzebieszowa, gdyż [3]) nieprzyjaciel skoncentrował oddział piechoty i kawalerii w łącznej sile około kilkuset bagn. Obecnie dywizja jest bez kontaktu z nieprzyjacielem i miała dojść dnia 11 b. m. z gros swoich sił do rejonu Serokomla. Straż tylna (66. p. p.) pozostała w Łukowie. 14. dyw. p. również nie ma kontaktu z nieprzyjacielem. Gros sił w rejonie Gęsia Wólka (10 klm na południowy wschód od Żelechowa) — Stara Huta — Żelechów. 15. p. uł. z jednym baonem 55. p. p. i jedna bateria jako tylna straż w rejonie Wodynie. 31. p. p. zadyrygowano pośpiesznym marszem przez Warszawę do Modlina. Od grupy płk. Kaliszka meldunków brak. Przybyły poc. panc. „Marszałek I", „Groźny", „Śmigły" i „Podhalanin". ✪ 1. armia. ✪ Oddziały 1. armii rozpoczęły odwrót na linię obronną Warszawy pozostawiając tylne straże na dotychczasowo zajmowanych stanowiskach. II bryg. lit. biał. wycofując się z Wyszkowa na linię Kozły — Słopsk zniszczyła mosty. Na odcinku grupy gen. Żeligowskiego oddziały 35. p. p. zostały zaatakowane przez nieprzyjaciela w m. Drwały od strony Pułtuska. Oddziały nasze wycofały się na Zatory, następnie w związku z sytuacją na odcinku 17. dyw. p. cała grupa odeszła na linię rzeki Narwi od ujścia jej do Bugu do m. Holendry (mapa 1:100000 na zachód od Zatory), gdzie łączy z 17. dyw. p. ✪ 5. armia. ✪ Nieprzyjaciel prowadził w dalszym ciągu bardzo silne ataki. Główne uderzenia są skierowane od północy przez Pułtusk i Ciechanów z głębokim obejściem na Płock. Stwierdzono, że Pułtusk atakowała 16. dyw. sow., Przewodowo — 4. dyw. sow. 53. dyw. p. skoncentrowana w Ciechanowie. Na drodze Ciechanów — Płońsk zajął nieprzyjaciel Ojrzeń dwoma szwadronami jazdy oraz jednym baonem piechoty. Przez Trzegowo [4]) na drodze Mława — Raciąż przemaszerowała kolumna nieprzyjacielska w sile 300 jeźdźców, 5-ciu dział i 400 piechoty. Posterunek 6. p. p. [5]) w Płocku melduje, że nieprzyjacielska jazda w sile 2 szwadronów i dwóch dział zajęła Sierpc. 17. dyw. p. wycofała się o go-

dzinie 16-ej przez Pułtusk na zachodni brzeg Narwi niszcząc przy tym mosty. Obecnie zajmuje dywizja ta odcinek od Holendry przez Pokrzywnica do Domosław. Oddziały grupy gen. Baranowskiego po całodziennych zaciętych walkach odbijając trzykrotne ataki nieprzyjaciela przy ponownym ataku, prowadzonym w czterech liniach, zostały zmuszone wycofać się o godzinie 14-ej w zupełnym porządku na linię Pokrzywnica (wyłącznie) — Winnica — Gąsiorowo. Straty własne 6 ofic. i 250 szeregowych zabitych i rannych. Obecnie zostało zarządzone wycofanie się oddziałów grupy na linię Winnica — Szczerbaki — Chmielewo. 8. bryg. kawalerii w wypadzie na Ciechanów zdobyła 4 k. m. i 56 jeńców. Szczegółów brak. Pod naporem jednak silnych ataków nieprzyjaciela o godzinie 19-ej brygada wycofała się z Gąsocina na Nowe Miasto z zadaniem utrzymania jak najdłużej szwadronu jazdy w Płońsku. ✪ 3.) i 4.) Bez zmiany. ——

Dow. Fr. Północnego Nr 3701/III z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano: w Nacz. Dow. 12.VIII g. 12.30. Teka Nr 609, w Dtwie Fr. Środk. 12.VIII g. 14.20. Teka Nr 611, w Dtwie 4. Armii 12.VIII g. 16.15, w Dtwie 5. Armii 12.VIII g. 12.40. Teka Nr 610. Nadano do Dtwa 1. Armii 12.VIII g. 15.50. Teka Nr 609. [3]) Ma być: gdzie [wg meldunku sytuacyjnego Dtwa 4. Armii Nr 13301/III. Teka Nr 201]. [4]) Strzegowo. [5]) Z baonu zapasowego 6. p. p. Leg. ——

---

334. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 610. ——

Meldunek sytuacyjny wieczorny. ——

[Wysyła]: Dowództwo Frontu Północnego. Oddział III. Nr 3701-a/III [1]). Poczta pol. l. 61 dnia 12.VIII.1920 [2]). ——

[Otrzymują]: Nacz. Dow. Oddział III, Dow. Fr. Płdn. Wsch., Dow. 1. Armii, Dow. 2. Armii, Dow. 5. Armii. ——

Od 2-ej armii meldunki nie nadeszły. Gen. Roja objął w dniu dzisiejszym Dowództwo 2-ej Armii. Łączności z oddziałami nie nawiązano. ✪ 1. armia. ✪ Na odcinku 15. dyw. p. kontaktu z nieprzyjacielem brak. O godzinie 3-ej główne siły tej dywizji rozpoczęły odwrót od Jędrzejowa na Nowo-Mińsk [3]). Łączność [z] 4. dywizją utrzymano. Oddziały 8. dyw. p. obsadzają odcinek Okuniew — Leśnikowiczna [4]). 1. dyw. lit. biał. ukończyła koncentrację w rejonie Kobyłka — Drewnica — Pustelnik. Oddziały własne na torze kolejowym przy Tłuszczu

zostały dziś o godzinie 12-ej silnie zaatakowane przez nieprzyjaciela. Kontratak jednego baonu mińskiego p. strz., poc. panc. „Mściciel", czołgów i jazdy odparł nieprzyjaciela z wielkimi stratami. Przyczółek Serock — Wierzbica obsadzony przez kompanię piechoty i trzy szwadrony straży gran. — 10. dyw. p. i 13. p. uł. odeszły do rejonu Skrzeszew — Kałuszyn (na południe [3]) od Zegrza). 35. p. p., 41. p. p. i 201. p. p. oddane do dyspozycji 5-ej armii. Grupy gen. Żeligowskiego i Osińskiego zostały rozwiązane. Dnia 11-go b. m. przy opuszczeniu linii rzeki Liwca, jedna kompania 60. p. p. została pod Wyczółkami otoczona i przebiła się na Koszewnicę (15 klm na południowy zachód od Węgrowa). Na odcinku grupy gen. Osińskiego III baon 13. p. p., prowadzony osobiście do kontrataku przez płk. Prochaskę, silnym uderzeniem w rejonie folw. Koszewnica osłonił odwrót I i II baonów tego pułku, po czym pułk skoncentrował się w Komarach i pod silnym naporem nieprzyjaciela wycofał się na Łaziska. ✪ 5. armia. ✪ Nieprzyjaciel silnie atakował Winnicę. Oddziały kawalerii z Sierpca kierują się na Bielsk i Płock. Kolumna jazdy i piechoty posunęła się z Ojrzenia do Sochocina. Grupa gen. Baranowskiego odbiła o godzinie 16-ej wszystkie ataki nieprzyjaciela na Winnicę, lecz wobec przemęczenia wojsk i strat nie była w stanie stawić dłuższego oporu i rozpoczęła odwrót na razie na linię Poniaty — Kamionka [6]), zamierzając do wieczora utrzymać się na linii Niesielsk [7]) — Chszejno [8]) — Jaskubica [9]). — Od 17. dyw. p. meldunki nie nadeszły. Łączność z grupą płk. Habicha, która obsadza linię rzeki Działdówka, nawiązano.

Dow. Fr. Północnego Nr 3701-a/III z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 12.VIII g. 20.55. Teka Nr 597, w Dtwie 1. Armii 12.VIII g. 23.35. Teka Nr 2218, w Dtwie 2. Armii 12.VIII g. 21.18, w Dtwie 5. Armii 14.VIII g. 9.47. Nadano do Dtwa Fr. Środkowego przez Nacz. Dow. 13.VIII g. 1.10. [3]) Mińsk Mazowiecki. [4]) Leśniakowizna. [5]) Na zachód. [6]) Kamionna. [7]) Nasielsk. [8]) Chrcynno. [9]) Jaskułowo.

335. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 611.

Meldunek sytuacyjny.

Dowództwo Frontu Północnego Oddział III Nr 3701-b/III [1]). [Mp. dnia 12.VIII.1920] [2]).

1. armia. — Na linii obronnej Warszawy nawiązano kontakt z podjazdami kawalerii bolszewickiej w rejonie Radzymina, gdzie również podciągnął nieprzyjaciel lekką artylerię i ostrzeliwał po południu Radzymin. Próby nieprzyjaciela przejścia do ataku zostały udaremnione przez oddziały 11. dyw. piech. ✪ 5. armia. ✪ XVIII bryg. piech. odchodzi z odcinka Narwi w ciągu dzisiejszej nocy przez Zegrze do Modlina i stanie jako rezerwa armii. Od 17. dyw. piech. meldunków brak. Grupa gen. Baranowskiego znajduje się obecnie na odcinku Skoroszki — Janowo [3]). 8. bryg. kaw. przechodzi w ciągu nocy z rejonu Werzyki [4]) do Sochocina, który musi oczyścić od nieprzyjaciela mając za zadanie zabezpieczenie lewego skrzydła armii, przeprowadzając ostre wywiady w kierunku Sochocin — Stary Gołymin i Sochocin — Ciechanów oraz wysyłać silne detachement do Raciąża celem nawiązania kontaktu z nplem i wyświetlenia sytuacji. Syberyjska brygada jest w marszu do rejonu Borkowo, gdzie będzie skoncentrowana i obejmie dnia 13.VIII [o] godz. 6-ej odcinek rzeki Wkry od fort.[ecy] Modlin po przeprawę pod [m.] Zawady (wyłącznie). 18. dyw. p. koncentruje się w rejonie Płońsk — Joniec i obejmuje odcinek rzeki Wkry od Zawady do Sochocina. Gros oddziałów, stojących obecnie na linii, cofa się w ciągu dzisiejszej nocy na linię obronną pozostawiając na odcinku silne straże tylne. ———

Dow. Frontu Północnego Nr 3701/b./III. (—) Zagórski płk i szef sztabu. ———

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. 13.VIII g. 1.30, w Dtwie 1. Armii 13.VIII g. 2.30, w Dtwie 2. Armii 13.VIII g. 7, w Dtwie 5. Armii 14.VIII g. 9.40. Teka Nr 610. [3]) Pijanowo. [4]) Wyszyki. ———

---

336. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611. ———

Dowództwo Frontu Północnego Nr 3702/III [1]). Miejsce postoju dn. 12.VIII.1920 g. 9. ✪ Ściśle tajne!! ✪ Do rąk własnych dowódcy!! ✪ Służy do wyłącznej orientacji dowódców i szefów sztabu. ——

I.) Pięć dywizji nieprzyjacielskich dąży do rozstrzygającej bitwy na linii Zegrze — Modlin. ✪ II.) W myśl rozkazu Nacz. Dow. 8576/III

jest zadaniem 5-ej armii, koncentrującej się w rejonie Modlina, powstrzymywanie postępu nieprzyjaciela przez Pułtusk i Stary Gołymin, aby 17. dyw. p. i oddziały płk. Zarzyckiego mogły spokojnie wycofać się na Nasielsk. ✪ III) W tym celu i wykonaniu rozkazu Nacz. Dow. Nr 8576 III zarządzam: ✪ 1) 17. dyw. p. oraz grupa płk. Zarzyckiego trzymają do wieczora dzisiejszego dnia obecnie zajmowaną linię, po czym wycofają się na linię Dębe (wyłącznie) — Nasielsk (włącznie). ✪ Pod osłoną 17. dyw. p. oraz grupy płk. Zarzyckiego wysunie Dow. 5. Armii syberyjską brygadę oraz oddziały przybyłe z grupy gen. Żeligowskiego do rejonu Nasielsk — Konary. ✪ 2.) 8. brg. jazdy zajmie w ciągu dnia dzisiejszego Sochocin broniąc przeprawy od strony Ciechanowa i wysyła na Ciechanów — Glinojeck i Raciąż silne wywiady. ✪ 3.) 18. dyw. p. zgrupuje się do dnia 14 rano w rejonie Borkowo — Joniec. Silny podjazd piechoty na furmankach z plutonem artylerii należy jak najśpieszniej wysłać przez Płońsk na Sochocin dla wzmocnienia 8. brg. jazdy. ✪ 4.) Odcinek Modlin (płk Malewicz) podlega po otrzymaniu tego rozkazu dow. 5. armii, który zamelduje wydane zarządzenia obronne. ✪ 5.) 1. armia trzyma do wieczora dzisiejszego dnia przyczółek Serock, po czym wycofuje załogę przyczółka w ścisłej łączności z 17. dyw. p. i grupą płk. Zarzyckiego na Zegrze — Dębe (włącznie). ✪ 6.) Tylne straże 5-ej armii oraz odcinka Serock pozostają na obecnej linii i cofają się pod naporem nieprzyjaciela. ✪ 7.) Rezerwa frontu 10. dyw. p. koncentruje się w ciągu dzisiejszego dnia w rejonie Skrzeszew — Kałuszyn i nawiąże bezpośrednią telefoniczną łączność z Dow. Frontu. ✪ 8.) Zadanie pozostałych części frontu nie zmienione, przy czym zwracam ponownie uwagę na sprawne obsadzenie zasadniczej linii obronnej. ✪ 9.) Oddziały 5. armii należy zaopatrzyć w odpowiednią ilość furmanek celem możności szybkiego przerzucenia tychże. ✪ 10.) Powyżej zarządzone ruchy 5-ej armii muszą być dokonane jak najśpieszniej z wytężeniem całej energii i o ile możności przy użyciu środków przewozowych. ✪ 11.) Dokonane przegrupowanie względnie obsadę należy niezwłocznie jak najściślej zameldować Dow. Frontu. ✪ O t r z y m u j ą: Dow. 5. Armii, Dow. 1. Armii, Nacz. Dow. Oddział III, Misja Francuska.

(—) Haller generał i dowódca. ✪ Za zgodność: (—) Tiletschke, kpt. sztabu gen. i szef oddziału III.

[1]) Podano wg czystopisu.

337. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Dtwo Fr. Północnego. Nr 3703/III [1]). M. p. dnia 12.VIII.1920 [2]).

Gen. Osiński obejmie jak najśpieszniej Dowództwo 17. Dyw. Piech. Pułkownik Pick zamelduje się po oddaniu dow. w Dow. Frontu. Wykonanie meldować. ✪ Otrzymują: Dow. 1. Armii i Dow. 5. Armii.

Dow. Frontu Północ. Nr 3703/III z r. (—) Zagórski pułk. i szef szt.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii 12.VIII g. 9.50, w Dtwie 5. Armii 12.VIII g. 9.27.

338. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Organizacja przedmości w Wyszogrodzie, Płocku i Włocławku.

[Wysyła:] Dtwo Fr. Północnego. Nr 3708/III [1]). Poczta polowa l. 61 dn. 12.VIII.1920 [2]).

[Otrzymuje:] Dtwo 5. Armii Modlin.

Nacz. Dtwo zarządza rozkazem Nr 8530/III: ✪ I. Po porozumieniu się z M. S. Wojsk. Oddz. I zostaje oddany o godz. 12-ej dnia 12 sierpnia 1920 roku odcinek Wisły na zachód od linii Wychodź — Nowiny (20 klm na zachód od Modlina) pod rozkazy M. S. Wojsk. ✪ II. M. S. Wojsk. rozkazem Nr 9782/org. uregulowało już obsadzenie tego odcinka w ten sposób, że w Wyszogrodzie, Płocku i Włocławku organizuje przyczółki mostowe, obsadzone przez oddziały o średniej sile ca 1000 bagnetów z artylerią i k. m. Jako rezerwa odcinka formują się w Gostyminie [3]) 2 baony p. i pułk jazdy. ✪ III. Oddziały techniczne, pracujące na rzece Wkrze, zostały zadyrygowane przez M. S. Wojsk. na powyższe przyczółki. ✪ IV. Oddziały 5. armii utrzymywać będą żywą łączność z przyczółkami mostowymi Wyszogród.

Dtwo Fr. Północnego. Nr 3708/III z r. (—) Zagórski płk.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w 5. armii 12.VIII g. 13.05. [3]) Gostynin.

339. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Dowództwo Frontu Północnego. Nr 3710/III [1]). M. p. dnia 12.VIII. 1920 [2]).

Dtwo Armii zarządzi poczynienie wszystkich materialnych przygotowań w ten sposób, by podległe dywizje były gotowe do marszu o północy z 13-go na 14-go b. m. ✪ Otrzymują: Dtwo 5., 1. i 2. [3]) Armii, Kwaterm Frontu.

Dtwo Frontu Północnego. L. dz. 3710/III. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii 12.VIII g. 20.15 — Teka Nr 2215, w Dtwie 2. Armii 12.VIII g. 18. Nadano do Dtwa 5. Armii g. 18.35. [3]) Na depeszy do Dtwa 2. Armii znajduje się następująca notatka: Dow. Fr. Półn. W załatwieniu depeszy Dow. Fr. Nr 3710 I [ma być: III] z dn. 12.VIII melduję, że na razie nie posiadam jeszcze tych dwóch dywizji, z których 4-ta zaczęła zaledwie przechodzić przez Wisłę. (—) Roja gen.

340. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 2218.

Dowództwo Fr. Północnego. Nr 3711/III [1]). Poczta Polowa Nr 61 dnia 12 sierpnia 1920 r.

Przy sposobności objazdu odcinka 11. dyw. p. skonstatowałem. ✪ 1.) Pierwsza linia w tym rejonie jest niewykończona, jej trasa w wielu miejscach wadliwa. Linia drutów nie daje możności flankowego ognia. Roboty na tej linii wykonywa wyłącznie tylko młody żołnierz, niedawno z formacji uzupełnień przybyły, który powinien być ćwiczony i przygotowany do walki i służby w okopach. ✪ 2.) Na całej linii nie było ani wojskowego ani cywilnego inżyniera. ✪ 3.) Dziś w nocy zostały bez wiedzy Dow. Frontu za bezpośrednim rozkazem M. S. Wojsk i Nacz. Dow. dwa baony 11. dyw. skierowane w kierunku na Wyszków, wobec tego jest odcinek 11. dyw. p. za słaby. Prócz tego maszerowały oddziały te na darmo kilkanaście kilometrów, gdyż nie zawiadomiono o tym Dtwa Frontu, które byłoby baony skierowało na właściwe miejsce. ✪ 4.) Na całym odcinku niewystarczająca ilość karabinów maszynowych. Szalony brak drutu telefo-

nicznego, co uniemożliwia kierownictwo artylerią. ✪ O t r z y m u j ą: Nacz. Dow. Oddział III, Dow. 1. Armii i M. S. Wojsk. ———

(—) Haller generał i dowódca. ✪ Za zgodność (—) Tiletschke kpt. szt. gen. szef oddziału III. ———

[1]) Podano wg czystopisu. ———

341. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611. ———

Z a k a z p a l e n i a m o s t ó w. ———

Dtwo Fr. Płn. Wsch. Nr 3713 III [1]). M. p. dnia 12.VIII.1920 [2]). —

Należy natychmiast wydać kategoryczne zarządzenia, zabraniające stanowczo palenia mostów w przyszłości. ✪ O t r z y m u j ą: Dtwo 1., 2. i 5. Armii i szef inż. i sap. ———

Dtwo Fr. Północno-Wsch. Nr 3713/III z r. (—) Zagórski płk i szef szt. ———

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii 12.VIII g. 20.15 — Teka Nr 2215, w Dtwie 2. Armii 12.VIII g. 17.37, w Dtwie 5. Armii 12.VIII g. 18.20. ———

342. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611. ———

Dtwo Fr. Północnego. Nr 3714/III [1]). Poczta polowa Nr 61, dnia 12.VIII.1920 r. [2]). ———

I.) Odcinek wzdłuż Wisły od Wychodź — Nowiny (20 klm na zachód od Modlina) do Nieszawy (włącznie) przechodzi dnia 14 b. m. o godz. 12 spod kompetencji M. S. Wojsk pod rozkazy Dow. Frontu. ✪ II.) Dowództwo tego odcinka obejmuje gen. Osikowski na prawach dowódcy dywizji. ✪ Miejsce postoju — Kutno. ✪ III.) S i ł y: ✪ 1.) Obecnie znajdują się na tej linii: rejon Wyszogród — 500 bgn., 1 bateria, rejon Płock — 900 bgn., 2 k. m., 2 dz., rejon Włocławek — 900 bgn. z artylerią, rejon Gostymin [3]) — 300 bgn. ✪ 2.) W najbliższym czasie zostaną ponadto zadyrygowane: do Sochaczewa i Gąbina po jednym baonie w sile po 700 bgn. do Gostymina [3]) — 212. p. ułanów, 6 baterii w tym dwie konne. ✪ IV.) Z a d a n i e: ✪ Defensywna obrona Wisły utrzymując przyczółki mostowe Wyszogród—Płock—

Włocławek — oraz obserwacja i zabezpieczenie brodów. Tylko w razie sprzyjającej okazji należy przejść do akcji zaczepnej przy najszerszym użyciu kawalerii. ✪ V.) Sztab gen. Osikowskiego zostanie sformowany przez Oddział V Dow. Frontu po porozumieniu się z Nacz. Dow. Materialne zarządzenia wyda Kwatermistrz Frontu. ✪ Pół kompanii telegraficznej zostało przez M. S. Wojsk. zadyrygowane do Kutna. ✪ VI.) Szczegółowe zarządzenia będą wydane po otrzymaniu instrukcji z M. S. Wojsk. ✪ VII.) Gen. Osikowski zgłosi się dnia 13 b. m. w Dow. Frontu. ✪ Otrzymują: gen. Osikowski, Dow. 5. Armii, DOGen. Łódź, M. S. Wojsk. Oddz. I, Nacz. Dow. Oddz. III, Misja Francuska.

Dow. Fr. Północnego Nr 3714/III. (—) Haller gen. i dca.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w D. O. Gen. Łódź 13.VIII g. 0.15, w Dtwie 5. Armii 12.VIII g. 22.30. [3]) Gostynin.

343. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 2215.

[Wysyła]: Dowództwo Frontu Północnego. Oddział III. Nr 3715/III [1]). Mp. dnia 12.VIII.1920 [2]).

[Otrzymuje]: Dow. 1-szej Armii.

Należy wszystkie dyspozycje wydawane podległym oddziałom przedkładać Dow. Frontu.

Dow. Frontu Północnego Nr 3715/III z r. (—) Zagórski płk i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 1. Armii 12.VIII g. 20.

344. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Wcielenie 4. pułku ułanów do 2. brygady jazdy.

[Wysyła]: Dow. Fr. Północnego Nr 3718/III [1]). Mp. 12.VIII. 1920 r.

[Otrzymuje]: Dow. 4. p. uł. Płk Grabowski. St. kol. Pilawa przez komendę dworca.

4. p. uł. odejdzie natychmiast do Grodziska, gdzie zostanie wcielony do 2. bryg. jazdy.

Dow. Fr. Północnego Nr 3718/III z. r. (—) Zagórski.

[1]) Podano wg minuty.

345. DOWÓDZTWO FRONTU PÓŁNOCNEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 611.

Zajęcie st. Świercze.

Dtwo Fr. Płnc. Nr 3720/III [1]). M. p. dn. 12.VIII.1920 r.

Na podstawie meldunków st. Świercze została zajęta o 20 przez około 600 piech., 3 szwadrony jazdy i 2 bat. dział. Atak prowadzono bardzo zaciekle. Płońsk według raportu stojącego tam dcy szwadronu został zaatakowany o 21 od strony Raciąża i Sochocina. Szosa Płońsk — Płock ma być przecięta przez oddział bolsz., który w sile 2 baonów piech., 4 szw. piech. [2]) i bat. dział idzie na Płock.

Dow. Fr. Północnego Nr 3720/III z r. Zagórski płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Prawdopodobnie jazdy.

346. ROZMOWA JUZOWA. TEKI ROZMÓW JUZOWYCH NR 22 i 13.

Dnia 12 sierpnia 1920 r. godzina 21. ✪ Dowództwo Frontu Północnego — Dowództwo 5. Armii. ✪ Rozmawiający: płk Zagórski — gen. Sikorski.

Tu pułk. Zagórski przy aparacie. ✪ Sikorski: Czołem, panie pułkowniku. Sytuacja u mnie następująca: XVIII-sta brygada na odcinku Narwi od Serocka po Pogorzelec odchodzi dzisiaj przez Zegrze do mojej rezerwy. Od 17. dyw. piech. meldunków brak — pojechał do niej mój oficer z ostrą naganą dla pułk. Picka za brak łączności. Z meldunku XVIII brygady nie sądzę, aby tam było źle. Grupa Baranowskiego była bardzo silnie atakowana w rejonie Winnicy, do godz. 16-tej wszystkie ataki odbiła, potem ze względu na wielkie straty, szczególniej w oficerach, zezwoliłem jej na cofnięcie

się mniej więcej na wysokość Skoroszki — Pijanowo, gdzie obecnie stoi. Karnickiego odnalazłem jeszcze dzisiaj w rejonie Wyszyki bez silnego kontaktu z nieprzyjacielem. Na skutek bezczynności jazdy Sochocin został zajęty dzisiaj przez nieprzyjaciela w niewiadomej sile. Z lewego skrzydła meldunków brak. Na podstawie rozkazu Dow. Frontu, który częściowo zmienić musiałem, uwzględniając miejscowe warunki, następujące przegrupowanie jest w toku: syberyjska brygada na drodze Zegrze — Modlin w marszu do rejonu Borkowo, gdzie będzie skoncentrowana i obejmie odcinek rzeki Wkry dnia 13.VIII 6-ta rano na przestrzeni od fortu Modlin[a] [1]) nad Wkrą po przeprawę — pod Zawady włącznie. 18-ta dywizja piechoty koncentruje się w rejonie Płońsk — Joniec i obejmuje odpowiedzialność za odcinek Wkry na przestrzeni Zawada — Sochocin. Dywizja jazdy ma przejść w przeciągu dzisiejszej nocy do Sochocina, który musi oczyścić z nieprzyjaciela i objąć zadanie ubezpieczenia lewego skrzydła armii. Na razie nakazałem jej przeprowadzić ostry wywiad w kierunku Sochocin — Stary Gołymin, Sochocin — Ciechanów oraz wysłać silne detachement do Raciąża z zadaniem nawiązania kontaktu z nieprzyjacielem w tamtym rejonie i wyświetlenia tamtejszej sytuacji. Gros oddziałów, stojących obecnie na linii, cofa się w ciągu dzisiejszej nocy poza sformowaną linię obronną, pozostawiając na nakazanym odcinku silne straże tylne. Przez oddanie Modlina zostanę bardzo osłabiony. Modlin bowiem był bardzo słabo i prawie że wyłącznie przez oddziały etapowe obsadzony, poza tym należał do niego odcinek Narwi na przestrzeni Sykoły [2]) — Orzechowo, wskutek czego jestem zmuszony 17. dyw. piech. pozostawić na razie na odcinku Narwi aż do rozpoczęcia silniejszej kontrofensywy. Proszę o wyznaczenie wyraźnej linii rozgraniczenia pomiędzy 1-szą a 5-tą armią, przy czym jeśli to możliwe, to proszę, ażeby ona dalej nie sięgała poza linię zewnętrzną fortów Modlina, a jeżeli to jest bezwzględnie wykluczone, w takim razie niech 1-sza armia obejmie przynajmniej odcinek Narwi na przestrzeni Orzechowo — Dębe, na podstawie ostatniego bowiem rozkazu Dow. 1-szej Armii wnioskuję, że mój odcinek sięga po Dębe włącznie. ✪ Braki materialne 5-ej armii są wciąż zatrważające, ani jednego auta ciężarowego, brak amunicji, brak prowiantu, są tylko papierowe zarządzenia. Trzeba wprost cudów dokazywać, żeby uniknąć katastrofy. Proszę o jak najenergiczniejszą interwencję w tym kierunku. To byłoby wszystko. ✪ Z a g ó r s k i: Co się tyczy ugrupowania, to mam jeszcze pewne wątpliwości. Po ściągnięciu 17. dyw. z odcinka Narwi, którą... [co] już dziś w nocy można by dokonać, armia 5-ta znajdowałaby się w swej znacznej większości na północny zachód od Modlina.

Na wschód od Modlina znajdowałaby się tylko obsada linii Narwi od Dębe wyłącznie do Nowego Dworu. Tak bowiem należy rozumieć dyspozycje Dow. Frontu, przydzielającego odcinek Narwi od Dębe wyłącznie do Serocka 1-szej armii. Jeśli dobrze zatem pana generała zrozumiałem, to front 5-ej armii szedłby wówczas od Dębe wyłącznie południowym brzegiem Narwi aż do Nowego Dworu, dalej linią zewnętrznych fortów Modlina i linią Wkry aż do Sochocina. Czy tak dobrze zrozumiałem? ✪ Sikorski: W ciągu dzisiejszej nocy straże tylne pozostaną na linii Dębe — Nasielsk, tak jak było zarządzone. Linia ta ma być trzymana w miarę możności przez cały jutrzejszy dzień. Co do odcinka Narwi — w przyszłości — to wyraźnych w tym kierunku rozkazów nie było. Sądziłem przeto, że co najwyżej obowiązuje mnie odcinek twierdzy Modlin, który sięga po Orzechowo włącznie. Na odcinku tym zbudowano w sposób idiotyczny parodię okopów na prawym brzegu Narwi, rzeczywiście bardzo dominującym nad lewym. Nie zabezpiecza to jednak ani jednej przeprawy przez Narew. Wobec tego w swoim rozkazie nakazałem trzymanie prawego brzegu Narwi na przestrzeni od fortu zewnętrznego Modlina — po drogę Wólka — Sikory — zaś w rejonie Sikory objąć Narew defensywnie. ✪ Zagórski: Nie wiem, czy się dobrze rozumiemy, panie generale. Chodziło o dzisiejszą noc i dzień jutrzejszy, gdzie linia miała stać prawym skrzydłem oparta o Dębe. Oczywiście, w trakcie dalszej akcji przewidziane było bardzo ofensywne posunięcie całej linii w kierunku prawdopodobnie północnym, bądź też dalsze wykonanie rozkazu Nacz. Dow., przydzielające dla 5-ej armii obronę linii Wkry prawym skrzydłem oparte[j] o Modlin. Obecnie roztrząsa się kierunek ofensywy 5-ej armii, wzmocnionej dwoma dywizjami 10. i 11. w kierunku północnym z prawym skrzydłem wzdłuż Narwi. Decyzja zapadnie dziś w nocy, termin prawdopodobnie 14-go, a może raczej 15-go z brzaskiem. Wobec przegrupowania 5-ej armii, bardziej zdaniem moim celowego, niż przegrupowanie przewidziane przez Dow. Frontu, które nie liczyło na gotowość marszową XVII-ej brygady, sytuacja się zmienia. Czy pan generał nie jest w stanie objąć na przeciąg jutrzejszego dnia linii Narwi od Dębe do Modlina? ✪ Sikorski: Panie pułkowniku, gen. Haller tłumaczył mi, że w danym wypadku chodziło o ściągnięcie nieprzyjaciela na linię Zegrze — Modlin i uderzenie później na jego flankę. Uwzględniając stan fizyczny oddziałów i pogotowie bojowe brygady syberyjskiej — nie mogłem jej angażować. W rejonie Nasielska bitwa. Stąd też pochodzi moje przegrupowanie, w razie koniecznym obejmę dzisiaj odcinek po Dębe włącznie, z tym, że po Sikory stanie on na lewym brzegu

Narwi, dalej na prawym. Sądzę, że oddziały, tak kawaleria, jak i piechota, stojąca obecnie na linii i będąca w transportach — będą najwcześniej 15-go gotowe do uderzenia. Dow. Frontu musiałoby przy tym przeciąć wszystkie szablony i umożliwić nam stworzenie potrzebnych czołówek. Co do kierunków uderzenia, to w razie zaangażowania się bolszewików na linii Modlin — Zegrze, kierunek wschodni i północno-wschodni wydałby mi się racjonalny. ✪ Zagórski: Parę słów jeszcze, panie generale, o sytuacji nieprzyjacielskiej. Daje się zauważyć przesuwanie grupy ofensywnej, złożonej z 53-ciej, 18-tej, 4-tej, 16-stej i 6-stej dywizji, w kierunku prawdopodobnie zachodnim, w celu obejścia ufortyfikowanego rejonu Wisły poniżej Modlina. Skutkiem tego nastąpiło przesunięcie 11. dyw. bolszewickiej na zachodni brzeg Narwi przez Pułtusk — Winnicę. Z tą to właśnie dywizją biła się dzisiaj grupa Baranowskiego. Należy więc oczekiwać znaczniejszych sił nieprzyjacielskich w rejonie od Ciechanowa na zachód i południowy zachód. Godzę się zupełnie na fakt, że stan oddziałów, a głównie braki w kwatermistrzostwie umożliwiają większe poruszenia dopiero z dniem 15-go b. m. Boję się mimo to, że nieudolność i biurokracja utrudnią nam osiągnięcie nawet tego terminu. Wracając do kwestii rozgraniczenia to bardzo proszę na jutro możliwie objąć odcinek od Dębego wyłącznie, gdyż trudno byłoby mi jeszcze teraz rzecz tę zarządzić inaczej. Jutro wieczór będę w stanie skorygować granicę aż po linię fortów Modlina. Jeszcze parę informacji, panie generale. Zdaje mi się, że dobrze zrozumiałem pana generała, że w dniu dzisiejszym z Ciechanowa nie było silniejszego nacisku nieprzyjaciela w kierunku południowym na Nowe Miasto oraz Nasielsk i że raczej kierunek prowadzi na Płońsk lub bardziej na zachód? ✪ Sikorski: Co do objęcia odcinka, dobrze. Co do nacisku z Ciechanowa, to w kierunku południowym nie było żadnego — Sochocin zajęty, kombinowane oddziały, ale nieduże. Płońsk był wolny do godz. 18-tej. Por[ucznik] [3]), który tam stoi z 2-ma szwadronami [4]), otrzymał rozkaz trzymania się aż do nadejścia 18-ej dywizji. Dotychczas nie meldował swego odejścia. Z rejonu na zachód nie mamy żadnych wiadomości. Jeżeli wiadomości o grupie ofensywnej [illegible] pewne — wówczas sytuacja przedstawia się inaczej, aniżeli myślałem. Mnie się bowiem wydawało, że bolszewicy zawracają w kierunku południowo-wschodnim. ✪ Zagórski: Tak jest, panie generale, taka była ich tendencja do wczoraj. Z niej wynikły walki Baranowskiego i 17-ej dywizji, dzisiaj grupa, która wczoraj atakowała, znikła zupełnie z horyzontu, a miejsce jej zastąpiła 11-ta dyw. bolszewicka. Jutro się wszystko wyjaśni. Czy pan generał ma co więcej? ✪ Sikorski: Dziękuję i dobranoc panu pułkow-

nikowi. ✪ Zagórski: Dobranoc, panie generale, i dziękuję bardzo.

[1]) Prawdopodobnie fort III. [2]) Kikoły. [3]) Por. Liliental. [4]) Szwadrony zapasowe 4. i 7. p. uł.

347. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 22.

Dnia 12 sierpnia 1920 r. godzina 17. ✪ Dowództwo Frontu Północnego — Dowództwo 2. Armii. ✪ Rozmawiający: por. Michalski — Oficer z Dtwa 2. Armii.

Oficer z Dtwa 2. Armii: Panie poruczniku, chcieliście meldunek sytuacyjny, otóż co do 2-ej dyw. połączenie nie funkcjonuje, wszystko na linii pracuje, za chwilę dopiero będzie. Co do 4. dyw. piechoty mamy połączenie telefoniczne z Górą Kalwarią, jednakowoż nie ma tam nikogo z oficerów z 4. dyw. piechoty, aby można było osiągnąć jakiekolwiek informacje. Dziś rano przypadkowo mówiłem z jednym oficerem wspomnianej dywizji, który podał, że oddziały dyw. przeprawiają się. Trudno mi też załatwić sprawę z szybkim odtransportowaniem XII brygady piechoty do Dęblina, o ile tylko dostanę połączenie, o co się usilnie staram, więc ten rozkaz załatwię. Cześć. ✪ Michalski: Panie poruczniku, prosiłbym bardzo o przyśpieszenie odtransportowania XII brygady, gdyż sprawa ta dla 4. armii jest bardzo paląca, wy zaś z tej brygady nie będziecie mieć wielkiej pociechy, gdyż wszystkie jej uzupełnienia są skierowane do Dęblina, a w tym stanie, w jakim jest obecnie, mało z niej pociechy. Poza tym... ✪ Oficer z Dtwa 2. Armii: Dobrze, postaram się, jak tylko ktokolwiek z 4. dywizji zgłosi się do aparatu. ✪ Michalski: Prosiłbym jeszcze o podanie, czy już została uregulowana sprawa promu? ✪ Oficer z Dtwa 2. Armii: To załatwiał wasz oficer, który tu był w nocy, ja nie mam żadnych środków komunikacyjnych, ażebym tego doglądnął, czy tam jest prom, powtóre nikt mi o tym nie wspominał. ✪ Michalski: Por. Załuska, który był u was, zapewniał, że p[anowie] podejmują się sprawę przeprawy uregulować. Jeszcze raz z nim pomówię. Czy przyjechał gen. Roja? ✪ Oficer z Dtwa 2. Armii: Generał Roja przyjechał, czego dowodem depesza, którą podałem przed chwilą. Co do poprzedniego zdania, to widocznie w mowie będący porucznik z kim innym [rozmawiał], bo ja z operacyjnego — o tym nic nie wiem, wiem tylko tyle, że oddziały mają się przeprawiać. W jaki sposób idzie

przeprawa i w których miejscach — dywizje nie meldują. ✪ Michalski: Właśnie to nas najwięcej powinno ciekawić, bo jak wlizą i potopią się lub nie zdążą przeprawić trenu, za to będą ciągnąć operację, a nie tych innych różnych wielkich szefów. Więcej nic nie mam do pana porucznika, czy mogę jeszcze czym służyć? ✪ Oficer z Dtwa 2. Armii: Dziękuję.

348. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 22.

Dnia 12 sierpnia godzina 23.30. ✪ Dowództwo Frontu Północnego — Dowództwo 2. Armii. ✪ Rozmawiający: Oficer z Dtwa Fr. Płn. — Oficer z Dtwa 2. Armii.

Oficer z Dtwa 2. Armii: Cześć panu kapitanowi! Panie kapitanie, chciałem się dowiedzieć w sprawie brygady 4-ej dywizji, która teraz jako ariergarda znajduje się na linii Garwolin, czy po przeprawieniu się wszystkich oddziałów i taborów 4-ej dywizji ariergarda ta może również zacząć przeprawę nie czekając na specjalne rozkazy, czy też musi jak najdłużej pozostawać na przedpolu. Rozkaz Dow. Frontu nie mówi nic o tym? ✪ Oficer z Dtwa Fr. Płn.[1]): W rozkazie D-wa Frontu jest powiedziane, że ściągnięcie ariergardy pozostawia się ocenie D-wa Armii, jak najdłuższe pozostawienie drobnych oddziałów na północnym brzegu jest ze względów wywiadowczych naturalnie pożądane. ✪ Oficer z Dtwa 2. Armii: Więc co do tego wydam odnośne zarządzenia. Czy meldunek panowie otrzymali, gdyż co do 2-ej dywizji nie meldowaliśmy z tej racji, że to co o niej wiemy, to ja dzisiaj osobiście meldowałem szefowi sztabu, a następnie już żadnych meldunków nie otrzymaliśmy. ✪ Oficer z Dtwa Fr. Płn.: Byłoby wskazane Dow. 2-ej Dyw. popchnąć, żeby ono swoje oddziały szukało, a nie czekało, aż oddziały do Dow. przyjdą. Według meldunku szefa kolejnictwa musiałaby II bryg. tej dywizji już dojechać do stacji Garbatki. Poza tym zgłosił się dziś telegraficznie 4-ty pułk ułanów, meldując że osiągnął rejon Garwolina, pułk ten należy jak najśpieszniej skierować do Grodziska, gdzie się 2-ga bryg. jazdy retabluje. ✪ Oficer z Dtwa 2. Armii: Dobrze. Załatwię to przez 4-tą dywizję, która zapewne ma łączność, ponieważ znajduje się w rejonie Garwolina.

[1]) Prawdopodobnie kpt. Tiletschke.

349. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR 2781.

Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział II. Nr 925/II [1]). [M. p. dn. 12.VIII.1920] [2]).

Meldunek sytuacyjny poranny Nr 37 z dnia 12.VIII. 1920 roku. ✪ Odcinek 16. armii. Oddziały 16. armii wykonywują rozkaz zajęcia linii rz. Kostrzyń w rejonie Łukowa, przeprowadzając równocześnie ugrupowanie jak podano w meldunku wieczornym z dnia 11.VIII. ✪ Sztab 10. dyw. piech. przeszedł dn. 10.VIII z Kornicy do Wiszniewa [3]) (na płd. od Siedlec). Na płd. od 10. dyw. piech. operować ma 8. dyw. piech. ✪ 10. dyw. piech. otrzymała uzupełnienie o niewiadomej liczebności. ✪ Odcinek grupy mozyrskiej. Grupa mozyrska posuwa się naprzód w dotychczasowym kierunku. ✪ 1.) Brygada forteczna działać ma wzdłuż toru kol. Biała — Łuków. ✪ 2) Oddziały 57. d. p. zajęły dn. 11.VIII Olszanicę [4]) (na płd. wschód od Łukowa) — Radzyń — Sitno — Wrzosów — Parczew i rejon jeziora Domasznie. ✪ Stwierdzono w Olszewnicy 508. p. p., w Wrzosowie 512. p. p., w Radzyniu 507 p. p., w Sitnie 506. p. p. ✪ Między grupą poleską a 12. armią działają oddziały o nieznanej dotychczas przynależności taktycznej. Jakoby są to oddziały 13. dyw. piech. ✪ Odcinek 12. armii. 1) 58. dyw. piech. działa według granic wyznaczonych przez Dow. Armii. ✪ 2) 25. dyw. piech. — 25. bryg. jazdy dyw. działa w przedniej straży 25. dyw. piech. Dn. 11 zajęła Czerniejów — Pobołowice. ✪ 3) 7. dyw. piech. — Reszta grupy jazdy Golikowa (bryg. baszkirska) działa w rejonie Białopola (na płn. zachód od Hrubieszowa). ✪ 4) Oddziały 44. dyw. piech. przeszły Bug i zajęły Kryłów. ✪ Poza tym brak wiadomości. ✪ Odcinek 1. armii konnej. 1) Przednie oddziały 14. dyw. kaw. wyparte zostały dn. 11.VIII z linii Stojanów — Chołojów do rejonu Łopatyna. ✪ 2) Gros armii konnej koncentruje się dn. 11.VIII w rejonie Beresteczko — Szczurowice. Dn. 10.VIII z Leszniowa do Szczurowic przemaszerować miało ca 4.000 szabel (?) (zeznania ludności cyw.). W rejonie Beresteczka i na zachód znajduje się 6. d. kaw. ✪ Do rejonu Szczurowice przesunięta mogła być 11. d. kaw. i część 14. d. kaw. ✪ 3) 4. dyw. jazdy — brak wiadomości. Prawdopodobnie dywizja ta przesunęła się obecnie do rejonu Radziwiłłowa — Berlin. ✪ 4) 9. dyw. jazdy — przesuwa się z rejonu Panasówki na północ zmieniana przez oddziały z 14. armii. ✪ Odcinek 14. armii. 1) Oddziały zbiorowej dyw. piech. przesuwają się na płn. do rejonu na wschód od Podkamienia. (?). ✪ 2) 8. dyw. czerw. kozaków ma

jakoby przesunąć się więcej na płn. z dotychczasowego odcinka. ✪ W rejonie Załośce stwierdzono 3. p. kozacki (50. p. kaw.). W rejonie na wschód od Podkamienia pojawiły się dn. 11.VIII oddziały kaw. w czerwonych czapkach — jakoby należą one do 8. d. kaw. Wynika z tego, że 8. d. czerw. kozaków zajmie rejon Załośce i na wschód od Podkamienia z oddz. zbiorowej dyw. piech., zmieniając oddz. 9. dyw. kaw. ✪ 3) 60. dyw. piech. rozszerza swój odcinek na płn., zmieniając oddz. 8. dyw. kaw. ✪ 9. bryg. piech., która podlega Dow. 60. Dyw. Piech. zajęła dn. 11.VIII rejon Cebrów — Kąty — Pokropiwna. ✪ Dn. 8.VIII brygada otrzymała uzupełnienie z Kazania — ca 200 ludzi. Stan liczebny po ostatnich walkach wynosi tylko ponad 1000 ludzi (meld. oddz. II 6. armii). 60. dyw. piech. wraz z 9. bryg. zajmuje obecnie odcinek Hłuboczek — Cebrów — Kąty — Pokropiwna — Zabojki — Chodaczków — Nastasów — Siemikowce. ✪ Awizowana 10. br. piech. przybyła na odcinek 60. d. p. Jakoby znajdować ma się ona w rejonie na płd. od Tarnopola (zeznania jeńców i podsłuchana rozmowa telefoniczna). ✪ Brygada ta liczyć ma ca 6.000 — 8.000 ludzi (?). ✪ 4) Oddziały 41. dyw. wyparte zostały dn. 11.VIII za linię Strypy w rejonie Buczacza. ✪ O g ó l n e. 1) Z dotychczasowych danych wynika, że 9. brygada podlega 60. d. p. 9. i 10. brygady są brygadami rezerwowymi i nie należą do 3. dyw. piech. ✪ 2) Pod Iwaczowem jakoby zaczęto budować most przez Seret. ✪ 3) Bolsz. prowadzą intensywne roboty w celu naprawienia mostu kol. nad Zbruczem w Wołoczyskach, gdzie znajdować się mają 2 pociągi i kompania kol. ✪ 4) Pociągi kursują tylko do Dubna. Praca przy budowie mostu kol. nad Dnieprem jest intensywnie prowadzona.

(—) Rowecki m. p. mjr szt. gen. i szef oddziału II. ✪ Za zgodność: (—) Urbaniec pchor. Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział II Nr 925/II.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 12.VIII g. 17. Nadano do Dtwa 4. Armii dn. 13.VIII g. 10.30, do Dtwa Fr. Płn. Wsch. dn. 12.VIII g. 15.10. [3]) Wg mapy 1:300000 — Wiśniew, wg Skorowidza miejscowości R. P. — Wiszniów. [4]) Olszewnica.

350. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR 2781.

Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział II. Nr 930/II [1]). [M. p. dn. 12.VIII.1920 r.] [2]).

Meldunek sytuacyjny wieczorny Nr 37 z dnia 12.VIII.1920 roku. ✪ Odcinek grupy mozyrskiej. Na południowym skrzydle grupy mozyrskiej operują rzekomo 8. i 9. p. p. strzel. Obecność tych pułków stwierdzono w rejonie Ostrowa (meldunek wojsk własn.). Na południe od Ostrowa operować ma detaszowany oddział 13. dyw. piech., który łączy z 58. d. p. Według zeznań jeńców i wyw. do rejonu Włodawy przybył dn. 8.VIII oddział 1000 bagn., należący jakoby do „specjalnej" 13. dyw. piech. Dywizja ta przybyła z Kazania, t. j. z rejonu armii rezerwowej. Skład bliżej nieznany. Przypuszczalnie składa się ona z jednostek zapasowych. 8. i 9. p. strz. wchodzą zapewne w skład 13. dyw. specjalnej. Żołnierze z tej dyw. są świeżo zmobilizowani. Jeńcy posiadają legitymacje z 5. zap. pułku i 2. baonu narciarzy. Liczebność nowych oddziałów w grupie mozyrskiej nie przenosi 2000 bagn. ✪ Odcinek 12. armii. 58. d. p. w składzie 172. i 173. bryg. przesunięta została więcej na południe i działa w rejonie naprzeciw Sawina. 173. br. działa w rejonie na płn. Sawina (wzięto jeńca z 517. p. p.). 172. brygada działa w rejonie na płd. wsch. od Sawina. ✪ 2). 25 d. p. Wiadomość podana poprzednio o obecności 74. bryg. piech. w rejonie Hrubieszowa (na podstawie meld. o. II 3. armii) nie potwierdziła się. Brygada ta operuje w rejonie Ignatów — Kamień (na płd. wsch. od Chełma). 75. bryg. działa w rejonie Czerniejów — Kisztów [3]). 73. bryg. piech. i 25. bryg. jazdy działają wprost na Chełm. ✪ 3). 7. d. p. — brak wiadomości. ✪ 4). 44. dyw. piech. w rejonie za Bugiem od Kryłowa do Starogrodu. ✪ Odcinek 1. armii konnej. Brak wiadomości. ✪ Odcinek 14. armii. Bez wiadomych zmian.

(—) Rowecki m. p. mjr szt. gen. i szef oddziału II. ✪ Za zgodność:
(—) Urbaniec pchor.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Nadano do Nacz. Dow. dn. 13.VIII g. 2.05, do Dtwa 4. Armii dn. 13.VIII g. 20.20, do Dtwa Fr. Płn. Wsch. dn. 12.VIII g. 20.30, do Dtwa Grupy Op. Jazdy dn. 12.VIII g. 20.30. [3]) Prawdopodobnie Klesztów.

351. DOWÓDZTWO FRONTU ŚRODKOWEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557.

Skierowanie 3. pułku ułanów do Rejowca.

[Wysyła: Dowództwo Frontu Środkowego. Oddział III. Nr 2747/III] [1]). [M. p. dnia] 12.VIII.1920 r. godz. 11.30 [2]).

[O t r z y m u j e:] Dowództwo Grupy Jazdy przez [Dtwo] Frontu Południowego. ———

Ze względu na zagrożenie wagonowania 1. d. p. L[eg.], wzmocnić osłonę Sokala. — 3-ci pułk ma odejść do Rejowca wraz z 7. p. uł. Należy mu przedać rozkaz odmarszu. 1. d. p. L. rozkazu takiego nie wydała. ———

Dow. Frontu. ———

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płd. dn. 12.VIII g. 13, w Dtwie Grupy Jazdy dn. 13.VIII g. 19.30. ———

352. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKATY OPERACYJNE. TEKA NR 552.

Dowództwo Frontu Południowo - Wschodniego. Oddział III. Nr 2750/III [1]). M. p. dn. 12.VIII.1920 r. [2]). ———

M e l d u n e k s y t u a c y j n y p o r a n n y z d n i a 12.VIII.1920 r. ✪ I. 6. a r m i a: armia gen. Pawlenki: — meldunków brak. ✪ Na odcinku 12. dyw. p. obustronna działalność patroli. Zresztą bez zmian. ✪ Na odcinku 15. dyw. p. usiłuje npl przy silnym poparciu art. wyprzeć nasze linie z nad Seretu. ✪ Na froncie XXVI bryg. od Hladki do Kąty kilkakrotne próby ataku npl. piech. zostały ogniem k. m. zduszone. Kontratak na odcinku Worobijówki wyrzucił npl. na Kurowce. ✪ Od godz. 16-ej prowadzi npl atak na odcinku od Iwaczowa Górnego do Isypowce. Walka w toku. ✪ 6. dyw. p.: Sytuacja npl. bez zmiany. Wysłano patrol oficerski przez Mamczury na Węglarkę celem nawiązania łączności z grupą gen. Szymańskiego. ✪ Grupa gen. Szymańskiego w marszu na Toporów i Stanisławczyk. ✪ IX bryg. p. (39. p. p., 240. p. p.) w marszu do rejonu Kamionki Strumiłowej. ✪ 3. a r m i a: Sytuacja npl.: Skonstatowano 57. dyw. sow. w rejonie Parczewa, 512. p. p. we Wrzosowie, 509. p. p. znajdował się dn. 11.VIII na południe od 512. p. p. ✪ 58. dyw. sow. dnia 10.VIII dwoma bryg. 172. i 173. w rejonie Łukówek — Rudnia. Jeńców z 517. p. p. wzięto dnia 11.VIII w mieście Sawin. 400 jeźdźców jakoby w rejonie Żalin. ✪ 174. bryg. według zeznań jeńców miała odejść na front Wrangla. 25. dyw. sow. według zeznań jeńców skoncentrowała się dnia 10.VIII w rejonie Karlinkowek [3]) — Serebryszcze — Berezka [4]). ✪ G r u p a j a z d y: Meldunków brak. ✪ 1. dyw. Leg.: Ostatnie transporty 1. dyw. Leg. miały być dziś o godz. 8-ej załadowane. Dokładniejszych meldunków brak z powodu braku łączności. ✪ 3. dyw. Leg.: W akcji

wypadowej oddziały własne doszły do linii Bugu w rejonie Kosmowa, po czym wróciły na stanowisko wyjściowe. W rejonie Dołhobyczowa nawiązano łączność z 7. p. uł. ✪ W Kryłowie — Kosmowie i Hołubiu npl buduje mosty. ✪ 6. dyw. ukr. — bez zmian. ✪ 7. dyw. p.: O godz. 16-ej zaczął npl ostrzeliwać z armat wzgórze 223 i st. kolejową Chełm. O godz. 23 rozpoczęła piechota npl. atak na wzgórze 223 od wschodu znaczniejszymi siłami, szczegółów brak. ✪ XIII bryg. p. zajęła Sawin, biorąc jeńców z 517. p. p. ✪ Poc. panc. „Zagończyk" na linii kolejowej Chełm — Dorochów. ✪ Grupa majora Hozera: O godz. 16-ej 11.VIII zaatakował npl wzdłuż toru kolej. i szosy Parczew — Lubartów. ✪ Odcinek Siemienia ostrzeliwany jest przez 14 dział. Npl atakuje silnie od południa i wschodu i zajął Tulniki (koło jeziora Siemień) i patrolami przekroczył szosę. Kontrakcja w toku. ✪ Baon I/5. p. p. wycofał się pod silnym naciskiem z Ostrowa do miasta Kaznów i Tarło (na zachód od Ostrowa). ✪ Stwierdzono pułki 171., 170. bryg. sow., 8., 9. pułki strzeleckiej bryg. i oddział detaszowany 13. dyw. p. bolsz. ———

(—) Kutrzeba ppłk szt. gen. i szef sztabu. ———

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 12.VIII g. 13.30, w Dtwie 4. Armii dn. 13.VIII g. 13, w Dtwie 6. Armii dn. 12.VIII g. 21.20. [3])Prawdopodobnie Karolinów. [4]) Prawdopodobnie Brzeźno. ———

353. DOWÓDZTWO FRONTU POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 557. ———

Skierowanie 3. pułku ułanów do Rejowca. ———

[Wysyła:] Dowództwo Frontu Południowo-Wschodniego. Oddział III. Nr 2752/III [1]). M. p. dnia 12.VIII.20 g. 11.30 b. pilne [2]).

[Otrzymuje:] Dow. Grupy Jazdy. ———

Wydać rozkaz 3. p. uł., by przeszedł do Rejowca. 1. d. p. L. tego nie uczyniła. ✪ Wzmocnić osłonę wagonowania 1. d. p. L. w Sokalu. —

Dow. Frontu w. z. Szefa III Oddziału (—) Ketling [mjr]. ———

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie Grupy Jazdy dn. 12.VIII g. 15.38. ———

354. DOWODZTWO FRONTU ŚRODKOWEGO. ODDZIAŁ III. KOMUNIKAT OPERACYJNY. TEKA NR 552.

Dowództwo Frontu Środkowego. Nr 2762/III [1]). P. p. dnia 12.VIII.20 [2]).

Meldunek sytuacyjny wieczorny z dnia 12.VIII.20 roku. ✪ 4. armia: prócz walk straży tylnych bez kontaktu z npl. zajmuje nakazany odcinek Wisły od Kozienic i Wieprza do Brzeziny, gdzie została nawiązana łączność z 3. armią. ✪ Na odcinku 21. dyw. p. npl większymi siłami posuwa się w kierunku Radzyń. Skonstatowano oddziały 57. dyw. i 10. dyw. sow., które obecnie znajdują się w walce ze strażami tylnymi 21. dyw. p. Według zeznań jeńców w rejonie Radzyń — Olszewnica znajdują się 505., 506., 507. i 508. p. p. sow. Konne patrole npl. dotarły do Wierzchownicy [1]) — Paskudy — Zakrzew. ✪ Z 16. dyw. p. meldunków brak. 14. dyw. p. obsadza nakazany odcinek bez kontaktu z npl. Gros sił grupy gen. Konarzewskiego w marszu celem obsadzenia nakazanego odcinka. ✪ 3. armia: Grupa mjr. Hozera: Po udałym kontrataku zajmuje grupa linię Stoczek — Siemień — Gródek — Kaznów — Zawieprzyce — Łęczna. Do Zawieprzyc wysłano jako wzmocnienie dwie komp. i szwadron (w tym komp. szt. i szwadr. sztab. 3. armii). ✪ 7. dyw. p.: Z zeznań jeńców wynika, że 173. bryg. sow. znajdowała się w rejonie Łukówek — Ruda i została przez własną XIII bryg. rozdzielona i pobita. ✪ 25. dyw. sow. stanęła na linii Leśniczówka — Ignatów — Kamień. ✪ 223. p. sow. zdołał w nocnym ataku w dniu wczorajszym zająć część okopów naszych pod Chełmem na wzgórzu 223, został jednak odrzucony. Wypad własny na Ignatów rozbił dzisiaj 222. p. sow. biorąc 32 jeńców, wozy z zaprzęgiem i konie. ✪ XIII bryg. p. rozpoczęła dzisiaj o 5-ej rano marsz z rejonu Piaski — Łowcza do rejonu Dębowiec — Zabrodzie. ✪ 6. dyw. ukr.: Wywiad wysłany przez Pobojowice na Wołkowiany nie napotkał npl. ✪ 3. dyw. p. Leg.: Dzisiaj w rannych godzinach zaatakował npl w sile 2-ch pułk. piech. i jednego szwadr. Tyszowce, kontratakiem został odrzucony, wysłano pościg. Npl atakował również Koniuchy (na szosie w połowie drogi Hrubieszów — Zamość). Akcja okalająca od północy od Świdnik i od południa od Perespy w toku. ✪ 3. dyw. Leg. rozpoczyna dzisiaj w nocy nakazaną akcję na Hrubieszów. ✪ 1. dyw. Leg. w drodze Sokal — Rejowiec.

(—) Kutrzeba ppłk szt. gen. i szef sztabu. ✪ Za zgodność: (—) mjr Frank Wiszniewski szef oddziału III.

[1]) Podano wg czystopisu. — Ten sam meldunek sytuacyjny wyszedł również za Nr 2765/III. [2]) Otrzymano w Nacz. Dow. dn. 12.VIII

g. 20.20, w Dtwie Fr. Płn. dn. 12.VIII g. 22, w Dtwie Fr. Płd. dn. 12.VIII g. 22, w Dtwie 4. Armii dn. 13.VIII g. 12. [3]) Prawdopodobnie Wierzchowiny.

---

355. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 248.

Dowództwo 5=ej Armii. Nr 202/III [1]). Główna poczta polowa V. 12.VIII.20 [2]).

Rozkaz operacyjny. ✪ I. Sytuacja nieprzyjacielska. Według przejętych rozkazów 5 dywizji nieprzyjacielskich dąży z kierunku płn. na linię Modlin — Zegrze, szukając rozstrzygnięcia bitwy o Warszawę w powyższym rejonie. ✪ II. Zamiary i sytuacja własna. Nacz. Dow. i D=wo Frontu zdecydowało wciągnięcie gros sił nieprzyjacielskich w bitwę na powyżej naznaczonej linii i nakazało 5=ej armii jak najśpieszniejsze zgrupowanie się za rzeką Wkrą z zadaniem podjęcia kontrofensywy w wielkim stylu w kierunku wschodnim. Warunkiem powodzenia zamierzonej akcji jest zachowanie całego planu w najściślejszej tajemnicy, do czego zobowiązuję poszczególnych d=ców i do czego przystosować należy wszystkie ruchy własnych wojsk. ✪ D=wo Frontu rozkazem Nr 3702/III oddało grupę pułkownika Malewicza (odcinek Modlin) pod rozkazodawstwo D=wa 5=ej Armii. ✪ 1. armia utrzymuje na swoim lewym skrzydle przyczółek mostowy Serock, wycofując gros swoich sił na linię Zegrze — Dębe włącznie. ✪ Sytuacja na własnym odcinku na ogół nie zmieniona od ostatnich rozkazów. Na lewym skrzydle nawiązano łączność z grupą pułk. Habicha, która obsadza linię rzeki Działdówka. ✪ III. Wykonanie. W wykonaniu otrzymanych rozkazów nakazuję: ✪ 1) Brygada syberyjska pułk. Rumszy koncentruje się bezzwłocznie w rejonie Borkowo — Błędówko i obejmie odcinek rzeki Wkry od fortu XIV aż do przeprawy pod Zawady wyłącznie. Objęcie odcinka musi być wykonane do dnia 13.VIII godzina 8=a rano. ✪ 2) 18=a dywizja piechoty wraz z dwoma komp. czołgów, które są w drodze, koncentruje się jak najśpieszniej w rejonie Płońsk — Ploniec [3]) i obejmuje odcinek rzeki Wkry od przeprawy pod Zawady włącznie po Sochocin włącznie. ✪ Obydwie grupy trzymają gros swoich sił w skupieniu i bronią w danym razie swoich odcinków w sposób ofensywny. ✪ 3) Pułk. Malewicz jako d=ca twierdzy Modlin i zasłony na Wiśle, któremu oddaję do dyspozycji 3 poc. panc., będące na linii Mława — Modlin, oraz komp. czołgów, będącą w Nasielsku, obsadzi możliwie silnie odcinek twierdzy Goławice —

Czarnówka [4]). Odcinek od Wisły po rzekę Wkrę obstawić tylko posterunkami obserwacyjnymi. Obserwację Wisły na przestrzeni Wyszogród — Modlin w ciągu dnia 13.VIII zwinąć i ściągnąć do Modlina. Załogę Wyszogrodu wraz z baterią dział, po wydzieleniu plutonu k. m. i plutonu piechoty dla osłony tamtejszego mostu, przesunąć niezwłocznie do Płocka jako wzmocnienie. W rejonie Modlina wydzielić możliwie silne rezerwy. ✪ 4) XVIII bryg. piech. D-ca pułk. Łuczyński. Skład: 35. p. p., 41. p. p. wraz z przydzielonymi oddziałami. Zwijają o godz. 21-ej 12.VIII zajmowany obecnie odcinek Narwi i przechodzą przez Serock — Zegrze — Kałuszyn do Nowego Dworu do rezerwy 5-ej Armii. ✪ 5) 17. dyw. piech. D-wo i skład nie zmieniony. Zatrzymuje do godziny 22-ej dnia 12.VIII obecnie posiadany odcinek, po czym wydziela jako straż tylną 2 baony piechoty wraz z przydzielonymi k. m., pluton dział, gros zaś swoich sił wycofuje przez Błędostowo — Jaskułowo — Psucin przez most na Wkrze koło Kozybek [5]) (4 klm na płn. od Modlina) do Kroczewa, gdzie podjąć należy jak najenergiczniejsze starania celem natychmiastowego przywrócenia dywizji pełni pogotowia bojowego. Straż tylna dywizji zatrzymuje przez cały dzień 13.VIII rejon Zabłocie — Jaskułowo — Popowo Borowe [6]), by dnia 13.VIII o godz. 22-ej rozpocząć z tego rejonu odwrót na fort Dębe i dołączyć się jak najśpieszniej do reszty dywizji. ✪ 6) Grupa gen. Baranowskiego przechodzi w myśl rozkazu Nacz. Dow. i D-wa Frontu pod rozkazy pułkownika Zarzyckiego, przy czym będzie zreorganizowana; na razie zachowuje swój skład dotychczasowy. ✪ Generał Baranowski odchodzi do dyspozycji Nacz. Dow. ✪ Grupa ta wycofuje dnia 12.VIII o godz. 22-ej gros swoich sił przez Nasielsk do rejonu Wrona, wydzielając trzy silne baony oraz baterię dział jako straż tylną pod d-twem dzielnego oficera w celu obsady i utrzymania przez cały dzień 13.VIII Nasielska. ✪ Trzy poc. panc. wraz z oddziałami piechoty i artylerii, stojące obecnie na wysokości Wyszki, cofają się dnia 12.VIII o godz. 22 na wysokość Mazewka [7]) i przechodzą tamże pod rozkazy d-cy straży tylnej grupy gen. Baranowskiego. Powyższe detachement broni rejonu Nasielska za wszelką cenę przez cały dzień 13.VIII. W razie naporu ze strony nieprz. cofa się to detachement dnia 14.VIII krok za krokiem wzdłuż drogi Nasielsk — Modlin [8]) i toru kolejowego Mława — Modlin [8]), starając się w ten sposób wciągnąć nieprzyjaciela na linię fortów Modlin i wprowadzić go w błąd w stosunku do własnych planów. ✪ Reszta oddziałów grupy generała Baranowskiego wraz z oddziałami pułk. Koca koncentruje się jak najśpieszniej w rejonie Wrona — Karolinowo, gdzie będą zreorganizowane według osobnego rozkazu. ✪ 7.) K a w a l e r i a. 8-ma brygada kawalerii wespół z 9-tą

brygadą kawalerii, która w najbliższym czasie stanie na odcinku, tworzy na razie komb. dywizję pod dtwem generała ppor. Karnickiego. Dtwo Grupy generała Baranowskiego odda do dyspozycji generała Karnickiego kolumnę lekkich samochodów pancernych. Kompania sap., stojąca w Modlinie, przynależna do 8-ej brygady jazdy, odejdzie natychmiast do m. p. Dtwa Komb. Dyw. Jazdy. ✪ Zadaniem dywizji jazdy jest osłona lewego skrzydła 5-tej armii w jej nowym rejonie koncentracyjnym. W tym celu gen. Karnicki przesunie swoje oddziały 12.VIII o godz. 21-ej na Nowe Miasto, zaś dnia 13.VIII do Sochocina. Generał Karnicki nawiąże i utrzyma bezwarunkowo kontakt z nieprzyjacielem w następujących kierunkach: a) Sochocin — Ciechanów, b) [9]) Nowe Miasto — Nasielsk. Poza tym wydzieli gen. Karnicki oddział detaszowany w sile dwóch pełnych szwadronów do Raciąża, z zadaniem spatrolowania kierunków: a) Raciąż — Ciechanów, b) Raciąż — Bluzyn [10]) i c) Raciąż — Sierpc. ✪ Wszystkie objęte powyższym rozkazem zlecenia wykonane być muszą z matematyczną ścisłością, żołnierze zaś podległej mi armii niech zrozumieją, że od ich dzielności i ścisłości zależy powodzenie planów w wielkim stylu. Przy przerzucaniu wojska używać w jak najszerszym stopniu podwód. ✪ IV. Powtarzają się jeszcze wciąż błędy w zakresie łączności. Poszczególni d-cy nie dbają należycie o nawiązanie i zachowanie łączności, co zgubić może ich oddziały. Po raz ostatni zwracam uwagę d-ców na ten błąd, z tym, że w przyszłości pociągnę do surowej odpowiedzialności winnych zaniedbań w tym kierunku. ✪ Zarządzenia materialne ujmuje osobny rozkaz. D-cy poszczególnych dywizyj dołożą już dzisiaj jak najenergiczniejszych starań celem reorganizacji ich służby materialnej i usunięcia istniejących braków. Armia 5-ta jest w fazie organizacji. D-two Armii postara się jednak w możliwie krótkim czasie zorganizować etapy i całą służbę materialną. ✪ Otrzymują: 17. dywizja piechoty, 18. dywizja piechoty, brygada syberyjska płk. Rumszy, grupa gen. Baranowskiego, XVII brygada piechoty, XVIII brygada piechoty, gen. Karnicki, pułk. Małewicz, Dtwo 1. Armii do wiadomości, Dtwo Frontu — przekłada się.

(—) Sikorski gen. ppor. d-ca armii. ✪ Za zgodność: (—) Wolikowski ppułk. i szef sztabu.

DODATEK DO ROZKAZU OPERACYJNEGO NR 202/III [11]).

W związku z oddaniem odcinka Narwi na przestrzeni Modlin — Orzechowo pod rozkazy Dtwa 5. Armii zarządzam zmianę odnośnego punktu, odnoszącego się do 17. dyw. piech. [12]), jak następuje: ✪ Odcinek Modlin — Orzechowo obejmie 17. dyw. piech., skierowując

jedną brygadę na okopy przygotowane przez M. S. Wojsk. na prawym brzegu rzeki. Odcinek ten, na prawym brzegu leżący, należy obsadzić jednym pułkiem i możliwie licznymi karabinami maszynowymi, stając w rejonie Kikoły jednym pułkiem w rezerwie oraz dyrygując na lewy brzeg rzeki do rejonu Sikory drugą brygadę do rezerwy, z tym że na wysokości Sikory — Orzechowo mają być na lewym brzegu założone i utrzymane reduty tak, ażeby obrona Narwi była możliwa. W razie przedarcia się jakichkolwiek oddziałów na lewy brzeg rzeki lub też w razie silnych ataków na odcinek położony na prawym brzegu należy przy pomocy rezerw parować uderzenia przeciwnika. W związku z powyższą zmianą zadyryguje Dtwo 17. Dyw. Piech. dzisiaj w nocy jedną brygadę przez Serock — Zegrze wraz z całą artylerią na lewy brzeg rzeki, pułk zaś, który ma obsadzać Narew ofensywnie — skieruje na odcinek przez Dębe. Dtwo 17. Dyw. Piech. wybierze miejsce postoju w pobliżu Nowego Dworu, gdzie zadyrygowano kompanie marszowe przybyłe dla dywizji. Szef sztabu zamelduje się w Dtwie Armii po bliższe instrukcje i to jak najśpieszniej.

(—) Sikorski dca 5. armii gen. ppor.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. 13.VIII g. 0.15, w Dtwie 17. Dyw. Piech. 12.VIII g. 21, w XVIII bryg. 13.VIII, w 18. dyw. piech. 19.50, w 1. armii 13.VIII 4.50. — Teka Nr 2217. [3]) Joniec. [4]) Czarnowo. [5]) Kosewko. [6]) Popowo. [7]) Mazewo. [8]) W czystopisie podano Dęblin. [9]) W depeszy opuszczono: Nowe Miasto — Stary Gołymin, c) Nowe Miasto — Przewodowo i d). [10]) Prawdopodobnie Bieżuń. [11]) Podano wg czystopisu. [12]) Otrzymano w Dtwie 17. Dyw. Piech. 12.VIII g. 21.

356. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 249.

Dowództwo 5. Armii No 203 III [1]). Mp. dn. 12.VIII.20 [2]).

Meldunek syt. z dnia 12.VIII.20. ✪ 1. Npl atakuje silnie Winnicę od godz. 11 rano. Oddz. kaw. z Sierpca kieruje się jakoby na Bielsk i Płock. Kolumna jazdy i piechoty posunęła się z Ojrzenia do Sochocina. ✪ 2. Gr. gen. Baranowskiego odbiła od godz. 16-tej wszystkie ataki npla na Winnicę, lecz wobec przemęczenia wojsk i strat nie była w stanie stawiać dłuższego oporu i rozpoczęła odwrót na razie na linię Poniaty — Kamionna zamierzając do wieczora utrzy-

mać się na linii Nasielsk — Czernno [3]) — Jaskułowo. ✪ Od 17. dyw. meldunki nie nadeszły. Łączność z grupą pułk. Habicha, która obsadza linię rzeki Działdówka, nawiązana. ✪ 3, 4, 5 bez zmiany.

Dow. 5. Armii N. 203/III z r. (—) Wolikowski ppłk i szef szt.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. dn. 12.VIII g. 18.30. [3]) Chrcynno.

357. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 252.

Dowództwo 5. Armii N. 206/III [1]). M. p. dnia 12.VIII.20.

Do Dow. Bryg. Syberyjskiej Pułk. Rumszy.

W konsekwencji zmienionych dyspozycji Dow. Fr. i w ślad rozkazu Dow. Fr. N. 3702/III zmienia się rozkaz własny No 105/III. ✪ Bryg. syberyjska odmaszeruje dnia 12.VIII o godz. 16-tej z Zegrza wzgl. Serocka szosą na Modlin i skoncentruje się w ciągu nocy w rejonie Borkowo — Błędówko, gdzie otrzyma dalsze rozkazy. ✪ Marsz przeprowadzić forsownie i bez zwracania uwagi na zewnątrz.

(—) Sikorski gen. ppor.

[1]) Podano wg minuty.

358. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 252.

[W y s y ł a]: Dowództwo 5. Armii No 207/III [1]). M. p. dnia 12.VIII.20 [2]).

[O t r z y m u j e]: Dow. XVIII Brygady w Ludwinowie.

XVIII brygada przejdzie do Modlina do rezerwy 5. armii. ✪ Marsz wykonać natychmiast celem oswobodzenia drogi dla innych oddziałów.

(—) Sikorski gen. ppor. i d-ca.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Wpłynęło dn. 12.VIII.20.

359. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 248.

Dowództwo 5. Armii Nr 212/III [1]). M. postoju dn. 12.VIII.20 [2]).

Rozkaz operacyjny. ✪ Według informacji z ostatniej chwili, rejon Winnicy atakowała świeżo przesunięta w kierunku zachodnim 11. dyw. p. sow. Stacja Świercze została zajęta dzisiaj przed wieczorem przez kombinowany oddział w sile 600 bgn., 300 szabel i 2 bat. dział. Słabsze oddziały bolsz. zaatakowały Płońsk od strony Sochocina i Raciąża lecz zostały odparte. Szosa Płońsk — Płock ma być przecięta przez bolsz., którzy w sile 2 baonów piech., 4 szw. jazdy i 1 bat. dział, maszerują jakoby na Płock. Sytuacja npolska w rejonie na zach. od Ciechanowa nieznana. Nie jest wykluczone, że silna grupa bolszewicka, w skład której wchodzą 18., 16. i 4. dyw. sow., podjęła marsz w kierunku na zachód od Ciechanowa w celu obejścia ufortyfikowanych pozycji nad Wisłą. ✪ Konsekwencje powyższego stanu rzeczy: ✪ A) Wszystkie dywizje przyśpieszą jak najforsowniej przegrupowanie nakazane rozkazem Nr 202/III i dążyć będą do jak najszybszego pogotowia bojowego — przy czym 17. dyw. piech. obejmie odcinek Narwi od Dęby wyłącznie po forty zewnętrzne Modlina obsadzając go do rejonu Siory defensywnie, a dalej w myśl poprzedniego rozkazu. ✪ B) 18. dyw. piech. zabezpieczy odpowiednio swój rejon koncentracyjny. ✪ C) Dywizja jazdy przeprowadzi jak najforsowniejsze wywiady w naznaczonych jej kierunkach z zadaniem stwierdzenia faktycznego stanu rzeczy po uwzględnieniu powyższych informacyj.

(—) Sikorski generał i dowódca 5. armii. ✪ Za zgodność: (—) Rostworowski major szt. gen. zast. szefa sztabu.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Dtwie 17. Dyw. Piech. 13.VIII g. 5.30, w Dtwie 18. Dyw. Piech. 13.VIII g. 12.40.

360. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 249.

Dowództwo 5. Armii Nr 214/III [1]). Mp. dn. 12.VIII.20 [2]).

Meldunek sytuacyjny z dnia 12.VIII.20. ✪ 1) Na odcinku 17. dyw. piech. patrole npolskie podchodzą w rejonie Holendry. Npl prowadzi silny atak na Nasielsk — gdzie skonstatowano 47. i 48. [bryg.] 16. dyw. Dywizja ta atakowała 11.VIII przyczółek Pułtusk, broniony przez 17. dyw. p. Z rejonu Gąsocina uderzyła

4-ta dyw. sow. na st. Świerszcz [3]). Atak prowadzony był z dziwną zaciętością pod ogniem własnych pociągów pancernych. 8. br. jazdy melduje posuwanie się kolumn jazdy i piechoty przez Gołębie, Nowa Wieś i Makużyn [4]). Npl atakował o godz. 21-ej Płońsk od strony Raciąża i Sochaczyna [5]), szosa do Płocka została przecięta przez oddział około 2 baonów p., 4 szw. i artylerię. ✪ 2) 17. dyw. w kontr-atakach, prowadzonych dn. 11.VIII z przyczółka Pułtusk, zdobyła 2 k. m. i jeńców z 131. p. p., poniosła znaczne straty. Dn. 12.VIII zajmuje linię Karniwek [6]) na zach. od Holendry — Obrąb — Pomocnia. Grupa gen. Baranowskiego odparła szereg ataków na Nasielsk tracąc 14 oficerów i znaczną ilość żołnierzy. Pod naporem dalszych ataków zmuszona będzie przesunąć linię na zachód od Nasielska. W walkach tych odznaczył się ppłk Helmann. ✪ 9. bryg. jazdy wycofała się w porządku po zaciętej walce stosownie do rozkazu w rejon Nowego Miasta, skąd prowadzi intensywne wywiady. Pociągi pancerne utrzymują stację Nasielsk. Przemarsz VII [?] br. syberyjskiej i 18. dyw. na nowe stanowiska w toku. Przednie straże 18. dyw. osiągnęły o godz. 23-ej Płońsk. Jeden statek pancerny zadyrygowany pod Płock. ✪ 3) Wśród oddz. 17. dyw. i grupy gen. Baranowskiego ogromne przemęczenie. Stan moralny dobry, brak butów. ✪ 4) Pogoda. ✪ Otrzymują [7]): Dow. Fr. Płn., Dow. 1. Armii. Dow. 5-ej Armii Nr 214/III. (—) Wolikowski ppłk i szef sztabu.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. 13.VIII g. 8.50, w Dtwie 1. Armii 13.VIII g. 5. Teka Nr 2220. [3]) St. Świercze. [4]) Prawdopodobnie Malużyn. [5]) Sochocin. [6]) Wg Skorowidza miejscowości R. P. Karniewek, wg mapy 1:300000 — Kurniewek. [7]) Podano wg minuty.

---

361. DOWÓDZTWO 5. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 249.

[W y s y ł a]: Dowództwo 5. Armii [1]) Nr 216/III. M. p. dn. 12.VIII.20 r. [2]). Natychmiast doręczyć przez oficera.

[O t r z y m u j e]: Pułk. szt. gen. Zagórski.

Nota dla Szefa Sztabu. ✪ Prostuję częściowo moje informacje na podstawie meldunków dopiero co otrzymanych. St. Swierkcze [3]) została zajęta o 20 g. przez około 600 piech., 3 szw. jazdy i 2. bat. dział. Atak prowadzono bardzo zaciekle. Płońsk według raportu stojącego tam dcy szwadronu został zaatakowany o 21 g. od strony

Raciąża i Sochocina. Szosa Płońsk — Płock ma być przecięta przez oddział bolsz., który w sile 2 baonów piech., 4 szw. piech. [4]) i 1 bat. dział idzie na Płock.

(—) Sikorski gen. ppor. dowódca 5. armii.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. 12.VIII g. 24. [3]) St. Świercze. [4]) Prawdopodobnie jazdy.

362. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ II. RAPORTY WYWIADOWCZE. TEKA NR 4.

Dowództwo 1. Armii Nr 2850/II [1]). M. p. dn. 12.VIII.1920 r.

Raport wywiadowczy Nr 126. ✪ 4. armia. III korp. j. łącząc w lewo z 53. dyw. skieruje się prawdopodobnie na Płock. ✪ 53. dyw. i 18. dyw. przesunęły się w kierunku linii Ciechanów — Sońsk. D-wo 53. Dyw. przeszło do Wróblewka (10 km na wschód od Ciechanowa). Przypuszczalnym zadaniem tej grupy będzie atak przy poparciu III korp. j. z prawego skrzydła na odcinek Modlin — Wyszogród. ✪ 15. armia. Osią operacji armii jest linia Pułtusk — Nasielsk. ✪ 4. dyw. posuwała się frontem Przewodowo — Pułtusk łącząc lewym skrzydłem z 11. dyw. ✪ 11. dyw. otrzymała rozkaz osiągnięcia wieczorem dn. 12.VIII Nasielska mając w pierwszej linii bryg. 32. i 33. i koncentrując rezerwę 33. bryg. w rej. Domosław — Skorosze. M. p. 11. dyw. od dn. 12.VIII Pułtusk. ✪ 3. armia. Kontakt z nieprzyjacielem na froncie armii słaby. ✪ 16. armia. 10. dyw. otrzymała uzupełnienia przybyłe drogą Niemirów — Kornica. ✪ 17. dyw. posuwała się dn. 8.VIII przez Łosice w kierunku Siedlec.

(—) Dukiet por. w z. szef oddziału II Dtwa 1. Armii. ✪ Za zgodność: (—) Lemański ppor. w z. szef sekcji ofens.

[1]) Podano wg czystopisu.

363. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 26.

Dowództwo 1. Armii N. 4100/III [1]). M. p. dnia 12.VIII.1920.

Meldunek sytuacyjny N. 223. Godz. 7. ✪ I. O nieprzyjacielu na odcinku 15. dyw. i grupy gen. Osińskiego brak wiado-

mości. ✪ Na odcinku gr. gen. Żeligowskiego nieprzyjaciel zaatakował wczoraj o godz. 20-ej lewe skrzydło grupy pod Drwały. ✪ II. Własne oddziały rozpoczynają dziś o północy odwrót na linię obronną Warszawy z zajmowanej linii, podanej w meldunku sytuacyjnym N. 222, pozostawiając na niej silne straże tylne. ✪ Z gr. gen. Osińskiego szczegółów obsady linii brak, wiadomo tylko, że II br. lit. biał. wycofała się z Wyszkowa niszcząc za sobą most drewniany i kolejowy, którym jednak może jeszcze przejść piechota, i obsadziła odcinek Kozły — Stopsk [2]) łącząc w lewo z gr. gen. Żeligowskiego. ✪ Na odcinku gr. gen. Żeligowskiego kompania 35. p. p., pod m. Drwały zaatakowana o godz. 20-ej, od strony Pułtuska wycofała się na folw. Zatory. W związku z powyższą sytuacją cała grupa odeszła na linię Narwi od ujścia jej do Bugu do m. Holcuchy [3]), gdzie łączy z 17. dyw. p., obsadzającą odcinek do Pokrzywnicy. ✪ Miejsca postoju Dtw Grup nie zmienione. III i IV Bez zmian. ———

Z r. szef sztabu (—) Kleeberg płk szt. gen. ———

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Słopsk. [3]) Holendry. ———

364. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 2214. ———

Wstrzymanie wymarszu 1., 2., 4. i 5. kompanii czołgów. ———

Dtwo 1. Armii Oddział III op. L. dz. 4111/III [1]). Warszawa, dn. 12.VIII.20. ———

Rozkaz Nr 4111 III z dn. 12.VIII.20 anuluje się. ✪ Kompanie 1., 2., 4. i 5. pozostają w Warszawie skoncentrowane w pobliżu dworca Petersburskiego [2]) na Pradze. ✪ Otrzymują: Dtwo Odcinka Zegrze — K[ontr] Adm. Porębski, Dtwo Odcinka Radzymin — pułk. Jaźwiński Gr. Gen. Osińskiego, Dtwo m. Warszawa — Gen. Zawadzki, IV Oddz. 1. Arm., Dtwo I baonu czołgów, Gen. Weygand. ——

Z r. szef sztabu (—) Bobicki ppłk szt. gen. ———

[1]) Podano wg minuty. [2]) Wileńskiego. ———

365. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 2214.

Rozmieszczenie kompanii czołgów.

[Wysyła] Dowództwo 1. Armii Nr 4111/III [1]). M. p. dnia 12.VIII.1920 r.

[Otrzymują:] Adm. Porębski, Płk Jaźwiński, Dtwo I baonu czołgów, Gr. gen. Osińskiego, gen. Zawadzki, kwatermistrz.

1.) 4./I baonu czołgów odchodzi kolejką marecką do dyspozycji Dtwa Odcinka Radzymin meldując się w Dtwie 11. Dyw. Piechoty w Markach. ✪ 2.) 5./I baonu czołgów odchodzi koleją do Zegrza meldując się u kontradm. Porębskiego w Zegrzu południ. ✪ 3.) 1. i 2./I baonu pozostają w Warszawie jako rezerwa armii. ✪ Zakwaterowanie przeprowadzi Dtwo Miasta uwzględniając bliskość rampy kol. ✪ 4.) Znajdująca się w dysp. gr. gen. Osińskiego, sekcja 1./I baonu odejdzie po rozwiązaniu gr. gen. Osińskiego do swej kompanii. ✪ Wykonanie zameldować.

(—) Bobicki ppłk.

[1]) Podano wg minuty.

366. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 45.

Dowództwo 1. Armii N. 4114/III. [1]) M. p. dnia 12.VIII.1920.

1) Pięć dywizji nieprzyjacielskich dąży do rozstrzygnięcia bitwy na linii Zegrze — Modlin. ✪ 2) 5. armia koncentruje się w rejonie Modlina. 17. dyw. p. oraz gr. płk. Zarzyckiego otrzymały rozkaz utrzymania do wieczora dnia dzisiejszego zajmowanych obecnie stanowisk, po czym mają się cofnąć na linię Dębe (wył.) — Nasielsk (wł.). ✪ 3) W wykonaniu rozkazu Dtwa Frontu zarządza się: ✪ a) Po otrzymaniu tego rozkazu 35. p. p., 41. p. p. i 201. p. p. odchodzą do Dtwa 5. Armii koncentrując się w rejonie Nasielsk — Konary. 10. dyw. p. skoncentruje się w ciągu dnia dzisiejszego w rejonie Skrzeszew — Kałuszyn jako rezerwa Dtwa Frontu, nawiązując bezpośrednią łączność telef. z Dtwem Frontu. ✪ b) Odcinek Modlin do Dębe (wyłącznie) przechodzi z chwilą otrzymania tego rozkazu pod rozkazy Dtwa 5. Armii. Natychmiast nawiązać łączność z Dtwem 5. Armii. ✪ c) Kontradmirał Porębski utrzyma do dnia 13 sierpnia zajmowaną obecnie linię i w łączności z oddziałami 5. armii

(17. dyw. p. wzgl. 41. p. p.) obsadzi głównymi siłami linię Zegrze — Dębe (włącznie). ✪ Na obecnej linii pozostawić straże tylne, które wspierane artylerią z lewego brzegu Narwi wycofają się jedynie pod silnym naporem nieprzyjaciela. ✪ Otrzymują: kontradmirał Porębski, płk Malewicz, gr. gen. Żeligowskiego, Dtwo Frontu i Dtwo 5. Armii.

Dowódca 1. armii (—) Latinik generał-podporucznik. ✪ Za zgodność: szef III oddziału (—) Płoszajski mjr p. d. szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu.

367. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 26.

Dowództwo 1. Armii No 4115/III [1]). M. p. dnia 12.VIII.1920.

Meldunek sytuacyjny No 224 godz. 17. ✪ I. Na odcinku 15. dyw. p. wiadomości o nieprzyjacielu brak. D-ca poc. panc. „Mściciel" melduje pojawienie się patrolu kawaleryjskiego w sile 30 koni w Dzięciołach (na południ. wsch. od Tłuszcza). Oddziały własne na torze kol. przy Tłuszczu zostały dziś o godz. 12-ej zaatakowane przez silne oddziały nieprz. Podjazd kawaleryjski 1. dyw. lit. biał. zauważył o godz. 22-ej 11 b. m. na drodze około Postolisk w kierunku na Radzymin pułk jazdy nieprz. W gr. gen. Żeligowskiego kontaktu z nieprz. brak. ✪ O godz. 3-ej główne siły 15. dyw. p. rozpoczęły odwrót od Jędrzejowa na Nowo Mińsk [2]). Łączność z 4. dyw. utrzymana. 8. dyw. p. obsadza odcinek Okuniew — Leśniakowizna. 1. dyw. lit. biał. ukończyła koncentrację dywizji w rejonie Kobyłka — Drewnica — Pustelnik. Stacja Tłuszcz obsadzona przez oddziały 1. dyw. l. b., czołgi i poc. panc. zostały dziś przez silne oddziały zaatakowane, kontratak jednego baonu mińskiego p. p., pociągu „Mściciel", czołgów i jazdy odparł z wielkimi stratami nieprzyjaciela. W związku z wycofaniem się 17. dyw. p. na linię Helenowo — Pokrzywnica, gr. gen. Żeligowskiego wycofała się na linię rzeki Narwi. Przyczółek Serock — Wierzbica obsadzony przez komp. i 3 szwadrony straży granicznej, 10. dyw. p. i 13. p. uł. odeszły w rejon Skrzeszew — Kałuszyn na południe [3]) od Zegrza. 35. p. p., 41. p. p. i 201. p. p. oddano do dyspozycji 5. armii. Grupy gen. Żeligowskiego i Osińskiego zostały rozwiązane. Dnia 11.VIII przy opuszczaniu linii Liwca jedna komp. 60. p. p. została pod Wyczółkami (płd. zach. od Węgrowa) otoczona i przebiła się na Koszewnicę. Na odcinku gr. gen. Osińskiego III/13. p. p., prowadzony

osobiście do kontrataku przez płk. Prochaskę, silnym uderzeniem w rejonie folw. Korytnica — osłonił odwrót I i II baonów tego pułku, po czym pułk po zgrupowaniu się w Komarach pod bardzo silnym naporem nieprz. odszedł na Łaziska. Przegrupowania w myśl tamt. rozk. No 3702/III [4]) nakazane. ✪ III i IV. Daje się zauważyć w akcjach własnych oddziałów wyraźną zaciętość. Reszta bez zmian.

Z r. szef sztabu (—) Bobicki ppłk szt. gen.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Mińsk Mazowiecki. [3]) Na zachód. [4]) Rozkaz Dtwa Fr. Płn.

368. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 2214.

Dtwo 1. Armii. Nr 4117/III [1]). M. p. dn. 12.VIII.1920 r. [2]).

Nota. ✪ Kontakt z nieprzyjacielem należy stale utrzymać. ✪ [O t r z y m u j ą:] Do 15. dyw. p. Do gr. gen. Osińskiego. Do gr. gen. Żeligowskiego.

(—) Kleeberg płk szt. gen. szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Otrzymano w Dtwie Gr. gen. Osińskiego dn. 12.VIII. Nadano do Dtwa Gr. gen Żeligowskiego dn. 12.VIII g. 8.35.

369. DOWÓDZTWO 1. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 2214.

Dowództwo 1. Armii. Nr 4148/III [1]). 12.VIII.1920 godz. 23.50.

Do Szefa Kolejnictwa.

Pociąg pancerny „Mściciel" i oddział czołgów znajdują się obecnie między st. Tłuszcz a rz. Rządzą; w celu zabezpieczenia mostu na rz. Rządzy odejdzie niezwłocznie pociąg panc. „Paderewski" w kierunku na Tłuszcz i zabezpieczy im odwrót. Po wykonaniu zadania „Paderewski" przechodzi do dyspozycji Dwa 11. Dyw. (m. p. dywizji — Marki).

Z r. szef sztabu (—) Bobicki ppułk. szt. gen.

[1]) Podano wg odpisu.

370. OFICER ŁĄCZNIKOWY DOWÓDZTWA FRONTU PÓŁNOCNEGO PRZY DOWÓDZTWIE 1. ARMII. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 31.

M. p. dnia 12.VIII.1920 [1]).

Do por. Cieszyńskiego Oddz. III Dow. Frontu.

Meldunek sytuacyjny Nr 14 dn. 12.VIII.20 godz. 17. ✪ 1) Na odcinku 15. dyw. p. wiadomości o nieprzyjacielu nie są znane. Na odcinku grupy gen. Osińskiego słaby kontakt z nieprzyjacielem. Wycofujące się nasze tylne straże 13. p. p. zostały w chwili ściągania baonów silnie zaatakowane od strony Stara Wieś na Korytnica. Dow. pociągu panc. Mściciel melduje pojawienie się patroli kaw. w sile 30 koni w Dzięciołach na płd. wschód od Tłuszcza. Oddziały własne oraz pociąg panc. Mściciel na torze kolej. przy Tłuszczu zostały dziś o godz. 12 zaatakowane przez silne oddziały nieprz. Podjazd kawal. litew. białor. zauważył o godz. 22 na drodze około Postolisk w kierunku na Radzymin pułk jazdy nieprz. W grupie gen. Żeligowskiego kontaktu z nieprz. brak. ✪ 2) O godz. 3 główne siły 15. dyw. p. rozpoczęły odwrót: od Jędrzejów na Nowo-Mińsk [2]). Łączność 4. dyw. utrzymana. 8. dyw. p. obsadza odcinek Okuniew — Leśniakowizna. 1. dyw. l. b. ukończyła koncentrację dywizji w rejonie Kobyłka — Drewnica — Pustelnik. Stacja Tłuszcz obsadzona przez oddziały 1. dyw. l. b. Czołgi i pociąg pancerny zostały dziś przez silne oddz. zaatakowane. Kontratak 1 baonu mińskiego pułku p., pociągu Mściciel, czołgów i jazdy odparł z wielkimi stratami nieprzyjaciela. Pułtusk został w dniu wczorajszym opuszczony. 17. dyw. p. wycofała się na linię Pokrzywnica — Winnica. Grupa gen. Żeligowskiego na linii rzeki Narwi. Przyczółek Serock — Wierzbica obsadzony przez 7. bryg. rezerw. 10. dyw. p. i 13. p. ułanów odeszły w rej. na płd. od Zgierza [3]). 35. p. p. i 41. p. p. oddano do dyspozycji 5. armii. Grupy gen. Żeligowskiego i Osińskiego zostały rozwiązane. Dn. 11.VIII przy opuszczaniu linii Liwca 1 komp. 60. p. p. została pod Wyczółkami (płd. zach. od Węgrowa) otoczona i przebiła się na [m.] Koszewnica. Na odcinku grupy gen. Osińskiego III/13. p. p., prowadzony osobiście do kontrataku przez płk. Prochaskę [4]), silnym uderzeniem w rejonie folwark Korytnica osłonił odwrót I i II baonów tego pułku, po czym pułk po zgrupowaniu się w Komarach pod bardzo silnym naporem nieprzyjaciela odszedł na Łaziska. ✪ 3) i 4) Daje się zauważyć w akcjach własnych oddziałów wyraźną zaciętość. Reszta bez zmian.

(—) Izdebski por. ofic. łączn. Dow. Fr.

[1]) Podano wg depeszy. Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. dn. 12.VIII g. 18.30. [2]) Mińsk Mazowiecki. [3]) Zegrze. [4]) Dca 13. p. p.

---

371. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ II. MELDUNKI WYWIADOWCZE. TEKA NR 2793.

Dowództwo 4=ej Armii. Oddział II. Sekcja Ofensywy. Nr 2427/II. W. [1]). ✪ Tajne. M. p. dn. 13.VIII.1920 [2]).

Otrzymują: Oddz. II=gi 14=ej dyw., oddz. II=gi 16=ej dyw., oddz. II=gi dyw. górskiej., operacyjny wydział, Szef sztabu D=twa 4=ej Armii, Biuro własne.

Meldunek wywiadowczy z dnia 12.VIII.20 r. Nr 112 na godz. 17=tą. ✪ Sytuacja nieprzyjaciela. Gros sił III=go korpusu kaw. dyrekcja Nasielsk — Pułtusk (wiadomość wymaga potwierdzenia). 15=ta dyw. kaw. po zajęciu Ciechanowa przerwała tor kolejowy Mława — Modlin w dwóch punktach: 5 kil. na północo=zach. od Ciechanowa i 12 kil. na południo=wschód przez wysadzenie mostów na rz. So[na]. Napotkawszy tam opór własnych pancerek próbuje obejścia prawym skrzydłem. 4=ta dywizja, poparta od lewego skrzydła przez 16=tą dyw., forsowała Narew na odcinku Gostkowo — Drozdowo. 33=cia dyw. sow. z rezerwy przeszła do linii na odcinku rz. Bug, na zach. od Broku. 11=ta dyw. sow. osiągnęła linię Suski — Chorchocin [3]). ✪ 21=sza dyw. sow. wycofana z linii celem przejścia na front gen. Wrangla. Styk 6=ej dyw. z 56=tą dywizją Trzebince [4]). 86./29. wcielono [do] 5=ej dywizji. 56=tą dyw. przesunięto bardziej ku południowi. 4=ta, 16=ta i 11=ta dyw. sow. operują w rejonie Rożana i drogi Ostrów — Długosiodło — Pułtusk. 3=cia armia kontynuuje działalność na linii Bugu w rej. kolei Małkinia — Sokołów. ✪ Ugrupowanie 16=ej armii dnia 10.VIII.20 r. następujące: 27=ma dyw. obsadza przeprawę na rz. Kostrzyn w rej. Pobratymy — Jagodne. 17=ta dyw. szosa Siedlce — Kałuszyn — Oleksin — Siemuszka [5]). 10=ta dyw. zgrupuje się w rej. Kosarki [6]) 10 kilometr. na południe od Siedlce i łączy z 8=mą dyw. sow. W skład 16=ej armii mają wejść 35=ta, 39=ta, 154./52. dyw. sow. (wiadomość ta wymaga potwierdzenia). Linia rozgraniczenia frontu zach. z frontem południowo=zach. została zmieniona z linii Włodawa — Puławy na linię Włodawa — Lublin — Józefów (na Wiśle). Operacja grupy mozyrskiej kieruje się w kierunku biegu rz. Wieprza między rej. ujścia

Bystrzycy i Kockiem oraz dalej na północ do rej. Łukowa wyłącznie. 58=ma dyw. sow. znajduje się na prawym skrzydle 12=ej armii. 25=ta dyw. sow. rej. Hołoby — Turyjsk [7]) — Korytnica — Grabowiec — Zamość. 7=ma dyw. sow. Czerniany [8]) — Włodzimierz Wołyński — Tomaszów Lubelski, 44=ta dyw. sow. Poryck — Uhnów — Lubaczów. ✪ Ugrupowanie armii konnej: 24=ta dyw. sow. działa w rej. Torczyn — Michałówka. 14=ta dyw. sow. jazdy w rej Szczurowice — Kustyn — Łopatyn. 11=ta dyw. sow. w rej. Radziwiłłów — Grody [9]). 9=ta dyw. sow. jazdy w rej. Kutyszcze — Popowce. 6=ta dyw. jazdy przypuszczalnie na południe od rej. Radziwiłłów — Grody [9]). ✪ 60=ta dyw. sow. wraz z 9=tą bryg. piech. operuje w rej. Lubeczek Wielki [10]) — Dołżanka — Nastasów — Zazdrość — Darachów. Jazda 60=ej dyw. sow. uzupełniona została przez dyon kawalerii z Odessy i dyon kawalerii ze sztabu 16=ej armii. ✪ 121./41. operuje na południe od szosy Tarnopol — Jezierna. Zauważa się silne zgrupowanie nieprzyjaciela w tym rejonie. ✪ R ó ż n e: tyły nieprzyjaciela są bardzo słabo obsadzone, na prz[ykład] w Kijowie znajduje się tylko milicja i oddz. czrezwyczajki. Nieprzyjaciel zorganizował olbrzymie kolumny podwód rekwirując w tym celu na wielką skalę konie, faworyzując bezrolnych fornali, między których przeprowadza się podział ziemi dworskiej jedynie na prawach używalności, ponieważ ziemia ta jest traktowana jako własność sowiecka. Nastrój chłopów w niektórych okolicach początkowo przychylny zmienia się wskutek rekwizycji bydła. Pozostawiają jedną szt. na rodzinę. Jednorazowa danina po trzy pudy żyta i dwa pudy pszenicy zebrana została w przeciągu dwóch, trzech dni bez przymusu. ✪ Nastrój wśród żołnierzy nieprzyjacielskich dobry, tracą wiarę w naszą zdolność przeprowadzenia kontrakcji, zdają sobie jednak dobrze sprawę z niebezpieczeństwa, jakieby wynikło przy naszej ofensywie, mając zupełnie nie zabezpieczone tyły. ✪ W wojskach nieprzyjacielskich na skutek dotychczasowych powodzeń mówią już o pochodzie na Poznań i wojnie z Francją uważając ją (t. j. Francję) jako także swego wroga. —

(—) Münnich kpt i szef oddz. II=go Dtwa 4=ej Armii.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Środk. 14.VIII g. 3.50. [3]) Prawdopodobnie Chorchosy. [4]) Prawdopodobnie Treblinka. [5]) Prawdopodobnie Trzemuszka. [6]) Borki=Kosiorki. [7]) Turzysk. [8]) Prawdopodobnie Jezierzany. [9]) Prawdopodobnie Brody. [10]) Hłuboczek Wielki.

372. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 201.

Meldunek sytuacyjny poranny.

[Dowództwo 4. Armii. Nr 13401/III [1]). M. p. dnia 12.VIII.1920] [2]).

1) 21. d. p.: nieprzyjaciel posuwa się większymi siłami w kierunku [m.] Radzyń. W rejonie na zachód od Radzynia skoncentrowano oddziały 57. i 10. dyw. p. sow., które o godz. 20 dn. 10.VIII.1920 silnymi wywiadami atakowały tylne straże, które obecnie stale znajdują się z nimi w walce. Jeńcy zeznają, iż m. Radzyń — Olszewnica obsadziły 505., 506., 507. i 58. [3]) p. p. sow., uzupełnione obecnie do 700 bagnetów. Konne patrole nieprzyjacielskie dotarły do Wierzchownicy [4]) — Paskudy — Zakrzew, 10 klm na półn.-zach. od Radzynia. 16. dyw. p.: meldunków brak. 14. dyw.: naporu nieprzyjaciela nie ma. Straże tylne posiadają kontakt z nieprzyjacielem, który posuwa się własnymi oddziałami na wozach. ✪ 2) Łączność z 3. armią (164. p. p.) była przed południem nawiązana, z powodu odmarszu gr. mjr. Hozera na Górkę Lubartowską łączności z 3. armią brak. 4./3. p. strz. kon. skierowany do Brzeziny w celu ponownego nawiązania łączności z 3-cią armią, Dtwo Dywizji Górskiej znajduje się w [m.] Firlej, Dtwo I Brygady Kardina [5]), II bryg. p. Firlej. 14. dyw. p.: gros sił gen. Konarzewskiego wymaszerowało 12.VIII o godz. 4-ej w rejon [6]) Żelechów — Stara Huta. 16. dyw. p. planowo wycofuje się. ✪ 3) Stan moralny dobry, fizyczny — przemęczenie. ✪ 4) Pogoda — drogi piaszczyste.

Dow. 4. Armii. Nr 13401/III z. r. (—) Rybak płk szt. gen. i szef sztabu.

---

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Płn. 12.VIII g. 12, w Dtwie Fr. Środk. 12.VIII g. 11.05. [3]) Ma być: 508. [4]) Wierzchowiny. [5]) Karolina. [6]) Ma być: z rejonu. Rozk. op. gr. gen. Konarzewskiego Nr 65 z dn. 11.VIII — Teka Nr 2819.

---

373. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 201.

Meldunek sytuacyjny popołudniowy.

[Dow. 4. Armii. Nr 13401-a/III [1]). M. p. dnia 12.VIII] [2]).

1) Straż tylna 16. dyw. piech. została ostrzelana dnia 11.VIII wieczorem w m. Świderki ogniem karabinów maszynowych i artylerii,

pociskami gazowymi, po czym wycofała się do Wojcieszkowa, na które nieprzyjaciel już nie napierał. Reszta oddziałów 4. armii — kontaktu z nieprz. brak. ✪ 2) Oddziały dyw. górskiej po przejściu przez rzekę Wieprz i zajęciu przyczółka mostowego Kock grupują się na linii rz. Wieprz od Krupy wyłącznie przez Skrojnowska Wola [3]) — Łukowiec — Serock do linii rozgraniczenia między 3-ą a 4. armią w myśl rozkazu Dow. 4. Armii Nr 1342/III [4]). Straż tylna 16. dyw. p. stoczyła bitwę z nieprzyjacielem w rejonie Świderki. Nieprzyjaciel w sile około 1000 ludzi ostrzeliwał własną straż tylną ogniem k. m. oraz flankującym ogniem artylerii (pociskami gazowymi), która wycofała się do Wojcieszkowa. Na Wojcieszków nieprzyjaciel do godz. 5.40 nie napierał. Ze względu na aktywne zachowanie się nieprzyjaciela jako straż tylną na dzień 12 b. m. pozostawiono w Serokomli cały 60. p. p. ✪ Grupa gen. Konarzewskiego: gros oddziałów grupy osiągnęło rejon Dęblin i ugrupowuje się na nakazanym odcinku w myśl rozkazu Dow. 4. Armii Nr 13402/III, a mianowicie 32. p. p. zajmuje odcinek Pogony [5]) włącznie, Sarny wyłącznie, 58. p. p. Sarny włącznie, Swaty wyłącznie, 57. p. p. Swaty włącznie do toru kolejowego Dęblin — Garwolin wyłącznie, 15. p. uł. po zwinięciu straży tylnej w rejonie Żelechów dzisiaj wieczorem obejmie jutro, t. j. dnia 13 b. m., odcinek Stężyca. Artyleria grupy zajęła nakazane pozycje. ✪ 3) Zaprowiantowanie i zaopatrzenie oddziałów wystarczające. Stan fizyczny — przemęczenie z powodu marszów, stan moralny dobry. ✪ 4) Pogoda — ciepło, drogi dobre.

Dtwo 4. Armii Nr 13401-a/III z. r. (—) Rybak płk szt. gen. i szef sztabu.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Środk. 13.VIII g. 2.25. [3]) Wola Skromowska. [4]) Ma być: 13402/III — Teka Nr 223. [5]) Pogonów.

374. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223.

Ugrupowanie 4. armii i obrona przedmościa Dęblin.

Dowództwo 4. Armii. Nr 13402/III [1]). Poczta polowa IV dn. 12.VIII.1920 r. [2]).

W ślad za rozk. Dow. 4. Armii Nr 13302/III należy w ciągu 12 b. m. odcinek 4. armii wzdłuż rz. Wisły i Wieprza w następujący sposób

obsadzić: ✪ I) Grupa gen. Konarzewskiego (14. dyw. p. wkp., 32 p. p., Dtwo I/11. p. a. c., jedna bateria 11. p. a. c., 4./7. p. a. c. [8]) i 15. p. uł.) obsadzi przyczółek mostowy Dęblin w linii Stężyca, fort Nr 1 i 2 wzdłuż linii kolejowej, wzdłuż szosy Moszczanka — Sarny (stare austriackie okopy), wzdłuż Wieprza aż do linii rozgraniczającej Pogonów — stacja Leopoldów (wszystkie miejscowości dla grupy gen Konarzewskiego) i utrzymuje łączność z 2. dyw. Legionów w Kozienicach. ✪ a) Jako dcę przyczółka mostowego wyznacza się gen. Milewskiego, któremu podporządkuje się Dtwo (pułkow. Merecki) i załoga obozu warownego Dęblin (jeden baon wartowniczy, komp. zapas. II baonu saperów, żandarmeria etc.), dalej dla celów fortyfikacyjnych — grupa fortyfikacyjna mjra Górskiego z 2-ma komp. saperów. Jako załogę przyczółka mostowego należy wyznaczyć jedną bryg. wlkp., 14. br. artyl., 15 pułk ułan. i szerokotorowe poc. pancerne „Podhalanin" (por. Repelewski), „Pierwszy Marszałek" (por. Babecki), „Śmigły" (por. Münnich) i „Groźny" (ppor. Kuśmierek) i ewent. jeszcze nadejść mające pociągi pancerne „Hallerczyk" i „Danuta". ✪ b) Odcinek Wieprza od Sarny włącznie aż do linii rozgraniczającej należy przy odpowiednim ubezpieczeniu mostu Sarny obsadzić: linię Skrótki [4]) — Pogonów przez 32. p. p., Dtwo i 1-szą baterię 11. p. a. c. (w okolicy Skrótki) [4]) i bat. 4./7. p. a. p. w rejonie Pogonów celem poparcia prawej flanki przyczółka mostowego, silną rezerwę (1—2 baonów) w rejonie Jaworów. ✪ c) Reszta 14. dyw. piechoty wkp. (jedna bryg.) rezerwa Dtwa 4-tej Armii jednym pułkiem Bonów, jednym pułkiem Gołąb, otrzymują rozkazy przez Dtwo Grupy. Dtwo Grupy gen. Konarzewskiego — Gołąb. Dla szybkiego przerzucania rezerw należy kolumnę samochodową 14. dyw. p. sytuować w [m.] Gołąb. ✪ d) Obronę przyczółka mostowego Dęblin należy zorganizować w pododcinek starej twierdzy Iwangorod [5]) (obsada jeden baon wlkp. i załoga obozu warownego), pododcinek Moszczanka (jeden p. p. z 14. p. a. p.), dla zabezpieczenia lewej flanki przyczółka należy 3 baterie ciężkie sytuować w rejon Przewóz i Mąków [6]). Reszta ciężkiej artyl. między fortem 1 a 2. Na linii od dworca Dęblin aż do Ryki używać dwie szerokotorowe pancerki jako ruchome baterie wzdłuż toru kolejowego; jedna szerokotorowa pancerka na stacji Dęblin. W Irenie skoncentrować jeden do dwóch baonów. Z rezerwy utrzymywać w przedpolu w rejonie Rokitno — Ryki (linię starych austr. okopów) forpoczty celem wywiadów i osłony wykończenia robót fortyfikacyjnych. 15. pułk ułanów celem ochraniania lewej flanki i dla wypadów w rejonie Stężyca. Tak samo dla wypadów należy używać ewentualnie przybyć mające panc. „Hallerczyk" i „Danuta" w kierunku stacji Życzyn i Leopoldów. ✪ II. 16. dyw. piech.

obsadzi odcinek Wieprza od linii rozgraniczającej 32. p. p. od 16. dyw. piech. aż do linii Rawa — Krupy — Zakolec [7]) — Poizdów (wszystkie te miejscowości dla 16. dyw. piech.). 65. p. p. i I/11. p. a. p. rejon Baranów, jednym p. p. i 1./16. p. a. p., 2./16. p. a. c. — rejon Przychody, przejścia przez Bug [8]). Drążgów i Łysobyki zabezpieczyć po jednym baonie, które to baony w przedpolu Ułęż i Przytoczno otrzymują [9]) forpoczty. Jedną brygadę 16. dyw. piech. ugrupować w Majznerzynie — Michów — jako rezerwę Dtwa Armii, dostaje rozkazy przez Dtwo 16. Dyw. P. Dtwo Dyw. Michów. Nizinę Wieprza należy opanowywać ogniem flankujących baterii z rejonu Baranów — Przychody. ✪ III. Górska dyw. obsadzi odcinek Wieprza od linii rozgraniczającej ją od 16. dyw. piech. przez Wola Skromowska — Łukowiec — Serock, utrzymuje łączność z 3. armią w Lubartowie i z grupą mjra Hozera, który otrzymuje rozkaz od Dtwa Frontu szukać łączności z dyw. górską. Przejście koło Kocka należy zabezpieczyć jedną komp., przejście koło Wola Skromowska przyczółkowo jednym baonem. Drogi Kock — Borki trzymać pod ostrzałem baterii z okolicy na zachód od [Wola] Skromowska. Dla zabezpieczenia prawej flanki trzymać jeden dyon artylerii w okolicy Łukowiec i Firlej. W rejonie Firlej trzymać co najmniej jeden p. p. w rezerwie. Na linii wschodniego Wieprza utrzymywać placówki. W rejonie Pipisówka [10]) i Brzeziny trzymać placówki przez jazdę dywizyjną celem zabezpieczenia prawej flanki i nawiązania łączności z 3. armią w Lubartowie. Dtwo Dyw. — Firlej. Dtwo 4. Armii przechodzi 12 b. m. wieczorem do Puław. ✪ Łączność: górska dywizja za pomocą wybudowanej linii Kock — Firlej — Lubartów przez centralę Lublin — centralę Kurów. 16. dyw. piech. nawiąże łączność do linii Kamionka — Lubartów. Ciężka komp. telegr. 4. armii wybuduje linię Życzyn — Baranów — Michów, w związku z linią Życzyn — centrala Kurów. Aż do ukończenia tej budowy nawiąże 32. p. p. i 65. p. p. łączność przez stację Życzyn. W tym celu urządzi 32. p. p. składnicę meldunkową w Życzynie. Dtwo Grupy gen. Konarzewskiego dołączy się do linii Dęblin — Puławy ewentualnie przez centralę Dęblin. ✪ IV. Dtwo 4. Armii nie spodziewa się w najbliższych dniach ataków nieprzyjacielskich. Czasu tego należy użyć do uporządkowania wewnętrznych stosunków i materialnego zaopatrzenia oddziałów. Odnośne zapotrzebowania nadesłać jak najrychlej do Dow. Armii ✪ V. Baza dla grupy gen. Konarzewskiego — Dęblin, dla 16-tej i górskiej dyw. — Lubartów. ✪ VI. XII bryg. piech., przydysponowana ponownie do 4. armii, przychodzi 12 b. m. do Magnuszew, 13.VIII Kozienice, 14.VIII — Puławy, gdzie pozostaje jako rezerwa Dow. Armii. ✪ VII. Dyspozycja materialna wychodzi oddzielnie.

✪ VIII. W linii Żelechów — Kock pozostałe straże tylne należy w nocy z 12 na 13 b. m. ściągnąć do rezerwy. W tym samym czasie rozkazana obsada w przedpolu musi być ukończona. Linia kolejowa Dęblin — Pilawa musi być po stację Życzyn, linia kolej. Łuków — Dęblin po stację Leopoldów ewakuowana. ✪ IX. Niniejszym rozkazem zarządzone przegrupowania muszą być 12.VIII wieczorem ukończone (z wyjątkiem XII bryg. piech.). ✪ X. Baon I/111. należy wcielić do 66. p. p. Tak samo zarządzi Dow. 16. Dyw. P. odesłanie II baonu etap. poznańskiego do Dęblina, skąd transportem odejdzie do Radomia. ✪ XI. Szefkolar [11]) utrzymuje jeden skład kolej. o 100 osiach do dyspozycji 4. armii w Dęblinie. ✪ XII. Kwatermistrz 4. armii zarządzi, by w Puławach stała do dyspozycji Dow. 4. Armii kolumna złożona z przynajmniej 10 aut dla przesunięcia rezerw. ✪ Otrzymują: Dtwo Grupy gen. Konarzewskiego, Dow. 16. Dyw. P., Dow. Dyw. Górskiej, Dow. XII Bryg. Piech., Kwatermistrz 4. armii, Szef służby łączności 4. armii, Szef inżynierii 4. armii, Dow. Obozu Warownego Dęblin, Dtwo Grupy Fortyfikacyjnej Dęblin, Szefkolar 4. armii, Dtwo 2-giej i 3-ciej Armii do wiadomości, Dow. Frontu Środkowego — jako sprawozdanie.

(—) Skierski gen. ppor. i dca.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Otrzymano w Dtwie Fr. Środk. dn. 12.VIII g. 17.20 — Teka Nr 189. [3]) Ma być 4./7. p. a. p. Rozkaz op. Nr 31 Dtwa 14. Bryg. Artylerii z dn. 13.VIII.1920 g. 17. — Teka Nr 2821. [4]) Skrudki. [5]) Dęblin. [6]) Prawdopodobnie Młynków. [7]) Zakalew. [8]) Wieprz. [9]) Prawdopodobnie: utrzymują. [10]) Przypisówka. [11]) Szef kolejnictwa armii.

375. DOWÓDZTWO 4. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 223.

Utworzenie kordonu dla zatrzymywania dezerterów i szpiegów.

Dtwo 4. Armii. Nr 13404/III [1]). Poczta pol. Nr IV dn. 12.VIII.1920 r.

Do Dtwa Oddziału Żand. Pol. 4. Armii.

Wszystkie posterunki żandarmerii pol. 4. armii, znajdujące się na północ od linii kordonowej Kamionka — Puławy, należy wycofać i obsadzić tę linię zamykając wszelkie drogi prowadzące na południe w stronę Lublina celem zatrzymywania łazików, dezerterów i szpiegów. Przychwytanych łazików i dezerterów odsyłać do obozu kon-

centracyjnego Puławy. ✪ Miejsce postoju Dtwa Oddziału Żandarmerii 4. Armii w Kurowie.

(—) Rybak płk szt. gen. i szef sztabu. ✪ Za zgodność: (—) Pokorny.

[1]) Podano wg czystopisu.

376. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ II. MELDUNKI I RAPORTY WYWIADOWCZE. TEKA NR 129.

Dowództwo 3. Armii. Oddział II. L. 3821/II [1]). Gł. poczta polowa III, dn. 12.VIII.20 r.

Meldunek wywiadowczy wieczorny. ✪ Odcinek 3. armii. 25. dyw.: 74. bryg. i 75. bryg. w sile ca 1200 bagn., 40 k. m., 2 — 3" działa i 1. p. uralski w sile ca 300 szab. operują jako grupa operacyjna w kierunku na Chełm. ✪ D-ca grupy Rozancow, sztab w Bereźnie [2]) (płn. wsch. Chełma). ✪ 73. bryg. znajduje się jakoby w rezerwie w rejonie Dorohuska. ✪ 25. dyw. ma 3 dyony art. pol. po 3 bat. po 2 — 3" dz. Amunicji brak. Wydano jakoby rozkaz oszczędzania amunicji (zezn. jeńców). ✪ Różne: W Kowlu znajdują się jakoby 2 nowe bryg. w rezerwie (przydział taktyczny nie znany). ✪ W rej. na płn. Ostroga bol. agitowali po wsiach, namawiając ludność do podziału gruntów. ✪ Otrzymują: wg rozdzielnika Nr IV.

(—) Florek mjr i szef oddz. II D-wa 3. Armii. ✪ Za zgodność: (—) Witekówna ppor. w z. szef sekcji ofensywy.

[1]) Podano wg czystopisu. [2]) Brzeźno.

377. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ II. MELDUNKI I RAPORTY WYWIADOWCZE. TEKA NR 129.

Dowództwo 3. Armii. Oddział II. L. 3822/II [1]). Gł. poczta pol. III, dn. 12.VIII.1920 [2]).

Meldunek wywiadowczy poranny. ✪ Odcinek armii konnej. 14. dyw. jazdy operowała dnia 7.VIII pod Beresteczkiem i Radziechowem. Zmieniła w tym rejonie 6. dyw. jazdy, która odeszła na południe. ✪ Odcinek 12. armii. 25. dyw. piech.: 74. bryg. obsadza rej. na płd. Ignatów — Kamień (221. p. p. i 222. p. p.), siły tej brygady nie znane. ✪ 75. bryg. — w składzie 223., 224. i 225. p. p. obsadza odc. Ignatów — Czerniejów — Klesztów. ✪ Artyleria tej dyw. rozlo-

kowana plutonami w Serebryszczach, Ignatowie i Józefowie [3]). Dyw. ma rozkaz bezwarunkowo zająć Chełm. ✪ 58. dyw.: 173. bryg. koncentruje się w rej. Rudni. 172. bryg. obsadza rej. Łukowka [4]) — Sawin — Czułczyce. ✪ R ó ż n e. Według zeznań jeńca z 83. p. p., wziętego pod Radziechowem dnia 8.VIII, 14. dyw. jazdy uzupełniona została przez resztki 9. dyw. jazdy, jakoby rozformowanej po przejściu trzech szwadronów pod Telejowem na naszą stronę.

(—) Florek mjr i szef oddz. II Dow. 3 Armii.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 3. Dyw. Leg. dn. 12.VIII g. 14, w Dtwie 7. Dyw. Piech. dn. 12.VIII g. 17, w Dtwie Grupy Op. Jazdy dn. 13.VIII g. 11.45. [3]) Prawdopodobnie Józefin. [4]) Prawdopodobnie Łukówek.

378. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23501/III [1]). Gł. poczta pol. III. dn. 12.VIII.1920 [2]).

K o m u n i k a t s y t u a c y j n y p o r a n n y z dnia 12.VIII.1920. ✪ 1.) Nieprzyjaciel na ogół zachowuje się ostrożnie i działa na całej linii nieznacznymi siłami. ✪ Dnia 11 b. m. zaatakował grupę majora Hozera na Tyśmienicy i 7. dyw. piech. w Chełmie. ✪ Skonstatowano: 57. dyw. (w rejonie Parczewa), 512. p. p. we Wrzosowie, 509. p. p. znajdował się dnia 11 b. m. na lewo od 512. p. p. 58. dyw. dnia 10 b. m. dwoma brygadami 172. i 173. w rejonie Łukówek — Rudnia. Jeńców z 517. p. p. wzięto dnia 11 b. m. w m. Sawin. 400 jeńców jakoby w rejonie Żalin. ✪ 174. bryg. według zeznań jeńców miała odejść na front Wrangla (?). 25. dyw. według zeznań jeńców koncentrowała się dnia 10 b. m. w rejonie Karlinówka [3]) — Serebryszcze — Berezka [4]). ✪ 2.) Grupa jazdy w trakcie wykonania własnego rozkazu oper. Nr 109. Brak łączności. ✪ Od południa dnia 11.VIII brak łączności z 1. dyw. p. Leg. Ostatnie transporty 1. dyw. piech. Leg. miały być załadowane dziś o 8 godz. ✪ 3. dyw. piech. Leg. w rejonie Tyszowce — Grabowiec z Dow. w Przewale. ✪ W akcji wypadowej 3. dyw. oddziały własne doszły do linii Bugu w rejonie Kosmowa. ✪ Po osiągnięciu linii Bugu odeszły z powrotem na stanowiska wyjściowe. ✪ W rejonie Dołhobyczowa nawiązano łączność z 7. p. uł. ✪ W Kryłowie, Kosmowie i Hołubiu nieprzyjaciel buduje mosty. ✪ Akcję, nakazaną własnym rozkazem oper. L. 110, 3. dyw. p.

Leg. rozpocznie 13.VIII o świcie. ✪ 6. dyw. ukr. zajmuje rejon Sielec — Koziłan [3]). Z nieprz. kontaktu nie ma. ✪ Łączność ścisła z 7. dyw. piech. ✪ XIV bryg. piech., pułk [im.] Batorego i Dow. 7. Dyw. Piech. — Chełm. ✪ Patrole wysłane w dzień 11.VIII do okolicznych wsi nieprzyjaciela nie wykryły. O godz. 16 zaczął nieprz. ostrzeliwać z armat cotę 223 i stację kol. Chełm. ✪ O godzinie 23 piechota nieprz. rozpoczęła atak na cotę 223 od wschodu znaczniejszymi siłami, szczegółów brak. XIII bryg. piech. zajęła Sawin, biorąc jeńców z 517 p. p. ✪ Akcję, nakazaną rozkazem oper. 110, rozpocznie 7. dyw. 13.VIII rano z tym, żeby do 14.VIII osiągnąć linię Bugu. ✪ Pociąg pancerny „Zagończyk" na linii Chełm — Dorohusk. Grupa kpt. Zajchowskiego (2 baony etapowe) wyruszyła do Garbatówki. ✪ Dwom kompaniom marszowym 23. p. p. i 8. p. p. z Biskupic nakazano przejść do Łęcznej. ✪ Brygada dońska w Piaskach. Dnia 11 b. m. nie wymaszerowała z Piasków na skutek przemęczenia i konieczności uzupełnień braków materialnych. Odeszła z Hrubieszowa dnia 8 b. m. na rozkaz Nacz. Dow., doręczony jej przez oficera łącznikowego Nacz. Dow., który nakazywał zawagonować ją i odesłać do Ostrołęki. ✪ Grupa majora Hozera na linii rz. Tyśmienica. Skład: 2 baony 5. p. p. Leg., jeden baon 157. p. p., jeden baon 164. p. p., jeden baon etapowy i jeden baon alarmowy 8. p. p., jedna bateria 7. p. a. p., 3 baterie zapasowe 13. p. a. c. i szwadron zapasowy 1. p. strz. kon. ✪ Z tego obecnie do użytku: 2 baony 5. p. p. Leg., jeden baon 157. p. p., bateria 7. p. a. p. ✪ Baon 164. p. p., baon etapowy i 3 baterie zapasowe 13. p. a. c., i szwadron w trakcie zbierania się w Juliopolu. Zebrano dotychczas około 500 bagn., 3 bat. i 100 szabel. ✪ Miasto Parczew, jeszcze przed przybyciem tam majora Hozera opuszczone przez rozbite oddziały majora Grabowskiego, było zajęte przez patrole bolszewickie. Również zajęte były lasy na zachód [4]) od jez. Siemień. Brak wszelkiej łączności (telefon w Parczewie zastano zniszczony) i słabe siły (do dyspozycji 2 baony) zmusiły majora Hozera do opuszczenia Parczewa. ✪ Użycie wszystkich sił do oczyszczenia okolicy od patroli nieprzyjacielskich i zajęcia dobrze obronnej linii rz. Tyśmienicy. I/5. p. p. Leg. z plutonem artylerii zajmuje Ostrów (z jedną kompanią w Babiance). III/157. p. p. z plut. art. zajmuje przejścia w rejonie jezior: jedna komp. w Gródku (na linii kol.), jedna komp. na szosie Lubartów — Parczew między jeziorami, jedna komp. Stoczek i jedna komp. w Siemieniu w rezerwie. ✪ II/5. p. p. Leg. dwoma kompaniami obsadza Czemierniki, jedna komp. w rezerwie grupy w Juliopolu i jedna komp. w rezerwie grupy w Lubartowie. ✪ Baon alarmowy 8. p. p. zajmuje Lubartów kompanią, wysuniętą do Tarła. Dowództwo Grupy majora Hozera —

w Lubartowie. ✪ Łączność telefoniczną z dywizją górską nawiązano w Firleju. Dywizja ta miała się wycofać dzisiejszej nocy do rejonu Kocka za Wieprz. O godz. 16 dn. 11 b. m. grupę majora Hozera zaatakował nieprz. wzdłuż toru kol. [i] wzdłuż szosy Parczew — Lubartów i na lewym skrzydle koło Pszonki. Jeńcy zeznają, że atakują 3 bryg. piech. Pod naciskiem nieprz. III/157. p. p. zachwiał się. Na pomoc wysłana komp. II/5. p. p. Leg. i poc. panc. „Poznańczyk". ✪ Grupa gen. Bałachowicza na tyłach armii bolszewickiej. ✪ W celu nawiązania z nią łączności wysłano z Lubartowa do Wólki Zabłockiej wilczy szwadron rotm. Nazarenki i komp. piech. Ostatnio otrzymano meldunek z grupy majora Hozera: nieprz. atakuje silnie od południa i wschodu. Stwierdzono pułki 171. i 170. bryg. sow., 8. i 9. p. strzeleckiej bryg., oddział detaszowany 13. dyw. ✪ Odcinek Siemienia ostrzeliwany jest przez 14 dział. ✪ Nieprzyjaciel zajął Tulniki (koło jez. Siemień) i patrolami przekroczył szosę. Kontrakcja w toku. ✪ Baon I/5. p. p. wycofał się pod silnym naciskiem z Ostrowa do m. Kaznów i Tarło na zachód od Ostrowa. ✪ Przy odpieraniu ataków wzięła grupa majora Hozera 50 jeńców i 4 k. m. ✪ 3.) Stan moralny i fizyczny dobry. ✪ Stan materialny rozpaczliwy, żołnierz bez butów i spodni. Wybitny brak środków łączności uniemożliwiający sprężyste funkcjonowanie sztabów. ✪ Wiadomości z oddziałów zbiera się z ogromnym nakładem pracy i czasu. Brak 4 stacji radio, 3 aparatów Hughesa, motocykli. ✪ 4.) Pogoda dobra, droga dobra. ———

(—) Zieliński w r. generał por. i dowódca. ———

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Otrzymano w Dtwie 6. Armii dn. 12.VIII g. 18.05. Nadano do Dtwa Dyw. Górskiej dn. 12.VIII g. 21.40. [3]) Prawdopodobnie Karolinów. [4]) Prawdopodobnie Brzeźno. [5]) Prawdopodobnie Kasiłan. [6]) Na wschód od jeziora Siemień. ———

379. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166. ———

Pogotowie oddziałów stacjonujących w Chełmie. ———

[Wysyła:] Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23503/III [1]). [M. p. dn.] 12.VIII.1920 r. [2]). ———

[Otrzymuje:] Dow. 7. Dyw. Piech. Awizo. ———

Oddziały załogi Chełm bez bat. 7. p. a. p. należy postawić w pogotowiu. Oddziały będą w miarę przybywania składów wagonowane.

Jako pierwszy transp. baon 132. p. p. Oddziały zabiorą z sobą tylko kuchnie pol. i wozy amunic. Reszta taborów skierowana zostanie marszem pieszym.

Dowództwo 3. Armii.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano do 7. dyw. piech. dn. 12.VIII g. 12.10.

380. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23505/III [1]). Główna poczta pol. III. dn. 12.VIII.1920.

I. Pierwsze transporty 1. dyw. piech. Leg., przybywające do Rejowca, należy skierować do miejscowości Wólka Cycowska — Cyców tak, by w tym rejonie w miarę nadchodzących transportów stanął jeden pułk 1. dyw. i jeden dyon 1. p. a. p. ✪ Pułk ten ubezpiecza się od strony północno-wschodniej i od strony wschodniej, nawiązując łączność z baonami etapowymi pod dowództwem kpt. Zajchowskiego w rejonie Garbatówka. ✪ II. Sytuacja nieprzyjacielska: nieprzyjacielskie oddziały posuwają się w kierunku na Wieprz z rejonu Włodawa — Sławatycze — Kodeń w rejon Lubartów — Łęczna. ✪ Miejscowość Krasne na południe od Ostrowa, miejsc[owość] Ostrów i m. Parczew zajęte są przez nieprzyjaciela, którego oddziały atakują zacięcie oddziały grupy majora Hozera na linii rz. Tyśmienicy. ✪ Sytuacja własna: XIV bryg. w Chełmie, akcja w kierunku wschodnim. XIII bryg. w marszu z Chełma przez Sawin — Łowczę w rejon Wytyczno — Dębowiec. XIII bryg. nocowała z 11 na 12 w rejonie Piaski — Łowcza. ✪ Oddziały grupy majora Hozera zajmują linię: Kaznów na zachód od Ostrowa, Siemień koło jez. Siemień. ✪ Na linii Wieprza znajdują się: w Łęcznej dwie komp. marszowe 8. p. p., w Lubartowie — baon alarmowy 8. p. p. ✪ Otrzymują: Dow. 1. Dyw. Piech. Leg., Oficer wyładowczy w Rejowcu do zakomunikowania d-com przybywających transportów.

(—) Zieliński w r. generał por. i dowódca.

[1]) Podano wg czystopisu.

381. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151.

Meldunek sytuacyjny południowy.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23506/III [1]). [M. p. dn. 12.VIII.1920 r.] [2]).

1.) Wywiad 6. dyw. ukr., wysłany przez Pobołowice na Wołkowiany, nie napotkał tam nieprzyjaciela. ✪ Z zeznań jeńców wziętych pod Sawinem wynika, że 173. brygada bolsz. znajdowała się w rejonie Łukówek — Ruda. Brygada ta została przez własną XIII brygadę rozdzielona i pobita. ✪ 25. dyw. bolsz. stanęła na linii: Leśniczówka — Ignatów — Kamień. 223. pułk tej dywizji zdołał zająć w nocnym ataku część okopów nowych pod Chełmem na wzgórzu 223, został jednak przez ppor. Komorka z 27. p. p. wraz z kilku ludźmi wyrzucony, po czym dwie własne kompanie przeszły do pościgu, biorąc jeńca. ✪ 2.) Wypad II/27. p. p. zarządzony o świcie na Ignatów doprowadził do rozbicia 222. p. p. bolsz., wzięto 32 jeńców, 10 wozów z zaprzęgiem i kilkanaście koni. ✪ XIII bryg. piech. rozpoczęła dzisiaj o 5-ej z rejonu Piaski — Łowcza dalszy marsz do nakazanego rejonu. ✪ Z innych oddziałów meldunków brak. ✪ 3.) Bez zmiany. Straty własne jeszcze nie ustalone, lecz stosunkowo nieznaczne, na wyróżnienie zasługują ppor. Komorek z 27. p. p. i ppor. Grygorowicz z 132. p. p. ✪ 4.) Bez zmiany. ✪ 5.) Rozdzielnik XIII.

Dow. 3. Armii Nr 23506/III.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano do Dtwa Fr. Środk. dn. 12.VIII g. 15, do 6. dyw. ukr. i 7. dyw. piech. dn. 12.VIII g. 16.10.

382. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Skierowanie 132. pułku piechoty do Lublina.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23509/III [1]). 12.VIII.20.

Do Dow. 7. Dyw. Piech. i kpt. Szwarcenberga.

Baon 132. p. p. należy natychmiast po nadejściu składu kol. zawagonować i odesłać do Lublina, gdzie dowódca baonu nie wywagonowując zamelduje się w Dow. 3. Armii celem otrzymania dalszych roz-

kazów. ✪ Za szybkie załadowanie i odesłanie baonu czyni się odpowiedzialnym kpt. Szwarcenberga.

Z r. (—) Bortnowski ppłk i szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty.

383. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23520/III [1]) M. p. dn. 12.VIII.1920.

Szw. 2/1. strz. k. wymaszeruje niezwłocznie drogą przez Kijany na Ostrów, nawiązując łączność z własnymi oddziałami w Łęcznej i Lubartowie. ✪ Komp. sztab. 3. armii wymaszeruje do miejscowości Zawieprzyce i Kijany, gdzie obsadzi i ubezpieczy przeprawy w obu tych miejscowościach. ✪ Dowództwo nad obu oddziałami obejmie ppor. Jastrzębowski.

Dow. 3. Armii.

[1]) Podano wg kopii.

384. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. MELDUNKI SYTUACYJNE. TEKA NR 151.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23521/III [1]). Główna poczta pol. III. dn. 12.VIII.1920 [2]).

Komunikat sytuacyjny wieczorny z dnia 12.VIII. 1920 r. ✪ 1.) i 2.) Sokal zajęty został dzisiaj przez nieprzyjaciela, szczegółów brak. ✪ Na odcinku 3. dyw. Leg. zaatakował nieprz dwoma kolumnami nasze stanowiska. ✪ Południowa kolumna nieprzyjaciela w sile około dwóch pułków piechoty i dwóch szwadronów kawalerii zaatakowała Tyszowce od strony Miętkie. Kontratakiem własnym kolumnę tę rozbito i odparto w kierunku południowo-wschodnim. ✪ Akcja pościgowa w toku. ✪ Prawie równocześnie zaatakował nieprzyjaciel w sile około 500 piechoty i 300 szabel nasze stanowiska w okolicy Horyszów Ruski — Koniuchy na szosie Hru-

bieszów — Zamość. Kontrakcja własna w toku. ✪ Na odcinku 6. dyw. ukr. utarczki patroli. ✪ Stwierdzono nieprzyjaciela we wsiach Wołowce [3]) — Haliczany — Mołodutyń — Udzialec [4]). ✪ Na odcinku 7. dyw. piech. zmuszono ogniem artylerii 2 sotnie nieprzyjaciela, które zajęły Horodyszcze, do odwrotu. Według zeznań ludności większe siły nieprzyjaciela koncentrują się w Leśniczówce. Dworzec kolejowy Chełm i cota 223 pod słabym ogniem baterii nieprz. ✪ Z grupy gen. Bałachowicza meldunków brak. ✪ Sytuacja w grupie majora Hozera nie jest jeszcze wyświetlona, jak z meldunków lotniczych wynika Ostrów zajęty jest przez nieprzyjaciela. ✪ Celem zamknięcia drogi Ostrów — Lublin oraz mostów na Wieprzu i wyświetlenia sytuacji pod Ostrowem wysłano kompanię sztabową 3. armii oraz 2./1. p. strz. kon. z Lublina. Lotnik stwierdził własną XIII brygadę, posuwającą się szosą Sawin — Włodawa. We Włodawie zauważył około 500 wozów i 1200 kawalerzystów na rynku. ✪ 3.) Bez zmiany. ✪ 4.) Bez zmiany.

(—) Zieliński w. r. generał por. i dowódca.

[1]) Podano wg depeszy. [2]) Nadano do Dtwa Gr. mjra Hozera dn. 12.VIII g. 20. [3]) Wolawce. [4]) Udalec.

385. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Dowództwo 3 Armii. Oddział III. L. 23525/III [1]). M. p. dn. 12.VIII 1920 r. [2]).

Do Dow. Dworca Lublin. Do Dow. Dworca Rejowiec.

D e p e s z a. ✪ Po przybyciu transportu z III/5. p. p. Leg. i I/132. p. p. natychmiast meldować do Dow. 3. Armii Oddział III. ✪ Transportu nie wyładowywać.

Z r. (—) Bortnowski ppłk i szef sztabu. ✪ Za zgodność: (—) Bujwid ppor.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano do Dtwa Dworca Lublin dn. 12.VIII g. 23.45, do Dtwa Dworca Rejowiec dn. 12.VIII g. 23.50.

386. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

[Dowództwo 3. Armii Nr 23526/III [1]). M. p. dn. 12.VIII.1920 r.] [2]).

Transport III/5. p. p. Leg. natychmiast zawrócić do Lublina. Dowódca baonu zamelduje się niezwłocznie po przybyciu na miejsce u Szefa sztabu 3. armii. ✪ [Otrzymują:] Dow. Dworca Lublin, Szef kol. frontu do wiadomości.

Dow. 3. Armii z r. (—) Bortnowski ppłk i szef sztabu.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano do Dtwa Dworca Lublin dn. 13.VIII g. 1.10.

387. DOWÓDZTWO 3. ARMII. ODDZIAŁ III. AKTA OPERACYJNE. TEKA NR 166.

Zajęcie Sokala.

Dowództwo 3. Armii. Oddział III. L. 23527/III [1]). Gł. p. p. III. dn. 12.VIII.1920 [2]). ✪ B. pilne.

Nota dla gen. Berbeckiego. Dow. 3. Dywizji.

Według meldunku 6. armii Sokal zajęty dzisiaj rano przez nieprzyjaciela. ✪ Szczegółów brak.

Z r. (—) Bujwid ppor.

[1]) Podano wg minuty. [2]) Nadano telefonicznie do 3. dyw. piech. dn. 12.VIII g. 20.

388. ROZMOWA JUZOWA. TEKA ROZMÓW JUZOWYCH NR 35.

Dnia 12 sierpnia 1920 r. godzina 5. ✪ Dowództwo 3. Armii — Dowództwo Grupy Operacyjnej Jazdy. ✪ Rozmawiający: Oficer z Dowództwa 3. Armii — por. Krzysik.

Tu por. Krzysik, cześć. Chcę panu dać odpowiedź na pytania postawione przez ppłk. Bortnowskiego; odpowiedź bardzo niekompletna, albowiem nie mam łączności ze ścisłym sztabem grupy op.

jazdy. Więc ad 1) z grupy odjechały dotąd w całości 1=szy pułk szwoleżerów, 16. pułk uł. częściowo w transportach, częściowo kończy ładowanie. O 3=cim i 7=mym p[ułk]ach nic nie wiem bo były ostatnio przy 1=szej dyw. Leg., ad 2) Grupa op. jazdy nie otrzymała rozkazu dyrygowania 3. pułku uł. do Rejowca i dowie się dopiero o tym teraz na skutek zapytania ppłk. Bortnowskiego. Grupa op. jazdy otrzymała rozkaz ubezpieczenia Sokala dopiero 12.VIII o godzinie 2=ej. Wysłałem go do ścisłego sztabu i równocześnie porozumiewałem się z ppułk. Popowiczem, dowódcą 6. p. p. Leg., w tej sprawie i otrzymałem odpowiedź, że jemu o tym nic nie wiadomo, że Dowództwo 1. Dyw. Leg. już jest w transportach i że ostatnie eszelony 6. p. p. Leg. [odchodzą] 12.VIII godzina 8 z Krystynopola, po czym odchodzi 3. pułk, który osłaniał zawagonowanie. Dokąd odchodzi 3. pułk uł., który osłaniał zawagonowanie, nie wiem; ad 4) Oficjalnych wiadomości od ścisłego sztabu nie mam o postępach akcji, ale podobno rozwija się ona pomyślnie; ad 5) Nie wiem zupełnie dlaczego radiostacja nie funkcjonuje, przypuszczalnie dlatego, że ścisły sztab zmienił w ciągu dnia 11.VIII miejsce postoju z Józefowa do Radziechowa z powrotem z Radziechowa do Józefowa, gdzie nocował. Wreszcie komunikuję, że pociąg prowiantowy grupy op. jazdy, autokolumna ciężarowa num[er] 250, autokolumna sanitarna num[er] 50, kolumna taborowa numer 633 odeszły już z Krystynopola do Kamionki Strumiłowej względnie Sapieżanki, skąd zaopatrzenie będzie zapewnione dla dyw. pułk. Rómmla. Eszelon ciężkiego sztabu, pociąg am. num[er] 150 odejdą dzisiaj do godz. 9=ej z Bełza do Lwowa, dokąd także zostaje zadyrygowana kolumna ciężarowa num[er] 300, a to na rozkaz ścisłego sztabu grupy op. jazdy. Oddział IV gr. op. jazdy zapewni ze Lwowa wyposażenia dyw. pułk. Rómmla [w] potrzebny ap[arat] materialny oraz zapewni zaopatrzenie aż do rozpoczęcia funkcjonowania w tejże dyw. z jej własnego ap[aratu] materialnego. To wszystko. W Kamionce Strumiłowej którą, jak sądzę, będziecie mogli otrzymać w drodze telef., funkcjonuje oficer łącznikowy ścisłego sztabu ppor. Kalinowski, który powinien mieć łączność ze ścisłym sztabem, a połączenie Hughesem w dalszym ciągu będzie w naszym pociągu ciężkiego sztabu i skoro tylko staniemy na miejscu we Lwowie, uruchomimy go. ✪ Oficer z Dowództwa 3. Armii: Co do 1=ej dyw. piech. z rozmowy z ppłk. Popowiczem pan wywnioskował, że on[a] rzeczywiście cała się... ✪ Krzysik: Tak jest, to oświadczył mi jasno, że do godziny 8=ej dnia dzisiejszego odejdą ostatnie jego transporty z Krystynopola. Sądzę, że nieco może się opóźnią, gdyż jak widzę na miejscu, dwa próżne składy, na które on oczekuje, nie zostały mu dotąd do Krystynopola

podstawione. W każdym razie możecie go jeszcze złapać telefon[icznie] w Dowództwie Dworca w Krystynopolu. Chcę panu jeszcze dodać, że sztab 4-ej bryg. jazdy, jej zakłady oraz artyleria, to jest 2/II daku [1]), odeszły piechotą do Lwowa, gdzie się zawagonują. ✪ Oficer z Dowództwa 3. Armii: Dziękuję panu bardzo, cześć. ——

[1]) 2/2. dywizjon artylerii konnej. ——

1. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. 2 XX/136.

Mission Militaire Française en Pologne. Etat-Major 2-e Bureau [1]). Varsovie, le 6 Août 1920. Sorties.

Bulletin de renseignements decadaire du 25 Juillet au 5 Août. ✪ A. Allemagne. ✪ I — Generalités. ✪ Aucun évènement important n'a marqué la période du 25 Juillet au 5 août. On signale néanmoins; ✪ a) à la fin des débats parlementaires motivés par les résultats de la Conférence de Spa, le Ministère Fehrenbach a obtenu une majorité suffisante lui permettant de rester en fonctions. ✪ b) lois votées — „Amnistie à la suite des évènements Kappistes la Suppression des Conseils de Guerre" et le „Désermement de la population". ✪ c) Relations extérieures: Il ne semble pas y avoir eu de modification, l'Allemagne s'est vu refuser sa demande d'envoyer des troupes en territoires plébiscitaires d'Allenstein et Marienwerder pour la défense éventuelle de ces payx contre les Bolchéviks. ✪ d) l'intervention de l'Allemagne, dans les conflits actuels; ne semble pas devoir se produire, tant que la Pologne parviendra à maintenir l'ordre à l'intérieur et à empêcher les armées bolchéviks de pénétrer en Poméranie et en Posnanie polonaises. ✪ II — Renseignements militaires. ✪ La situation militaire n'a subi aucune modification d'ensemble. ✪ L'E.M. polonais a signalé l'arrivée de nombreuses troupes sur la frontière occidentale de la Pologne, et des transports importants en cours, amenant par voie de mer, en Prusse Orientale, l'ancienne division de fer reformée sous le nom de 7-e brigade d'infanterie. Ces renseignements restés sans confirmation, ne doivent être accueillis que sous les plus expresses réserves. ✪ Le dispo-

sitif de couverture pris en Prusse Orientale depuis le 25 soir, pour assurer la protection éventuelle du pays contre les bolchéviks, ne semble pas avoir reçu de modifications. ✪ En résumé, on peut affirmer qu'à la date du 27 juillet, il n'existait aucune formation anormale ni en Prusse Orientale, ni sur la frontière allemande entre la Silésie et la Mer Baltique, et qu'à cette même date il n'y avait aucun indice permettant de conclure à des préparatifs de mobilisation en Prusse Orientale. ✪ B. — Silesie du Teschen. ✪ Le différend polono-slovaque sur cette question a été réglé par le Conseil des Ambassadeurs. ✪ La Tchéco-slovaquie s'est vue attribuer le bassin houilier de Karwin, tandis que la Pologne a reçu avec Teschen moins sa gare, la partie Est des territoires contestés. ✪ Les Polonais se montrent forts mécontents de cette solution. ✪ C. — Dantzig. ✪ 1° — Un évènement assez sensationnel a été le déchargement du „Triton" apportant des munitions destinées à la Pologne, déchargement que les ouvriers du port refusaient d'effectuer. ✪ Après de laborieux pourparlers entre l'Amiral Borowski et le Haut-Commissaire Sir Tower, celui-ci a ordonné le déchargement du „Triton" par des soldats anglais, l'opération, commencée le 27 Juillet, devait durer 4 ou 5 jours. ✪ II — Les manifestations, dont une sanglante le 22 Juillet n'ont été suivies d'aucune autre. Ce jour la, dans l'après midi se sont produits de graves incidents au cours d'une démonstration organisée par les partis avancés qui réclamaient notamment l'abaissement du prix des vivres de 50% et l'exemption d'impôts pour les petits salaires. ✪ L'oberburgermeister Sahm a été insulté et maltraité en pleine rue. Sous la contrainte d'énergumenes, il dut signer l'engagement d'exempter d'impôts les ouvriers ayant un salaire ne dépassant pas 1.500 marks. ✪ Quelques instants après à la suite de faux bruits (emprisonnement de soldats anglais ayant refusé de travailler au déchargement du „Triton" en particulier), la foule de plus en plus excitée attaque à coups de pierres un détachement de Sicherheitspolizei qui passait en camion auto. Des coups de feu ayant été tirés de la foule, la Sicherheitspolizei répond par quelques coups de carabine et de mitrailleuses, qui dispersent la foule ✪ Un tué et deux blessés parmi les manifestants. ✪ Cette manifestation terminée, des groupes de 20 à 30 hommes passant le soir dans les principaux hotels, où ils se font présenter les listes de logement pour connaître les Polonais qui s'y trouvent. ✪ D'autres pénètrent dans les bureaux des représentants de la Pologne à Dantzig, rue Rennerstift, et dans les logements d'un certain nombre d'officiers polonais. ✪ Enfin, le poste polonais de la gare est attaqué et plusieurs soldats frappés. ✪ Ces manifestations nocturnes sont attribuées aus meneurs du parti nationaliste, qui a mis

à profit les troubles suscités par les éléments travaillistes pour se livrer a la persécution des Polonais.

Le Lt=Colonel Le Merre Chef du 2=e Bureau.

[1]) Podano wg odpisu.

2. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. 2 XIX/134.

Mission Militaire Française en Pologne. Etat=Major 3=e Bureau [1]). Varsovie, le 6 Août 1920. ✪ Telegramme Officiel Chiffré. Général Henrys, Chef Mission Pologne — Varsovie à Ministère Guerre — E. M. A. — 2=e Bureau S. A. à Maréchal Foch Paris.

No 637/3 D'après renseignements prisonniers IV, XV et III=e armées Bolchéviques. ✪ Primo: Bolchéviques ont reçu ordre bourrer sur Varsovie tandis que 3=e Corps cavalerie doit prononcer mouvement débordant sur direction Przasnysz — Mława. ✪ Attaques sur Ostro=łęka repoussées. ✪ Secundo: Premiere Armée tient ligne Rożan, Przedych [2]), Brańszczyk, riviére Bug. ✪ Les divisions de gauche ont subi fortes pertes et sont fort désorganisées. ✪ Tertio: Ennemi continue pression violente direction Sokołów et Siedlce; polonais ont du se replier sur ligne; Głody, Repki, Mordy, Sarnaki, ✪ Quarto: Contre=attaques polonaises région de Brest [3]) ont refoulé ennemi dans triangle Ogrodniki, Kijowiec Kor[o]szczyn, et réoccupé Terespol. ✪ Quinto: Pawlenko appuyé par 6=e armée polonaise contre=attaque en vue réoccuper ligne du Sereth.

signé: Henrys.

[1]) Podano wg odpisu. [2]) Przetycz. [3]) Brześć nad Bugiem.

3. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKA OFICERA ŁĄCZNIKOWEGO FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ PRZY DTWIE FR. PŁN. WSCH.

Mission Militaire Française en Pologne. Groupe des Armées du N. E. H/IV [1]). Nowo Mińsk [2]), le 6 Août 1920. ✪ Le Général Spire, de la Mission Militaire Française en Pologne à Monsieur le Général Haller, Commandant le Front Nord.

J'ai eu l'occasion de voir hier le Général Weygand. ✪ L'avis de cet officier Général, communiqué au Haut Commandement de l'Armée Polonaise, comporte: l'arrêt de l'ennemi sur la ligne Omulew, Ostrołęka, Bug, la contre-offensive prévue au Nord pour briser toute menace d'enveloppement et reprendre le terrain perdu. Cette contre-offensive à besoin d'être préparée et organisée: jusque la c'est l'arrêt de l'ennemi sur le Bug qui est la première condition à réaliser — Donc: maintien intégral de la ligne du Bug entre nos mains, et, par suite, la reprise des points d'appui qui ont été perdus. ✪ Je sais que cette manière de voir concorde entièrement avec la votre et que les troupes du front Nord s'emploient activement à la réaliser. ✪ Le mouvement prévu pour la 14-e D. I., notamment, aura pour effet de rejeter sur la rive droite les forces Bolcheviks qui s'avancent de Drohiczyn sur Siedlce. ✪ Cette tâche une fois terminée l'emploi de la 14-e D. I. s'impose au plus tôt comme réserve en arrière de la gauche de la IV-e Armée, qui est actuellement particulièrement menacée [3]).

---

[1]) Podano wg kopii. [2]) Mińsk Mazowiecki. [3]) W odpowiedzi na powyższe dca frontu północno wschodniego gen. Haller wystosował następujące pismo:

Le Commandement du Front Nord-Ouêst. Cabinet du Général. L. E. 191/CAB. Quartier Général le 7 Août 1920. ✪ Le Général Haller, Commandant du Front Nord-Ouêst à Monsieur le Général Spire de la Mission Militaire Française en Pologne.

En accusant reception de votre lettre du 6 Août je souligne que je suis complètement de votre avis qui est conforme au projet élaboré par le Commandement du Front Nord-Ouêst. ✪ Pour réaliser ce plan il est tout de même nécessaire de donner au troupes qui occupent le secteur du Bug quelques jours de répos afin qu'ils puissent avec des nouvelles forces réussire à l'accomplissement du sus-dit plan, de même il serait nécessaire de disposer des reserves suffisantes qui nous manquent pour le moment. — Les deux divisions que le Commendement en Chef a annoncé ne sont pas arrivées. ✪ Maintenant lorsque le Commendement en Chef a décidé autrement (est-ce connu au Général Weygand?) mon plan conforme au plan du Général Weygand ne pourra être réalisé.

(—) Haller.

---

4. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. 2 XIX/134.

Mission Militaire Française en Pologne. Etat-Major. 2-e Bureau. No 1267/2. R. T/342 [1]). Varsovie, le 7 Août 1920. ✪ Telegramme Officiel Chiffré. Remis au Chiffre le 7 Août 1920 à 16 h 40. Expediteur: Général Henrys, Chef Mission Mre Fse. Destinataires: Ministère de la Guerre — E. M. A. 2-e Bureau S. A. Maréchal Foch Paris.

Texte No 1267/2. R. ✪ I° — D'après radios captés par E. M. P. ✪ „Une délégation de Berlin" est venue à Kolno (25-e Km. N. de Łomża) demander à 34-e Br. Bolchévique (12-e D. I. [2]) — IV-e A. de respecter territoire d'Allenstein. ✪ Aux instructions demandées par cette Br. (radio du 3.VIII) IV-e A. a repondu même jour. ✪ „Aux commandants de D. I. ✪ Jusqu'au moment de la réception de directives de l'E. M. du front le franchissement de la frontière allemande est strictement défendu, Vous devez le communiquer à la Délégation. ✪ L'envoi de la Délégation a l'E. M. de l'Armée n'est pas nécessaire". ✪ 2° — Par radio du 3.VIII Moscou annonce. ✪ Gouvernement révolutionnaire de la Pologne. ✪ Le 31 Juillet un comité révolutionnaire temporaire a été formé en Pologne. En font partie: Jules Maklewski [3]) (Président), Dzierjinski, Félix Kon, Edouard Pruchnak [4]), Joseph Unszlicht. ✪ (La suite expose programme du prétendu gouvernement). ✪ 3° — Suite a mon télégramme Nr 1248/2 R. du 3.VII.20 [5]). ✪ Bolchéviks retardent par tous expédients transmission de note du Gouvernement polonais acceptant leurs propositions pour la poursuite des négociations. ✪ a) premier essai de transmission par radio nuit du 5 au 6 — Poste Moscou répond recevoir seulement de 17 à 18 heures. ✪ b) le 6 nouvel essai entre 17 et 18 heures: Moscou répond: impossible cause conditions atmospheriques. ✪ c) nuit du 6 au 7 Moscou transmet note pour affaires étrangères, aussitôt après, nouvel essai de transmission de Varsovie, Moscou refuse de recevoir. ✪ 4° — D'après renseignements prisonniers, agitation Commissaires bolchéviques dans III-e et XV-e armées développe thème suivant: ✪ Armée rouge doit aller Varsovie pour faire rentrer Pologne dans le cadre de Grande Russie Soviétique.

Le Général Chef de la M. M. F. Pologne p. o. Le Général Chef d'Etat-Major signé: Billotte.

[1]) Podano wg odpisu. [2]) Division Infanterie. [3]) Marchlewski. [4]) Pruchniak. [5]) Ma być: 3.VIII.20 r.

5. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. 2 XIX/134.

Mission Militaire Française en Pologne. Etat-Major. 3-e Bureau. No 641/3 [1]). Varsovie, le 7 Août 1920. ✪ Telegramme officiel. Guerre — 2-e Bureau S. A. Maréchal Foch a Paris.

P r i m o — Polonais ont évacué Ostrołęka se repliant sur rivière Orzyc et sur Rożan. ✪ S e c u n d o — Gauche 1-e Armée se maintient sur ligne Rożan, Brańsk et a perdu seulement village Przetycz. ✪ T e r t i o — Ennemi continuant forte pression, région Drohiczyn — Sokołów a forcé polonais se replier sur ligne rivière Kossówka, Kossów, Kosierady, Jarosławy, Łysów, Sarnaki. ✪ Q u a r t o — Contre-attaques polonaises région Mielnik — Brest [2]) avaient réussi réoccuper ligne du Bug de Mielnik à Neple. Devant nouvelles attaques de l'ennemi qui a repris Terespol Groupe Polésié a replié sa droite sur ligne Janów, Piszczac, Kodeń. ✪ Destinataires: Général Weygand, Général Chef d'Etat-Major, Ministre de France, Monsieur Jusserand, 2-e Bureau.

signé: Henrys.

[1]) Podano wg odpisu. [2]) Brześć nad Bugiem.

6. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKI GEN. ROZWADOWSKIEGO. TEKA NR I.

Varsovie, le 7 août 1920 [1]).

Mon Cher Général. En rentrant, je trouve le rapport ci-joint d'un officier allié qui a visité hier la region du Nord. Il confirme ce que nous savons. ✪ Mais aussi, il confirme la necessité absolue de r e n f o r c e r, s a n s a u c u n r e t a r d e t d' o r g a n i s e r ces détachements du Nord. ✪ Il faut un g r o s à P r a s n i c z [2]) tenant par ses détachements l a r i v i è r e Orzyc et une r é s e r v e à P u ł t u s k qui doit être très solidement tenu. ✪ Il faut là au plus tôt un C h e f actif, clairvoyant et commandant. ✪ Ne pas faire tout cela, c'est jouer avec le feu. ✪ Bien sincèrement à vous, mon Cher Général.

signé: Weygand.

P. S. — Je viens de travailler avec le Général Laténik [3]) mais cela n'a pas donné grand chose, car il n'était pas au courant des troupes qu'il va recevoir et n'a pu, préparer en conséquence ses secteurs.

[1]) Podano wg odręcznego pisma gen. Weygand. Podkreślenia w oryginale. [2]) Przasnysz. [3]) Gen. Latinik.

7. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKA OFICERA ŁĄCZNIKOWEGO FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ PRZY DTWIE FR. PŁN. WSCH.

Mission Militaire Française. Groupe d'Armées du N. E. Nr 34 [1]). Nowo Mińsk [2]), le 7 Août 1920.

Situation le 7 Août soir. ✪ Groupe Roja. ✪ Les liaisons avec ce groupe sont presque nulles. On sait cependant que l'ennemi a occupé Ostrołęka. ✪ Hier le Poste de Commandement du Général Roja etait à Grabowo (15 Klm. N. E. de Rożan). ✪ I=ère Armée. ✪ Le groupe Żeligowski qui avait reçu l'ordre de se reporter en avant n'en a rien fait, et même sur de faux renseignements ce groupe a ramené sa gauche sur le front Dalekie — Jaszczułty. Lorsqu'il a voulu reprendre son front primitif, il s'y est heurté à l'ennemi. En définitive il se trouve sur le front Dalekie — Jaszczułty — Kurowiec [3]) — Brańszczyk — Sur le front du groupe Osiński assez grande activité, notamment dans la région de Malkin [4]) ou des succès locaux ont permis de pousser jusqu'à la rivière Bzoczyska [5]), mais en définitive, le front à été ramené au Bug, d'où il s'infléchit ensuite sur Kossów et Telaki, où se trouve la limite entre les I=ère et IV=e Armées. ✪ IV=e Armée. La gauche de cette armée (29=e Brigade) attaquée par 3 Brigades et 5 escadrons, a perdu Sokołów et s'est rabattue sur la ligne Ząbków — Brzozim [6]) — Wielkie. Le 60=e R. I. dans la région de Podawce assure la liaison avec la I=ère Armée. En raison de ce repli, on a dirigé le 62=e R. I. (retiré au groupe de contre=attaque menée par la 14=e Division) avec l'E. M. de la 30=e Brigade et de l'artillerie et le 15=e Uhlans sur la ligne Patrykozy — Czarnoty — Rzeszotków — Krześlin; un Bataillon du 57=e a occupé Paprotnia. ✪ Le front est ensuite sensiblement ce qu'il était hier, mais le mouvement offensif de la 14=e Div. a été arrêté. Plus à l'est Janów a été perdu. ✪ Groupe de Polesie. ✪ Pressées sur tout leur front après la forcement du Bug, les 16=e et 21=e Divisions ont dû se replier sur le front Rokitno — Koszukowska [7]) — Piszczac — Chowszczynka [8]) — Kodeń. Le groupe Ładorz [9]) et la 16=e Div. ont livré de nombreuses contre=attaques (la 16=e Div. a subi des pertes importantes) pendant que la 21=e Div. (D. de montagne) refoulait la 37=e [10]) D. I. bolchevique, mais attaquée par la 10=e Div. et la 9=e [?] Brigade bolchevistes sur son aile gauche, elle a dû retraiter. Les troupes très fatiguées ont dû se replier sur la ligne indiquée. L'état physique du groupe de Polesie est signalé comme très mauvais et on signale un affaiblissement considérable des cadres. Par contre aux 8=e et 57=e D. I. Bolchevistes, des défections assez sérieuses se sont produites.

Des délégués des Régiments de ces Divisions se sont présentés hier soir et ont engagé des pourparlers avec les troupes polonaises, mettant en avant leur fatigue, leur déception de voir que la lutte ne s'arrêtait pas au Bug, les privations de nourriture et l'assurance que les prisonniers n'étaient pas fusillés. Ce matin ces pourparlers ont été suivis de la défection de compagnies d'infanterie entières avec leurs officiers. On ignore encore les effectifs exacts; ce matin on parlait de 300 hommes.

[1]) Podano wg odpisu. [2]) Mińsk Mazowiecki. [3]) Knurowiec. [4]) Małkinia. [5]) Broczysko. [6]) Brzozów. [7]) Koczukówka. [8]) Choroszczynka. [9]) Ładoś. [10]) Powinno być: 57-e.

8. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKI GEN. ROZWADOWSKIEGO. TEKA NR I.

Varsovie, le 8.VIII.20 [1]).

Mon cher Général, D'après les renseignements qui me sont donnés, les éléments combattants de la 18. D. I. [2]) n'achèveraient leurs embarquements que le 10 au soir, de telle sorte que la D. I. ne serait complète (comme combattants) à Modlin que le 12 au soir ou le 13 au matin. ✪ C'est beaucoup trop tard. ✪ D'après votre commandant des chemins de fer la ligne peut débiter 24 trains par 24 heures, mais elle n'est utilisée qu'à la densité de 8/24 uniquement à cause du retard des unités a venir s'embarquer, car tout le matériel roulant nécessaire est réuni à Lwów. ✪ Il faut donc gagner un temps précieux dans les circonstances actuelles, en accélérant ces transports et pour cela faire prescrire de hâter par tous les moyens l'embarquement des unités. ✪ Croyez-moi, mon cher Général, bien sincèrement à vous.

signé: Weygand.

[1]) Podano wg odręcznego pisma gen. Weyganda. Podkreślenia w oryginale. [2]) Division Infanterie.

9. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKA OFICERA ŁĄCZNIKOWEGO FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ PRZY DTWIE FR. PŁN. WSCH.

Mission Militaire Française en Pologne. Groupe des Armées du front N. E. Nr 35 [1]). Nowo Mińsk [2]), le 8 Août 1920.

Situation le 8 Août Soir. ✪ La journée a été marquée par un glissement de plus en plus net du gros des forces bolchevistes vers l'ouest par la terrain entre Bug et Narew la gauche appuyée au Bug. ✪ La situation des armées ennemies pouvait aujourd'hui se résumer comme suit: ———————————————

La IV=e Armée Bolchevique, armée de droite, a tout entière passé la Narew; son gros (18=e — 53=e — 12=e D. I. se trouve aux environs d'Ostrołęka son avant=garde (III=e C. C.) [3]) a occupé Przasnysz et marche vers l'ouest, appuyé par le 34=e B. I. (de la 12=e D. I.) en flanc=garde à Choszele [4]). ✪ La XV=e armée s'est regroupée entre Narew et Bug; elle a d'Ostrołęka a Wyszków 3 D. I. en I=ère ligne (4=e — 16=e — 11=e D. I.) 2 en 2=e ligne au nord d'Ostrów (33=e et 54=e) [5]). Elle a donc fortement appuyé vers l'ouest et s'est renforcée de 1 D. I. aux dépens de la III=e (la 11=e). ✪ La III=e Armée au contraire s'est affaiblie d'une D. I. (11=e D. I.) et s'est étalée sur un front plus grand (limite N. O. pas=sant par Wyszków — Ostrów au lieu de Malkin [6]) — Białystok). De Wyszków à Granne elle a en I=ère ligne 4 D. I. (6=e — 5=e — 21=e — 56=e), peut=être 5? ✪ Les renseignements manquent sur la 16=e Armée dont le contact a été perdu et sur les réserves bolchevi=ques autres que celles énumérées ci=dessus. ✪ La situation des trou=pes polonaises était cet après midi la suivante: Groupe Roja. — Attaqué par des forces supérieures, ce groupement a dû se replier sur la rivière Orzyc, laissant Maków à l'ennemi. Sa gauche (groupe Zaıziski [7]) — 205=e — 99=e [8]) — I Bat. du R. I. de Lida) s'étend de Młodzianowo jusqu'à Ciepielewo [9]), sa droite (groupe Kopa — 101=e R. I.) de ce point à Rozdziały. — Entre le groupe Roja et la I=ère Armée il y a actuellement un trou. La liaison serait assurée par le 13=e Uhlans à Cygany. ✪ I=ère Armée. ✪ Quelques combats locaux sur le front Żeligowski, à Brok et dans la région de Malkin [6]). Le front est sensiblement le même qu'hier, le groupement Żeligowski sur la ligne Ostrówek — Przetycz — Jaszczułty — Bielino — Ka=mienyk [10]), le groupement Osiński sur le Bug jusqu'à Malkin [6]), puis le long de la voie ferrée de Sokołów jusqu'à Telaki. La 17=e Div. est retirée de ce groupe, et en marche sur Wyszków. En ce point se trouve déja en réserve la 4=e Brigade de la 2=e Division de Légions. Le Q. G. de la 1=e Armée s'est transporté à Tłuszcz. ✪ IV=e Armée. ✪ La 15=e Division qui à partir d'aujourd'hui passe à la I=ère Armée et le groupement Yung sont large=ment étendus sur le front Telaki — Wrotnów — Brzozim [11]) — Wielkie — Hołubla. ✪ A leur droite la 14=e Div., actuellement sur

le front Holuka [12]) (exclus) — Łosice — Huszlew est en voie de retrait la Liwiec. ✪ Groupe de Polesie. ✪ Ce groupe éxécute également le mouvement de repli prévu, sans contact avec l'ennemi. Ses arriere-gardes tiennent les points suivants Konstantynów Hrud — Biała — Łomazy — Wisznice. A la fin de la I-ère phase du repli il doit avoir la 17-e Brigade sur la voie ferrée Siedlce — Łuków, entre Paduchy et Gołaszyn, la 16-e Div. entre ce point et Gołąbki enfin la 21-e dans le région de Nlan [13]).

signe: Spire.

[1]) Podano wg odpisu. [2]) Mińsk Mazowiecki. [3]) Corps cavalerie. [4]) Chorzele. [5]) 54. dyw. wchodziła w skład 4. armii. [6]) Małkinia. [7]) Zarzycki. [8]) 99. p. p. nie wchodził w skład grupy Zarzyckiego, która natomiast posiadała 109. p. p. [9]) Prawdopodobnie Cieplewo. [10]) Kamieńczyk. [11]) Brzozów. [12]) Hołubla. [13]) Ulan.

10. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKA OFICERA ŁĄCZNIKOWEGO FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE PRZY DTWIE FR. PŁN. WSCH.

Mission Militaire Française en Pologne. Groupe des Armées du N. E. H/5 [1]) Nowo Mińsk [2]), le 8 Août 1920. ✪ Le Général Spire de la Mission Militaire Française en Pologne à Monsieur le Général Haller, Commandant le front N. E.

J'ai l'honneur de vous adresser à toutes fins utiles quelques remarques sur l'emploi de l'artillerie inspirées à la Mission par quelques accidents de tir survenus dans des unités du front Sud.

Quelques remarques relatives à l'emploi technique de l'artillerie. ✪ I-o. Des éclatments de canons se sont produits récemment dans certaines unités de l'armée Polonaise. Ces incidents sont dûs vraisemblablement à des fautes commises dans l'emploi de certaines fusées I. A. L. (Instantanées, allongées, Lefèvre). ✪ Il est rappelé que la coiffe qui entoure ces fusées ne doit être enlevée par le servant pourvoyeur qu'après le vissage de la fusée sur le projectile et au moment de charger la pièce: on ne doit jamais dérculer même partiellement la spirale. Il est également interdit de conserver dans les caisses une fusée dépourvue de sa coiffe (elle doit être renvoyée à l'arrivée ou enterrée). ✪ Les dégradations des fusées proviennent le plus souvent de ce qu'elles ne sont pas conservées dans des boites spéciales, mais jetées pêle-mêle dans des caisses quelconques: il est recommandé, au cas où les boites à fusées

feraient défaut, de placer dans les caisses servant au transport les fusées sur un lit de paille ou de foin en interposant du foin entre les diverses rangées, on évite ainsi le frottement qui peut dégrader les coiffes et les spirales. ✪ 2°. Dans le même ordre d'idée, lorsqu'une cartouche présente une difficulté d'introduction, il faut la mettre de coté sans essayer de l'utiliser en l'introduisant de force. ✪ 3°. Il est enfin indispensable de maintenir toujours en parfait état de propreté l'intérieur du canon et les munitions, la présence de sable ou d'autres corps étrangers pouvant être une cause d'éclatement. ———

Le Général Spire Detaché auprès du front N. E. ———

[1]) Podano wg odpisu. [2]) Mińsk Mazowiecki. ———

11. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKA OFICERA ŁĄCZNIKOWEGO FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ PRZY DTWIE FR. PŁN. WSCH. ———

Mission Militaire Française en Pologne. Groupe des Armées du N. E. Nr 36 [1]). Nowo Minsk [2]), le 9 Août 1920. ———

Situation le 9 Août Soir. ✪ Groupe Baranowoki [3]). Le Général Baranowoki [3]) a remplacé le Général Roja, appelé à Varsovie. Son groupe tenait encore ce matin Maków (I batallon du 117°e R. I.) contrairement aux indications données hier soir, avec à l'aile gauche, vers Hodzanowo [4]) la 8°e Brigade de réserve de Cavalerie. ✪ Le Colonel Kopa tient la rivière Orzyc depuis Ciepielewo [5]) jusqu'à Rozdziały sur la Narew. ✪ Plus à l'ouest la cavalerie bolcheviste à poussé jusqu'à Ciechanów; au sud de cette localité elle a coupé la voie ferrée en trois points. De ce côté se trouve 1 régiment de cavalerie (203°e Uhlans) vers Marzewice [6]) et un détachement improvisé à Soboklensze [7]). ✪ I°ère Armée. ✪ Peu de renseignements sur la situation de la I°ère Armée. ✪ Le front est le même au groupe Żeligowski et sur le Bug jusqu'à hauteur de Rajany [8]). Le groupement Osiński tient ensuite la ligne Grabiny — Ogrodniki — Majdan — Stara Wieś. ✪ La 15°e Division occupe le cours de la rivière Liwiec, laissant Węgrów à l'ennemi. ✪ IV°e Armée et groupe de Polesie. ✪ Les arrière°gardes sont sur le front Boski [9]) (rivière Liwiec) Wyczółki — Stopki — Pióry — Kosmy (ancienne IV°e Armée) et Huszlew — Międzyrzec — Raszyn [10]) — Wygona[?] (groupe de Polesie). ✪ Les gros sont sur la ligne: Jajodin [11]) — Żabokliki — Urzdow [12]) — Borki — Jasimka [13]) (14°e Division), Zbuczyn — Dębowica (17°e Brigade), Dębowica — Aleksandrów (16°e Division),

Aleksandrów — Kock (21-e Division). ✪ Cette ligne est un peu plus à l'est que celle indiquée dans le rapport du 8 Août, dans le but de couvrir la voie ferrés Siedlce — Łuków. ✪ On ne signale aucun contact avec l'ennemi si ce n'est aux arriere-gardes de la 14-e Division (région Wyczółki — Stopla [14]) avec quelques patrouilles de cavalerie ennemie. ✪ Cet après midi la 17-e Brigade et la 16-e Division (réduite à 1.000 fusils) étaient débarquées sur la ligne indiquée; la 21-e Division qui fait route par voie de terre était en cours de marche. ✪ Le Quartier Général du front N. E. se transporte ce soir à Varsovie (Polytechnicum). ✪ Le train du général Skierski est arrivé aujourd'hui a Nowo Mińsk [2]) devant continuer sa route sur Dęblin. ✪ Le Général Sikorski est parti egalement aujourd'hui à Varsovie, en vue de rejoindre son nouveau Poste de Commandement. ———

---

[1]) Podano wg odpisu. [2]) Mińsk Mazowiecki. [3]) Gen. Baranowski. [4]) Bodzanowo. [5]) Prawdopodobnie Cieplewo. [6]) Prawdopodobnie Rudki-Marszowice. [7]) Soboklęszcz. [8]) Bojany. [9]) Borki. [10]) Prawdopodobnie Radzyń. [11]) Prawdopodobnie Jagodne. [12]) Prawdopodobnie Ujrzanów. [13]) Prawdopodobnie Jasionka. [14]) Stopki. ———

---

12. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKA OFICERA ŁĄCZNIKOWEGO FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ PRZY DTWIE FR. PŁN. WSCH. ———

Groupe d'armées du Nord. Mission militaire française No 37 [1]). Q. G. Le 10 Août 1920. 21 Heures. ———

Situation le 10 Août au soir. ✪ La journée a eté marquée par l'exécution des mouvements de repli prévus et par une poussée sur la gauche de la I-ère armée effectuée par les 11-ème, 33-ème et 6-ème D. I. (gauche de la XV-ème et droite de la III-ème armée). En même temps la III-ème armée progresse vers Przasnysz derrière le III-ème Corps de Cavalerie. ✪ Le front en fin de journée est jalonné comme suit: ✪ V-ème Armée. ✪ Groupes Łuczyński et Kopa: Gąsiorowo — Przewodowo — Białowieża — Ponikiew. ✪ A leur gauche on n'a pas de nouvelles sur l'attaque que devaient exécuter sur Ciechanów la 8-ème brigade de cavalerie (4 régiments — 1.500 sabres) partant de la région Sud de Sońsk et le 203-ème uhlans partant de celle de Mayowice [?] (Ouest de Ciechanów). ✪ La 17-ème D. I. venant de la région de Pniewo est en marche sur Pułtusk. On n'a pas de nouvelles sur sa situation exacte. Elle à ordre d'établir la liaison avec le groupe Kopa et la gauche de la 1-ère armée. ✪ Le général Sikorski

a pris aujourd'hui le commandement de la V=ème armée avec ordre de tenir à tout prix la ligne Ciechanów — Pułtusk et de passer ensuite à l'offensive pour occuper la rivière Orzyc. (Voir sur le croquis ci=joint la composition de cette armée). ✪ 1=ère Armée. ✪ Le groupement Żeligowski s'est replié sur la ligne Rząśnik—Ochudno—Trzcianka — Brańszczyk. ✪ Ordre a été donné d'évacuer le saillant de Bojany et de rabattre les troupes sur la Liwiec, ce qui à été fait. ✪ IV=ème Armée. ✪ Exécution des mouvements prévus sans contact avec l'ennemi. ✪ Cette armée doit dans la journée du 11 laisser ses arrière=gardes sur le front général Siedlce — Łuków (ligne légè=rement à l'Est de la voie ferrée et indiquée hier pour les gros.) et, porter ses gros plus en arrière. ✪ D'après un radio bolchévique inter=cepté aujourd'hui, un ordre d'attaque serait donné à la XVI=ème armée sur tout son front Węgrów — Łuków. ✪ Ci=joint un croquis indiquant la répartition schematique des forces de la 1=ère Armée telle qu'elle à été arrêtée en principe par le Général Haller. Toutefois cette répartition n'a donné lieu à aucun ordre écrit, la situa=tion des Divisions étant susceptible de modifications du fait des con=tacts possibles avec l'ennemi. ✪ Destinataires: Général Chef de la M. M. F. P., Général Mourruau, Lt=Colonel Happe, II=e Armée.

Le Général Spire detach. au G. A. N. D'Spire.

---

[1]) Podano wg odpisu.

---

13. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ. TEKI GEN. ROZ=WADOWSKIEGO. TEKA Nr I.

Mission Militaire Francaise en Pologne. Etat=Major. 3=me Bureau. No C 70/3 [1]). Varsovie, le 11 Août 1920. Secret.

Le Général Radcliff de l'Armée britannique a fait hier dans l'après midi une reconnaissance le long de la rive gauche de la Vistule de=puis Wyszog[r]ód jusqu'à Włocławek. ✪ Il a constaté que: ✪ 1° — Wyszog[r]ód est défendu par 3 compagnies plus une compagnie de mitrailleuses. ✪ Petite tête de pont organisée avec des bouts de tran=chées et un réseau de fil de fer. ✪ Le Général n'a pas vu le Comman=dant du Bataillon qui était remplacé par un Officier ignorant tout de la situation générale. ✪ 2° — Płock est défendu par 1.800 hommes commandés par un jeune Officier qui lui a paru tout à fait insuffisant et nullement au courant de la situation. ✪ Tête de pont avec fils de fer. ✪ 3° — Włocławek a une garnison formée par I bataillon de vo=lontaires, 40 cavaliers, 2 canons. ✪ Le Commandant de la garnison ne

sait rien=n'a aucun ordre. ✪ Aux trois points indiqués ci=dessus aucun service de surveillance en avant des faibles têtes de pont établies. On est à la merci d'une surprise d'un detachement de cavalerie. Aucune liaison n'existe. ✪ En résumé les dispositions prises sont tout à fait insuffisantes et on peut considérer que la défense n'est nullement assurée. ✪ Destinataires: Général Henrys, Général Weygand, Général Spire, Chef d'Etat=Major.

Le Chef du 3=me Bureau.

[1]) Podano wg czystopisu.

14. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKI GEN. ROZWADOWSKIEGO. TEKA Nr I.

Nr 17. Varsovie, le 11 août 1920 [1]).

Mon Général. A la veille de la bataille décisive, je tiens à vous préciser les points sur lesquels, ce matin, j'ai voulu appeler votre attention et, après son arrivée, celle du Chef de l'Etat. La réussite du plan arrêté repose sur la résistance de la ligne de défense de Varsovie, de Modlin à Góra Kalwaria. Pour que l'action de la V=e Armée contienne, puis bouscule, le mouvement débordant ennemi, il faut que le front Nord de Varsovie, de Modlin à Serock, tienne implacablement. Pour que l'action offensive de la IV=e Armée ait le temps de se concentrer et de se développer, il faut que le front Est de Varsovie, de Serock à Góra Kalwaria, tienne implacablement. ✪ Or, d'après ce qui m'est connu des dispositions prises et prévues, ✪ 1°) le front Nord, Modlin — Serock, ne serait défendu que par une Brigade et quelques bataillons, dont le Commandement est mal organisé. Et il peut recevoir l'attaque de toute la XV=e Armée ennemie, et d'une partie de la IV=e; ✪ 2°) le front Est, d'une étendue d'environ 75 kilomètres, de Serock à Góra Kalwaria, ne serait défendu que par 3 divisions, et il peut recevoir l'attaque de la III=e Armée ennemie et d'une grande partie de la XVI=e. ✪ Je crains que ces forces ne soient trop faibles pour supporter le choc de l'attaque ennemie, et que des infiltrations se produisent, qui paralysent la défense. Je crains également que, sur des secteurs de défense aussi étendus, l'action morale et tactique des Commandants de Division ne puisse s'exercer avec l'efficacité nécessaire. ✪ J'estime donc que, pour supporter le premier choc de l'ennemi, il serait avantageux de faire entrer en ligne une partie des unités en réserve, tout en con=

servant à ces unités d'importantes réserves partielles. ✪ La V=e Armée, dernière ressource pour parer au mouvement débordant de l'ennemi, ne doit être employée qu'en forces réunies et en bonne direction. Ces deux considérations: réunion des forces et connaissance de la direction de la IV=e Armée ennemie, s'opposent à toute attaque prématurée de cette V=e Armée. Elle pourrait, en effet, après un succès partiel et momentané, être rejetée dans la tête de pont de Varsovie, et laisser le champ libre à l'action débordante ennemie. ✪ J'estime donc que, une fois la résistance du front Modlin — Serock bien assurée, cette V=e Armée doit dégager ce front et se réunir, couverte par la rivière Wkra, au Nord—Ouest de Modlin, sa droite appuyée à ce point d'appui, tout en contenant le mouvement débordant ennemi, s'il s'accentue, et en prenant ses dispositions pour une vigoureuse offensive en direction du Nord=Est, quand le moment sera venu. ✪ Je vous ai signalé, ce matin, la divergence qui semblait exister entre votre conception et celle du Commandement du Front Nord, au sujet de la mission de la V=e Armée, et ne sais si vous lui avez donné des ordres ecrits à ce sujet. Mais je dois vous confirmer ce soir, après avoir vu le Général Français adjoint au Général Haller, que cette divergence existe et qu'elle risque de compromettre vos opérations. ✪ D'autre part, les retards dans le transport de la 18=e Division, le transport de la 17=e Brigade, le dégagement de la 17=e Division, la destination donnée à la Brigade Sibérienne, me semblent nécessiter une surveillance et une activité de tous les instants, pour que cette V=e Armée arrive à se réunir, en temps utile. ✪ Enfin, je me permets de vous signaler les gués nombreux existant, paraît=il en aval de Modlin, par lesquels il y a lieu d'éviter une surprise. ✪ Croyez moi mon cher Général tres sincerement a vous. ———

(—) Weygand. ———

[1]) Podano wg czystopisu. ———

15. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKA OFICERA ŁĄCZNIKOWEGO FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ PRZY DTWIE FR. PŁN. WSCH. ———

Groupe des Armées du Nord. No 38 [1]). Varsovie, le 11=e Août 1920.

Situation le 11 Août. ✪ 1. — D'une façon générale, journée très calme au point de vue des opérations. Les troupes exécutent les mouvements de repli prévu conformément aux ordres donnés. ✪ Des combats sont engagés seulement dans la région de Pułtusk où la

defense ne paraît pas entamée. ✪ 2°. — Renseignements sur l'ennemi. ✪ Les Bolcheviks ont poussé la 10-e D. C. [2]) à Mława et la 15-e D. C. [2]) à Ciechanów; Le 3-e C. C. [3]) paraît vouloir pousser maintenant vers le Sud et le S. E., la 4-e armée se porterait à sa gauche à l'est de Ciechanów. ✪ Plus à l'est, les 15-e et 3-e armées ont encore été remaniées et il n'est pas possible de déterminer leur limite mutuelle. Elles ont 8 Div. en ligne du N. O. de Pułtusk au S. de Malkin [4]), une D. I. (ou plus) en réserve au N. E. de Malkin [4]). ✪ La 16-e Armée n'a pas encore exécuté la progression ver l'ouest et l'attaque de la ligne du Liwiec que ses radios faisaient prévoir. Elle a gardé la 57-e D. I. en réserve à l'est de Łuków. ✪ L'ensemble de forces bolchéviques déssine un déploiement en équerre; sur la face Nord de Ciechanów à Malkin [4]); 8 ou 9 D. I. Sur la face Est de Malkin [4]) à Łuków: 7 à 8 D. I. ✪ 3°. — Situation des troupes polonaise. ✪ 5-e Armée. Général Sikorski est arrivé à Modlin et s'est rendu auprès de ses commandants d'unités. ✪ Son Q. G., privé jusqu'à l'heure actuelle de liaisons, ne paraît pas encore en état de fonctionner normalement. ✪ Il semble qu'un délai de 48 heures est nécessaire pour que cette armée soit coordonnée. ✪ A Modlin sont arrivés aujourd'hui une Brigade de la 18-e Div. (36-e) avec 4 Batteries. ✪ Cette Division aurait un effectif de 5.000 baïonnettes (1500 recrues insuffisamment instruites seraient laissées à Modlin pour y parfaire leur instruction). Le 35-e Brigade est encore en cours de transport. ✪ Le moral des troupes arrivées à Modlin paraît excellent. ✪ Le Groupement Karnicki comprend les éléments suivants: 8-e Brigade (2.850 sabres — 2 batteries à cheval — une demi-compagnie télé.). 9-e Brigade (un régt. de chevaux-légers — les 203-e et 214-e Régt. de Uhlans, 3 escadrons de 18-e Uhlans — 2 Batteries à cheval — demi c-ie télégraphique). La Brigade sibérienne serait dans la région de Pokrzywice [5]). ✪ Le front tenu au Nord de Pułtusk est sensiblement le même qu'hier. ✪ Pas de nouvelles de la région de Ciechanów. ✪ 1-e Armée. Le groupe Żeligowski s'est replié par ordre sur la ligne Mystkowice — Popowo et Bug en amont de Popowo. ✪ La 11-e Div. s'établit aujourd'hui en arrière, en tête de pont à Serock pour couvrir le retrait de la 10-e Div. qui gagne le 12 la région de Cholanow [6]) — Kałuszyn — Wieliszew où elle restera en réserve de front un jour ou deux avant de se porter à Modlin. La 19-e Div. se trouve dans la région de Tłuszcz, la 8-e à Stanisławów, la 15-e dans la zône Jakubów — Cegłów. ✪ La 4-e Brigade de Légion est dirigée dans la région Globaczew [7]) — Kozienice (2-e Armée). 4-e Armée. — La situation des eléments de cette Armée est la suivante: ———————————

	11 Août	Situation prévue pour le 12-e
4-e Division et 12-e Brigade.	Latowicz	Région Góra Kalwaria
14-e Division	Żelechów	Dęblin (tête de pont)
16-e „	Łuków	Węgielce
21-e „	Kock	Fierny[8]) et tête de pont à Kock

(—) Signé: Spire.

[1]) Podano wg odpisu. [2]) Division Cavalerie. [3]) Corps Cavalerie. [4]) Małkinia. [5]) Pokrzywnica. [6]) Chotomów. [7]) Głowaczów. [8]) Prawdopodobnie Firlej.

16. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKA OFICERA ŁĄCZNIKOWEGO FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ PRZY DTWIE FR. PŁN. WSCH.

Mission Militaire Française en Pologne H/6[1]). Varsovie, le 11-e août 1920. ✪ Le Général Spire de la Mission Militaire Française à Monsieur le Général Haller, Commandant le front Nord.

D'après des renseignements qui viennent de m'être communiqués, la 36-e Brigade de la 18-e Division arrivée aujourd'hui à Modlin, aurait un déficit de 60 à 70 mitrailleuses. ✪ J'ai l'honneur de vous signaler l'interêt qu'il y aurait à récompleter cette unité en mitrailleuses.

[1]) Podano wg odpisu.

17. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKA OFICERA ŁĄCZNIKOWEGO FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ PRZY DTWIE FR. PŁN. WSCH.

Mission Militaire Française en Pologne. Groupe des Armées du Nord Est. No 39[1]). Varsovie, le 12 Août 1920.

Situation le 12 Août. ✪ I. Renseignements sur l'ennemi. ✪ IV-e Armée. Des detachements mixtes de cavalerie et d'infanterie sont apparus à Sierpc, Bieżuń, et Lipno, a Bie-

żuń se trouverait la 18=e Brigade de Cavalerie (15=e D. C.). Entre Lipno et Sierpc serait échelonnée une force de 700 sabres, 2 c=ies d'infanterie et 2 canons. Pas de renseignements sur les gros du 3=e C. C. — La 12=e D. I. serait adjointe au 3=e C. C. comme soutien permanent: sa 34=e Brigade se porterait de Chorzele vers l'ouest le long de la frontière de Prusse. ✪ La 53=e D. I. est confirmée au S. E. de Ciechanów: on ne sait pas où est la 18=e D. I. Une Brigade de la 55=e D. I. serait dans la zône arrière de l'Armée. ✪ XV=e et III=e Armées — La droite (4=e, 16=e, 6=e, 11=e D. I.). a obligé les Polonais à evacuer Pułtusk; elle a perdû le contact depuis lors. ✪ Pas de contact ni de renseignements sur le reste du front. La 16=e Armée n'a toujours pas commencé la poursuite. ✪ En résumé, les Bolchéviques paraissent vouloir achever leur mouvement débordant au N. O. de Varsovie avant de reprendre l'offensive générale. ✪ II° — Situation des troupes polonaises. ✪ Dans la soirée du 11 Août l'ennemi a occupé Pułtusk, refoulant le groupe Zarzycki et la 17=e Div. sur la ligne Chmielewo — Winnica — Karniewek. ✪ Ce recul a provoqué un ordre du Commandement du front prescrivant pour la nuit du 12 au 13 le repli de ces éléments sur le front Nasielsk — Dębe, cette ligne étant prolongée à l'Est et au Sud par le front de la I=ère Armée. Sous la protection de ces unités la Brigade Sibérienne et les 35=e et 41=e R. I. de l'ex=groupe Żeligowski sont poussés dans la région Ouest de Nasielsk. La Brigade Sibérienne doit se concentrer d'urgence vers Borkowo — Błędowo pour tenir la Wkra depuis le fort 14 de Modlin jusqu'à Zawady. ✪ La 18=e D. I. doit être groupée dans la région de Płońsk pour tenir la Wkra de Zawady à Sokotyn [2]). ✪ D'autre part, la 8=e Brigade de cavalerie doit se porter ce soir de Nowe Miasto, à Sochocin et patrouiller sur Ciechanów — Glinojeck — Raciąż: la 18=e D. I. doit lui fournir un soutien d'infanterie (en voiture) et un peloton d'artillerie. A Modlin, le groupement Malewicz doit occuper fortement Golawice et Czarnowo, avec réserve à Modlin. ✪ La I=ère Armée doit retirer ce soir les éléments de la tête de pont de Serock en liaison avec la 17=e D. I., en y laissant des arrière=gardes qui ne doivent se replier que sous la pression de l'ennemi. Dans cette région, la situation doit être la suivante: la 7=e Brigade de réserve doit défendre la Narew de Dębe à Zegrze avec l'appoint du 6=e rgt. de gardes frontières et des éléments de la garnison de sureté. La 11=e D. I s'établit à sa droite sur la ligne du camp retranché (secteur Beniaminów, Poste de Commandent à Nieporęt) qu'elle doit tenir avec une Brigade, l'autre brigade en réserve d'armée. ✪ Dans cette partie du front, la 10=e

D. I. se concentre aujourd'hui dans le région Skarzesjen [3]) — Kaluszyn en réserve de front. En outre 3 escadrons de volontaires et 2 Batteries doivent être portés demain dans le secteur de Zegrze, le 11=e Rgt. à cheval de gardes frontières dans le secteur de la 11=e D. I. en réserves de secteur. ✪ Plus à droite la 19=e Div. doit s'échelonner entre Radzymin et Marki. ✪ La 8=e Div. laissant un régiment sur la ligne de défense à hauteur d'Ossów se concentre dans la région Ossów — Kobułka [4]). ✪ La 15=e D. I. doit venir occuper son secteur (region de Wiązowna). Une réserve d'armé doit être constituée dans ce secteur avec 1 Btn et 1 C=ie et 4 Batteries venant de Góra Kalwaria (où ces éléments sont relevés par la II=e Armée). ✪ Les mouvements des 2=e et 4=e Armées s'exécutent dans les conditions indiquées dans le rapport du 11 Août. ✪ A partir d'aujourd'hui la place de Modlin passe sous les ordres de la V=e Armée dont le secteur s'arrete à la ligne Wychodź — Nowiny, a l'ouest et à Orzechowo à l'est. La IV=e Armée passe sous le commandement du front central. ✪ D i v e r s. a) Les éléments combattant au sud de Pułtusk doivent être actuellement comme suit: ✪ 1" Groupe Zarzycki, comprenant les 101=e, 205=e Rgt. d'inf. I Btn du 106=e R. I, I Btn du 157=e R. I., I Btn du 109=e R. I. (ex=groupe Kopa ou autres). 2" La 17=e Division. Ce soir le groupe Zarzycki est sur la ligne Chmielewo — Winnica (inclus) ayant à sa droite la 17=e Div. de Winnica (exclus) à Karszewiec. ✪ c) Le groupement Żeligowski n'existe plus: le général Żeligowski commande simplement la 10=e Division. A ce groupement étaient rattachés les 35=e et 41=e R. I. qui sont dirigés sur la V=e Armée. ✪ c) 18=e Division. — Il manque à cette Division 9 canons de 75 pour recompléter les 9 Batteries. Les Commandants de Batteries réclament des jumelles et des lunettes à ciseau. J'ai signalé ce besoin au Général Haller. ✪ L'etat des chevaux est médiocre. ✪ d) — B r i g a d e S i b é r i e n n e. ✪ L'artillerie de cette Brigade (3 batteries) était en route aujourd'hui pour Zegrze. Tous les chevaux signalés comme non ferrés ont pu l'être depuis hier. ✪ L'instruction de la troupe parait incomplète. ✪ e) — Le Général Haller a donné aux Armées l'ordre d'affecter à chaque section de Chars d'assaut I C=ie d'infanterie d'elite, destinée a opérer toujours avec sa section. ✪ Cette décision est basée sur la méconnaissance complète qu'a l'infanterie des chars d'assaut et de l'impossibilité, faute de temps de faire son instruction dans ce sens. ———————————

---

[1]) Podano wg odpisu. [2]) Sochocin. [3]) Skrzeszew. [4]) Kobyłka. ——

18. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKA OFICERA ŁĄCZNIKOWEGO FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ PRZY DTWIE FR. PŁN. WSCH.

Mission Militaire Française en Pologne. Groupe des Armées du Nord No H/7 [1]). Varsovie, le 12 Août 1920. ✪ Le Général Spire de la Mission Militaire française à M. le Colonel Starzewski quartier maître du groupe d'armées du Nord.

J'ai l'honneur de vous signaler à toutes fins utiles que l'artillerie de la 18-ème division arrivée hier dans la région de Modlin a un déficit de 9 canons de 75, n'a pas d'artillerie lourde et que les commandants de batterie réclament des jumelles: il n'en existerait que 16 pour l'ensemble de l'artillerie de la division. ✪ Les approvisionnements de Varsovie ou Praga permettraient peut-être de donner partiellement satisfaction à cette demande.

[1]) Podano wg odpisu.

19. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKA OFICERA ŁĄCZNIKOWEGO FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ PRZY DTWIE FR. PŁN. WSCH.

Mission Militaire Française en Pologne. Groupe des Armées du Nord 8/H [1]). Varsovie, le 12 Août 1920. ✪ Le Général Spire de la M. M. F. P. à Monsieur le Général Haller Commandant le front Nord.

J'ai l'honneur de porter à votre connaissance que, d'après un compte-rendu du Général Durand de la M. M. F. la V-e Armée a les besoins urgents suivants: ✪ Chef de 4-e Bureau des munitions à savoir: Schrapnels de 75 français — 12.000. Schrapnels de 3 pouces russes — 20.000. Cartouches d'infanterie allemandes — 500.000. Cartouches d'infanterie autrichiennes — 500.000. Cartouches d'infanterie anglaises — 500.000. Cartouches d'infanterie françaises — 500.000. ✪ Enfin cette armée n'a pas de colonne sanitaire automobile ni de camions autos pour le ravitaillement. Elle demande: des autos sanitaires pour évacuer 500 hommes par jour, 2 Colonnes de camions autos à diriger sur Nowy Dwór.

Signé: Spire.

[1]) Podano wg odpisu.

20. AKTA FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ W POLSCE. TEKA OFICERA ŁĄCZNIKOWEGO FRANCUSKIEJ MISJI WOJSKOWEJ PRZY DTWIE FR. PŁN. WSCH.

Mission Militaire Française en Pologne. Groupe des Armées du Nord Est. No 9/H.[1]). Varsovie, le 12 Août 1920. ✪ Le Général Spire de la M. M. F. P. à Monsieur le Général Haller Commandant le front Nord.

1.) Au moment où va s'engager une bataille d'où peut dépendre non seulement le salut des armées polonaises, mais le salut même de la Pologne, j'ai l'honneur de vous demander s'il ne vous semblerait pas nécéssaire d'adresser aux troupes un appel vibrant a leur patriotisme et à leur énergie. Cet ordre leur expliquerait qu'il faut maintenant tenir à tout prix sur les positions qu'elles occupent, positions qui ont été renforcées par des travaux et qui sont appuyées par une nombreuse artillerie. Leur resistance est la condition indispensable qui permettra au Commandant en Chef de préparer et de lancer la manoeuvre destinée à débarrasser le pays de ses envahisseurs. Un tel ordre rédigé dans la forme que vous savez toujours rendre si éloquente serait sans aucun doute d'un grand effet. ✪ 2.) Au point de vue militaire, il me parait que l'interdiction à l'ennemi des routes Modlin — Varsovie d'une part, de la route Zegrze — Varsovie d'autre part est d'importance capitale pour la conservation de tout le système. Il y aurait donc lieu de charger de la défense de chacune de ces routes une unité déterminée sous le commandement d'un chef responsable. ✪ Je pense bien que c'est ainsi que vous en avez décidé, mais je n'ai pas vu dans les ordres écrits jusqu'à présent de disposition très nette à cet égard.

Signé: Spire.

[1]) Podano wg odpisu.

SKOROWIDZ NAZWISK.

Abraham rtm. 51, 98, 100, 145, 210, 231.
Adamowicz mjr 223.
Adamski ppłk 12.
Ajdukiewicz mjr 105, 198, 200, 201.
Argasiński por. 141.

Babecki por. 366.
Bałachowicz gen. 4, 5, 46, 48, 102, 108, 135, 170, 171, 173, 263, 288, 289, 307 — 309, 311, 312, 322, 372, 376.
Baranowski gen. 76, 81, 113 — 117, 144, 145, 147, 161, 164, 175 — 178, 205, 209, 213, 218, 221, 222, 234 — 239, 241, 268, 273, 274, 293 — 295, 297, 320, 329 — 331, 337, 340, 350 — 352, 355, 391, 392.
Barański por. 324, 325.
Bayer Stefan pchor. 114.
Beck Józef kpt. szt. gen. 67, 220, 272, 326.
Berbecki Leon gen. 28, 106, 377.
Bętkowski por. 130.
Bibring por. 141.
Biernacki ob. Dąb-Biernacki.
Billotte 385.
Błeszyński ppłk 113 — 116, 145, 161, 175 — 178, 189, 234 — 237, 273.
Bobicki płk 327, 357, 358, 360.
Bochenek mjr 106, 107, 134, 262, 310, 314.
Borkowski por. 4, 5, 144, 213, 325.
Borowski adm. 382.
Bortnowski Władysław ppłk 24 — 30, 48, 106 — 108, 110 — 112, 134, 174, 198, 200 — 204, 261, 311, 314, 375 — 378.
Budienny Siemion 52, 60, 62, 94, 96, 101, 103, 151 — 153, 155 — 158, 173, 199, 201, 204, 210, 212, 229, 230, 234, 269, 286.
Bujwid ppor. 155, 313, 376, 377.

Chmura por. 11.
Chwiesin 139.
Ciałowicz por. 130.
Cieszyński por. 80, 147, 168 — 188, 226, 252, 254, 278, 279, 361.
Czopp por. 55 — 57, 149, 150, 214, 325.

Dahlen kpt. 140.
Dąb-Biernacki Stefan płk 28, 198, 199, 201 — 203, 217, 264.
Derwojed por. 141.
Domejko por. 140.
Dowbór-Muśnicki Józef gen. br. 2, 4, 5, 60 — 62, 102, 142, 153, 204, 216.
Dreszer Gustaw płk 203, 204, 233, 234.
Dukiet por. 118, 179, 240, 356.
Durand gen. 400.
Dyduszyński ppor. 141, 282, 283.
Dzierżyński 385.

Elżanowski ppor. 263, 264.

Fabrowski ppor. 141.
Falewicz gen. 6, 11, 73, 244.

Fehrenbach min. 381.
Florek mjr 132, 196, 259, 260, 306, 307, 369, 370.
Foch Ferdynand marszałek 383, 385, 386.

Gałecki płk 55, 68.
Gaweł ppor. 141.
Gigiel mjr 236.
Glabisz por. 153, 154, 165, 209, 214, 324, 325.
Golikow 109, 131, 139, 168, 227, 259, 285, 301, 306, 318, 343.
Górski mjr 366.
Grabowski płk 336.
Grabowski mjr 45, 215, 232, 260, 371.
Grobicki mjr 204.
Grudziński kpt. 141.
Grygorowicz ppor. 374.
Grynsztejn 67.

Habich płk 55, 218 — 220, 270, 321, 330, 349, 353.
Haller Józef gen. br. 2, 4, 19, 20, 27, 57 — 59, 71, 74, 75, 79, 91, 96, 102, 163, 165, 185, 206, 223, 225, 243, 254, 276, 327, 332, 335, 336, 339, 383, 384, 390, 393, 395, 397, 399 — 401.
Hałaciński mjr 175, 176, 178.
Happe ppłk 393.
Hellmann ppłk 355.
Henrys gen. 383, 385, 386, 394.
Hozer mjr 42 — 47, 97, 108, 133, 135, 170, 171, 173, 196, 197, 214, 215, 232, 259 — 263, 286, 289, 292, 307, 308, 309, 311, 315, 322, 347, 348, 364, 367, 370 — 373, 376.
Hryniewicz por. 149, 150.

Ihnatowicz ppłk 141.
Iwaszkiewicz gen. por. 2, 23, 102, 153, 156, 157, 205 — 207, 212, 287.
Izdebski por. 80, 187 — 189, 254, 256, 351.

Jachimski ppor. 235.
Jakubski mjr szt. gen. 11.
Janiak ppor. 140.
Janson 138, 139, 166.
Jasiński płk 281.
Jastrzębowski ppor. 375.
Jastrzębski płk 281, 282.
Jaworski płk 61, 152.
Jaźwiński płk 6, 73, 244, 357, 358.
Jędrzejewski Władysław gen. por. 33, 83, 121 — 124, 160, 181, 183, 185, 186, 241, 248, 252, 298.
Jung Władysław gen. 34 — 36, 38, 124, 389.
Jusserand 386.

Kaczmarek por. 141.
Kalicki płk szt. gen. 11.
Kalinka por. 279, 280, 282.
Kalinowski ppor. 378.
Kaliszek Stanisław płk 127, 128, 162, 190 — 195, 223, 225, 250, 255, 257, 303 — 305, 328.
Kamieński Tadeusz ppor. 263, 264, 313.
Kamiński ppłk 11.
Karnicki gen. 113 — 115, 145, 161, 165, 178, 205, 209, 213, 219, 235, 237, 268, 273, 293 — 295, 338, 351, 396.
Kawecki gen. 60.
Kessler płk 198, 207, 212, 287.
Ketling mjr 28 — 30, 95, 106, 107, 214, 233, 347.
Kleeberg Franciszek płk 64 — 66, 84 — 89, 119 — 122, 165, 166, 180 — 185, 243, 249, 251, 298, 300, 301, 357, 360.
Klejter 296.
Klejtrowa 296.
Kłys por. 140.
Koc Adam płk 293 — 295, 350.
Kołczak 259.
Komorek ppor. 374.
Kon Feliks 385.
Konarzewski Daniel gen. 34 — 38, 68, 70, 74, 80, 90, 125 — 128, 130, 161, 162, 189, 191, 193, 223 — 225, 256, 257, 303 — 305, 348, 364, 368.
Konopnicki por. 153 — 155.

Kopa ppłk 77 — 81, 113, 114, 116, 145, 147, 161, 164, 175 — 178, 180, 182, 185, 209, 211, 214, 218, 236, 237, 241, 265, 273, 319, 322, 389, 391, 392, 399.
Kordzik kpt. szt. gen. 11.
Korzeniowski ob. Nałęcz-Korzeniowski.
Kostecki gen. 34, 80, 194, 209.
Kotowski 93.
Kowalski por. 53.
Krajewski por. 140.
Krajowski gen. 53, 60, 66, 205 — 207, 209, 238.
Krechowiecki mjr 15, 16, 59, 62, 147— 151, 155, 159, 214, 216, 217, 270, 325.
Krzysik por. 314, 377, 378.
Kudrycki mjr 55, 56.
Künstler kpt. 22, 63, 149, 150, 215, 216, 322, 325.
Kulikowski 295.
Kuliński Mieczysław gen. ppor. 50, 52, 53, 144, 207, 266 — 268.
Kulwieć A. 326.
Kurmański kpt. 11.
Kurowski 94.
Kustroń ppłk 12.
Kuśmierek ppor. 366.
Kutrzeba Tadeusz ppłk 15 — 18, 21 — 23, 25 — 29, 60, 62, 63, 81 — 83, 96, 98, 101, 104, 107 — 112, 150, 151, 153 — 155, 157 — 159, 169, 170, 172, 174, 206, 214 — 218, 230, 232 — 234, 270, 287, 289 — 291, 347, 348.
Kwaśniewski ppłk szt. gen. 15.

Latinik Franciszek gen. ppor. 2, 3, 5, 6, 10, 50, 54, 59, 65, 71 — 74, 76, 123, 165, 206, 223, 241, 244, 247, 248, 265, 277, 298, 359, 386.
Lehnart por. 141.
Lemański ppor. 118, 179, 240, 356.
Leśniewski gen. 207.
Liebich por. 59, 60, 62, 63, 66, 147, 148, 214, 269, 325.
Liliental por. 340, 341.
Listowski gen. 216.
Ładoś Kazimierz płk 39, 40, 89, 387, 388.
Łapiński ppłk 149.
Łopiński por. 141.
Łuczyński Aleksander płk 350, 392.
Łukomski por. 141.
Łukoś por. 140.

Mackiewicz płk 245, 247, 298.
Malarski inż. 141.
Malewicz płk 6, 54, 73, 147, 245, 332, 349, 351, 359, 398.
Marchlewski Julian 385.
Marjański płk 137, 206, 207.
Martin płk 185.
Matczyński mjr 68, 85, 88, 119, 120, 186, 210, 221, 222, 242, 250, 253, 255.
Matuszewski ppłk szt. gen. 209, 318.
Mączyński 206.
Merecki płk 366.
Miączyński ppłk 141.
Michalski por. 55, 56, 83, 84, 91, 92, 148, 149, 279, 280, 281, 341, 342.
Milewski gen. 127, 128, 191, 366.
Miniewski kpt. 280, 283.
Młodzianowski ppłk szt. gen. 11.
Mond mjr 236, 237, 268, 273.
Mourruau gen. 393.
Münnich kpt. 125, 302, 363, 366.
Muśnicki ob. Dowbór-Muśnicki.

Nałęcz-Korzeniowski kpt. 217, 218.
Nazarenko rtm. 312, 372.
Norwid-Neugebauer gen. ppor. 15, 207.
Nowicki ob. Siła-Nowicki.
Nowotny gen. 206.

Ornatowski por. 141.
Osadczy 93.
Osikowski gen. 335, 336.
Osiński Aleksander gen. 30, 31, 68, 70, 86, 118 — 123, 145, 162, 180 — 188, 210, 221, 222, 241, 242, 247 — 251, 254, 255, 274, 298 — 300, 330, 333, 356 — 361, 387, 389, 391.

Parczewski ppor. 314.
Paszkowski ppłk 39.

Pawlenko gen. 2, 4, 13, 51, 96, 98, 100, 102, 141, 170, 209, 212, 230, 231, 269, 286 — 288, 346, 383.
Pepłowski mjr szt. gen. 11.
Pick płk 180, 181, 333, 337.
Pieracki ppłk 11.
Pietruszewicz por. 141.
Piłsudski Józef marszałek 17, 22, 23, 58, 61 — 63, 158, 206, 218, 314, 315, 323, 324.
Piskor Tadeusz płk szt. gen. 4, 16 — 19, 52, 57 — 59, 61 — 66, 142, 146, 148 — 151, 153, 159, 207, 211, 235, 267, 269, 322 — 324.
Płatnikow 321.
Płoszajski mjr 119, 121, 122, 359.
Pokorny kpt. 89, 258, 369.
Politowski por. 141
Popowicz ppłk 378.
Porębski adm. 6, 73, 245, 357 — 359.
Potulicki por. 86.
Pragłowski rtm. 198, 199.
Prądzyński por. 187, 188.
Prich płk 58, 323.
Prochaska płk 330, 360, 361.
Pruchniak Edward 385.
Przeździecki płk 92.

Radcliff gen 393.
Radzikowski por. 130.
Raszewski gen. ppor. 2, 72, 74, 190, 244, 280, 282.
Ratuszyński mjr szt. gen. 11.
Regulski por. p. d. szt. gen. 52, 146. 265, 266, 325.
Repelewski por. 366.
Rochalski por. 91, 92.
Rodziewicz gen. 66.
Roja Bolesław gen. 3 — 5, 18, 20, 51, 54, 58, 64 — 66, 69, 70, 72, 74, 75. 87, 113, 120, 122, 123, 129, 161, 164. 218, 220, 269, 270, 272, 280, 329, 334 341, 387, 389, 391.
Romer gen. 206.
Rostworowski Stanisław mjr 66, 238. 239, 354.
Rowecki mjr szt. gen. 93, 94, 167, 169, 228, 284, 285, 344, 345.
Rozancow 369.
Rozwadowski Tadeusz gen. por. 4, 5, 11, 54, 55, 57, 142, 143, 147, 154 155, 157 — 159, 206, 207, 209, 211— 214, 265, 270, 319, 320, 386, 388, 394.
Rómmel 61, 103, 171, 203, 204, 212, 288, 378.
Różycki mjr 137, 170.
Rudnicki por. 130.
Rumsza płk 294, 349, 351, 353.
Rutkowski Stanisław por. 83, 84.
Rybak płk szt. gen. 37, 38, 90, 91, 125 — 129, 189, 191, 195, 257, 292, 302, 303, 305, 314 — 316, 364, 365, 369.
Rybicki ppor. 224.
Rydz ob. Śmigły-Rydz.

Sahm 382.
Samek kpt. 178.
Sawicki gen. 199, 204, 217, 233.
Scazighino por. 140.
Sierkuczewski por. 140.
Sikorski gen. ppor. 2, 5, 20, 38, 41, 66, 70, 72, 74, 90, 104, 127, 129, 130, 143, 144, 146, 160, 164 — 166, 183, 205, 206, 218 — 220, 235, 238, 239, 241, 244, 293, 295, 297, 303, 337, 339, 340, 351 — 354, 356, 392, 396.
Siła-Nowicki por. 298.
Skibniewski mjr 320.
Skierski gen. ppor. 2, 25, 36, 38, 102, 128, 193, 258, 305, 368, 392.
Skowroński por. 280, 282, 283.
Słupski płk 40.
Smoleń 118.
Sopotnicki ppłk 12.
Sosnkowski gen. por. 11, 207, 323.
Spire gen. 383, 384, 390, 391, 393, 394 397, 400, 401.
Stachiewicz Julian płk szt. gen. 314— 316.
Starzewski płk szt. gen. 11, 400.
Strutyński por. 314, 315.
Strzelecki ppor. 42.
Sulima J. por. 257.
Suracki por. 86 — 89.
Szepel 94.
Szram ppor. 24, 25, 107.
Szubert 28.
Szymański gen. 98, 231, 346.

Szwarcenberg kpt. 374, 375.
Szwencner ppor. 141.

Śmigły-Rydz Edward gen. por. 2, 15, 21 — 23, 61 — 63, 99, 102, 104, 158, 169, 171, 204, 206, 215 — 217, 230, 232 — 234, 267, 288, 291, 323, 324.

Tarwid płk 39, 89.
Tiletschke kpt. szt. gen. 164 — 166, 223, 277, 280 — 282, 326, 332, 335, 342.
Tillinger inż. 281.
Todt kpt. 98, 210, 230.
Tomaszewski płk 298.
Tomaszewski kpt. 278.
Tower 382.
Tracz por. 222, 237.
Trojanowski płk 40.
Tyszkiewicz mjr 59 — 61.

Ujejski por. 218 — 220, 270, 325.
Unszlicht Józef 385.
Urbaniec pchor. 93, 94, 167, 169, 228, 284, 285, 344, 345.

Wallner kpt. 140.
Weygand gen. 58, 206, 357, 384, 386, 388, 394, 395.
Więckowski Erwin ppłk p. d. szt. gen. 5, 115, 269.
Wiszniewski-Frank mjr 61, 105, 172, 174, 287, 291, 348.
Witekówna ppor. 369.
Witorzeniec płk 98.
Wolikowski ppłk 41, 129, 130, 165, 275, 293, 295 — 297, 351, 353, 355.
Wołowski por. 140.
Wrangel gen. 239, 240, 271, 346, 362, 370.
Wrzaliński płk 68, 92.

Zabielski mjr 211, 325.
Zagórski Włodzimierz płk szt. gen. 16, 21, 56, 57, 69 — 71, 74 — 82, 84 — 88, 90, 91, 149, 150, 160, 161, 166, 206, 221, 222, 224 — 227, 273 — 275, 277, 278, 324, 326, 327, 329 — 331, 333 — 341, 355.
Zajchowski kpt. 309, 371, 373.
Zakrzewski ppor. 141.
Załuska por. 341.
Zarzycki Ferdynand płk 54, 77, 113 — 117, 175, 176, 234 — 236, 278, 326, 332, 350, 358, 389, 390, 398, 399.
Zawadzki gen. 357, 358.
Zemanek płk szt. gen. 11.
Zieliński gen. por. 2, 42 — 44, 46, 48, 102, 107, 133, 135, 136, 197, 198, 261 — 263, 308, 310, 312, 313, 372, 373, 376.
Ziętarski mjr 311.
Zwisłocki mjr szt. gen. 11.

Żelichowski kpt. 279.
Żeligowski Lucjan gen. 6, 7, 20, 21, 30, 31, 51, 58, 64, 68 — 70, 77, 78, 81, 119 — 122, 145, 162, 164, 180 — 188, 210, 213, 221, 222, 226, 240 — 243, 247 — 251, 253, 255, 256, 268, 273, 274, 298 — 300, 322, 328, 330, 332, 357, 359 — 361, 387, 389, 391, 393, 396, 398, 399.
Żymierski płk 87.

SKOROWIDZ MIEJSCOWOŚCI.

Abramowice 325.
Aleksandrów (pow. Łuków) 40, 69, 148, 162, 210, 213, 391, 392.
Aleksandrów (pow. Radzymin) 8, 72, 244.
Aleksandrówek 240.
Aleksandrówka 262
Andrzejów 307.
Annopol 3, 74, 190, 315.

Babianka 371.
Bałtyckie morze 382.
Baranów 191, 304, 316, 367.
Barcice 225, 226, 273, 299.
Bełz 136, 313, 314, 378.
Beniaminów 8, 72, 244, 230, 398.
Berdyczów 94.
Beresteczko 97, 167, 169, 195, 210, 214 228, 230, 265, 283, 286, 343, 369.
Bereźce 259.
Berlin 385.
Berlin (pow. Brody) 97, 286, 289, 321, 343.
Biała (pow. Tarnopol) 93, 284, 318.
Biała Podlaska 18, 20, 22, 27, 29, 33, 39 — 41, 44, 81, 89, 138, 145, 227, 233, 264, 343, 390.
Białebłoto 184, 187, 188, 210, 221, 242, 243, 253, 255, 299.
Białka 40, 69.
Białobrzegi (pow. Łuków) 304.
Białobrzegi (pow. Radom) 29, 72, 82 95, 100, 103, 137, 165, 190, 280.
Białobrzegi (pow. Sokołów) 51.
Białobrzezni (?) 315.
Białopole 46, 47, 134, 136, 173. 196. 309, 310, 343.
Białowieża (pow. Pułtusk) 177, 392.
Białystok 49, 389.
Bielany (pow. Sokołów) 34, 35, 189.
Bielino 389.
Bielsk 264.
Bielsk (pow. Płock) 63, 330, 352.
Bieżuń 295, 317, 351, 352, 397.
Binduga 132, 133.
Biskupice 47, 156, 371.
Blizne 245.
Blochy 121, 122, 210, 221, 242, 252, 253.
Błędnica 51.
Błędostowo 350.
Błędowo 398.
Błędówko 353.
Błonie 9.
Błudów 97.
Bobrowniki (pow. Puławy) 304, 315.
Bobulińce 100, 145, 146, 174, 209, 228, 230, 265, 321, 322.
Boby 76.
Bodzanowo 391, 392.
Bohatkowce 321.
Bojany 122, 180, 391 — 393.
Bołdury 286.
Bonów 316, 366.
Boratyn 94, 139, 301.
Bordziłówka 41.
Boremel (Michajłówka) 167 — 169.
Borki (pow. Mińsk Mazowiecki) 191.
Borki (pow. Radzyń) 162, 210, 213, 262, 367.
Borki (pow. Siedlce) 34, 391, 392.

Borki-Kosiorki 35, 362, 363.
Borkowo 331, 332, 338, 349, 353, 398.
Boroczyce 44, 52, 97.
Borowa 303.
Borowica 47.
Borowie 73, 190.
Borysik 289, 308, 322.
Borzymy 250, 254.
Bóbrka 206.
Brańsk 386.
Brańszczyk 18, 69, 70, 85, 86, 119, 120, 122, 144, 145, 164, 210, 213, 221, 240, 241, 243, 250, 252 — 256, 299, 383, 387, 393.
Broczysko rz. 67, 387, 388.
Brodnica 218.
Brodowe Łąki 67, 68.
Brody 1, 16, 17, 25, 28, 45, 49, 50, 94—96, 99, 101, 102, 104, 135, 139, 144, 152, 158, 167 — 169, 171, 173, 196, 198, 199, 201, 202, 206, 208, 210, 213, 230, 231, 264, 284, 322, 363.
Brok 30, 32, 49, 67, 68, 85 — 88, 118, 119, 122, 124, 180 — 182, 186, 187, 204, 210, 221, 239, 242, 252, 253, 271, 317, 362, 389.
Bródno 7.
Brześć nad Bugiem 38, 39, 41, 45, 46, 49, 89, 144, 151, 204, 227, 228, 312, 383, 386.
Brzeziny 348, 364, 367.
Brzeżany 206.
Brzeźno 261, 346, 347, 369, 370, 372.
Brzozów 35, 37, 126, 387 — 390.
Brzuza 246.
Brzuze Wielkie 77, 122.
Buczacz 94, 100, 139, 145, 167, 228, 231, 265, 269, 284, 286, 318, 321, 322, 344.
Budy 274, 275, 300.
Budzyno-Bolki 113.
Bug rz. 1, 15, 17, 21, 23, 24, 26 — 28, 31, 36, 42 — 45, 47, 49, 51, 52, 61, 68, 71, 81, 82, 85, 92, 93, 97, 101, 106, 107, 109, 119, 120, 132, 133, 138, 139, 144, 146, 152, 153, 156 — 158, 162, 164, 166 — 168, 173, 180, 184, 186 — 188, 196, 197, 203 — 208, 210, 213, 221, 227, 229, 232, 239, 242, 243, 246, 249, 252, 259 — 262, 264, 269, 271 — 274, 276, 283, 285, 286, 289, 300, 301, 306, 308, 309, 312, 317, 322, 327, 328, 343, 345, 347, 357, 362, 367, 370, 371, 383, 384, 386, 387, 389, 391, 396.
Busk 206.
Bychawa 47.
Bystrzyca rz. 208, 316, 363.

Cebrów 96, 100, 144, 145, 170, 284, 289, 318, 344.
Cegłów 223, 249, 274, 298, 300, 396.
Ceranów 118.
Cetynia rz. 49, 67, 124.
Chełm 12, 15, 25, 26, 29, 46 — 48, 106, 107, 109 — 111, 133 — 135, 139, 141, 150, 154 — 159, 167, 168, 170, 173, 196, 197, 205, 208, 215 — 217, 229, 231 — 234, 259, 263, 264, 269, 285, 286, 289, 301, 306, 307, 309 — 311, 317, 322, 345, 347, 348, 369 — 374, 376.
Chinów 192.
Chmielowo 294, 296, 329, 398, 399.
Chmielnik 94.
Chmielno 52, 97, 289, 321.
Chmielowa 83, 84.
Chmielów 51, 68, 91.
Chodaczków 51, 98, 100, 144 — 146, 209, 228, 230, 231, 265, 269, 284, 285, 318, 344.
Chodów 35, 162, 194, 210, 213.
Choja 127, 274.
Chołojów 231, 283, 318, 321, 343.
Chołoniów 131, 196.
Chorchosy 210, 221, 242, 243, 252, 253, 362, 363.
Choroszczynka 387, 388.
Chorzele 55, 56, 117, 389, 390, 398.
Chotomów 276, 396, 397.
Chrcynno 330, 353.
Chrusty 223, 249.
Chruszczewka 83.
Chrzanowa 177, 189, 221.
Chyliny 70, 77, 113, 114, 122, 145, 146, 161, 214.
Chynów 306.
Ciechanów 48, 49, 51, 54, 56, 57, 67, 70, 72, 81, 85, 86, 114, 115, 118, 124, 138, 144, 145, 147, 164, 165, 176, 178,

179, 205, 207, 209, 211, 213, 218 — 220, 235, 239, 243, 278, 293, 295, 296, 317, 320 — 323, 325, 328, 329, 331, 332, 338, 340, 351, 354, 356, 391 — 393, 396, 398.
Cieciorki 113.
Cieplewo 389 — 392.
Cieszyn 382.
Cyców 229, 309, 373.
Cygany 389.
Czajka 301.
Czaple 239, 271.
Czarnoty 387.
Czarnowo 350, 352, 398.
Czaruków 97, 169.
Czemierniki 48, 371.
Czerniejów 307, 343, 345, 369.
Czersk 24, 82.
Czerwińsk 266, 278.
Czerwonka 113, 188, 189, 210, 221. 223, 224, 242, 250, 252, 254, 294.
Czułczyce 370.
Czystopady 100.
Czystów (?) 228.
Czyżewo 118, 138, 301, 302.

Dalekie 30, 253, 387.
Daniłowo 51.
Dańce 46.
Darachów 167, 208, 363.
Dąbrowa 20, 37, 180, 182, 184, 188. 244, 299.
Dąbrówka 113, 298.
Denysów 51, 98, 100.
Dereczyn 196.
Derlicki 188, 250.
Dębe (pow. Pułtusk) 6, 7, 73, 244, 245, 332, 338, 340, 349, 350, 352, 354. 358, 359, 398.
Dębe (pow. Sokołów) 30.
Dębienica 210, 221, 242, 252, 253.
Dęblin 1 — 4, 12, 13, 19, 25, 37, 40. 54, 66, 72, 74, 78, 82, 90, 91, 95, 102 — 104, 128, 130, 143, 146, 148. 151, 158, 161, 165, 189 — 193, 205, 211, 224, 225, 227, 243, 257, 258, 266, 267, 272, 277, 279, 281, 292. 303 — 305, 315 — 317, 341, 352. 365 — 368, 392, 397.
Dębowica 40, 41, 69, 127, 162, 210, 213, 252, 391.
Dębowiec 262, 289, 309, 311, 312, 348, 373.
Długosiodło 49, 64, 67, 121, 122, 162, 182, 184, 187, 188, 207, 362.
Dniepr rz. 318, 344.
Dniestr rz. 51, 94, 100, 145, 157, 167. 206, 228, 288, 321.
Dobrotwór 231, 284.
Dołhobyczów 312, 347, 370.
Dołżanka 167, 208, 363
Domaczewo 42, 97, 133, 167.
Domanice 20, 128, 191.
Domasznie jez. 343.
Domosław 294, 296, 325, 329, 356.
Dorochów 347.
Dorohucza 311.
Dorohusk 15, 16, 24, 42, 105, 109, 133, 173, 197, 216, 259, 306, 309, 369, 371.
Draganówka 146, 210, 228, 230, 265.
Drążdżewo 55.
Drążgów 304, 315, 367.
Drewnica 246, 298, 329, 359, 361.
Drohiczyn 49, 67, 166, 384, 386.
Drozdowo 77, 122, 239, 242, 253, 271, 362.
Drużkopol 45.
Drwały 328, 357.
Dubeczno 262, 269, 287.
Dubienka 45, 46, 103, 106, 108, 109, 132, 197, 308, 309.
Dubno 52, 92, 98, 101, 318, 344.
Dybki 184, 187.
Dybów 83, 91, 92, 300.
Działdowo 218.
Działdówka rz. 270, 330, 349, 353.
Dzierżanowo 177.
Dziewule 34, 39 — 41, 89, 192, 193.
Dzięcioły 359, 361.
Dżuryn 96.

Elżbietów 83, 91.

Fajsławice 168, 208.
Falbogi 274, 300.
Falęcice 72, 75, 165, 190, 193.
Feliksin 304.
Firlej 48, 191, 192, 293, 304, 312, 315, 316, 364, 367, 372, 397.

Gaje Dytkowieckie 96.
Gaje Lewiatyńskie 139, 301.
Gaje Starobrodzkie 94, 98.
Gajowy 250, 251.
Gałki 35.
Garbatka 19, 37, 55, 64, 65, 69, 82, 84, 96, 103, 125, 126, 130, 189, 280, 342.
Garbatówka 308, 311, 312, 371, 373.
Garnowo 294, 295.
Garwolin 73, 74, 190, 192, 193, 342, 365.
Gąbin 335.
Gąsewo 113, 114, 117.
Gąsiorowo 185, 296, 321, 329, 392.
Gąsocin 145, 147, 175, 176, 211, 219, 221, 235, 294 — 296, 321, 329, 354.
Gdańsk 58, 271, 382.
Giżyce Niemieckie 315.
Gl'nojeck 319, 332, 398.
Gładczyn 274, 275.
Głębokie 289, 307, 311, 322.
Głody 383.
Głowaczów 276, 306, 396, 397.
Gnojno 51.
Godnie 301.
Golice 127.
Gołaszyn 192, 390.
Goławice 349, 398.
Gołąb 192, 366.
Gołąbki 390.
Gołębie 355.
Gołymin Stary 115, 147, 175, 176, 295, 319, 331, 332, 338, 352.
Gołystok 222, 250, 251, 254, 255.
Gostkowo 77, 122, 214, 239, 255, 271, 362.
Gostynin 267, 333, 335, 336.
Gotówka 263, 269, 286.
Goworowo 67.
Góra Kalwaria 2 — 4, 6, 9, 13, 64, 65, 73, 74, 79, 84, 87, 95, 103, 190—192, 244 — 247, 258, 266, 274, 279—281, 283, 304 — 306, 341, 394, 397, 399.
Góra Puławska 192, 304, 306.
Górka 304, 315.
Górka Lubartowska 364.
Górki 34, 69.
Góry 67.
Grabanów 40.
Grabin 108.
Grabinki (?) 253.
Grabiny 210, 221, 242, 253, 391.
Grabniki (?) 242.
Grabowiec 47, 101, 111, 168, 208, 215, 216, 229, 231, 262, 363, 370.
Grabów 132, 387.
Grajewo 239, 271, 317.
Grała 272, 301, 302.
Grała-Dąbrowizna 239, 240.
Granne 389.
Grębków 35, 69, 88, 126, 149, 165, 185, 241, 250.
Grężówka 39, 89.
Grochowa 49.
Grodno 317.
Grodzisk 9, 165, 258, 281, 304, 324, 337, 342.
Grodzisk (pow. Węgrów) 184, 187, 188, 194, 195, 250, 254.
Gromin 177, 178, 189, 221.
Groty 8.
Gródek (pow. Hrubieszów) 44.
Gródek (pow. Radzyń) 348, 371.
Gródki 270.
Grójec 13, 14, 280 — 282.
Grudusk 55.
Grudziądz 218.
Gruszówka (Gruszewska Stannica) 240.
Grzymały 91, 92.

Hajnówka 49, 67, 124.
Hajworonka 231, 269, 286.
Haliczany 376.
Hańsk 262, 269, 283, 287.
Helenowo 359.
Helenów 300.
Hładki 96, 321, 345.
Hłuboczek 344.
Hłuboczek Wielki 167, 208, 363.
Hniszów 29, 101, 106, 107, 109, 112, 132, 259, 285.
Hola 48.
Holendry 294 — 297, 322, 328, 329, 354, 355, 357.
Holenik (?) 131.
Hołoby 168, 208, 363.
Hołubie 45, 47, 347, 370.

Hołubla 37, 389, 390.
Homel 131.
Hordzieszka 192, 304.
Horochów 44, 45, 52, 151, 173, 196, 198, 210, 213.
Horodło 28, 43.
Horodyszcze 96, 139, 167, 168, 208, 231, 263, 269, 286, 376.
Horynka Wielka 94, 95.
Horyszów Ruski 375.
Hrada 94, 95.
Hrubieszów 2, 15, 16, 21, 23, 24, 27, 28, 44, 46, 47, 49, 97, 107, 110, 111, 133, 134, 136, 139, 158, 159, 173, 212, 215 — 217, 229, 231, 234, 285, 288, 290, 291, 301, 306, 308 — 310, 318, 343, 345, 348, 371, 375.
Hrud 40, 41, 69, 70, 145.
Hupały 131, 132.
Husynne 24, 29, 30, 42 — 44, 49, 50, 52, 97, 101, 106, 107, 109, 132, 139, 146, 167, 168, 259, 285.
Huszcza 18, 27, 39, 44, 45, 127, 259, 285.
Huszlew 18, 22, 27, 29, 33 — 35, 39, 69, 70, 81, 148, 162, 210, 211, 390, 391.
Huta Stara 191, 192, 303, 328, 364.

Iganie Nowe 35, 37, 69, 125, 126.
Iganie Stare 35, 37, 69, 125, 126.
Ignatów 345, 348, 369, 370, 374.
Iłowo 218.
Imielin 8, 11, 245.
Irena 303, 366.
Isypowce 346.
Iszczków 139, 167.
Iwaczów 344.
Iwaczów Górny 346.
Iwanie 51, 98.
Izabela 297.
Izbica 47.
Izdebki 127, 162, 210.

Jabłeczna 43, 44, 97, 98.
Jabłonna (pow. Radzymin) 3, 7 — 9, 74, 190, 247, 266, 298.
Jabłonna (pow. Węgrów) 271, 301.
Jadów 7, 11, 223, 241, 246, 249.
Jagodne (pow. Łuków). 39, 89, 191.
Jagodne (pow. Siedlce) 35, 127, 391, 392.
Jagodne (pow. Węgrów) 239, 271, 362.
Jakubów 223, 249, 274, 298, 300, 396.
Jankowo 113, 114, 145, 161.
Janopole 113.
Janów Lubelski 288.
Janów Podlaski 17, 18, 33, 38, 39, 41, 89, 138, 227, 386, 387.
Janówka 46.
Jarosław 13, 30.
Jarosławy 34, 189, 386.
Jartypory 210, 221.
Jasionka 34, 35, 391, 392.
Jasiorówka 180 — 182.
Jaskułowo 330, 350, 353.
Jaszczułty 210, 211, 213, 221, 243, 253, 387, 389.
Jaworów 366.
Jazłowczyk 96.
Jazłowiec 98.
Jedlanka 289, 307, 311, 322.
Jednorożec 55.
Jekaterynodar 132.
Jezierna 96, 100, 170, 208, 363.
Jezierzany 168, 169, 208, 209, 363.
Jeziorce 196, 198, 200.
Jędrzejów 274, 300, 329, 350, 361.
Joniec 331, 332, 338, 349, 352.
Józefin 370.
Józefowo 67.
Józefów (pow. Puławy) 168, 208, 362.
Józefów (pow. Radziechów) 231, 269, 378.
Józefów (pow. Warszawa) 11.
Józefówka 210, 228, 230.
Juliopol 371.
Justynów 188.

Kaczkowo 68, 119.
Kadzidło 48, 117, 124, 125.
Kalasantówka 146.
Kalinowo 70, 122, 184, 187, 188, 243, 253, 299.
Kałuszyn (pow. Mińsk Mazowiecki) 7, 35, 36, 128, 183, 205, 223, 239, 246, 249, 273, 274, 299, 300, 362.
Kałuszyn (pow. Warszawa) 276, 330, 332, 350, 358, 359, 396, 399.

Kamianka 51.
Kamień (pow. Chełm) 307, 345, 348, 369, 374.
Kamień (pow. Łuków) 304
Kamieńczyk 246, 249, 389, 390.
Kamion 279.
Kamionka (pow. Lubartów) 102, 192, 304, 367, 368.
Kamionka Strumiłowa 28, 45, 101, 102, 157, 170, 201, 203, 206, 215, 229, 346, 378.
Kamionna 330, 352
Kańkowo 118.
Karczew 2, 6, 7, 72, 73, 192, 244, 298.
Karniewek 326, 355, 398.
Karniewo 175 — 177, 189, 221.
Karolew 210, 221, 250.
Karolina 304, 364.
Karolinowo 350.
Karolinów 346, 347, 370, 372.
Karszewiec 399.
Karwin 382.
Kasiłan 308, 371, 372.
Katarzyn 304.
Kazań 131, 318, 344, 345.
Kaznów 322, 347, 348, 372, 373.
Kazuń Polski 9, 245.
Kąkolownica 41, 162, 210, 211.
Kąty 100, 289, 344, 346.
Kąty-Parysy 246.
Kępa Niemiecka 266.
Kielce 12, 21.
Kiełpin 9.
Kijany 375.
Kijowiec 40, 51, 383.
Kijów 94, 209, 259, 318, 363.
Kikoły 338, 341, 352.
Klekotówka 96.
Klemowizna 250.
Kleszewo 177, 178, 189, 214, 221.
Klesztów 309, 345, 369.
Klukowo 294.
Kniaże 146, 260, 264.
Knurowiec 387, 388.
Kobiesy 301, 302.
Kobyłka 7, 9, 246, 298, 329, 359, 361, 399.
Kobyłki 44.
Kock 2, 18, 22, 25, 27, 29, 39, 40, 47, 69, 74, 81, 82, 89, 90, 102, 107, 127, 148, 151, 158, 162, 190 — 192, 205, 208, 210, 213, 223, 230, 232, 260, 262, 267, 284, 292, 293, 304, 309, 315, 317, 363, 365, 367, 368, 372, 392, 397.
Koczew 191.
Koczukówka 387, 388.
Kodeń 16 — 18, 24, 27, 38, 39, 44, 46, 51, 127, 264, 373, 386, 387.
Kokutkowce 145.
Kolno 385.
Kołacze 48.
Kołbiel 20, 37, 128, 244, 247.
Koło 8, 245.
Kołomyja 206.
Kołpytów 52, 97, 131, 195, 196.
Komarówka 18, 22, 23, 27, 29, 81, 127.
Komary 330, 360, 361.
Komisarówka 254, 256.
Komorowo 78, 85, 162, 180, 182, 184, 188, 223, 226, 249, 268, 273, 299.
Komory Dąbrowne 178.
Konary 358.
Koniuchy (pow. Horochów) 131, 196.
Koniuchy (pow. Hrubieszów) 348, 375.
Koniuszków 286, 289.
Konstantynów 40, 41, 69, 89, 145.
Konty 231.
Kopce 35.
Korabie 188, 250, 255.
Kornica 41, 264, 325, 343, 356.
Koroszczyn 383.
Korytnica 139.
Korytnica (pow. Węgrów) 165, 166, 185, 254, 360, 361.
Korytnica (pow. Włodzimierz Wołyński) 109, 168, 208, 363.
Kosewko 350, 352.
Kosierady 386.
Kosiorki 128, 162, 239, 240, 272, 301, 302.
Kosmów 312, 347, 370.
Kosmy 19, 27, 29, 34, 81, 391.
Kossów 83, 88, 91, 181, 186, 254, 386, 387.
Kossówka rz. 64, 119, 122, 181, 386.
Kostrzyń rz. 207, 239, 271, 284, 301, 343, 362.
Kosumce 281, 282.
Kosyń 262, 269, 287.

Koszewnica 330, 359, 361.
Kotów 321, 322.
Kotuń 34 — 36, 192.
Kowalewo 317.
Kowel 92, 108, 109, 139, 204, 264, 301, 306, 317, 369.
Kownatki 192.
Kozienice 20, 21, 55, 276, 281, 298, 306, 348, 366, 367, 396.
Kozłów 51, 96, 98, 100, 144, 145.
Kozły 328, 357.
Kozowa 139.
Kożuchów 94.
Koźniewo Wielkie 294, 295.
Kraków 63.
Krasne 12.
Krasne (pow. Włodawa) 289, 307, 311, 373.
Krasne (pow. Złoczów) 95, 170.
Krasnosielc 55, 56, 114, 117, 179, 264.
Krasnystaw 15, 21, 23, 27, 28, 45, 47, 99, 103, 104, 107, 133—136, 151—153, 156, 168, 170, 171, 173, 196, 201, 309, 310.
Krasów 34, 37.
Krasusy = Mikłusy 268, 269, 272, 273.
Krasusy = Smolanka 39.
Kraśnik 15, 28, 30, 47, 104, 105, 173, 203, 233, 291.
Kroczewo 350.
Kromnów 275.
Krowie bagno 262.
Krupy (pow. Lubartów) 304, 365, 367.
Krupy (pow. Sokołów) 70, 85, 86, 122, 145.
Kryłów 44, 97, 173, 196, 206, 260, 264, 289, 307, 312, 322, 343, 345, 347, 370.
Krynica 162, 189.
Krynki 34, 35, 69.
Krypy 299.
Krystynopol 146, 152, 159, 170—172, 174, 200, 202—204, 229, 263, 308, 378, 379.
Krzemieniec 52, 92, 94, 98, 131.
Krześlin 35, 127, 162, 210, 211, 387.
Krzna rz. 166.
Krzynowłoga 56.
Krzynowłoga Mała 55.
Krzynowłoga Wielka 55.
Krzywa Góra 266.
Krzywda 90, 191, 227, 257.
Krzywica 7.
Księży Kąt 184, 187.
Księżyzna 180, 182, 184, 187, 188.
Kukawki 34, 35.
Kuleszka 67.
Kulików 154.
Kupczyńce 139.
Kurdwanówka 51, 100, 145.
Kurowce 321, 322, 346.
Kurów (pow. Łuków) 256, 268, 272.
Kurów (pow. Puławy) 47, 292, 367, 369.
Kury 7, 11, 246.
Kustyn 97, 100, 167, 169, 195, 208, 363.
Kutaski 181, 186.
Kutno 12, 335, 336.
Kuty 196.
Kutyski 83, 91.
Kutyszcze 52, 93, 94, 100, 167—169, 208, 227, 318, 363.
Kwasów 260.

Lachy 77, 122, 255.
Lady 219.
Laski 81.
Laskowiec 49, 50, 67.
Laskowizna 68, 119.
Laszków 97, 289.
Latowicz 73, 190, 191, 223, 246, 249, 274, 397.
Leduchów 93, 94, 98, 139, 167—169, 284, 286, 301.
Lemieszów 196.
Leopoldów st. 304, 305, 366, 368.
Leplówka 43, 97.
Leszniów 289, 343.
Leśniakowizna 298, 300, 329, 330, 359, 361.
Leśniczówka 263, 269, 286, 348, 374, 376.
Leżajsk 102.
Lida 389.
Lidzbark 218.
Lipa rz. 45, 152.
Lipiny 191.
Lipniaki 192.
Lipniki Stare 235, 236.
Lipno 397, 398.

Lipowiec 271.
Lityń 94.
Liw 35, 254.
Liwiec rz. 3, 6, 7, 18, 20, 22, 33—35, 37, 39, 81, 85, 88, 123, 124, 127, 162, 164, 180, 182—184, 187, 188, 191, 207, 210, 221, 241, 244, 246, 250, 254, 255, 268, 273, 274, 284, 299, 330, 359, 361, 390, 391, 393, 396
Lubaczów 168, 192, 208, 363.
Lubartów 21, 22, 27, 47, 48, 104, 156, 158, 192, 261, 289, 292, 305, 307, 309, 311, 312, 315—317, 322, 347, 367, 371—373, 375.
Lubicl 18, 20, 121, 179.
Lubicńka 46
Lublin 12—15, 17, 21—23, 25, 27, 28, 30, 45, 48, 53, 61, 63, 77, 90, 99, 103 — 105, 109 — 112, 130, 133—136 142, 150 — 158, 160, 161, 167, 168, 170 — 173, 192, 196, 197, 201, 204, 208, 212, 215—217, 229, 231, 232, 288, 290, 293, 302, 309, 311, 362, 367, 368, 374, 376, 377.
Ludwinowo 294, 353.
Ludwinów 180, 182, 184, 187, 188.
Lwów 1, 12—15, 63, 95, 103, 104, 123, 139, 152—154, 156, 157, 169, 174, 199, 200, 202—204, 206, 208, 212, 287, 288, 301, 313, 318, 378, 379, 388.

Łady 211, 219.
Łapy 138, 179.
Łaszczów 231.
Łaziska 274, 300, 330, 360, 361.
Łączka 191.
Łęczna 47, 262, 311, 312, 348, 371, 373, 375.
Łęcznowola 256, 272.
Łochów 20, 30, 88, 102, 122, 160, 161 163, 180, 181, 186, 278.
Łokacze 44, 168, 227, 283, 284
Łomazy 40, 45, 69, 89, 145, 390.
Łomża 67, 385.
Łopatyn 44, 52, 97, 104, 152, 154, 159, 167 — 171, 173, 195 — 198, 200, 203, 208, 210, 213, 228—230, 264, 289, 321, 322, 324, 343, 363.
Łosice 18, 22, 27, 29, 33—35, 44, 69, 70, 81, 325, 356, 390.
Łosiewice 180, 182.
Łoś 298, 300.
Łowcza 348, 373, 374.
Łowicz 12, 13, 149, 150, 165.
Łódź 12, 13, 336.
Łuck 49, 97.
Ługa rz. 52, 97.
Ługi Wielkie 274.
Łukowce 41.
Łukowiec 367.
Łuków 2, 3, 6, 18, 20, 22, 27, 29, 33, 36, 37, 39—40, 46, 49, 53, 66, 68, 69, 77, 78, 81, 89, 90, 102, 129, 130, 148, 151, 156, 161, 166, 171, 190—192, 194, 195, 205, 207, 208, 216, 223, 256, 257, 268, 272, 284, 303, 304, 317, 322, 328, 343, 363, 368, 390, 392, 393, 396, 397.
Łukówek 346, 348, 370, 374.
Łupiny 272.
Łysaki 178.
Łysobyki 2, 102, 191, 192, 267, 268, 304, 315, 316, 367.
Łysów 51, 386.

Maciejów 131.
Macoszyn 262, 269, 287.
Magnuszew 306, 367.
Maherhof 315.
Majdan 391.
Majznerzyn 304, 316, 367.
Makowica 113, 114, 145, 161
Maków 19, 51, 54, 57, 81, 113—115, 118, 144, 147, 175—179, 189, 207, 211, 214, 221, 237, 389.
Maliszewa 30, 31.
Malużyn 355.
Małkinia 3, 32, 49, 51, 67, 68, 85, 87, 88, 118—120, 138, 164, 179—182, 186, 187, 207, 301, 302, 317, 362, 387—390, 396, 397.
Mamczury 346.
Manastyrek 286.
Marianowo 64, 119, 121.
Marki 7, 8, 52, 73, 141, 160, 165, 241, 245, 298, 302, 358, 360, 399.
Marna 66.
Matcze 44, 97, 108.

Mayowice (?) 392.
Mazewo 350, 352.
Medwedowce 96.
Mędrzyca (?) 72.
Miastkowo 124.
Michałów 11.
Michałówka 49, 92, 94, 208, 363.
Michelsdorf 262.
Michów 191, 316, 367.
Miedzianka rz. 207.
Miedzna 88.
Mielce 208.
Mielec 102.
Mielnik 386.
Międzyleś 246, 274, 300
Międzyrzec 18, 22, 23, 27, 29, 33, 40, 41, 81, 89, 102, 127, 148, 162, 210, 256, 268, 272, 391.
Miętkie 375.
Mikłusy 256, 257.
Mikołajów 100.
Mikulińce 93.
Miłosna 7, 8, 64, 72, 190, 244, 246, 297.
Mingosy 35, 191, 271, 301.
Mińsk Mazowiecki 2, 7, 11, 12, 19, 20, 34—38, 70, 74, 75, 78—89, 90, 91, 127, 141, 144, 160 — 163, 183, 189, 190, 192—194, 205, 246, 248, 273—275, 299—301, 316, 329, 330, 359—362, 384, 387, 388, 390—392.
Mława 13, 14, 48, 49, 55, 57, 58, 67, 72, 75, 78, 118, 123, 124, 129, 138, 147, 165, 179, 183, 205, 207, 211, 213, 218, 220, 239, 243, 271, 294—296, 317, 320—323, 328, 349, 350, 362, 383, 396.
Młodzianowo 114, 115, 145, 161, 389.
Młynków 366, 368.
Modlin 3, 6, 8—11, 13, 49, 53, 54, 56, 58, 64, 65, 70, 72—74, 79, 84, 104, 130, 141, 143—147, 149, 150, 165, 181, 190, 205, 207, 211, 219, 220, 225, 238—241, 244—247, 265—267, 271, 272, 275, 278, 279, 293, 294, 303, 305, 317—319, 323, 328, 331—333, 335, 338—340, 349—351, 353, 354, 356, 358, 362, 388, 394—401.
Modrzyce 190, 193, 244.
Mokobody 20, 34—37, 69, 70, 85, 88, 126, 128, 162, 221, 244, 254.
Mokotów 8, 245.
Mokra Wieś 86, 241, 255.
Mołodeczno 252.
Mołodutyń 376.
Mordy 19, 22, 27, 29, 34, 35, 37, 69, 81, 126—128, 162, 210, 211, 383.
Mostów 40, 41.
Mosty Wielkie 45.
Moszczanka 303, 315, 366.
Moszyn 178.
Mystkowice 396.
Myszkowice 51.
Myszyniec 48, 124
Mytnica 286.

Nadbrzezie 12.
Nadwórna 206.
Nakły 117.
Nakory 34, 35, 127, 162, 189, 210, 250, 255.
Nakwasza 51, 98, 100.
Narew rz. 1, 2, 6, 8, 18, 49, 57, 67, 69, 72, 73, 101, 114, 117, 118, 120, 122, 144, 145, 161, 164, 165, 178—180, 185, 205, 211, 214, 218, 226, 239, 241, 242, 244, 245, 253, 255, 271, 276, 294, 296, 297, 320, 322, 328, 329, 331, 337—340, 350—352, 354, 357, 359, 361, 362, 389, 391, 398.
Nasielsk 14, 72, 115, 205, 239, 241, 244, 271, 294, 296, 319, 325, 330, 332, 339, 340, 349—351, 353—356, 358, 362, 398.
Nastasów 100, 139, 167, 208, 284, 301, 318, 344, 363.
Neple 386.
Niegów 7, 11, 246, 249, 274, 275, 300
Niemiacz 96, 210, 230.
Niemirów 166, 325, 356.
Niemiry 51.
Nieporęt 398.
Niestanice 231, 269.
Nieszawa 335.
Niwiski 35, 127.
Nowa Wieś (pow. Ciechanów) 355.
Nowa Wieś (pow. Maków) 179.
Nowa Wieś (pow. Ostrów Mazowiecka) 18, 39, 41, 69, 85, 120, 188, 210, 213, 221, 243, 244, 253.
Nowa Wieś (pow. Warszawa) 8, 72.

Nowe Miasto 294, 296, 321, 329, 340, 351, 352, 355, 398.
Nowiny 267, 333, 335, 399.
Nowosiółka Jazłowiecka 98.
Nowosiółki 56.
Nowy Dwór 293, 339, 350, 352, 400.
Nowy Sącz 12.
Nowy Świat 191.
Nury 181.

Obrąb 355.
Obryte 299.
Ochmatków 94.
Ochudno 221, 241, 243, 249, 252, 254—256, 268, 273, 299, 393.
Odessa 167, 208, 363.
Ogrodniki (pow. Biała Podlaska) 383.
Ogrodniki (pow. Bielsk) 166.
Ogrodniki (pow. Węgrów) 391.
Ohladów 154, 210, 213, 228, 230, 264.
Ojrzeń 295, 320, 328, 330, 352.
Okniny 301.
Okopy 44, 97.
Okuniew 6—8, 72, 73, 205, 244, 246, 297, 298, 301, 329, 359, 361.
Olchowiec rz 98.
Oleksin 20, 37, 128, 239, 244, 271, 301, 362.
Oleksiniec 94, 95, 227.
Oleksiniec Stary 94, 95.
Olędy 127, 274, 275.
Olszak Stary 178.
Olszewnica 343, 344, 348, 364.
Ołdaki 178.
Omulew rz. 18, 58, 65—67, 117, 384.
Opalin 24, 106, 108, 109, 131—133, 139, 167, 168, 208, 259, 262, 285, 287.
Orłów Drewniany 47, 48.
Orz rz. 18.
Orzechowo 338, 339, 351, 352, 399.
Orzechów 285, 317.
Orzyc rz. 1, 2, 72, 101, 114, 118, 145, 161, 165, 179, 214, 219, 242, 244, 253, 294, 386, 389, 391, 393.
Osetno 117.
Osieck 73, 190, 205, 246.
Osowce 51, 98, 174, 209, 228, 230, 265.
Osownica rz. 249.
Ossów 7, 246, 399.
Ostrołęka 18, 22, 38, 48, 49, 57, 67, 102, 118, 124, 138, 179, 205, 219—221, 371, 383, 384, 386, 387, 389.
Ostróg 369.
Ostrów (pow. Dubno) 167.
Ostrów (pow. Radzymin) 8, 72, 244.
Ostrów (pow. Tarnopol) 139.
Ostrów Mazowiecka 64, 67, 118, 138, 179, 184, 186, 187, 207, 362, 389.
Ostrów Podlaski 45, 48, 232, 259—261, 263, 289, 307, 311 312, 322, 345, 347, 371—373, 375, 376.
Ostrówek 389.
Ostrówek (pow. Garwolin) 266.
Ostrykół 55, 119, 120.
Oszczów 196.
Otwock Wielki 20, 37, 128.
Ożarów 9.
Ożydów 95, 170.

Paczuszki 51.
Paduchy 390.
Palikrowy 139.
Panasówka 96, 227, 284, 318, 343.
Paplin 162, 180, 182, 184, 187, 188.
Paprotnia 387.
Parczew 15, 21, 22, 26, 28, 45, 46, 48, 53, 66, 77, 81, 82, 102, 103, 130, 135, 148, 170, 171, 173, 192, 196, 205, 214, 215, 229, 232, 233, 260, 261, 263, 285, 289, 292, 307—309, 311, 312, 315—317, 322, 343, 346, 347, 370—373.
Parysów 73, 190, 246.
Paryż 383, 385, 386.
Paskudy 348, 364.
Patrykozy 34, 83, 91, 387.
Peratyn 321.
Perespa 348.
Petrykozy 271.
Piaski (pow. Chełm) 262, 312, 348.
Piaski (pow. Lublin) 309, 371, 373, 374.
Piegawki 127, 162, 250.
Pijanowo 331, 338.
Pilawa 336, 368.
Pióry 34, 35, 127, 391.
Piszcza 24, 43, 45, 82.
Piszczac 17, 24, 40, 51, 89, 386, 387.
Plaszowa 167, 168.
Platerów 51, 138.
Pławanice 29, 106—108.

Płock 6, 10, 14, 73, 149, 150, 165, 266, 267, 295, 317, 319, 320, 323, 325, 328, 330, 333, 335, 337, 350, 352, 354—356, 393.
Płomiany 113.
Płońsk 295, 296, 319—321, 328, 329, 331, 332, 337, 338, 340, 349, 354—356, 398.
Płoskirów 167, 318.
Płotycza 51, 206, 231.
Pniewnik 7, 35, 36, 243, 246.
Pniewo 72, 78, 85, 162, 180, 182, 184, 186, 188, 221, 225, 226, 241, 243—245, 273, 299, 392.
Pobołowice 307, 343, 348, 374.
Pobratymy 239, 250, 271, 272, 301, 302, 362.
Poczajów 100, 101, 146, 170, 228, 230, 265.
Poczapińce 146, 209, 265.
Podawce 387.
Podbereżce 100, 286.
Poddębie (Poddębe) 6, 73, 75, 245, 248.
Podkamień 49, 96, 100, 286, 343, 344.
Podnieśno 37, 38, 68, 125.
Podoś 117.
Podzamcze 139, 269, 284, 286.
Podzameczek 231, 269.
Pogonów 304, 365, 366.
Pogorzel 162, 184, 187, 188.
Pogorzelec 294, 337.
Poizdów 367.
Pokropiwna 96, 100, 321, 344.
Pokrzywnica 72, 244, 276, 294, 296, 321, 326, 329, 357, 359, 361, 396, 397.
Polaki 34, 35, 128, 255, 256.
Poliçzna 192, 304.
Pomocnia 355.
Pomorce 51, 96.
Poniaty 330, 352.
Ponikiew 67, 164, 165, 241, 242, 274, 275, 392.
Popielarka 113.
Popławy 274.
Popowce 51, 96, 98, 139, 167, 169, 208, 363.
Popowo 274, 300, 327, 350, 352, 396.
Popów 162, 180, 182, 184, 188.
Poryck 168, 208, 264, 289, 307, 322, 363.
Porządzie 164, 241, 250, 252, 254—256, 299.
Postoliska 246, 359, 361.
Poszewka 210, 221.
Potok Złoty 286.
Potycz 266.
Powązki 9, 245.
Powórsk 94, 95.
Poznań 65, 240, 280, 363, 381.
Pożarów 304.
Praga 7—9, 14, 19, 20, 34, 59, 72, 96, 103, 183, 319, 320, 357, 400.
Pratulin 138.
Prostyń 70, 122, 145, 186.
Proszkowo 317.
Pruszków 9, 73, 183, 245.
Pruszyn 127, 162, 210, 213.
Prylew 301.
Przasnysz 48, 51, 54—57, 65, 67, 85, 113—115, 117, 118, 120, 124, 179, 207, 219, 264, 383, 386, 392.
Przemyśl 13, 14, 101, 141, 143, 169.
Przetycz 18, 20, 51, 56, 64, 68, 69, 120, 144, 162, 181, 182, 184, 186—188, 243, 253, 299, 383, 386, 389.
Przewale 370.
Przewłoka 96, 231, 269, 284, 286, 318.
Przewodowo 177, 178, 185, 189, 218, 221, 222, 235—237, 268, 271, 273, 295, 317, 320, 325, 328, 352, 356, 392
Przewodówka rz. 177, 178.
Przeworsk 13.
Przewóz 366.
Przychody 304, 367.
Przypisówka 367, 368.
Przystań 117.
Przytoczno 192, 304, 367.
Przywary 239, 272, 301.
Przywózki 68, 83, 91.
Psary 274, 275.
Psucin 350.
Pszonka 372.
Puchaczów 308.
Puchały 67.
Pulwy bagno 254.
Puławy 3, 14, 61, 74, 105, 190, 208, 257, 272, 292, 305, 306, 315, 362, 367—369.
Pułtusk 1, 2, 4, 7, 49, 55, 57, 58, 65, 66, 70, 72, 73, 76—78, 81, 85, 87, 147,

164, 165, 176—178, 185, 207, 211, 214, 218, 219, 222, 225, 226, 234, 235, 237, 239—241, 243, 245—247, 265, 268, 271, 273—276, 293—298, 300, 317, 318, 320, 322, 323, 325, 328, 329, 332, 340, 354—357, 361, 362, 386, 392, 393, 395—399.
Purzyce 162, 210, 213.
Pustelnik 8, 72, 244, 246, 274, 298, 300, 329, 359, 361.
Pustomyty 196, 198.
Puznówka 192, 193.
Pyszkowce 51, 96, 98.

Raciąż 165, 295, 319, 320, 328, 331, 332, 337, 338, 351, 354—356, 398.
Racibory st. 49, 179.
Raczyn 196.
Radom 12—14, 72, 102, 130, 190, 244, 304, 368.
Radziechów 45—47, 61, 97, 101, 104, 107, 111, 112, 137, 159, 196, 198—200, 203, 230, 231, 269, 283, 318, 321, 322, 324, 369, 370, 378.
Radziwiłłów 92, 94, 100, 101, 112, 139, 144, 146, 167, 169—171, 208, 227—228, 269, 284, 286, 343, 363.
Radzymin 6—9, 17, 19, 64, 70, 72, 84, 160, 183, 244—246, 276, 331, 357—359, 361, 399.
Radzyń 18, 20, 27, 29, 30, 33, 39, 40, 46, 66, 81, 89, 102, 191, 192, 223, 343, 348, 364, 391, 392.
Rakowiec 8, 245.
Raków 245.
Ratyszcze 100.
Rawa (pow. Lubartów) 304, 367.
Rawa Ruska 2, 18, 46, 102, 103, 136, 152, 169, 208, 313.
Rejowiec 47, 158, 159, 205, 215, 217, 229, 288, 291, 309, 310, 314, 315, 324, 325, 345—348, 373, 376, 378.
Rembertów 8, 72, 244, 246, 297, 298.
Rembiszcze (Rembisze) 67, 68.
Repki 383.
Rochnia 317.
Rogoźne 255.
Rogoźnica 40, 162, 210, 211.
Roguszyn Stary 250.
Rokitno 39, 41, 51, 89, 366, 387.
Rossosz 46.
Rostów 240.
Roszczep 274, 300.
Rozdziały 389, 391.
Rozwadów 12, 14, 30, 151, 288.
Rożan 18, 22, 49, 51, 54—58, 70, 77, 81, 85, 102, 113, 117, 118, 120—122, 207, 219, 226, 362, 383, 386, 387.
Równe 318.
Ruchna 210, 221, 250, 251.
Ruda (pow. Chełm) 24, 106, 109, 132, 348, 374.
Ruda (pow. Radziechów) 231.
Rudenko Lackie 321.
Rudka (pow. Chełm) 109.
Rudki-Marszowice 391, 392.
Rudnia 346, 370.
Rudno 135, 170.
Rudolfin 285, 306, 317.
Ruska Wola 40.
Ryczyn 266.
Ryczywół 205.
Rydzyno 266.
Ryki 191, 267, 303, 315, 366.
Rządza rz. 6, 11 73, 75, 244, 246, 248, 360.
Rząśnik 20, 72, 73, 164, 210, 213, 218, 221, 222, 226, 241, 243, 244, 250, 251, 254, 255, 268, 273, 299, 393.
Rzążew 274.
Rzepińce 96.
Rzeszotków 387.
Rzeszów 12.
Rzewuski 34, 35, 69.

Sadowne 30, 210, 211, 221, 222, 242, 252, 253.
Sadykierz 180, 182, 186, 268, 273, 299.
Samojlicze 131, 132.
Samowola 173, 196.
San rz. 101, 153, 156, 168, 169.
Sandomierz 3.
Sapieżanka 378.
Sapowa 286.
Sarnaki 51, 383, 386.
Sarny 192, 315, 365, 366.
Sawin 47, 229, 261, 262, 289, 309, 311, 312, 345—347, 370, 371, 373, 374, 376.
Serebryszcze 285, 306, 317, 345, 370.

Seret rz. 1, 15, 25, 72, 100, 102, 103, 144, 152, 174, 213, 228, 243, 344, 346, 383.
Seretec 321.
Serock (pow. Lubartów) 365, 367.
Serock (pow. Pułtusk) 2, 6—8, 72, 73, 165, 205, 244—246, 274, 276, 294, 298, 300, 327, 330, 332, 337, 339, 349, 350, 352, 353, 359, 361, 394—396, 398.
Seroczyn 73, 190, 191, 274.
Serokomla 191, 192, 223, 302, 304, 328, 365.
Sieczychy 253.
Siedlce 3, 6, 17, 18, 20, 22, 27, 29, 33, 35—37, 39, 49, 51, 53, 68, 69, 73, 77, 79, 81, 83, 88, 89, 102, 125—127, 138, 148, 149, 163, 166, 189—192, 194, 195, 205, 223, 224, 239, 246, 256, 257, 264, 268, 272, 274, 300, 315, 325, 343, 356, 362, 383, 384, 390, 392, 393.
Siedliszcze 47, 133, 229, 309, 310.
Sielce 8, 245.
Sielec 47, 135, 173, 263, 286, 371.
Siemień 308, 347, 371—373.
Siemień jez. 308, 347, 371—373
Siemikowce 98, 139, 167, 284, 318, 344.
Sieniaki (?) 131.
Sieniawa 101, 168, 169.
Siennica 20, 37, 128, 244.
Sieńków 210, 213, 228, 230 264, 321.
Sierpc 63, 295, 296, 317, 319, 322, 323, 328, 330, 351, 352, 397, 398.
Sierskowola 192.
Sięciaszka 40, 69.
Sikory 339, 352.
Siory 354.
Sisice 235, 236.
Sitno (pow. Radzyń) 343.
Skarżysko 12—14, 21, 28.
Skierniewice 54, 58, 65, 87.
Skobiełka 97.
Skoki 303.
Skomorochy 286.
Skorosze 296, 356.
Skoroszki 325, 331, 338.
Skórzec 36.
Skrudki 191, 366, 368.
Skrzeszew 330, 332, 358, 359, 399.
Skwarne 274, 300.
Sławatycze 24, 29, 42, 43, 45, 46, 81, 82, 97, 107—109, 133, 373.
Słobódka 321.
Słopsk 328, 357.
Smarzów 100.
Soboklęszcz 391, 392.
Sochaczew 13, 279, 335.
Sochocin 264, 330—332, 337—340, 349, 351, 352, 354—356, 398, 399.
Sojkówek 250, 255.
Sokal 23, 28, 45—47, 101, 107, 111, 112, 135—137, 157—159, 170, 173, 174, 196, 198—204, 206, 212, 215, 217, 229, 231, 263, 286, 287, 308, 309, 312, 314, 324, 346—348, 375, 377, 378.
Sokołowo 181.
Sokołów 49, 51, 67, 68, 83, 91, 124, 125, 166, 188, 207, 242, 243, 252, 362, 383, 386, 387, 389.
Sokołów (pow. Buczacz) 286.
Sokołówka 231, 321.
Sokółka 30.
Somwola (?) 281.
Sona rz. 207, 220, 239, 362.
Sońsk 221, 278, 325, 326, 356, 392.
Soroki 231, 269, 284, 318, 321.
Sosnowica 48, 311.
Spa 381.
Stanisławczyk 47, 52, 97, 144, 146, 152, 167, 171, 173, 195, 229, 284, 286, 318, 321, 322, 346.
Stanisławów 12, 13.
Stanisławów (pow. Mińsk Mazowiecki) 7, 246, 249, 274, 298, 300, 396.
Stara Wieś 18, 33, 35, 80, 88 162, 165, 166, 180, 184, 185, 193, 210, 221, 250, 254, 255, 299, 361, 391.
Stare Grądy 70, 122.
Stare Raźny 31.
Starogród 345.
Starokonstantynów 94.
Starostawy 131.
Stasin 70, 85, 122, 145, 146.
Stawinoga 327.
Stawiska 35.
Sterdyń 118.
Stężyca 304, 315, 316, 365, 366.
Stochód rz. 109, 110, 259, 285, 306.
Stoczek (pow. Lubartów) 348, 371.
Stoczek (pow. Łuków) 20, 102, 191.

Stoczek (pow. Węgrów) 80, 128, 193.
Stojanów 97, 99, 101, 146, 171, 231, 260, 269, 283, 318, 321, 343.
Stok Ruski 127, 162, 210.
Stoki (Skoki) 308.
Stopki 20, 34, 35, 127, 391, 392.
Stradecz 167, 168.
Strupin 197.
Strusy 37, 69, 126.
Strypa rz. 1, 15, 17, 25, 50, 51, 72, 94, 96, 98, 100, 102, 103, 139, 144, 145, 152, 167, 206, 209, 213, 228, 243, 265, 284, 286, 289, 318, 344.
Strzała 127.
Strzegocin 294—296.
Strzegowo 295, 320, 328, 329.
Strzyżów 28, 43.
Stulno 131, 132.
Styr rz. 92, 94, 100, 109, 110, 167, 203, 259, 321.
Strzemieczne Sędki 179.
Suchowola 96.
Suchożebry 128.
Suleje 192.
Sulejów 246.
Surchów 47.
Suski 362.
Suszno 231, 269.
Swaty 365.
Swierczanska (?) 131.
Swory 41.
Sydołówka rz. 100, 101.
Szczebrzeszyn 136.
Szczerbaki 294—296, 329.
Szczucin 102.
Szczurowice 49, 92, 94, 97, 100, 167—169, 208, 289, 343, 363.
Szelków 70, 77, 113, 114, 122, 145, 161, 175, 176, 178, 214, 222, 237, 242, 253.
Szklin 97, 169.
Sznyrów 269.
Szreńsk 319.
Szynkarzyzna 242, 253.
Szyszki 191.

Ślepioty 243, 253.
Świderki 364, 365.
Świdniki 348.
Świdry 266.
Świercze st. 294, 354.
Świerze 29, 44, 45, 97, 101, 106, 107, 109, 132, 146, 232, 259, 260, 283, 309, 337.
Święckie 88.
Święty Mateusz 139.
Świniuchy 44, 109, 131, 133, 154, 173, 195, 196, 198, 210, 211, 213, 264, 284.

Talczyn 304.
Tambów 93.
Taraszcza 94.
Tarczyn 20, 37, 244.
Tarkawica 3, 6.
Tarło 347, 371, 372.
Tarnobrzeg 13, 14, 288.
Tarnopol 93, 94, 170, 208, 289, 318, 344, 363.
Tarnów 12, 141, 322.
Tarnów (pow. Chełm) 285, 289, 307, 317, 322.
Tartaków 201.
Taurów 98.
Tchórzewo 18, 33.
Telaki 18, 33—35, 37, 71, 83—85, 91, 119, 120, 126, 181, 186, 387, 389.
Telejów 370.
Teratyń 197.
Terespol 16, 166, 227, 383, 386.
Tłumaczka 301.
Tłuste Miasto 98.
Tłuszcz 12, 14, 30, 64, 65, 74, 85, 87, 122, 181, 183, 186, 223, 241, 248, 249, 251, 274, 298, 300, 329, 359—361, 389, 396.
Tomaszów 45, 47, 136, 139, 168, 196, 208, 285, 301, 318, 363.
Toporów 321, 322, 346.
Torczyn 45, 49, 92, 139, 167—169, 208, 301, 363.
Torskie 98.
Toruń 13, 14, 222, 251, 256, 266.
Treblinka 70, 122, 145, 181, 186, 239, 362, 363.
Trębice Górne 51.
Trębice Dolne 51.
Troszyn Niemiecki 266.
Trybuchowce 51, 96, 98.
Trzcianka 210, 211, 213, 221, 241, 243, 252, 253, 268, 269, 273, 393.
Trzciniec 239, 272, 301, 302.

Trzebień 281.
Trzebieszów 40, 41, 256, 268, 269, 272, 273, 302, 320, 328.
Trzebucza 274, 300.
Trzemuszka 239, 301, 362, 363.
Trzepowo 294, 295.
Tuchowicz 39, 191.
Tuczna 18, 22, 27, 29, 81.
Tulniki 347, 372.
Turka 132, 259.
Turna 165, 184, 185, 188, 239, 250, 254, 271, 272.
Turów 192.
Turze 286.
Turzysk 168, 169, 208, 209, 363.
Tyszowce 47, 101, 111, 215, 229, 231, 262, 263, 285, 306, 317, 348, 370, 375.
Tyśmienica rz. 289, 308, 311, 315, 322, 370, 371, 373.

Uchanie 47, 197.
Udalec 376.
Udrzyn 119.
Ugoszcz 180, 182.
Ugoszcz rz. 88.
Uhnów 168, 208, 363.
Uhrusk 24, 43—45, 97, 106, 107, 109, 133, 259, 309.
Ujazdówek 304.
Ujrzanów 34, 35, 391, 392.
Ulan 18, 22, 27, 33, 39, 41, 89, 127, 148, 162, 191, 192, 210, 213, 223, 262, 390.
Ulaski 113, 185, 254, 255.
Ułęż 304, 367.
Uścieczko 51, 98.
Uściług 27, 28, 43, 44, 97, 156.
Uściwież jez. 311.
Uziębły 34.

Wach 117.
Walerów 51, 68, 83, 91.
Warka 72, 190, 281, 283.
Warszawa 1—4, 6—14, 17, 20, 22, 24, 28, 30, 38, 49, 50, 52—55, 58, 59, 63, 65—67, 70—74, 76, 79, 87, 90, 91, 101, 102, 105, 110, 111, 113, 114, 118, 124, 127, 138, 140, 142, 144—146, 150—152, 154, 155, 159—162, 165, 166, 169, 173, 177, 183, 190, 193—196, 200, 202, 204, 205, 207, 209, 211—213, 224, 225, 229, 233, 238, 241, 243, 244, 247—249, 251, 255, 264—271, 276, 277, 280—283, 288, 292, 295, 297, 298, 300—303, 305, 316—320, 322—324, 327, 328, 331, 349, 357, 358, 381, 383, 385, 386, 391—395, 397, 398, 400, 401.
Wawer 246.
Wawrzyszew 9, 245.
Werchy 93, 95.
Wereszczyn 262, 312.
Węgielce 397.
Węglarka 346.
Węgrów 81, 83, 86, 88, 102, 165, 166, 179, 183, 185, 187, 207, 239, 250, 254, 284, 299, 330, 359, 361, 391, 393.
Węgrzynowo 114, 115, 145, 161, 214.
Wiązowna 6, 7, 72, 73, 244, 246, 297, 399.
Wielątki 299, 300.
Wieliszew 276, 396.
Wielkie jez. 262, 317.
Wieprz rz. 1, 3, 15 — 18, 21, 23, 25, 28, 29, 39, 61, 72, 74, 81, 82, 101—103, 105, 107, 109, 110, 112, 127, 133—135, 146, 150, 151, 153, 156—158, 170, 173, 190, 192, 196, 205, 208, 215, 232, 233, 243, 270, 284, 291, 292, 304, 308, 311, 315, 317, 348, 362, 365—368, 372, 373, 376.
Wierzbica 330, 359, 361.
Wierzbno (pow. Węgrów) 183, 246.
Wierzchlas 51, 52.
Wierzchowiny 348, 349, 364.
Wilanów 8, 245.
Wilczogęby 87—89, 162, 180, 182, 184, 187, 188, 242, 250, 252, 253, 255.
Wilków Niemiecki 266.
Wilno 140, 252.
Winnica 294, 296, 321, 327, 329, 330, 337, 340, 352, 354, 361, 398, 399.
Wisła rz. 1—4, 6—10, 13, 17, 25, 49, 54, 65, 72—74, 95, 101—103, 138, 168, 190, 191, 205, 243—245, 247, 266, 267, 274, 275, 279—282, 319, 323, 324, 333—335, 340, 348—350, 354, 362, 365, 393.
Wisznice 21, 22, 26—29, 38, 40, 45, 46, 48, 69, 81, 102, 108, 112, 145, 232, 260, 312, 390.

Wiśniew (Wiszniów) 18, 19, 33, 36, 39—41, 69, 128, 162, 193, 223, 224, 257, 264, 265, 274, 275, 343, 344.
Wiśniowczyk 210, 230, 289.
Wiśniowiec 94, 96, 227.
Witków 210, 230, 321.
Witków Nowy 198.
Wkra rz. 264, 267, 317—319, 331, 333, 338, 339, 349, 350, 395, 398.
Włochy 8.
Włocławek 266, 267, 333, 335, 336, 393.
Włodawa 24, 26, 28, 42—48, 82, 92, 93, 97, 103, 107—110, 131—133, 135, 138, 158, 167, 168, 173, 208, 215—217, 227, 262—264, 272, 285, 311, 345, 362, 373, 376.
Włodawka 167.
Włodzimierz Wołyński 15, 16, 24, 28, 42—45, 47, 49, 52, 93, 97, 108, 109, 131, 139, 167, 168, 204—206, 208, 212, 227, 283, 285, 288, 301, 309, 363.
Wodynie 128, 191, 303, 322, 328.
Wohyń 18, 27, 39, 40, 46, 48, 89, 127, 148, 162, 210, 211.
Wojcieszków 39, 191, 365.
Wojewódki Dolne 91.
Wojewódki Górne 91.
Wojsławice 197, 309.
Wola (pow. Łuków) 191, 192.
Wola (pow. Warszawa) 8.
Wola Okrzejska 304.
Wola Siennicka 47.
Wola Skromowska 315, 365, 367.
Wola Sobieska 105, 136, 173.
Wola Życka 191.
Wolawce 376.
Wołkowiany 348, 374.
Wołkowysk 166.
Wołoczyska 94, 344.
Wołomin 274, 299, 300.
Wołyńce 35, 128.
Worobijówka 96, 269, 286, 346.
Wosuszka rz. 321.
Wójtostwo 192.
Wólka (pow. Chełm) 107, 132.
Wólka (pow. Janów Podlaski) 51.
Wólka (pow. Lubartów) 304.
Wólka (pow. Warszawa) 339.
Wólka Cycowska 47, 373.
Wólka Dolna 145, 146.
Wólka Drążdżewska 117.
Wólka Gęsia 303, 328.
Wólka Konopna 256, 257, 272, 273.
Wólka Miedzyńska 51, 68, 69, 83, 91, 92, 119, 162.
Wólka-Okrąglik 70, 122.
Wólka Policka 304.
Wólka Zabłocka 312, 372.
Wrona 350.
Wrotnów 51, 68, 83, 91, 119, 162, 254, 389.
Wróblewko 278, 325, 356.
Wrzoski 51, 68, 162, 188.
Wrzosów 343, 346, 370.
Wychodź 267, 333, 335, 399.
Wyczółki (pow. Siedlce) 34, 35, 127, 274, 391, 392.
Wyczółki (pow. Węgrów) 330, 359, 361.
Wygnanka 46.
Wygona (?) 391.
Wyrki 20.
Wysocze 67.
Wysokie Litewskie 317.
Wysokie Mazowieckie 49, 50.
Wyszki 294, 350.
Wyszków 3, 6, 7, 30, 56, 64, 67, 74, 84, 85, 88, 89, 118, 120—122, 138, 162, 165, 166, 179, 181, 184—186, 221—223, 226, 241, 243, 246, 247, 249, 251, 255, 256, 273, 274, 299, 300, 327, 328, 334, 357, 389.
Wyszogród 6, 10, 73, 226, 266, 267, 275, 278, 279, 319, 323, 333, 335, 350, 356, 393.
Wyszyki 295, 331, 338.
Wytyczno 232, 260, 261, 285, 317, 373.
Wyżwa 139, 167, 168, 208.

Zabłocie 350.
Zabłotce 95, 170, 231, 321.
Zabojki 209, 230, 344.
Zabrodzie 289, 309, 310, 312, 348.
Zacisze 113.
Zaczernecze 131, 132.
Zakalew 367, 368.
Zakliczewo 177, 189, 221.
Zakroczym 319.
Zakrzew 348, 364.
Zalesie 210, 221, 242, 250, 253, 255.

Zalesie (pow. Łuków) 40, 69.
Zaleszczyki Małe 51, 52, 96, 98.
Zaliwie 184, 187.
Zaliwie-Piegawki 210, 211, 213, 221, 222.
Załareje (?) 301.
Załośce 93, 94, 139, 228, 284, 318, 344.
Załuski 8, 11.
Załuże 51, 113.
Zambski 254—256, 275.
Zamość 14, 15, 25, 27, 28, 30, 60, 103, 105, 136, 156, 168, 196, 208, 212, 288, 309, 348, 363, 376.
Zaolszynie 256.
Zaręby 51, 68, 118, 119.
Zatory 274, 300, 328, 357.
Zawada 12.
Zawady (pow. Płońsk) 331, 338, 349, 398.
Zawady (pow. Siedlce) 34, 69.
Zawidów 173, 196.
Zawieprzyce 311, 348, 375.
Zazdrość 167, 208, 363.
Zazydki (?) 255.
Ząbki 7, 298.
Ząbków 34, 35, 37, 51, 68, 83, 91, 387.
Zbaraż 94, 209.
Zbereże 131, 132, 262, 269, 286, 289, 308, 322.
Zboiska 231, 269.
Zborów 206.
Zbrucz rz. 344.
Zbuczyn 18, 33, 39, 40, 69, 127, 162, 210, 213, 262, 391.
Zegrze 6, 7, 11, 54, 56, 58, 65, 73, 141, 181, 205, 219, 244—246, 265, 278, 298, 330—332, 337—340, 349, 350, 352, 353, 357—362, 398, 399, 401.
Zembrów 118.
Zembry 256, 268, 269, 272, 273.
Zieleniec 30, 80, 85, 86, 120, 180, 193.
Zielona (pow. Buczacz) 96.
Zielona (pow. Mława) 271.
Zimnowoda 35, 36, 246.
Ziomaki 35.
Złoczów 206.
Złota Krzywula 40, 89.
Zmierzynka 167, 168.
Zofinin 246.
Zwiahel 318.

Żabce 40.
Żabianka 304.
Żabokliki 34, 35, 391.
Żalin 107, 109, 132, 346, 370.
Żbików 73, 183, 245.
Żdżary 173, 196, 203, 231, 232.
Żebrak 128, 162, 191, 249, 272, 301, 302.
Żebry 117.
Żelechów 74, 102, 190—192, 223, 249, 303, 328, 364, 365, 368, 397.
Żelków 35, 36, 162.
Żerań 7.
Żeżawa 51, 98.
Żuków 127.
Życzyn 366, 367.
Żytomierz 94.
Żyźnomierz 321.

ZESTAWIENIE DOKUMENTÓW.

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
6	8358/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Rozkaz do przegrupowania	1	1
7	10177/I	Nacz. Dow. Rozkaz	Zarządzenia organizacyjne	2	5
7	8393/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Obrona rejonu Warszawy	3	6
7	41000/IV	Nacz. Dow. Rozkaz	Zarządzenie w zakresie kwatermistrzostwa	4	11
7	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	mjr Krechowiecki — ppłk Kutrzeba	5	15
7	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	płk Piskor — ppłk Kutrzeba	6	16
7	3202/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny		7	18
7	3208/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny		8	19
7	3209/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Pozostawienie IV brygady Legionów w grupie gen. Żelgowskiego	9	21
7	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch Nota	Nota dla gen. Śmigłego-Rydza	10	21
7	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch Nota	Nota dla mjra Künstlera	11	22

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		S i e r p i e ń			
7	2436/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny		12	22
7	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	gen. Śmigły-Rydz — ppłk Kutrzeba	13	23
7	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. — Dtwo 3. Armii Rozmowa juzowa	ppor. Szram — ppłk Bortnowski	14	24
7	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. — Dtwo 3. Armii Rozmowa juzowa	ppłk Kutrzeba — ppłk Bortnowski	15	25
7	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. — Dtwo 3. Armii Rozmowa juzowa	ppłk Kutrzeba — ppłk Bortnowski	16	26
7	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. — Dtwo 3. Armii Rozmowa juzowa	mjr Ketling — ppłk Bortnowski	17	28
7	3874/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny		18	30
7	3889/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny		19	31
7	12903/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Zarządzenia do odwrotu 4. armii	20	33
7	12907/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Podporządkowanie grupy poleskiej Dowództwu 4. Armii	21	36
7	12909/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Reorganizacja 4. armii	22	37
7	5701 III	Dtwo Grupy Poleskiej Rozkaz operacyjny	Skierowanie 4. pułku strzelców podhalańskich do Wisznic	23	38
7	5703/III	Dtwo Grupy Poleskiej Rozkaz operacyjny		24	38
7	23001/III	Dtwo 3. Armii Meldunek sytuacyjny		25	42
7	23002/III	Dtwo 3. Armii Meldunek sytuacyjny		26	42

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
7	23003/III	Dtwo 3. Armii Komunikat sytuacyjny		27	43
7	23007/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny		28	44
7	23105/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny		29	46
8	34296/II	Nacz. Dow. Komunikat wywiadowczy	Zestawienie wiadomości za czas od dn. 7.VIII.1920.	30	48
8	8421/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Oddziały techniczne na przedmościu Warszawy	31	50
8	8430/III	Nacz. Dow. Komunikat operacyjny		32	50
8	8439/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Przeniesienie miejsc postoju Dowództwa Frontu Północno-Wschodniego i Dowództwa 1. Armii	33	52
8	8440/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Zabezpieczenie linii kolejowej Siedlce — Łuków — Parczew — Lublin	34	53
8	8441/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Skierowanie sztabu gen. Krajowskiego do Modlina	35	53
8	8443/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Pogotowie bojowe załogi Modlina.	36	54
8	8452/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Transport 18. dywizji piechoty, brygady syberyjskiej i 65. pułku piechoty	37	54
8	8454/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Koncentracja 2. dywizji piechoty Legionów.	38	55
8	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płn. Rozmowa juzowa	por. Czopp — por. Michalski.	39	55
8	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płn. Rozmowa juzowa	por. Czopp — płk Zagórski.	40	56

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
8	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr Płn Rozmowa juzowa	płk Piskor — gen. Haller.	41	57
8	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	por. Liebich — mjr Tyszkiewicz.	42	59
8	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	por. Liebich—ppłk Kutrzeba	43	60
8	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	por. Liebich — mjr Tyszkiewicz.	44	60
8	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	płk Piskor — gen. Śmigły-Rydz.	45	61
8	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	por. Liebich—ppłk Kutrzeba.	46	62
8	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	mjr Künstler — Oficer z Dtwa Fr. Płd. Wsch.	47	63
8	—	Nacz. Dow. — Dtwo 1. Armii Rozmowa juzowa	płk Kleeberg.	48	64
8	—	Nacz Dow. — Dtwo 1. Armii Rozmowa juzowa	płk Piskor — płk Kleeberg.	49	64
8	—	Nacz. Dow. — Dtwo Grupy Poleskiej Rozmowa juzowa	por. Liebich — mjr Rostworowski.	50	66
8	652 II	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Raport wywiadowczy		51	67
8	3301/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch Meldunek sytuacyjny		52	68
8	3301-a III	Dtwo Fr. Płn. Wsch Meldunek sytuacyjny		53	69

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		S i e r p i e ń			
8	3304 III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Oddanie Dtwa Grupy Poleskiej gen. Konarzewskiemu.	54	70
8	3307 III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny		55	71
8	3308 III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Zameldowanie się gen. Latinika u dcy frontu płn.-wsch.	56	71
8	3309/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny		57	71
8	3311/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Meldunek		58	75
8	3315 III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Skierowanie pociągu pancernego do Mławy.	59	75
8	3316/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny		60	76
8	—	Dtwo Fr. Płn Wsch. Rozkaz operacyjny	Oddziały techniczne 1. i 4. armii na przedmościu Warszawy	61	76
8	3322 III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Meldunek sytuacyjny		62	77
8	3323/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Zabezpieczenie linii kolejowej Siedlce — Łuków — Lublin.	63	77
8	3325 III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny		64	78
8	3327 III	Dtwo Fr. Płn Wsch. Rozkaz operacyjny	Wywagonowanie 65. pułku piechoty w Dęblinie	65	78
8	3328/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Skoncentrowanie oddziałów 1. armii w rejonie Pniewo — Komorowo.	66	78
8	3329 III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Zezwolenie na przemarsz 2. dywizji Legionów.	67	79
8	3330/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Przejście Dowództwa 4. Armii do Mińska Mazowieckiego.	68	79

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		S i e r p i e ń			
8	3331 III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Wycofanie prawego skrzydła 1. armii na linię Zieleniec — Stara Wieś.	69	80
8	3402 III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Skierowanie 4. pułku ułanów 2. brygady jazdy.	70	80
8	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Oficer łącz. Dtwa Fr. Płn. Wsch. przy Dtwie 1. Armii Rozmowa juzowa	por. Cieszyński — por. Izdebski.	71	80
8	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	płk Zagórski — ppłk Kutrzeba.	72	81
8	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo 1. Armii Rozmowa juzowa	por. Michalski — por. Rutkowski.	73	83
8	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo 1. Armii Rozmowa juzowa	płk Zagórski—płk Kleeberg.	74	84
8	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo 1. Armii Rozmowa juzowa	płk Zagórski—płk Kleeberg.	75	85
8	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo 1. Armii Rozmowa juzowa	por. Suracki—Oficer z Dowództwa 1. Armii.	76	86
8	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo 1. Armii Rozmowa juzowa	płk Zagórski — por. Suracki — płk Kleeberg.	77	87
8	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo 4. Armii Rozmowa juzowa	por. Suracki—kpt. Pokorny.	78	89
8	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo 4. Armii Rozmowa juzowa	płk Zagórski — płk Rybak.	79	90
8	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo 4. Armii Rozmowa juzowa	por. Michalski — por. Rochalski.	80	91

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		S i e r p i e ń			
8	862/II	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek wywiadowczy		81	92
8	862/II	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek wywiadowczy		82	93
8	2553/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek sytuacyjny	Odtransportowanie 18. dywizji piechoty.	83	95
8	2555 III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny	Obrona odcinka rz. Wisły od Góry Kalwarii do Dęblina.	84	95
8	2568 III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Komunikat operacyjny		85	96
8	2568/a/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Komunikat operacyjny		86	98
8	2576/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek		87	99
8	2590 III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny	Skierowanie 1. dyw. piech Leg. do Lublina.	88	99
8	2597/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Komunikat operacyjny		89	100
8	2599 III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny		90	101
8	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Nota	Nota do mjra Ajdukiewicza.	91	105
8	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek	W sprawie użycia II/223. na linii Wieprza.	92	105
8	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Dtwo 3. Armii Rozmowa juzowa	ppor. Szram — ppłk Bortnowski.	93	106
8	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. — Dtwo 3. Armii Rozmowa juzowa	ppłk Kutrzeba — ppłk Bortnowski.	94	106
8	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. — Dtwo 3. Armii Rozmowa juzowa	mjr Ketling—mjr Bochenek.	95	111

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		S i e r p i e ń			
8	—	Dtwo Grupy Op. płk. Zarzyckiego Rozkaz operacyjny	Zajęcie linii obronnej w rejonie Makowa.	96	113
8	—	Dtwo Grupy Op. gen. Baranowskiego Meldunek sytuacyjny		97	113
8	—	Dtwo Grupy Op. gen. Baranowskiego Rozkaz operacyjny	Skierowanie 101. pułku piechoty do Makowa.	98	114
8	—	Dtwo Grupy Op. gen Baranowskiego Meldunek sytuacyjny		99	114
8	23 op.	Dtwo Grupy Op. gen. Baranowskiego Rozkaz operacyjny	Odwrót brygady jazdy gen. Karnickiego do rejonu Stary Gołymin.	100	115
8	—	Dtwo Grupy Op. gen. Baranowskiego Rozkaz operacyjny	Skierowanie oddziału z grupy ppłka Kopy.	101	116
8	—	Dtwo Grupy Op. gen. Baranowskiego Rozkaz	Oddanie aut pancernych do dyspozycji ppłka Błeszyńskiego.	102	116
8	—	Dtwo Grupy Op. gen. Baranowskiego Rozkaz operacyjny	Wysłanie patroli przez 4./108. pułku ułanów.	103	117
8	2849/II	Dtwo 1. Armii Raport wywiadowczy		104	117
8	3905/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny		105	118
8	3906/III	Dtwo 1. Armii Meldunek sytuacyjny		106	119
8	3912/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny		107	120
8	3923/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny		108	121
8	3924/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Skierowanie 2. sekcji czołgów do Tłuszcza.	109	121

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		S i e r p i e ń			
8	3928/III	Dtwo 1. Armii Meldunek sytuacyjny		110	122
8	3932/III	Dtwo 1. Armii Meldunek		111	123
8	3938/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Odejście sekcji czołgów do Mławy.	112	123
8	3939/III	Dtwo 1. Armii Meldunek		113	123
8	2409/II W.	Dtwo 4. Armii Meldunek wywiadowczy		114	124
8	13001/III	Dtwo 4. Armii Meldunek sytuacyjny		115	125
8	13001-a/III	Dtwo 4. Armii Meldunek sytuacyjny		116	125
8	13005/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Nawiązanie łączności 15. dywizji piechoty z prawym skrzydłem 1. armii.	117	126
8	13006/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny		118	126
8	13009/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Dyspozycje na dzień 8 i 9 sierpnia.	119	127
8	13010/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Odesłanie poc. panc. do dyspozycji gr. gen. Roji.	120	129
8	5802/III	Dtwo Grupy Poleskiej Rozkaz operacyjny	Przydział oddziałów do XVII brygady piechoty.	121	129
8	5803/III	Dtwo Grupy Poleskiej —	Utrzymanie linii kolejowej Łuków — Parczew — Lublin.	122	129
8	—	Dtwo Grupy Poleskiej Rozkaz operacyjny		123	130
8	3731/II	Dtwo 3. Armii Meldunek wywiadowczy		124	130
8	23101/III	Dtwo 3. Armii Komunikat sytuacyjny		125	132

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
8	23104/III	Dtwo 3. Armii Meldunek	Niszczenie mostów, przepraw i obiektów kolejowych.	126	133
8	23106/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Podporządkowanie brygady kozaków 3. dywizji piechoty Legionów.	127	134
8	23106/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny		128	134
8	23107/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Transport 1. dywizji piechoty Legionów do Lublina.	129	135
8	23108/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Skierowanie brygady z 3. dywizji piechoty Legionów do rejonu Białopole.	130	136
8	23109/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Skoncentrowanie 1. dywizji piechoty Legionów w Sokalu.	131	137
8	4377/III	Dtwo 2. Armii Rozkaz operacyjny	Odejście 2. armii do Białobrzegów.	132	137
9	35136 II	Nacz. Dow. Komunikat wywiadowczy	Zestawienie wiadomości za czas od dnia 8 sierpnia 1920 r.	133	138
9	2733/Łącz. tj.	Nacz. Dow. Rozkaz	Zarządzenie w zakresie służby łączności.	134	139
9	—	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Skierowanie jednego pułku jazdy z frontu południowego na front północny.	135	142
9	8458/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Czasowe pozostawienie 6. dywizji piechoty w 6. armii.	136	142
9	8462/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny		137	143
9	8464/III	Nacz. Dow. Komunikat sytuacyjny	Sytuacja na froncie wschodnim w dniu 9.VIII.1920 r.	138	144

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		S i e r p i e ń			
9	8464/III	Nacz. Dow. Komunikat sytuacyjny	Komunikat operacyjny frontu wschodniego.	139	145
9	8485/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Skierowanie XVII brygady piechoty do Modlina.	140	146
9	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozmowa juzowa	por. Liebich — por. Cieszyński.	141	147
9	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozmowa juzowa	mjr Krechowiecki—por. Michalski.	142	148
9	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płn Wsch. Rozmowa juzowa	por. Czopp—por. Michalski.	143	149
9	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozmowa juzowa	por. Czopp — mjr Künstler.	144	149
9	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	mjr Krechowiecki—ppłk Kutrzeba.	145	150
9	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	płk Piskor — ppłk Kutrzeba.	146	151
9	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	por. Glabisz — por. Konopnicki.	147	153
9	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	mjr Krechowiecki—por. Konopnicki — ppor. Bujwid.	148	154
9	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	gen. Rozwadowski—mjr Krechowiecki—ppłk Kutrzeba.	149	155
9	3322/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Miejsce postoju Dowództwa Frontu Północno-Wschodniego i Dowództwa 1. Armii.	150	160
9	3326/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	gen. Jędrzejewski — zdanie Dowództwa 1. Armii.	151	160

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
9	3401/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Meldunek sytuacyjny		152	161
9	3401-a/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Meldunek sytuacyjny		153	161
9	3406/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny		154	163
9	3407/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Miejsce postoju Dowództwa 4. Armii — Mińsk Mazowiecki.	155	163
9	3409/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Pociąg pancerny Nr 13 „Boruta" — przydział do 1. armii.	156	163
9	3417/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny		157	164
9	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo 1. Armii Rozmowa juzowa	kpt. Tiletschke — płk Kleeberg.	158	165
9	882/II	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek wywiadowczy		159	166
9	882/II	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek wywiadowczy		160	168
9	2602/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny	Odejście 1. p. szwol. do Warszawy.	161	169
9	2606/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Komunikat operacyjny		162	170
9	2607/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny		163	171
9	2614/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny	Utrzymanie Parczewa i osłona linii kol. Łuków—Parczew—Lublin.	164	171
9	2621 III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny		165	172
9	2625/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny	Skierowanie 3./3. d. a. k. do Krystynopola.	166	172

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
9	2636/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Komunikat operacyjny		167	173
9	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. — Dtwo 3. Armii Rozmowa juzowa	mjr Wiszniewski — ppłk Bortnowski.	168	174
9	—	Dtwo Grupy gen. Baranowskiego Rozkaz operacyjny	Wysłanie baonu wileńskiego do Karniewa.	169	175
9	—	Dtwo Grupy gen. Baranowskiego Meldunek sytuacyjny		170	175
9	—	Dtwo Grupy gen. Baranowskiego Rozkaz operacyjny		171	176
9	—	Dtwo Grupy gen. Baranowskiego Meldunek sytuacyjny		172	176
9	—	Dtwo Grupy gen. Baranowskiego Rozkaz operacyjny	Odwrót grupy gen. Baranowskiego.	173	177
9	—	Dtwo Grupy gen. Baranowskiego Meldunek sytuacyjny		174	177
9	—	Dtwo Grupy gen. Baranowskiego Rozkaz operacyjny		§175	178
9	2916/II	Dtwo 1. Armii Raport wywiadowczy		176	178
9	3953/III	Dtwo 1. Armii Meldunek	Odejście prawego skrzydła 1. armii na linię Bojanów — Zieleniec — Stara Wieś.	177	179
9	3957/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Dyspozycja operacyjna na dzień 9.VIII.1920.	178	180
9	3962/III	Dtwo 1. Armii Meldunek sytuacyjny		179	181

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
9	3981/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Przedłożenie O. de B.	180	182
9	3982/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Skierowanie 2. dyw. lit. biał. do rejonu Zbików — Pruszków.	181	183
9	3983/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Skierowanie pociągu „Lis-Kula" do Mławy.	182	183
9	3984/III	Dtwo 1. Armii Meldunek sytuacyjny		183	184
9	4000/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Brak obsady w rejonie Stara Wieś — Turna.	184	185
9	4001/III	Dtwo 1. Armii Meldunek sytuacyjny		185	185
9	—	Of. łącz. Dtwa Fr. Płn. Wsch. przy Dtwie 1. Armii Meldunek sytuacyjny		186	186
9	—	Of. łącz. Dtwa Fr. Płn. Wsch. przy Dtwie 1. Armii Meldunek sytuacyjny		187	187
9	—	Of. łącz. Dtwa Fr. Płn. Wsch. przy Dtwie 1. Armii Meldunek sytuacyjny		188	188
9	13101/III	Dtwo 4. Armii Meldunek sytuacyjny		189	189
9	13102/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Zarządzenia odwrotowe dla oddziałów 4. armii.	190	189
9	13103/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Wycofanie prawego skrzydła 1. armii.	191	193
9	13202/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Odtransportowanie 2. brygady jazdy do Grodziska.	192	194
9	3741/II	Dtwo 3. Armii Meldunek wywiadowczy		193	195

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		S i e r p i e ń			
9	23201/III	Dtwo 3. Armii Komunikat sytuacyjny		194	196
9	23202/III	Dtwo 3. Armii Komunikat sytuacyjny		195	197
9	23204/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Podporządkowanie grupy jazdy 3. armii.	196	197
9	—	Dtwo 3. Armii — Dtwo 6. Armii Rozmowa juzowa	pplk Bortnowski — płk Kessler — mjr Ajdukiewicz.	197	198
9	—	Dtwo 3. Armii — Dtwo 6. Armii Rozmowa juzowa	pplk Bortnowski — mjr Ajdukiewicz.	198	200
9	—	Dtwo 3. Armii — Dtwo 1. Dyw. Piech. Leg. Rozmowa juzowa	pplk Bortnowski — pplk Biernacki.	199	201
9	—	Dtwo 3. Armii — 4. bryg jazdy Rozmowa juzowa	pplk Bortnowski — płk Dreszer.	200	203
10	10000	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny		201	204
10	35163/II	Nacz. Dow. Komunikat wywiadowczy	Zestawienie wiadomości za czas od dnia 9 sierpnia 1920 r.	202	207
10	8486/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Objęcie grupy gen. Baranowskiego przez pplka Kopę.	203	209
10	8505/III	Nacz. Dow. Komunikat operacyjny		204	209
10	8506/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Koncentracja 16. dywizji w Dęblinie.	205	211
10	8531/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Organizacja frontu południowego.	206	211
10	—	Nacz. Dow. Komunikat operacyjny	Sytuacja na froncie wschodnim.	207	213

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		S i e r p i e ń			
10	—	Nacz. Dow. Komunikat operacyjny	Sytuacja grupy gen. Baranowskiego.	208	213
10	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	por. Liebich — mjr Ketling.	209	214
10	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	mjr Künstler — ppłk Kutrzeba.	210	215
10	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	mjr Krechowiecki — ppłk Kutrzeba.	211	216
10	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	kpt. Nałęcz-Korzeniowski — ppłk Kutrzeba.	212	217
10	—	Nacz. Dow. — Dtwo Gr. płka Habicha Rozmowa juzowa	por. Ujejski — płk Habich.	213	218
10	685/II	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Raport wywiadowczy		214	220
10	3501/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Meldunek sytuacyjny		215	220
10	3501-a III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Meldunek sytuacyjny		216	222
10	3512/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Dyspozycje Dtwa Fr. Płn. Wsch. na dzień 11.VIII.	217	223
10	3521 III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz	Rozkaz oficerski w sprawie łączności.	218	224
10	3522/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Sprostowanie rozkazu Dtwa Fr. Płn. Nr 3417/III.	219	225
10	3524/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Skierowanie XII brygady piechoty do Dęblina	220	225
10	3526/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Cofnięcie 1. armii na linię Pniewo — Barcice.	221	225

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		S i e r p i e ń			
10	3529/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Kontrola gotowości oddziałów w Wyszogrodzie.	222	226
10	3530/III	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Rozkaz operacyjny	Oddanie XII brygady do dyspozycji 4. armii.	223	226
10	897/II	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek wywiadowczy		224	227
10	897/II	Dtwo Fr. Płd Wsch. Meldunek wywiadowczy		225	228
10	2080/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny		226	229
10	2650/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Komunikat operacyjny		227	230
10	2671/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Komunikat operacyjny		228	231
10	2687/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny	Podporządkowanie Dtwa Gr. Jazdy Dtwu Fr. Płd. Wsch.	229	232
10	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny	Dyspozycje dla 4. brygady jazdy.	230	233
10	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	gen. Śmigły-Rydz — ppłk Kutrzeba.	231	233
10	—	Dtwo Gr. gen. Baranowskiego Rozkaz operacyjny	Przydział oddziału alarmowego do 4. pułku strzelców pomorskich.	232	234
10	—	Dtwo Gr. gen. Baranowskiego Rozkaz operacyjny		233	235
10	—	Dtwo Gr. gen. Baranowskiego Rozkaz operacyjny	Rozkaz utrzymania Pułtusku	234	235
10	—	Dtwo Gr. gen. Baranowskiego Rozkaz operacyjny	Skierowanie grupy mjra Gigiela do Przewodowa.	235	236
10	—	Dtwo Gr. gen. Baranowskiego Meldunek sytuacyjny		236	236

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
10	—	Dtwo Gr. gen. Baranowskiego Meldunek sytuacyjny		237	237
10	101/III	Dtwo 5. Armii Rozkaz operacyjny	Koncentracja 18. dywizji piechoty w Modlinie.	238	238
10	102/III	Dtwo 5. Armii Rozkaz	Doraźne karanie dezerterów.	239	238
10	2850/II	Dtwo 1. Armii Raport wywiadowczy		240	239
10	4007/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny		241	240
10	4015/III	Dtwo 1. Armii Meldunek sytuacyjny		242	242
10	4025/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Dyspozycje i zamiary zasadnicze.	243	243
10	4028/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Dyspozycje na dzień 11.VIII. 1920 r.	244	249
10	4032/III	Dtwo 1. Armii Meldunek sytuacyjny		245	250
10	4036/III	Dtwo 1. Armii —	Wyjazd Dtwa 1. Armii do Warszawy.	246	251
10	4054/III	Dtwo 1. Armii Meldunek	Skierowanie 31. p. p. do 10. dyw. piech.	247	252
10	—	Dtwo 1. Armii Meldunek sytuacyjny	Zajęcie linii Brańszczyk — Trzcianka — Ochudno — Porządzie.	248	252
10	—	Of. łącz. Dtwa Fr. Płn. Wsch. przy Dtwie 1. Armii Meldunek sytuacyjny		249	252
10	—	Of. łącz. Dtwa Fr. Płn. Wsch. przy Dtwie 1. Armii Meldunek sytuacyjny		250	254
10	—	Of. łącz. Dtwa Fr. Płn. Wsch. przy Dtwie 1. Armii Meldunek sytuacyjny		251	254

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
10	13201/III	Dtwo 4. Armii Meldunek sytuacyjny		252	256
10	13202/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Przeprowadzenie ewakuacji Łukowa.	253	257
10	13205/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Skierowanie 65. pułku piechoty do dyspozycji 16. dywizji piechoty.	254	257
10	13207/III	Dtwo 4. Armii Meldunek sytuacyjny		255	258
10	3754/II	Dtwo 3. Armii Meldunek wywiadowczy		256	258
10	3759/II	Dtwo 3. Armii Meldunek wywiadowczy		257	260
10	23301/III	Dtwo 3. Armii Meldunek sytuacyjny		258	260
10	23302/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Skierowanie 1/5. pułku piechoty z Wytyczna do Ostrowa.	259	261
10	23309/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Zarządzenie wypadu 7. dywizji piechoty na Sawin.	260	261
10	23313/III	Dtwo 3. Armii Komunikat operacyjny	Linia zajęta przez 4. armię w dniu 10.VIII.20.	261	262
10	23318/III	Dtwo 3. Armii Komunikat sytuacyjny		262	262
10	—	Dtwo 3. Armii — Dtwo 1. Dyw. Piech Leg. Rozmowa juzowa	ppor. Elżanowski — ppor. Kamieński.	263	263
11	35902/II	Nacz. Dow. Komunikat wywiadowczy	Zestawienie wiadomości za czas od dn. 10.VIII.20.	264	264
11	8516/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Podporządkowanie brygady Dtwu 5. Armii.	265	265
11	8517/III	Nacz. Dow. Komunikat	Mosty, brody i promy parowe na Wiśle.	266	266

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
11	8530/III	Nacz. Dow. Rozkaz	Obsadzenie przedmości w Wyszogrodzie, Płocku i Włocławku.	267	266
11	8536/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Podporządkowanie 4. armii Dtwu Frontu Środkowego.	268	267
11	8561/III	Nacz. Dow. Komunikat operacyjny		269	268
11	8565/III	Nacz. Dow. Rozkaz	Wyznaczenie gen. Roji na dowódcę 2. armii.	270	269
11	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozmowa juzowa	mjr Krechowiecki — ppłk Kutrzeba.	271	270
11	—	Nacz. Dow. — Dtwo Gr. płka Habicha Rozmowa juzowa	por. Ujejski — płk Habich.	272	270
11	721/II	Dtwo Fr. Płn. Wsch. Raport wywiadowczy		273	271
11	3601/III	Dtwo Fr. Płn. Meldunek sytuacyjny		274	272
11	3601a/III	Dtwo Fr. Płn. Meldunek sytuacyjny		275	273
11	3602/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny	Odwrót 17. dywizji na linię Budy — Gładczyn — Psary.	276	275
11	3602 III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny	Ściągnięcie 4. lwowskiego baonu etapowego.	277	275
11	3605/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny		278	276
11	3606/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny		279	276
11	3615/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny	Przejście 4. armii pod rozkazy Dowództwa Frontu Środkowego.	280	277
11	3618/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny	Zabezpieczenie lewego skrzydła grupy płka Zarzyckiego.	281	278

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
11	—	Dtwo Fr. Płn. Meldunek	Meldunek por. Cieszyńskiego.	282	278
11	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo 2. Armii Rozmowa juzowa	por. Michalski — Oficer łącznikowy Dtwa Fr. Płn. Wsch. przy Dtwie 2. Armii.	283	279
11	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo 2. Armii Rozmowa juzowa	kpt. Tiletschke — Oficer łącznikowy Dtwa Fr. Płn. Wsch. przy Dtwie 2. Armii.	284	281
11	—	Dtwo Fr. Płn. Wsch. — Dtwo 2. Armii Rozmowa juzowa	Oficer z Dtwa Fr. Płn. Wsch. — Oficer łącznikowy Dtwa Fr. Płn. Wsch. przy Dtwie 2. Armii.	285	282
11	910/II	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek wywiadowczy		286	283
11	910/II	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek wywiadowczy		287	284
11	2688/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek sytuacyjny		288	286
11	2701/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny	Zabezpieczenie Sokala.	289	287
11	2706/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny		290	287
11	2719/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek sytuacyjny		291	288
11	2723/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. —		292	290
11	2727/III	Dtwo Fr. Środkowego Rozkaz operacyjny	Podporządkowanie 4. armii Dowództwu Frontu Środkowego.	293	290
11	2732/III	Dtwo Fr. Środkowego Meldunek sytuacyjny	Transport 1. dywizji piechoty Legionów.	294	290
11	2808/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny	Skierowanie 16. pułku ułanów do Kraśnika.	295	291
11	—	Dtwo Fr. Płd. Wsch. — Dtwo 4. Armii Rozmowa juzowa	ppłk Kutrzeba — Oficer z Dtwa 4. Armii.	296	291

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
11	104/III	Dtwo 5. Armii Rozkaz operacyjny	Objęcie 5. armii przez gen ppor. Sikorskiego.	297	293
11	105/III	Dtwo 5. Armii Rozkaz operacyjny		298	293
11	106/III	Dtwo 5. Armii Meldunek sytuacyjny		299	295
11	107/III	Dtwo 5. Armii Rozkaz operacyjny	Wysunięcie jednego pułku 18. dywizji piechoty.	300	296
11	201/III	Dtwo 5. Armii Rozkaz operacyjny		301	297
11	4059/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Dyspozycje na dzień 12.VIII 1920.	302	297
11	4062/III	Dtwo 1. Armii Meldunek sytuacyjny		303	298
11	4074/III	Dtwo 1. Armii Meldunek sytuacyjny		304	300
11	2418/II	Dtwo 4. Armii Meldunek wywiadowczy		305	301
11	13301/III	Dtwo 4. Armii Meldunek sytuacyjny		306	302
11	13301/III	Dtwo 4. Armii Meldunek sytuacyjny		307	302
11	13302/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Przegrupowanie 4. armii.	308	303
11	13303/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Skierowanie 31. pułku piechoty do Modlina.	309	305
11	13308/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Transport XII brygady piechoty do Puław.	310	305
11	3780/II	Dtwo 3. Armii Meldunek wywiadowczy		311	306
11	3800/II	Dtwo 3. Armii Meldunek wywiadowczy		312	307
11	23401/III	Dtwo 3. Armii Meldunek sytuacyjny		313	307

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
11	23404/III	Dtwo 3 Armii Rozkaz operacyjny	Rozkaz operacyjny Nr 110.	314	308
11	23406/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Poprawki do rozkazu operacyjnego Nr 110.	315	310
11	23407 III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny		316	311
11	23408/III	Dtwo 3. Armii Meldunek sytuacyjny		317	311
11	23413/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Ubezpieczenie Sokala.	318	312
11	—	Dtwo 3. Armii — Dtwo 1. Dyw. Piech. Leg. Rozmowa juzowa	ppor. Bujwid — ppor. Kamieński.	319	313
11	—	Dtwo 3. Armii — Dtwo Gr. Op. Jazdy Rozmowa juzowa	ppłk Bortnowski — Dyżurny telegrafista gr. op. jazdy.	320	314
12	—	Kwatera Gł. Naczelnego Wodza — Dtwo 4. Armii Rozmowa juzowa	płk Stachiewicz — por. Strutyński — płk Rybak.	321	314
12	35932/II	Nacz. Dow. Komunikat wywiadowczy	Zestawienie wiadomości za czas od dn. 11.VIII.1920.	322	316
12	8576/III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Obrona rzeki Wkry przez 5. armię.	323	318
12	8588 III	Nacz. Dow. Rozkaz operacyjny	Zgrupowanie czołgów na Pradze.	324	319
12	8609 III	Nacz. Dow. Komunikat sytuacyjny		325	320
12	—	Nacz. Dow. Komunikat sytuacyjny	Sytuacja na froncie wschodnim.	326	322
12	—	Nacz. Dow — Dtwo Fr. Srodkowego Rozmowa juzowa	płk Piskor — gen. Śmigły-Rydz.	327	323

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
12	—	Nacz. Dow. — Dtwo Fr. Środkowego Rozmowa juzowa	por. Glabisz — por. Barański.	328	324
12	765/II	Dtwo Fr. Płn. Raport wywiadowczy		329	325
12	3614/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny	Przydział piechoty do plutonu czołgów.	330	326
12	3619/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny	Utrzymanie przedmościa na drodze Serock—Wyszków	331	326
12	3620/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny	Zakwaterowanie szefów sztabów i ważniejszych referentów w biurach dowództw armii.	332	327
12	3701/III	Dtwo Fr. Płn. Meldunek sytuacyjny		333	328
12	3701-a/III	Dtwo Fr. Płn. Meldunek sytuacyjny		334	329
12	3701-b/III	Dtwo Fr. Płn. Meldunek sytuacyjny		335	330
12	3702/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny		336	331
12	3703/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz	Objęcie 17. dywizji piechoty przez gen. Osińskiego.	337	333
12	3708/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny	Organizacja przedmości w Wyszogrodzie, Płocku i Włocławku.	338	333
12	3710/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny	Przygotowanie do marszu oddziałów 5. armii.	339	334
12	3711/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny		340	334
12	3713/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny	Zakaz palenia mostów.	341	335
12	3714/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny		342	335

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
12	3715/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny	Przedkładanie Dtwu Fr. Płn Wsch. dyspozycji, wydawanych przez podległe dowództwa.	343	336
12	3718/III	Dtwo Fr. Płn. Rozkaz operacyjny	Wcielenie 4. pułku ułanów do 2. brygady jazdy.	344	336
12	3720/III	Dtwo Fr. Płn. Meldunek sytuacyjny	Zajęcie st. Świercze.	345	337
12	—	Dtwo Fr. Płn. — Dtwo 5. Armii Rozmowa juzowa	płk Zagórski — gen. Sikorski.	346	337
12	—	Dtwo Fr. Płn. — Dtwo 2. Armii Rozmowa juzowa	por. Michalski — Oficer z Dtwa 2. Armii.	347	341
12	—	Dtwo Fr. Płn. — Dtwo 2. Armii Rozmowa juzowa	Oficer z Dtwa Fr. Płn. — Oficer z Dtwa 2. Armii.	348	342
12	925/II	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Raport wywiadowczy		349	343
12	930/II	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Raport wywiadowczy		350	344
12	2747/III	Dtwo Fr. Środkowego Rozkaz operacyjny	Skierowanie 3. pułku ułanów do Rejowca.	351	345
12	2750/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Meldunek sytuacyjny		352	346
12	2752/III	Dtwo Fr. Płd. Wsch. Rozkaz operacyjny	Skierowanie 3. pułku ułanów do Rejowca.	353	347
12	2762/III	Dtwo Fr. Środkowego Meldunek sytuacyjny		354	348
12	202/III	Dtwo 5. Armii Rozkaz operacyjny		355	349
12	203/III	Dtwo 5. Armii Meldunek sytuacyjny		356	352

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
			Sierpień		
12	206/III	Dtwo 5. Armii Rozkaz operacyjny	Skoncentrowanie brygady syberyjskiej w rejonie Borkowo — Błędówko.	357	353
12	207/III	Dtwo 5. Armii Rozkaz operacyjny	Przejście XVIII brygady do Modlina do rezerwy 5. armii.	358	353
12	212/III	Dtwo 5. Armii Rozkaz operacyjny		359	354
12	214/III	Dtwo 5. Armii Meldunek sytuacyjny		360	354
12	216/III	Dtwo 5. Armii Meldunek sytuacyjny	Nota dla płka Zagórskiego	361	355
12	2850/II	Dtwo 1. Armii Raport wywiadowczy		362	356
12	4100/III	Dtwo 1. Armii Meldunek sytuacyjny		363	356
12	4111/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Wstrzymanie wymarszu 1. 2., 4. i 5. kompanii czołgów.	364	357
12	4111/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Rozmieszczenie kompanii czołgów.	365	358
12	4114 III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny		366	358
12	4115/III	Dtwo 1. Armii Meldunek sytuacyjny		367	359
12	4117/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Konieczność utrzymania kontaktu z nieprzyjacielem.	368	360
12	4148/III	Dtwo 1. Armii Rozkaz operacyjny	Skierowanie pociągu pancernego „Paderewski" na Tłuszcz.	369	360
12	—	Of. łącz. Dtwa Fr. Płn. przy Dtwie 1. Armii Meldunek sytuacyjny		370	361

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
12	2427/II	Dtwo 4. Armii Raport wywiadowczy		371	362
12	13401/III	Dtwo 4. Armii Meldunek sytuacyjny		372	364
12	13401-a III	Dtwo 4. Armii Meldunek sytuacyjny		373	364
12	13402/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz operacyjny	Ugrupowanie 4. armii i obrona przedmościa Dęblin.	374	365
12	13404/III	Dtwo 4. Armii Rozkaz	Utworzenie kordonu dla zatrzymywania dezerterów i szpiegów.	375	368
12	3821/II	Dtwo 3. Armii Raport wywiadowczy		376	369
12	3822/II	Dtwo 3. Armii Raport wywiadowczy		377	369
12	23501 III	Dtwo 3. Armii Komunikat sytuacyjny		378	370
12	23503/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Pogotowie oddziałów stacjonujących w Chełmie.	379	372
12	23505/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny		380	373
12	23506 III	Dtwo 3. Armii Meldunek sytuacyjny		381	374
12	23509 III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Skierowanie 132. pułku piechoty do Lublina.	382	374
12	23520/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Nawiązanie łączności z oddziałami własnymi w Łęcznej i Lubartowie.	383	375
12	23521/III	Dtwo 3. Armii Komunikat sytuacyjny		384	375
12	23525/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz		385	376

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
12	23526/III	Dtwo 3. Armii Rozkaz operacyjny	Skierowanie III/5. p. p. Leg. do Lublina.	386	377
12	23527/III	Dtwo 3. Armii Meldunek sytuacyjny	Zajęcie Sokala.	387	377
12	—	Dtwo 3. Armii — Dtwo Gr. Op. Jazdy Rozmowa juzowa	Oficer z Dtwa 3. Armii — por. Krzysik.	388	377

ZESTAWIENIE DOKUMENTÓW FRANCUSKICH.

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		Sierpień			
6	—	Francuska Misja Wojskowa Komunikat sytuacyjny		1	381
6	—	Francuska Misja Wojskowa Meldunek sytuacyjny		2	383
6	H/IV	Francuska Misja Wojskowa Nota		3	383
7	1267/2RT/342	Francuska Misja Wojskowa Meldunek		4	385
7	641/3	Francuska Misja Wojskowa Meldunek sytuacyjny		5	386
7	—	Gen. Weygand Nota		6	386
8	34	Francuska Misja Wojskowa Komunikat sytuacyjny	Sytuacja z dn. 7.VIII.1920.	7	387
8	—	Gen. Weygand Nota	Transport 18. dywizji piechoty.	8	388
8	35	Francuska Misja Wojskowa Komunikat sytuacyjny	Sytuacja z dn. 8.VIII.1920.	9	388

Data	Nr dokumentu	Nadawca Rodzaj dokumentu	Treść	L. p.	Str.
		S i e r p i e ń			
8	H/5	Francuska Misja Wojskowa Memoriał	Uwagi w sprawie użycia artylerii.	10	390
9	36	Francuska Misja Wojskowa Komunikat sytuacyjny	Sytuacja z dn. 9.VIII.1920.	11	391
10	37	Francuska Misja Wojskowa Komunikat sytuacyjny	Sytuacja z dn. 10.VIII.1920.	12	392
11	C 70/3	Francuska Misja Wojskowa Raport	Badanie stanu obrony odcinka Wisły od Wyszogrodu do Włocławka.	13	393
11	17	Gen. Weygand Nota		14	394
11	38	Francuska Misja Wojskowa Komunikat sytuacyjny	Sytuacja z dn. 11.VIII.1920.	15	395
11	H/6	Francuska Misja Wojskowa Nota	Braki w uzbrojeniu XXXVI brygady piechoty.	16	397
12	39	Francuska Misja Wojskowa Komunikat sytuacyjny	Sytuacja z dn. 12.VIII.1920.	17	397
12	H/7	Francuska Misja Wojskowa Nota	Braki w uzbrojeniu artyleryjskim 18. dywizji piechoty.	18	400
12	8/H	Francuska Misja Wojskowa Nota	Zapotrzebowanie amunicji i samochodów dla 5. arm i.	19	400
12	9/H	Francuska Misja Wojskowa Nota		20	401

TA KOPIA TEKSTU POCHODZI ZE STRONY PRACE Z HISTORII